FEYZÜ'L FURKÂN

Doç. Dr. Hasan Tahsin FEYİZLİ

1

TEFSİRLİ KUR'ÂN-I KERÎM MEALİ

server yayınları

Feyzü'l-Furkân

Önsöz

Kur’ân-ı Kerîm, Rabbimiz yüce Allah’ın bütün insanlara gönderdiği cihanşümûl, son ve en mükemmel talimat ve tebligâtıdır. Onu insanların, özellikle inananların dilinden kalbine aksedip hayatına hâkim olması için indirmiştir.

Kur’ân-ı Kerîm, küfür, şirk ve tâğût gibi, Allah’ın varlığını ve hâkimiyetini inkâra ve talimatlarını terke yönelik her türlü düşünce ve hareketleri gündemden kaldırıp onun yerine insanları yalnız yüce Allah’a kul yapmak ve yalnız O’nun emirlerine uymak gayesiyle, okunması, anlaşılması, anlatılması ve gereğinin yapılması için indirilmiştir.

Çünkü Rabbimiz’in “Andolsun ki biz her ümmete, ‘Allah’a kulluk edin ve (vahye dayanmayan ve hevâsına göre davranan) tâğûttan kaçının’ diye tebliğde bulunan bir peygamber gönderdik!..” (16/36) buyruğu, bütün çağlara damgasını vuracak şekilde önümüzdedir.

Allah’ı tanımak, Kur’an’ı tanımakla; Kur’an’ı tanımak ise lafzını okumak, ilke ve esaslarını hayata geçirmekle olur.

“Allah var” deyip de yokmuş gibi yaşamanın, Kur’an’a inandığını söyleyip de Kur’an’sız bir yaşantının doğuracağı tehlikeden kendimizi ve neslimizi korumak mecburiyetindeyiz.

Tarihte müslümanların temiz, parlak ve örnek devirleri, Kur’an’a sadece sözle değil, kalpleriyle bağlanmaları ve öylece yaşamalarıyla mümkün olmuştur. Çünkü Kur’an’da Allah’ı, kendisinin bildirdiği şekilde bilmenin ve O’na kulluğun öğretisi var, ahlâk var, hürriyet esasları var, insanlar arası eşitlik ilkesi var, kral tanrıların değil, takvâlının üstünlüğü var, sosyal hayatta fert ve toplumun uyması gereken köklü kurallar var. Bunlar olmadan insanlık ve hatta müslümanız diye ortaya çıkanlar bile, nefislerinin/hevâlarının sürüklediği haksız davranışlardan, zulümden ve vahşetten kurtulamayacaklardır.

İslâm dünyasının bir türlü kendine gelememesinin asıl sebebi, Kur’an’dan ve onun uygulaması olan Sünnet’ten gereği gibi faydalanmamasıdır. Midesi ağrıyan

kimsenin ilaç içmesi gerekirken, derisinin üstüne merhem sürmesi gibidir. Bundan dolayı toplumlarda göze çarpan anarşi ve ahlâk erozyonunun hepsi Kur'an kültür ve ahlâkından uzaklaşmanın, İslâm'ı kendi anlayışımıza göre yaşamamızın bir neticesidir. Ehl-i Kitab'ın en önemli sapma nedeni kendilerine gelen ilâhî vahyi atmaları, onu görmezlikten gelmeleri, işlerine gelmeyen kısımlarını tahrif etmeleri/değiştirmeleri ve bozmaları olmuştur.

Bütün kitap ve dinleri içine alan, son ilâhî kitabımız Kur'ân-ı Kerîm, sadece zihnimize hitap eden ve zihnen ilgi duymak ve inandığımızı söylemekle yetinmemiz gereken bir kitap değildir. O, bütün eylemlerimizde kendisine yönelmemiz ve yaşantımızda uygulamamız gereken bir kitaptır. Çünkü katılaşmış/taşlaşmış kalpler onunla yumuşar, çağlara açılan yol bu hakikat nûruyla aydınlanır.

Bunun için şimdiye kadar eksik olarak ve taklit yoluyla aldığımız/öğrendiğimiz atalar müslümanlığından, artık İslâm'ın öngördüğü Kur'an ve Sünnet'in müslümanlığında devam etmek mecburiyetindeyiz. Kalplerin şifâsı ve toplumun arınıp temiz toplum olması için, sahâbe misâli onar âyet şeklinde, azar azar da olsa ciddiyet ve samimiyet içinde Kur'an'ı okumak ve gereğini yapmakla işe koyulmak gerekir.

Bunun için Kur'an'ı rehber, Hz. Peygamber'i asıl önder ve örnek edinerek yola çıkan ve "Kur'an kitabımdır." diyerek hayatını onunla bütünleştirmek isteyenlerin teveccühü ve artan talebi sonucuFeyzü'l-Furkân adlı mealimizin ilk baskıları çok kısa bir sürede (Ankara 1989, 1991) bitti. İsteklere rağmen meali, yeniden ele alıp, Kur'an'ın iniş gâyesine uygun açıklamalar ve mesajlarla, mevcut emsal meallerden farklı olarak, uzun bir çalışma neticesinde hazırlayıp yayımlamayı Rabbim tekrar nasip etti (İstanbul 2001).

Şimdiye kadar yapılan mealler de, elbette büyük bir emek mahsûlüdür. Fakat âcizâne İmam-Hatip liselerinde, Kur'an başta olmak üzere, senelerdir tefsir derslerini okutmam ve bu ilimle de bir uygulayıcı olarak meşgul olmam dolayısıyla, şimdiye kadar başka mealler yazılmışsa da, bunların aşağıda işaret edilen kusurlarına düşmeksizin, ilim erbâbının, din görevlilerinin, dîne hizmet gâyesiyle yetişen her seviyedeki talebenin ve Kur'an'ı doğru anlamak isteyen halkın ihtiyacına daha uygun ve kolay cevap veren ve inananları da şüpheye düşürmeyen bir meal hazırlamak istedim. Eseri hazırlarken klâsik bir mealden ziyade, genel anlamda dünya tarihini dikkate alarak çağların hastalıklarını, Firavunları/kral tanrıları ve olaylarını, tevhîdi, şirk ve çeşitlerini, müşriklerin

söylemlerini ve her çağda bu mantıkta olanları, şeytanın Allah'a baş kaldırış söylem ve hareketinin taraftarlarınca paylaşılmasını, kâfir ve münâfık tiplemelerini, Kur'an ve Peygamber birlikteliğini, hukûkî ve sosyal meseleleri açıklayan bir meal hazırlanması hedefini düşünerek bu çalışmayı yaptım.

Önceki meallerin tespit edebildiğim bazı özellikleri şunlardır:

1) Bir kısım meallerde kısa da olsa hiçbir açıklama yapılmamış (çıplak meal), hatta bazısında alışılmamış bir dil, bazısında ağır ve kapalı bir üslûp kullanılmıştır. Böylece Allah'ın murâdını anlamak, büyük oranda güçleşmiştir. Bu sebeple birçok kimse okuduğu mealleri anlamamış veya şer'î ilimleri ve Hz. Peygamber'i devreden çıkarmış, ilimsiz âlim kesilmiştir.

2) Kimi çalışmalarda, açıklamaların çoğunun dipnot hâlinde oluşu araştırmacıların dışında istifadeyi azaltmıştır.

3) Bazı meallerde âyetler, kelime karşılığı olan mânâlarından ziyade, esnek bir anlatım şeklinde tercüme edilmiştir.

4) Son zamanlarda yayımlanan bazı meallerde, teknik bakımdan uygun bir yol tutulmuşsa da, bir kısım âyetlere, bugün henüz kesinlik kazanmamış, hatta tenkit edilip ilmen çürütülmüş fikirlerle yorum getirilmiştir. Oysa bunu Allah'ın kudretiyle bağdaştırmak imkansızdır.

Bu tür fikirlere, sınırlı sayıda kişiler çağdaşlık adına iltifat etse bile, yine de onlar Kur'an'ın hükümlerinin bütününe (yanlış bilgilendirildiklerinin dışında) iltifat etmeyeceklerdir. Aynı zamanda bu yorum ve ifade şekilleri, inananları şüpheye düşürmekten başka bir işe yaramayacaktır.

5) Pek çok mealde ise çağın mânevî hastalıklarına ait açıklamalara yer verilmemiştir.

Bütün bunları göz önünde tutarak, çalışmamı aşağıdaki esaslar dâhilinde yürütmüş bulunuyorum:

1) Âyetlerde, kelimelerin âyet içindeki anlamına göre, Türkçe karşılığı verilmiş olup kelimenin ihtivâ ettiği diğer anlam parantez içine yazılmış, bunun için ayrıca lügatçe koymaya lüzum görülmemiştir.

2) Parantez içine yazılmış ifadeler hâriç tutularak okunduğunda âyet-i

kerîmelerin, kelime kelime mealinin ortaya çıkması sağlanmaya çalışılmış, bununla birlikte, mealin hem parantez dışı hem de parantez içi kısımlarının birlikte okunmasının uygun olacağı fikri esas alınmıştır.

3) Böylelikle âyetlerin kelime anlamı lügate fazla ihtiyaç duymadan parantez dışından takip edilecek, parantez içlerindeki açıklamalarla da bir tefsire ihtiyaç duyulmadan, öz olarak anlaşılacaktır.

4) Âyetlerin tercümelerinin, gramer kâidelerine uygun olarak yapılmasına da dikkat edilmiştir. Yerine göre, zamirlerin mercîleri, tekil kelimelere ifade gereği olarak ilâve edilen çoğul ekleri ve bazı yardımcı kelimeler parantez içine yazılmıştır.

5) Âyetlerdeki mananın açıklığa kavuşması için, yer yer sebeb-i nüzûlüne (iniş sebebine), ihtivâ ettiği mesaja ve delâlet ettiği manaya uygun gerekli fıkhî, itikâdî ve tarihî açıklamalar yapılmıştır. Her seviyedeki insan bunları rahatlıkla anlayacak ve anlatacaktır.

6) İki türlü mâna taşıma ihtimali bulunan ve müfessirlerin de, her iki manaya delâletinden vazgeçmedikleri âyetlerde, kesinliğe daha yakın olan mânaya metinde yer verilmiş, diğerine ise dipnotta işaret edilmiştir.

7) Kıraat farklılıklarının mânaya tesirine yer yer işaret edilmiştir.

8) Bugünkü Tevrat ve İncil nüshalarındaki yanlış inanç şekilleri, ilgili âyetlerin dipnotunda gerekli görüldükçe belirtilmiştir. Bu hâliyle meal, kısa ve öz bir tefsir niteliği de taşımaktadır.

9) Âyetler arasında insicâma dikkat edilmiştir.

10) Dil itibâriyle ağdalı, yapmacık ve kullanılmayan kelimelere yer verilmemiştir.

11) Kur’an metninde olduğu gibi, mealde de secde âyetlerine ve ayn duraklarına işaret edilmiş, böylelikle meal okumak isteyenler için secde yerlerini tespitte ve konu bütünlüğüne riâyette yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

12) İmlâ ve noktalama açısından günümüz insanının rahat okuyabileceği bir yöntem benimsenmiş; halk arasında sık kullanılmakta olan Türkçe’ye mâl olmuş kelimelerdeki inceltme ve uzatmalar belirtilmemiştir.

13) Özellikle konuların bir bütün hâlinde anlaşılması ve Kur’an’ın Kur’an ile tefsiri açısından ilgili âyetler arasında atıflar yapılmış; iki âyet aynı konudan bahsediyorsa “bk.”, birbiriyle ilgili konularda ise “krş.” şeklinde gösterilmiştir.

14) Mealden daha fazla istifade edilmesini sağlamak üzere, değişik açılardan fihristler ve kapsamlı bir dizin hazırlanmıştır.

15) Sûrelerin ana konularını ihtivâ eden bir indeks ilâve edilmiştir.

Bununla birlikte yine de tam anlamıyla doğruya ve mükemmele ulaşmak insan gücünün üstündedir. Bu sebeple, göze çarpacak yanlışlıkların ilim erbâbı tarafından halisâne bir davranışla bildirilmesi halinde, onlara minnettar kalacağımı şimdiden ifade etmek isterim.

Bu uğurda riyâdan uzak bir şekilde, samimi bir niyet ve gayretle eserler ortaya koyan üstadlarımın ve ilim erbâbı kardeşlerimin çalışmalarının meşkûr, amellerinin makbul olmasını; mü’min kardeşlerimin bu ilâhî kaynaktan feyiz alıp gereğince amel etmelerini; bu sâyede Cenâb-ı Hakk’ın hepimizi rızâsına kavuşturmasını niyâz ederim. Tahsilimde maddî ve mânevî desteklerini esirgemeyen anne ve babama, Kur’an hâfızlığımda, tashîh-i hurûf tâlimimde (1947-1950), başta Arapça olmak üzere din ve fen ilimleri tahsilimde (1950-1963), kıraat-i aşere öğrenimimde (1968-1970) kendilerinden feyiz ve nasip aldığım üstadlarıma yüce Allah’tan rahmet ve mağfiret niyâz ederim.

Özellikle, İslâm ve Kur’an sevgisini insanlara ulaştırma yolunda rûhunu teslim eden muhterem Mahmud Esad Coşan Hocaefendi’nin aziz hatırasını yâd ederek, bu çalışmanın seçkin bir heyet tarafından yeniden gözden geçirilmesi, yaptığımız yeni düzenleme ve ilâvelerle bu baskının yapılıp yayımlanmasındaki himmetleri dolayısıyla kıymetli öğrencim Muharrem Nureddin Coşan Hocaefendi’ye, Server İletişim yetkililerine ve bundan önceki baskılarda hâlisâne emeği geçen bütün güzîde dostlarıma şükranlarımı arz eder, hizmet ve katkılarının her bir harfine sayısız ecirler dilerim.

Prof. Dr. Hasan Tahsin Feyizli

1. Fâtiha Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. Yedi âyettir. Kur’ân-ı Kerîm’in başlangıç sûresi olduğu için “açan” anlamında Fâtiha şeklinde anılmıştır. Aynı zamanda

“Ümmü’l-Kitâb” (Kitab’ın anası/özü), “el-Esâs” gibi adları da vardır.

1. Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

2. Hamd(in övme ve övülmenin her türlüsü), âlemlerin (tek) Rabbi[1] olan Allah’adır.

3. (O) Rahmân’dır (dünyada bütün yaratıklara bol merhamet edendir), Rahîm’dir (âhirette yalnız mü’minlere acıyıp mağfiret edecek olandır).

4. Din gününün (âhirette hesap ve karşılık görme gününün) mâliki/hükümrânıdır.

5. (Ey Rabbimiz!) Yalnız sana (ibâdet ve itaatle) kulluk eder ve (her hal ve ihtiyacımızda) ancak senden medet umar/yardım dileriz.[2]

6. Bizi doğru yola (İslâm’a) ilet (İslâm ile yaşat).

7. Kendilerine (lütfundan) nimet verdiğin kimselerin yoluna (ilet); [4/69] (emirlerine âsi olmuş ve) gazaba uğramışların ve sapıtanların değil (Yâ Rabbi).[3] (Âmin…)[4]

[1] Rablık bir insan, bir toplum veya birşey üzerinde otorite iddiasında bulunmaktır. Rab aynı zamanda besleyen, büyüten ve varlığı devam ettirme gücüne sahip olandır. Kurumsal olarak kâinatta her türlü otoritenin asıl kaynağı, sahibi ve hayata hükmü geçerli olandır, ki O da ancak Allah’tır. O’nun emrini beğenmemek ve dışlamak Allah’ı Rab olarak tanımamaktır. [bkz. 6/102; 33/36; 41/30; 46/13]

[2] Bu âyet inananların Allah’a verdiği bir taahhüttür. Bilmemiz gerekir ki Allah’a kulluk, yalnız O’na ibadet etmekle değil, hem ibadet hem de emir ve yasaklarına itaatle gerçekleşir. Çünkü Allah, yalnız ibadet ilâhı değildir. Bunun içindir ki İslâm “lâ ilâhe illallah” ile başlar, “iyyâke na‘büdü” ile yürürlüğe girer. Kur’an’da birçok yerde Allah’a kulluk emredilir. Çünkü insanları, bütün emirlerine itaatte kul etme hakkı ancak O’nundur. Zaten Allah da insanları bunun için yaratmıştır (51/56). Çünkü Bir’e kul olmayan bine kul olur; Allah’a kullukta yücelik ve hürlük, kula kullukta ise esaret ve küçülme vardır. Seyyid Kutub, tefsirinde; “Öyle bir zaman gelir ki insanlar, Allah’ı sözde inkâr etmeyebilir, O’na ibadeti de terketmezler ama o ibadeti ya birine gösteriş olarak yaparlar, ya helal ve haramı (serbestlik ve yasakları) tayin ve ilanda, başkalarının İslâm’a aykırı emirlerine istekle itaat ederler, ya da İslâm’a aykırı olarak bir

kimseye sığınmak ve ondan bir pâye elde etmek isterler ki (4/139; 35/10) bu durumda onları rab kabul etmiş, onlara tapmış ve kulluk etmiş olurlar (9/31). Böylece ‘müslümanım’ dedikleri halde –Allah korusun– şirke düşerler.” der. “İslâm öncesi Arap müşrikleri de ideolojileri yönünden Allah’ı inkâr etmiyorlar fakat O’nun, hayatlarında hükümleri geçerli olan Rab olmasını kabul etmiyorlardı. İşte Allah’a Rab, Mâlik (Hükümran) ve tek İlâh olarak (112/1-4) inanmamak şirk olur.” (Seyyid Kutub, VIII, 284). [bkz. 2/107, 138; 5/52; 6/102; 12/40, 106; 16/49, 52; 29/25; 39/64, 65; 40/60; 41/30; 43/84; 46/13]

[3] Yahudiler, hıristiyanlar ve diğerleri gibi. [bkz. 2/90; 5/77; 58/14] Yahudiler dinlerini merasimleştirdiler, peygamberlerini küçük düşürdüler, devre dışı bıraktılar, hakaret ettiler, hatta bazısını öldürdüler. Hıristiyanlar ise peygamberlerini ilâhlaştırdılar. “Din vicdan işidir.“ diye onu vicdanlara hapsettiler ve dini dünyevîleştirdiler. Halbuki inancın/dinin, kişinin iç dünyasına ait birşey olduğunu söyleyip onu vicdanla sınırlı bir alan içine hapsetmek ve kişiyi, dînî yaşamından engellemek yanlış ve geçersizdir. Çünkü vicdanda olan herşey her yerde var demektir. Bu yönden bunu hegemonik/baskıcı usul ve üslupla bastırmak insan onurunu zedeleyen bir tavır olmuştur.

[4] Âmin, “Öyle olsun, kabul eyle” anlamındadır ve “âmin” demek sünnettir. Sesli namazlarda Hanefîler’de imam ve cemaat sessiz; Mâlikîler’de yalnız cemaat sesli; Şâfiî ve Hanbelîler’de imam ve cemaatin sesli okumaları menduptur. Besmele, İmam Şâfiî’ye göre sûreye dahil sayıldığından sesli namazlarda açıktan okunur. İmâm-ı Âzam ve Mâlik’e göre yedinci âyet “gayri’l-magdûbi…”dir.

2. Bakara Sûresi

Medine döneminde nâzil olmuştur. 286 âyettir. Yalnız 281. âyeti Mekke’de, Vedâ Haccı’nda inmiştir. Adını 67-71. âyetlerinde zikredilen ve İsrâiloğulları’nın, bir cinayetin fâilini bulmak için kesmeleri emredilen “bakara” (inek) olayından almaktadır.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Elif, Lâm, Mîm.[1]

2. Bu, (öyle bir) kitaptır[2] ki onda (ve onun İlâhî kelâm olduğunda)[3] hiç şüphe yoktur. O, muttakîlere (Allah’ın emirlerine uygun yaşamak/aykırı

davranmaktan sakınmak isteyenlere)[4] doğru yolu gösteren (öğreten)dir.

3. O (takvâ sahibi) kimseler ki, gayba[5] (Allah'a, meleklere, âhirete, vahye, Allah'ın takdirine) inanırlar, namazı dosdoğru/gereğine uygun kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de (gereken yerlere Allah için) verirler.

4. Yine onlar, (Hak katından) sana indirilen (Kur'ân-ı Kerîm')e ve senden evvel indirilenler(in asılların)a iman edip âhirete de kesinlikle inanırlar.[6]

5. İşte onlar,[7] hem Rableri tarafından (gösterilen) dosdoğru yol üzere olan hem de kurtuluşa/murada erenlerin ta kendileridir.

6-7. (Allah'ın birliğini, hâkimiyetini ve Kur'an'ı dışlayıp) küfre sapanlara gelince, şüphesiz ki onları (başlarına gelecek ile korkutup) uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir; (üzülme, bilesin ki onlar) inanmazlar. Allah, onların (inkârcı niyet ve eylemlerinden dolayı) kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Gözlerine de (ilâhî hakikatlere karşı) perde inmiştir.[8] Ve onlar için büyük bir azap vardır. [krş. 7/179; bk. 2/161-162]

8-9. İnsanların bir kısmı da (münâfıkdırlar; onlar kalpten) inanmadıkları halde (dilden) "Allah'a ve âhiret gününe inandık." derler (ve akıllarınca) Allah'ı ve inananları aldatmaya çalışırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar da farkında bile olmazlar. [bk. 2/165, 204, 207]

10. Onların kalplerinde (batılı sevme, maddeperestlik, dünyevîlik, şüphe, münâfıklık ve küfür gibi mânevî ölüme götüren) bir tür hastalık vardır. Allah da onların (bu) hastalığını artırmıştır. (İnanıyoruz diye) yalan söylediklerinden dolayı onlar için dayanılmaz bir azap vardır. [bk. 4/142-143]

(Çünkü yalan münâfıklık alametlerinin ilkidir.)

11. (Kendilerine:) "Yeryüzünde (Allah'ın emirleri dışına çıkarak) sakın fesat çıkarmayın (bozgunculuk yapmayın)!"[9] denildiği zaman: "Bizler sadece düzeltenleriz." derler.

12. İyi bilin ki (Allah'ın hükümlerini beğenmeyip aykırı hareket ettiklerinden dolayı toplumda) asıl bozguncu onlardır. Fakat (bunun) farkında değildirler.

13. Yine onlara: "(Gerçek mü'min) insanların iman ettiği gibi (samimi olarak)

iman edin.” denildiği zaman: “Biz ille de, o sefih (ahmak) kimselerin inandığı gibi mi iman edelim? (Bizimki bize yeter.)” derler. İyi bilin ki, asıl sefih olanlar kendileridir. Fakat (bunu) bilmezler.

(Bu âyet-i kerîmedeki iman teklifi münâfıklaradır. Allahu Teâlâ onların samimi olarak iman etmelerini istemektedir. Onlar ise kalplerindeki sahte imanı Allah’ın bildiğini düşünmeyerek kendilerini elit, seçkin tabakadan görerek, bu zırha bürünüp, samimi müslümanları küçük görüyorlardı. Ayrıca kâfirler de iman etmemek için aynı bahaneyi ileri sürüyorlardı. Çünkü o samimi mü’min (sahâbî)ler bir cihadda veya bir infakta varlıklarını derhal ortaya koyuyorlardı. Onlar ise, hem Allah ve Resûlü’nün buyruklarına, iş ve menfaatlerine uygun olduğu kadarıyla ve göstermelik itaat ediyorlar hem de İslâm’ı içlerine sindiremedikleri için, dîne ve o mü’minlere karşı düşmanlıklarını çeşitli engellemelerle gösteriyorlardı. İşte yüce Allah, emirlere intibak ve uyma kabiliyetine sahip olmadıkları için sefihlik ve budalalık sıfatlarını onlara iade etti.) [bk. 26/111]

14. Ama (münâfıklar/Müslümanlık’tan geçinenler) mü’minlere rastlayınca: “Biz de (sizin gibi) iman ettik.” derler. Fakat kendi şeytan (gibi olan yandaş)larıyla başbaşa kaldıklarında: “Şüphe yok ki biz (fikir ve ideolojide) sizinle beraberiz, biz sadece onlarla alay etmekteyiz.” derler. [krş. 2/76; 57/12-14]

15. Allah da onların alaylarına mukâbele eder (hakettikleri karşılığı verir) ve onlara azgınlıkları/isyanları için de (bir müddet) mühlet verir; onlar da (bir ceza olarak) şaşkınca bocalayıp dururlar. [krş. 15/95]

16. İşte onlar, hidayete (doğru yola) karşılık, (niyet ve tavırlarıyla kâfirler safında yer alıp) sapıklığı satın alan (tercih eden) kimselerdir ki onların (bu) alışverişi, kendilerine kâr sağlamadığı gibi doğru yolu da bulamadılar. [krş. 17/7]

17. Onların (münâfıkların) durumu (karanlık bir sahrada) bir ateş tutuştur(up aydınlan)mak isteyen kimse gibidir ki o (ateş yanıp da) çevresini aydınlatınca (faydalanmadılar), Allah da onların ışığını giderip kendilerini (yine) karanlıklar içinde, görmez (ve şaşkın) olarak bıraktı.

(İşte cehâlet ve küfür karanlığında iken, Allah’tan bir meşale olan Kur’an gelince, o aydınlatıcı olmasına rağmen faydalanmadılar. Allah da onların basiretlerini bağladı. Böylece yine dünya ve âhiret karanlığı içinde kaldılar ve kalmaya da devam edecekler.)

18. (Onlar mânen) sağır, dilsiz ve kördürler. Artık onlar (bulundukları sapıklıktan Hakk'a) dönemezler.

19. Yahut (onların durumu), yoğun karanlıklar, gök gürlemesi ve şimşek(ler) içinde gökten boşalan şiddetli bir yağmur(a tutulmuş kimsenin hali) gibidir. Onlar, yıldırımlardan ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysa Allah, kâfirleri (ilim ve kudretiyle) çepeçevre kuşatmıştır.

20. O şimşek, neredeyse gözlerini kapıp alıverecek. Onlara aydınlık verince ışığında (biraz) yürürler, karanlık tekrar basınca da dikilip kalırlar. Allah dileseydi elbette onların işitmelerini ve görmelerini de giderirdi. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir.[10]

21. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize (ibadet ve itaatle) kulluk ediniz ki takvâya erenlerden (emirlerine uygun yaşayıp yasaklarından kaçınarak korunanlardan) olasınız. [krş. 2/168]

22. O (Rab) ki yeryüzünü sizin (yaşamanız ve istirahatiniz) için bir döşek, göğü de (kubbe gibi) bir tavan (bina) yaptı. Gökten su indirip onunla size rızık olmak üzere (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Siz de artık bunu bildiğiniz halde, Allah'a hiçbir şeyi denk tutmayın.[11]

23. Eğer kulumuz (Muhammed')e indirdiğimiz (Kur'ân-ı Kerîm')den şüphe ediyorsanız, (haydi!) siz de (aynı nitelikte) onun benzeri bir sûre getirin; eğer ("bu beşer sözüdür" diye iddianızda) samimi iseniz, Allah'tan başka bütün yardımcılarınızı da çağırın.

24. Eğer bunu yapamazsanız, ki hiçbir zaman yapamayacaksınız yakıtı insanlar ve taşlar olan, kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının. [krş. 66/6]

(Kur'an'ın bir âyetine bile inanmayan veya değer vermeyen elbet kâfir olur. Münâfıklar da aynı gruptandırlar. Çünkü onlar, hem dilleriyle müslüman olduklarını söylerler, hem de her fırsatta Kur'an'ın hükümlerine ve İslâm'ca yaşantıya karşı çıkarlar.) [bk. 4/140]

25. (Resûlüm!) İman eden, bir de sâlih[12] amellerde bulunanlara, kendileri için alt tarafından ırmaklar akan cennetler (hazırlandığın)ı müjdele! Onlara orada ne zaman rızık olarak bir meyve verilse: "Bu, daha önceden (dünyada) rızıklandırıldığımız şeydir." diyecekler. Onlara (tatları bambaşka güzellikte olmakla beraber dünyadakilerin) benzerleri verildiği için (böyle derler). Onlar

için orada tertemiz[13] eşler de vardır ve onlar, orada sürekli (ebedî) kalacaklardır.

26. Muhakkak ki Allah, (hakikati açıklamak için) bir sivrisineği ve hatta (yaratılışta) onun daha da ötesinde (zayıf ve basit) olanı, misal getirmekten çekinmez. Artık iman edenler, onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre sapanlar ise (zihinlerde şüphe uyandırmak için): "Allah bu misalle ne demek istedi?" derler. O, bununla bir çoğunun saptığını, bir çoğunun da doğru yola geldiğini gösterir ve bununla ancak, fâsık[14] olanları sapıklıkta bırakır. [krş. 22/73]

27. Onlar öyle (fâsık) kimselerdir ki ("iman ettim, müslüman oldum" dedikleri halde) Allah'a vermiş oldukları taahhüdü (teslimiyet ve itaat sözünü) bozarlar, hem de Allah'ın birleştirilmesini emrettiği (akraba ve müslümanlar, din ile ahlâk ve din ile dünya işleri arasındaki) ilişkileri/bağları keserler ve yeryüzünde (Allah'ın emrine aykırı hareket ve uygulamalarla toplumda) bozgunculuk yaparlar. İşte (dünya ve âhirette) ziyana uğrayanlar onlardır. [krş. 5/1; 13/21, 25]

(Bu bağlar kesildiği zaman, insanlar Allah'a karşılık dünyalık rabler edinirler. Din yalnız âhirete yönelik zannedilmeye başlanır. Ahlâk menfî ve çıkarcı hale dönüşür. Böylece toplum bozulur.)

28. Allah'a karşı nasıl olur da nankörlük yapar/küfre saparsınız? Halbuki sizler, ölü (yok) halde idiniz de O sizi (annenizin karnında can verip) diriltti; sonra (ecelleriniz gelince) yine sizleri öldürecek, sonra (haşr günü) tekrar O sizi diriltecek, sonra da (hesabınız görülmek üzere) ancak O'(nun huzuru)na döndürüleceksiniz. [krş. 22/66]

29. O (Allah) ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin (faydalanıp ibret almanız) için yarattı; sonra (iradesiyle) göğe yönelip onları yedi (kat) gök olarak (bir sistem üzere) düzenledi. O her şeyi hakkıyla bilendir. [krş. 41/12; 65/12; 67/3; 71/15]

30. (Ey Resûlüm!) Hani Rabbin meleklere: "Ben, yeryüzünde (hükümlerimi yerine getirecek) bir halife (yetki ve yöneticiliğe elverişli insan)[15] yaratacağım." demişti. (Melekler de: "Yâ Rab!) Biz seni hamd (övgü) ile yüceltip ve seni bütün noksanlıklardan tenzih edip ululârken, orada (senin emirlerini tutmayıp) bozgunculuk çıkaracak ve kan akıtacak birisini mi yaratacaksın?" dediler.[16] (Allah da): "Şüphesiz ben sizin bilmediğiniz şeyleri

bilirim.” dedi.

31. (Allah, yarattığı) Âdem’e (eşyaya ait) bütün isimleri öğretti, sonra onları meleklere gösterip: “Haydi! Görüşünüzde doğru iseniz, onların isimlerini bana haber verin.” dedi.

32. (Melekler de: “Yâ Rabbi!) Seni (bütün noksan sıfatlardan) tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka hiçbir bilgimiz yoktur. Her şeyi hakkıyla bilen, ‘hüküm ve hikmet sahibi’ mutlaka o sensin sen.” demişlerdi.

33. (Bunun üzerine Allah:) “Ey Âdem! Eşyanın isimlerini onlara (hemen) haber ver.” dedi. (Âdem de onların) isimlerini onlara bildirince (Allah): “Ben size, göklerin ve yerin gaybını (sırlarını/hikmetini) bilirim, (ayrıca) açıkladığınız ve gizlediğiniz her şeyi de bilirim, dememiş miydim?” dedi.

34. Hani biz meleklere: “(Kudretim için) Âdem’e secde edin.”[17] demiştik de İblis hariç, hepsi hemen secde ettiler. O ise direndi (secde etmedi), büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.[18]

35. Yine dedik ki: “Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) cennette kalın, dilediğiniz yerde oradakilerden (nimetlerinden) bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa (kendisine) yazık edenlerden olursunuz.”

36. Derken, şeytan (onları “cennette ebedî kalırsınız.” aldatmacasıyla o ağaçtakinden yedirdi ve) ikisinin ayağını kaydırıp içinde bulundukları yerden (cennetten) çıkar(mayı sağla)dı. Biz de: “Haydi! (şeytana uymakla) birbirinizin düşmanı olarak (hepiniz yeryüzüne) inin. Sizin için bir vakte (ömrünüzün sonuna) kadar yeryüzünde ikamet etme ve faydalanma (geçiminizi sağlama imkânı) vardır.” dedik. [krş. 7/11-24; 20/116-123]

37. Bunun üzerine Âdem, Rabbinden aldığı birtakım kelimeleri belledi (öğrendi ve onlarla O’na tevbe etti, yalvardı). O da onun tevbesini kabul etti. Şüphesiz O, (samimi dua ve kesin yapılan) tevbeyi çokça kabul edendir, çok acıyandır. [bk. 7/23; 25/77; 66/8]

38. Biz (onlara): “Hepiniz (Âdem, zevcesi ve şeytan) oradan (cennetten) inin. Eğer benden size (ve neslinize) bir hidayet (Peygamberlik/Kitab) gelir de, kim hidayetime/rehberime tâbi olursa, artık onlara hiçbir endişe yoktur ve onlar bir üzüntü de duymayacaklardır.” dedik.

39. O küfre sapanlar ve âyetlerimizi yalanlayanlar var ya, işte onlar cehennemlik olanlardır. Onlar orada sürekli kalacaklardır. [krş. 7/24-35; 20/123]

40. Ey İsrâiloğulları![19] Size verdiğim nimeti hatırlayın (şükredin); bana (iman ve itaat hususunda) verdiğiniz sözü yerine getirin, ki ben de size (cennetle ilgili) vaadettiklerimi vereyim. Yalnız benden korkun!

41. Ve yanınızdaki (Tevrat'ın aslı)nı tasdik edici olarak indirdiğim (Kur'an')a iman edin, ona inanmayanların ilki siz olmayın; benim âyetlerimi az bir bedele (dünyalık karşılığa) satmayın ve ancak (benim emrime uygun yaşayın) ve yalnız benden (benim azabımdan) korkun!

42. Hakkı (gerçeği) batıl ile bulayıp/örtüp de bile bile hakkı gizlemeyin (hakkın üstüne örttüğünüz batılı hak diye göstermeyin).[20]

43. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû eden (mü'min)lerle birlikte rükû edin.[21]

44. Siz Kitab'ı okuyup durduğunuz halde, kendinizi unutup da, (diğer) insanlara iyilik yapmalarını (ve takvâyı) mı emrediyorsunuz? (Bunun çirkin olduğunu) hiç düşünmüyor musunuz?

45. (Ey müslümanlar!) Sabır ve namazla (Allah'tan) yardım isteyin. Şüphesiz bu (şekilde yardım istemek Allah'a) gönülden saygı duyanlardan başkasına zor ve ağır gelir. [krş. 2/153, 186]

46. Onlar, mutlaka Rablerine kavuşacaklarını ve O'na döneceklerini bilirler (de namazlarını yüksünmeden, huşû içinde kılarlar).

47. Ey İsrâiloğulları! Size bağışladığım (bunca) nimetimi ve bir de (vaktiyle tevhid inancında olmanız dolayısıyla) insanlar arasından siz(in o zamanki ecdadınız)ı tercih ettiğimi (üstün kıldığımı) hatırlayın.

48. Artık öyle bir günden korkun, ki (o günde azaptan kurtulmak için) hiçbir kimse, bir başkası yerine bir şey ödeyemez. (Allah'ın izni olmadıkça) hiç kimseden şefaat kabul olunmaz; hiç kimseden bedel (fidye) de alınmaz ve (Kur'an geldiği halde) o(na inanmaya)nlara yardım da edilmez. [bk. 2/123]

49. (Ey İsrâiloğulları! Yine hatırlayın ki) vaktiyle, (doğan) erkek çocuklarınızı boğazlayıp kızlarınızı hayatta bırakarak, size azabın/işkencenin en şiddetlisini

reva gören Firavun (ve) soyundan sizi kurtarmıştık. Bu (size reva görülenler), sizin için Rabbinizden büyük bir imtihandı. [krş. 7/141]

(Firavun, Mısır'da tenkit edilemez, buyrukları ve yönetimiyle tâğutlaşan ve tanrılık taslayan hükümdarlardan biriydi. Kâhinlerin, "İsrâiloğulları'ndan bir çocuk doğacak, peygamber olacak, senin sistemini ve saltanatını yıkacak." sözleri üzerine, onların yeni doğan bütün erkek çocuklarının bulunup öldürülmesini emretmişti.) [krş. 14/6; 28/4]

50. Hani, sizin için (Kızıl)denizi yarıp sizi (geçirerek, işkenceli hayattan) kurtarmış, Firavun (ve) soyunu/adamlarını da siz bakıp dururken (gözlerinizin önünde) boğmuştuk. [krş. 10/90-92; 43/55-56]

51. Hani Musa'ya kırk gece (Tûr'da vahyetmek için) söz vermiştik. Sonra (o, Tûr'a gidince) onun arkasından siz kendinize yazık ederek buzağıyı (bir tanrı) edinmiştiniz.

52. Sonra (bu defa içten tevbe edince), biz de belki şükredersiniz diye, sizi affetmiştik.

53. (Yine hatırlayın ki, biz) Musa'ya (sapıklıktan kurtulup) doğru yolu bulasınız diye (Tûr'da) Kitab'ı ve (içinde) Furkân'ı (hak ile batılı ayıran hükümleri) vermiştik.

54. Hani Musa kavmine: "Ey kavmim! Siz buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize yazık ettiniz.[22] Hemen Yaradanınıza tevbe edin, (değilse) nefislerinizi öldürün. [23] İşte böyle yapmanız, (her iki halde de) Yaradanınız katında sizin için daha hayırlıdır." demişti. Böylece (Allah da) tevbelerinizi kabul etsin. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir, çok merhametlidir.

55. Yine vaktiyle siz: "Ey Musa! Biz, Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayacağız." demiştiniz. O sırada sizi yıldırım(ın dehşeti) çarpıvermişti ve siz de (serilip kımıldayamayacak bir halde)[24] bakakalmıştınız. [bk. 7/155]

56. Sonra, şükredesiniz diye, ölüm (hal)inizin ardından sizi yine diriltmiştik.

57. Ve (Tîh çölünde Sînâ'da güneşten korunasınız diye beyaz) bulutları üzerinize gölge yaptık, size kudret helvasıyla bıldırcın (kuşu) da indirdik. "Size verdiğimiz bu güzel helal rızıklardan yiyin." (dedik). Ama onlar (nankörlük edip itaat etmemekle), bize değil fakat kendi kendilerine zulmediyorlardı.

58. Hani (o Tîh çölünden çıktıktan sonra): “Şu kasabaya[25] girin, orada istediğiniz yerden dilediğinizi bol bol yiyin, (şükür) secde(si) ederek kapıdan girin ve: ‘(Yâ Rabbi!) Hıtta (affet bizi).’ deyin ki biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. Zira biz ihsan edenlere (iyilik ve itaatte bulunanlara) karşılığını artıracağız.” demiştik.

59. Fakat (nefislerine) zulmedenler; sözümüzü kendilerine söylenenden başka şekle çevirdiler.[26] Biz de doğru yoldan sapmaları sebebiyle, zulmedenlerin üzerine gökten bir azap indirdik.[27]

60. Hani vaktiyle Musa, (çölde susuz kalan) kavmi için su aramıştı. Biz de: “Âsânı taşa vur.” demiştik. Hemen (âsâyı taşa vurur vurmaz) oradan (kabileleri sayısınca) on iki pınar fışkırdı. Herkes (kendi) su içeceği kaynağı bildi ve (onlara): “Allah’ın rızkından yiyin, için, yeryüzünde (O’nun emirlerinin dışına çıkıp)[28] bozgunculuk yaparak kargaşa çıkarmayın.” (dedik.)

61. Hani siz (yine): “Ey Musa! (Biz artık) bir tek (kudret helvasıyla bıldırcın etinden) yemeye asla tahammül edemeyeceğiz; Rabbine bizim için dua et de, bize yerin bitirdiği; sebze, salatalık, sarımsak, mercimek ve soğandan çıkarsın.” demiştiniz. (Hz. Musa da:) “Daha iyi olanla, daha aşağı olanı değiştirmek mi istiyorsunuz? (Öyleyse) bir şehre/kasabaya[29] inin, şüphesiz (orada) sizin için istediğiniz (sebzeler) vardır.” dedi. Onlar (bu sabırsızlıklarından dolayı) yine yoksulluğa/düşkünlüğe, aşağılığa mâruz kaldılar, Allah’ın gazabına da uğradılar.[30] Bu (musibetlerin sebebi), hem Allah’ın âyet (mucize ve açık belge)lerini inkâr etmeleri ve (kimseye peygamberleri öldürme) hakları olmadığı halde peygamberleri(nden Zekeriya, Yahya ve Şa’yâ’yı)[31] haksızlık yaparak öldürmelerinden hem de (Allah’a) isyan edip aşırı gitmelerindendir. [krş. 3/21]

62. Şüphesiz (bütün) iman edenlerle,[32] yahudiler, hıristiyanlar ve sâbiîlerden[33] (son din İslâm’a göre veya İslâm’dan önce)[34] Allah’a ve âhiret gününe inanıp da sâlih amel işleyenler var ya, artık onların mükâfatı Rableri katındadır. Onlar için hiçbir korku yoktur, onlar üzüntü de çekmeyeceklerdir. [krş. 4/162; 5/69]

63. Hani (ey yahudiler! Vaktiyle Tevrat ile amel edeceğinize dair) sizden kesin söz almıştık, (sonra bu ahdi bozduğunuz için yeniden söz veresiniz diye tehdit olarak) Tûr’u (Tûr dağını da mûcize olarak) üzerinize yükseltip kaldırmıştık da: “Size verdiğimiz (hükümler)e kuvvetle sarılın ve içindekileri daima hatırlayın ki (helakten ve azaptan) sakınanlardan olabilesiniz.” (demiştik). [krş. 52/1]

64. Bunun ardından (söz verdikten sonra), yine döndünüz. Eğer Allah'ın üzerinizde büyük lütfu ve merhameti olmasaydı, en büyük zarara uğrayanlardan ol(up yok ol)urdunuz.

65. Cumartesi günü içinizden (ibadet etmek yerine balık avlayarak) haddi aşanları elbette bilmektesiniz. İşte onlara: "Aşağılık birer maymun olun." dedik. [35] [krş. 5/60; 7/163, 166]

66. İşte biz bunu (bu cezayı) hem o zamandakilere/orada bulunanlara, hem sonradan geleceklere ibret; muttakîlere (Allah'a karşı gelmekten sakınanlara) da bir nasihat kıldık.

(Bir adam, kendisi öldürdüğü halde, Hz. Musa'ya gelerek, öldürülmüş birini gördüğünü söyleyip kâtilinin bulunmasını istemişti. Hz. Musa da Allah'ın emri üzerine bir inek kesileceğini, onun bir uzvu ile öldürülen kişiye vurulacağını, onun da dirilip kâtili bildireceğini söylemişti. Fakat onlar kesme emrini yerine getirmeyip ineğin özelliği hakkında soru sormaya başladılar. Aşağıdaki âyetler bunları anlatmaktadır.)

67. Musa, kavmine: "Allah, size mutlaka bir sığır kesmenizi emrediyor." demişti. Onlar: "Bizi alaya mı alıyorsun?" dediler. (Musa da:) "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım." dedi.

68. (Onlar: "Ey Musa!) Rabbine bizim için yalvar (O'na sor) da onun ne biçim (bir sığır) olduğunu bize açıklasın." dediler. (Musa da: "Allah) buyuruyor ki; o ne çok yaşlı ne de körpe, bunun arasında (dinç) bir sığırdır. Artık emredildiğiniz şeyi yapın." demişti.

69. Onlar (tekrar): "Rabbine bizim için yalvar da onun renginin ne olduğunu bize açıklasın." dediler. (Musa:) "O (Rabbim), rengi bakanlara neşe (ferahlık) veren sapsarı bir inektir." buyuruyor, dedi.

70. Yine: "Bizim için Rabbine dua et de, onun (mahiyetinin) nasıl olduğunu bize açıklasın çünkü bizce, sığırlar birbirine karıştı. Eğer Allah dilerse biz (emredileni yapmakta) elbette doğruya erişmiş oluruz." dediler.[36]

71. (Musa şöyle dedi): "(Rabbim) buyuruyor ki: O, henüz toprağı 'sürmek ve ekin sulamak' için boyunduruk altına girmemiş, hiç alacası olmayan, serbest dolaşan, kusursuz bir sığırdır." (İsrâiloğulları:) "Şimdi (Rabbinden) gerçeği getirdin." deyip hemen o ineği (bulup) boğazladılar. (Emre derhal itaat etmeleri

gerekirken, isteklerini çoğaltmaları sebebiyle) neredeyse (cayıp bunu) yapmayacaklardı.

72. (Ey yahudiler!) Hani siz bir kişiyi öldürmüştünüz de onun (kâtili) hakkında atışmış (suçu birbirinize atmış)tınız. Allah ise gizlediğiniz şeyi açığa çıkarandır.

73. (İşte bunun için) biz: “(Kesilen sığırın) bir parçasıyla ona (o öldürülen adama) vurun.” demiştik, (onlar da vurunca, ölü dirilip kâtilini söylemişti). İşte Allah, tıpkı bunun gibi ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size âyetlerini (kudretini açıklayan delil ve mucizeleri bu şekilde) gösterir.

74. Sonra, bunun ardından (ibret alıp samimi inanmanız gerekirken) kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, belki de ondan daha katı (oldu). Çünkü taşlardan öylesi var ki içinden nehirler fışkırır; öylesi de vardır ki çatlar da ondan su çıkar; yine öylesi vardır ki, Allah korkusundan (dağdan yuvarlanıp) aşağı iner. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

75. (Ey mü’minler! Yine de yahudilerin) size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Halbuki onlardan bazıları vardı ki Allah’ın kelâmı (olan tahrif edilmemiş Tevrat’ı)nı dinlerlerdi de, onu anladıktan sonra, bile bile tahrif eder (bozup değiştirir)lerdi.

76. (O yahudilerden olan münâfıklar) iman edenlerle karşılaştıkları zaman: “Biz de iman ettik (sen Tevrat’ta müjdelenen peygambersin).” derlerdi. Birbirleriyle tenhada (başbaşa) kaldıkları zaman ise (yahudilerin ileri gelenleri bunlara): “Allah’ın size açıkladıklarını (yani Tevrat’ta bildirdiği Hz. Muhammed’e ait özellikleri), Rabbiniz katında si(zin aleyhini)ze delil getirsinler diye mi onlara söyleyip duruyorsunuz? Buna aklınız ermiyor mu?” derler. [krş. 2/14]

77. (Onlar) bilmiyorlar mı ki Allah onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da (hepsini) bilmektedir?

78. Onlardan bir kısmının da okuyup yazması yoktur. Kitab’ı (Tevrat’ı) bilmezler. Bildikleri, ancak (reislerinin anlattıkları) bir sürü hayalî uydurmalardır ve onlar ancak zan (ve tahmin)de bulunuyorlar.

79. Kitab’ı elleri ile yazıp, sonra da az bir değere (dünyalık menfaate) satabilmek için: “Bu Allah katındandır.” diyenlerin vay haline! Ellerinin (tasnif ederek uydurup) yazdığı şeylerden dolayı vay başlarına gelenlere! Vay, şu (uydurdukları şeylerle elde ettikleri haksız) kazançları yüzünden onların haline!

80. (O yahudiler:) “Ateş, bize sayılı günler (atalarımızın buzağıya taptığı kırk gün) dışında asla dokunmayacak.” dediler. De ki: “Allah’tan (bu hususta) bir söz mü aldınız? (Böyle ise) Allah verdiği sözden asla dönmez. Yoksa Allah hakkında, bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?”

(Yahudiler, kendilerini Allah yanında imtiyazlı üstün bir ırk olarak görüyorlardı. Yüce Allah, onların kutsayıp put haline dönüştürdüğü üstün ırk anlayışını ve ırkçılığı İncil ve Kur’an’la reddetmiştir [krş. 3/24].)

81. Hayır (iş böyle değil!) Kim (büyük) bir kötülük işler de (şirk olan bu) günahı kendi (benliği)ni çepeçevre kuşatırsa, işte onlar ateş ehlidirler. Orada devamlı kalacaklardır.

82. İman edip sâlih amel işleyen kimseler ise cennet ehlidirler; işte onlar orada ebedî kalacaklardır.

83. Hani (vaktiyle) İsrâiloğulları’ndan: “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin, ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara güzel davranıp iyilik edin; hem de insanlara güzel söz söyleyin, namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin.’’ diye (emretmiş), sağlam söz almıştık. (Bu sözden) sonra, sizin pek azınız hariç, (hepiniz) döndünüz. Sizler zaten yüz çeviren (dönek)lersiniz.

(İsrâiloğulları’nın yaptığı işler ve davranışlar hakkındaki bu bilgiler, Kur’an’ın geldiği devirde yaşayan yahudilerin Tevrat’ı tahrif edip gerçekleri gizlemelerinden dolayı verilmiştir. Çünkü Peygamberimiz gönderildiği zaman Arabistan’da özellikle Medine ve civarında oldukça kalabalık bir yahudi topluluğu yaşamaktaydı. Son peygamber olan Hz. Muhammed gönderilmeden önce bir peygamber geleceğini etrafa yayan yahudiler, peygamberimiz gelince ağız değiştirdiler. Zira onlar gelecek peygamberi yahudilerden bekliyorlardı (2/146). Halbuki onlar kendilerinden gelen üç peygamberi de öldürmüşlerdi (2/87). Araplar’dan gelince onu kıskandılar. “Bu İsrâil değil İsmail oğullarındandır.” diye inanmadılar. Kur’an’da yahudiler hakkında daha çok bilgi verilmesinin sebebi budur. Peygamberimiz ahitlerini bozmaları ve çeşitli hainlikleri yüzünden onlarla savaşmak ve onları yurtlarından sürmek zorunda kalmıştır.)

84. Yine bir zamanlar: “Birbirinizin kanlarını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız.” diye siz (yahudiler)den kesin söz almıştık, sonra siz de kabul etmiştiniz ve (hâlen Tevrat’ta buna) şehadet

etmekte/görmektesiniz.

85. Sonra siz, öyle kimselersiniz ki (bu sözünüze rağmen) yine kendinizi (birbirinizi) öldürüyor, içinizden bir grubu yurtlarından çıkarıyor, onlara karşı günah ve düşmanlık yapmakta (birleşip) yardımlaşıyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram kılındığı halde (hem aranızda savaşıyor hem de) size esir düşerlerse, karşılıklı fidye alışverişi yapıp onları[37] kurtarıyorsunuz. Yoksa siz, Kitab'ın bir kısmına inanıp geri kalanını inkâr mı ediyorsunuz? İşte içinizden bunu yapanların cezası, dünya hayatında aşağılık (ve rezil olmak)tan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde de azabın en şiddetlisine çarptırılacaklardır. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

(Âyet-i kerîmedeki, "Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp geri kalanını inkâr mı ediyorsunuz?" ifadesi bütün insanlara yönelik umûmî bir ifade olup her zaman dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çünkü Allah'ın hükümlerinden bir kısmını beğenmeyip kaldırmak, yasaklamak, yasakladıkları şeyleri de serbest bırakmak; Allah'a karşı gelmek, dinden çıkmak ve kendi arzu ve heveslerini ilâhlaştırmak demektir. Cezası da çok şiddetlidir. Kur'an'ın ihtiva ettiği hükümler kısaca şunlardır: 1. İman. 2. İbadet. 3. Ahlâk. 4. Muâmelât (sosyal ve hukûkî münasebetler). 5. Ukûbât (cezalar). İslâm dîni, yalnız ibadetlerle değil, Kur'an'ın ihtiva ettiği bu konularla bütünlüğünü sağlar.) [bk. 2/159-161; 3/19; 25/43; 41/26]

86. İşte onlar, âhirete karşılık dünya hayatını satın almış (tercih etmiş) kimselerdir. Bu yüzden, onların azabı hafifletilmez, onlara asla yardım da edilmez.

(Çünkü onlar, âhireti yok sayıp "Her şey dünya içindir." diyerek materyalist/maddeperest olarak yaşamışlardır.)

87. Andolsun ki (biz) Musa'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Ondan sonra da (aynı tevhid esasında) peygamberlerle onu izlettik. Meryemoğlu İsa'ya açık deliller (mucizeler) verdik[38] ve onu Rûhu'l-Kuds (Cibrîl) ile destekledik. Fakat her ne zaman bir peygamber, size nefsinizin hoşlanmadığı bir şeyi getirdiyse büyüklük taslamadınız mı? Kimini yalanladınız, kimini de öldürdünüz.[39]

88. (Yahudiler Kur'an'ı dinlememek ve kabul etmemek hususunda peygamberle alay ederek:) "Kalplerimiz (bilgiye doymuş olup başka bilgilere) perdeli/kapalıdır." dediler. Hayır; küfür (ve isyanları) yüzünden Allah onları

lanetlemiştir. Bunun için, onların ancak çok azı inanır.

89. (Yahudiler,) daha önce kâfirlere (müşrik Araplar'a) karşı zafer kazanmak üzere yardım isteyip dururlarken, onlara Allah katından, yanlarında olan (Tevrat'ın aslın)ı doğrulayan bir kitap ve (geleceğini Tevrat'tan) bildikleri (gelmesi için dua ettikleri peygamber) gelince ("bu İsmailoğulları'ndan" diye) onu inkâr ettiler (kâfir oldular). Artık, Allah'ın laneti (bütün) inkârcılar/kâfirler üzerinedir.

90. Allah'ın, kullarından dilediğine lütfuyla (kitap ve peygamberlik) ihsan etmesini kıskanarak, Allah'ın indirdiğini (Kur'an'ı) inkâr etmeye karşılık kendilerini (benliklerini, nefislerini) satmaları ne kötü bir şeydir! (Bundan dolayı) gazap üstüne gazaba çarptırıldılar. Kâfirler ve inkârcılar için utanç verici (ve alçaltıcı) bir azap vardır.

91. Onlara: "Allah'ın indirdiğine (Kur'an'a) iman edin." denildiği zaman: "Biz (yalnız) bize indirilen (Tevrat')a inanırız." derler ve ondan başkasını da inkâr ederler.[40] Halbuki o (Kur'an), beraberlerinde olan (Tevrat'ın aslın)ı tasdik eden bir gerçektir. (Resûlüm!) De ki: "Eğer (gerçekten) inanıyor idiyseniz, niçin daha önce Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" [bk. 2/87; 4/136]

92. Andolsun ki Musa size açık deliller ve mucizeler getirdi. Sonra onun ardından (o Tûr'a (Sînâ dağına) gittikten sonra) siz, kendinize yazık ederek, buzağıyı (görsel tanrı) edindiniz (ona taptınız).

93. Vaktiyle Tûr (dağın)ı (bulut gibi) tepenize dikmiş ve sizden kesin söz almıştık: "Size verdiğimiz (Kitab')a kuvvetle yapışın (ahkâmına sarılın) ve dinley(ip itaat ed)in." (demiştik. Onlar da:) "Dinledik ve (fakat içimizden) karşı geldik." dediler. (Çünkü) küfürleri yüzünden buzağı (sevgisi) kalplerine işledi.[41] (Resûlüm!) De ki: "Eğer inanan kimseler iseniz (biliniz ki) (buzağıya tapmayı hoş görmekle bozulmuş olan) bu inancınızın size emrettiği şey ne kötüdür!" [krş. 7/171; ayrıca bk. 4/154]

94. (Resûlüm! Onlara) de ki: "Eğer âhiret yurdu (cennet, sizin dediğiniz gibi) Allah katında diğer insanlara değil de sadece size mahsus ise ve (bu iddianızın) doğru olduğunu düşünüyor iseniz, haydi ölümü temenni edin (ki cennete çabucak kavuşasınız)!" [krş. 62/6]

95. Oysa onlar, (daha önce) kendilerinin işledikleri (günahlar) yüzünden asla bunu dilemeyecekler. Allah zalimleri hakkıyla bilendir.[42]

96. Andolsun ki onları (yahudileri, bu dünya) hayatına karşı, insanların en düşkünü olarak bulursun, hatta müşriklerden bile (düşkündürler). Onların her biri bin yıl yaşatılmayı ister. Oysa bunca süre yaşatılması onu azaptan uzaklaştıracak değildir. Allah onların yapmakta oldukları şeyleri eksiksiz görendir.

97. (Resûlüm!) De ki: “Kim Cebrail’e düşman ise (bilsin ki) hem senden evvelki (kitap)ları aslen tasdik edici, hem de mü’minler için yol gösterici ve müjdeci olarak onu (Kur’an’ı) Allah’ın izniyle senin kalbine o (Cebrail) indirmiştir.”

(Rivayete göre, yahudilerin bazıları “Bizim geçmişteki büyüklerimiz Cebrail’den çok zahmet çektiler. Her türlü azabı indiren o, memleketleri yerin dibine batıran o. O’nun yerine Mikail gelse idi, hiç tereddüt etmeden iman ederdik.” demişlerdi. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.)

98. Kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail’e ve Mikail’e düşman ol(up kâfir ol)ursa, Allah da kâfirlerin düşmanıdır.

99. Andolsun ki biz sana apaçık (her şeyi bildiren) âyetler indirdik; onları fâsık (yoldan çıkmış olan)lardan başkası inkâr etmez.

100. (Yahudiler) her ne zaman sağlam bir antlaşma yapmışlarsa, yine içlerinden bir kısmı, onu boz(up at)madılar mı? Zaten onların çoğu inanmazlar.

101. Allah tarafından onlara, yanlarında olan (Kitab’ın aslın)ı tasdik eden bir resûl gelince, o kitap verilenlerden bir kısmı, Allah’ın kitabını sanki bilmiyormuş gibi sırt çevirmişlerdir.

102. (Yahudiler, kitaplarından yüz çevirip sihirle meşgul oldukları için,) Süleyman’ın hükümranlığı hakkında şeytan(ların ve şeytan ruhlu insan)ların: “Bunu sihirle elde etti.” şeklindeki (uydurma) sözlerine uydular. Halbuki Süleyman (bir peygamber olarak mucize gösterdi; onların iddia ettiği gibi, sihir yaparak) küfretmedi/nankör olmadı. Fakat o şeytanlar, insanlara Babil’deki Hârût ve Mârût isimli iki meleğe indirilen (ilhamla bildirilen) şeyi[43] (yani) sihri (büyüyü) öğreterek kâfir oldular. Halbuki onlar, (o iki melek, mucize ile sihrin farkını bildiriyor ve): “Biz ancak bir imtihan için (gönderilmiş)izdir; sakın (sihir yapıp da) kâfir olma!” demedikçe hiç kimseye (bir şey) öğretmiyorlardı. Buna rağmen (yahudiler) kadınla kocasının arasını ayıran şeyleri bunlardan öğreniyorlardı. Ama onlar, Allah’ın izni olmaksızın onunla hiçbir kimseye zarar verecek değillerdi. Yine de onlar, (o yahudiler) kendilerine fayda sağlayacak

olanı değil, zarar verici şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun ki onu satın alan (ve satan) için, âhirette (cennetten) bir nasip olmadığını biliyorlardı. (Onların sihir yapmayı benimsemekle) kendilerini sattıkları şey ne kötü! Keşke bilselerdi.

(Eski kavimlerin çoğu sihre çok inandıklarından Hz. Süleyman'a verilen mucizeler için "sihir yapıyor" diyorlardı. Âyet-i kerîmede iki husus göze çarpmaktadır: 1. Şeytanlara uyanların Hz. Süleyman'a sihir isnad etmeleri. 2. İmtihan için gönderilen Hârût ve Mârût'un insanlara bir şey öğretirken, "Sihir yaparak kâfir olma." diye uyarmaları. Bir şeyin kötü ve zararlı yönlerini söyleyerek onun hakkında bilgi vermenin bir mahzuru olmayıp onun zararını önlemede etkilidir. Cumhûrun ve müfessirlerin görüşü budur. Nitekim Bîrûnî (972-1080), "Kötülüğü bilmeyen, ondan sakınamaz; iyiliği bilmeyen de ona ulaşamaz." demiştir. Şarabın hem yapılışını öğretmek hem de haram olduğunu söylemek gibi.)

103. Eğer onlar (Kur'an'a ve Peygamber'e) iman edip de (günahlardan) sakınsalardı, Allah katında kazanacakları sevap daha hayırlı olurdu. Keşke bilselerdi.

104. Ey iman edenler![44] (Peygamber'e) "Râ'inâ" (bizi gözet/güt)[45] demeyin; (bize bak anlamında) "Unzurnâ" deyin ve onu dinleyin. Küfre sapanlar için çok acıklı bir azap vardır. [bk. 4/46]

105. Ne Ehl-i Kitab'dan kâfirler ne de müşrikler, Rabbinizden size herhangi bir hayır indirilmesini (bir zafer, bir mevki ve bir kazanç elde etmenizi) isterler.[46] Allah da rahmetini dilediği kimseye tahsis eder. Allah lütuf sahibidir.

106. Biz, herhangi bir âyeti nesh eder[47] veya onu unutturursak ondan daha hayırlısını ya da onun benzerini getiririz. Allah'ın her şeye kâdir olduğunu bilmez misin?

107. (Yine) bilmez misin (elbette bilirsin) ki göklerin ve yerin mülkiyet ve hükümranlığı yalnız Allah'ındır. (Bilin ki) sizin için Allah'tan başka ne bir velî (dost ve koruyucu) ne de bir yardımcı vardır.

(Allah'a inananlar elbette O'nu mâlikiyet ve hâkimiyetiyle tanırlar. Asıl koruyucu ve yardımcı olarak onu bilirler.)

108. Yoksa (ey müslümanlar), vaktiyle Musa('yı sorguya çektikleri) gibi, (siz de) peygamberinizi sorguya mı çekmek istiyorsunuz? Kim imanı küfre değişirse,

muhakkak (o) dosdoğru yoldan sapmış olur.

109. Ehl-i Kitab'dan bir çoğu, (Kur'an'ın gelmesiyle) gerçek kendilerine apaçık belli olduktan sonra, içlerindeki kıskançlıktan dolayı, imanınızdan sonra sizi küfre döndürmeyi arzu ederler. (Ey müslümanlar! Savaş, cizye ve benzeri şeylerde) Allah'ın emri gelinceye kadar (şimdilik onları) affedin ve hoşgörün. Şüphesiz Allah, her şeye kâdirdir.[48] [bk. 3/99-100]

110. Namazı dosdoğru kılın; zekâtı verin; hayır (işler)den kendiniz için önden ne (yapıp) gönderirseniz, Allah katında onu bulacaksınız. Allah yaptıklarınızı şüphesiz görendir.

111. "Yahudi veya hıristiyan olan(lardan her biri, biz)den başkası asla cennete girmeyecektir." dediler. Bu onların kuruntularıdır. (Resûlüm!) De ki: "Eğer doğru söyleyen kimselerseniz delilinizi getirin!"

112. Hayır, öyle değil; kim muhsin olarak (iyilik ederek, işini güzel yaparak) özünü Allah'a teslim edip (şirk karıştırmadan O'na iman ve itaat eder)se onun mükâfatı Rabbi katındadır, onlara korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.

(Âyet-i kerîmede Allah'a kul olarak teslim olma "muhsin olma" şartına bağlanmıştır ki bu da, yaptığını Allah rızası için tam yapmak ve Resûlullah'a tâbi olmaktır (7/158). Bir amelin kabul olması için iki şart gerekir: Bu şartların ilki, o işin Allah rızası için yani ihlasla yapılması, ikincisi, İslâm'a uygun olmasıdır. Bunun içindir ki haham, rahip ve benzerleri, kendilerini Allah'a adadıklarını söyleseler bile amelleri makbul değildir.)

113. Yahudiler: "Hıristiyanlar (dinde güvenilir) bir temele dayanmamaktadır." dediler. Hıristiyanlar da: "Yahudilerin (güvenilir) bir temeli yoktur." dediler. Halbuki hepsi de (kendilerine indirilen) Kitab'ı (güya) okumaktadırlar. Böylece (okuma) bilmeyenler de onların sözlerinin aynısını tekrar ettiler. Artık Allah, kıyamet gününde (kitaplarının dışına çıkarak) ayrılığa düştükleri şey hakkında aralarında hükmü(nü ve karşılığını) verecektir.

114. Allah'ın mescidlerinde O'nun isminin anılmasını (ve hükümlerinin yaşanır hâle gelmesini isteyeni) engelleyen ve o mescidlerin harap olmasına koşan (uğraşan)dan daha zalim kim vardır? Onların oralara (istedikleri gibi değil) ancak korka korka girmeleri gerekir. Onlara dünyada rezillik, âhirette de büyük azap vardır.

(Mescidlerin tahribi Fahreddin-i Râzî'ye göre iki türlüdür. Birincisi, binasını yıkma yönündendir. İkincisi de âhiret hayatını yok sayan zalim ve münafıklarca gerek kapatmak, gerekse çeşitli planlarla insanları câmilerden uzaklaştırmakla olur (bk. 7/45). Bu durumda da, içi süslü olsa bile onlar harap demektir.)[49]

115. Doğu da, batı da, (her yer) yalnız Allah'ındır. (Ancak namaz kılmak için kıbleyi araştırdıktan sonra) hangi tarafa yönelirseniz Allah'ın yüzü (razı olduğu kıble) oradadır. Şüphesiz Allah, (rahmet ve nimeti) geniş olandır ve O her şeyi bilir. [bk. 2/142-150]

116. (Yahudi, hıristiyan ve müşrikler:) "Allah çocuk edindi." dediler (ve kâfir oldular. Hâşâ!) O, bundan uzak ve yücedir. Doğrusu göklerde ve yerde olanlar(ın hepsi) O'nundur, hepsi O'na boyun eğmiştir.

(Yahudiler: "Üzeyir (Allah'ın oğlu)", hıristiyanlar: "İsa Allah'ın oğlu", müşrik Araplar da: "Melekler, Allah'ın kızlarıdır." dediler.) [bk. 5/17, 72; 9/30; 16/57]

117. (O) göklerin ve yerin örneksiz yaratanıdır. O, bir işin olmasını isterse ona sadece "ol" der, o da hemen oluverir.

118. (Ehl-i Kitab ve müşriklerden birtakım) bilgi yoksunları: "Allah (senin peygamberliğin hakkında) bizimle konuşmalı, ya da bize bir âyet (mucize) gelmeli değil miydi?" dediler. Onlardan öncekiler de, tıpkı onların söyledikleri gibi söylemişlerdi. (Nasıl da) kalpleri birbirine benzeşti. Biz kesin inanan kimseler için âyetleri apaçık gösterdik.

119. (Ey Muhammed!) Doğrusu biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak (Kur'an) ile gönderdik; cehennemliklerden sen sorumlu değilsin.

120. Sen, onların milletlerine (dinlerine)[50] uyuncaya kadar yahudi ve hıristiyanlar senden asla hoşnut olmayacaktır. (Resûlüm!) Onlara de ki: "Allah'ın hidayeti (olan İslâm) doğru yolun ta kendisidir." Sana gelen bunca ilimden (Kur'an'dan) sonra eğer onların arzu ve heveslerine uyarsan, artık senin için Allah'tan yana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır. [krş. 3/100, 118, 120, 149]

121. Kendilerine kitap verdiğimiz kimselerden onu (Kur'an'ı) hakkıyla okuyanlar[51] var ya, işte onlar, ona gerçekten iman edenlerdir. Kim de onu inkâr ederse, işte (dünya ve âhirette en büyük) zarara uğrayanlar onlardır. [krş. 29/47]

122. Ey İsrâiloğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (vaktiyle) âlemlere üstün tuttuğumu hatırlayın. [krş. 2/47]

123. Öyle bir günden sakınıp korkun ki (o gün) hiç kimse, kimseden yana bir şey ödeyemez. (Azaptan kurtulması karşılığında) kimseden fidye kabul olunmaz, hiç kimseye şefaat (iltimas, kayırma) da fayda vermez ve onlara yardım da edilmez.

124. Hani Rabbin, İbrahim'i birtakım kelimelerle (emirlerle) sınamış, o da onları hakkıyla yerine getirmişti. (Allah da ona:) "Ben, seni insanlara imam (önder) yapacağım." buyurdu. İbrahim de: "Soyumdan da (önderler yap yâ Rabbi!)" dedi. O da: "Benim ahdim, (nübüvvet sözüm, onların içinden) zalim olanlara erişmez (onları içermez)." buyurdu.

125. Biz, Beyt'i (Kâbe'yi) insanlara sevap kazanma(ları ve birleşip bütünleşmeleri için toplantı) ve güven yeri yaptık. Siz de İbrahim'in makâmından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e de: "İbadet kastıyla Kâbe'yi tavaf edenler, i'tikâfa çekilenler, rükû ve secde edenler için Evim'i tertemiz yapın." diye emretmiştik.[52]

126. Hani (o vakit) İbrahim demişti ki: "Yâ Rabbi! Burasını emniyetli bir şehir yap, halkından Allah'a ve âhiret gününe iman edenleri, (çeşitli) mahsullerle rızıklandır." (Cenâb-ı Hak) buyurdu ki: "Kâfir olanı dahi (yaşadığı müddetçe) biraz faydalandırır, sonra onu (nankörlüğü sebebiyle) cehennem azabına uğratırım. Varacağı yer de ne kötüdür!"

(Allah, Rahmân sıfatıyla dünyada hem mü'mine hem de kâfire merhamet eder, nimet verir ki bu da imtihanın bir parçasıdır. Verdiği servet ve iktidar, eğer kulluğa vesile olmuşsa, o verdiği lütfundan olup kişiye dünya ve âhiret saadetini kazandırır. Küfre ve azgınlığa sebep olmuşsa, o da ebedî hayatını mahveder.) [bk. 3/197-199; 9/85; 14/37; 46/20; 47/12-16]

127. Hani İbrahim Beyt(ullâh)'ın temellerini İsmail ile beraber yükseltirken (şöyle dua etmişti:) "Ey Rabbimiz! Bizden (yaptığımızı) kabul buyur. Şüphesiz sen (bizi hakkıyla) işiten ve bilensin."

128. "Ey Rabbimiz! İkimizi de sana teslim olanlardan kıl; soyumuzdan da sana boyun eğen (müslüman) bir ümmet meydana getir; bize ibadet yer (ve usul)lerini göster, (kusurlarımızı affedip) tevbemizi kabul buyur. Çünkü sen, tevbeleri çokça kabul eden ve çok merhamet edensin."

129. “Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden, senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara Kitab’ı ve hikmeti[53] öğretecek ve onları (şirkten ve kötülükten) arındıracak bir peygamber gönder. Şüphesiz sen, azîz ve hakîm (hüküm ve hikmet sahibi)sin.”

130. Kendini bilmeyen (ahmak)lardan başka, kim İbrahim’in dîninden yüz çevirir? Hakikat biz, onu dünyada (peygamberlik için) seçtik. O, âhirette de şüphesiz iyilerdendir.

131. Rabbi ona: “(Hakka) teslim ol!” buyurduğunda o da: “Âlemlerin Rabbine teslim oldum.” dedi.[54] [krş. 2/112]

132. İbrahim de bunu oğullarına tavsiye etti. (Torunu) Yakub da (öyle yaptı ve): “Ey oğullarım! Şüphe yok ki Allah size dîn(i İslâm’)ı seçti; bundan böyle sizler, ancak müslümanlar olarak (yaşayıp) can verin.” dedi.

133. (Ey yahudiler!) Yoksa Yakub’a ölüm geldiği zaman siz orada mı bulunuyor idiniz? O zaman (Yakub,) oğullarına: “Benden sonra neye ibadet edeceksiniz?” diye sormuş, onlar da: “Senin ilâhın; babaların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilâhı olan bir tek İlâh (Allah)’a ibadet ederiz. Ve biz, yalnız O’na teslim olanlarız.” demişlerdi.

134. İşte onlar (İbrahim ve Yakub oğulları böyle) bir ümmetti, gelip geçti. (Onların) kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir. Siz onların yapmış olduklarından sorumlu değilsiniz. (“Onlar da yahudi” idi diyerek, bir çıkar, pâye sağlamayınız.)

(Bununla 141. âyet-i kerîme aynı mealdedir. Bu âyetlerden önce geçtiği üzere yahudi ve hıristiyanlar Hz. İbrahim’e (oğul ve torunlarına da) yahudi ve hıristiyan ismi vererek onlardan bir pâye elde etmekte idiler. Buna karşılık yüce Allah: “Onlar gelip geçmiştir…” buyurmakla, “Siz artık kendinize bakın, onlardan size pâye verilmez, zamanın değişmesiyle hükümler de değişmiştir. Ancak esasta bir olarak gelen Tevhid dîni İslâm’da kazanç elde edin” diye aynı cevap ve uyarıyı yapmaktadır. Diğer taraftan Hz. İbrahim’in yahudi, hıristiyan ve müşrik olmadığı da âyet-i kerîmelerde bildirilmiştir.) [bk. 3/67; 16/20]

135. Bir de (yahudiler, müslümanlara): “Yahudi olun.” (Hıristiyanlar ise:) “Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız.” dediler.[55] (Onlara) de ki: “Hayır, biz (küfür ve şirkten uzak kalıp) ‘bir tek Allah’a yönelen’ İbrahim’in (Hanîf) dînine uyarız. O, (Allah’a) ortak koşanlardan değildi.” [bk. 57/28-29]

(Bu âyet-i kerîmede ve 120. âyette geçtiği üzere müslümanlar, yahudi ve hıristiyanların bütün yaşayış şekillerine uysa ve uyum sağlasa bile, yine de dinlerine girmedikçe, onlar tarafından beğenilmeyecek ve kendilerinden sayılmayacaklardır. Bu âyetler tüm müslümanlara bir uyarıdır.)

136. (Ey mü'minler!) Onlara deyin ki: "Biz Allah'a ve bize indirilen (Kur'ân-ı Kerîm')e, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Musa ve İsa'ya verilenlere, diğer peygamberlere Rableri tarafından verilen (kitap ve sayfa)lara iman ettik. Biz onların hiçbiri arasında (inanç yönünden) asla ayırım yapmayız. Biz ancak O'na teslim olan (müslüman)larız."

137. Eğer o (yahudi ve hıristiya)nlar da sizin iman ettiğiniz gibi (bütün esaslara) iman ederlerse, muhakkak doğru yolu bulmuş olurlar. (Yok) eğer yüz çevirirlerse, mutlaka onlar (size karşı) ayrılıkçılık (ve düşmanlık) içindedirler. Onlara karşı Allah sana yeter. O, hakkıyla işitendir, bilendir.

(Hıristiyanlar, Allah Resûlü'ne: "Biz vaftiz yapılarak Hıristiyanlık ile boyanıyoruz, sizin renginiz nedir?" diyorlardı.)

138. (De ki: "Biz) Allah'ın (İslâm) boyasıyla (boyanmışızdır).[56] Boyası Allah'ınkinden daha güzel olan kim olabilir ki? Biz ancak O'na kulluk edenleriz."

139. (Onlara) de ki: "Allah, hem bizim Rabbimiz, hem sizin Rabbiniz olduğu halde siz, O'nun hakkında bizimle münâkaşa mı ediyorsunuz? Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz sizedir. Biz O'na tam bir samimiyetle bağlıyız."

140. "Yoksa siz; İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onun torunlarının yahudi veya hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?" De ki: "Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından (bilinen ve bildirilen) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim vardır? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir."

141. İşte onlar (böyle) bir ümmetti, gelip geçti. (Onların) kazandıkları kendilerine, sizin kazandığınız da sizedir. Siz onların yapmış olduklarından sorumlu değilsiniz. [krş. 2/134]

142. (Medine'deki yahudi ve münâfık) birtakım beyinsiz insanlar: "(Müslümanları) üzerinde bulundukları, (eski) kıblelerin(i Beyt-i Mukaddes')ten (Kâbe'ye) çeviren nedir?"[57] diyecekler. (Resûlüm!) De ki: "Doğu da

Allah’ındır, batı da. O (kullarının iyi niyet ve amellerine göre) dilediğini doğru yola iletir.” [krş. 2/115]

143. (Ey müslümanlar!) Böylece sizi dengeli (seçkin ve adaletli)[58] bir ümmet kıldık ki insanlara karşı (adaletin örneği ve hakikatin) şahitler(i) olasınız ve Peygamber de sizin lehinizde şahit olsun. (Resûlüm! Biz vaktiyle arzulayıp da şu anda) yöneldiğin kıble (olan Kâbe’)yi ancak (sen) Peygamber(im’)e uyanları, topukları üzerinde geri dönen (münâfık ve mürted)lerden ayıralım (da onlar bilinsinler) diye kıble yaptık. Gerçi bu (çevrilme) elbette Allah’ın doğru yola ilettiği kimselerden başkasına ağır gelmektedir. Allah sizin imanınızı (Mescid-i Aksâ’ya yönelerek kıldığınız namazlarınızı) asla zâyi edecek değildir. Şüphesiz Allah, insanlara karşı çok şefkatlidir, çok merhametlidir. [bk. 4/41; 22/78]

144. (Resûlüm! Kıblenin Kâbe’ye çevrilmesi hususunda vahyin gelmesi için) yüzünü göğe çevirip durduğunu görüyoruz. Şimdi seni elbette hoşlanacağın bir kıbleye çeviriyoruz. Artık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram (Kâbe) tarafına çevir. (Ey mü’minler,) nerede olursanız olun (namazda) yüzlerinizi o yöne çevirin. Şüphe yok ki kendilerine kitap verilenler, bunun Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu pekâlâ bilirler.[59] Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.

145. (Resûlüm!) Andolsun ki sen, kitap verilen (yahudi ve hıristiyan)lara her türlü âyeti (mucize ve delili) getirsen bile (inatlarından)[60] senin kıblene uymazlar. Sen de onların kıblesine uyacak değilsin. Onlar birbirlerinin kıblesine de uymazlar. Andolsun ki eğer sana gelen ilim (vahiy)den sonra onların arzu ve heveslerine uyarsan, mutlaka sen de zalim (hakkı çiğneyip kendisine yazık eden) kimselerden olursun.

(Yüce Allah’ın Kur’an geldikten sonra ona uymayıp da, kendinin veya Ehl-i Kitab’ın arzu ve heveslerine, çıkarcı isteklerine uymanın zalimlik olduğu hakkında Resûlü’ne yaptığı bu uyarı bütün inananlaradır.)

146. Kendilerine kitap verdiklerimiz (Muhammed’in vasıflarını, kitaplarında gördükleri için) O’nu oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyle iken onlardan bir grup, bildikleri halde gerçeği gizlerler. [bk. 2/76; 6/20]

147. “Hak ve gerçek” olan Rabbinden (gelen)dir. Bu hususta asla şüpheye düşenlerden olma!

148. Herkesin (ve her toplumun) yöneldiği bir yön (bir kıble ve bir istikamet)

vardır. Öyle ise (ey mü’minler!) Hayır işlerinde yarış edin! Nerede olursanız olun, Allah hepinizi (mahşerde hesap için) bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye kâdirdir.

149. (Resûlüm!) Her nereden (yola) çıkarsan çık, (namazda) yüzünü Mescid-i Haram’a doğru çevir. Bu (emir), Rabbinden (gelen) mutlak bir gerçektir. Allah yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

150. (Yine) her nereden (yola) çıkarsan çık, (namazda) yüzünü Mescid-i Haram’a doğru çevir. (Ey mü’minler!) Siz de nerede olursanız, yüzünüzü onun tarafına çevirin ki (diğer) insanların aleyhinize (sizi küçük düşürecek) bir delili olmasın. Ancak onlardan (ulu orta konuşarak) zulmedenler hariçtir (Bunlar yine de edepsizliğini sürdürebilir).[61] Artık siz onlardan korkmayın, benden korkun (ve o tarafa dönün) ki size olan nimetimi tamamlayayım, böylece doğru yolu bulabilesiniz.

151. Nitekim (size nimetimi tamamladığım gibi) içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi tezkiye eden (şirkten, maddî ve mânevî kirlerden ve kötülüklerden temizleyen), size Kitab’ı ve hikmeti (ve O’nun hükümlerinin uygulamasını) öğreten ve bilmediklerinizi bildiren bir Resul gönderdik. [bk. 3/164; 62/2]

152. O halde beni (ibadet ve itaatle) hatırlayın ki ben de sizi (sevap ve mağfiretle) anayım; bana şükredin (ibadetsizlik ve itaatsizlikle) bana nankörlük yapmayın.

(İnsanlardan bir kısmı sahip olduğu dünyalıklarla sevinmekte, övünmekte, diğer bir kısmı da maddî/teknolojik ürünleri icat edenleri veya kendisinde güç görüp kahramanlaştırdığı şahsiyetleri övmekte ve onları şükranla anmakta iken; buna karşılık kendisini yaratan ve sayısız nimetler lütfeden Allah’ın yüceliğini ve O’na şükrünü, kulluk borcunu unutmaktadırlar ki bu da tam anlamıyla nankörlüktür. Allah’a ibadet ve itaatle şükrü yerine getirmek, nimeti artırır, basireti açar, berekete vesile olur. Emirlerine muhalefet etmek/karşı çıkmak ve itaatsizlik ise, küfür ve nankörlük olup azabı artırır.) [bk. 14/7]

153. Ey iman edenler! Sabır ve namaz/dua ile (Allah’tan) yardım isteyin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir. [krş. 2/45-46]

(Âyet-i kerîmede geçen sabır ve namaz, karşılaşılacak güçlüklerin çözülmesi için Allahu Teâlâ’nın yardımını sağlayacak bir vesiledir. Sabır; cesaret, zorluklara göğüs germek, direnmek anlamında da ahlâkî bir disiplindir. Namaz; gönlünde

Allah sevgisi olan, O’na saygı duyan ve O’nun huzuruna çıkacağına inanan kimsenin iman ve itaatinin bir göstergesi, dînin direği ve kulu Allah’a yaklaştıran bir ibadettir.)

154. Allah yolunda öldürülen kimseler hakkında “ölüler” demeyin. Hayır, aksine onlar diridir, fakat siz (bunu) anlayamazsınız. [krş. 3/169]

155-156. (Ey mü’minler! İtaat edeni isyan edenden ayırt etmek için) andolsun ki sizi hem biraz korku ve açlıkla hem de mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. (Ey Resûlüm!) Sabredenlere (lütuf ve ihsanımı) müjdele! Öyle ki onlar, kendilerine bir bela geldiği zaman ancak: “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aitiz ve (sonunda) yine O’na döneceğiz.” derler.

(Çünkü gelen her türlü afet ve musibet, Allah’ın bilgi, irade ve takdiri dâhilindedir. Sabretmek ise, insanın Allah’ın takdirine boyun eğmesi ve günah teşkil eden arzularına engel olmasıdır.)

157. İşte Rablerinin mağfiret ve rahmeti, o (teslimiyette buluna)nların üzerinedir; işte doğru yolu bulanlar da ancak onlardır.

158. Şüphesiz “Safâ” ile “Merve” Allah’ın (emrettiği haccın) nişânelerinden (unsurlarından)dır. Kim Beyt’i (Kâbe’yi) hacceder veya umre yaparsa, bu iki (tepe olan Safâ ve Merve’)yi tavaf etmesinde (gidip gelmesinde) bir beis yoktur. Kim gönülden bir hayır yaparsa, (bilsin ki) Allah, muhakkak mükâfatını verir ve (kimin ne yaptığını) bilir.

(Câhiliye döneminde bu tepelerde meşhur birer put vardı. Mekke’nin fethinden sonra bunlar kırılmasına rağmen müslümanlar bu tepeler arasında sa’y yapma hususunda tereddüt ediyorlardı. Bunun için bu âyet nazil oldu.)

159. Şüphesiz, indirdiğimiz delilleri (emirleri) ve doğru yolu gösteren (âyetler)i insanlara Kitab’da açıkça bildirdikten sonra (hakikati) gizleyenler (ve onları yürürlükten kaldırmaya çalışanlar) var ya; işte onlara hem Allah lanet eder, hem de (bütün) lanet ede(bile)nler lanet eder. [krş. 2/174]

(Çünkü İslâm’ın hakikatlerini gizleyenler; küfrün, batılın gündeme gelmesine ve hâkim olmasına sebep olmuş olurlar.)

160. Ancak tevbe ed(ip dön)enler, (hallerini) düzeltenler ve (Allah’ın indirdiği gerçekleri eğip bükmeden dosdoğru) açıklayanlar başka(dır). İşte, ben onların

tevbesini kabul ederim. Zira ben, tevbeleri kabul buyuran, çok merhamet edenim.

161. Şüphesiz ki (âyetlerimize ve hükümlerimize karşı çıkarak) küfre sapıp da kâfir olarak ölenler (var ya), işte Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üstünedir.

162. (Onlar) bu lânette temelli kalacaklardır. Artık onların azapları hafifletilmez, yüzlerine de bakılmaz.

163. Sizin İlâhınız bir İlâh (Allah')tır. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O Rahmân'dır (dünyada bütün yaratıklara merhamet edendir), Rahîm'dir (âhirette yalnız mü'minlere rahmet edendir).

(Kendisinde üstün güç ve hükümranlık görülen; yörüngesine girilip tanrılaştırılan ve tapınılan liderler ve birçok varlıklar olmuştur. Yüce Allah burada, hükmü ve mutlak hâkimiyeti altına girilen ilâhın, bir tek kendisi olduğunu bildirmektedir.)

164. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanların yararı için denizde (süzülüp) giden gemilerde, Allah'ın semadan indirip onunla, öldükten (kuruduktan) sonra toprağı dirilttiği suda, orada (yeryüzünde) yaydığı her türlü canlıda (ve onları yaymasında), rüzgarları (dilediği gibi) estirişinde, gök ile yer arasında (Allah'tan gelecek) emre hazır bekleyen bulutta, elbette düşünen bir kavim için, (Allah'ın varlığına ve birliğine) nice deliller vardır.

165. Öyle insanlar vardır ki Allah'tan başkasını (putları, arzu ve hevalarını, yücelttikleri, sevip bağlandıkları şahısları, bazı varlık ve eşyayı, gizli veya açıktan sevip) O'na (Allah'a) denk hâle getirirler; tıpkı Allah'ı sever gibi onları severler,[62] (böylece şirke düşerler, Allah yerine onlara bağlanırlar). (Hakiki) inanmışların Allah sevgisi (emirlerine itaat ve bağlılığı) ise daha kuvvetli (ve içtendir). (O'na denk hiçbir sevgi beslemezler. Allah'a eş koşup da kendilerine) zulmedenler, azabı gördükleri zaman, (anlayacakları gibi) bütün kuvvet (ve kudret)in Allah'ta bulunduğunu ve Allah'ın azabının, gerçekten çetin olduğunu keşke (önceden) bilselerdi. [krş. 6/136; 12/106; 14/30; 31/21; 33/66-68; 34/31; 40/73-75; 45/23]

166. Nitekim (dine aykırı olan işlerde) kendilerine uyulan (o peşinden gidilen günahkâr) kimseler, o gün azabı gördükleri vakit (kendilerine) uyanlardan hızla

uzaklaşacaklar ve aralarındaki (yandaşlık ve liderlik gibi) bağlar kopacaktır. [krş. 2/70; 9/31]

167. (Bunun üzerine onlara) uyanlar da: “Ah, keşke biz (dünyaya) bir kere daha dönseydik de (bugün onların) bizden uzaklaştıkları gibi biz de (onlardan) uzak dursaydık.” derler. İşte Allah onlara bütün yaptıklarını hasret (pişmanlık ve üzüntü)ler içinde gösterecektir. Onlar cehennemden çıkacak da değillerdir. [bk. 7/36-39; 16/27; 28/62-66; 33/66-68; 34/22; 37/22-35; 38/55-61; 41/9]

168. Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve temiz şeylerden yiyin. (Pis ve haram olan şeyleri yiyip içmede) şeytan (ve benzerlerin)in adımlarını izlemeyin. Çünkü o(nlar) sizin için apaçık bir düşmandır. [krş. 2/208; 17/27]

169. O size ancak kötülüğü, hayasızlığı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi/iddia etmenizi emreder.

(Âyet-i kerîmede belirtildiği gibi, İslâm’a aykırı emir, sevgi, şehvet gibi nefs-i emmârenin her türlü istekleri; hayasızlık ve haram mal edinme gibi şeyler (24/21) şeytanın adımlarıdır ki bunlar siyâsî, içtimâî (sosyal) ve ferdî alanda toplanırlar. Kim, İslâm’dan başka bir din ve hayat tarzı ararsa sonu hüsrandır (3/85). Çünkü bu, şeytan ve dostlarının yoludur (6/121; 38/83). Zira yüce Allah, “Şeytana tapmayın.” (36/61) buyurmaktadır.)

170. Onlara: “Allah’ın indirdiğine (Kur’an’a) uyun.” denildiği zaman onlar: “Hayır! Biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (ve öğrettikleri yol)a uyarız.” dediler. Peki, ataları bir şey (in İslâm’a uyup uymadığın)ı düşünemeyen ve doğru yolu bulamayan (sapık yolun yolcusu) kimseler olsalar da mı (onlara uyacaklardı)?![63]

171. İnkâr edenleri (doğru yola davet edenleri)n durumu, bağırış ve çağırıştan başka duymayan (hayvanlar)a ‘seslenip bağıran’ın durumu gibidir.[64] Onlar, (mânen) sağır, dilsiz ve kördürler. Bu sebeple onlar, (ilâhî emirleri duysalar da) akletmezler (düşünüp emrin gereğini yerine getirmezler).

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz/helal olanlarından yiyin; eğer sadece O’na kulluk ediyorsanız, Allah’a şükredin. (O’na karşı diliniz, bedeniniz ve malınızla, kulluk borcunuz olan şükrü yerine getirin.)

173. (Allah) size sadece ölmüş (murdar hayvan)ı, kanı, (hem etinin hem tabiatının pisliğinden dolayı) domuz etini ve Allah’tan başkası (putlar ve

şahıslar) adına kesileni haram kıldı.[65] Fakat kim de mecbur kalırsa, istekli olmayarak ve sınırı aşmadan (sırf ölmemek için) yerse ona hiçbir günah yoktur. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. [krş. 5/3]

174. Allah'ın indirdiği Kitab'dan bir şeyi gizleyip de[66] onu (elde edeceği dünyalık) birkaç paraya satanlar var ya… İşte onlar, (gizledikleri veya suskunluklarının karşılığında aldıkları ile) karınlarına ateşten başka bir şey doldurmayacaklar. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onları temize de çıkarmaz. Onlara acıklı bir azap vardır.

(Din adına çıkmış bazı kimseler, ilâhî vahyin doğruluğunu kabul etmekle beraber, zalimlerle el ele vererek ilâhî vahyi onların arzuları doğrultusunda yorumlayarak mü'minlerle mücadeleye girişirler. Böylece bunu dünyevî bir kazanca/ranta ve şöhrete dönüştürürler. Cezaları ise âyette belirtilmiştir.)

175. Onlar doğru yolu bırakıp sapıklığı, mağfireti bırakıp azabı satın almış kimselerdir. Onlar, ateşe karşı ne kadar da dayanıklı imişler!

176. Bunun sebebi şudur: Çünkü: Allah, Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirmiştir. (Buna rağmen, keyfî yorumlar sonucu) o Kitab'da (ve hükümlerini kabulde) ihtilafa düşenler elbet (haktan) uzak bir ayrılık (bir azap) içindedirler.

177. (Ey ibadet edenler!) İyi ve erdemli olmak (yalnızca) yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir.[67] Fakat iyi ve erdemli (muttakî) kişi; Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitab'a (Kur'an'a) ve peygamberlere inanıp malı(nı), sevgisine rağmen (Allah rızası için) akrabaya, yetimlere, yoksullara ve yolda/sokakta kalmışlara, dilenenlere ve boyunduruk altında bulunanlara (kurtulmaları için ihlasla) veren, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, ahitleştiği zaman sözlerini yerine getiren, sıkıntıda, hastalıkta ve savaşın şiddetlendiği anda sabredendir. İşte (imanlarında, yaptığı iyilik ve taatte) doğru olanlar onlardır. Ve takvâya erenler de onlardır.

178. Ey iman edenler! (Tarafınızdan kasten) öldürülenler hakkında size kısas yazıldı (farz kılındı. Öldüren) hüre hür, köleye köle, kadına kadın (hâkimin hükmü ile kısas olunur. Erkek, kadını öldürmüşse yine aynıdır). Fakat (öldürülenin) kardeşi (velîsi veya mirasçılarından biri) tarafından o (kâtil) şahıs lehine bir şey affedilir (bağışlanır)sa (kısas düşer), o zaman örfe uymak (yani dîne ve akla uygun diyet borcunu) ona (öldürülenin velîsine) güzellikle ödemek gerekir. Bu, Rabbiniz tarafından bir hafifletme ve merhamettir. Kim bundan

sonra (kısas ister veya diyet aldıktan sonra yine de kâtile veya akrabasına) saldırıda bulunursa, onun için pek acıklı bir azap vardır.[68]

179. Ey (gerçeği düşünebilen tam) akıl sahipleri! Kısasta sizin için (umûmî) hayat vardır; olur ki sizler, (bu sayede keyfinize göre yaralama ve cinayetten) korunursunuz.

(Yüce Allah'ın; "Kısasta hayat vardır." ifadesi, insanlığın hayat hakkını korumak içindir. Kısas, bir ödeşmedir ki öldürme, kesme ve yaralama gibi suçlara karşı, suçluya misli olan cezanın/âdil olan karşılığının mahkemece verilmesi, ya da mirasçılarının fidyeye razı olmaları şekliyle olur. Şahsî suçlarda devletin suçluyu affetme yahut diyete razı etme veya diyeti reddetme yetkisi yoktur. Bundan dolayı artık öç ve kan dâvâları da önlenmiş olacaktır. Nitekim, İslâm öncesi, eski Türklerde de töreye göre kısas yapıldığından kan dâvâları yoktu. Çünkü ceza suça denkti. Ceza, suça denk olunca caydırıcı oluyordu. Bu sebeple, ölmeyi göze alamayan yaralama ve öldürmeyi de göze alamıyor; hem de Allah'tan korkuyordu. Çağdaş hukuk sistemleri bunu sağlayamamıştır.)

180. Sizden birine ölüm (hali) geldiği zaman eğer bir hayır (bir mal) bırakıyorsa, anaya, babaya ve akrabalara (üçte birini) adalete uygun bir şekilde vasiyet etmesi size farz kılındı. Bu, 'Allah'a karşı gelmekten sakınanlar' üzerinde bir haktır (onlar üzerine bir borçtur).

(Vasiyet, malın üçte birini geçmeyecektir. Bu âyetteki vasiyet, Nisâ sûresindeki 7-12 ve 176. miras âyetleriyle yeni bir hükme bağlanmıştır. Peygamber Efendimiz de, "Vârise/mirasçıya, diğerlerinin rızaları dışında artık vasiyet yoktur." buyurmuştur.)

181. Artık kim, onu (ölünün vasiyetini) işittikten (veya yazılmasından) sonra değiştirirse, bunun günahı ancak onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, (her şeyi) işitendir, bilendir.

182. Kim de, vasiyet edenin bir hata etmesi (haksızlığa meyletmesi)nden veya bir günah işlemesinden korkar da (tarafların) arasını düzeltirse ona hiçbir günah yoktur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

183. Ey iman edenler! Sizden önceki (ümmet)lere yazıldığı gibi, sizin üzerinize de oruç tutmak yazıldı (farz kılındı).[69] Olur ki bu sayede takvâya erersiniz.

184. (Farz kılınan oruç) sayılı günlerdir. Sizden kim, (o günlerde) hasta veya

seferde ise o, (tutamadığı) günler sayısınca başka günlerde (oruç tutar. İhtiyarlığından veya tedavisi mümkün olmayan bir hastalıktan dolayı) oruç tutmaya gücü yetmeyenlere, (her güne karşılık) bir yoksulu (sabah akşam) doyuracak bir fidye vermesi (gerekli)dir. Kim de gönülden gelerek (daha fazla) bir ihsanda bulunursa, bu, onun için daha hayırlıdır. Bununla beraber (zor da olsa, işin önemini) bilirseniz, oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır.

185. (O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki Kur'an; insanlara hidayet (doğru yol) rehberi, doğru yolun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak onda(ki Kadir gecesinde) indirildi.[70] Sizden kim (mazereti olmaksızın) bu ay(ın ilk hilâlin)e erişirse/görürse[71] hemen orucunu tutsun, kim de hasta veya seferde (olup da yer) ise, tutmadığı günler sayısınca (caiz olan) başka günlerde (orucunu kazâ etsin). Allah sizin hakkınızda kolaylık ister, zorluk istemez. Bu da, o sayıyı (kazâ ile) tamamlamanız ve size yol göstermesine karşılık Allah'ın yüceliğini tanımanız içindir. Olur ki (düşünür de) şükredersiniz.

186. (Resûlüm!) Kullarım sana beni soracak olurlarsa (bilsinler ki) ben, şüphesiz onlara çok yakınım. (İsterse gönlünden geçirsin.) Bana dua edenin duasına icâbet eder (kabul eder)im. O halde onlar da benim davetimi kabul ed(ip bana itaat et)sinler ve bana iman(da sebat) etsinler. Tâ ki bu sayede doğru yola (kurtuluşa) ulaşmış olsunlar. [bk. 25/77]

(Allahu Teâlâ kullarına ilmiyle, rahmetiyle, lütuf ve ihsanıyla çok yakındır; yeter ki kullar emirlerine itaatten uzaklaşmasın, iman ve ameline riyâ, münâfıklık ve şirk karıştırmasın, ihlaslı olsunlar. O'nun koyduğu sınırları da murâbıt olup korusunlar. [krş. 3/200] İşte kim Allah'a bağlanır, O'nun kendileri için koyduğu dînî ilkeleri muhafaza eder ve dua ile O'na sığınırsa, O da onu yüceltir ve yalnız bırakmaz. [2/153] Böylece Yaradan'ın yaratılana olan icabet vaadi gerçeklik kazanır.)

187. Oruç (günlerinin) gecesinde eşlerinizle cinsî ilişki kurmanız size helal kılındı. (Haramdan korunmak ve sükunete kavuşmak için) onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbise (durumunda)sınız. Allah (onlara yaklaşmamakla)[72] nefislerinizin arzularına karşı zâfiyet göstereceğinizi bildi de tevbelerinizi kabul edip sizi bağışladı. Artık bundan böyle, (oruç gecelerinde de) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazdığı (takdir ettiği) şey (nesl)i isteyin. Beyaz iplik siyah iplikten (fecrin aydınlığı, gecenin karanlığından) seçilinceye (tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin için; sonra da orucu akşam oluncaya (iftar vaktine) kadar tamamlayın. Fakat mescidlerde i'tikâfa çekilmiş

iken kadınlarınıza yaklaşmayın. Bu (hükümler) Allah'ın (yasak) sınırlarıdır; sakın sınırlara yaklaşmayın! Allah, sakınıp korunsunlar diye âyetlerini insanlara böyle açıklar.

188. Bir de mallarınızı aranızda haksız yollarla yemeyin.[73] İnsanların mallarından bir kısmını, bile bile, (haksız yere) haram yollardan yemek için o malları hâkimlere (reis ve idarecilere rüşvet olarak) aktarmayın. [krş. 4/29]

189. (Resûlüm!) Sana hilâl halindeki (yeni doğan) ayları sorarlar. De ki: "Onlar, insanlar ve (özellikle) hac için vakit ölçüleridir. (İhramlı iken câhiliye döneminde olduğu gibi) evlere arkalarından girmeniz iyi ve erdemli olmak değildir. Fakat iyi ve erdemli kişi 'Allah'ın emirlerine uygun davranandır.' Evlere kapılarından girin ve Allah'ın emirlerine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının ki kurtulasınız."[74]

(Medine halkı bayram törenlerinden, Ensar da hacdan döndükten sonra veya ihramlı iken evlerine arka taraftan girerlerdi. Bu câhiliye âdetini iyi bir şey sanırlardı. Yüce Allah bu âyetle, bunun çirkin olduğunu bildirdi ve kaldırdı.)

190. Size savaş açanlarla siz de Allah yolunda savaşın. (Fakat savaşmayan ihtiyar, kadın ve çocukları öldürerek) aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah, aşırı gidenleri sevmez.

(Bu âyet-i kerîmenin hükmü, bundan sonraki âyetle veya Tevbe sûresinin 12. âyetiyle de ilgilidir. Yüce Rabbimiz bu âyetle savaşa izin vermiş ancak savaşta da insan haklarını teminat altına alarak katliamları, toplu öldürmeleri yasaklamıştır.)

191. Onları (size harp açan kâfirleri) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. (İslâm'ı beğenmeyip şirk ve küfrü hâkim kılmak ayetleri şahsî tevillerle aslî konumundan saptırmak veya dinden döndürmek için işkence yapmak şeklindeki) fitne ise adam öldürmekten daha beterdir. Mescid-i Haram'da sizinle savaşmadıkça siz de orada kendileriyle savaşmayın. (Fakat size) savaş açarlarsa, siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir. [krş. 48/24]

192. Şâyet onlar (savaş ve küfürden) vazgeçerlerse (ilişmeyiniz). Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

193. (İslâm'a engel) bir fitne kalmayıncaya, din (sahte tanrıların emri

doğrultusunda değil; kısıtlamasız olarak) yalnız Allah'ın (buyruğu doğrultusunda) oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (dine ve dînî yaşantıya engel olmaktan) vazgeçerlerse, artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur. [bk. 8/39]

(Zilkâde ayında savaş haram olduğu halde, müşrikler Hudeybiye'de bu ayın hürmetini çiğnediler. Hicretin 6. yılının bu ayında Hz. Peygamber ve ashâbına umre yaptırmadılar. Hz. Peygamber ise umrenin bir sonraki sene yapılması için anlaşma yaptı. Cenâb-ı Hak da, ertesi yıl bu ayda umre yapmayı nasip etti. Bunun için aşağıdaki âyetle bu aylarda saldıranlara karşı savaşa bile izin verdi.)

194. Haram (denen hürmetli) ay, haram aya bedeldir;[75] hürmetler (dokunulmazlıklar) da karşılıklıdır. O halde kim size (bu ayda) saldırırsa, onun size saldırdığı kadar (ölçüde ve şekilde), siz de onlara saldırın. Allah'ın emirlerine uygun yaşayın/O'na karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah, muttakî olan (emirlerine uygun yaşayan)larla beraberdir.[76]

195. Allah yolunda (mallarınızı) harcayın, kendi ellerinizle (kendinizi) tehlikeye atmayın;[77] iyilik edin. Şüphesiz ki Allah, iyilik edenleri sever.

196. Haccı da, umreyi de Allah (rızası) için yapın. Eğer (bir engelle hac ve umreden) alıkonulursanız, o zaman kolayınıza gelen bir kurban (gönderin). Kurban yerine (Minâ'ya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Aranızda hasta olan veya başından bir rahatsızlığı bulun(up da tıraş olan) varsa ona fidye gerekir ki o (fidye) de ya (üç gün) oruç tutmak, ya sadaka (altı fakire fitre)[78] vermek ya da bir kurban kesmektir. Güven (ve sağlık) içinde olduğunuz vakit hac zamanına kadar, umre ile faydalanmak isteyen kimseye (hacc-ı temettü yapana), kolayına gelen kurbanı kesmesi; kurban bulamayana da hac günlerinde (ihramlı olarak) üç gün, (memleketinize) döndüğünüz zaman da yedi (gün) oruç tutması gerekir; bunlar tam on (gün)dür. Bu, ailesi Mescid-i Haram (civarın)da oturmayanlar içindir. Allah'ın emirlerine uygun yaşayın/aykırı davranışlardan sakının (hac hükümlerinde dikkatli olun) ve bilin ki Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

197. Hac, bilinen aylar(da)dır.[79] Kim o aylarda (niyetle ihrama girip) haccı yerine getirmeye azmederse, (bilin ki) hacda (eşiyle) cinsî ilişki kurmak, günah sayılan davranışlarda bulunmak ve kavga etmek/ağız dalaşı yapmak yoktur. Siz ne hayır yaparsanız, Allah onu bilir. Bir de (yol için) kendinize azık edinin. (Bilin ki) azığın en hayırlısı takvâdır (günaha sebep olan hareketlerden

sakınmaktır). Ey akıl sahipleri! Yalnız benim emirlerime uygun yaşayıp karşı gelmekten sakınarak azabımdan korunun.

198. (Hac mevsiminde, ticaret yaparak)[80] Rabbinizden bir lütuf (bir rızık) aramanızda size bir vebal yoktur. Arafat'(taki vakfe[81]) den (Müzdelife'ye) akın ettiğiniz zaman, Meş'ar-i Haram'ın yanında (Müzdelife'de) Allah'ı (dua ve telbiye ile) anın. Ve sizi doğru yola hidayet ettiği gibi (siz de), aynı şekilde O'nu (tevhid ve tâzimle) öylece anın. (Biliyorsunuz ki) siz, bundan evvel (câhiliye döneminde) cidden yanlış yolda olanlardan idiniz.

199. Sonra, insanların (sel gibi) aktığı (döndüğü) yerden, (Arafat'tan) siz de akın edin, Allah'tan mağfiret dileyin. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

200. Hac ibadetlerinizi bitirdiğinizde, vaktiyle (orada) atalarınızı (sevgi ve övgü ile) andığınız gibi, artık bundan böyle daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanlardan kimi: "Ey Rabbimiz! Bize (vereceğini) dünyada ver!" der. Artık (böyle diyen) o kimseye âhirette hiçbir nasip yoktur.

(Bu insanlar, dünyevî arzularının iyiliğine, kötülüğüne bakmaksızın sadece bol dünyalık nimetler için dua ederler. Çünkü gönüllerinde âhiretin yeri yoktur, bunun için orada nasipleri de yoktur.)

201. Onların kimi de: "Ey Rabbimiz! Bize dünyada da güzellik, âhirette de güzellik ver ve bizi cehennem azabından (ateşinden) koru." der.

202. İşte onlara, kazandıklarından (hem dünyada hem de âhirette) büyük bir nasip (rahmet, hayır ve bereket) vardır. Allah hesabı çok çabuk görendir.

203. (Teşrik günleri diye bilinen)[82] sayılı günlerde (tekbir getirmek suretiyle) Allah'ı zikredin. Kim iki günde (Zilhicce'nin on bir ve on ikinci günlerinde Minâ'dan Mekke'ye dönmek için) acele ederse, ona günah yoktur. Kim de acele etmeyip geri kalırsa, günahlardan korunması halinde ona da vebal yoktur. Allah'a 'saygılı olup emrine uygun yaşayın' ve bilin ki siz şüphesiz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

204. İnsanlardan öyleleri vardır ki (onun) dünya hayatına dair (aldatan yaldızlı) sözü, senin hoşuna gider ve (hatta bunlar), sözlerinin özlerine uyduğu konusunda da Allah'ı şahit tutar. Halbuki gerçekte o, (İslâm'ın ve müslümanların) en azılı düşmanıdır. [krş. 63/4][83]

205. O, (dönüp gidince veya) iş başına geçince, (Allah'ın emrine karşı gelmek ve hevasına uymakla) ülkede fesat çıkarmaya, harsı (ekonomiyi, kültürü) ve nesli mahvetmeye çalışır. Allah ise fesadı/bozgunculuğu sevmez.

206. Ona: "Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakın." denildiği zaman, (kızar da) gururu kendisini (daha fazla) günaha sürükler; artık böylesinin hakkından cehennem gelir. (Orası) ne kötü bir yataktır!

(Bu üç âyet-i kerîme; birtakım (münâfık) insan tiplerini ortaya koymaktadır ki onlar çok güzel ve yaldızlı konuşmalar yaparlar "Ben şahsî çıkarlarım için değil; doğruluğu, iyiliği getirmek ve insanları kurtarmak için çalışmaktayım." gibi sözler söylerler. İdeolojilerini putlaştırmaya çalışırlar. Fakat iş başına geldikleri zaman, ekini (ekonomik gücü) ve nesli çeşitli usullerle mahvederler, mânevî değerlerinden kopmuş kişiliksiz, materyalist ve çıkarcı nesiller üretirler. Böylece büyük fesatlara ve bozulmalara sebep olurlar. Takvâya, Allah'ın emir ve rızasına uygun yaşamaya çağıranları da küçük görüp büyüklenirler. Onların hakkından ancak cehennem gelecektir. İslâm'ın nurunu söndürmeye ve gereği gibi müslüman olmak/müslümanca yaşamak isteyenleri de sindirmeye çalışan bu İslâm düşmanı, münâfıklar hakkında inen bu üç âyette, düşünenler için alınacak büyük dersler vardır.) [bk. 2/165-167]

207. Kimi insanlar da, Allah'ın rızasını kazanmak için canını feda eder; Allah da kullarına çok şefkatlidir.

(Süheyb er-Rûmî (ra.) Mekke'den Medine'ye hicret edecekti, müşrikler engel oldular ve "Ancak malını burada bırakırsan hicret edebilirsin." dediler. O da malını terkedip dini için hicret etti. Böylece o ve benzerleri bu âyet-i kerîme ile ilâhî övgüye mazhar oldular.)[84]

208. Ey iman edenler! Hepiniz (çekişmeyi bırakıp Kur'an'ın prensiplerinde toplanarak İslâm ile, toplumsal ve evrensel) barışa/güvenliğe (tam anlamıyla İslâm'a) girin, şeytanın (ve benzerlerinin) izinden gitmeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır. [krş. 2/168]

209. (Haram ve helal hakkında) size bunca açık deliller (ve gerçekler) geldikten sonra, (İslâm'ın hak yolundan) kayarsanız, bilin ki Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

210. Onlar (Kur'an'a/İslâm'a karşı olup şeytana uyanlar), ille de bulut gölgeleri içinde kendilerine Allah'ın (azabının) ve (azap için) meleklerin gelmesini ve

(helak olup gitmeleri ile) işin bitirilmesini mi bekliyorlar? (Bütün) işler ancak Allah'a döndürülür (Her şey O'nun iradesi yönünde olup biter). [bk. 25/25]

211. (Resûlüm!) İsrâiloğulları'na bir sor; onlara (geçmişte) nice açık âyetler (mucizeler) verdik. Kim, Allah'ın nimetini, o (nimet) kendisine geldikten sonra (küfre saparak) değiştirirse, şüphesiz Allah'ın cezası pek şiddetlidir.[85]

212. Dünya hayatı, küfre sapanlara süslü gösterildi (dünyaperest/maddeperest oldular). Bu yüzden onlar(ın zenginleri, fakir) mü'minlerle[86] alay ederler. Halbuki takvâ sahipleri (Allah'ın emrine uygun yaşayan/aykırı davranmaktan sakınan o fakir mü'minler), kıyamet gününde onlardan üstündürler. Allah dilediğine hesapsız rızık verir.

213. İnsanlar (imanlı) tek bir ümmetti. Sonra (bir kısmı küfre saparak ayrılığa düşünce) Allah, (rahmetini) müjdeleyici ve (azabından) sakındırıcı olarak peygamberler gönderdi. Anlaşmazlığa düştükleri şeylerde, insanlar arasında hükmetmek için onların beraberinde hakikati gösteren kitap(lar) da indirdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, açık deliller geldikten sonra, aralarındaki ihtiras (haset ve zulüm)den dolayı o (son Kitab hakkı)nda ayrılığa düştüler. Allah da (ona) iman edenleri, onların hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izniyle ulaştırdı. Allah, dilediğini (iyi niyetine göre) doğru yola iletir.

214. (Ey mü'minler!) Yoksa siz, sizden önce geçip giden (mü'min)lerin, başlarına gelen (sıkıntı)lar, sizin de başınıza gelmeden (hemen) cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntı dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki hatta Peygamber ve onunla birlikte olan o mü'minler: "Allah'ın (vaadettiği) yardımı ne zaman?" diyecek (duruma gelmiş)lerdi. İyi bilin ki Allah'ın yardımı çok yakındır. [krş. 3/142 29/2-3]

(Bu âyet ashâbın Hendek gazvesinde karşılaştıkları çetin sıkıntılar üzerine nazil olmuştur. Âyet-i kerîme'de Hz. Peygamber ve ashâbına/ümmetine bir mesaj vardır ki; o da, halis niyetle çıkılan İslâm davası yolunda gelecek zorluklara dayanmak, sabretmek, acizlik göstermeyip mücadeleye devam etmektir. Ancak böylece cenneti kazanmak, Allah'ın yardımına kavuşmak mümkün olur.)

215. (Resûlüm!) Sana (Allah yolunda, kimlere) ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: "İnfak edeceğiniz mal; ana baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Siz hayırdan ne yaparsanız, şüphesiz, Allah onu hakkıyla bilir (ve mükâfatı verir.)"

216. (Ey mü’minler!) Size hoş gelmese de, (gerektiğinde zulüm ve saldırıyı önlemek için meşru ölçüler içinde)[87] savaşmak artık size yazıldı (farz kılındı).[88] Olur ki (bazen) hoşunuza gitmeyen bir şey sizin için hayırlı olur ve hoşunuza giden bir şey de sizin için şer olur. (Hayırlı ve doğru olanı) Allah bilir, siz bilemezsiniz.

217. (Ey Resûlüm!) Sana, haram olan (hürmet edilen) ayı ve o ayda savaşmanın hükmünü sorarlar. De ki: “Evet onda savaşmak büyük (bir günah)tır.” Fakat (insanları) Allah yolundan alıkoymak, O’nu inkâr etmek, Mescid-i Haram’ı (Kâbe’yi) ziyareti yasaklamak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah nazarında daha büyük (bir günah)tır. (Şirki yayarak, toplumda anarşi çıkararak, din ve vicdan hürriyetine baskı ve zulüm yaparak) fitne çıkarmak ise öldürmekten daha büyük (günah)tır. (Kâfirler) güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle savaşmaktan geri durmazlar. Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, işte onların bütün yaptıkları (iyi ameller) dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. Onlar, ateş ehli (cehennemlik) olup orada ebedî olarak kalacaklardır.[89] [bk. 2/194 ve ilgili dipnot; 9/36]

218. (Allah ve Resûlü’ne) gerçekten inananlar, (dinini yaşamaktan aciz kalıp vatanlarından) hicret ederek, Allah yolunda (mücadele ve) cihad edenler (var ya)! İşte onlar, Allah’ın rahmetini umarlar. Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir.

219. Sana (sarhoş edici) şarap ve kumarın hükmünü sorarlar. De ki: “O ikisinde büyük bir günah, hem de insanlara (bazı ufak) faydalar vardır. Ama günahları (ve zararları) faydalarından daha büyüktür.”[90] Yine sana ‘Allah yolunda neyi harcayacaklarını’ sorarlar. De ki: “İhtiyacınızdan artanını (verin).” Allah size âyetlerini böylece açıklıyor ki dünya ve âhiret hakkında (lehinize ve aleyhinize olan şeyi iyi) düşünesiniz (ve ona göre hareket edesiniz).

(Aşağıdaki âyetin başında yer alan ilk “dünya ve âhiret” kelimeleri, önceki âyetin sonu ile ilgili olduğundan oraya eklenmiştir.)

220. (Resûlüm!) Bir de sana yetimler hakkında sorarlar. De ki: “Onların (mallarını karşılıksız muhafaza etmek ve) durumlarını düzeltmek (için yakın ilgi göstermek, yüzüstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla bir arada yaşarsanız, artık (onlar) sizin kardeşlerinizdir. Allah, (yetimlere) fenalık yapanla (iyilik yapıp) hallerini düzelteni bilir. Allah dileseydi sizi (onlar gibi) zor durumda bırakırdı. Şüphesiz Allah mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.”

221. (Ey mü’minler!) Müşrik (ve kâfir) kadınlarla (gerçek bir inanışla) inanıncaya kadar evlenmeyin. İmanlı bir cariye[91] (bile), hoşunuza giden müşrik (ve kâfir) bir kadından, elbet daha hayırlıdır. İman edinceye kadar müşrik (ve kâfir) erkeklere de (mü’min kadınları) nikâhlamayın. Hoşunuza gitse bile, (Allah’a) ortak koşan (kâfir veya putperest) bir adamdan, imanlı bir köle bile elbet daha hayırlıdır.[92] (Çünkü) onlar sizi cehenneme çağırırlar. Allah ise sizi kendi izniyle (yardımıyla) cennete ve mağfirete çağırır ve düşünüp gereken dersi alsınlar diye, insanlara âyetlerini (böyle) açıklar.

222. (Resûlüm!) Sana, bir de kadınların âdet hali hakkında sorarlar. De ki: “O bir rahatsızlıktır. Bu yüzden aybaşı halinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara (cinsel ilişki için) yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman Allah’ın size emrettiği yerden onlara varın (birleşin). Şüphesiz Allah, çokça tevbe edenleri de sever, çok temizlenenleri de sever.”

223. Kadınlarınız(ın ön uzvu) sizin tarlanız (çocuk tohumu ekme yeriniz)dir. O halde (ilişkinizde) o ekme yerinize (hayız hali dışında) nasıl isterseniz öyle varın; birbiriniz için ön hazırlıklar yapın.[93] Allah’ın emirlerine aykırı davranmaktan sakının (da meşru olarak ve meşru yerden temasta bulunun)[94] ve mutlaka O’na kavuşacağınızı da bilin. (Bunu,) iman edenlere müjdele!

224. Yemin etmek suretiyle, Allah’(ın adın)ı, iyilik yapmanıza, (kötülüklerden) sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel yapmayın (böyle yapmışsanız, kefâret ödeyerek yemininizi bozun). Allah her şeyi işitendir, bilendir.

225. Allah sizi, kasıtsız (ve rastgele) yeminlerinizden dolayı (işlediğiniz hatalarınızdan) sorumlu tutmaz; fakat kalplerinizin kazandığı (kasıtlı yeminler) ile sorumlu tutar. Allah çok bağışlayandır, halîmdir (kullarının rızkını günahı sebebiyle kesmez ve cezada acele etmez). [bk. 5/89]

226. (Câhiliyede olduğu gibi kızıp da) kadınlarına yaklaşmamaya yemin eden (koca)lar için, dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu müddet içinde yeminlerine kefâret ödeyerek hanımlarına) dönerlerse, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. (Bu müddet içinde dönmek, daha hayırlıdır. Eğer bu müddeti geçirirlerse, tam boşanma meydana gelir.) [bk. 2/232; 4/34 ve izâhı 65/1-2]

227. Yok, eğer (yeminden dönmeyerek) boşanmaya karar vermişlerse (ayrılırlar), Allah şüphesiz işitendir, (niyetlerini) bilendir.

228. (Bir veya iki kez) boşanmış kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı (veya üç temizlik) hali bekler (evlenemez)ler. Eğer Allah'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa, rahimlerinde Allah'ın (önceki evlilikten bir çocuk) yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Bu (üç aylık) müddet içinde kocaları gerçekten barışmak isterlerse onları geri almaya yine kendileri hak sahibidirler. Erkeklerin, kadınlar üzerinde ma'rûf (meşru olan) hakları olduğu gibi, kadınların da onlar üzerinde (bazı hakları) vardır. Yalnız erkeklerinki onlara göre (aile reisliği ve görevleri bakımından hukûken) bir derece fazladır. Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

229. (Ric'î) boşama iki defa olabilir. Ondan sonrası ya iyilikle tutmak veya (geçinmek imkânsızsa tekrar birleşmeyip) güzellikle salıvermektir. Onlara verdiklerinizden bir şeyi, (geri) almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadının, artık Allah'ın (evlilik hakkındaki) sınırlarını koruyamayacaklarından korkmaları (yani birlikte yaşama ümitlerinin kalmaması durumu) başka. (Ey hüküm vericiler!) Siz de onların, Allah'ın (evlilik hakkında koyduğu) sınırlarını ayakta tutamamalarından korkarsanız, o zaman kadının (aynen mihrini veya mihri kadar) fidye vererek boşanmasında (veya erkeğin, "hulu'" denilen bir mal yani bir menfaat karşılığında karısını bâin talak ile boşamasında) ikisine de bir günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onları ihlâl etmeyin! Kim Allah'ın sınırlarını çiğnerse, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.

(Ric'î talak, bir erkeğin kendi karısını dönüşü olan/kesinlik ifade eden lafızlarla bir veya iki defa boşamasıdır. Her defasında bu şekilde boşadığı eşini, iddet (bekleme) müddeti olan üç ay bitmeden güzel bir söz veya bir hediye ile kendisine döndürebilir; fakat şahit bulunması sünnete uygundur (65/2). Bu müddet geçerse talak/boşanma bâin olur (kesinleşir) (bk. 2/231232). Bu âyette kadına da boşanma hakkı verilmiştir.) [bk. 4/128]

230. Eğer erkek, karısını (temizlik hallerinde bilinçli olarak açık, kesin lafızla üçüncü defa veya üç defa)[95] boşarsa, bundan sonra (artık evlilik bağı kopmuş olduğundan), kadın başka bir erkekle (şartsız ve hilesiz) evlen(ip karı koca hayatı yaşayıp da boşan)madıkça ona helal olmaz. O (ikinci koca) da bunu boşarsa, Allah'ın sınırları içinde duracaklarına inandıkları takdirde, (eski karı kocanın) tekrar birbirlerine dönmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar, bilip anlayan bir topluluğa Allah'ın açıkladığı (uyulması gereken) sınırlardır.

231. (Ey kocalar!) Siz kadınları (ric'î talakla) boşadığınız zaman, iddet müddetleri (olan üç ay hali)ni bitir(meye yaklaş)ırlarken,[96] ya onları iyilikle

yanınızda tutun veya güzellikle bırakın. (Yoksa mallarından dolayı) haklarına tecavüz etmek kastıyla, zarar vererek, onları (yanınızda) tutmayın. Kim bunu yaparsa kendisine yazık etmiş olur. Allah'ın âyetlerini alaya almayın! Allah'ın size olan nimetini, size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve (ondaki) hikmeti düşünün. "Allah'ın emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının, azabından korkun" ve bilin ki Allah her şeyi bilendir.

232. Kadınları (talâk-ı ric'î ile bir veya iki defa) boşadığınız zaman, iddet müddetleri sona erince (boşanma kesinleşir), artık aralarında örfe uygun (meşru) bir şekilde anlaştıkları takdirde onları (eski veya yeni)[97] kocalarıyla nikâh(lanıp evlenmek)ten menetmeyin. İşte bununla, sizden Allah'a ve âhiret gününe inananlara öğüt verilmektedir. Böyle olması, sizin için daha iyi ve daha temizdir. (Bundaki faydayı) Allah bilir, siz bilemezsiniz.

233. Anneler, (boşanmadan önce veya sonra doğan) çocuklarını emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba)lar için tam iki yıl emzirirler. Onların (annelerin) örf-âdete uygun (orta) bir şekilde yiyecek ve giyeceği, çocuğun (asıl) babasına aittir. Hiçbir kimse, gücünün yettiğinden fazlasıyla mükellef tutulamaz. Ne bir anne çocuğu sebebiyle, ne de çocuğun (asıl) babası, çocuğu sebebiyle (zoraki bir teklifle) zarara sokulmamalıdır. (Babanın ölümü durumunda) mirasçının sorumluluğuna düşen de babasının üzerindekilerin aynıdır. Eğer (ana baba) kendi aralarında rıza ve danışmayla (iki seneden evvel) çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine bir vebal yoktur. Çocuklarınızı (süt anneye) emzirtmek isterseniz, vereceğiniz (ücreti) örfe uygun şekilde ödemeniz şartıyla, yine üzerinize bir vebal yoktur. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah yaptıklarınızı görmektedir. [bk. 65/6-7]

234. İçinizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, (süslenmeden) kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Bekleme müddetleri sona erince, örfe uygun (meşru) bir şekilde kendi başlarına (evlenmek, süslenmek gibi) yaptıkları şeyden dolayı size günah yoktur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

(Bu zaman zarfında veya daha önce kadının gebe olduğu anlaşılırsa bebeği doğurana kadar evlenemez.)[98]

235. Böyle (iddetini bekleyen) kadınlara (nikâhla) evlenmek istediğinizi üstü kapalı ifade etmenizde[99] veya (bu isteği) gönüllerinizde saklamanızda size bir beis yoktur. (Çünkü) Allah, onlara sözünü edeceğiniz şeyi bilir. Fakat (onlara) meşru bir söz söylemeniz dışında, sakın gizlice (buluşma için)

sözleşmeyin/randevulaşmayın[100] ve farz olan bekleme müddeti sona erinceye kadar, nikâh akdetmeye kalkışmayın! İçinizde olanı Allah'ın bildiğini bilin. O'ndan korkun. Bilin ki Allah, çok bağışlayıcı ve halîmdir (kulların günahı sebebiyle rızkını kesmez ve cezada mühlet verir.)

236. Henüz kendileriyle cinsî temasta (veya halvet-i sahîhada) bulunmadığınız[101] veya kendilerine bir mehir takdir etmediğiniz kadınları boşarsanız, size bir günah yoktur. Onları, zengin olan kudretince; fakir de kendi halince örfe uygun birtakım fayda(lı hediyeler) ile faydalandırsın. Bu, iyilik edenlerin şânına yaraşır bir borçtur.

237. Eğer (kadınlara) bir mehir belirlemiş olduğunuz halde, kendileriyle temasta bulunmadan[102] onları boşarsanız, bu takdirde, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak eşler veya nikâh akdi elinde bulunan (velîlerin gözü tok davranarak) bağışlaması hariçtir. (Bu durumda, kadın mehrinden vazgeçebilir veya erkek mehrin tamamını kadında bırakabilir. Ama mehrin hepsini) bağışlamanız takvâya daha yakındır. Aranızda iyilik ve ihsanı (birbirinize iyi davranmayı) unutmayın. Allah şüphesiz yaptıklarınızı görür.

238. Namazlara ve (bunlar arasında) orta namaza[103] devam edin; gönülden boyun eğerek (vakit ve erkâna riâyet ederek) tam teslimiyetle Allah'ın huzurun(da namaz)a durun. [bk. 11/114; 17/78-79; 30/17]

239. Eğer (herhangi bir tehlike sebebiyle) korkarsanız (namazı) yaya, yahut binekte (gider) iken kılın. Güvende olduğunuz zaman da, bilmediğiniz şeyleri size öğreten (Allah'ın) öğrettiği gibi Allah'ı anın (ve namazlarınızı kılın). [bk. 4/101-103]

240. Sizden, geride eşlerini bırakarak vefat eden erkekler, o eşlerine (kendi evlerinden) çıkarılmaksızın bir yıl süre ile maîşetlerini temine imkân sağlayacak miktarı (hayattayken) vasiyet etsinler. Şâyet (buna rağmen kendiliklerinden) çıkarlarsa, artık bu durumda, kendileri adına yaptıkları meşru tasarrufları dolayısıyla size bir vebal yoktur. Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.[104]

241. Boşanmış kadınlar için örfe uygun (meşru) şekilde bir metâ (geçimini sağlayacak nafaka) vardır. Bu da, 'Allah'ın emrine uygun yaşamak isteyen ve azabından korkan' kocalara bir borçtur.

242. İşte Allah, düşünesiniz diye âyetlerini size böyle açıklar.

243. (Resûlüm!) Ölüm korkusuyla binlercesinin[105] yurtlarından çıkıp gittiklerini görmedin mi (bilmiyor musun)? (İşte) Allah onlara “ölün!” dedi. (Onlar da Sînâ’da ölür hâle geldiler ve kısa bir müddet)[106] sonra (ibret için) onları diriltti. Şüphesiz Allah, insanlara karşı ikram sahibidir; fakat insanların çoğu şükretmezler.

244. Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah (hakkıyla) işiten ve bilendir.

245. (Haydi) kim var! İsteyene Allah (adın)’a güzel bir borç (faizsiz ödünç) versin de, O da (verdiğini) ona kat kat fazlasıyla artırsın. Allah (imtihan için rızkı kimine) daraltır, (kimine) de genişletir. (İşlerinizden ve kazandıklarınızdan hesap vermek üzere) ancak O’na döndürüleceksiniz. [bk. 5/12; 57/11, 18; 73/20]

246. (Resûlüm!) Musa’dan sonra, İsrâiloğulları’nın ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar, peygamberlerinden birine: “Bize bir hükümdar gönder de (onun önderliğinde) Allah yolunda savaşalım.” demişlerdi. O da: “Ya savaş yazılır, (farz kılınır) da savaşmaktan geri durursanız?” deyince, onlar şöyle demişlerdi: “Yurtlarımızdan çıkarıldığımız ve çocuklarımızdan ayrıldığımız halde bizler neden Allah yolunda savaşmayalım?” Ama savaş onlara yazıl(ıp farz kılın)ınca içlerinden pek azı hariç (savaşmaktan) yüz çevirdiler. Allah o zalimleri çok iyi bilir.

(Sînâ yarımadasında yaşayan Amalikalılar, kralları Câlût’un kumandasında İsrâiloğulları’na saldırıp onları yurtlarından çıkarmıştı. Onlar da, peygamberlerinden, kendilerine bir kumandan tayin etmesini istemişlerdi.)

247. Peygamberleri onlara: “Allah şüphesiz size Tâlût’u hükümdar olarak gönderdi” dedi. (Onlar da) dediler ki: “Biz hükümdarlığa ondan daha layık iken ve ona mal (servet) yönünden geniş imkân verilmemişken, o bize nasıl hükümdar olabilir?” (Peygamber de onlara): “Allah, şüphesiz onu üzerinize (hükümdar) seçmiş ve geniş bir ilim ve sağlam bir vücut vererek onun gücünü artırmıştır.” dedi. Allah mülkünü (hükümranlığı) dilediğine verir. Allah ‘rahmet ve ihsanı bol olan’ ve (her şeyi) bilendir.[107]

248. Peygamberleri onlara (şunu da) söyledi: “Onun hükümdarlığının gerçek alameti, size meleklerin taşıdığı Tâbût’un[108] gelmesidir ki içinde Rabbinden bir ferahlık, Musa ailesinin ve Harun ailesinin geriye bıraktıklarından (asâ, hırka, sarık ve Tevrat’tan bazı levhalar gibi) bir kalıntı vardır. Eğer iman edenlerdenseniz sizin için bunda kesin bir alamet (işaret ve ibret) vardır.”

249. Tâlût (cihad için Kudüs'ten) askerler(iy)le ayrılınca dedi ki: "Şüphesiz Allah, sizi bir ırmakla imtihan edecektir. Kim ondan (kana kana) içerse benden değildir. Eliyle sadece bir avuç alanlar dışında kim ondan tatmazsa bendendir." Pek azı dışında onlar (nehre varınca) ondan (bol bol) içtiler. Nihayet (Tâlût'un) kendisi ve beraberindeki inananlar (ırmağı) geçince, (içenler geçemeyip:) "Bugün bizim (zalim) Câlût ve askerlerine karşı gücümüz yok." dediler.[109] Allah'a kavuşacaklarını kesin bilen (Tâlût'a itaat edip nehri geçen)ler ise: "Nice az bir topluluk, Allah'ın izniyle, çok olan bir topluluğa galip gelmiştir. Allah sabır (ve sebat) edenlerle beraberdir." dediler. [bk. 3/13]

250. Savaş için, Câlût ve askerlerine karşı meydana çıktıklarında şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır (ve sebat) yağdır ve ayaklarımızı sabit (bizi metanetli) kıl ve kâfirler toplumuna karşı bize yardım et/zafer ihsan eyle."

251. Derken, Allah'ın izniyle o (kâfir)leri bozguna uğrattılar. Davud (düşman hükümdarı olan) Câlût'u[110] öldürdü. Allah da ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet (peygamberlik ve Zebur'u) verdi ve ona (zırh yapmak, kuşlarla konuşmak ve güzel sesle okumak gibi) dilediği şeylerden öğretti. Eğer Allah'ın insanları birbiriyle önleyip savması (ortadan kaldırması) olmasaydı, yeryüzü muhakkak fesada uğrardı; fakat Allah, âlemler üzerine büyük lütuf sahibidir.

252. (Resûlüm!) İşte bunlar, (anlatılan kıssalar) Allah'ın âyetleridir ki onları dosdoğru olarak okuyoruz. Elbette sen gönderilen peygamberlerdensin.

253. İşte, peygamberlerin bir kısmını, (verdiğimiz özelliklerle) diğerlerine üstün kıldık. Allah onlardan kimiyle (perde arkasından vasıtasız) konuştu, kimini de derecelerle yükseltti. Meryemoğlu İsa'ya açık mucize (ve belge)ler verdik ve onu Rûhu'l-Kuds (Cebrail) ile destekledik. Eğer Allah dileseydi (onları iradelerine bırakmasaydı), onlardan sonraki (ümmet)ler, kendilerine apaçık mucize (ve delil)ler geldikten sonra, birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat onlar ihtilafa düştüler; onlardan kimi iman etti, kimi de küfre saptı. Yine Allah dileseydi (onları iradelerine bırakmasaydı) birbirlerini öldürmezlerdi. Lâkin Allah dilediğini mutlaka yapar (Onları iradelerine bırakmayı dilemiştir).

254. Ey iman edenler! İçinde hiçbir alışverişin, dostluğun ve iltimasın bulunmadığı bir gün (kıyamet/hesap günü) gelmeden evvel, size verdiğimiz rızıktan (Allah'ın rızasını kazanmak için) harcayın. Kâfirler, zalimlerin ta kendileridir.

255. Allah öyle bir ilâh ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, Hayy ve Kayyûm'dur (daima diri ve yarattıklarını gözetip yönetendir ve her şey varlığını O'nunla devam ettirir). Kendisini ne bir uyuklama (gaflet) ne de bir uyku tutar. Göklerde ve yerde olanlar(ın hepsi) ancak O'nundur. O'nun izni olmadıkça O'nun katında kim şefaat edebilir? Kullarının önündeki ve arkasındaki (geçmiş ve geleceklerini, yaptıklarını ve yapacaklarını, dünya ve âhirete ait) şeylerini O bilir. Onlar, O'nun ilminden ancak dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü (kudreti, mülk ve hükümranlığı) gökleri ve yeri kaplamıştır; onları koruyup gözetmek O'na ağır gelmez. O çok yücedir, çok büyüktür.[111]

256. Din(e girmede/iman etme)de zorlama yoktur.[112] Doğruluk ile sapıklık (iman ile küfür, hak ile batıl) meydana çıkmıştır. Artık kim, tâğûtu (Allah'tan uzaklaştıran ve emirlerini yapmaktan men edenleri)[113] tanımayıp da Allah'a iman ederse, işte o, kopması (mümkün) olmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

257. Allah, iman edenlerin dostu ve yardımcısıdır; onları (küfür, şirk, materyalizm ile her türlü "izm"lerin, batıl yaşantı ve zihniyetin) karanlıklarından aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları da tâğût (Allah'tan uzaklaştıran ve emirlerini yapmaktan men edenler)dir ki onlar da onları aydınlıktan (nurlu yoldan) çıkarır karanlıklara (sokar). Onlar, ateş ehli (cehennemlik)tirler; onlar orada ebedî olarak kalacaklardır. [bk. 14/1]

(Yüce Allah'ın, Resûlü'ne indirdiği Kur'an'la aydınlanma ve aydınlık devri başlamıştır. Kral tanrıların ve insanların diğer insanlara arzuları doğrultusunda hâkimiyeti, baskı ve zulmü kalkmış, sömürü, faiz, vurgunculuk ve diğer ahlâksızlıklar bitmiş, kadınlar soyunup döküldükçe beğenilmekten ve zevk aracı olmaktan kurtulmuş, iffetli, şahsiyet ve yetki sahibi olmuşlardır. Böylece hakça yaşama ve adalet gelmiş, gözü görenler için karanlık gitmiştir. Fakat diğer taraftan şeytanların dostu kâfirler, kâfirlerin dostu da tâğûtlar bir üçgen bağlantısı halinde durmakta ve devam etmektedir (4/76). Bunların ortak amacı Kur'an'ı hayatın dışına çıkarmak, onunla yakın ilişkiyi kesmek, ona samimiyetle inananları, inancıyla yaşayamaz hâle getirmektir.)

258. Allah kendisine hükümranlık verdi diye (şımarıp azarak), Rabbi hakkında İbrahim ile tartışan (Nemrut')u görmedin mi? Hani İbrahim: "Benim Rabbim (kudretiyle) hem dirilten, hem öldürendir." deyince, o: "Ben de yaşatır ve öldürürüm." demişti. (Bunu bir îdamlığı serbest bırakmak, bir suçsuzu da

öldürmekle yapmıştı.) İbrahim: “Şüphesiz ki Allah, güneşi doğudan getiriyor; haydi sen de batıdan getir!” deyince o kâfir (Nemrut) şaşırıp kalmıştı. Allah (hakkı kabul etmeyen, gücü ve yetkiyi yalnız kendinde gören) zalimler toplumunu doğru yola eriştirmez.

259. Yahut o kimseyi[114] (görmedin mi) ki (binalarının) duvarları, (çöken) çatılarının üzerine yıkılmış olan bir kasabaya uğradı da, (kendi kendisine): “Allah bunu (böyle harap bir yeri), ölümünden sonra nasıl diriltecek?” dedi. Bunun üzerine Allah da onu, yüz yıl ölü bıraktıktan sonra diriltti. “Ne kadar (ölü vaziyette) kaldın?” dedi. O da: “Bir gün veya bir günün birazı kadar kaldım.” dedi. (Allah:) “Hayır yüz yıl kaldın, işte yiyeceğine ve içeceğine bak, bozulmamış. Bir de eşeğine bak; (onun kemikleri kalmış. Böyle yapmamız) seni, insanlara ibret belgesi kılmamız içindir. Şimdi o kemiklere bak, onları nasıl yerli yerine getirip sonra ona et giydiriyoruz.” dedi. O, (merkep dirilip de eski halini alarak) kendisine apaçık belli olunca, şöyle dedi: “Artık biliyorum ki Allah, şüphesiz her şeye kâdirdir.”[115]

260. Vaktiyle İbrahim de: “Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster.” demişti. (Allah da:) “Ne o, yoksa inanmadın mı?” dedi. “Evet (inandım), fakat kalbimin iyice mutmain olması için (görmek istedim).” dedi. (Allah) buyurdu ki: “Öyleyse dört (cins) kuş yakala, onları kendine alıştır (sonra iyice kesip doğra) [116] ve her dağın üzerine onlardan bir parça koy, sonra da onları çağır; koşa koşa sana gelirler.” Bil ki Allah, (dilediği her şeyde) mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.[117]

261. Mallarını Allah yolunda sarfedenlerin durumu, yedi başak bitiren ve her başağında yüz tane bulunan bir tek (tohum) tane(si)nin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah ‘rahmet ve ihsanı bol olan’ ve (her şeyi) bilendir.

262. Allah yolunda mallarını harcayıp da, (harcadıkları şeyin) ardından başa kakıp, gönül kırmayanların (verdiklerini hiç hissettirmeyenlerin) mükâfatları Rableri katındadır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

263. Bir tatlı söz ve (bir kusuru) bağışlama, peşinden eziyet (ve mihnet) gelen sadakadan daha hayırlıdır. Allah Ganîdir (bu tür sadakalara ihtiyacı yoktur), Halîm’dir (cezalandırmayı ihmal etmez ancak mühlet verir).

264. Ey iman edenler! Allah’a ve âhiret gününe inanmadığı halde, insanlara gösteriş için malını sarfeden adam gibi, siz de sadakalarınızı başa kakarak ve

(verdiğiniz kimseyi) inciterek boşa çıkarmayın. İşte bu şekilde mal sarfeden kimsenin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan şu kayaya benzer ki ona şiddetli bir sağanak (yağmur) isabet edince onu sert (çıplak) bir kaya halinde bırakır. (Bunun gibi gösteriş yapan ve verdiğini başa kakanlar da) kazandıklarından bir şey elde edemezler. Zira Allah kâfirler/nankörler topluluğunu doğru yola eriştirmez.[118] [bk. 4/38; 8/47; 39/47; 107/6]

265. Allah'ın rızasını istemek ve içlerindeki (imanlarını) kökleştirip sağlamlaştırmak için mallarını sarfedenlerin durumu da, yüksek bir tepede bulunan, bol yağmur değince ürünlerini iki kat veren, veya bol yağmur değmese bile, (aynı ürünü vermek için) çisentinin bile yettiği bir bahçenin durumu gibidir. [119] Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

266. Sizden biriniz arzu eder mi ki alt tarafından ırmaklar akan ve içinde her çeşit meyvelerden (bir miktar) bulunan hurmalığı ve üzüm bağı olsun da, hem kendisine ihtiyarlık çökmüşken hem de güçsüz (ve bakıma muhtaç) çocukları varken, bu sırada ateşli (kavurucu) bir kasırga ortaya çıkıp da bağı kasıp kavursun? (Elbette istemez.) İşte Allah, düşünesiniz diye, âyetlerini size böyle açıklıyor.

(İşte insanın çok sevdiği malı ve mevkii elinden alınabilir. Bundan dolayı mal, servet ve mevki ile övünüp gururlanılmaz. Nice saltanatlar, devletler ve saraylar yıkılmıştır. Bâkî kalacak ve kendisine dayanılıp güvenilecek olan yalnız Allah'tır.)

267. Ey iman edenler! (Helal olarak) kazandıklarınızın ve sizin için yerden (bitirip) çıkardığımız ürünlerin iyi (ve temiz)lerinden 'Allah için sarfedin' (zekât ve sadaka verin), kendinizin, gönül rızası ile değil, ancak gözünüzü kapatıp alabileceğiniz kötü şeyleri vermeye kalkışmayın. Bilin ki Allah zengindir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur) ve övülmeye lâyık olandır.

268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur (fakir düşeceğinizi düşündürerek zekât ve sadaka vermekten caydırır), çirkin şeyleri emreder. Allah ise (emrini yerine getirmek için sarfeden) sizlere, kendisinden bir mağfiret ve bolluk vaadeder. Allah'ın lütfu (ve ihsanı) geniştir ve O, her şeyi hakkıyla bilendir.

(Peygamberimiz (sas.), "Kulların sabahladığı hiç bir gün yoktur ki iki melek inip biri: 'Ya Allah, (hayır yolunda) harcayana halef ver (bedelini, arkasından bunun gibi olan birini ver)'; diğeri de: 'Yâ Allah, malını (sarfetmeyip) tutana da telef

ver.’ diye dua etmesinler.” buyurmuştur. Hadîs-i kudsîde: “Ey Âdemoğlu, sen infak et (Allah yolunda harca) ki sana da infak edilsin.” buyurulmuştur.)

269. O, (Allah) hikmeti dilediğine verir. Kime de hikmet nasip etmişse, muhakkak ona çok hayır verilmiştir. (Bu âyet ve öğütleri) olgun akıl sahiplerinden başkası düşünemez.[120]

270. (Allah rızası için, muhtaçlara) harcadığınız her nafakayı veya adadığınız her adağı Allah mutlaka bilir (ve mükâfatını ihsan eder. Verdiğini başa kakarak veya adaklarını yerine getirmeyerek nefislerine) zulmedenlerin yardımcıları yoktur.

271. Eğer sadakaları (zekât ve benzeri hayırları) açıktan verirseniz, (başkalarını teşvik bakımından) ne güzeldir! Eğer onları gizli olarak fakirlere verirseniz, işte bu, (riyâ/gösteriş olmaması bakımından) sizin için daha hayırlıdır ve (Allah, bununla) sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlar. Allah işlediklerinizden hakkıyla haberdardır.

(Zekâta aynı zamanda sadaka denmesinin iki sebebi vardır. Birincisi malın temizlenip artması, ikincisi de imanda sadâkat ve kemâle delâlet etmesidir. Bunun da gizli verilmesi, hem takvâya hem de fakirin şahsiyetini incitmemeye uygun olmasındandır.)

272. (Ey Muhammed!) Onları (müşrikleri bir de sadaka vererek) doğru (ve hak) yola eriştirmek senin görevin değildir (senin görevin yalnız tebliğdir). Fakat Allah, (niyet ve amellerine göre) dilediğini hidayete erdirir. (Allah yolunda) hayır olarak harcadığınız her şey kendi (iyiliği)niz içindir. Zaten siz (mü’minler), ancak Allah’ın rızasını isteyip, kazanmak için harcarsınız. (Böylece) hayır olarak sarfettiğiniz her iyi şeyin karşılığı size (fazlasıyla) ödenir. Sizin hakkınız asla yenmez.

273. (Sadakalar,) kendilerini Allah yolunda (ilim ve hizmete) adamış olan ve yeryüzünde dolaşıp kazanamayan fakirler içindir ki, iffetleri (utanıp istememeleri) sebebiyle, gerçek hallerini bilmeyen, onları zengin zanneder. (Resûlüm!) Sen onları simalarından tanırsın; onlar, yüzsüzlük ederek insanlardan (bir şey) istemezler. (Hak yolunda) hayır namına ne verirseniz, muhakkak ki Allah onu hakkıyla bilir.[121]

274. Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık (Allah yolunda hayra, hayır işlerine) harcayanlar var ya, işte onların Rableri katında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır. [krş. Âyet 278; cimriliğin şer

olduğuna dair bk. 3/180]

275. Ribâ (faiz) yiyenler, (kabirlerinden) ancak kendisini şeytan çarpmış (cin tutmuş, delirmiş bir) kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu (ceza) onların: “Alım satım da (zaten) faiz gibidir.” demelerindendir. Halbuki Allah, (hilesiz ve aldatmasız yapılan)[122] alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Kime Rabbinden bir öğüt gelir de (faizden) vazgeçerse, geçmişteki (haram olmadan evvel aldığı) onundur ve (affedilme) işi Allah’a aittir. Kim de tekrar (faize) dönerse, onlar ateş ehlidirler ve hep orada kalacaklardır.

276. Allah faiz (ile gelen)i mahveder, sadaka(sı verilen mal)ları da artırır. Allah (haramı helal sayan ve onda ısrar eden) nankör ve günahkârların hiçbirini sevmez.

277. İman edip sâlih (makbul ve ecir kazandıran) iş yapanların, namazı dosdoğru kılıp, zekâtı verenlerin, Rableri katında mükâfatları vardır. Onlar için hiçbir korku yoktur. Onlar üzgün de olmayacaklardır.

278. Ey iman edenler! “Allah’ın emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının.” (Eğer gerçek) mü’minlerseniz, artık kalan faizi de bırakın (almayın).

(Görüldüğü gibi, Allahu Teâlâ faizi imanla irtibatlandırmıştır. Bu durumda inanan bir mü’minin faize devamı imkânsızdır; çünkü bu, bir başka yönüyle, Allah’ın emrini tanımama hastalığıdır. Bu âyetten hareketle İslâm’da rüşvet, ihtikâr, rant ve şans oyunları gibi yollarla kazanılan her türlü haksız kazançlar faiz gibi haram kılınmış, haram yerlere harcamalarla lüks, israf ve maddeperestlik de yasaklanmıştır. Helal yolla emek karşılığı olan ücretler, kazançlar, zekât, sadaka, sosyal yardım, bağış ve miras yoluyla elde edilenler de helal kılınmış, Allah rızasına dayalı her türlü infak/harcama, yardım ve yatırımlar teşvik edilmiştir. Böylece İslâm, önce Allah’a iman ve O’na kulluk esasına, sonra İslâm’ın emrettiği dînî kültüre, ahlâka ve iktisâdî nizamı uygulamaya dayanır. Netice olarak İslâm, hem dünya ve âhiret saadeti için helal yolla çalışmayı (28/77) hem de ferdî ve içtimâî kazanç ve mülkiyet felsefesini esas alır.)

279. Eğer (bu faizi terketme işini) yapmazsanız, Allah’a ve Resûlü’ne savaş açtığınızı bilin. Eğer (faizin her türlüsünü alıp verme hususunda) tevbe ederseniz, ana paranız yine sizindir. Ne haksızlık yapmış ne de haksızlığa uğratılmış olursunuz.[123]

280. Eğer (borçlunun eli) darda ise, genişlik vaktine kadar bekleyip ona mühlet verin. (Eli darda olana, borcu) sadaka (veya zekât) olarak bağışlamanız, eğer bilirseniz, sizin için daha hayırlıdır.

(Borçlu olan ve borcunu veremeyecek olan fakire alacaklısı, borcunu zekâtı olarak sayamaz; ancak zekâtını ona verir ve verdiği miktardan borcunu ister.) [krş. 9/60]

281. Öyle bir günden sakının ki (hepiniz) o günde Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese kazandığı(nın karşılığı) tastamam verilecek ve onlar asla haksızlığa uğratılmayacaklardır.[124]

282. Ey iman edenler! Muayyen bir vadeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman, onu yaz(ıp senet yap)ın. Aranızdan, doğruluğu ile tanınmış bir kâtip de (onu) yazsın. Kâtib(-i âdil), Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, dosdoğru yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da onu ikrar edip yazdırsın. Rabbi olan Allah'tan korksun, borcundan hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer üzerinde hak olan (borçlu), akılca noksan, aciz veya ikrar edip yazdıramayacak durumda ise, velîsi dosdoğru yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit tutun; eğer iki erkek olmazsa, razı ol(up güven)eceğiniz şahitlerden bir erkek ve biri yanılırsa diğerine hatırlatması için iki kadın gerekir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. (Borç) büyük olsun, küçük olsun, (her birini) vadesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah katında daha adaletli, şahitlik için en sağlam ve şüpheye düşmemenize de daha yakın olan davranıştır. Ancak aranızda (elden ele) devrettiğiniz ve peşin olarak yaptığınız ticaret (işlerin)de, onu (senedi) yazmamanızda sizin için bir vebal yoktur. alışveriş ettiğiniz vakit de şahit tutun. Kâtip de, şahit de asla mağdur edilmesin. (Veya bu ikisi kimseye zarar vermesin.) Eğer (bir zarar) verirseniz, şüphesiz bu, sizin için yoldan çıkmadır/günahkârlıktır. Allah'ın emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının; azabından sakının. Allah size (her şeyi) öğretiyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir. [bk. 5/106-107]

(Her türlü borçlanma işlerinin, şahitler huzurunda yazı ile tespiti, İslâmî prensiplere göre yürürlüğe giren ve alışverişi güvence altına almayı sağlayan bir nevi noterlik uygulamasıdır. Âyet-i kerîmede, şahitlik konusunda yüce Allah: "Eğer iki erkek olmazsa razı olacağınız/güveneceğiniz bir erkek ve biri yanılırsa diğerinin hatırlatması için iki kadın gerekir." şeklindeki buyruğu ile kadınların şahitlik yapabileceğine, ancak iki kadını, erkeğin bulunmaması şartına bağlamıştır. Ama bu husus, kadını insan ve kişilik yönünden asla bir ayırıma tâbi

tutmak değildir. Ancak haya duygusunun çokluğu, duygularının inceliği ve duygusallığının ağır basmasıyla aşırı heyecan duyması, korkması ve bu yüzden unutması ve bir tesir altında kalabilmesi gibi yapısal özellikleri vardır.[125] Bu itibarla kendisine daha müessir ve daha ağır yük getiren mâlî dâvâlarda ve buna kıyâsen had ve kısas gibi ceza dâvâlarında şahitlik yapması (4/15, 65/2) gerekince korku duymasını, unutmasını ve yanılmasını önlemek için konuşarak hemcinsiyle takviye edilmesi güvenirliğinin temini için uygun görülmüştür. Aynı zamanda kadının böylece psikolojik olarak yıpranmaktan korunması da sağlanmıştır. Diğer taraftan konuyu ilgilendiren zina, had ve kısas gibi ceza dâvâlarının konusu olan olayların içine yeteri kadar nüfuz ve tahammül edemeyeceği için bir şüphe söz konusu olabilir. Hz. Peygamber (sas.), “Şüphe durumunda had ve kısas dâvâlarını düşürün.” buyurmuştur. Çünkü suç sabit olmamıştır. “Suç sabit olmadan berâet-i zimmet esastır.”[126] gereğine göre, gerek kadının özel durumları gerekse yargının şüpheden uzak olması, kolaylaşması ve daha sağlam olması için bir erkek yerine iki kadın alternatifi getirilmiştir. Tabii ki ‘daha sağlam’, ‘sağlam’ın efdalıdır. Bunların dışında kadının tek şahit olduğu yerler de vardır.)

283. Eğer yolculukta olup da bir kâtip bulamazsanız (borçludan) alınan rehinler de yeter. Eğer birbirinizden eminseniz, (o zaman kendisine güvenilen borçlu) kimse Rabbi olan Allah’tan korksun da emaneti tastamam ödesin. Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim onu gizlerse hakikaten o kimsenin kalbi günahkâr olur. Allah her ne yaparsanız hakkıyla bilir.

284. Göklerde ve yerde olan her şey sadece Allah’ındır. (Ey İnsanlar!) İçinizdeki (yapmayı düşündüğünüz bir günah eylemi)ni açığa vursanız da gizleseniz de[127] Allah sizi onlardan dolayı hesaba çeker.[128] O, (niyet ve amellerine göre) dilediğini bağışlar,[129] dilediğine de azap eder. Allah her şeye kâdirdir.

285. (O) Resûl, Rabbinden kendisine indirilen (Kur’an’)a iman etti, mü’minler de (iman ettiler. Onların) her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etti. “O’nun peygamberlerinden hiçbiri arasında (iman bakımından) ayrım yapmayız;[130] işittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Bağışlamanı dileriz. Dönüş(ümüz) ancak sanadır.” dediler.

286. Allah kimseye (ibadet ve itaatte) gücünün yettiğinin dışında (üstünde) teklifte bulunmaz (herkesin) kazandığı (iyilik) kendi yararına;[131] yaptığı (kötülükler) de kendi zararınadır. “Ey Rabbimiz! Unutur veya (kasıtsız) hata edersek, bizi (ondan) sorguya çekme! Ey Rabbimiz! Bizden önceki (itaatsiz

ümmet)lere yüklediğin gibi, bize (zor/helak edici) bir yük yükleme! Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmediği şeyleri de bize taşıtma! Bizi affet, bizi bağışla, bizi esirge! Sen Mevlâmızsın; küfre sapan, seni tanımayanlara karşı bize yardım et/zafer ihsan eyle."[132]

[1] Kur'an'da 29 sûrenin başında bulunan bu türlü harflere Tefsir usûlü ilminde "hurûf-ı mukatta'ât" denilir. Bu tür harflerden oluşan âyetler "mutlak müteşâbih"lerdendir. Bazı müfessirlere göre bu harfler, hece harfleri olup vahyin kaynağına ve Kur'an'ın mucizeliğine dikkat çekmek içindir. Bu harflerin anlamları hakkında Hz. Peygamber'den bir "nass" ve açıklama gelmediğinden bu husus bizlerin bilgi sınırı dışındadır. Bunlar hakkında yapılan yorumlar/teviller şahsî olmaktan ileri geçemez. Ancak biz bunlarda Allah'ın özel bir muradı olduğuna iman etmekle yetiniriz. Bunun aksi yerilmiştir. [bk. 3/7]

[2] İkinci âyette; yüce kitap Kur'an'ın doğruluğunda hiç şüphe olmadığı ve onun muttakîlere, yani Allah'ın kulu olduğunun bilincinde ve sorumluluğunda olanlara, doğru yolu gösteren ve hayata İslâmî yön veren ilâhî bir kaynak olduğu bildirilmektedir. Kur'an'ı ilâhî bir kitap olduğunu ve hayattaki insanlara indiğini bilerek ve mânası üzerinde düşünerek okuyanlar, Resûlü'nün önderliğinde O'ndan gelen ilâhî ışıkla doğru yolu bulur; Kur'an'sız bir düşünceden ve ona ters düşen bir yaşantıdan uzak kalır. Artık müslüman bilir ki Allah'ın sözünden, hükmünden ve gösterdiği yoldan daha doğrusu yoktur (5/50; 17/9). Bu sûrenin baş kısımlarında üç türlü insan sınıfından söz edilmektedir. 2-5. âyetlerde iman ve İslâm'ın esasları ile mü'minlerin özellikleri özetlenmektedir. 6-7. âyetlerde kâfirlerden, 8-20. âyetlerde de kâfirlerin bir çeşidi olan münâfıklardan ve hallerinden bahsedilmektedir (Elmalılı, I, 485).

[3] Bk. 32/2.

[4] Kur'an'da takvâ ile ilgili 170 kadar kelime geçmektedir. Takvâ sakınmak, korunmak anlamında olup "muttakî" de takvâ sahibi demektir. Kur'an'da ise Allah'ın azabından korunma, günahlardan sakınma anlamındadır. Netice olarak takvâ Allah'ın emirlerine uygun yaşamaktır. Dolayısıyla burada, âyetlerdeki yerlerine göre, bu anlamların birini kullanmayı uygun bulduk.

[5] Gayb: Bizim için dünyada akıl, ilim ve duyularla idrak edilemeyip ancak vahiy yoluyla bilinen varlık ve hadiselerdir. Allah, melekler ve âhiret gibi (bk. 31/34). Gayba iman, insanlığın fıtrî bir parçası ve her çağın kaçınılmaz zorunluluğudur. Ancak büyük yanılgı, sapıklık ve zihnî ilkellik içinde bulunan

insanlar, hislerinin ve duyu organlarının verilerine göre hareketten ileri geçemezler (bk. 45/24). Ama insanlık, mânevî gücünü ve rûhî yüceliğini ancak gayba inanmakla devam ettirebilir. Çünkü basit insanlar inandıkları şeyi ancak şekil olarak görmek isterler. Gayba iman Allah'a iman ve O'nun emirlerine teslimiyetle başlar. Mü'minin birinci vasfı gayba inanmasıdır; aksi halde fâsıklık, münâfıklık veya kâfirlik yerleşir, akıl ve fizik putlaşmış olur.

[6] Âhirete inanmak, dünyada Allah'ın emirlerine uymayı gerektirir ki bu da Allah'a imanın ve teslimiyetin bir neticesi ve göstergesidir.

[7] Ehl-i Kitab'dan olup da İslâm'a göre icmâlen iman edip ölmüş olanlar da onlara dahil edilmiştir (Bkz. 4/162; 5/69).

[8] Küfre sapanların gözlerine, ilâhî harikalar, varlıkların yaratılış ve hikmetleri perdelenmiştir. Gözlere inen bu perde, sığ akıl ve nefse boyun eğmek yerine, Allah'a teslim olup vahiy neşteriyle sıyrılmadıkça ortadan kalkmaz ve onlar hidayet aydınlığını göremezler.

[9] Fesat ve fâsıklık da münâfığın alametlerindendir.

[10] Kâfir ve münâfıklar bazen hakikat ışığını görmekle beraber yine de nefislerinin karanlığı içinde kalırlar. İslâm'a asıl düşman kesilen onlardır. [Münâfıkları ve hallerini tanıtan diğer âyetler için bk. 3/167; 4/141, 145; 5/41; 9/62-69; 57/13-15; 59/11-17; 60/9; 63/1-11]

[11] Çünkü yaratıkları Allah ile denk hâle getirmek; yani onların dîne aykırı emir ve tavsiyelerini kutsallaştırıp Allah'ın emirlerine denk, hatta ondan üstün tutmak da Allah'a bir çeşit eş koşmaktır (2/165; 9/31). Allah'ın emirlerini bırakıp heva ve hevesini esas almak, bunlara göre hareket edip ilâhlaştırmak da böyledir. [bk. 25/43; 45/23]

[12] Sâlih, kelime olarak iyi demek olup, ıstılahta "sâlih amel" Allah rızası için yapılan ve sevap kazanmaya vesile olan ibadet ve işlerdir. Mu'âz b. Cebel (ra.) "Sâlih amelde ilim, niyet, sabır ve ihlasın bulunması lazımdır." diyor.

[13] Hayız, kir, pis koku, kötü huy gibi şeylerden tamamen temiz bir şekilde (Beydâvî).

[14] Âyette geçen "fâsık", "Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen ve Allah'a isyan eden, doğru yoldan sapan kimse" anlamında olup Kur'ân-ı Kerîm'de

küfür, masiyet, kötülük işleyen, yalan söyleyen kişi mânasına da kullanılmıştır.

[15] Derveze, V, 62-63 vd.

[16] Meleklerin bu sorusu ne insanla ilgili geçmişten gelen bir bilgiden dolayı ne de bir itiraz içindir. Ancak yüce Allah'ın, bazı şeylerin hikmetini, meleklerin bile bilemeyeceğini göstermesi ve onların cinlere bakıp da onları insanlarla kıyas ederek soru sormalarına imkân verdiği içindir. Yüce Allah'ın kudretine kesin inananlar, Hz. Âdem'i ilk insan bilmekte ve böyle inanmaktadırlar. Bazılarının dayanaksız olarak, "Hz. Âdem'den önce insan vardı." demeleri asla doğru değildir. Çünkü, eğer Hz. Âdem'den önce insanlar olsaydı yüce Allah, "Ben bir halife yaratacağım." demez ve meleklerin sorusuna, "Onlardan daha iyi/onlar gibi olmayacak bir halife –insan– yaratacağım." buyururdu.

[17] Âyetteki "secde edin" lafzı için "ibadetteki secde olmayıp Allah'ın emrine itaatle Hz. Âdem'e saygı ve hürmet anlamındadır" diyenler vardır (Zuhaylî (Tefsîr), s. 7).

[18] İblis; aslı cinlerden olup şeytanların başıdır. Allah'ın varlığını inkâr etmediği halde O'nun kesin emrine rağmen aklını, bilgisini ve gururunu esas alarak büyüklenip itiraz etti. Hikmeti kavramadığından kendi fikrini öngörüp dikbaşlılık etti. Bu hali onu kâfir ve nankör yaptı ve bundan dolayı lanetlendi. Bu tavır, insanlarda da bir şeytanlaşma örneğidir. [bk. 36/60-61; 38/74-83]

[19] İsrâil, Hz. Yakub'un lakabıdır.

[20] İslâm'a uygun olmayan söz ve hareketler batıldır. Eğer hak olan batıla bulanır, ona karıştırılırsa, hak anlaşılmaz, batılın içinde özelliğini kaybeder ve insanlar da haktan saptırılmış olur. Diğer taraftan bu, "batılı da hakla süslemeyin, altında hak var diye batılı cazip göstermeyin" demektir (İbni Teymiyye, s. 52; Elmalılı, I, 285). Yahudiler, Tevrat'taki bazı hükümleri değiştiriyorlar ve kendi uydurdukları batıllara "hak (doğru) bu" diyorlardı.

[21] Âyet-i kerîmede önce "namaz kılın" denildiği halde tekrar "rükû edenlerle beraber rükû edin" buyurulmasında namazın cemaatle kılınmasına ayrıca önem verilmesi gerektiğine işaret vardır (Beydâvî; Râzî, II, 475; Hazîn, I, 43; Cezîrî, I, 405-406). Yahudiler ve hıristiyanlar namazlarında, kıyamdan sonra doğrudan secdeye giderlerdi. Bu ifade ile onlardan İslâm'ın öngördüğü gibi namaz kılmaları istenmiş olmaktadır. [bk. 3/71; Elmalılı, I, 337]

[22] Hz. Musa Tûr dağına gidince, o gelinceye kadar içlerinde bulunan Sâmirî, altınları eriterek bir buzağı heykeli yapıp İsrâiloğulları'nı törenle bu buzağı şeklindeki heykele taptırmıştı. [bk. 7/148-155; 20/85-98]

[23] Tefsirlerde âyet-i kerîmedeki "Nefislerinizi öldürün." emri iki şekilde ifade edilmiştir: a. İçinizde dinden çıkanlarınızı öldürün (Beydâvî; Kurtubî; Merâğî, I, 20). b. Nefislerinizi ıslah ederek öldürün (Beydâvî). Çünkü âyette nefisle mücadelenin, kötü duygularını öldürmenin lüzumuna da işaret vardır.

[24] Elmalılı, I, 357.

[25] Kudüs, Şittim veya Eriha.

[26] Kendilerine söylenen tevbe mânasındaki "hıtta" kelimesini, buğday anlamına gelen "hınta" kelimesi ile değiştirip akıllarınca Allah'ı ve bu emri alaya aldılar.

[27] 7/133. âyette bahsedilen musibetler gelmiş olup bir de ricz (murdar/pis şey) olan bulaşıcı vebâ mikrobu yayılmış, binlerce kişi ölmüştü.

[28] İsfehânî, s. 483; Kuteybe, s. 50.

[29] Âyetteki Mısır iki anlam ifade etmektedir. Biri özel isim olan Mısır şehri, diğeri de herhangi bir şehir veya kasabadır. Fakat burada "dönün" kelimesi kullanılmadığı için bu, Firavun'un şehri olan Mısır'ın olmayışına herhangi bir kasaba olmasına daha uygundur. Ama bu cevap, bir müsaadeden ziyade onları bir azarlamayı içermektedir.

[30] Devletleri yıkıldı, cemiyetleri perişan oldu. Fâtiha sûresinde geçtiği üzere, gazaba uğrayanlardan oldular.

[31] Ebu's-Suûd, I, 258.

[32] Samimi olsun veya olmasın (Beydâvî).

[33] Sâbiîler, bazı müfessirlere göre Yahudilik'le Hıristiyanlık arasında karma tevhîdî bir dine inanan kimselerdir. Bunların, Hz. Yahya'nın takipçileri oldukları söylenmektedir. Ancak bunlar Irak'ta yaşayan ve Mandeîler diye tanınan bir topluluğa mensup olabilirler. Harran'daki kendilerine Sâbiî ismini verenler ise bunlardan değildirler.

[34] Çünkü son din İslâm geldikten sonra artık hiçbir din makbul değildir (3/85). Eğer onların imanı ve ameli kabul olsaydı Hz. Peygamber (sas.), onları davetle uğraşmazdı. [bk. 3/85; 5/69; 7/157-158; 8/38; 22/17]

[35] Müslümanlara cuma vaktinde alışverişin yasak olması gibi, yahudilere de Cumartesi günü balık avlamak yasaktı. Onlardan bu yasağı dinlemeyenler ceza olarak maymuna dönüştüler. Maymuna dönüşen bu grup rivayete göre üç gün sonra da helak oldu. Hayvanlardan insan olmamıştır ama böyle maddeten veya mânen hayvanlaşan insanlar çok olmuştur.

[36] Âyetin son cümlesini: “Eğer Allah dilerse (istenilen şeyde mutlaka) doğruyu buluruz.” şeklinde tercüme etmek de mümkündür. Sonraki âyet de bu anlamı vermeye daha uygundur.

[37] Veya, (düşman elinden) size esir olarak gelirlerse fidyelerini verip kurtarıyorsunuz.

[38] bk. 3/48-49.

[39] Hz. İsa ve Hz. Muhammed’i (sas.) yalanladılar. Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve Hz. Şa’yâ’yı da öldürdüler.

[40] Bu âyetten anlaşıldığı üzere Allah’ın gönderdiği son peygamber ve Kur’an’a inanıp kabullenmedikçe yahudi ve hıristiyanların imanları geçerli değildir. [bk. 7/157]

[41] Âyette bu kelime “içirildi” olarak geçmektedir; fakat Türkçe’de genelde “işledi” şeklinde kullanılır. ”Sızısı içime indi, içime işledi” gibi.

[42] Çünkü yahudiler, Tevrat’ta değişiklik (tahrifat) yapmışlar ve bazı peygamberlerini öldürmüşlerdi. [bk. 2/61; 4/46; 5/41]

[43] Buradaki “mâ” harfine, Ebû Müslim nefiy (olumsuzluk) anlamı vermişse de ona karşı yeterince reddiye yazılmıştır.

[44] Âyetteki: “Ey iman edenler!” lafzı Kur’an’da 88 yerde geçmektedir. Tevrat’ta ise: “Ey miskinler!” diye hitap edilmiştir. Nihayet meskenet (miskinlik) onların damgası olmuştur (Elmalılı, I, 374).

[45] Çünkü yahudiler ağızlarını eğip “i” harfini aşağı çekerek alay mahiyetinde

İbranice kötüleme anlamındaki bir kelimeye benzeterek “râ‘inâ” (ey çobanımız, ey ahmak, bizim en kötümüz) şeklinde söylerlerdi. Burada Hz. Peygamber’e ve Kur’an’a karşı saygısız ifade şekillerinden kaçınmaya da işaret edilmektedir.

[46] Münâfıklar da kâfirler grubundandır.

[47] Nesih: Allahu Teâlâ’nın, uyguladığı tedricî/pedagojik bir eğitim metodu ile dinler ve hükümler arasında yaptığı bazı değişikliklerdir. İslâm, önceki dinleri, dinler arası nesihle hükümsüz bırakmış, âyetler arası nesih de aynı konudaki bir hüküm için yeni bir açıklama getirip bu hususstaki son hareket tarzını belirtmiştir. Genel olarak, yürürlüğe giren bu son âyet, bazen bir hükmün müddetini beyan, bazen de takyîd etmiş (sınırlama getirmiş)tir. Hem de yüce Allah nesihle kullarının itaatini ölçmektedir. Çünkü neshin imkânsızlığını gösterecek hiçbir delil yoktur (Cessâs, I, 50). (bk. 16/101; ayrıca krş. 4/15 ile 24/2; 4/43 ile 5/90) Bu âyetin sonunda ve diğer âyetlerin başındaki “bilmez misin” ifadesi “bilmedin mi” kalıbıyla gelmiştir. Fakat Türkçe ile maksadın daha iyi anlaşılması için bu ifade kullanılmıştır.

[48] Başlangıçtaki bu uygulama Tevbe sûresinin 5. ve 29. âyetleriyle neshedilmiş ve cihada izin verilmiştir.

[49] Râzî, III, 355-358.

[50] Kurtubî, II, 301.

[51] Yahudi ve hıristiyanlardan müslüman olanlar. [krş. 4/162]

[52] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 117.

[53] Hükümleri ve uygulamasını.

[54] Hz. İbrahim zât ve sıfatlarında, hüküm ve hâkimiyetinde tek olan, âlemlerin Rabbi Allah’a bütün benliğiyle teslim olmuş, bunun aksine hiçbir varlığı yüceltmemiştir. Bundan dolayı onun dinine “Hanîf dîni” denmiştir. [bk. 3/95]

[55] bk. 2/113, 120.

[56] Allah’ın boyasıyla yani İslâm ile boyanmak demek şirk, küfür, nifak, büyüklenme ve benzeri pisliklerden arınmak; hayat tarzını, Kur’an’a/İslâm’a göre düzenlemek ve onu öze/temele yerleştirmektir.

[57] Resûlullah Medine'ye hicret ettiği zaman 16-17 ay Kudüs'e yönelerek namaz kılmıştı. Bunun üzerine yahudiler kendilerine pay çıkararak şımardılar, münâfık ve müşrikler de ileri geri laf etmeye başladılar: "Muhammed nereye yöneleceğini bilmiyor." dediler. Cenâb-ı Hak da Resûlü'nün niyazı üzerine aşağıdaki âyetlerle Kâbe'ye dönülmesini emretti.

[58] Âdil olma vasfı Buhârî'nin ifadesidir (Zebîdî, XI, 63). Vasat (dengeli) ifadesi; orta, ifrat ve tefritten uzak, mûtedil, hayırlı, âdil ve mümtaz gibi anlamlara gelir. [bk. 3/110]

[59] Çünkü Resûlullah'ın her iki kıbleye yöneleceği kendi kitaplarında yazılı idi.

[60] İnat ve taassup, nefsin imanla terbiye edilmeyişinden ve Allah'a tam teslim olmayışından ileri gelir.

[61] Yani yahudiler: "Muhammed dînimizi terkediyor fakat kıblemiz Kudüs'e yöneliyor."; müşrikler de: "Ceddi olan Hz. İbrahim'in kıblesini bırakıp yahudilerin kıblesine dönüyor." dediler. Bunun gibi İslâm'a uymayan İslâm dışı her grubun da gönlünce yöneldiği bir yönü vardır ki müslümanları da Allah'ın yönünden ayırıp kendi yönlerine çevirmek için gayret sarfederler.

[62] Bir toplum bir insana hayran oldu mu onu yüceltip kutsallaştırır ve (neredeyse onu) tanrı mertebesine çıkarır. Bazen de eşyayı kutsallaştırır. Artık bunlar eleştirilemez (Kösemihal, s. 134). Çünkü onlar artık tabulaşmış/putlaşmış olup yapılan her mühim iş ve harekette ona karşı tapınma edâsıyla bağlılıklarını sunarlar. Bu sosyolojik olay, ateistlerde ve ilkel (klan) kabilelerde daha yaygın halde idi. Bir kimse birini veya bir şeyi Allah için değil de onları Allah yerine veya Allah gibi severse/Allah gibi sevgi gösterirse, şirke düşmüş ve kendine zulmetmiş olur. [krş. 58/22]

[63] Yüce Allah'ın gönderdiği son din İslâm'a ve O'nun kitabına uymayan bütün sistem, örf âdet ve gelenekler batıl olup, Allah katında makbul değildir ve sonu hüsrandır. [bk. 2/138; 3/83; 5/50; 43/22]

[64] Veya: (Hakka çağırıldıkları halde anlamayan) kâfirlerin hali, (çobandan) bağırtı ve çağırtıdan başka hiçbir şey duymayan (hayvan)ların haline benzer.

[65] Resûlullah (sas.) âyetteki 'habâis' (pis şeyleri) açıklarken bunların dışındaki eti yenmeyen hayvanları bildirmiştir. Bunlar da hadis ve fıkıh kitaplarında mevcuttur [krş. 7/157]

[66] Yahudi hahamları, âhir zaman peygamberinin vasıflarını ve geleceğini haber veren âyetleri bile bile gizliyorlardı. [bk. 2/ 146]

[67] Önceki hıristiyanlar, doğuya; Medine ve çevresindeki yahudiler ise kuzeybatıya düşen Beyt-i Makdis'e yüzlerini dönerek ibadet ediyorlardı. Müslümanlar da Kâbe'den önce Beyt-i Makdis'e veya uygun gelen cihete dönüp ibadet ediyorlardı. Burada gerek böyle, gerek namazda selam verirken yüzü doğu ve batıya çevirmek de kastedilmektedir.

[68] İslâm hukukuna göre; kasten öldürülenin vârisi hem kısası, hem de diyeti (kan bedelini öldürene) bağışlayabilir. Bu takdirde olayın bir amme suçu sayılması dolayısıyla, devletin bunu ta'zir yoluyla takdir ettiği daha hafif bir ceza ile cezalandırma yetkisi vardır. Tevbe etmeyenlerin âhiret cezası bâkîdir. [bk. 5/33; 17/33]

[69] Bu konuda geniş bilgi için bk. Feyizli, s. 13-36.

[70] Kur'an'ın indirildiği Kadir gecesi, dünyanın/insanlığın aydınlanma gecesi olarak daima kutlanacaktır.

[71] Peygamber Efendimiz, "Hilâli görmekle orucu tutun, hilâli görmekle iftar (bayram) edin." buyurmuştur. Bir kimse, kendisi hilâli gördüğünde veya âdil bir kişi gördüğünü söylediğinde oruca başlar. Eğer İslâm hükümleri geçerli olan ve gecesi aynı geceye rastlayan ülkelerin birinde, şahitlerin şehadetiyle hilâlin görüldüğüne hâkim hüküm vermişse bütün müslümanlara aynı gecenin sabahında oruç tutmaları veya bayram yapmaları farzdır. Böyle değil ise hilâlin görülüşüne göre amel edilir. Sadece fen bilginlerinin hesabı (takvim) kâfî değildir. Mezheplerin ittifakı da bu görüş üzeredir (Cezîrî, I, 448, 451; Fetâvâ-i Hindiyye, II, 209; Ali el-Kârî (Mirkât), V, 502).

[72] Mevdûdî, I, 149.

[73] "Kumar, hırsızlık, dolandırıcılık, cebir, çapulculuk, emanete hıyanet gibi haksız yollarla mallarınızı yemeyin." demektir. Âyette geçen "haram yollardan" ifadesinden maksat ise yalancı şahitlik, yalan yere yemin ve rüşvettir.

[74] "Evlere kapılarından girin (başka yerden girmeyin." ifadesi sosyal yönden de bir terbiye ve ahlâk kuralı içermektedir. [Aynı zamanda bir eve izinsiz girilmemesi konusunda bk. 24/27-28; 33/53]

[75] Geçen senenin Zilkâde ayı bu senenin ayına denktir.

[76] Savaş yapılması haram olan aylar; Muharrem, Receb, Zilkâde ve Zilhicce aylarıdır.

[77] Bu âyette, malı israf etmenin, Allah yolunda (din uğrunda) harcamamanın helake ve azaba sebep olacağı bildirildiği gibi bunun dışında bazı şeylerin de helake sebep olduğu hakkında sahabe fetvaları vardır. Buna dayanılarak kendi canına kıyma, bile bile kendine zarar verecek bir hareket ve eylemde bulunma veya sonunda vücuda/sağlığa zarar veren şeyler başta keyif verir gibi olsa da, bu âyetteki yasak hükmüne dahil edilmiştir (İbni Kesîr (Çetiner), III, 768-769; Mehmed Vehbi, I, 334-337). [bk. 4/29; 88/6-7]

[78] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 174.

[79] Şevvâl, Zilkâde ayları ve Zilhicce'den on gün.

[80] Cessâs, I, 309.

[81] Arafat'taki vakfe (durma); haccın rükünlerinden olup Arefe günü zevâl vaktinden, Kurban bayramının birinci günü tan yeri ağarıncaya kadar herhangi bir zamanda yerine getirilir. Kureyş ve dini Kureyş ile aynı olan bazı müşrik kabileler, Müzdelife'de vakfe yaparlardı (Zebîdî, IX, 55).

[82] Teşrik günleri, Kurban bayramının ikinci gününden başlar, dördüncü günü ikindi vaktine kadar devam eder. Teşrik tekbirleri ise Arefe günü sabah namazında başlar, dördüncü günü ikindi vaktine kadar devam eder.

[83] Bu âyet münâfıklardan Ahnes b. Şurayk hakkında indi. Bu kişi, tatlı dilli olmakla birlikte, cânî ruhlu bir kimse idi. Mekke'nin fethinden sonra müellefe-i kulûbdan sayılıp ganimetten kendisine pay ayrıldığı, sonraları İslâm'dan tekrar çıktığı kaydedilir.

[84] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 184-185.

[85] Kurtubî'ye göre bu âyet, İsrâiloğulları'nı, bütün insanları ve Allah'ın bütün nimetlerini içine almaktadır. Buradaki nimet ise Hz. Muhammed (sas.) ve İslâm'ın kaynağı Kur'an'dır. Bu nimeti değiştirmek ise Hz. Peygamber'i tasdik etmemek, onun bildirdiklerine –bir kısmına dahi olsa– kasten uymamak, onları yerine getirmemektir (Kurtubî, III, 161).

[86] Bilâl, Süheyb ve Ammâr (r.anhüm) gibi.

[87] İslâm'da savaşta bile aşırı gidilmez; harp etmeyenler, kadınlar ve çocuklar öldürülmez. [bk. 2/190-193; 8/36]

[88] Bu hüküm 9/122. âyetle tahsis edilmiştir.

[89] Bu âyet-i kerîme, yüce Allah'ın içkiye müptela insanları uyarmasının pedagojik merhale olarak ikincisidir. Birtakım insanlarca, içkinin bazı faydaları var gibi düşünülüyorsa da, gerek içki ve gerekse kumarın fert ve topluma zararının, kötülüklerinin ve günahının daha büyük olduğuna dikkat çekilmektedir. Çünkü içkinin yasak edilmesi, hemen kesin olsa idi, içki müptelası insanların onu birdenbire bırakması zor olacağından nefsin emri öne çıkar Allah'ın emri geriye bırakılabilirdi. Bu kadarki uyarıdan bile, elbette, aklını kullanan bir mü'min, zarar ve günahı daha büyük olana yanaşmayacaktır. [bk. 16/67; 4/43; 5/90-91]

[90] Buhârî ve Müslim'de yer alan bir hadîs-i şerîfe göre bir müslümanın kanı şu üç şeyden biriyle helal olur: a. Evlendikten sonra zina ederse. b. Kasten bir mü'mini öldürürse. c. Mürted olursa; yani bilerek dinden çıkacak söz ve harekette bulunup da, teklif edildiği halde tevbe etmez, imana döndüğünü açıklamazsa (Muhammed Fuad (Lü'lü'), hadis no: 1091). Bu suçlar cemiyeti yıkan suçlardır. İslâm'a göre öldürme kararı ise ancak, yetkili merci olan hâkim tarafından verilir. [bk. 8/36; 4/76]

[91] Cariyeler, harp esiri olup devlet emîri tarafından savaşçılara ganimet olarak verilen kadınlardır. Çoğunlukla metres durumunda değil; kocaları ölmüş hizmetçi kadın konumundadırlar ve iffetlidirler. İslâm hukukuna göre, bu durumdaki bekâr cariyeler, ya kendi durumundaki erkek bir köle ile veya hür bir kadınla da evli olmayan hür bir erkekle sahibinin izniyle evlenebilirler. Fakat bu sistem bitmesine rağmen çağdaş görünümlü gönüllü cariyelerin, nikâhsız/metres veya zevk ve serüven düşkünü kadınların ortaya çıkması çok üzücü bir haldir. (bk. Akgündüz, s. 151-155; Molla Hüsrev, Dürer, I, 340) [krş. 4/24; 24/32; 33/59 ve dipnotu]

[92] Mâide sûresi 17, 72-73 ve 89 ile Tevbe sûresi 30. âyetlerde belirtilen özelliklerdeki Ehl-i Kitab olan (hıristiyan ve yahudi)ler de şirk içinde kâfir olmalarıyla nikâhta bu genel hükme dahil edilmişlerdir. [bk. Âlûsî, II, 179]

[93] Kadınlar, zevk aracınız değil nesil yetiştiren tarlanızdır. [krş. 4/24, dipnot 2]

Kadınla cinsel beraberlik sırasında uygun sevgi davranışlarıyla bedenî ve rûhî ön hazırlık, besmele ile de mânevî hazırlık yapın ve soyunuzun devamı için de çocuklar yetiştirin (Sahîh-i Buhârî (Sofuoğlu), I, 156; Mevdûdî, I, 136). [bk. 2/222]

[94] Yahudiler, hayız halinde kadınlarla meşru olmayan yerinden temasta bulunuyorlardı.

[95] bk. Bilmen, Istılâhât, II, 189, 202-203, 226.

[96] Buhârî (Tecrid), XI, 381. 2/229. Âyetin açıklamasında geçtiği üzere erkek kadını bir veya iki ric‘î talak ile boşamışsa, iddet müddetinin sona ermemesi lazımdır. Yoksa bu boşama, her birinde beynûnet-i suğrâ ile ba‘în olur/kesinleşir. Bu bâinleşen talakın her birinden sonra evliliğin devamı isteniyorsa kadının rızası ile yeni bir nikah gerekir. Çünkü eşi kendisine artık haram olur. (Bilmen, Istılâhât), II, 226-227). Ancak beynûnet-i kübrâ ile yani üç kez veya üçüncü kez boşanmış kadının, başka biri ile sahih bir evlilik geçirip ondan da bir kasıt ve hile olmaksızın boşandıktan sonra ancak yeniden nikahla 230. âyet gereğince önceki kocasına dönmesi caiz olur.

[97] (Hazîn, I, 158; Nesefî (Medârik), I, 117). Mâ‘kıl b. Yesâr’ın (ra.) kız kardeşini, kocası ric‘î talakla boşamıştı fakat iddeti içinde sözünden dönmedi. Kadının iddeti bitmesine ve talakın ba‘înleşmesine yani artık pişmanlık ve dönüşün imkânsızlaşmasına rağmen, karı koca aralarında nikâh akdi için yeniden anlaştı. Fakat Mâ‘kıl (ra.) buna razı olmadı. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme geldi. Çünkü onu ‘Beynûnet-i Kübrâ’ ile boşamamıştı. Bu yüzden Hz. Mâ‘kıl (ra.), kız kardeşinin kocasını çağırdı ve onları yeniden evlendirdi (İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 210-211; Buhârî, “Tefsîr”, 2/40). Diğer bir bâin şekli şöyledir: Bir kimse karısını, bâin (kesin) boşama ifade eden “Sen bâinsin, seni boşadım, sen benden boşsun, seni terkettim, bıraktım, çık git.” gibi lafızlarla boşarsa, bu boşama ric’î olmaz, bâin olur (Bilmen, Istılâhât, II, 187-189)

[98] Eşi ölmeyip boşananlar için ise bekleme süresi üç aydır (Buhârî, “Tefsîr”, 2/65). [bk. 65/4]. Hamile olanlar için bekleme süresi yine doğum anında biter. Cariyeler için ise yarım iddet iki temizlik süresidir.

[99] Bu usul, Allah’ın belirlediği bir edep ve terbiyedir. İddetini bekleyen ve kendisiyle evlenmek istenilen kadına, “sen çok iyi, sâliha bir hanımsın, senin gibisi az bulunur, seni beğeniyorum” gibi tâciz etmeksizin bir iki üstü kapalı söz

söylenebilir; açıkça evlenme teklifi yapılmaz. Bu noktadan hareketle gerek flört olayı, gerek şartlı ve bir müddet için nikâhlanma da gayr-i meşrudur.

[100] Gizlice buluşmalar ve batıl (modern) tâbiriyle flört hayatı, asla İslâmî değildir; haramdır. Bu da sağlıklı akılla değil, hissî/duygusal dürtülerle yaşayanların halidir.

[101] Halvet-i sahîha da buna dahildir. Yani cinsel ilişkiye herhangi bir engel olmaksızın müsait zemin ve yeterli zaman içinde gizli veya kapalı bir yerde bir kadınla başbaşa kalmak da mehir ödeme bağlamında, cinsî temas hükmünde sayılmıştır; mehrin tamamı kadınındır. Ancak gerek zifaf, gerek halvet-i sahîhada hastalık ve benzeri ciddi bir engelden dolayı temasta bulunmamışsa o zaman kadın mehrin yarısını alır. (Kurtubî, XIV, 228; Zuhaylî (Fıkh) VII, 235; Cezerî, IV, 108)

[102] Halvet-i sahîha da buna dahildir. Yani cinsel ilişkiye herhangi bir engel olmaksızın müsait zemin ve yeterli zaman içinde gizli veya kapalı bir yerde bir kadınla başbaşa kalmak da mehir ödeme bağlamında, cinsî temas hükmünde sayılmıştır; mehrin tamamı kadınındır. Ancak gerek zifaf, gerek halvet-i sahîhada hastalık ve benzeri ciddi bir engelden dolayı temasta bulunmamışsa o zaman kadın mehrin yarısını alır. (Kurtubî, XIV, 228; Zuhaylî (Fıkh) VII, 235; Cezerî, IV, 108)

[103] “es-Salâtü’l-vustâ” “hafizû” fiilinin özellikli diğer mef‘ûlüdür. “Vustâ” kelimesi, “evsat” kelimesinin müennesi olup orta ve en hayırlı anlamına gelir. Resûlullah (sas.) Hendek gazvesinde: “Orta namazdan yani ikindi namazından bizi güneş batana kadar alıkoydular, Allah onların evini ateş doldursun!” buyurmuştur. (Muhammed Fuad, I, Bab 36/365-366). Ayrıca, “Vustâ namazı, ikindi namazıdır.” buyurmuştur. Sahabenin ekserîsi ve tâbiînden çoğunluğunun görüşü de bu şekildedir. Bunun dışında namazların önemi için orta namazının sabah namazı veya beş vaktin her biri olduğu hakkında görüşler de vardır (Bu âyet için bk. Beydâvî; İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 167; Elmalılı, II, 125-127; Taberî, II, 342-346; Ukberî, s. 100, Râzî, V, 291; Müslim, “Mesâcid”, 629).

[104] Bu âyetteki, “kadına bir yıllık bakma mecburiyeti” 2/234. âyette dört ay on güne indirilmiştir. Mücahid’e göre evde oturmayı ve nafaka almayı tercih etmişse, yine bir senedir.

[105] Vebâ salgınından kaçan İsrâiloğulları.

[106] Sekiz gün (Mukâtil, s. 106).

[107] Tâbût, Hz. Musa'nın savaşlarda ordunun önünde bulundurduğu bir sandıktı. Asker bundan mânen kuvvet alır, harpten kaçmazdı (Kurtubî, III, 249; Suyûtî, ed-Dürrü'l-mensûr, I, 758; Elmalılı, II, 831).

[108] Yahudi ileri gelenlerine göre iktidar ancak servet sahiplerinin elinde olmalı idi. Bu âyette ise iktidar sahibinin ehliyete, mânevî güce sahip, ilim sahibi ve cesaretli olması gerektiği vurgulanmaktadır.

[109] Hz. Musa'nın kavminde de benzer bir olay oldu. [bk. 5/24-26]

[110] Câlût, çok eskiden Sînâ yarımadasında (Mısır ile Filistin arasında) yaşayan bir kavim olan Amalika kavminin zalim bir hükümdarı idi. Davud (as.) (M.Ö. 1004-965) Bu savaşta Allah'ın verdiği mucize ve fırsat sayesinde yolda gelirken ilhamla alıp attığı sapan taşı ile onu öldürdü. Tâlût'un askerleri de onları yendiler. Bunun üzerine Tâlût, Hz. Davud'a kızını ve devlet mülkiyetinin de yarısını verdi. Sonra Tâlût'un ölmesiyle de mülkiyetin tamamına sahip olup İsrâiloğulları'na peygamber olan ilk hükümdar oldu. Kudüs'ü kendisine başkent yaptı. [İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 226; Elmalılı, II, 140-142]

[111] Âyete'l-kürsî için Peygamberimiz (sas.), "Kur'an'daki en büyük âyettir." buyurmuştur. Bunu ihlasla okuyan kimsenin belalardan emin olduğuna ve çok sevap kazandığına dair hadisler vardır. İçindeki "Hayy ve Kayyûm" lafzının İsm-i A'zam olduğu hakkındaki hadis ve bilgi için bk. 20/111 âyetin dipnotu.

[112] İslâm, iman konusunda zorlamayı değil, tebliği, daveti ve irşâdı esas almış, iman edip etmemeyi, herkesin hür irade ve vicdanına bırakmıştır (Ebû Davud (Koçaslı), "Cihad", 126). (bk. 3/20; 18/29; 100/6). Ancak toplumun fesadına sebep olan hallerde yönetim birimlerince bazı yaptırımlar uygulanır. Aile reisleri de aile fertlerine din bilgilerini öğreterek gereğini yaptırmaya çalışır.

[113] Arapça'da "tâğût" kelimesi sözlük anlamıyla haddi aşan herkes için kullanılır. Kur'an bu kelimeyi Allah'a isyan eden ve O'nun kullarının hâkimi ve mâliki olduğunu inkâr edip onları kendi kulu olmaya zorlayan kimseler için kullanır. Allah'a isyan üç derecede olabilir: 1. Bir kimse Allah'ın kulu olduğunu kabul eder, fakat pratikte O'nun emirlerinin aksini yaparsa buna fâsık denilir. 2. Bir kimse Allah'tan ilgisini keser ve başka birisine bağlanırsa o zaman kâfir olur. 3. Allah'ın hükümlerini beğenmeyerek onu uygulamaya mânî olan ve O'nun kullarını kendi emirlerine ve yoluna boyun eğmeye zorlayan kimse tâğûttur.

Böylece, Allah'ın emirlerini engelleyip insanları kendisinin istek ve emirlerine sevk eden tâğût; nefis, şeytan, rahip, liderler, kral ve benzerleri, herhangi bir şahıs da olabilir ki yüce Allah bu tâğût belasından kaçınmayı emretmiştir (16/36, 39/17-18). Bu nedenle bir kimse tâğûtu reddetmedikçe gerçekten Allah'a inanmış sayılamaz. Çünkü tâğûtlar, kendilerini ilâh yerine koyup Allah'ın dinine alternatif bir din koyarlar ve ona itaat ettirmek isterler. Fakat mü'minin kalbinde hak ile batıl asla uzlaşmaz (Mevdûdî, I, 160).

[114] Meşhur kavle göre Hz. Üzeyr'dir (Elmalılı, I, 884).

[115] Üzeyr (as.), Kudüs'ün, M.Ö. 586 yılında Buhtunnasr tarafından tahrip edilmesinden yıllar sonra, götürüldüğü Bâbil esaretinden kaçıp tekrar geldiğinde, "Bu yıkılıp ölmüş şehir, tekrar eskisi gibi nasıl yapılıp dirilecek?" demişti.

[116] "Fesur hünne" lafzındaki (sâd)ın kesre ile okunuşu da vardır ki buna göre de, kesme mânasını ihtiva etmektedir (Palevî, s. 37; Sicistanî, s. 96).

[117] Bu âyet-i kerîmede hem Hz. İbrahim'in düşüncesini hür olarak söylemesinin, hem de O'nun şahsında bütün insanlara -meydana gelen mucize şekliyle- diriltme olayının örneği verilmiştir.

[118] İslâm öncesinde Araplar ziyafet verirler, çeşitli cömertlik gösterileri yaparlar ve elindeki avucundakinin tümünü o gün harcarlardı. Bununla övünürler, şairler de bunları şiirlerle överlerdi. Bu cömertlikleri nisbetinde de asillik ve şeref pâyesi ile taltif edilip bununla gururlanırlardı. İşte İslâm bu hususta bir dönüşüm gerçekleştirdi: Cimriliği yerdiği gibi, üstünlük ve şerefin de Allah'ın emrine uygun yaşamakta ve O'nun rızasını kazanmakta olduğunu, O'nun rızası yolunda olmayan, gerek gösteriş gerekse inançsızlık içindeki harcamaların hiçbir değeri olmadığını ilan etti. Aynı zamanda âyet-i kerîme; gösteriş, başa kakma veya kendisine hizmet ettirme durumunda, verilen sadakaların boşa gideceğini de bildirmektedir. [bk. 17/26-27]

[119] İhlasla yapılan amellerin sevâbı da böyledir.

[120] Âyet-i kerîmedeki "hikmet" kelimesini İbni Abbas (ra.); "Helal ve haram ilmi ve Kur'an tefsiri" ile izah etmiştir ki bu da şer'î ilimleri bilmek demektir. Aynı zamanda hikmet derin ve yararlı bilgiler olup işe yaramayan birtakım felsefî nazariyeler değildir. Kendisine hikmet verilen kimse; Kitab'ı, sünneti ve ilgili ilimlerin inceliklerini bilip düşünür, bütün iş ve sorumluluklarını noksansız onlara göre yerine getirir. Nefse uygun düşüncelerden, iş ve hareketlerden bütün

günah ve kötülüklerden uzak kalır. İşte bunlar kendisine hayır verilmiş hikmet sahibi kimselerdir. [bk. 3/164, 16/44]

[121] Bu âyet-i kerîme, kendilerini Allah yolunda ilme ve cihada adamış olanlar hakkında nazil olmuştur.

[122] Bk. 83/1-17; 4/29; Buhârî, “Buyû”, 26; Müslim, “İman”, 43, 164, 220.

[123] Bu iki âyet, faizde üçüncü aşamadır. Görüldüğü gibi bu âyetlerde her türlü faize kesin yasak getirilmiş, faizde ısrar etmenin ise Allah’a (cc.) ve Peygamber’e (sas.) karşı savaş açmak olduğu ifade edilmiştir. Allah’a ve Peygamber’e inanan bir kimse için bu dehşet verici bir ifadedir. [bk. 3/130; 30/39]

[124] İbni Abbas’a göre en son nazil olan âyettir. Bakara sûresinde bulunan tek Mekkî âyettir. Vedâ Haccı’nda Mekke’de nazil olmuştur.

[125] Celal Erbay, s. 90-93.

[126] Mecelle, md. 8; Cessâs, I, 700-701; Elmalılı, II, 261-262.

[127] Ya da şahitliği gizlerseniz (Kâsımî, s. 32; Semerkandî, I, 318).

[128] Buhârî’nin rivayet ettiğine göre, bu âyet 286. âyet ile neshedilmiştir.

[129] Hadîs-i kudsî’de yüce Allah şöyle buyurmuştur: “Bir kimse bir iyilik yapmaya niyet eder onu yapamazsa ona tam bir iyilik, eğer yaparsa on iyilikten, yedi yüz hatta daha fazlasını yazarım. Bir kötülük işlemeyi düşünür de yapmazsa bunu, onun için yazmam; eğer yaparsa bir kötülük (bir mislini) yazarım.” (İbni Kesîr (Çetiner), III, 1130)

[130] Peygamberler arasında, ancak derece bakımından üstünlük vardır. Bilinen peygamberlerin birine inanmayan kimse, Allah’a da iman etmiş sayılmaz. [bk. 2/253; 17/55; 21/107]

[131] İyilikleri düşünmenin bile bir ecri vardır.

[132] “Âmene’r-Resûlü” diye bilinen bu iki âyetin, Peygamber Efendimiz’e Miraç gecesinde vasıtasız olarak vahyolunduğu rivayet edilmektedir. Bu iki âyet hadislerde övülmüş, her zaman ve özellikle yatmadan önce okunması tavsiye

edilmiştir. “Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti geceleyin okuyan kimseye (o gece için) bunlar yeter.” (Riyâzü’s-sâlihîn, 1019; İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 258). Bu iki âyet, ilâhî emirler karşısında mutlak itaate yönelen mü’minlerin inançlarındaki sadâkati, mü’minlerin vasıflarını, konumlarını ve Allah’ın adaletini ifade etmektedir. Ayrıca mü’minlere Rablerinin celâline uygun nasıl dua edeceklerini de öğretmektedir. Hz. Ömer ve Hz. Ali’nin her birinin ayrı ayrı, “Akıllı bir adam görmedim ki Bakara sûresinin sonundaki iki âyeti okumadan uyusun.” dedikleri nakledilir. (Elmalılı, II, 1008; Zebîdî, II, 71-72).

3. Âl-i İmrân Sûresi

Medine döneminde nâzil olmuştur. 200 âyettir. Sûre, 33-37. âyetlerde İmran ailesinden bahsedildiği için bu adı almıştır.[1]

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Elif, Lâm, Mîm.

2. Allah ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur. O, Hayy ve Kayyûm’dur[2] (daima diri ve yarattıklarını gözetip yönetendir. Her şey, onunla varlığını devam ettirir).

3-4. (Allah, bu) Kitab’ı sana, hak (ve hakikatin) ta kendisi ile (dolu ve) kendinden evvelkileri(n asıllarını) tasdik edici olarak indirdi. Bundan önce, insanları doğru yola götürmek için Tevrat’ı ve İncil’i[3] indirmişti ve nihayet Furkân’ı (hak ile batılı ayırt eden Kur’an’ı) da indirdi. Allah’ın âyetlerini inkâr eden/tanımayanlar var ya, onlar için kesinlikle şiddetli bir azap vardır. Allah mutlak galip ve amansız cezalandırıcı/(mazlumların) intikamını alıcıdır.

5. Şüphesiz gökte ve yerde hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.

6. Rahimlerde sizi nasıl isterse öyle şekillendiren O’dur. O’ndan başka ilâh yoktur. (O) mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.

7. Sana Kitab’ı (Kur’an’ı) indiren O’dur. Onun bir kısmı muhkem (açık ve kesin) âyetlerdir ki onlar Kitab’ın anası (temeli)dir, bir kısmı da müteşâbih âyetlerdir.[4] İşte kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve (kendi arzularına göre) yorum yapmak isteyerek, onun müteşâbih olanlarına uyarlar. Halbuki onun yorumunu ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar da: “Ona inandık, hepsi

Rabbimiz katındandır.” derler. (Bunu) akl-ı selîm sahiplerinden başkası düşünemez.

8. (Onlar derler ki:) “Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra, kalplerimizi (haktan) çevirme! Bize yüce katından bir rahmet bağışla. Şüphesiz sen bağışı en bol olansın.”

9. “Ey Rabbimiz! Muhakkak ki sen, insanları (geleceğinden asla) şüphe edilmeyen bir günde toplayacak olansın. Hiç şüphesiz, Allah sözünden dönmez.”

10. Şüphesiz ki (son din İslâm’a ve peygamberine dil uzatıp) küfre sapıp inkâr edenlerin, (güvenip övündükleri) malları da, evlatları da, Allah katında onlara asla bir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar (cehennemde) ateşin yakıtıdırlar.

11. (Bunların durumu) Firavun ailesinin ve onlardan öncekilerin hali gibidir. Onlar âyetlerimizi yalanladılar;[5] Allah(’ın azabı) da günahları sebebiyle, onları yakaladı. Allah’ın cezası çok şiddetlidir.

12. (Resûlüm!) Küfre sapan/inkâr edenlere de ki: “Siz yakında mağlup olacaksınız ve toplanıp cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir döşektir!”

13. (Bedir’de savaş için birbiriyle) karşılaşan iki grupta, sizin için ibret vardır: (Onlardan) bir grup Allah yolunda savaşanlar, diğeri de inkârcılar (idi ki) bu (Allah yolunda savaşan müslüma)nlar bizzat gözleriyle kendilerini, onların iki misli görüyorlardı. Allah, dilediğini yardımıyla destekler. Şüphesiz bunda, (hakikat) gözü açık olanlar için bir ibret vardır.[6] [bk. 2/249-250; 8/44]

14. Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılıp biriktirilmiş altın ve gümüşten ve (otlağa) salınmış (özel besili) atlardan; (deve, sığır, koyun, keçi gibi) hayvanlardan ve ekinlerden yana nefsin istekleri, insanlara süslü (cazip) gösterildi. Bunlar (imtihan için verilen) dünya hayatının (geçici birer) nimetidir. Varılacak yerin en güzeli ise Allah’ın katındadır.[7]

15. (Ey Resûlüm!) De ki: “Size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Takvâya erenler (yani Allah’ın emrine uygun yaşayıp günahtan sakınanlar) için Rableri katında, içinde devamlı kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah rızası vardır. Allah kullarını hakkıyla görmektedir.”

16-17. (O takvâ sahipleri:) “Ey Rabbimiz! Biz gerçekten iman ettik, artık bizim

günahlarımızı bağışla ve bizi ateşin azabından koru.” deyip sabredenler, (imanlarında, söz, niyet ve işlerinde) doğruluk gösterenler, (Allah’a) itaat ederek boyun eğenler, infak eden (O’nun rızası için mallarını sarfeden)ler ve seher vakitlerinde (dua edip) mağfiret dileyenlerdir.

18. Allah kendisinden başka hiçbir ilâhın olmadığına şehadet etmiş (bildirmiş)tir. Melekler ve (adaletli)[8] ilim sahipleri de dosdoğru (bu gerçeğe iman ve ikrar ile şehadet ettiler). O’ndan başka ilâh yoktur. O, mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.

19. Şüphe yok ki Allah katında (hak) din İslâm’dır.[9] Ancak kitap verilen (yahudi ve hıristiyan)lar, kendilerine ilim geldikten sonra,[10] aralarındaki ihtiras yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah’ın âyetlerine karşı küfre saparsa, bilsinler ki Allah, hesabı çok çabuk görendir.

20. (Ey Muhammed! Buna rağmen din işlerinde kimler) seninle tartışmaya girişirlerse de ki: “Ben, bana uyanlarla birlikte kendimi Allah’a teslim ettim.” (Kendilerine) kitap verilenlerle, ümmîlere (kitabı olmayanlara/müşriklere) de ki: “Siz de İslâm’ı kabul ettiniz mi?” Eğer hakka teslim olup İslâm’a girerlerse, muhakkak doğru yolu bulmuş olurlar. Yok eğer yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen ancak duyurmaktır. Allah, kullarının her halini hakkıyla görendir.

21. Allah’ın âyetlerini tanımayanlar, haksızlık yaparak peygamberleri öldürenler ve adaleti emreden insanların canlarına kıyanlar var ya, sen onlara çok acıklı bir azabı haber ver.

22. İşte onlar, dünya ve âhirette amelleri boşa giden kimselerdir. Onların (azaplarına engel olacak) hiçbir yardımcıları yoktur.

23-24. (Resûlüm!) Baksana o kendilerine Kitab olarak (Tevrat’)tan bir pay verilmiş (yahudi)lerin haline! (Onlar,) aralarında hüküm vermek için, Allah’ın Kitabı’na çağrılıyorlar da, sonra onlardan bir grup, (o Kitab’a) sırt çeviriyor. Zaten onlar, (ilâhî hükümlerden) yüz çevirenlerdir. Bunun sebebi, onların: “Ateş bize, sayılı (birkaç) gün dışında asla dokunmayacak.” demeleridir. Halbuki (din adına) uydurdukları bu şeyler, dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştı.

(Zina eden iki yahudi hakkında Peygamber Efendimiz’in hakemliğine başvuruldu. O da Tevrat’a göre taşlanmalarını emredince kıyameti kopardılar. “Tevrat’ta böyle bir emir yok” diyerek inkâra kalkıştılar. Peygamberimiz Tevrat’ı getirtip o hükmü okutunca dağılıp gittiler.) [Krş. 2/80]

25. Onları (gelmesinde) hiçbir şüphe bulunmayan bir gün (olan kıyamet)te bir araya topladığımız ve hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın herkese (dünyada) kazandığının karşılığı tastamam ödendiği zaman, artık (Kur'an'dan/ilâhî buyruklardan yüz çevirenlerin halleri) nasıl olacak (bir düşünseler)?

26. (Resûlüm!) De ki: "Ey mülk ve hâkimiyet sahibi Allah'ım! Sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mülkü çekip alırsın; dilediğini yükseltir, dilediğini de alçaltırsın; (her türlü) hayır yalnız senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kâdirsin."

27. "Gece (saatlerin)den gündüze katar (gündüzleri uzatır)sın. Gündüz (saatlerin)den de geceye katar, (geceleri uzatır)sın, ölüden diri çıkarır diriden de ölü çıkarırsın, dilediğini de hesapsız rızıklandırırsın."

28. Mü'minler, mü'minleri bırakıp küfre sapanları/İslâm karşıtlarını velî, (hâkim, kumandan, hükümdar ve sırdaş) edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık Allah'tan ona (yardım olarak bekleyeceği) hiçbir şey yoktur. Ancak onlardan (gelebilecek bir tehlikeden) korkup da sakınmanız (için zoraki dostça davranmanız ve müslümanların aleyhine olmayacak hususlarda antlaşmalar yapmanız) hariçtir. Allah sizi, asıl kendisine karşı (gelmekten ve isyandan) sakındırır, dönüş ancak Allah'adır. [krş. 4/139-144; 58/22]

29. De ki: "İçinizdekini (küfre sapanlara/İslâm karşıtlarına karşı hissettiğiniz yakınlığı) gizleseniz de, açıklasanız da, Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah her şeye kâdirdir." [krş. 3/100]

30. O gün (kıyamet)te herkes, (dünyada) yaptığı her hayrı hazır bulacak, işlediği her türlü kötülüğü de… (Ama insan) işlediği (kötülük) ile kendi arasında uzak bir mesafe bulunmasını (onu görmemeyi) arzu edecek. Allah, sizi (azabını hak etmeyesiniz diye) kendisine (karşı gelmekten) sakındırıyor; Allah kullarına karşı çok şefkatlidir.

31. (Ey Resûlüm!) De ki: "Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir."

(Âyet-i kerîmede Allah'ı tanımak ve bilmekten değil, O'nu sevmekten söz edilmektedir. Çünkü samimi sevgide, münâfıklık olmayıp yakın ilgi, alâka ve bağlılık vardır. Bundan dolayı bir şeye ne kadar ilgi ve alâka gösteriliyorsa, ona olan sevgi de o ölçüde demektir. Allah'ı sevmenin ölçüsü de O'nun emirlerini içtenlikle sevmek, yakın ilgiyle onları yerine getirmek, Resûlü'ne/onun

sünnetine uymak ve onun prensiplerini örnek almaktır. İşte buna karşılık da yüce Allah, bizi seveceğini ve mağfiret edeceğini vaadetmektedir.) [bk. 3/164; 4/80; 7/158; 24/63; 33/21. Ayrıca Hz. Peygamber'in emrine aykırı davrananlar için bk. 4/14; 24/63; 33/36]

32. (Yine) de ki: "Allah'a ve Peygamber'e itaat edin." Eğer yüz çevirirlerse (kâfir olurlar), şüphesiz ki Allah kâfirleri sevmez.

33-34. Allah Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve 'İmran ailesini'[11] birbirinin soyu(ndan gelen bir nesil) olarak âlemler üzerine seçkin kıldı (soylarından peygamberler getirdi). Allah (her şeyi) işitendir, bilendir.

35. Hani İmran'ın karısı (Meryem'in annesi Hanne) demişti ki: "Rabbim! Karnımdakini (Beyt-i Makdis'e hizmet etmek üzere) hür bir kul olarak sana adadım, benden kabul buyur. Şüphesiz (niyazımı) hakkıyla işiten, (niyetimi) tamamıyla bilen ancak sensin, sen."

(Hz. Meryem'in teyzesinin kocası Zekeriya (as.) idi. Meryem'in Beyt-i Makdis'te bakımını o üstlenmişti. Meryem'e, doğu tarafında özel bir oda tahsis etti ki bu oda Kur'an'da 'mihrab' olarak isimlendirilmiştir. Mihrab; harb ve çile odası (çilehâne) anlamını taşır.)

36. (Hanne) onu doğurunca, Allah onun ne doğurduğunu bildiği halde şöyle dedi: "Rabbim! Ben onu kız doğurdum; (Beyt-i Makdis'e hizmet bakımından) erkek, kız gibi değildir. Bununla beraber, ben ona Meryem adını koydum.[12] İşte ben, onu ve neslini taşlanıp kovulan şeytana karşı (koruyasın diye) sana sığınır (sana ısmarlar)ım."

37. Bunun üzerine Rabbi de onu(n böyle adanmış olmasını) güzel bir şekilde kabul etti. Onu güzel bir nebat gibi yetiştirdi ve (enişte si) Zekeriya'yı da ona bakmakla sorumlu kıldı. Zekeriya, ne zaman (mâbette Meryem'in bulunduğu) mihraba/odaya girdiyse, onun yanında bir yiyecek buldu. "Ey Meryem! Bu sana nereden (geliyor)?" dedi. O da: "Bu Allah katındandır." dedi. Şüphe yok ki Allah, dilediği kimseye hesapsız rızık verendir.

38. Orada (yiyecekleri görünce) Zekeriya, Rabbine (şöyle) dua etti: "Yâ Rabbi! Bana kendi katından çok temiz bir nesil (çocuk) bahşet. Muhakkak ki sen duayı hakkıyla işitensin."

39. Zekeriya, mihrab (denen mâbed odasın)da durup namaz kılarken, melekler

ona şöyle seslendi: “Muhakkak ki Allah seni, kendisinden (olan) bir kelimeyi (İsa’yı)[13] tasdik eden; (kavmine) efendi, nefsine hâkim ve iyilerden bir peygamber olacak olan Yahya ile müjdeliyor.”[14]

40. (Zekeriya) dedi ki: “Yâ Rabbi! Bana ihtiyarlık gelip çattığı ve karım da kısır olduğu halde benim nasıl bir oğlum olur?” (Allah) buyurdu ki: “Öyle de olsa, Allah dilediğini yapar.”[15]

41. (Zekeriya:) “Yâ Rabbi! O halde bana (buna ait) bir alamet ver.” dedi. (Allah) buyurdu ki: “Senin alametin üç gün insanlara işaretten başka söz söylememendir. Bununla beraber Rabbini çok an ve akşam sabah (O’nu) tesbih et.”

42. Vaktiyle melekler (Meryem’e de): “Ey Meryem! Şüphesiz ki Allah seni seçti, seni (baştan beri) tertemiz kıldı ve seni âlemlerin kadınlarından seçkin kıldı.” demişti.

43. “Ey Meryem! Rabbine (ibadet için) dîvan dur, secde et, (O’nun huzurunda) rükû edenlerle beraber rükû et.” (demişti.)

44. (Ey Muhammed!) Bunlar (Hanne, Zekeriya, Yahya, Meryem kıssaları) sana vahyettiğimiz gaybın (görmediğin devrin) haberlerindendir. Meryem’e, (küçükken) onlardan hangisi kefil ol(up himayesine al)acak diye kalemlerini (veya kur’a oklarını) atarlarken sen onların yanlarında değildin. Bu hususta çekiştikleri zaman da sen onların yanlarında değildin.

45. O vakit melekler demişti ki: “Ey Meryem! Allah, kendisinden (gelen) bir kelime ile (şimdiden) sana müjde veriyor ki adı, Meryemoğlu İsa Mesih’tir; dünyada ve âhirette itibarlı ve (Allah’a) yakın olanlardandır.”

(Mesih Hz. İsa’nın bir lakabıdır. İbranice bir kelime olup aslı “Meşiah”tir. “Mübarek” anlamına gelmektedir.)

46. (Melekler, devam ederek dedi ki:) “O, hem beşikte iken hem yetişkinliğinde (peygamber olarak) insanlara hitap edip konuşacak. Üstelik de (o), iyilerdendir.”

47. (Meryem) dedi ki: “Yâ Rabbi! Bana bir beşer eli değmemiş (ilişmemiş) iken nasıl bir çocuğum olur?” (Allah şöyle) buyurdu: “Öyle de olsa Allah, dilediğini yaratır. O, bir işin olmasını dilediği zaman ancak, ‘ol’ der, o da oluverir.” [bk. 19/16-23]

48-49. (Melekler, İsa hakkındaki sözlerine devam ederek: “Allah) ona (İsa’ya) kitabı (okuma yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretecek.” O İsrâiloğulları’na (gönderilen) bir Resûl olarak şöyle diyecektir: “Hakikaten ben Rabbinizden size bir âyet (mucize) ile geldim ki, size çamurdan kuş şeklinde bir şey yaratır ona üflerim. (O da) Allah’ın izniyle, hemen (canlanıp) bir kuş oluverir. Anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiririm, hatta Allah’ın izniyle ölüleri diriltirim, evlerinizde yediklerinizi ve biriktirdiklerinizi size haber veririm. Eğer (Allah’a) iman edenlerdenseniz, elbette bunda sizin için (benim peygamberliğimi gösteren) kat‘î bir delil vardır.”

50. “(Yine ben) önümde olan Tevrat’(ın aslın)ı tasdik edici olarak ve size haram edilenlerden (iç yağı ve deve eti gibi) bazısını size (tekrar) helal kılmak için (gönderildim). Size, Rabbinizden (peygamberliğimi ispat eden) bir âyet (mucize) getirdim; artık Allah’tan korkun da bana itaat edin.”

51. “Şüphe yok ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O’na kulluk edin. İşte doğru yol budur.”

52. İsa, onların inkârları(ndaki ısrarları)nı sezince: “Allah(’ın dîni) için yardımcılarım kimlerdir?” dedi. Havâriler: “Biziz Allah (dînin)in yardımcıları. Biz Allah’a iman ettik ve şahit ol ki biz, gerçek müslümanlarız.” dedi(ler).[16]

53. “Ey Rabbimiz! İndirdiğin (Kitab’)a inandık ve Resûl’ün de peşinden gittik; artık bizi şehadet edenlerle beraber yaz.” (dediler).

(Allah’ın Kitabı’na ve Resûlü’ne inanıp itibar edilmezse, getirilen şehadetin hükmü yoktur.)

54. (Yahudiler, Hz. İsa’yı öldürmek için) hile düşündüler. Allah da hilelerini kendi aleyhlerine çevirdi. Allah hile yapanların karşılığını en iyi verendir.[17]

55. O vakit Allah buyurmuştu ki: “Ey İsa! (Korkma) Şüphesiz ki seni ben (içlerinden) alıp kendi katıma yükselteceğim (seni vefat ettirecek benim),[18] inkâr edenlerden de seni (kurtarıp) arındıracağım ve sana (ancak Allah’ın kulu ve bir peygamberi olarak) uyanları kıyamet gününe kadar, (katımda) inkâr edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz ancak banadır. (O vakit) ihtilaf ettiğiniz hususlarda aranızda ben hükmedeceğim.”

56. İnkâr edenlere gelince, onları dünya ve âhirette en şiddetli azap ile cezalandıracağım. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

57. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, (Allah) onlara mükâfatlarını tastamam verecektir. Allah zalimleri sevmez.

58. (Ey Muhammed!) İşte bu sana okuduğumuz (olay ve hükümler), âyetlerden ve hikmet dolu olan (Kur'an')dandır.

59. Muhakkak ki Allah katında İsa'nın (babasız dünyaya gelişinin) durumu, Âdem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı. Sonra "ol" dedi, o da derhal oluverdi.

60. (Bu) gerçek, Rabbinden (gelmekte)dir. Artık şüphecilerden olma!

61. Artık sana (İsa'nın, Allah'ın kulu ve Resûlü olduğu hakkındaki) ilim geldikten sonra, seninle kim tartışırsa, de ki: "Gelin (biz ve siz) oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve (sizin) kendinizi çağıralım, sonra lanetleşelim; Allah'ın lanetini yalancılar üzerine dileyelim."[19]

62. İşte (İsa hakkında) bu (anlattıklarımız), elbette en doğru haberlerdir. (Bilesiniz ki,) Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Allah elbette mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.

63. Eğer yine (Allah'ın birliğine iman etmekten) yüz çevirirlerse, elbette Allah, o fesatçıları hakkıyla bilen (ve karşılığını veren)dir.

64. De ki: "Ey Ehl-i Kitab (olan yahudi ve hıristiyanlar)! Bizimle sizin aranızda eşitlik sağlayan (ortak) bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ın dışında bazımız bazısını rab edin(ip müşrik ol)masın." Eğer onlar, yine yüz çevirirlerse (onlara): "Şahit olun ki biz, gerçek müslümanlarız." deyin.

(Bazılarını rab edinmek: Peygamberimiz'in buyurduğu gibi, Allah'ın emir ve yasakları varken, bunlara aykırı emirler veren kişinin emirlerini emir, yasaklarını yasak sayarak hükümlerini kabullenmek ve isteyerek/gönülden onlara itaat etmek, onları rab kabul etmektir.) [bk. 9/31; 3/83 ve açıklaması]

65. Ey Ehl-i Kitab! Niçin İbrahim hakkında (o yahudi veya hıristiyandır diye) tartışıyorsunuz? Halbuki Tevrat da İncil de ancak ondan sonra indirilmiştir. (Bu kadarına) akıl erdiremiyor musunuz?[20]

66. Haydi siz, hakkında (az) bir bilginiz olan şeyde tartıştınız (diyelim, peki)

niçin hiçbir bilginiz olmayan hususta tartışıyorsunuz? Halbuki (her şeyi) Allah bilir, siz bilemezsiniz.

67. İbrahim, ne bir yahudi ne de bir hıristiyandı. Fakat o, “Allah’ı ‘bir’ tanıyan” dosdoğru bir müslümandı; (asla) müşriklerden değildi.[21]

68. Şüphesiz ki İbrahim’e insanların en yakını, (zamanında) ona uyanlarla, şu peygamber (Muhammed) ve ona iman edenlerdir. Allah mü’minlerin dostu ve yardımcısıdır.

69. Ehl-i Kitab’dan bir grup sizi inancınızdan saptırmak (ve kendi dinlerine çevirmek) istediler. Halbuki onlar ancak kendilerini saptırırlar da bunun farkına varamazlar.

70. Ey Ehl-i Kitab! Siz (gerçeği, Tevrat ve İncil’de, peygamberin vasıflarını) gördüğünüz halde niçin Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?

71. Ey Ehl-i Kitab! Niçin hakkı (gerçeği) batıl ile ört(üp batılı hak diye gösteri)yor, bile bile hakkı gizliyorsunuz? [krş. 2/42]

72. Ehl-i Kitab’dan bir grup, (diğerlerine) şöyle dedi: “İman edenlere indirilen (Kur’ân-ı Kerîm’)e gündüzün başında (görünüşte) inanın, günün sonunda (bir bahane ile) inkâr edin. Olur ki (şüpheye düşerler de) onlar da dönerler.”

(Hayber yahudilerinden 12 kişilik bilgin bir grup, âyet-i kerîmede geçtiği gibi, mü’minleri şaşırtmayı planlamışlardı. Cenâb-ı Hak da bu âyet-i kerîmede onların bu planını açığa çıkardı.)[22]

73. “Sizin dininize tâbi olanlardan başkasına da sakın inanmayın!” (derler).[23] (Resûlüm!) De ki: “Şüphesiz (bilin ki) doğru yol, Allah’ın yolu (İslâm)[24] dır.” (O, ileri gelen yahudiler, birbirlerine şöyle derler:) Size verilenin benzerinin (başka) herhangi bir kimseye verilmiş olduğuna, yahut onların (müslümanların) Rabbiniz yanında size karşı delil getire(rek üstün gele)ceklerine de inanmayın. De ki: “Lütuf Allah’ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah ‘lütfu ve ihsanı bol olan’, (her şeyi) hakkıyla bilendir.”

74. (Allah,) rahmetini (peygamberliği, kitab ve mucizeyi) dilediğine tahsis eder. Allah büyük lütuf sahibidir.

75. Ehl-i Kitab’dan öylesi vardır ki ona bir kıntar (bin altın)[25] emanet etsen,

onu sana (eksiksiz) öder. Onlardan öyle kimse de vardır ki ona bir dînar (altın para) emanet etsen, devamlı üzerinde dikilip durmadıkça (veya dâvâya kalkışmadıkça) onu ödemez. Bunun sebebi de onların: “Ümmîlere (Ehl-i Kitab’dan olmayanlara karşı ne yapsak mübahtır.) Bizim aleyhimize bir yol (bize bir sorumluluk) yoktur.” demeleridir. Onlar, bilip durdukları halde Allah’a karşı yalan söylemektedirler.

76. Hayır (gerçek onların söyledikleri gibi değil), kim ahdini yerine getirir ve “Allah’ın emrine uyup günahlardan sakınırsa” (bilsin ki) şüphesiz Allah, muttakî olan (yasaklarından kaçınan ve emrine uygun yaşayan)ları sever.

77. Doğrusu Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir değer (olan dünyalık) karşılığında satanlar var ya, işte onlara âhirette hiçbir nasip yoktur. Allah, kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara (merhametle) bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için çok acı verici bir azap vardır.

78. Onlardan (Ehl-i Kitab’dan) bir kısmı da, (değiştirdikleri kelimeleri) kitaptan olmadığı halde, okurken; kitaptan olduğunu sanasınız diye dillerini (ve ağızlarını) eğip bükerler. “Bu, Allah katındandır.” derler. Halbuki o, Allah katından değildir. Bile bile Allah namına yalan uydururlar.

79. Allah’ın kendisine Kitab, hüküm ve nübüvvet verdiği hiçbir kişinin kalkıp da insanlara: “Allah’ın dışında bana da kul olun.” demesi[26] yakışmaz; ancak o kimse, “öğretmekte ve okuyup okutmakta olduğunuz Kitab’ın gerektirdiği gibi Rabbe bağlı kullar[27] olun.” diyebilir.

80. (O) size, melekleri ve peygamberleri rabler edinmenizi de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra, hiç kâfirliği emreder mi?

81. Allah, peygamberlerlerine (ve ümmetlerine hitaben): “Andolsun ki size Kitab ve hikmet[28] verdim. Sonra size, yanınızda olan (kitaplar)ı tasdik eden bir Resûl geldiğinde, (hepiniz) ona mutlaka inanacaksınız ve ona yardım edeceksiniz.” diye sağlam bir söz alıp: “Siz de bunu kabul ettiniz ve bu ağır yükümü (ahdimi) üzerinize aldınız mı?” dediğinde, onlar da: “Kabul ettik.” dediler. (Allah:) “Öyleyse birbirinize şahit olun, ben de (bu sözünüze) şahit olanlardanım.” buyurdu.

82. Artık bundan sonra kim (verdiği sözden) yüz çevirirse, işte onlar fâsıkların (Allah’ın emrinden sapanların) ta kendileridir.

83. Onlar Allah’ın (son olarak seçtiği İslâm) dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki göklerde ve yerdekiler(in hepsi) ister istemez O’na teslim olmuşlardır ve ancak O’na döndürülüp götürüleceklerdir. [krş. 3/85]

(Kur’an/İslâm geldikten sonra önceki din/kitap ve İslâm dışı ve karşıtı olarak çıkan bütün ideolojilerin hiçbir geçerliliği kalmamıştır. Çünkü İslâm’dan önceki dinler/kitaplar, birer kavme gelmiştir. Bunlardan elde bulunan Tevrat ve İncil de, hem sonraki asırlarda hatırlarda kalanlardan yazılmış hem de tahrif edilmiştir. Yahudi ve hıristiyanlar, Allah’a oğul isnad ederek şirke/küfre düşmüşler (5/17-18, 72-73; 9/30), yahudiler millî ilâh, hıristiyanlar da üçlü ilâh kabul etmişlerdir. Bundan dolayı da İbrâhimî din özelliğini kaybetmişlerdir. Yüce Allah cihanşümûl olarak bütün insanlara tevhid esası üzerine son olarak İslâm dinini ve Kur’an’ı göndermiştir ki aslını aynen korumaktadır. Hıristiyanların, “Dinlerin kaynağı birdir; hangisi olsa Allah’a götürür.” şeklindeki diyalog çağrısında dinleri eşitmiş gibi göstererek, İslâm’ın özelliklerinden ve bilgisinden yoksun genç nesli hıristiyanlaştırmak veya hıristiyanca düşünmelerini sağlama çalışmaları vardır. Din bir tanedir, o da son din İslâm’dır. Ancak İslâm’ı tebliğ için hıristiyan, yahudi hatta ateistle, yani her insanla diyalog kurulur. Bu hususta yüce Allah, 2/120; 3/85, 100. âyetleriyle mü’minleri uyarmaktadır. İlave bilgi için bk. 64. âyet ve açıklaması.)

84. De ki: “Allah’a, bize indirilen (Kur’ân-ı Kerîm’)e, İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a ve torunlarına indirilene; Musa’ya, İsa’ya ve peygamberlere Rableri tarafından verilenlere inandık. Onlardan hiçbirinin arasında (Peygamber olmaları bakımından) ayırım yapmayız (hepsi de haktır). Biz yalnız O’na teslim olanlarız.”

85. Kim artık (son hak din) İslâm’dan başka (İlâhî veya beşerî) bir din arar (onları önemser)se asla ondan kabul edilmeyecek ve o, âhirette de hüsrana (büyük zarara) uğrayanlardan olacaktır.

(Âyet-i kerîmedeki İslâm’dan maksat, en son gönderilen, 84. âyette geçtiği üzere, önceki ilâhî dinlerin esaslarını kabul eden, aynı zamanda dünya ve âhiret için gereken esasları bildiren, yani hem ibadetlerin, hem sosyal hayatın gereken prensiplerini gösteren sosyal ve evrensel ilâhî bir din ve ilâhî bir hukuk sistemidir. Mahiyeti bozulmuş veya insan ürünü değildir. Hıristiyanlar dinlerinin icra yerini kilise yaptıkları gibi, İslâm, yalnız câmide icra edilecek merasim dini de değildir. Buna rağmen bundan başka bir din aranması Allahu Teâlâ yanında geçersizdir. Ancak Allah’ın dinini beğenmeyenler kendilerine uygun gelen bir

sınıf (grup ve millet) dini icat etmeye veya İslâm'ı kendilerine uydurmaya çalışırlar; müslüman ancak İslâm'a göre müslüman olur. Bundan dolayı müslümanlar başka bir din/sistem, ideoloji aramaya yönelmezler. Aksi halde Allah'ın onaylamadığı, reddettiği bir şeyi onaylamış ve onu beğenmiş olurlar. Ancak bütün dinlerin üstünde olan İslâm'ı tebliğ için veya dünya işlerine ait meselelerde diğer dinlere mensup insanlar arasında diyalog yani konuşma, anlaşma ve tebliğ olabilir.) [bk. 3/19; 6/114-117; 9/33; 40/14]

86. İman edip Resûl'ün hak olduğuna şahitlik ettikten ve kendilerine (kitaplarında) apaçık deliller geldikten sonra küfre sapan bir kavmi, Allah nasıl hidayete eriştirir (ve muvaffak kılar)?! Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.

87-88-89. İşte, böyle (kâfirliğe sapan) kimselerin cezası, muhakkak ki Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti(nin) onların üzerlerine (olması)dır. O (lanet cezası)nın içinde ebedî kalacaklardır. Onların ne azabı hafifletilir ne de onlar(ın yüzlerin)e bakılır. Ancak bu (Allah'ın dini İslâm'a ve hükümlerine değer vermemekte küfre sapma suçu)ndan sonra (gücü ve iktidarı varken bir daha asla yapmamak üzere dönüp) tevbe eden, hallerini düzeltenler hariçtir (onlar affedilirler). Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. [krş. 4/17-18]

90. İmanlarından sonra (gizli veya açık) kâfir olan, sonra (küfrü) daha da artıranlar var ya, (son nefeste) onların tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. İşte onlar sapıkların ta kendileridir.

91. Şu muhakkak ki inkâr eden/küfre sapan ve kâfir olarak ölenler var ya, onların dünya dolusu altını olsa ve onu kurtuluş fidyesi olarak verseler bile hiçbirinden asla kabul edilmez. Onlar için çok acı bir azap vardır ve onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

92. Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) sadaka vermedikçe asla 'iyi'ye (hayra, takvâya, Allah'ın rızasına) erişemezsiniz. Her ne sarfederseniz, şüphesiz Allah onu hakkıyla bilen (ve onun mükâfatını veren)dir. [krş. 2/177]

(Hasan-ı Basrî (ks.) der ki: "Bir kimse sevdiği (yanındaki) tek bir hurmayı bile Allah rızası için sadaka olarak verse, bu âyetteki 'birr/iyi'ye mazhar olur.")

93. Tevrat indirilmeden önce, İsrâil'in (Yakub'un) kendisine haram saydığı şeylerin dışında, İsrâiloğulları'na bütün yiyecekler helaldi. (Onlara) de ki: "Eğer doğru söylüyorsanız, (asıl) Tevrat'ı getirin de onu güzelce okuyun (yoksa haram

ve helal sizin dediğiniz gibi değildir).”

(Yahudilerin Peygamber Efendimiz’e, “Hem İbrahim dininden olduğunu söylüyorsun hem de deve eti yiyor, deve sütü içiyorsun, İbrahim bunları yapmazdı.” demeleri üzerine bu âyet indi.)

94. Artık kim bundan sonra da (haram ve helal hakkında) Allah adına yalan uydurursa, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

95. (Ey Muhammed!) De ki: “Allah doğruyu söylemiştir (helal ve haramlar/emir ve nehiyler O’nun bildirdiği gibidir). Artık (onların değil şirkten uzak) ‘Allah’ı bir tanıyarak’ İbrahim’in dinine uyun; o, müşriklerden değildi.”

(O, tevhid dinindendi. O, hem çeşitli güçlerin simgeleri olan putlara tapmayı hem de insanları Hak düzenine karşı gelmeye çağıran tâğûtları reddetmişti. Çünkü tâğûtlar, Allah’ın emrine aykırı emir verip hüküm koyarlar, böylece kendi kendilerine birer rab/ilâh olmuş olurlar.)

96. Şüphesiz insanlar(ın ibadet ve ziyareti) için kurulan çok mübarek ve âlemlere hidayet kaynağı olan ilk ev (ilk mâbed), Mekke’deki (Kâbe’)dir.

97. Orada, (Kâbe’nin mâbed olduğunu gösteren) apaçık deliller ve İbrahim’in makamı vardır. Kim oraya girerse emniyette olur. Oraya (gitmeye) bir yol (imkân) bulabilen kimseye, Beyt(ullâh)’ı haccetmesi, Allah’ın hakkı (olarak o kimseye farz)dır. Kim de (bunu reddeder de) küfre saparsa, (küfrü kendi aleyhinedir ve) şüphesiz Allah, bütün âlemlerden müstağnîdir (kimseye ihtiyacı yoktur). [krş. 2/125]

98. De ki: “Ey Ehl-i Kitab! Allah yaptığınız her şeyi görüp dururken, niçin Allah’ın âyetlerini inkâr ediyorsunuz?”

99. De ki: “Ey Ehl-i Kitab! Artık (İslâm’ın gerçekleri gösteren bir din olduğunu) görüp bildiğiniz halde, niçin onu eğri göstermeye yeltenerek mü’minleri Allah yolundan çevirmeye çalışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.”

(İslâm’ın karşısında olanlar veya bunu açıkça söyleyemeyenler, hep bu yolu izlemişler; onu, modernlikten geri koyan bir din olarak ya da Yahudilik veya Hıristiyanlığın taklidi gibi göstermeye çalışmışlardır.)

100. Ey iman edenler! Eğer Kitab verilen (hıristiyan ve yahudi)lerden herhangi

bir gruba uyarsanız (onların İslâm'a aykırı hallerini ve yaşayış şekillerini, plan ve programlarını benimseyip kendinizi onlara benzeme ve beğendirme tavrına ve yarışına girerseniz, iyi bilin ki onlar), sizi (ve neslinizi) imanınızdan (ve mânevî değerlerinizden koparıp, birbirinize hasım yapar) sonra küfre/kâfirliğe döndürürler. [bk. 2/120; 3/149; 4/59; 5/49-50, 54-57; 7/45, 56; 11/19; 60/4, 6]

101. Size Allah'ın âyetleri okunduğu ve içinizde de O'nun Resûlü bulunduğu halde, nasıl küfre/kâfirliğe saparsınız? Kim (küfürden sakınıp) Allah'(ın dîni İslâm')a sımsıkı sarılırsa muhakkak o doğru bir yola iletilmiş olur.

102. Ey iman edenler! (Gücünüz nisbetinde) Allah'ın emrine uygun yaşayın/aykırılıktan sakının ve ancak müslümanlar olarak can verin. [bk. 12/101 ve dipnotu 64/16]

(Rabbimiz bu âyet-i kerîmede kendisine iman edenlere hayatın gayesi ile ilgili en önemli ikazlardan birini yapmaktadır. Allah'tan gereği gibi korkmak ve İslâmî bir yaşayış içinde ölmek son derece mühimdir. Bunun içindir ki Allah'ı gereği gibi tanıyan ve O'na saygı duyanlar, iman ve sâlih amelle yaşarlar. Küfür, şirk ve tâğût belasına karşı sarsılmazlar, eğilmezler ve şeytanın oyununa gelmezler. Allah'ın bu emri karşısında mü'minler, müslümanca ölmeyi gaye bilirler. Müslümanca yaşayıp ölmek, ferdin kendi iç dinamiklerini ve yaşantısını İslâm'a uygun hâle getirmekle beraber bunun yanında kendi içinde bulunduğu toplumun da yalnız diliyle "müslümanım" demesi değil, müslümanca yaşamayı isteyen ve yaşayan bir toplum olması da bunu kolaylaştıran sebeplerden olur. Yüce Allah da bunun için aşağıdaki âyetle başka türlüsü olmayan bir hareket tarzını bildirmektedir.) [bk. 23/52-53]

103. Hepiniz toptan Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın, (onu hayata hâkim kılın, ihtilaf ve tefrikaya düşüp fert fert, grup grup) parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın üzerinizdeki (İslâm) nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman (kabileler) idiniz de (Allah) kalplerinizi (İslâm'da) birleştirdi. İşte onun (İslâm) nimetiyle (hepiniz) kardeş oldunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan sizi (İslâm ile) O kurtardı. İşte Allah, âyetlerini size böylece açıklıyor ki doğru yola eresiniz.

104. İçinizden (herkesi) hayra çağıran, iyiliği (meşru şeyleri; tevhidi ve sâlih ameli) emreden ve kötü olandan men eden bir ümmet (bir topluluk)[29] olsun; işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

105. (Ey mü’minler! Siz,) kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılan ve ihtilafa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için (kıyamette) çok büyük bir azap vardır.

106. O günde, birtakım yüzler ağaracak, birtakım yüzler de kararacak. Yüzleri kararanlara gelince (onlara): “İman ettikten sonra (Allah’ın emirlerini tanımayıp) inkâra/küfre saptınız ha! İşte küfre sapmanıza/inkâr etmenize karşılık azabı tadın!” (denilecek). [bk. 75/22-24; 80/38-41]

107. Yüzleri ağaranlar ise, Allah’ın rahmeti içinde (cennette)dirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

108. (Ey Muhammed!) İşte bunlar, Allah’ın âyetleridir. Onları sana gerçeği bildirmek üzere okuyoruz. Allah âlemlere (hiçbir surette) zulmetmek/haksızlık etmek istemez. [krş. 28/3]

109. Göklerde ve yerde olanlar Allah’ındır. (Bütün) işler, (hesap için) ancak Allah’a döndürülür.

110. (Ey Muhammed ümmeti! Dininiz sayesinde) siz, insanların iyiliği için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. (Çünkü) iyiliği emreder, kötülüğe engel olur ve Allah’a (hakkıyla) inanırsınız. Eğer Ehl-i Kitab (yahudi ve hıristiyanlar) da (sizin gibi) iman etmiş olsalardı, elbette onlar için hayırlı olurdu. (Gerçi) onlardan bir kısmı iman etmişlerdir. (Fakat) onların pek çoğu (dinden) sapmış kimselerdir. [krş. 3/104]

(Hayırlı bir ümmet olma özelliğine sahip olabilmek için, âyet-i kerîmede buyurulduğu üzere, Allah’ın emir ve yasaklarını O’nun bildirdiği şekilde bilmek, hayat ve hareket tarzını onlara uygun hâle getirmek ve gücü nisbetinde bunun yaptırımı için seferber olmak gerekir. Peygamberimiz, “Kim bir kötülüğü görürse eliyle, buna gücü yetmezse diliyle engel olsun. Buna da gücü yetmezse, (onu yapana) kalbiyle buğzetsin; bu da imanın en zayıfıdır.” buyurmuştur.)

111. (Ey müslümanlar!) O (dinden sapanlar ve İslâm karşıtı ola)nlar eziyet etmenin dışında size asla zarar veremezler. Sizinle savaşacak olurlarsa da geri dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez.

112. Onlar (yahudiler); nerede bulunurlarsa (bulunsunlar) -Allah’ın ahdine ve (mü’min) insanların ahdi (ve himayesi)ne sığınanlar hariç- üzerlerine zillet (aşağılık damgası) vurulmuştur. Artık onlar Allah’tan bir gazaba uğradılar ve

üzerlerine miskinlik (ve aşağılık damgası) vuruldu. Bu, onların Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri ve haksızlık yaparak peygamberleri öldürmeleri sebebiyledir. Bu da onların âsî olmalarından ve haddi aşmalarındandır. [krş. 2/61; 3/21]

113. (Onların) hepsi bir değildir. Ehl-i Kitab içlerinden artık (müslüman olup) 'Allah'ın emirlerini tutan',[30] gece vakitlerinde Allah'ın âyetlerini okuyan ve secde edenler vardır.

114. (Bunlar, gerçekten) Allah'a ve âhiret gününe inanırlar, iyiliği emreder, kötülüğe engel olurlar ve hayır işlerinde yarışırlar. İşte bunlar (Allah katında) iyilerdendir.[31]

115. Yaptıkları hiçbir iyilik, asla inkâr edilmeyecek (mükâfatı verilecek)tir. Allah, takvâ sahiplerini (emirlerine uygun yaşayanları) çok iyi bilendir.

116. O küfre sapan/inkâr edenlere gelince, onların ne malları ne de evlatları Allah'(ın azabın)a karşı kendilerine asla fayda vermeyecektir. Onlar ateş ehli (cehennemlik)dirler; onlar hep orada kalacaklardır.

117. Onların bu dünya hayatında yaptıkları harcamaların hali; kendi kendilerine zulmetmiş bir topluluğun ekinlerini vurup da onu mahveden, dondurucu soğukluktaki bir rüzgarın haline benzer (Sadaka ve hayırlarının âhirette kendilerine hiç faydası olmaz). Doğrusu Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmektedirler.

(İşte inançsızların inkâr rüzgarı, iyilik ve hayır namına ne varsa hepsini mahveder, âhirette ellerini boşa çıkarır. Ancak o şeyler, bu dünyada bir gösteriş ve övünmeden ibaret kalır.)

118. Ey iman edenler! Sizden olmayanı sırdaş (ve dost) edinmeyin. (Çünkü) onlar, sizi(n dininizi ve düzeninizi) bozmaktan geri durmazlar; daima size sıkıntı verecek şeyleri arzu ederler. Hakikaten, onların aşırı kin (ve düşmanlık)ları ağızlarından (taşıp) ortaya çıkmıştır. Gönülde gizledikleri (kin) ise daha büyüktür. Eğer düşünürseniz size âyetlerimizi böylece açıkladık.

119. İşte siz (mü'min)ler öyle kimselersiniz ki onlar (Allah'a ve İslâm'a karşı cephe alanlar), sizleri sevmedikleri halde siz onları(n peygamberlerini tasdik edip) sever ve bütün kitaplara[32] inanırsınız. Onlar ise, (ancak) size rastladıkları zaman "iman ettik" derler. Kendi başlarına kaldıklarında, size karşı öfke (ve

kin)lerinden parmaklarının uçlarını ısırırlar.[33] (Resûlüm!) De ki: “Öfkenizden ölün (geberin)!” Şüphesiz Allah gönüllerdekini hakkıyla bilendir.

120. Size bir iyilik dokunursa, onlara (içten içe) fenalık gelir/sıkıntı basar. Size bir kötülük/sıkıntı dokunursa, onunla sevinirler. Eğer sabreder ‘Allah’ın emrine uygun yaşarsanız,’ onların hilesi size hiçbir şekilde zarar vermez. Elbette ki Allah(’ın ilmi ve kudreti), onların yaptıklarını kuşatmıştır.

121. (Ey Muhammed!) Hani vaktiyle sen, (Medine’de) savaş için durulacak (elverişli) mevzilere mü’minleri yerleştirmek üzere, ailenden sabah erkenden ayrılmıştın. Allah (sözlerinizi) hakkıyla işiten ve (niyetlerinizi) bilendir.

122. Hani (Uhud gazvesinde) sizden iki bölük,[34] Allah kendilerinin yardımcısı olduğu halde, korkuya kapılıp (ordunun iki kanadından) geri çekilmeye niyetlenmişti. Halbuki mü’minler ancak Allah’a güvenip dayanmalıydılar.

123. Muhakkak ki Bedir[35] (gazvesin)de siz, (asker ve silah bakımından) daha zayıf iken, Allah size yardım etmiş (ve zafer vermiş)ti. ‘Allah’ın emirlerine uygun yaşayın’ ki şükretmiş olasınız.

124. O vakit sen (Bedir’de) mü’minlere: “İndirilen üç bin melekle Rabbinizin size yardım etmesi yetişmez mi?” diyordun.

125. Evet, eğer sabreder ve (Allah’a itaatsizlikten) sakınırsanız ve (bu arada) onlar (düşmanınız) hemen üstünüze geliverirse, Rabbiniz size, nişâneli (özel işaretli, teçhizatlı) beş bin melekle yardım eder.

126. Allah bunu, size ancak bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla yatışsın diye yapmıştır. Yardım/zafer ancak, mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır.

127. (Bir de Allah bu yardımı size) inkâr edenlerin bir kısmını(n veya ileri gelenlerinin başlarını) kessin yahut onları perişan etsin de (geri kalanlar) umutsuzluk içinde geri dönsünler diye (yaptı).

(Bedir gazvesinde, Allah’ın yardımıyla kâfirlerin ileri gelenleri ve reislerinden yetmiş tanesi öldü, bir o kadarı da esir edildi, orduları bozguna uğradı.)

128. (Kullarımın) iş(in)den hiçbir şey sana ait değildir (sen sadece tebliğ edici ve uyarıcısın). O (Allah) ya onların tevbelerini (İslâm’a girmekle) kabul edecek

veya zalim (müşrik) olduklarından onlara azap edecektir.

129. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Dilediğini (lütfuyla) bağışlar, dilediğine (adaletinin gereği olarak) azap eder. Allah çok bağışlayandır ve çok esirgeyendir.

130. Ey iman edenler! Ribâyı (faizi), hele de kat kat artırılmış olarak (hiç) yemeyin. Allah'ın azabından korkun/emirlerine uygun yaşayın ki kurtuluşa eresiniz.[36] [krş. 2/276]

131. Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının.

132. Allah'a ve Peygamber'e itaat edin ki merhamete nâil olasınız.

133. Rabbinizin bağışlamasına (nâil olmaya) ve takvâ sahipleri için hazırlanmış, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşuşun. [bk. 57/21]

134. O (takvâ sahibi) olanlar, bollukta ve darlıkta (Allah rızası için) sarfederler, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik yapan (ve güzel davranan)ları sever.

(Takvâ sahipleri yani Allah'ın emirlerine uygun yaşayanlar, dünya malına karşı olan tutumlarında çocukluk safhasını geçmiş fazilet safhasına ulaşmıştır. Çünkü çocukluk safhasındaki insanlar ihtiyacı olsun olmasın, azıcık fayda umduğu şeyi elde etmek için çırpınırlar ve onu elde etmeyince rahat edemezler; aç gözlü ve bencildirler, elindekini kimseye vermemeye ve göstermemeye çalışırlar. İkinci safhadakiler gözünü dünyaya dikmeyip, kanaate ulaşanlardır. Üçüncü safhadakiler ise takvâ sahipleri olup maddeye bağımlılıktan kurtulup İslâmî ölçüde kendisine yetecek olandan fazlasını Allah rızası için bollukta ve darlıkta sarfederler. İşte bunlar muhsinlerdir.[37]) [bk. 3/180; 25/67; 59/9; 76/8]

135. Ve (yine) onlar, çirkin bir iş işledikleri veya (günahlarla) kendilerine zulmettikleri zaman, Allah'ı anarak hemen günahlarının bağışlanmasını isterler. Zaten, Allah'tan başka kim günahları bağışlar ki? Bir de onlar, işledikleri (günah ve hatalı işleri)nde bilerek ısrar etmezler.

136. İşte onların mükâfatı, Rablerinden bir bağışlanma ve alt tarafından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir. Böyle (iyi amel) yapanların mükâfatı ne güzeldir!

137. Sizden evvel nice olaylar (ve şeri’atler) gelip geçti. Yeryüzünü dolaşın da (peygamberlerini ve getirdiklerini) yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu (bir) görün.

138. İşte bu (Kur’an), bütün insanlara (yönelik) bir açıklamadır, takvâ sahiplerine (Allah’ın emirlerine uygun yaşamak isteyenlere) bir yol gösterme (hidayet) ve öğüttür.

139. (Ey mü’minler!) Gevşemeyin ve üzülmeyin. Eğer (gerçekten) mü’min iseniz (düşmanlarınızdan) çok üstünsünüzdür.

140. Eğer siz (Uhud’da) yara aldı iseniz, (düşmanınız olan) o kavim de (Bedir gazvesinde) benzeri bir yara almıştı. İşte biz, o günleri (bazen galibiyet ve bazen mağlubiyet şeklinde) insanlar arasında döndürür dururuz. Bu da, Allah’ın gerçekten iman edenleri ortaya çıkarması ve sizden şahitler edinmesi içindir. Allah zalimleri sevmez.

141. (Bir de) Allah’ın, mü’minleri (seçerek, günahlarından) temizlemesi ve kâfirleri mahvetmesi içindir.

142. Yoksa Allah içinizden cihad edenleri ayırt edip ortaya koymadan, sabır (ve sebat) edenleri belirleyip meydana çıkarmadan (kolayca) cennete gireceğinizi mi sandınız? [krş. 2/214; 29/23]

143. Andolsun ki siz, (savaşıp) ölümle karşılaşmadan önce ölmeyi (şehit olmayı) temenni etmiştiniz. Oysa (Uhud’da) onu gördüğünüz halde (seyirci gibi) bakıp duruyordunuz.

(Bedir şehitlerine imrenenlerin çoğu, Uhud gazvesi sırasında sözlerinde metanet gösterememişlerdi.)

144. Muhammed, sadece bir resûldür: Ondan önce de peygamberler gelip geçti. Şimdi o ölür veya öldürülürse, ökçelerinizin üzerinde (eski dininize) gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim böyle ökçeleri üzerinde geriye dönerse, elbette Allah’a hiçbir şekilde zarar veremez. Allah şükrü yerine getiren (muvahhid)lerin mükâfatını verecektir.[38]

145. Allah’ın izni olmadan hiçbir kimseye ölmek yoktur. (Ölüm) vadeye yazılmış bir yazıdır. Kim dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de (ibadet ve itaatiyle) âhireti ve sevabını isterse kendisine de ondan veririz.

Böylece şükrü yerine getirenleri (fazlasıyla) mükâfatlandıracağız.

146. Nice peygamberler vardır ki onlarla birlikte (Allah erleri) birçok cemaat[39] savaştı da, Allah yolunda kendilerine gelen (meşakkat)lerden (dolayı) gevşeyip yılmadılar, zayıflık gösterip boyun eğmediler. Allah sabır (ve sebat) edenleri sever.

147. Onların (bu anlardaki) sözleri: “Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla. (Savaşta) ayaklarımızı sabit kıl (bize dayanıklılık ver) ve kâfirler güruhuna karşı bize yardım et/zafer ihsan eyle.” demekten başka bir şey değildi.

148. İşte (bu yüzden) Allah, onlara hem dünya nimetini/mükâfatını, hem de âhiret sevabının güzelliğini (cennetini ve nimetlerini) verdi. Allah, güzel hareket edenleri sever.

149. Ey iman edenler! Eğer küfre sapanlara itaat eder (ve İslâm’a uymayan yaşayış şekillerini benimser)seniz, sizi ökçeleriniz üzerinde gerisin geri (küfre) çevirirler de (dünya ve âhirette) ziyana uğrayanların durumuna düşersiniz.[40]

150. Halbuki Mevlânız (sahip ve yardımcınız) ancak Allah’tır (o halde, ancak O’na itaat edin). O, yardımcıların en hayırlısıdır.

151. Hakkında (Allah’ın) hiçbir delil indirmediği (put ve tabulaştırdıkları) şeyleri Allah’a eş koştuklarından (onları ilâh haline getirdiklerinden) dolayı, küfre sapanların kalbine korku düşüreceğiz. Onların dönüp varacağı yer ateştir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

152. Gerçekten Allah, (size olan yardım) vaadini doğruladı (yerine getirdi). Hani O’nun izniyle onları (Uhud’da) kırıp geçiriyordunuz. Fakat sevdiğiniz (zaferi ve bıraktıkları ganimet)i size gösterdikten sonra, (Peygamber’in verdiği) emir hakkında gevşediniz, (yerlerinizde kalıp kalmamak hususunda) tartıştınız ve (emre) karşı geldiniz: Kiminiz dünyayı (ganimeti) istiyor, kiminiz de (emre bağlı kalarak) âhireti istiyordu. Sonra (Allah), sınamak için onlar(a karşı başarı)dan sizi geri koydu (yenilgiye uğrattı). Bununla beraber sizi bağışladı. Allah mü’minlere karşı çok lütufkârdır.

(Uhud gazvesinde Ayneyn gediğine yerleştirilen nöbetçi okçular, düşmanın bir an bozulması üzerine ganimet alınıyor zannıyla, Resûlullah’tan emir gelmeden çoğu ganimet için yerlerini terketmişlerdi. Mekkeli müşrikler de hemen oradan

geçerek müslümanları arkadan sarmışlar ve müslümanlar bunun üzerine birden paniğe kapılmışlar, kaçmışlardı.)

153. O vakit (Uhud gazvesinde) Peygamber arkanızdan: (“Ey Allah’ın kulları! Ben Allah’ın Peygamberiyim, bana gelin.” diye) çağırdığı halde, siz sürekli (savaş meydanından) uzaklaşıyor, (kaçıp dağa çıkıyor) kimseye dönüp bakmıyordunuz. Bunun üzerine (Allah), ne elinizden giden (zafer)e ne de başınıza gelen (musibet)e üzülmemeniz için size keder üstüne keder verip cezalandırdı. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

(Sonunda müslümanlar savaşı kazanmasalar da, Allah’ın bağışlamasıyla tekrar toparlanıp mutlak bir bozgundan kurtuldular ve müşrikleri Mekke’ye doğru kovaladılar.)

154. Sonra (Uhud gazvesinden kesin zafer elde edememe) kederin(in) arkasından Allah üzerinize öyle bir güven ve (bunun yol açtığı bir) uyku hali getirdi ki o hal içinizden bir kısmını sarıyordu. (Münâfık olan) diğer bir kısmı da canlarının derdine düşmüş, Allah’a karşı, câhiliye devrindeki gibi haksız bir zanda/düşüncede bulunarak: “Bu işten bize ne?” diyordu. (Ey Resûlüm!) “Bütün iş (yetki ve karar) Allah’ındır.” de. Onlar, senin huzurunda açığa vuramadıklarını, içlerinde gizliyorlar ve: “Bu işte bizim bir payımız olsa (sözümüz tutulsa veya Muhammed’in vaadi yerine gelse) idi, biz burada, öldürülmezdik.” diyorlar. (Resûlüm! Yine) de ki: “Evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine ölüm yazılmış olanlar, devril(ip öl)ecekleri yerlere mutlaka çıkıp gideceklerdi. Bu, Allah’ın gönlünüzdeki (ihlas ve fitne gibi) şeyleri yoklaması ve kalplerinizdeki (vesveseleri) temizlemesi içindir. Allah, sînelerdekini hakkıyla bilicidir.”

155. (Uhud gazvesinde) iki topluluk karşılaştığı gün, içinizden geri dönüp gidenlerin işledikleri (hata)nın bir kısmından dolayı şeytan, ayaklarını kaydırmak istemişti. (Tevbe etmeleriyle) şüphesiz Allah, onları affetti. Gerçekten Allah çok bağışlayıcıdır, Halîm’dir (cezada acele edici değil, mühlet vericidir).

156. Ey iman edenler! (Siz,) sefere çıktıkları veya savaşa gittikleri zaman (ölen) kardeşleri için: “Eğer yanımızda olsalar ölmezler ve öldürülmezlerdi.” diyen o kâfirler gibi olmayın. Allah, bu (sözleri)ni onların kalplerinde (derin) bir hasret (yarası) kılmıştır. Yaşatan ve öldüren Allah’tır. Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

157. Andolsun ki Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah tarafından (kazanacağınız) bağışlanma ve rahmet, onların (yaşayıp da) toplayacakları (bütün dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.

158. Andolsun ki sizler ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

159. (Ey Resûlüm! Genelde ve özellikle Uhud gazvesinde sen) Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, elbette onlar etrafından dağılıverirlerdi. O halde onları affet, onlar için mağfiret dile ve (umûma ait) iş hakkında onlara danış, artık karar verdiğin zaman da, Allah'a güvenip dayan (onu yap). Şüphesiz Allah kendisine güvenip dayananları sever. [krş. 42/38]

160. Eğer Allah yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse olamaz. Şâyet (Allah ve Resûlü'ne bağlılıktan ayrılır da) O da, sizi yardımsız bırakırsa, ondan sonra size yardım edecek kim olabilir? Öyleyse mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

161. Bir peygamberin ganimete (ümmetin/kamunun malına ve emanete) hıyaneti olacak şey değildir.[41] Kim hıyanet ederse, kıyamet günü hıyanet ettiği o şeyle gelir. Sonra herkese kazandığı hiç haksızlığa uğratılmaksızın tastamam verilir.

162. Allah'ın rızasına uyan kimse, Allah'ın hışmına uğrayan ve varacağı yer cehennem olan kimse gibi olur mu?! (O), ne kötü bir dönüş yeridir!

163. Onlar, (Allah rızasını kazanmada ve fazilette) Allah katında derece derecedirler. Allah, onların yaptıklarını görmektedir.

164. Hakikaten Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulundu da: Kendi içlerinden, onlara âyetlerini okuyan, onları (fena huy ve günahlardan) temizleyen ve onlara Kitab'ı, hikmeti[42] öğreten bir Resûl gönderdi. Halbuki onlar, bundan önce hiç şüphesiz açık bir sapıklık içinde idiler.

165. (Bedir gazvesinde kâfirlerin başına musibetin) iki katını getirdiğimiz halde (Uhud gazvesinde) size bir (kat) musibet gelince mi: "(Peygamber bizimle beraber ve biz de müslüman olduğumuz halde) bu nereden geldi?" dediniz. De ki: "O (bela), kendi tarafınızdan (ve Peygamber'e itaat etmeyişinizden)dir." Şüphe yok ki Allah her şeye kâdirdir.

(Bedir gazvesinde müşrikler yetmiş ölü ve yetmiş esir vermişler, Uhud gazvesinde ise müslümanlardan yetmiş şehit verilmiştir.)

166-167. Ey Mü’minler! İki topluluğun (Uhud gazvesinde) karşılaştığı gün başınıza gelen (musibet) Allah’ın izniyle olmuştur. (Bu da Allah’ın gerçek) inananları ayırt etmesi ve münâfıklık yapanları meydana çıkarması içindi. (Münâfıklara): “Gelin, Allah yolunda savaşın veya (düşmana karşı) savunmada bulunun.” denildi de: “Eğer biz savaş etmeyi bilseydik, elbette arkanızdan gelirdik.” dediler. Onlar o gün, küfre, imandan daha yakındılar. Onlar, ağızlarıyla (inanıyoruz diye), kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Allah, (onların kalplerinde) gizlediklerini pek iyi bilendir. [krş. 3/152]

168. (Uhud’a savaşa gitmeyip evde) oturanlar da (savaşta ölen) kardeş (ve yakın)ları hakkında: “Eğer bize itaat ed(ip Medine’de kal)salardı ölmezlerdi.” demişlerdi. Onlara de ki: “Eğer doğru sözlü iseniz, ölümü kendinizden geri çevirin.”

169-170. Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Bilakis onlar Rableri katında diridirler ve rızıklanırlar. (Hem de) Allah’ın kendilerine lütfettiği (şehitlik rütbesi)ne kavuşmaları sebebiyle sevinç içerisindedirler. Arkalarından henüz kendilerine (şehit olarak) katılmamış olanlara da, hiçbir korku ve üzüntü olmayacağını müjdelemek isterler. [krş. 2/154]

171. (Yine onlar) Allah’ın nimet ve ihsanı ile ve Allah’ın mü’minlerin mükâfatını zâyi etmeyeceği müjdesi ile de sevinirler.

172. O (mü’minler) yara aldıktan sonra (müşrikleri kovalayıp geri püskürtmek için) Allah ve Resûlü’nün çağrısına uyanlardır. İçlerinden iyilik yapanlar ve muttakî olanlar (Allah’ın emirlerine uygun yaşayan, günahtan sakınanlar) için çok büyük bir mükâfat vardır. [krş. 3/166]

173. Onlar (Allah ve Resûlü’ne bağlanmış öyle kimselerdi) ki halk kendilerine: “(Düşmanlarınız olan) insanlar size karşı ordu topladılar, o halde onlardan korkun.” deyince, bu (söz) onların imanlarını artırdı da: “Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!” dediler (ve sefere çıktılar).

(Resûlullah ile yetmiş kişi, Ebû Süfyan’ın Uhud’dan sonra, “Yıl dönümünde Bedir’de çarpışalım.” dediği yere gitmiş, fakat Ebû Süfyan, geleceğine dair şâyia çıkarmasına rağmen yüreğine korku düştüğünden gelmemişti.)

174. (Öyle oldukları içindir ki) kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan hem Allah’tan nimet (olan sağlık ve selamet)le hem de (ticaret yapıp) bollukla (Bedir’den) geri döndüler; böylece Allah’ın rızasına da uymuş oldular. Allah büyük lütuf sahibidir.

175. O şeytan (ruhlu),[43] ancak sizi kendi dostları olan (müşrik ve kâfirler)le korkutur. Eğer (gerçek) mü’min iseniz onlardan korkmayın, benden korkun!

176. (Resûlüm! İslâm’a sırt dönüp) küfre doğru koşanlar seni üzmesin. Şüphesiz onlar, Allah’a hiçbir şekilde zarar veremezler (aksine sadece kendilerine zarar verirler). Allah, onlara âhirette bir nasip vermemeyi diliyor. Onlar için büyük bir azap vardır.

177. İman karşılığında küfrü satın al(ıp değiş)enler, şüphesiz ki Allah’a hiçbir zarar veremezler. Onlar için çok acıklı bir azap vardır.

178. Küfre sapanlar, onlara mühlet vermemizin, kendileri hakkında hayırlı olduğunu asla sanmasınlar. Onlara, ancak günahlarını artırmaları için mühlet veriyoruz. Onlar için zelil ve perişan eden bir azap vardır.

179. Allah, mü’minleri içinde bulunduğunuz şu (iyinin kötünün ayrılmadığı) durumda bırakacak değildir. Nihayet, pis olanı temizden (münâfık ve kâfiri, samimi olandan) ayıracaktır. Allah, size “gaybı” da bildirecek değildir. Fakat Allah, peygamberlerinden dilediğini seçer (gayptan onu haberdar eder). O halde Allah’a ve peygamberlerine inanın. Eğer iman eder ve (günahlardan) korunursanız, sizin için çok büyük bir mükâfat vardır.

180. Allah’ın lütfu ile kendilerine bol bol verdiği şeyde (infak etmeyip) cimrilik yapanlar, asla bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Aksine bu onlar için bir şerdir. (Allah’ın verdiğini Allah için verme konusunda) cimrilik ettikleri şeyler, kıyamet gününde boyunlarına (ateşten halka halinde) geçirilir. Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır, (bütün mülk O’nundur; her şey, yine O’na kalacaktır). Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

(Yahudi kabilesi Benû Kaynuka’nın ileri gelenlerinden Fenhas, Resûlullah’ın kendilerini İslâm’a davet mektubuna karşı, Allah’a ihtiyaçları olmadığını kastederek “biz zenginiz” demişti. Sonra korkusundan inkâr etti ama bütün gizlilikleri bilen Allah bunu Resûlü’ne şu âyetle bildirmiştir:)

181. “Allah fakirdir, biz zenginiz.” diyen (yahudi)lerin sözünü Allah elbette

işitmiştir. Onların söylediklerini ve haksız yere peygamberlerini[44] öldürmelerini yazacağız ve (onlara): “Tadın o yakıcı azabı!” diyeceğiz.

182. İşte bu (azap) kendi yaptığınız (günahlar)ın karşılığıdır. Şüphesiz ki Allah, kullarına asla zulmedici değildir.

183. “Allah bize (gökten mucize olarak inen bir) ateşin yiyeceği (yakıvereceği) kurban getirinceye kadar hiçbir peygambere iman etmememizi, (Tevrat’ta) emretti.” diyen (yahudi)lere de ki: “Elbette benden önceki resuller size açık delil (ve mucize)lerle beraber, dediğinizi de getirmişti. Eğer doğru sözlü iseniz niçin onları öldürdünüz?”

184. (Ey Resûlüm! Şimdi onlar) senin nübüvvetini yalanlarlarsa (üzülme, çünkü) senden evvel açık delil (ve mucize)ler, (hikmetli) sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren peygamberler de yalanlanmıştır.

185. Her canlı (nefis) ölümü tadacaktır. Ecirleriniz (yaptıklarınızın karşılıkları) ancak kıyamet günü tastamam verilecektir. (O gün) kim ateşten uzaklaştırılır da cennete konulursa, artık o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı, ancak aldatıcı bir metâ (geçici zevk ve faydalanma)dan ibarettir. [krş. 21/35; 29/57]

186. Andolsun ki mallarınız ve canlarınızla (fedâkârlığa katlanma) hususunda imtihan edileceksiniz; ve (üstelik) sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve müşriklerden çok incitici şeyler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takvâ üzere olursanız, elbette bu (davranış), yapılacak işlerin en değerlisidir. [krş. 2/109]

187. Vaktiyle Allah, kendilerine kitap verilenlerden: “Onu(n hükümlerini) mutlaka insanlara açıklayacaksınız ve onu gizlemeyeceksiniz.” diye söz almıştı. Ama onlar o sözü önemsemeyerek kulak ardı ettiler ve ona karşılık az bir paha (olan dünyalık menfaat)i aldılar. Bu satın aldıkları şey ne kötüdür!

188. (Yapıp) ettikleri ile şımaran ve yapma(yıp yanılt)tıkları şeylerle övülmeyi sevenleri hesaba katma, sakın onların azaptan kurtulacakları bir yerde bulunacaklarını da sanma! Onlar için acıklı bir azap vardır.

189. Göklerin ve yerin mülkü (ve hükümranlığı) Allah’ındır. Allah her şeye kâdirdir.

(Bu böyle iken, mutlak hâkimiyeti Allah’tan başka varlıklara atfetmek, onları

Allah’a denk duruma getirmek şirktir.) [bk. 4/48]

190. Muhakkak ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ‘birbiri ardınca gelip gitmesinde’ (ve uzayıp kısalmasında) akl-ı selîm sahipleri için (Allah’ın birliğine ve kudretine ait ibret verici) deliller vardır. [krş. 10/6]

(Akl-ı selîm, günahlarla veya tevhidi bozan şeylerle kirlenmemiş, vahiyle birleşen, buna göre düşünebilen, nefsin esiri olmayan akıl anlamındadır.)

191. (İşte) o (akl-ı selîm sahibi) kimseler ayaktayken, otururken, yan taraflarına yaslanarak yatarken Allah’ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler (ve derler ki:) “Ey Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın. Seni tenzih ederiz, bizi ateş azabından koru.” [krş. 4/103]

192. “Ey Rabbimiz! Elbette sen kimi ateşe sokarsan, şüphesiz onu ‘aşağılık ve perişan edersin. (Küfre, şirke ve âsîliğe saparak azabı hak etmiş) zalimlerin hiçbir yardımcıları yoktur.”

193. “Ey Rabbimiz! Gerçekten biz; Rabbinize inanın diye çağıran bir davetçiyi işittik, hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört ve canımızı iyilerle beraber al.”[45]

194. “Ey Rabbimiz! Bize peygamberlerin vasıtasıyla vaadettiğin (sevab)ı ver, bizi kıyamet gününde rezil etme! Elbette sen, sözünden asla dönmezsin.”[46] (derler).

195. Bunun üzerine Rableri onların dualarına (şöyle) icâbet buyurdu: “Ben elbette, sizden erkek ve kadın (ayırmaksızın hayra) çalışan hiçbir kimsenin amelini boşa çıkarmayacağım. Sizler, hep birbirinizden (hâsıl olma)sınız. İşte (dini için) hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğrayanların, savaşanların ve öldürülenlerin, mutlaka günahlarını örteceğim ve elbette onları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağım.” Bu mükâfat Allah tarafındandır. Allah ise sevabın/ödülün en güzeli katında olandır. [krş. 2/186]

196. Küfre sapan/inkâr edenlerin (görünüşte refah içinde) diyar diyar dönüp dolaşmaları sakın seni aldatmasın!

(Bazı mü’minlerin, bazı müşriklerin ve inkârcıların geniş maddî imkânlar içinde olduklarını görüp “Onlar huzur içinde, biz ise sıkıntı içindeyiz.” demeleri

üzerine yüce Allah gerek peygamberin şahsında burada, gerek diğer âyetlerde (2/200-201; 17/18-19; 43/33-35) mü'minlerin izleyecekleri hareket tarzını açıklamaktadır. Buradaki hitap, Peygamber Efendimiz'in şahsında bütün mü'minleredir.)

197. Bu (inanmayanların refahı), pek kısa bir faydalanma ve eğlence! Sonra varacakları yer cehennemdir. O ne kötü duraktır!

198. Fakat Rablerinin emirlerine uygun yaşayanlar için alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır. Allah'ın bir ikramı olarak orada ebedî kalacaklardır. Allah katında olan (nimet)ler, iyi (insan)lar için daha hayırlıdır.

199. Gerçekten Ehl-i Kitab'dan öyleleri var ki Allah'a, size indirilen (Kur'an')a, kendilerine indirilen (kitap)lara Allah'a büyük bir saygı duyarak inanırlar. (Onlar,) Allah'ın âyetlerini az bir değere (dünyalık menfaate) satmazlar. İşte onlara Rableri katında mükâfatlar vardır. Elbette Allah, hesabı çok çabuk görendir. [krş. 2/121]

200. Ey iman edenler! (Nefsinizin arzularına, çeşitli zorluklara, her türlü düşmanlarınıza karşı) dayanın, sabır ve sebat yarışına girin, murâbıt olun (nöbet halinde imiş gibi bekleyin, cihada hazırlıklı olun) ve Allah'tan korkun (emirlerine uygun yaşayın) ki kurtuluşa eresiniz.

[1] Sûre bir bütünlük içinde birkaç konuyu içine alır. 1-32. âyetler Allah ve âhiret inancından; 33-101. âyetler hıristiyanlar ile yahudilerden ve her ikisini İslâm'a davetten; 102-120. âyetler Ehl-i Kitab'ın tarihteki yaptıklarından ve onlara karşı uyanık olmaktan; 120-200. âyetler Uhud savaşından ve müslümanların cesaretlenmesinden, Kur'an'ı tebliğ ve İslâm'a davet gereğinden bahsetmektedir.

[2] Hayy ve Kayyûm, "daima diri, zâtıyla kâim ve bütün varlıkları gözetip yöneten" demek olup rivayet edilen üç 'İsm-i A'zam'dan biridir. [bk. 2/255; 20/111]

[3] Tevrat; İbranice bir kelime olup kânun, şeriat ve öğreti anlamına gelir. Tevrat'a, Ahd-i Atîk ve Ahd-i Kadîm de denir. İncil; müjde, tâlim ve öğreti anlamına gelir.

[4] Müteşâbih: Lügatte, birbirine benzeyen demektir. Terim olarak anlamı birden fazla olup, zâhir (dış) mânasıyla tam anlaşılamayan ve gerçek mânası Allah'a

havale edilen ya da birçok anlama gelme ihtimali olup bunlardan birini tercihte zorluk olan kelime ve kelâmdır. Bunlar, “Elif lâm mîm, Tâhâ” gibi ‘Hurûf-u mukatta’alarla, Allah’ın “eli”, “yüzü” “rızası” “cennet ve arş” gibi ifadeler ve “basîr ve kadîr” gibi sıfatlardır. Ancak Müteahhirîn (sonraki âlimler) bid‘at ehli mezheplere “dur” diyebilmek için bunlardan gerekli görülenlere, İslâm’ın ruhuna ve tevil şartlarına uygun olarak mâna vermişlerdir. Biz de bunları tercih ettik. [bk. 2/1 ve dipnotu]

[5] Kendilerini ve sistemlerini ilâhlaştırıp Allah’ın gönderdiğini dışladılar.

[6] Bedir gazvesinde (Hicrî. 2/Milâdî. 623) Resûlullah’ın ordusu 312, buna karşılık müşrikler 950 kişi idi. Silah bakımından da müşrikler kat kat fazla idi. Âyet-i kerîmede “müslümanların kendilerini çok görmesi” şeklinde verilen mâna ile Enfâl sûresi 8/44. âyette iki tarafın birbirini az gördü mânasına uygun düşmesi sağlanmıştır. [İbni Cüzey, s. 5-52]. İşte İslâm’ın hâkim olması için malını ve canını ortaya koyan imanlı topluluğa, Allahu zül-celâl de böylece yardım ve galibiyet ihsan etti. [bk. 3/124; 8/7-12]

[7] İnsanlar, Allah’ın verdiği nimetlerden faydalanmalı, helalinden servet edinmeli, fakat onların kulu, kölesi olmamalıdır. [bk. 18/46; 24/37; 57/20-21; 63/9]

[8] Taberî, III, 286.

[9] İslâm genel anlamda, Allah’a ve O’ndan gelenlere iman edip kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Müslüman ise yüce Allah’ın gönderdiğine ve Resûlü Muhammed’in (sas.) bildirdiğine içtenlikle inanıp teslim olandır. Bütün ilâhî dinler, tevhid ve Allah’a teslimiyet itibariyle aslında İslâm ise de, hepsinin aslî özelliği değişikliğe uğramıştır ve gerçekliği kalmamıştır. Bundan dolayı Hz. Muhammed’in (sas.) getirdiği İslâm, bütün dinlerin en mükemmeli ve Allahu Teâlâ’nın gönderdiği en son tevhid dinidir. İslâm, yalnız Allah ile kul arasında bir olay olmayıp sosyal ve hukukî esaslarıyla hem dünya hem de âhiret saadetini temin eden ve kaynağını Kur’an’dan alan ilâhî bir dindir; beşerin koyduğu sistemler dînî olmadığı gibi, Hıristiyanlıktaki kilise misali yalnız câmide îfâ edilen bir din de değildir. İslâm dîni, içine aldığı iman, ibadet, ahlâk, muâmelât ve ceza hükümleriyle bir bütündür. Bundan dolayı Kur’an hükümlerinden birini reddeden veya beğenmeyen kimse dinden çıkar (bk. 2/85; 3/32, 85; 4/167-168). Çünkü İslâm’ın esasları, tamamen Allah tarafından konulmuştur. Gerçekten iman edenler, o hükümlerle amel etmekle mükelleftir. Bir kimsenin; mü’min,

fâsık, münâfık, kâfir ve zalim gibi isimler alması da İslâm'ın hükümlerine karşı takındığı inanç, amel ve tavırlara göredir. Böylece İslâm, kişilerin kafalarındaki ikonlarla/putlarla beraber kabul edilen bir din olmayıp, hem menfaat ve mevkilere hem de heva ve heveslere uygun gelen yönleriyle alınarak uygulanan bir din de değildir. Bir müslüman da, müslüman olarak bunun dışında bir İslâm düşünemez. İslâm dîni yücedir, ancak onunla yücelmek isteyenler yücelir. Eğer din hayatın işlevinden koparılırsa, hayat dinsizleşir. Her türlü gayr-ı meşrû olan şeyler meşru hale gelir ve toplumun çürüyüp çökmesinin başlıca sebebi olur. [bk. 3/85; 42/21; 45/18]

[10] Kitaplarında değişiklik yaparak gizledikleri Hz. Peygamber'e dair bilgiler ortaya çıkınca. [bk. 6/70; 7/51 ve açıklaması]

[11] Buradaki "İmran ailesi"nden maksadın, tercih edilen görüşe ve bundan sonraki âyetlere bakılırsa Hz. Meryem'in anne ve babası olduğu anlaşılır.

[12] Meryem: "Allah'ın kulu" demektir. O toplumda erkek ismi olarak kullanılırdı.

[13] 3/45'te de geçtiği üzere, Hz. İsa'ya "Allah'ın kelimesi" denilmesi, ekserî müfessirlere göre Allah'ın "ol/kün" emri ile babasız dünyaya gelmesi dolayısıyladır. Bu konuda farklı görüşler de vardır.

[14] Hz. Yahya'nın Hz. İsa'dan altı ay büyük olduğu rivayet edilmiştir. Yahya (as.), Hz. İsa'nın göğe yükseltilmesinden önce bir kadın tarafından şehit edilmiştir. (Elmalılı, II, 1096).

[15] O sırada Zekeriya (as.) 120, hanımı 98 yaşında idi.

[16] Âyet-i kerîmede geçtiği üzere "havâri" kelimesi; arkadaş, dost, sahip, yardımcı demek olup, aslı "havarya"dır ve Arapça'ya Habeşçe'den geçmiştir. İbranice'si de "heverim"dir. Havâriler, Hz. İsa'ya ve Allah'tan getirdiği dîne yardım etmeyi taahhüt etmiş olan sahâbîlerdir. Hıristiyanlara "Nasârâ" denmesi de havârilerin Hz. İsa'ya nusret (yardım) biatı etmelerindendir (Elmalılı, II, 1108). [bk. 5/111-113]

[17] Hz. İsa'yı aralarından yukarı kaldırdı ve onu öldürmek isteyeni de Hz. İsa'ya benzetti de onu öldürdüler. [bk. 4/157-158]

[18] Âyette geçen "teveffî" kelimesi vefat ettirme/canını alma ve "kabada"

(tutup alma ve teslim alma) anlamlarına gelir. 6/60 ve 39/42. âyetlerde geçtiği üzere burada da öldürme anlamına değildir. Çünkü onu o anda öldürünce, öldürmek isteyenlerin maksadı hâsıl olduğundan, içlerinden alıp yükseltmeye lüzum kalmayacaktır. 'Onu öldürdüler fakat ruhen yükseldi' de diyemeyiz, çünkü ölünce ruhu zaten alçakta kalmayacaktır. Bu aradaki "vav" da tertip/sıra için değil cem/birliktelik içindir. İbni Kesîr tefsirinde, çoğunluk müfessirlerin "uyku halinde iken kaldırma" dediklerini, İbni Cerîr et-Taberî'nin de "alıp kaldırma" anlamı verdiğini nakleder. [bk. Muhtasaru İbni Kesîr, I, 286. Diğer âyetler için bk. 4/156-158; 5/117; 6/60; 39/42]

[19] Allahu Teâlâ'nın bu lanetleşme emri üzerine, Necran hıristiyanları korkup buna yanaşmamışlar, böylece Kur'an'ın bu daveti karşısında mağlup olmuşlardır.

[20] Esasen İbranice bir kelime olan Tevrat, "Şeri'at ve hak kelâmı, doğru söz" demektir. İncil de Süryânice bir kelime olup, "göz nuru" demektir. İncil, "müjde" anlamına da gelmektedir.

[21] Hz. İbrahim, yahudi, hıristiyan ve müşrik olmayıp tevhid ehli bir müslümandı. Bundan dolayı İslâm'dan başkası makbul ve İbrahimî din değildir. [bk. 3/83, 85] Çünkü onların haniflik/tevhidlik özelliği ve geçerliliği kalmamıştır. Yahudi dîninin kaynaklarına ve inanışlarına göre Yahve, yalnız yahudilerin yani İsrâiloğulları'nın millî tanrısıdır. "Kabbala" ve "Zohar" adlı kitaplarına da bakılırsa Yahve'nin bir de Sakineh adlı karısı vardır. Onlar, Üzeyr (as.) için de "Allah'ın oğlu" dediler (9/30). Hıristiyanlar da Hz İsa'ya "Allah'ın oğlu" dediler. Baba, Oğul, Rûhu'l-Kudüs şeklinde Allah'ı üçlediler. Böylece hepsi tek tanrılı (monoteist) din iken çok tanrılı (politeist) din haline dönüşerek kâfir oldular (5/17, 72-73; 9/30) İslâm'da/Kur'an'da ise Allah, Rabbu'l-âlemîn (bütün âlemlerin Rabbi)dir. Bir'dir, doğmamış ve doğurmamıştır, hiçbir şeye muhtaç değildir. Eşi ve benzeri/dengi ve ortağı yoktur. [bk. 3/64; 112/1-4; Ali Arslan Aydın, s. 184-185]

[22] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 191.

[23] Yahudi ve hıristiyanlar kendi dinlerine girmeyen müslümanları kendilerinden aşağı görür ve beğenmezler. [krş. 2/120]

[24] Mukâtil, s. 14.

[25] Enes (ra.) Hz. Peygamber'den, "Kıntar"ın bin dînar olduğunu rivayet

etmiştir. İbni Abbas (ra.) da böyle olduğunu söylemiştir (bk. Râzî, VI, 193). Bir dînar ise çeyrek lira kıymetinde eski altın bir paradır.

[26] Her peygamber yalnız Allah'a kul olmaya çağırmıştır. Fakat hıristiyanlar dinlerini tahrif ettiklerinden, peygamberlerini ilâhlaştırmışlardır.

[27] Veya "ihlaslı bilginler" olun. Bu ifadelerle yüce Allah, "Yalnız Allah'a ibadet edin; peygamberleri Allah yerine koymayın ve Peygamber'e ilâhlık nispet etmeyin." buyurmaktadır. Çünkü hıristiyanlar, mucize olarak babasız doğuşundan dolayı Hz. İsa'yı tanrı kabul etmişlerdi. Allahu Teâlâ da bunları onun dilinden reddettiğini âyetlerle bildirmiştir. [bk. 5/116-117; 19/30-36]

[28] Yüksek düşünce ve anlayışı, Kitab'ın tefsir ve uygulamasını veya hadisi.

[29] Bu topluluk, ilmiyle Allah'ın rızasına uygun amel eden alimler ve yöneticiler ile ona maddî ve mânevî destek veren cemaat veya cemiyetlerden oluşur. [krş. 3/110]

[30] Âyetteki "kâime" kelimesine "Allah'ın emirlerini tutan" mânası verilmiştir.

[31] Yahudi hahamları ve Ehl-i Kitab'dan bir çoğu, içlerinden Abdullah b. Selâm (ra.) ile birlikte İslâm'a girenlere karşı, "Siz en kötü insanlarsınız, bu dine girmekle kendinize yazık ettiniz." demişlerdi (Mehmed Vehbi, II, 702). [Ehl-i Kitab'ın iman durumu hakkında bk. 7/156-157; 22/16-17; 41/30]

[32] Âyet-i kerîmedeki "Kitab" Kur'an anlamına geldiği gibi, bütün ilâhî kitaplar mânasına da gelmektedir. Allah'a iman edenler, O'nun bütün kitaplarına, Kur'an'ın tamamına inanır ve onu hayatlarına hâkim kılarlar. Münâfıklar ise işlerine geldiği şekilde inanırlar veya inanır gözükürler. Ehl-i Kitab, sadece kendi kitaplarına inanır, kâfirler ise hiçbir kitaba inanmazlar.

[33] Yukarıdaki iki âyetten anlaşıldığı üzere, münâfıkların gayesi ve planı; müslümanların yanında onlardan menfaat elde etmek ve onların sırtından geçinmek için müslüman gözükmek, diğer taraftan onları dinlerini yaşamak istemelerinden dolayı sıkıntıya sokmak veya sıkıntılarına, imkânlarına rağmen seyirci kalmaktır. [bk. 2/14]

[34] Hazreç kabilesinden Selemeoğulları ve Evs kabilesinden Hârisoğulları.

[35] Bedir, Medine'nin 80 mil/151.6 km. güney batısında, Mekke-Sûriye yolu

üzerinde bir köydür. Bedir savaşı, 2. Hicrî/624. Milâdî yılında Ramazan/Mart ayında olmuştur.

[36] Bu ikinci aşamada başlangıç olarak faizin özellikle kat kat olanına kesin yasak getirilmiş, kurtuluşa ermek için Allah'ın emirlerine uygun yaşamak gerektiğine işaret edilmiştir. Aynı zamanda 2/278-279 ve 30/39. âyetlerle faizin her türlüsü ve batıl kazanç (4/29) yasak edildiğinden, artık burada da azı yenebilir gibi mefhûm-ı muhalifi (aksi mâna)nın anlaşılması söz konusu olamaz.

[37] Mevlânâ bu durumu şöyle ifade eder: "Süt emen çocuk dadıdan vazgeçti mi yemek yemeye başlar, artık onu bırakır gider. Sen topraktan biten taneler gibi, yerin sütüne (maddesine) bağlanmış, ona alışmışsın. Kalplerin gıdasına alış da bu sütten kesilmeye bak. (Yoksa) ot gibi ayağın yere bağlı… Hakikate erişemez de bir yelle başını sallar durursun. (Takvâya ve ihsana ulaşamaz çürüyüp gidersin)." [Mesnevî, III, 1280. beyt]

[38] Uhud gazvesinde müşrik Abdullah b. Kâmi'a'nın attığı taş ile Resûlullah'ın mübarek yüzü yaralanmış, dişi kırılmıştı. Bunun üzerine o, "Onu öldürdüm." diye yalan yaymıştı da bu yüzden ashab paniğe kapılmıştı. Bunun üzerine bu âyet indirildi. Ayrıca Peygamberimiz (sas.) vefat edince başta Hz. Ömer olmak üzere sahabe müthiş bir üzüntü içinde idi ki Hz. Ebû Bekir bu âyeti okuyunca hepsi gerçeği kabullenip sakinleştiler.

[39] Âyet-i kerîmedeki "ribbiyyûn" kelimesine başta İbni Abbas ve Mücahid (r.anhüm) olmak üzere dokuz sahabe bu mânayı vermişlerdir. Süfyân-ı Sevrî, "Rabbe kul olanlar (Allah erleri)", Abdürrezzâk da Hasan'dan rivayetle, "muttakî âlimler," diye tefsir etmişlerdir.

[40] Gayrimüslimlerin bir çoğunun gayesi, öteden beri, kendilerine hasım gördükleri İslâm'ı kökten yok etmek ve müslümanları dinlerine ya da dinsizliğe çevirmek olmuştur. Bunu da ya onları sömürge yapmak veya yerli yandaşları eliyle, önce aşağılık kompleksine itip batıcı/ilerici, çağdaş olma imajıyla kültüründen koparmak, İslâm'ı ve Kur'an'ı hayatlarından dışlatmak veya onu göstermelik olarak bazen kullanan bir toplum haline getirmek; aynı zamanda İslâm'a aykırı yönleriyle kendi (hıristiyan ve yahudi) kültürünü benimsetip yerleştirmek, ferdi ilâhlaştırmak suretiyle yapmışlardır. Bazen de bunu, İslâm'a ya açıktan ya da içten içe düşmanlık yapan münâfıklar üretmek suretiyle yaparlar (bk. 2/120). İşte yüce Allah, buna karşı mü'minleri uyarmaktadır. [krş. 3/100]

[41] Bedir gazvesinde ganimetlerden bir kadife kumaş kaybolmuş, münâfıklar, “onu herhalde Peygamber almıştır” diye iftira etmişlerdi. Âyet bu olay üzerine nazil oldu.

[42] Âyet-i kerîmedeki “hikmet”, Allahu Teâlâ’nın Resûlü’ne indirdiği Kur’an’ın hükümlerini, gizli ve ince mânalarını anlama, onu yaşama, onunla hükmetme ve onu uygulama ilmidir; bunu da Resûlullah (sas.), sünnetiyle ortaya koymuştur. Kendisi de, “Şüphesiz bana bir Kitab ve onunla birlikte bir benzeri (açıklama ve uygulama ilmi) verilmiştir.” buyurmuştur (Ebû Davud (Koçaslı), V, 4604). Buhârî’de de Resûlullah (sas.), “Bütün ümmetim cennete girecek, ancak sünneti hesaba katmayanlar giremeyecekler.” buyurmuştur. Yüce Allah da Kur’an’da ona itaati emretmiştir (bk. 2/269, 3/32; 4/59-60, 80; 33/21). Bir de İmran b. Husayn (v. 52/672), “Kur’an’dan başkasından bahsetmeyin.” diyen adamı, “namaz, zekât vb. hükümleri nereden öğrendin?” diyerek meclisten kovmuştur (Şâtıbî, IV, 26).

[43] Medineli müslümanlara korku vermek ve propaganda yapmak için gönderilen Nu‘aym adlı kişi veya şeytanın bizzat kendisi (Beydâvî).

[44] Bk. 2/Bakara, 61.

[45] Âyet-i kerîmedeki, “Rabbinize iman edin.” çağrısına kulak verip gönül açanlar tam bir teslimiyetle “iman ettik” demişlerdir. Bu çok mühim bir olaydır. Küfür, şirk ve tâğûtların hâkim olduğu bir çağ ve toplumda onları terkedip Allah’a kesin teslimiyetle iman etmek ve Resûlü ile beraber olmaya karar vermek, karanlıktan aydınlık çağa geçmek demektir. Çünkü câhiliye müşrikleri hem “Allah’a inanıyorum.” diyorlar hem de put heykellerin önüne gidip sığınma, yaranma ve bağlılık tâzimleri gösteriyorlar, mahsullerinden/gelirlerinden yarısını onlar için, yarısını da Allah için pay ediyorlar, işlerini de tâğûtla hallediyorlardı. Bu ve benzeri âyet-i kerîmeler aynı zamanda, Allah’a imanla teslim olanların yapacağı dua ve niyaz şekillerini öğretmektedir. [bk. 2/286]

[46] Bu âyetler (3/191-194) Allah’a yapılacak duanın ilâhî bir örneği ve ifadesidir. Câfer-i Sâdık (ra.), “Kim bir derde veya musibete giriftâr olur veya olacağından endişe eder de beş defa ‘Rabbenâ’ derse Allah o kişiyi lütfu ile selamete çıkarır.” demiş ve sonra da bu âyetleri okumuştur. Hasan-ı Basrî de bunu teyit eder.

4. Nisâ Sûresi

Medine döneminde, hicretin dördüncü yılında nâzil olmuştur. 176 âyettir. Büyük bir kısmı kadınlar hakkında hükümler içerdiği için bu adla anılmıştır.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Ey insanlar! Sizi bir nefisten yaratan, ondan (onun özünden/maddesinden) de eşini (Havvâ'yı) vücûda getiren ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın üretip yayan Rabbinizin emrine uygun yaşayın/O'na karşı gelmekten sakının. Kendisinin adı ile (yemin edip) birbirinizden isteklerde bulunduğunuz "Allah'ın emrine aykırı davranmak"tan ve akrabalık bağlarını kesmekten kaçının. Şüphesiz ki Allah, sizi tam anlamıyla görüp gözetlemektedir. [bk. 7/189]

2. (Vasisi olduğunuz) yetimlere, (büluğa, rüştüne erince) mallarını verin, (kendinizdeki) kötüyü (onlardaki) iyi ile değiştirmeyin. Onların mallarını, kendi mallarınızla (karıştırıp) yemeyin. Çünkü bu büyük bir günahtır.

3. Eğer, yetim kızlar(la, hoşunuza gitsin veya gitmesin, malı için evlendiğiniz takdirde, aile olarak onlar)ın haklarını tam gözetemeyeceğinizden korkarsanız, sizin için helal olan (başka hür) kadınlardan ikişer, üçer ve dörder nikâh edin (nikâhsız yaşayıp zina etmeyin). Eğer yine (o kadınlar arasında da mühim olan huzur ve) adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız, o zaman bir tane ile veya (varsa) sahip olduğunuz (cariye) ile yetinin. Bu sizin adaletten ayrılmamanız için daha uygundur. [bk. 4/27, 129]

(Âyet-i kerîmedeki birden fazla evlenme emir değil, ruhsattır. Ancak kadındaki sağlıkla ilgili mahzurdan veya erkeğin bedenî/rûhî ihtiyacının gerektirmesi halinde ya da harp ve benzeri hallerde kadınların artması durumunda aile ve toplumu bozan nikâhsız yaşamanın/zinanın önlenmesi ve neslin temiz olarak korunması için getirilen bir izindir.[1] Yoksa verilen bu ruhsat keyif ve eğlence için değildir. Normal şartlarda kadın, gelecek kadına katlanmaya veya bir arada olmaya zorlanamaz.)

4. (Nikâhladığınız) kadınlara mehirlerini[2] bağış olarak (cömertçe) verin; eğer nikâhlandığınız kadınlar ondan size gönül hoşluğu ile bir şey bağışlarlarsa, onu da âfiyetle yiyin.

5. Allah'ın sizin (geçiminiz) için dayanak kıldığı (yetimlere ait) mallarınızı henüz aklı ermeyenlere (reşit oluncaya kadar) vermeyin. Kendilerine bundan yedirin, giydirin ve kendilerine güzel söz söyleyin (gönüllerini hoş tutun).

6. (Ey yetimlerin velî ve vasîleri!) Yetimleri nikâh çağına erişinceye kadar (gözetin ve) yoklayın/deneyin. Eğer onlarda (kendilerini idare edebilecek) bir olgunluk görürseniz, mallarını hemen kendilerine verin. Büyüyecekler (de malları sizden alacaklar) diye israf ederek ve tez elden onları çarçur ederek harcamayın. İhtiyacı olmayan (velî utansın, yetim malına) tenezzül etmesin. Kim de fakirse, (malı muhafaza etmesi ve onu gözetmesinden dolayı) örfe göre (uygun ölçüde ve zaruret miktarı) yesin. Mallarını onlara verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Tam hesap sorucu olarak Allah kâfîdir.

7. (Ölen) ana-baba ve akrabanın bıraktıklarından erkeklere hisse vardır. Yine ana- baba ve akrabanın (geride) bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Gerek azından gerek çoğundan (ne varsa), farz kılınmış bir hisse olarak (her ikisine de) verilir.

8. (Mirası) taksim sırasında (miras düşmeyen) akrabalar, yetimler ve yoksullar hazır bulunurlarsa, onlara da bir şeyler verin ve (gönüllerini alarak) güzel söz söyleyin.

9. Arkalarında aciz ve küçük çocuk bıraktıkları takdirde, onların hakkında (halleri ne olacak diye) endişeye düşenler, kendi hayatlarında (himayelerindeki yetimlere haksızlıktan) sakınsınlar. Allah’tan korksunlar, (haklarını korumada) doğru söz söylesinler.

10. Yetimlerin mallarını haksız olarak yiyenler; karınlarına ancak bir ateş yemiş (doldurmuş) olurlar. Onlar, (Allah’ın dilediği kadar) çılgın bir ateşe gireceklerdir.

11. Allah, size çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının/kızın hissesinin iki misli (miras vermenizi) emreder.[3] Eğer (geride kalan çocuklar iki ve)[4] ikiden fazla kız iseler, (ölenin) bıraktığının üçte ikisini alırlar. Eğer bir tek kız (kadın) ise, yarısı onundur. (Ölenin) bir çocuğu varsa, ana ve babadan her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Çocuğu olmayıp da ona, (yalnız) ana ve babası mirasçı olurlarsa, üçte biri anasının (geri kalan da asabe olarak babanın)[5]dır. Eğer ölenin kardeşleri varsa, altıda bir anasının (gerisi babanın, baba yoksa kardeşlerin)dir. (Bütün bu hükümler, ölenin) yaptığı vasiyet ve borcundan sonradır (önce borç ödenir, kalanın üçte birinden vasiyet ödenir, geriye kalan taksim edilir). Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. (Bu hisseler) Allah tarafından konulmuş farzlar (paylar)dır. Şüphesiz ki Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Câhiliye devrinde miras, yalnız erkek evlada kalırdı. İslâm miras hukukundaki hisse dağıtımı ise sorumluluk yüklenenler arasındaki dengeleme esasına göre yapılmıştır. Çünkü İslâm aile hukukunda; evlenirken mehir verecek, düğün masraflarını yapacak, ev tutacak ve gereğinde iş kuracak olan erkektir. Evlendikten sonra da gerek eş ve çocuklara, gerekse muhtaç olan yakın akrabaya bakacak, nafaka verecek olan yine erkektir. Kadın ise bunlardan sorumlu değildir. Hatta mehri ve babasından aldığı mirası da kendisine aittir. İşte kadın yeteri kadar korunduğundan dolayı mirasta erkeğin hissesi, kadının hissesinin iki misli olmuş ve denge sağlanmıştır. Kız çocukları anne ve babalarına mirasçı olduklarında böyledir. Bunun dışındaki birtakım miras işlerinde erkek kardeşiyle aynı aldığı yerler de vardır. Mesela, kadınlar eshâb-ı ferâiz (pay sahipleri) olarak 8-9 yerde pay sahibidir. Erkekler ise 3-4 yerde pay sahibidir. Sadece bir yerde, erkek çocuklar, kız çocukların iki payına sahiptir. Kadınlar genel olarak, mirastan çeşitli konumlarda daha çok hak sahibi olurlar. Yine, ölenin anne ve babası da mutlaka mirastan pay alırlar. Bu da, fakir olsalar bile onları mirastan mahrum kılan diğer hukuk sistemlerinden farklı olup fakir ve yaşlı anne-babayı korumak içindir.)

12. Eğer çocukları yoksa (ölen) hanımlarınızın bıraktıklarının yarısı sizindir; eğer çocukları varsa bıraktıkları şeylerden dörtte biri (ancak) yaptıkları vasiyet ve borcun (ödenmesin)den sonra sizindir. Sizin de, eğer çocuğunuz yoksa, bıraktığınızın dörtte biri onların (dul zevcelerinizin), eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınız şeylerden sekizde biri yine edeceğiniz vasiyet ve borcun ödenmesinden sonra onlarındır. Eğer (ölen) bir erkek veya kadının, çocuğu ve babası (hayatta) bulunmadığı halde (yani “kelâle” olarak yan koldan) mirasına konuluyorsa ve (anaları bir olan)[6] bir erkek kardeşi veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, onların her birinin (hakkı) altıda birdir. Eğer bun(lar bir)den fazla iseler, mirasçılara zarar vermeyen vasiyet ve borçtan sonra kalan üçte bire ortaktırlar. Bunlar Allah’tan (size) bir vasiyettir. Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, Halîm’dir (ceza vermede acele etmeyendir). [bk. 4/7]

13. Bunlar, Allah’ın sınırları (kanunları)dır. Kim Allah’a ve Peygamberi’ne itaat ederse, O da onu alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyar ki; orada ebedî olarak kalacaklardır. (İşte) bu en büyük kurtuluş (ve saadet)tir.

14. Kim de Allah’a ve Peygamberi’ne isyan eder ve O’nun (hükümlerine karşı) sınırlarını aşarsa (Allah), onu ebedî kalacağı ateşe koyar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.[7]

(Resûlullah (sas.) de, “Kim benim buyruklarıma itaat ederse Allah’a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan eder (buyruklarımdan yüz çevirir)se Allah’a isyan etmiş olur.” buyurmuştur (bk. Buhârî, “Ahkâm” 1, “Cihad” 108). Resûllullah’ın koyduğu her hüküm Kur’an doğrultusunda ve Allah’ın gözetimi altındadır.) [bk. 3/31; 33/36; 53/3-4]

15. Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden (bunu ispat edecek) dört şahit isteyin. Eğer (dört kişi) şahitlik ederlerse o kadınları, ölüm gelip alıncaya veya Allah kendilerine bir yol gösterinceye kadar evlerde gözaltında tutun (artık onunla ilişkiyi kesin, topluma karıştırmayın).[8]

16. Sizlerden fuhuş yapanların (her) ikisine de eziyet edin/baskı yapın.[9] Eğer onlar tevbe eder de uslanırlarsa artık onlar(a eziyet)ten vazgeçin. Şüphesiz ki Allah, tevbeleri çok kabul eden, çok merhamet edendir.

17. Allah katında (makbul) tevbe ancak cahillikle bir kötülük (bir günah) işleyip de sonra hemen (pişman olup) tevbe edenlerin tevbesidir. İşte Allah, bunların tevbesini kabul eder. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

18. Kötülükleri (günahları) işleyip işleyip de nihayet onlardan birine ölüm gel(ip yaptıkları kötü amelleri ve sonucu gösteril)ince: “Hakikaten ben şimdi tevbe ettim.” diyenlerle, (Allah’ın hükmünü bilerek değersiz/geçersiz görüp) kâfir olarak ölenlerin tevbesi artık kabul edilmez. İşte onlar için elem verici bir azap hazırlamışızdır.

19. Ey iman edenler! (Kocası ölen akraba) kadınları(nı eşya gibi) zorla (alıp onlara) mirasçı olmanız size helal değildir. (Kadınlarınız) açıkça fuhuş/aşırı edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğiniz (mehr)in bir kısmını ele geçirmek için onları sıkıştırmayın (bu helal değildir). Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (sabredin ve bilin ki) Allah’ın onda çok hayır takdir ettiği bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz.[10]

(Câhiliye devrinde ölen bir kişinin kan akrabası, malın mirasçısı olduğu gibi, dul kalan karısına, kadın istemese de, miras malı gibi mirasçı olurdu. İsterse mehir vermeden kendisi alır, isterse ilk mehriyle başkasıyla evlendirip mehrini kendisi alır veya malından istifade için evlenmekten men ederdi. İşte Kur’an, bu âdeti yıkmış, kadına evlenmede hürriyet getirmiştir.)

20. Eğer bir zevceyi bırakıp da yerine başka bir zevce almak isterseniz, onlardan

birincisine yüklerle (mehir) vermiş olsanız bile, hiçbir şeyi (geri) almayın. İftira ederek ve apaçık bir günaha girerek onu geri alır mısınız?

(Câhiliye devrinde karısını boşamak isteyen, henüz vermediği mehrini vermemek veya vermişse geri almak için ona “zina etti” diye iftira ederdi. Halbuki mehir kadının öz malıdır, boşasa veya ölse bile mehri verilmemişse derhal ödenmesi gerekir. Erkeklerin hile veya zorla geri almaları helal değildir.)

21. Onu nasıl alabilirsiniz ki birbirinizle başbaşa kalıp kaynaştınız[11] (aynı yastığa baş koydunuz) ve onlar, sizden (nikâh sözleşmesiyle) kuvvetli bir teminat almıştı.

22. (Câhiliye devrinde) geçmiş olanlar hariç, (artık) babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Şüphe yok ki o, bir hayasızlık ve ilâhî gazaba sebep olan çok iğrenç bir iştir. O, ne kötü bir yoldur!

23. Size analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları (gibi soyca birbirinize bağlı olanlarınız), sizi emziren (süt) analarınız, süt bacılarınız (ve süt bakımından da diğer soyca bağlı olanlarınız),[12] karılarınızın anaları ve kendileriyle gerdeğe girdiğiniz karılarınızdan olup artık himayenizde bulunan üvey kızlarınız (ile evlenmek) haram kılındı. Eğer onlar(ın analarıy)la zifafa girmemişseniz[13] (o kızlarla evlenmenizde) üzerinize bir günah yoktur. Kendi sulbünüzden gelen (öz) oğullarınızın karıları (ile evlenmeniz), iki kız kardeşi bir arada almanız da (yine haram kılındı). Geçmişte olanlar hariç, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

24. Evli kadınlar(la evlenmeniz) de (haram kılınmıştır). Ancak (savaşta esir olarak) ellerinize geçen cariyeler[14] hariçtir. (Çünkü esaret, önceki nikâhı geçersiz kılar. Bunlar,) Allah’ın size yazdığı (haramlar)dır. Bunların başkasını, iffetli/namusuna düşkün ve “sifah”tan (nikahsız birleşme/faydalanma olan zinadan) sakınan kimseler olarak, mallarınızla (mehir vermek şartıyla) istemeniz (ve şartsız olarak nikâhlamanız)[15] size helal kılındı. O halde, (kesin evlenerek) faydalandığınız kadınlara takdir edilen nikâh bedel(i olan mehir)lerini verin. Mehrin takdirinden sonra (onu bir miktar artırmak veya eksiltmek hususunda) karşılıklı razı olduğunuz şeyde üzerinize bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

25. Sizden kimin iffetli, hür ve mü’min kadınlarla evlenmeye servetçe gücü

yetmezse, (mut’a değil) elleriniz altında sahip olduğunuz imanlı genç kızlarınız (durumundaki cariyeler)den alsın (onları hor görmesin). Allah, sizin imanınızı en iyi bilendir. Zaten siz birbirinizdensiniz (hepiniz Âdem’den gelmektesiniz, aranızda insanlık bakımından bir fark yoktur). O halde fuhuş yapmayan ve gizli dostlar edinmeyen, namuslu kadınlar olarak (ve öyle kalmak üzere) onları, velîlerinin izniyle nikâhlayın ve örfe uygun nikâh bedel(i olan mehir)lerini kendilerine verin. Evlendiklerinde bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür (olarak evlenen) kadınlara verilen cezanın (değnek olarak) yarısı[16] (verilir). Bu (cariye ile evlenme izni) sizden sıkıntıya düşmek (zinaya sapmak)tan korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir. [bk. 2/221 ve açıklaması]

26. Allah size (helal ve haramı) açıkça bildirmek, sizi, sizden önceki (iyi)lerin yollarına iletmek ve tevbenizi kabul etmek ister. Allah hakkıyla bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

27. Allah, sizin tevbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine, kötü arzularına uyanlar (ve gayrimüslimler) ise sizin de (kendileri gibi) büsbütün (doğru) yoldan sapmanızı isterler.

28. Allah, sizden (ağır teklifleri) hafifletmek ister. (Çünkü) insan (sabır ve tahammül bakımından) zayıf yaratılmıştır.

29. Ey iman edenler! Mallarınızı, karşılıklı rıza ile (hilesiz, aldatmasız, dürüst) bir ticaret olmaksızın aranızda batıl (rüşvet ve benzeri haram) yollarla yemeyin ve kendinizi (yahut birbirinizi) de (telef edip) öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah, size karşı çok merhametlidir.

(Âyet-i kerîmede görüldüğü şekildeki ticaretin dışında gerek rüşvet, gerek diğer haram yollardan elde edilen hırsızlık, hile, faiz ve her türlü haksız ve karşılıksız kazançlar haram olup bununla, “Kendinizi veya birbirinizi maddeten ve mânen felaket ve ölüme götürmeyiniz.” denilmek istenmektedir (2/188). Aynı zamanda, hakkında kesin olarak helal ve haram hükmü bulunmayan, fakat insanın malca ve bedence mahvına sebep olan yenilen ve içilen her türlü şey ve intihar, “kendinizi telef edip öldürmeyiniz” âyeti ile haram hükmüne dahil edilmiş ve yasaklanmıştır. Bu âyetler aynı zamanda müslümanlar arasında savaşı da yasaklamıştır.) [krş. 2/195]

30. Kim, haddi aşarak ve haksızlık ederek bu (haram sayıla)nları yaparsa, onu

ateşe koyacağız. Bu, Allah’a (göre) pek kolaydır.

31. Eğer size yasaklanan büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin (diğer) kusurlarınızı örter[17] ve sizi güzel/şerefli bir yere yerleştiririz.

32. Allah’ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup sizde olmayanı bir eziklik duyarak) arzulamayın, erkeklere kendi kazandıklarından bir pay olduğu gibi, kadınlara da kendi kazandıklarından bir pay vardır. (Çalışarak) Allah’ın lütfundan isteyin. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir.[18]

33. Ana baba ve akrabaların bıraktıklarından (erkek ve kadından) her birine (hisselerini alacak) vârisler kıldık.[19] Yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin. Şüphesiz ki Allah her şeye şahittir.

(Araplar’da bir adam, başka biriyle; kardeş olmak, birbirine arka çıkmak ve yardım etmek üzere antlaşır ve böylece birbirlerinin mirasına da vâris olurlardı. Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, İslâm’ın ilk devrinde buna izin verilmişti. Fakat sonra Enfâl sûresinin 75. âyeti inince artık bu âyetle amel edildi, önceki uygulamanın hükmü kaldırıldı.)

34. Erkekler, (yeteneği oldukça ailede genel sorumlu olarak) kadınlar üzerine ‘yönetici ve koruyucu’durlar. Bu da Allah’ın kimini kimine (cihad, imâmet ve aile reisliği gibi şeylerde) üstün kılması ve bir de erkeklerin (onlara) mallarından sarfetme (görevinin bulunma)sı sebebi iledir. İyi kadınlar hem (gönülden) itaatli, saygılıdırlar.[20] Hem de Allah’ın, korunmasını emrettiği şeyleri gizlide de (kocalarının bulunmadığı zaman bile ırzlarını ve kocalarının mallarını) koruyanlardır. Geçimsiz, kafa tutan, aldatmalarından endişelendiğiniz kadınlara gelince; onlara (önce) nasihat edin (günahı da hatırlatın), sonra (yola gelmezlerse) kendilerini yataklarında yalnız bırakın, daha sonra (yine edepsizliğine ve gayr-ı ahlâkî davranışına devam ederse), disiplini için hafifçe /sembolik olarak vurun. Eğer size itaat eder (eş olarak saygı gösterir)lerse, artık aleyhlerine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür (haksızlıktan hoşlanmaz).

(İslâm’da olduğu gibi dünya genelinde aile reisliği, maddî ve mânevî nitelikleri ve ekonomik avantajları dolayısıyla, istisnâlar dışında erkeğe verilmiştir. Ailede görevleri bakımından erkek ve kadınların ayrı ayrı sorumlulukları, birbirine karşı hak ve vazifeleri vardır. Birinin diğerine karşı saygısızlık ve serkeşlik etme, ezme ve eziyet etme hakkı yoktur. Aile sevgi, saygı ve müslümanca yaşamakla

huzur bulur ve devam eder. Kadının, iffetsizlikte devam etmesi yani mahremi olmayan/kendisine nikah düşen kimselerle oturup kalkması ve gezmesi, kocasının izin vermediği yerlere gitmesi ve kocasına karşı cüretkâr hareketlerde bulunması halinde, onu hemen evden çıkartma veya boşama yoluna gitme yerine, meşru ölçüler dâhilinde, mecbûren uslandırma, çaresine bakma/hafif vurma yoluna (38/44 dövmek değil) gidilir. İffetli, edepli ve onurlu kadınlar, buna sebebiyet vermezler. Bundan dolayı Peygamber (sas.), hanımlarına hiç vurmamıştır. Eğer erkek, bu türlü kadınlara hafifçe vurmasının ona bir uyarı olmayacağını tahmin ederse bunu da yapmaz. Çünkü maksat dövmek değil onu uyarmak ve uslandırmaktır. Ama serkeşliğe devam etmesi halinde boşama yoluna gidilir. Bu konuda erkekler için bk. 4/128 ve açıklaması.)

35. Eğer (karı kocanın artık iyice) aralarının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar, (onların aralarını gerçekten) düzeltmek isterlerse, Allah aralarını bulmaya onları muvaffak kılar. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir ve her şeyden haberi olandır.

36. Allah’a kulluk edin, hiçbir şeyi (yücelterek ilâhlaştırıp veya tapınak haline getirip) O’na ortak koşmayın. (Sonra sırasınca) ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolda/sokakta kalmışa ve ellerinizin altında bulunan (hizmetkâr)lara iyilik edin. Allah, kendini beğenenleri ve böbürlenenleri sevmez. [bk. 1/4; 9/31; 51/56]

(Allah’a kul olmanın gereği hem ibadet hem de böyle bir ahlâka sahip olmaktır.)

37. (İşte) onlar, hem cimrilik ederler hem de insanlara cimriliği emir (ve tavsiye) ederler ve Allah’ın nimetinden kendilerine bol bol verdiğini gizlerler. Biz de (bu) nankörlere, rezil edici ve alçaltıcı bir azap hazırladık.

38. Üstelik onlar, Allah’a ve âhiret gününe inanmadıkları halde, insanlara gösteriş olsun diye mallarını sarf ederler (ki bunları Allah sevmez). Kime şeytan arkadaş olursa, artık onun ne kötü bir arkadaşı vardır!

39. Onlar, Allah’a ve âhiret gününe inanıp da Allah’ın kendilerini rızıklandırdığı şeyden (O’nun yolunda) harcasalardı, onların aleyhine ne olurdu ki? Allah onları çok iyi bilmektedir.

40. Şüphesiz Allah, zerre kadar haksızlık etmez. (Zerre miktarı) bir iyilik olursa, onu (sevapça) kat kat artırır ve kendi katından da büyük mükâfat verir. [bk.

28/84]

41. (Biz) her ümmetten (kendilerine) bir şahit (peygamber) ve (Resûlüm!) seni de onların (hepsi) üzerine şahit olarak getirdiğimiz zaman halleri nice olur? [bk. 16/84-89]

(Geçmiş ümmetler, peygamberlerinin getirdikleri iman esaslarını, ahlâk nizamını bozduklarından ve kendi arzu ve isteklerine göre yaşadıklarından dolayı hesaba çekileceklerdir. Peygamberleri de onlar aleyhine şahitlik edecek, Hz. Peygamber de bütün peygamberler lehine şahitlik edecektir. Buhârî 'Fezâilü'l-Kur'an' bölümünde şöyle der: Râvî dedi ki: "Bu âyet okunurken Resûlullah (sas.), 'dur' dedi ve (bizim günahlarımıza da şahit olmaktan dolayı) gözlerinden yaşlar dökülüyordu." Oysa biz, kendimiz hakkında bu üzüntüyü duymuyoruz.)

42. Küfre sapanlar/inkâr edenler ve Resûl (Muhammed)'e karşı gelenler (O'nun getirdiklerini beğenmeyenler) o gün yerle bir olmayı temenni ederler. Artık Allah'a karşı bir tek sözü (bile) gizleyemeyecekler.

43. Ey iman edenler! Siz sarhoşken, ne söylediğinizi bilinceye kadar, cünüp iken de yolculuk(ta teyemmüm) hariç gusledinceye kadar namaza yaklaşmayın[21] (ve mescidlere girmeyin). Eğer hasta veya yolcu iseniz veya sizden biri abdest bozmaktan gelmişse veya kadınlarla (cinsel) temasta bulunup da su bulamamışsanız, o vakit temiz bir toprağa (niyetle) yönelin de yüzlerinize ve ellerinize (dirseklerinize kadar) sürün (teyemmüm edin).[22] Şüphesiz ki Allah çok affedendir ve çok bağışlayandır. [krş. 5/6]

44. Kendilerine kitaptan bir nasip verilen (yahudileri ve onlar gibi)leri görmedin mi? Onlar sapıklığı (tercih edip) alırlar ve sizin de yoldan sapmanızı isterler. [bk. 3/99]

45. Allah, sizin düşmanlarınızı çok iyi bilendir. Allah, (size) bir dost olarak kâfîdir, bir yardımcı olarak da Allah yeter.

46. Yahudilerin bir kısmı, (Tevrat'taki) kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğip bükerek ve dine saldırarak (peygamberlere karşı:) [krş. 5/13] "İşittik, fakat karşı geldik." "Dinle, dinlemez olası.", "râ'inâ" derler. Eğer onlar: "Dinledik (sana) itaat ettik, dinle ve bize de bak (gözet)." deselerdi kendileri için daha hayırlı ve doğru olurdu. Fakat Allah, küfürlerinden dolayı onlara lanet etmiştir. Artık onlar, pek azı hariç, iman etmezler.

(Yahudiler, Tevrat’ta gerek Hz. Peygamber’e ait vasıfları ve geleceğini müjdeleyen kelimeleri, gerekse zina gibi haram olan bazı hükümleri değiştirmişler; hatta Hz. Peygamber’e hakaret kastıyla dillerini bükerek “eta‘nâ” (itaat ettik) kelimesini “asaynâ” (karşı geldik), “Râ‘inâ” (bizi gözet) kelimesini de ağızlarını aşağı eğip (i) harfini uzatarak “Râ‘înâ” (bizim çobanımız) şeklinde söylemişlerdi.) [bk. 2/104]

47. Ey kitap verilenler! Biz bir takım yüzleri belirsiz (dümdüz) arkalarına çevir(erek tıpkı enseleri gibi yap)mazdan evvel veya kendilerine lanet ettiğimiz Cumartesi ashâbı (Cumartesi gününe saygı göstermeyen yahudiler) gibi olmadan, yanınızdaki (kitapların asılları)nı tasdik edici olarak indirdiğimiz (Kur’ân-ı Kerîm’)e inanın (yoksa Allah sizi ters yüz eder/insanlık vasfınızdan çıkarır). Allah’ın emri daima yerine gelir.

48. Şüphesiz ki Allah, (sıfatlarında, İlâhlık ve Rabliğinde) kendisine ortak koşulmasını (tevbe etmeden) asla bağışlamaz, bundan başkasını da dilediği kimselerden bağışlar. Kim de (Allah’tan başkalarına bağlanıp onun dine aykırı buyruklarına itaatle) Allah’a ortak koşarsa, çok büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.

(Şirk; yani Allah’a ortak koşmak, bir olan Allah’ın zât ve sıfatlarına imanda, O’na ibadet ve itaatte, O’nun mutlak hâkimiyetinde, otorite ve gücünde, haram ve helalleri (dini ilgilendiren konulardaki serbestlik ve yasaklar) tayin etmede ve kurtarıcılığına sığınmada başka varlıkları O’na denk tutmak veya Allah’ın rızasını değil de başkalarının hoşnutluğunu kazanmaya çalışmaktır. Fitnenin ve bütün zulümlerin başı şirktir. “Lâ ilâhe illallâh” lafzı ile İslâm, şirkin tümüyle savaşır. Şirk oldukça İslâm’dan ve tevhidden söz edilemez. Çünkü şirk en büyük günah ve en büyük zulümdür. Bütün güzel amelleri boşa çıkarır.) [bk. 4/116; 9/31; 3/135; 39/38]

49. (İnkâr ve isyanlarını, İslâm’a uymayan müslümanlıklarını unutarak) kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Halbuki ancak Allah dilediği kimseyi temize çıkarır. Onlar hurma çekirdeğinin incecik ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmazlar.

(Allah kişilerin niyet ve amellerinde ihlaslı/halis olup olmadıklarını bilir.)

50. Bak! Nasıl yalan uydurup da Allah’a iftira ediyorlar. Bu, (onlara) apaçık bir günah olarak (fazlasıyla) yeter.

51. Kendilerine Kitab’dan bir nasip verilmiş olanları (İsrâiloğulları’nı) görmedin mi? Onlar, Cibt’e (kâhinlere, putlaşanlara)[23] ve tâğûta (Allah’tan uzaklaştıran ve emirlerini yapmaktan men edenlere) inanıyorlar da, küfre sapanlar için: “Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır.” diyorlar.

52. İşte onlar, Allah’ın kendilerine lanet ettiği kimselerdir. Allah’ın lanetlediği kimselere de artık bir yardımcı bulamazsın.

53. Yoksa onların (yeryüzünde) mülk (ve saltanat)tan nasipleri mi var? Öyle olsaydı, insanlara bir çekirdek filizi (kadar bir şey) bile vermezlerdi.

54. Yoksa onlar (lanetlenen İsrâiloğulları), Allah’ın kendilerine lütfundan nimet verdiği (peygamber seçtiği Muhammed’e ve onun tarafındaki) insanlara karşı haset mi ediyorlar? Evet biz, İbrahimoğulları’na Kitab ve hikmet verdik, hem de onlara büyük hükümranlık bahşettik.

55. İşte onlardan kimi ona (İbrahim soyundan gelen Muhammed’e) iman etti, kimi de (bu İsrâil’den değil diye) ondan yüz çevirdi. Artık (onlara) alevli bir ateş olarak cehennem yeter.

56. Âyetlerimizi inkâr edenler (kabul etmeyenler) var ya, hiç şüphesiz, onları ateşe atacağız, derileri piştikçe (her defasında yeniden) azabı tatmaları için onları başka (taze) derilerle değiştireceğiz. Şüphesiz ki Allah mutlak galip, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir. [krş. 20/74; 87/13]

57. İman edip de sâlih ameller işleyenleri, içinde ebedî kalmak üzere, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Orada kendilerine tertemiz eşler vardır ve onları en koyu gölgeliklere koyacağız.

58. Şu bir gerçek ki Allah, size emanet (ve iş)leri mutlaka ehline (İslâm’a göre ahlâkı sağlam, yeteneklilere)[24] vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Gerçekten Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz Allah, (her şeyi) işiten ve görendir.

59. Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, Resûl’e itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de… Herhangi bir şey hakkında çekişir (anlaşamaz)sanız, eğer gerçekten Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsanız, onu, Allah’a ve Resûlü’ne arz edin (Kur’an ve Sünnet’le halledin).[25] Bu, (sizin için) daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.

60. (Ey Muhammed!) Sana indirilen (Kur’an’)a ve senden önce indirilen (kitaplar)a (sözde) inandıklarını iddia edenleri görmedin mi? Kendilerine onu inkâr (ve red) etmeleri emredildiği halde yine de tâğûtta (Allah’ın hükümleriyle hükmetmeyenler tarafından) muhakeme olmak (yargılanmak) isterler. Zaten şeytan da onları (böylece hidayetten) uzak bir sapıklıkla büsbütün saptırmak ister. [bk. 2/256 ve açıklaması; 5/49, 50; 16/36 ve açıklaması]

(İbni Kesîr bu âyetin tefsirinde, “Allah’a iman ettik diyenler herhangi bir anlaşmazlık halinde çözüm için Allah’ın kitabına ve Resûlü’nün sünnetine başvurmazlarsa bu onların içlerindeki küfürdendir.” dedikten sonra, nüzûl sebebi hakkında da şunu nakleder: “Medineli sözde kendini müslüman gösteren bir (münâfık) ile bir yahudi arasında anlaşmazlık çıktı. Bunu çözümlemek için yahudi, Hz. Peygamber’in hakemliğinde, münâfık ise yahudi kâhin Ka‘b b. Eşref’in hakemliğinde muhakeme olmak istemişti. Bunun üzerine her şeyden haberi olan Rabbimiz, Resûlü’ne durumu bu âyetle bildirmiş, sonra Hz. Ömer bu münâfığın cezası için gerekeni yapmıştır.”)

61. Kendilerine: “Haydi (hakem olarak) Allah’ın indirdiği (Kur’ân-ı Kerîm’i)ne ve Resûlü’ne gelin!” denildiği zaman, münâfıkların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.

62. Fakat elleriyle yaptıkları (kötülükler) yüzünden kendilerine bir felaket geldiği vakit: “Biz iyilik etmek ve uzlaştırmaktan başka (bir şey) istemedik.” diye, nasıl da Allah’a yemin ederek (ve özür dileyerek) sana gelirler.

63. Onlar, Allah’ın kalplerinde olan (yalan)ı bildiği kimselerdir. Onlara aldırma, onlara yine de öğüt ver ve kendileri hakkında tesirli söz söyle.

64. Biz, bütün peygamberleri ancak Allah’ın izni (emri) doğrultusunda kendilerine itaat edilsin diye gönderdik. Onlar, (o tâğûtta muhakeme olmaya gitmek isteyerek) kendilerine yazık ettikleri zaman, (pişman olarak) sana gelip Allah’tan bağışlanmalarını dileselerdi, Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, elbette Allah’ı, daima tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edici bulurlardı.

65. Hayır! Öyle (dedikleri gibi) değil. Rabbine andolsun ki (onlar) aralarında ihtilaf ettikleri meselelerde seni hakem yapmadıkça, sonra da verdiğin hükümden içlerinde bir sıkıntı (ve şüphe) duymadan, (sana) tam teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.

(Allah’ın ve Resûlullah’ın hükmüne razı olmayan, tanımayanların Allah’a iman

etmemiş olduğu bildirilmektedir (İbni Kesîr (Çetiner), I, 159 ve ilgili âyetler). Hulâsatü'l-Beyân'da ise "Şu halde âyet, Allah'ın kitabına ve Resûlullah'ın sünnetine uygunluk dışında bir şeyin hükmüne razı olmanın küfür olduğuna delâlet eder. Binâenaleyh, Allah'ın ve Peygamber'in hükümlerinden bir şeyi ister beğenmeyerek, ister küçümseyerek kasten reddetmek İslâm'dan çıkmaktır." denilmektedir.) [Râzî, III, 960; Elmalılı, V, 21-22, 449]

66. Eğer biz onlara (İsrâiloğulları'na dediğimiz gibi): "Kendinizi[26] öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın." diye yazmış (farz kılmış) olsaydık, içlerinden pek azı hariç onu yapmazlardı. Oysa onlar, kendilerine verilen öğütleri dinleyip uygulasalardı, kendileri için elbette daha hayırlı ve (imanlarını) daha kökleştirici olurdu.

67. O takdirde elbette biz de kendilerine katımızdan büyük bir mükâfat verirdik.

68. Ve elbette onları dosdoğru bir yola iletirdik.

69. Kim Allah'a ve Resûl'e (cân u gönülden) itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği nebîler, sıddıklar, şehitler ve sâlihlerle beraber olacaklardır. İşte onlar ne güzel arkadaştırlar! [bk. 4/80 ve açıklaması]

70. Bu lütuf Allah'tandır. (Bu lütfa mazhar olanların kadrini) bilici olarak Allah yeter.

71. Ey iman edenler! (Düşmanlarınıza karşı) korunma (ve savunma) tedbirlerinizi alın. Sonra (düşman üzerine) duruma göre ya bölük bölük veya hep birden seferber olun.

(İslâm'da; dine karşı tehdit oluşturanlara, saldırı yapanlara, din ve vicdan üzerinde baskı ve zulüm yapanlara karşı savaşa meşru şekilde (2/190-193) izin verilmiştir (9/36; 22/39-40; 47/4). Bunun için de savaştan önce hazırlıklı ve eğitimli olmak lazımdır.)

72. İçinizden bir grup (münâfık, harbe çıkma) işini, mutlaka ağırdan alacaklardır. Eğer size bir felaket gelirse: "Allah bana hakikaten iyilikte bulundu. Çünkü onlarla beraber değildim." der.

73. Eğer size Allah'tan (fetih ve ganimet gibi) bir nimet erişirse o zaman sanki, sizinle kendisi arasında (daha önce) hiçbir alâka (ve sorun) yokmuş gibi: "Keşke ben, (samimi olarak) onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarı (ve ganimet)

kazansaydım.” der.

74. Öyleyse dünya hayatını, âhiret karşılığında sat(ıp değiştir)enler (âhiret hayatını ve sevabını, fânî dünya hayatına tercih edenler), Allah yolunda savaşsın. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, biz, ona büyük bir mükâfat vereceğiz.

75. (Ey müslümanlar!) Size ne oluyor da: “Ey Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize katından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı lütfet.” diyen, ezilen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda ve Allah yolunda savaşmıyorsunuz?!

(Bu âyet-i kerîmede Cenâb-ı Hak, zulme ve haksızlığa uğramış çaresiz müslümanlara yardım edilmesini ve gerekirse onları kurtarmak için savaşılmasını istemektedir.)

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar. Küfre sapanlar da (Allah’ın emirlerinden uzaklaştıran ve kendi emir ve yöntemlerini hâkim kılmak isteyerek ilâhlık taslayan) tâğût(u ayakta tutma) uğrunda savaş verirler. O halde (ey iman edenler!) Siz (de) şeytanın dostlarına karşı savaşın. Şüphesiz ki şeytanın hilesi çok zayıftır.

(Gizli veya açık münâfıklar, kâfir grupları ve inkârcılar, tâğûtların dostu; ve bunların her ikisi de şeytanın dostudurlar. Hepsi de Allah’ın emirlerinin ve mü’minlerin düşmanıdırlar, onlarla mücadele ederler.) [bk. 2/257; 6/26; 16/36 ve dipnotu]

77. (Savaş emredilmezden evvel) kendilerine: “(Size eziyet eden müşriklere karşı, savaştan şimdilik) ellerinizi çekin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin.” denilen kimseleri görmedin mi? (Kendilerini korumak için) savaş yazılınca (farz olunca görürsün ki) içlerinden bir grup, Allah’tan korkarcasına, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkarlar ve: “Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar ertelesen.” derler. (Resûlüm! Onlara) de ki: “Dünyanın geçici menfaati pek azdır. Âhiret ise ‘Allah’ın emirlerine uygun yaşayanlar’ için elbette daha hayırlıdır. Siz, hurma çekirdeğinin ipliği kadar bile haksızlığa uğratılmazsınız.”

78. Nerede olursanız olun ölüm sizi yakalar; titizlikle korunan muhkem/sağlam kaleler içinde olsanız bile! Onlar bir iyiliğe ulaşırlarsa: “Bu Allah katındandır.” derler. Eğer onlara bir kötülük/yenilgi dokunursa: “Bu senden” derler.

(Resûlüm!) De ki: “Hepsi Allah tarafından (var edilmiş)tir.” Böyle iken bu topluluğa ne oluyor da, (Allah’ın muradına ait) hiçbir sözü anlamaz hâle geliyorlar? [krş. 21/2, 107; 31/7; 34/28]

79. (Ey insan!) Sana gelen her iyilik Allah’tandır. (Yine) başına gelen her kötülük ise kendi nefsindendir. (Ey Muhammed!) Seni insanlara bir resûl olarak gönderdik. (Buna) hakkıyla şahit olarak Allah yeter. [krş. 10/44]

(Âyet-i kerîmede de görüldüğü gibi, “hayır” da, “şer” de Allah tarafından yaratılmış olup bunlardan herhangi birini kendi isteğiyle seçen, kulun kendisidir. Yüce Rabbimizin, kullarının sadece iyi şeyleri seçmesine ve yapmasına rızası vardır, diğerlerine ise yoktur. Kul, kendi iradesiyle onu seçer, ister ve ona yönelir. Allahu Teâlâ da kulun bu ısrarlı isteğini dilerse yaratır. Ancak yüce Allah, kulu hakkında haksız ve sebepsiz yere şerri yaratmaz (10/44). Tıpkı bunun gibi Allahu Teâlâ, kulunu kendisi saptırmaz; ancak, nefsine uyarak yoldan sapmış kimseyi, yaptığının karşılığı olarak sapıklığında bırakır.)

80. Kim Peygamber’e itaat ederse, muhakkak Allah’a itaat etmiş olur. Kim de (itaatten) yüz çevirirse (üzülme), biz seni onların üzerine bir bekçi göndermedik.

(Hz. Peygamber Allah’ın kulu, elçisi ve İslâm dininin temsilcisidir. Ahlâkı Kur’an’dır. Allah’a inananlar için, dünya ve âhiret işlerinin tümünde en güzel örnek odur (33/21). Söyledikleri ve yaptıkları Allah’ın gözetimi ve izni altındadır. Kur’an’ın örnek uygulayıcısı odur. Kendisinin buyrukları da Kur’an’ın ruhuna uygun olup yalnız kendi zamanıyla kayıtlı değil, bütün zamanlarda geçerlidir. Çünkü ona Kur’an’ı açıklama yetkisi verilmiş (16/44) ve hikmet öğretilmiştir. Sağlam kaynaklardan gelmiş hadislerine itibar etmeyip yalnız Kur’an’a dayandığı iddiasıyla Peygamber’i sadece bir aracı kabul etmek, kâfirliğin ve dinsizliğin bir köprüsüdür. Çünkü hayat dini olan İslâm, Allah’ın bildirmesi ve Resûlü’nün açıklama ve uygulamasıyla meydana gelmiştir. Âyette beirtildiği üzere Allah’a itaat ve sevgi, Resûlü’ne, onun hadis ve sünnetine uymakla gerçekleşir.[27] Kim de onlara gönül rahatlığıyla teslim olmazsa iman etmiş sayılmaz.) [bk. 3/164; 4/65]

81. (Münâfıklar, gündüz senin huzurunda sözlerine itaatkâr gözüküp) “baş üstüne” derler. Senin huzurundan çıktıkları zaman, onlardan bir grup geceleyin senin söylediğinin tersine plan kurarlar. Allah da, onların gece ne tasarlayıp kurduklarını bir bir kaydediyor. Onun için sen onlardan yüz çevir (aldırma, işi Allah’a havale et), Allah’a güvenip dayan. Allah, vekil olarak (sana) yeter.

82. Onlar hâlâ Kur’an’ı gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah’tan başkası tarafından (gönderilmiş) olsaydı, elbette içinde birçok çelişki bulurlardı.

83. Onlara (harpte mü’minler hakkında) güven veya korkuya dair bir haber geldiği zaman, (münâfıklar aslını öğrenmeden) onu yayıverir (ortalığı telaşa verir)ler. Eğer onu Peygamber’e ve aralarındaki yetkili kimselere götürselerdi, elbette, onlardan hüküm çıkarmada (işin iç yüzünü, aslını anlamada) maharetli olanlar onu bilirdi. Eğer size (Resûlü’nü göndermek, Kitabı’nı indirmekle) Allah’ın lütfu ve rahmeti olmasaydı, (kâmil akıllarıyla temiz kalan) pek azınız hariç, muhakkak şeytana uyardınız.[28]

84. (Ey Muhammed!) Allah yolunda savaş. (Başkası dönerse dönsün,) sen kendinden başkasından sorumlu değilsin. Mü’minleri de (savaşa) teşvik et. Bir de bakarsın ki Allah, küfredenlerin/İslâm karşıtlarının gücünü kırar/şerrini önler. Allah’ın gücü daha şiddetli, azapla terbiyesi de pek çetindir.

85. Her kim güzel bir işe aracılık ederse, ondan kendisine bir pay (sevap) vardır. Kim de kötü bir (işe) aracılık ederse, (yine) ondan kendisine bir pay (vebal) vardır. Allah her şeyin karşılığını vermeye kâdirdir.

86. (Bir mü’min tarafından İslâmî) bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeliyle selama karşılık verin veya en azından verilen selamın aynısı ile mukâbele edin. Allah her şeyin hesabını yapandır.

(Bir müslümanın selam vermesi, karşı tarafa sevgi ve barış mesajı vermiş olduğundan, buna karşı da ‘ve aleyküm selam’ veya ziyade ifade ile ‘ve aleyküm selam ve rahmetullah ve berakâtüh’ diye karşılık verilmelidir. Ehl-i Kitab’a karşı yalnız “aleyküm” denilir.)

87. Allah, O gerçek İlâh’tır ki kendisinden başka hiçbir ilâh yoktur; gelmesinde şüphe olmayan kıyamet gününde sizi mutlaka toplayacaktır. Allah’tan daha doğru sözlü kim vardır?

88. Size ne oluyor da, münâfıklar hakkında (ve onların küfre saptıkları noktasında ittifak etmeyip) iki grup oluyorsunuz? Halbuki Allah, kazandıkları (günahları)ndan dolayı onları tersine (küfre) çevirmiştir. Allah’ın (niyet ve amelleri yüzünden) sapıklıkta bıraktığını siz mi doğru yola getirmek istiyorsunuz? Allah kimi sapıklıkta bırakırsa, artık onun için bir yol bulamazsın.[29]

89-90. Onlar, kendileri küfre saptıkları gibi, sizin de küfre sapıp (kâfirlikte ve İslâm’a karşı olma yolunda kendileri ile) aynı olmanızı ne çok isterler.[30] O halde onlar, Allah yolunda (O’na teslim olup sizinle) hicret[31] etmedikçe, onlardan dostlar edinmeyin. Eğer (tevhid ve hicretten) yüz çevirirlerse, o (size düşmanlık yapa)nları bulduğunuz yerde yakalayıp öldürün. Onlardan ne bir dost ne de bir yardımcı edinin. Ancak sizinle aralarında bir antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar veya (kendi kavimleriyle beraber olup) sizinle savaşmak ya da (sizinle beraber olup) kendi kavimleriyle savaşmak (istemediklerin)den göğüsleri daralarak size gelenler hariçtir (onlara dokunulmaz). Eğer Allah dileseydi, onları sizin başınıza musallat ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık, sizden uzak durup savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah, onlara saldırmanız için size hiçbir yol vermemiştir.

91. Bir de hem sizden, hem de kendi kavimlerinden emin olmak isteyen diğer (münafık) kimseleri de bulacaksınız ki bunlar, ne zaman (kendi grupları tarafından) fitne çıkarmaya çağırılsalar, ‘canla başla atılırlar.’ Bu kimseler şâyet, sizden uzak durmazlar, barış teklif etmezler ve (her fırsatta size saldırmaktan) ellerini çekmezlerse, artık onları nerede bulursanız yakalayın ve öldürün. İşte onlar hakkında size apaçık bir yetki verdik.

92. Bir mü’min(in) diğer bir mü’mini, bir yanlışlık dışında, öldür(mesi düşünül)emez. Kim bir mü’mini yanlışlıkla öldürürse, mü’min bir köle azat etmesi ve (ölenin) ailesine (mirasçılarına) onlar bağışlamadıkça teslim edilecek bir diyet vermesi lazımdır. (Ölenin) yakınları sadaka olarak bağışlarlarsa o hariçtir (diyet gerekmez). Eğer (öldürülen) mü’min olduğu halde, size düşman bir kavimden ise, (öldürenin yalnız) mü’min bir köle azat etmesi gerekir.[32] Şâyet (öldürülen kimse) kendileriyle aranızda anlaşma bulunan bir kavimden ise, yine mirasçılarına teslim edilecek bir diyet vermek ve bir mü’min köle azat etmek gerekir. Kim de bunları bulamazsa, Allah’ın tevbesi(ni kabul etmesi) için birbiri ardınca iki ay oruç tutması gerekir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir.

(İbni Abbas’dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah (sas.) bir kavme bir seriyye göndermişti. İçlerinde Mikdad b. Esved (ra.) de vardı. O kavme vardıkları zaman oradaki insanlar kaçmış, yalnız yanında çok mal bulunan bir kişi kalmıştı (ki imanını kavminden gizliyordu). İslâm süvârileri onun yanına gelince o, şehadet ve tekbir getirmeye başladı. Fakat Mikdad (ra.) buna inanmadı, üzerine yürüyüp onu öldürdü ve mallarını aldı. Bunu doğru bulmayan arkadaşları haberi Resûlullah’a ilettiler. O da çok üzüldü ve Mikdad’ı (ra.) çağırttı. Ona, “Şehadet

getiren adamı mı öldürdün, yarın kelime-i şehadetle senin durumun nasıl olacak?” buyurdu. O da, “Korktuğundan söylemişti.” dedi. Diğer bir rivayette Resûlullah (sas.), “Sen onun kalbini yarıp baktın mı?” buyurdu. Bunun üzerine bu âyet indi ve düşman kavme diyet verilmediği için yalnız bir köle azat etmesi istendi. Bilinen bir müslümanın yanlışlıkla öldürülmesi durumunda maktûlün müslüman ailesine yüz deve veya bedeli diyet ödenir, yoksa devletin ödemesi istenir. Köle azat edilir. Hiçbirine gücü yetmezse kâtil 60 gün peşpeşe oruç tutar. Devlet, suçluyu affedemez.)

93. Kim de bir mü’mini kasten öldürürse, onun cezası, içinde ebedî kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiştir. Ona büyük bir azap hazırlamıştır.

(Kasten bir mü’mini öldürmenin dünyadaki cezası kısas yani idamdır. İslâm’a göre affetme veya hafifletme ve başka cezaya çevirme yetkisi veya diyet alma hakkı yalnız maktûlün ailesine aittir; bu cezayı başka hiç bir kimse veya kurumun affetme yetkisi yoktur. Bir kâtili evine kapatıp saklayan da suçlu olur.) [bk. 2/178-179; 5/45]

94. Ey iman edenler! Allah yolunda (sefere) çıktığınız zaman (mü’mini kâfirden ayırt etmek için) her şeyi iyice araştırın. Size selam veren (müslüman olduğunu söyleyen) kimseye, dünya hayatının geçici menfaatini arayarak hemen: “Sen mü’min değilsin.” demeyin. Çünkü Allah katındaki ganimetler pek çoktur. (Unutmayın ki) önceden siz de böyle idiniz de Allah size (imanı) lütfetti. O halde iyice araştırın (sen mü’min değilsin diye peşin hüküm vermeyin). Şüphesiz ki Allah bütün yaptıklarınızdan haberdar olandır.

95. Mü’minlerden özürsüz olarak (izin alarak cihada çıkmayıp evlerinde) oturanlarla, malları ve canlarıyla Allah yolunda savaşanlar bir değildir. Allah mallarıyla ve canlarıyla savaşanları, derece bakımından oturan (savaştan geri kalan)lardan (kat kat) üstün kıldı. Bununla birlikte Allah, her birine de (sâlih kullar olmaları dolayısıyla) en güzel (şey olan cennet)i vaadetmiştir. Allah savaşanları, oturan (savaşmayan)lardan büyük bir mükâfat ile üstün kıldı.

96. (Onlara) kendi katından hem dereceler, hem de bağışlanma ve rahmet vardır. Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

97-98. (İslâm dışı bir yerde tavizler vererek ve hiç rahatsızlık duymadan, tâğûtlarla uyum sağlayarak yerlerinde kalmakla) kendilerine yazık edenlerin

canlarını melekler alırken: “(Dinde) ne haldeydiniz?” derler. (Onlar da): “Biz o yerde (baskı altında, dinin emirlerini yapamayan) çaresizlerden (ezilenlerden)dik.” derler. (Melekler): “Allah’ın yeri geniş değil miydi, oradan hicret etseydiniz ya!” derler. İşte (dünya hayatının rahatını tercih ettiklerinden dolayı) bunların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varılacak bir yerdir! Ancak hiçbir çareye gücü yetmeyen ve (hicret için) hiçbir yol bulamayan (gerçekten) kudretsiz ve zavallı olan erkek, kadın ve çocuklar hariçtir. [krş. 16/27-29]

99. İşte bunları Allah’ın affetmesi umulur. Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

100. Kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde (gidilecek/barınacak) birçok yer ve (her türlü) genişlik bulur. Kim Allah ve Resûlü yolunda hicret ederek evinden çıkar da yolda ecel gelip kendisini yakalarsa, onun mükâfatı Allah’a aittir. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

(Milâdî 622 yılında Hz. Peygamber ve ashabı Medine’ye hicret etmişler, orada yeni bir toplum ve devlet oluşturmuşlardı. Bundan böyle, küfrün ve şirkin hâkim olduğu ve İslâm’ın gereğini yaşama ve mücadelenin imkânsız olduğu zalimler diyarından hicret etmek artık farz olmuştu. Rivayet edilir ki bundan önceki 95-99. âyetler nazil olunca, Resûlullah (sas.), bunları kendileriyle birlikte hicret etmeyen Mekke’deki müslümanlara göndermişti. Onlardan Damra b. Cündeb (ra.) 98. âyeti işitince, “Vallâhi ben istisnâ edilenlerden değilim. Hem zenginim ve hem de çarem var; bu gece Mekke’de yatmam.” dedi. İhtiyardı ve gözleri de pek görmüyordu. Oğullarını ve bir kısım eşyasını alarak yola çıktı. Fakat Ten’im denilen yerde vefat etti. İşte bu âyet onun hakkında nazil oldu. İşte hayatını ve yaşam tarzını Allah’ın rızasına ve hükümlerine bağlayanlara Rabbimizin lütfu ve mükâfatı budur.)[33] [bk. 29/56; 34/31; 39/10]

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman (seferîlik şartları yerine gelmişse) inkâr edenlerin fenalık yapacaklarından korkarsanız (ve korkulu olmasanız da), namazı kısalt(arak dört rekatlı farzları iki kıl)manızda size bir günah yoktur. şüphesiz ki küfre sapanlar/inkârcılar, size apaçık bir düşmandır.[34] [bk. 2/239; 4/102]

102. (Ey Resûlüm!) Sen de (cephede) içlerinde olup onlara namaz kıldırdığın zaman, onlardan bir grup seninle beraber (namaza) dursun ve silahlarını (yanlarına) alsınlar (diğer grup düşmana karşı beklesinler). (Namazda olanlar) secde ed(ip bir rekat kıl)ınca hemen arkanızda ol(up sizi gözle)sinler. Bu defa

namaz kılmayan diğer grup gelsin, (ikinci rekatı) seninle beraber onlar kılsınlar, silahlarını ve (gerekli) korunma tedbirlerini de alsınlar (sonra yine her grup sıra ile, kılmadıkları bir rekatı tamamlasın)[35]. İnkâr edenler isterler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gaflet edesiniz de üzerinize (ânî) bir baskın yapsınlar. Eğer yağmur sebebiyle sıkıntı çeker veya hasta olursanız, silahlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Yine de (gerekli) korunma tedbirlerinizi alın. Allah kâfirler için rezil ve perişan edici bir azap hazırlamıştır.

103. Artık namazı bitirdiğiniz zaman ayakta iken, otururken ve yanlarınız üzerinde (uzanmış) iken Allah'ı zikredin, emniyete kavuştuğunuz zaman da namazı dosdoğru (tam) kılın. Çünkü namaz, mü'minlere vakitleri belli bir farzdır. [krş. 3/191; 10/12, 22, 23. Ayrıca beş vakit namaz vakti için bk. 11/114; 17/78-79]

104. O (düşmanlarınız olan inkârcı) toplumu aramakta (ve takip etmekte) gevşek davranmayın. Siz (yaralarınızdan) acı duyuyorsanız, elbette sizin duyduğunuz acı gibi onlar da acı duymaktadır. Halbuki siz, Allah'tan onların ummadıkları (yardım ve cennet gibi) şeyler umuyorsunuz. Allah her şeyi hakkıyla bilici, (bütün emir ve yasaklarında) mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

105. (Ey Muhammed!) İnsanlar arasında, Allah'ın sana bildirdiği[36] şekilde hükmetmen için (bu) Kitab'ı sana gerçeğin, hakkın ta kendisi olarak biz indirdik. (Allah'ın dinine karşı batılı savunan) hainleri(n sözlerine inanıp onları) savunucu durumda olma![37]

106. Ve Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

107. (Günah işleyerek) kendilerine hainlik edenlerden yana uğraşma/bir çaba harcama! Çünkü Allah, hainlikte ısrar eden günahkârları sevmez.

(Bu böyle olduğu gibi, Allah'a ve Peygamber'e muhalefet edenler sevilmez, günahkâr ve nankörlere de itaat edilmez.) [bk. 59/22; 76/24]

108. (Onlar) insanlardan (korkup, utanıp kötü işlerini) gizlerler de, Allah'tan (utanıp) gizlemezler (eğer korksalardı vazgeçerlerdi). Halbuki O (Allah, kendisinin) razı olmadığı sözü, onlar gece kararlaştırırlarken kendileri ile beraberdir. Allah('ın ilmi) onların yaptıkları/yapacakları her şeyi kuşatır.

109. İşte siz, (diyelim ki) dünya hayatında o (hainlik yapan dinden sapa)nları

savundunuz. Ya kıyamet günü! Allah’a karşı onları kim savunacak veya kim onlara vekil olacak?

110. Kim bir kötülük yapar, yahut (günah işleyerek) kendisine yazık eder, sonra da Allah’tan bağışlanma dilerse, Allah’ı çok bağışlayıcı, çok merhametli bulur. [38]

111. Kim bir günah kazanırsa(!), ancak kendi aleyhine kazanır. Allah (her şeyi hakkıyla) bilici, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

112. Kim bir hata veya günah işler de sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, elbette o, bir iftira (suçunu) ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.[39]

113. (Ey Resûlüm!) Eğer sana Allah’ın lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir grup, seni (vereceğin hükümde) saptırmayı tasarlamışlardı. Onlar, kendi nefislerinden başkasını saptıramazlar ve sana da hiçbir şekilde zarar veremezler. Allah, sana Kitab’ı (Kur’an’ı) ve hikmeti[40] indirdi ve sana (bütün bu) bilmediklerini öğretti. Sana Allah’ın lütfu (ve yardımı) çok büyüktür.

(Medine yerlilerinden olan ve müslümanlığı kabul etmiş bulunan Tu‘me b. Übeyrik (ra.) hırsızlık yapmıştı. Hakkındaki şikayet bazı delillerle tespit edilmesine rağmen, her nasılsa, insanlardan utandığından, yapmadığına yemin etmişti. Kabilesi olan Zaferoğulları o gece aralarında Tu‘me’yi savunmayı kararlaştırdılar. Sonra Resûlullah’a gelerek onu beraat ettirmek için ısrar ettiler, güvenilir kimse olduğunu söylediler. Bunun üzerine, hiçbir şey kendisinden gizli kalmayan Rabbimiz, her türlü günah işleyenlere ve günahkârlara arka çıkanlara karşı yukarıdaki (105-113) âyetlerini indirdi.)[41]

114. Onların (haince kendi aralarındaki) fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadakayı veya bir iyiliği, ya da insanların arasını düzeltmeyi emreden(in gizli konuşması) hariç. Kim de bun(lar)ı Allah’ın rızasını isteyerek yaparsa (biz) ona çok büyük bir mükâfat vereceğiz.

115. Her kim de kendisine doğru yol (İslâm) belli olduktan sonra, Resûl’e karşı tavır koyar (emirlerini beğenmez) ve (Resûlü örnek alan) mü’minlerin yolundan başkasına uyarsa, onu döndüğü (ve seçtiği o sapık)[42] yolda bırakırız. Sonra kendisini cehenneme atarız. O ne kötü bir gidiş yeridir!

116. Şüphesiz ki Allah, (zâtında, sıfatlarında ve hükmünde) kendisine ortak koşulmasını (Allah’ın hükümlerinin aksine, hüküm koyarak ilâhlaşanları)

bağışlamaz, bundan başka (günahları) da dilediği kimseler için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak ki o, (haktan) tam uzak bir sapıklığa düşmüştür. [krş. 4/48 ve açıklaması]

117. (Mekke müşrikleri Allah'ın varlığını itiraf etseler de) onu bırakıp ancak (Lât, Uzzâ ve Menât gibi) dişi (isimli tanrıça)lara tapıyorlar. (Aslında onlar,) o inatçı şeytandan başkasına tapmış olmuyorlar. [krş. 36/60]

118-119. (O şeytan) ki; Allah ona lanet etti (rahmetinden kovdu). O da şöyle dedi: "Elbette senin kullarından belirli bir pay (ve intikam) alacağım. Onları elbette saptıracağım, mutlaka boş umut (ve arzu)lara düşüreceğim. Onlara mutlaka emredeceğim (onlar da putlar için ayıracakları kurbanlık) hayvanların kulaklarını yaracaklar. (Yine) Allah'ın yarattığı (tabii şekil ve halleri)ni değiştirmelerini emredeceğim ve onlar da bunu yapacaklar." (İyi bilin ki) kim de Allah'ı bırakıp şeytanı (ve benzerlerini) dost edinir (onun hoşlandığı şeyleri yapar)sa gerçekten o apaçık bir ziyana uğramıştır.

(Tefsirlerde yapılan açıklamalara göre, şekilce kadını erkek, erkeği kadın yapmaya çalışacaklar. Bıyıklarını ve sakallarını yolacaklar, suratlarını boyayacaklar, her iki cins de kılıklarını değiştirecekler. Organlarını yaratılış vazifelerinin dışında ve tersine kullanacaklar. Nikâhlılık yerine sefil hayatı yaşayacaklar. Güzel olsun diye vücutlarına dövme, estetik ameliyat gibi görünümlerini değiştirecek şeyler yapacaklar. Bazı kadınlar kimi yerde soyunacak veya sokaklarda yarı çıplak giyimleri ile haya ve utanma duygularını öldürecekler. DNA ile oynayıp bozarak, farklı yaratık elde etmeye çalışacaklar. Mahlûku Hâlık yerine koyacaklar, Allah'ı sever gibi onları sevecekler (2/165). Tevhidden çıkacaklar, izm'leri/ideolojileri din haline getirecekler, dinî yaşantıyı bırakıp batıl fikrin, şeytan ve tâğûtun peşinden koşacaklar. Allah'ın yaratışının değiştirilemeyeceğini ve kendilerine lanet olunduğunu bilmeyecekler.) [bk. 7/17]

120. (Şeytan,) o (kendisine dost ola)nlara söz verir ve onları boş umutlara düşürür. Şeytanın onlara söz verdiği hususlar, bir aldatmacadan başka bir şey değildir.

121. İşte onların varacakları yer cehennemdir. Oradan kaçacak bir yer de bulamazlar.

122. İman edip de sâlih amel işleyenleri de içinde ebedî olarak kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyacağız. (İşte) Allah'ın vaadi (kesin bir)

gerçektir, Allah’tan daha doğru sözlü kim olabilir?

123. (Ey müslümanlar! Allah’ın vaadettiği sevaba ulaşmak) ne sizin boş umutlarınızla, ne de Ehl-i Kitab’ın boş umutlarıyladır (ancak iman ve sâlih amelledir). Kim bir kötülük yaparsa (tevbe edip bağışlanması hariç) onun (karşılığıy)la cezalanır da artık kendisine Allah’tan başka bir dost ve bir yardımcı bulamaz.[43] [bk. 4/110; 99/8]

124. Erkek ve kadından, mü’min olarak kim de sâlih ameller işlerse, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.

125. İyilik ederek/işi güzel ve doğru yaparak kendini, Allah’a teslim eden ve İbrahim’in ‘Allah’ı birleyen dinine’ uyan kimseden, din bakımından daha güzel kim vardır? Allah, İbrahim’i dost edinmiştir.

126. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah’ındır (siz ancak O’nun verdiği kadarına sahipsiniz). Allah(’ın ilim ve kudreti) her şeyi (çepeçevre) kuşatır. [bk. 5/120; 2/246]

(Yeryüzünde ne varsa, Allah onu hepiniz için yaratmıştır.) [bk. 2/29]

127. Senden kadınlar hakkında fetvâ isterler. De ki: “Onlar hakkında size fetvâyı Allah veriyor. (Bu da) kendilerine yazılmış olan (mirastan hakların)ı vermeyip kendileriyle evlenmeyi arzuladığınız (yahut nikâhlanmaktan kaçındığınız) yetim kadınlar ile zayıf çocuklar ve (bir de) yetimlere karşı (haklarını koruma veya vermede) adaleti yerine getirmeniz hakkında olup, Kitab’da size okunanlardır.” Her ne hayır yaparsanız şüphesiz Allah onu hakkıyla bilicidir. [bk. 2/83, 177, 220; 4/2, 4, 6, 10]

128. Eğer bir kadın, kocasının geçimsizlik ve huysuzluğundan veya (kendisinin sevimsizliğinden dolayı) yüz çevirmesinden endişe ederse (bazı fedâkârlıklar yaparak) bir anlaşma ile kendi aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. Barış (hali, geçimsizlik ve ayrılıktan) daha iyidir. Zaten nefisler kıskançlığa (bencil ve cimri davranmaya) meyillidir. (Ey erkekler!) Eğer iyi geçinir (nefislerinize uyarak kadınlara eziyet etmekten) sakınırsanız, şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır (bunun karşılığını size hakkıyla verecektir).

(Evli eşler Allah’ın rızasını kazanarak huzurlu bir beraberlik için müsamahalı olmalı ve birbirine eziyetten kaçınmalıdırlar. Müslim’in rivayetinde Peygamberimiz (sas.), “Bir kimse hanımına buğzetmesin, çünkü hoşlanmadığı

huyları varsa, ona karşılık memnun olacağı huyları da vardır.” buyurmuştur. Yine buyurmuştur ki: “Mü’minlerin imanca en mükemmeli ahlâkça en iyi olanıdır ve hayırlı olanınız da kadınlara hayırlı olandır.” Ayrıca kadına iffetsizlik hali ve kocasına cüretkâr tavırları dışında eziyet edilmeyeceği de bildirilmiştir. Erkeğin iffetsizlik ve çekilmez eziyetlerine karşı da kadının kocasını uyarma, hâkime ve hakemlere başvurarak boşama/boşanma hakkı vardır.) [bk. 2/229; 4/34; 60/10]

129. (Ey Kocalar!) Ne kadar arzu etseniz (ve uğraşsanız, birden fazla eş aldığınızda), kadınlar(ınız) arasında (sevgi bakımından tam) adalet sağlayamazsınız. (Eğer birden fazla hanım alma gereği ve zorunluluğu varsa) o halde (birine) tamamen yönelip diğerini muallakta (hor görerek kocasızmış) gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve (gücünüz dâhilinde haksızlıktan) sakınırsanız, şüphesiz ki Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.[44] [bk. 4/3]

130. Eğer (karı koca artık çaresiz kalarak boşanıp) ayrılırlarsa, Allah lütfu keremi ile her birini (diğerine) muhtaç olmaktan kurtarır. Allah’ın lütfu geniştir. (O) tam hüküm ve hikmet sahibidir.

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak Allah’ındır Andolsun ki biz, sizden önce kitap verilenlere de, size de: “Allah’tan korkun (O’nun emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının).” diye emrettik. Eğer küfre saparsanız (O’na zarar veremezsiniz), şüphesiz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak Allah’ındır. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, bütün övgülere lâyık olan O’dur.

132. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi sadece Allah’ındır. (Güvenilecek) vekil olarak Allah yeter.

133. Ey insanlar! (Allah) dilerse, sizi giderir (yok eder ve yerinize) başkalarını getirir. Allah buna (hakkıyla) kâdirdir.

134. Kim (yalnız) dünya mükâfatını isterse, (bilsin ki) dünya ve âhiret mükâfatı Allah katındadır. Allah (her şeyi) hakkıyla işiten ve görendir.

(Gerekli aklî olgunluğa erişmiş olanlar, her iki mükâfatı da elde etmeye çalışırlar.)

135. Ey iman edenler! Kendinizin, ana babanızın veya akrabalarınızın aleyhine olsa bile, adaleti titizlikle ayakta tutan ve sırf Allah için şahitlik eden kimseler olun;[45] (haklarında şahitlik ettikleriniz) ister zengin, ister fakir olsunlar. Çünkü

Allah, her ikisine de (sizden) daha yakındır. Haktan ayrılarak heva ve hevesinize uymayın. Eğer (şahitlikte), dilinizi eğip büker (yalancı şahitlik eder)seniz veya (şahitlikten) kaçınırsanız, (bilin ki bu, kul hakkını ihlaldir, zulümdür.) Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

136. Ey iman edenler! Allah'a, Resûlü'ne, indirdiği Kitab (Kur'an)'a ve daha önce indirdiği kitap(ların asılların)a (gereği gibi sebatla) iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, resûllerini ve âhiret gününü (birini bile) inkâr ederse muhakkak ki o, derin bir sapıklığa düşmüş (imandan çıkmış) olur.

137. Doğrusu iman edip de sonra küfre sapanlar, sonra (yine) iman edip de sonra (tekrar) küfre sapanlar, sonra da küfürde ileri gidenler/küfür hallerini devam ettirenler var ya, Allah, onları ne bağışlar ne de (doğru) yola eriştirir.

138. (Resûlüm!) Münâfıklara, kendileri için elem verici bir azap olduğunu müjdele!

139. Onlar, inananları bırakıp da küfre sapanları/inkârcıları velî (dost ve idareci)ler edinirler. (Yoksa) izzeti (şerefi/onur ve yüceliği) onların yanında mı arıyorlar? Şüphesiz ki bütün izzet (yücelikler) Allah'a aittir.

(Şeref ve yücelik ancak, Allah'ın katında aranır ve O'na teslimiyetle elde edilir. Allah da o şeref ve yüceliği Resûlü'ne ve mü'minlere lâyık görmüştür; müşriklere, kâfirlere, münâfıklara yani İslâm'a ve müslümanlara karşı içinde sıkıntı duyan ve düşmanlık besleyenlere değil. Fakat münâfıklar buna kulak vermezler, karşılığı zillet ve azap olsa bile.) [bk. 4/115; 5/56; 9/28; 58/20; 63/8]

140. (Allah) size, Kitab(ı'n)da: "Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar (bu sözü bırakıp) başka bir söze dalıncaya kadar (bu sırada onlara karşı gelemezseniz, bari)[46] onlarla beraber oturmayın (böylece tepkinizi gösteriniz). Çünkü o zaman siz de onlara benzemiş olursunuz." diye (bu âyeti) indirdi. Hiç şüphesiz Allah, münâfıkların ve inkârcıların hepsini cehennemde toplayacaktır.[47]

141. Onlar (münâfıklar), hep sizi(n başınıza bir felaket gelmesini) gözetirler. Eğer size Allah'tan bir zafer (ve ganimet nasip) olursa: "Biz de sizinle beraber değil miydik? (Bize de pay verin.)" derler. Eğer (savaşta) kâfirlere (zaferden) bir pay olursa (bu sefer onlara): "Biz size (yardım ederek) üstünlük sağlayıp sizi mü'minlerden korumadık mı? (Bize de pay verin.)" derler. Artık Allah, kıyamet gününde (onlarla sizin) aranızda hükmedecektir. Allah, kâfirlere, mü'minlerin

aleyhine asla bir yol (delil) vermeyecektir.

142. Münâfıklar (kalplerinde küfrü ve düşmanlığı gizleyip dilleriyle iman ettiklerini söyleyerek güya) Allah'a hile yapmak isterler. Halbuki O, onların hilelerini başlarına geçir(ip cezalarını ver)endir. Onlar, namaza kalktıkları vakit üşene üşene kalkarlar (özen göstermezler), insanlara gösteriş yaparlar. Allah'ı da ancak pek az zikrederler (hatırlarlar).

143. Onlar (münâfıklar), mü'minlerle kâfirler arasında kararsızdırlar. Ne bunlara ne de onlara (dahil olur/bağlanırlar). Allah kimi sapıklık üzere bırakmışsa artık sen ona bir (çıkar) yol bulamazsın.

(Münâfıklar, kalben tasdik etmezler ki mü'min olsunlar. Küfürlerini açığa vurmazlar ki kâfir bilinmesinler. Onlar namaz bile kılsalar, dünyalık çıkarları içindir.)

144. Ey (hakiki) iman sahipleri! Mü'minleri bırakıp da küfre sapanları/inkârcıları/İslâm karşıtlarını velî (sırdaş ve başlarınıza idareci) edinmeyin. (Bunu yaparak) Allah yanında aleyhinize olacak (onlardan olduğunuzu gösterecek) açık bir delil mi vermek istiyorsunuz? [bk. 3/28; 5/51; 58/22]

(Kâfirlerin, müşriklerin/yahudi ve hıristiyanların, gerçek müslümanlara dost olmayacağı, müslümanların da onları dost/velî edinmemeleri gerektiği Kur'an'da sık sık zikredilmektedir. Ancak müslümanlar, zaruret hallerinde onları yönetimlerine karıştırmadan, onlarla ticaret gibi bazı konularda antlaşmalar yapabilirler. Ama münâfıkların da kâfirlerden daha tehlikeli olduğunu bilmek lazımdır.)

145. Şüphesiz münâfıklar, ateşin en aşağı tabakasındadır. Onlar için hiçbir yardımcı bulamazsın.[48]

146. Ancak tevbe edenler, hallerini düzeltenler, Allah'a (dinine) sımsıkı sarılanlar ve dinlerinde Allah için halis (ve samimi) olanlar hariçtir. İşte bunlar mü'minlerle beraberdirler. Mü'minlere de Allah çok büyük mükâfat verecektir.

147. Siz şükreder ve iman ederseniz Allah sizi ne diye azaba uğratsın! Allah şükredenlerin mükâfatını veren, her şeyi hakkıyla bilendir.[49]

148. Allah, (insanı incitecek) kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez. Ancak

zulmedilenler hariç. Allah her şeyi işiten ve bilendir.

(Zulmedilenler feryat, beddua veya şikayet edebilirler.)

149. Bir hayrı açıklar veya gizlerseniz ya da bir kötülüğü affederseniz, bilin ki Allah da çok affedicidir, her şeye gücü yetendir.

150-151. Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, (Allah'a inanıp peygambere inanmamakla) Allah ile peygamberlerinin arasını ayırmak isterler ve: "Biz (peygamberlerin) bazısına inanır, bazısını da inkâr ederiz." diyerek bu ikisi (imanla küfür) arasında bir yol tutmak isterler. İşte bu kimseler gerçekten kâfirdir. Ve biz kâfirlere rezil ve perişan edici bir azap hazırladık.

152. Allah'a ve peygamberlerine iman edip onlardan birini diğerinden ayırmayanlara gelince, onlara da, (Allah) mükâfatlarını verecektir. Allah (tevbe edip dönenleri) çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.[50]

153. (Resûlüm!) Ehl-i Kitab('dan yahudiler) senden kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler (çok görme). Nitekim onlar, Musa'dan, bundan daha büyüğünü istemişlerdi de: "Allah'ı açıkça bize göster." demişlerdi. Bunun üzerine haksızlıklarından dolayı onları yıldırım çarptı. Daha sonra kendilerine açık deliller gelmişken, buzağı(yı kafalarına uygun geldiği için ilâh) edindiler.[51] (Fakat tevbe ettikleri için) bunu da affettik. Musa'ya da açık bir hakimiyet verdik.

154. (İmanda) verdikleri sağlam söz sebebiyle (o sözde durmaları için) Tûr'u (şahitlik ve bir tehdit için) tepelerine kaldırdık ve onlara: "O (şehrin) kapı(sın)dan baş eğerek (hürmet içinde) girin." dedik. Ve yine onlara: "Cumartesi günü (balık avlayarak hürmetsizlik edip) haddi aşmayın." demiş ve kendilerinden ağır bir teminat almıştık. [bk. 2/93; 7/171]

155. (Fakat) verdikleri sağlam sözü (ahitlerini) bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri ve: "Kalplerimiz perdelidir (bize yapılan davet boşunadır.)" demeleri sebebiyle (onları lanetledik ve başlarına belalar verdik). Hayır! (Kalpleri perdeli değil.) küfürleri sebebiyle Allah, onların (kalpleri) üzerine mühür vurmuştur. Artık (yahudiler,) pek azı hariç, iman etmezler. [bk. 5/13]

156-157. Onların (İsa'yı) inkâr etmeleri, Meryem'e ("zina etti" diye) büyük iftirada bulunmaları ve: "Allah'ın Resûlü Mesih; Meryemoğlu İsa'yı biz

öldürdük.” demeleri sebebiyle (onları lanetleyip cezalandırdık). Halbuki onlar, onu ne öldürdüler ne de astılar. Fakat onlara (o sırada asıp öldürdükleri adam, tıpkı İsa’ya) benzer gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşen (yahudi ve hıristiyan)lar bu hususta tam bir şüphe içindedirler. Tahmine uymaktan başka, onunla ilgili hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve onu kesinlikle öldürmediler. (Zaten kesin öldürdüklerini de bilmiyorlar.)

158. Bunun aksine Allah onu (İsa’yı) kendisine yükseltti (ve korudu). Allah mutlak galip, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.

(3/55 ile 5/117. âyetler ve açıklamalarında geçtiği üzere ‘müteveffîke’ kelimesini çoğu müfessirler, ‘kâbiduke’ (o anda seni çekip alacağım) anlamında almışlardır. Ölüm anlamında ise mecâzen kullanılmıştır. Çünkü aynı kelime, 6/60. âyette uyutma anlamında kullanılmıştır. Ölümün tam karşılığı ise ‘mevt’tir (39/42). Yukarıdaki âyetlerde geçtiği üzere Hz. İsa, Allah tarafından öldürülmüş olsaydı, o andaki “ref” (kaldırma) kelimesinin bir anlamı olmazdı. Bu kelime bazılarının dediği gibi “mânevî yükselme” anlamına gelmez. Yukarı kaldırma işi nasıl olursa olsun meydana gelmiştir. Mühim olan şudur ki yahudiler O’nu ne öldürdüler ne de astılar.)

159. Ehl-i Kitab’dan olup da ölümünden önce (ölüm anında) O’na iman etmeyecek kimse yoktur.[52] O da kıyamet gününde onların aleyhine şahit olacaktır.

160-161. Yahudilerin (bir kısmının) zulümleri ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, (Tevrat’ta) men edildikleri halde faiz almaları ve haksız yere halkın mallarını yemeleri yüzünden, biz (vaktiyle) kendilerine helal kılınmış olan birçok iyi ve güzel şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden küfre sapanlara da çok acıklı bir azap hazırladık. [bk. 6/146]

162. Fakat o (Ehl-i Kitab olan) kimselerden ilimde ileri gitmiş olanlar ve mü’minler, sana indirilen (Kur’an’)a da, senden önce indirilen (kitaplar)a da iman ederler. (Onlar) namazı dosdoğru kılanlar, zekâtı verenler, Allah’a ve âhiret gününe inananlardır. İşte onlara büyük bir mükâfat vereceğiz. [krş. 2/121]

163. Biz Nuh’a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi, (Resûlüm!) şüphesiz sana da vahyettik. Nitekim İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlar(ın)a, İsa’ya, Eyyüb’e, Yunus’a, Harun ve Süleyman’a da vahyetmiş,[53] Davud’a da Zebur’u vermiştik.

164. Bundan önce sana (haberini) anlattığımız bir kısım peygamberler ve sana anlatmadığımız daha nice peygamberleri de (gönderdik).[54] Ve Allah Musa'ya (hâtiften ilâhî kelâmla) hitap edip konuştu (emirlerini bildirdi). [bk. 7/144; 40/78. krş. 4/126]

165. (Biz) Resûlleri, (rahmetle) müjdeleyici ve (azaba karşı) uyarıcı olarak (gönderdik) ki (bu) resûllerden sonra insanların (âhirette) Allah'a karşı (bizi imana çağıran olmadı diye) hiçbir delil (ve bahane)leri kalmasın. Allah mutlak galip, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

166. Fakat Allah, sana gönderdiği (Kur'an) ile şehadet eder ki onu kendi (ezelî) ilmi ile indirmiştir. Melekler de şahitlik eder. Zaten şahit olarak Allah kâfîdir.

167. Doğrusu (sana gelen âyetleri tanımayıp) küfre sapanlar ve Allah yolundan (insanları) men edenler, elbette derin bir sapıklıkla sapmışlardır.

(İnsanları Allah yolundan men edenlere gelince; onlar, ancak maddeye tapan ve Allah'a ortak koşan kişilerdir. Onlar, Allah'ı gizli veya açıktan inkâr ettikleri ya da imanlarında samimi olmadıkları için, insanları O'nun yolundan çevirir ve O'nun emirlerini uygulamalarına çeşitli şekillerde engel olurlar. Buna karşılık yaptıkları işler elbette Allah yanında boşa gitmiş olacaktır.) [bk. 47/1, 32, 34]

168. Şüphesiz, inkâr eden/küfre sapan ve zulmedenleri, Allah ne bağışlayacak, ne de başka bir yola iletecektir.

169. Ancak içinde ebedî kalacakları cehennem yoluna (iletecektir). Bu da Allah'a (göre) çok kolaydır.

170. Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği (Kur'an'ı) getirdi. Kendi faydanıza olarak (ona) iman edin. Eğer küfre saparsanız (bilin ki) göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah her şeyi bilendir, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

171. Ey Ehl-i Kitab! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında gerçek olandan başkasını söylemeyin. Meryemoğlu İsa Mesih ancak, Allah'ın Resûlü ve Meryem'e ulaştırdığı "ol" kelimesi(nin eseri) ve (Cebrail ile) O'nun tarafından gönderilmiş bir ruhtur. Allah'a ve resûllerine inanın, "(Allah) üçtür." demeyin, kendi faydanıza olarak buna son verin. Allah bir tek ilâhtır. O, çocuğu olmaktan tamamen uzaktır (münezzehtir), O'nun şânı yücedir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah kâfîdir.[55]

172. Mesih (İsa) da, (Allah'a) en yakın melekler de, Allah'a kulluk yapmaktan asla çekinmez(ler). Kim O'na kulluktan kaçınır ve büyüklük taslarsa (bilsin ki Allah, âhirette) onların hepsini huzurunda toplayacak (hesaba çekecek)tir.

173. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince; (Allah) onlara mükâfatlarını eksiksiz verecek ve kendi lütfundan (daha da) artıracaktır. (Kendisine kulluktan) çekinenlere ve büyüklük taslayanlara ise acıklı bir azap ile azap edecektir. Onlar, kendilerine Allah'tan başka bir dost ve bir yardımcı bulamayacaklardır.

174. Ey insanlar! Muhakkak ki size Rabbinizden bir delil (olarak mucizelerle Muhammed) geldi ve size apaçık bir nur (olarak Kur'an'ı) indirdik.

175. İşte Allah'a inanan ve O'(nun Kur'an'daki buyrukları)na tam sarılanları; (Allah) kendi katından bir rahmet ve lütuf içine (cennete) koyacak ve onları, (sonu) kendisine ulaşan doğru bir yol (İslâm')a iletecektir.

176. (Ey Resûl!) Senden (mirasta) fetvâ isterler. De ki: "Allah 'kelâle' (babası ve çocuğu olmayıp kardeşlerini mirasçı bırakan) hakkında (şöyle) fetvâ veriyor: Eğer çocuğu (ve babası) olmayıp da bir kız kardeşi olan bir erkek ölürse, bıraktığının yarısı onundur.[56] Eğer mirasçı erkek kardeş ise, çocuksuz (ve babasız ölen) kız kardeşine (tamamen) vâris olur. Eğer (kelâle olarak ölenin) iki (veya daha fazla) kız kardeşi varsa, bıraktığının üçte ikisi onlarındır.[57] Eğer (bu kalanlar) erkek ve kız kardeşler (olarak karışık) iseler, o zaman bir erkeğe iki kadının payı kadar (pay) verilir. Şaşırıp sapmayasınız diye Allah size (hükmünü) açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." [krş. 4/11]

[1] Zebîdî, XI, 1690.

[2] Mehir, örfe uygun olarak erkeğin gücü nisbetinde kadına verilmesi gereken nikâh bedelidir. Mehrin verilmesi Kitab, sünnet ve icmâ ile sabittir.

[3] Buradaki tavsiyeler emir hükmünde olduğu için bu anlamı verdik.

[4] bk. 4/176.

[5] Ölenin eşi mirasçı kalmışsa onun hissesi dörtte birdir. Kalan babasınındır (Asabe).

[6] Beydâvî; Elmalılı, II, 1310. Şâz bir kıraatte annenin "mü'min" olma ilavesi vardır. [krş. 4/176]

[7] Görüldüğü gibi bu âyetlerde yüce Allah, mirasın taksimi ile ilgili hükümleri tekrar tekrar teyit etmekte ve bunları uygulamanın Allah'a, Peygamber'e ve âhirete inanmanın bir gereği olduğunu bildirmektedir.

[8] Bu, İslâm'ın başlangıcındaki cezadır. Sonraki ceza için bk. 24/2-9. Müfessirlerin çoğu "kadınlara gösterilecek olan yol" hakkında Nur sûresi ikinci âyeti esas almaktadır. Buradaki konu, kadınlar arası sevicilik/lezbiyenlik değildir. Eğer böyle olsaydı "yol gösterinceye kadar" ifadesi olmazdı.

[9] Mücahid ve diğerlerine göre: Birinci âyette, evli olan ve olmayan kadınlar, ikincisinde evli olan ve olmayan erkekler olarak ifade edilmiştir. Bu da İslâm'ın başlangıcındaki örfe göre ceza şeklidir. Bazı müfessirler, ikinci âyet için erkeğin erkekle münasebeti demişlerse de bu olamaz. Çünkü bu hususta iki erkeğin öldürülmesi hakkında hadis vardır. Cumhûrun görüşü birincisidir (Kurtubî, V, 47-52; Derveze, VI, 92). Bu hususta son olarak 24/2. âyet inmiştir.

[10] Ya o zevceler derecesinin artmasına vesile olur ya onlardan sâlih evlatlar doğar ya da herhangi bir vesile ile aralarında yeni bir muhabbet başlar.

[11] "Efdâ" fiili, cimâ olsun veya olmasın başbaşa kalmak, halvet olmak demektir ve cimâ sayılır. Halvetsiz veya birleşmeksizin boşama olursa, kadın mehrin yarısını alır.

[12] Süt kardeşliğinden dolayı meydana gelen yakınlık şöyledir: Süt emme çağındaki bir çocuğu, süt midesinde biraz olacak şekilde emziren bir kadın onun annesi durumundadır. Onun bütün çocukları da ondan emenin kardeşleridir. Hala, teyze ve dayı aynen öyledir, ayırım yoktur. Nesepten dolayı haram olanlar sütten dolayı da haram olur (Merginânî, I, 191).

[13] Yani, anasıyla cinsî temas olmadan boşamışsanız o zaman kızını almanız caizdir.

[14] Cariye için krş. 2/221.

[15] Nikâhta kesinlik şart olup sadece Şiî ve Râfizîler tarafından uygulanan mut'a nikâhı (para karşılığı geçici, kiralık ve şartlı nikâh) ile evlilik yapmak batıldır ve zinadır. Çünkü âyet ve hadislere dayanarak Ehl-i Sünnet mezhep imamları bu hususta icmâ etmişlerdir. Delilleri şunlardır: 1. Mü'minûn sûresinin 5 ve 6. âyetleri. Bu âyetlere göre mut'a nikâhlı kadın, erkeğin ne karısı ve ne de cariyesidir. Ayrıca iddet beklemesi ve verâset durumu da yoktur. 2. İbni Abbas:

“Bu nikâh, domuz eti, kan ve leş gibi haramdır.” buyurmuştur. Bu hususta ki Hz. Ömer’in hutbesine de hiçbir itiraz olunmamıştır. Hz. Ali’den rivayet edilen hadis şöyledir: “Resûlullah (sas.) Hayber günü kadınların mut‘a nikâhı ile nikâhlanmasını ve ehlî merkep etinin yenmesini haram kılmıştır.” 3. Cessâs, “Peygamberimiz eğer mut‘ayı serbest bıraksaydı bu husus yaygın olur ve mütevâtir hadislerle nakledilir, haramlığında icmâ olmazdı.” demektedir. 4. İbnü’l-Cevzî, “Âyetteki faydalanmaktan maksat, kesin evlenmek yoluyladır, zaten bu nikâhın âyetle ilgisi yoktur. Bunu önce Peygamber (sas.) koymuş, üç gün sonra yine o kaldırmıştır.” demektedir (Sâbûnî, Ahkâm, I, 457-460). [Cariyeler için bk. 2/221 ve dipnotu] Müslim’in nikâh bahsinde (hadis no: 1406/19, 21, 28) Sebre b. Mâbedi’l-Cühenî’den (ra.), Peygamberimiz (sas.), “Ey insanlar ‘mut’a’ için ben size izin vermiştim fakat Allah (cc.) bunu kıyamete kadar yasakladı. Kimin bu nikâhla aldığı varsa hemen boşasın. (Verdiğiniz şeylerden de) hiç bir şey almayınız.” buyurmuştur.

[16] Elli değnek vurulur. [bk. 24/2]

[17] Günah; yüce Allah’ın buyruklarına aykırı olan ve yapılmaması istenen söz ve eylemlerdir. Ehl-i Sünnet’e göre, günah işleyen insan, onu helal ve önemsiz saymadıkça ve Allah’tan af ümidini kesmedikçe imandan çıkmaz, kâfir olmaz (12/87). Çünkü yüce Allah, şirkten başka günahları, kabul zamanı içinde, kesin tevbe ile affedebilir (4/48, 8/38). Ancak “müslümanım” deyip de İslâm’ın hükümlerini kabullenmez veya onları geçersiz sayarsa yaptıkları (iyi işler) boşa gitmiştir (5/5) (Matürîdî, s. 334-338).

[18] Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi erkek ve kadınlara, kazandıklarında ferdî mülkiyet hakkı ve kazançta eşitlik ilkesi getirilmiştir. Bu sebeple İslâm dini kadını, câhiliye devirlerinde olduğu gibi bir tutsak/bir köle gözüyle görme veya bir süs, zevk ve sömürü malzemesi olmaktan kurtarıp, ilk soyadını koruma, ipotek, hibe, vasiyet, her türlü sözleşme, iffetini koruma ve ‘haramdan sakınmak kaydı ile’ alışveriş hakkını, onların hak arama mücadelelerine gerek kalmadan, altıncı asırda vermiştir. [bk. Seyyid Kutub, II, 449-450]

[19] Peygamberimiz (sas.), “Ancak kâtile öldürdüğünün mirası yoktur.” buyurmuştur. Böylece servet sahiplerinin mirası için öldürülmesi önlenmiştir. Can ve namusunu kurtarma durumu hariçtir (Halebî, IV, 412).

[20] Buhârî ve Müslim’de geçtiği üzere bütün itaatlerde Allah’ın emrine uygun olma şartı aranır (Nâsıf, “İmâre”, hadis no: 20).

[21] Bu âyet, içkinin tamamen yasak edilmesinden önce, üçüncü merhalede inen âyetlerdendir (2/219; 5/90-91; 16/67). Bazı müfessirler; zihnin dünya meşguliyeti ile dolu olarak ve (sanki sarhoş gibi) ne okuduğunun farkında olmayarak huşûsuz namaz kılmayı da sarhoşluk haline benzetmişlerdir. [bk. 23/2]

[22] İbadet kastıyla elleri ve yüzü temiz toprakla, şartlarına uygun meshetmeye teyemmüm denilmiştir. Bu kelimede kast mânası olduğundan, teyemmümde niyet şarttır. Şekil ve tertibini Resûlullah (sas.) öğretmiştir.

[23] Cibt ve tâğût, mahiyet itibariyle bir olup Allah'ın emrine muhalif olunan/karşı gelinen işlerde kendisine itaat edilen herkestir (Sicistanî, s. 28). Diğer bir ifadeyle tâğût, Allah'ın yerine, kendine itaat ettirendir. [bk. 2/256]

[24] Semerkandî, I, 50 vd.

[25] Bu âyet-i kerîmede önce, "Allah'a itaat ediniz, Resûlü'ne itaat ediniz." denildiği halde, "ulü'l-emre de" denilmekte, "itaat" kelimesi üçüncü defa tekrar edilmemektedir. Çünkü Allah (cc.) ve Resûlü'ne itaat mutlaktır, kayıtsız şartsızdır. Ulü'l-emre itaat ise mutlak değildir. İslâm'a göre seçilmiş ulü'l-emr, meseleleri kendi arzularına göre değil, Allah ve Resûlü'nün emirleri doğrultusunda çözecektir. Ulü'l-emre itaat ise onun Allah ve Resûlü'ne itaati olduğu müddetçedir. Resûlullah (sas.), "Allah'ın emirlerine aykırı işlerde kimseye itaat yoktur." buyurmuştur (İbni Kesîr (Çetiner), I, 58). Ulü'l-emr için "sizden olacaktır" kaydı vardır. Çünkü Allah'ın hükümlerini beğenmeyerek ve kabul etmeyerek kâfir olanlar, "sizden" ifadesi içine girmez. Buna göre ulü'l-emr, İslâm imanını taşıyacak ve Kur'an'a uygun yaşayacak kimse olmalıdır (7/24; 33/36; 42/10-21). Âyette insanlar arasında geçen anlaşmazlık konularının Allah'ın Kitabı ve Resûlü'nün sünneti ile halledilmesi emredilmektedir. İmam Şâfiî, er-Risâle'sinde, "Sadece Kitab'la yetinmek, sünneti terketmiş nasipsizlerin görüşüdür." demektedir. Çünkü Sünnet'i kabul etmemek İslâm'ı yıkmaktır. Resûlullah (sas.), "Yalnız Kur'an'a sarılın, bize Allah'ın Kitabı yeter, biz onda gördüklerimize uyarız." diyenlerin çıkacağını haber vermiş ve onlardan sakındırmıştır. Böyle diyenlerin dinden çıkacağı hakkında icmâ vardır. [bk. 3/164; 4/60, 64 ve dipnotları ile 14/44]

[26] Veya içinizdeki (buzağıya tapan müşrik)leri. [bk. 2/85; 4/29]

[27] Allah ve Resûlü'ne itaat konusunda ayrıca bk. 3/31, 164; 4/59, 64, 80, 115;

16/44; 24/63; 59/7 ve dipnotları.

[28] Bu âyette görülüyor ki müslümanlar, kendileri ve devletleri hakkında korku veya güven haberini hemen yaymamalı ve tek başlarına hareket etmemeli, yetkili ilim ehli mercilere bildirmelidirler. [Havvâ, III, 222, 223]

[29] Âyet-i kerîmedeki “men yudlilillâh” lafzının kelimesi kelimesine anlamı “kimi Allah saptırırsa” demek ise de, “kader” inancına da uygun olması için, “Allah kimi sapıklıkta bırakırsa” diye ifade ettik. Çünkü, Allahu Teâlâ kulunu saptırmaz, hatta sapmasına da rızası yoktur. Ancak kul kendi iradesiyle sapar; Allahu Teâlâ da o fiili yaratır ve onu sapıklıkta bırakır. Münâfıkların âhirete imanı olmadığı için menfaatlerini imana tercih ederek saparlar. [bk. 10/44; 41/46]

[30] Münâfıklar, yani içlerindeki küfrü saklayan gizli kâfirler, her fırsatta ellerindeki imkânları müslümanlar aleyhine kullananlardır. Şuurlu müslümanlar da bunu anlar ve tavırlarını ortaya koyarlar.

[31] Hicret, Allah’a teslim olup dininin yaşanmaz hâle geldiği beldeden müslümanca yaşanacak bir yere fiilen göç etmektir. Hicret etmenin diğer bir şekli ise küfürden, şirkten ve münâfıklıktan tevhide yönelmek ve ona sarılmaktır.

[32] Diyet ödemesi gerekmez. Çünkü kâfirler arasında bulunan mü’minin, vârisleri kâfir olacağından kendisine mirasçı olamazlar.

[33] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 428.

[34] İki rekat kılmanın hem zâhir, hem mazbût (değişmeyen) illeti seferî olmaktır. Korku ve meşakkat ise şahsa, zamana ve yere göre değişir. Peygamber Efendimiz de seferde iki rekat kılmışlardır (İbni Hümâm, I, 392-393).

[35] İkinci rekatla imamın namazı tamam olmuştur. Öncekiler, ikinci defa gelirler ve kılamadıkları rekatı imamın arkasında imiş gibi bir şey okumadan kılarlar. Sonrakiler ya gelerek veya yerlerinde, kılmadıkları birinci rekatı imama yetişmemiş gibi okuyarak kılarlar. Her iki grup da aradaki beklemelerde namazı bozacak bir şey yapmazlar. Görüldüğü üzere namaz kılmamaya hiçbir mazeret yoktur. Müslüman bedenle kılamadığı şartlarda, îmâ ile de olsa, namaz kılmak zorundadır.

[36] Âyetteki “erâ” (gösterdi) lafzı, “alleme” (bildirdi) anlamında olup meal

verirken bu anlam tercih edilmiştir.

[37] Allah'ın Kitabı zalimleri savunmaya mânîdir. Hz. Peygamber'in içtihad etmesinin caiz olduğunu söyleyenler, bu âyet-i kerîmeyi delil göstermişlerdir. Diğer bir husus da çağımızda, bu ve bundan sonraki âyet-i kerîmelerin kapsamına öncelikle giren konu birçok hallerde isyankâr ve hainleri savunmanın men edilmesidir. [Havvâ, III, 283, 286, Ebû Mansur Mâturîdî'den]

[38] Resûlullah (sas.) şöyle buyurmuştur: "Herhangi bir günah işledikten sonra abdest alır, sonra iki rekat namaz kılar, arkasından da bu günahı dolayısıyla tam bir tevbe ile Allah'tan mağfiret dilerse, bu günahı kendisine bağışlanmayacak hiç bir müslüman yoktur." Müsned, Hz. Ali'den. [Havvâ, III, 288] Sağlıklı tevbe ise, güç ve imkân varken yapılan kesin tevbedir. (bk. 4/17-18; 66/8 ve dipnotu)

[39] Burada "hata" ile küçük günah, "günah" ile de büyük günah kastedilmiş olabilir. "Hata" ile kişinin kendisi ile Rabbi arasındaki günah, "günah" ile de zararı kullara dokunan ve onlara haksızlık olan günahlar kastedilmiş olabilir. [Havvâ, III, 285]

[40] "Hikmet" kelimesi için bk. 3/164 ve açıklaması.

[41] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 433, Tirmizî'den.

[42] Râzî, XI, 43. Fâsıkların, münâfıkların, müşrik ve gayrimüslimlerin yolu Kur'an dışıdır, sapıklıktır, zalimliktir. [bk. 7/16-17; 20/123-125; 38/76-83]

[43] Rivayet edilir ki müslümanlardan bir grup, Ehl-i Kitab'dan da birer grup bir yerde otururlarken övünmeye başladılar. Her grup peygamber ve kitapları itibariyle kendilerinin üstün olduğunu ve cennete kendilerinin gireceklerini iddia etmişlerdi. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler inmiştir. Cenneti hak etmenin yolunun kuruntu ve boş umut değil, tevhîdî bir iman ile amel-i sâlih ve ihsan olduğu belirtilmiştir. Dinî yaşantısı daha güzel olan kişi, hanîf olarak (tevhîdî esasta) Allah'a teslim olan ve İslâm'a uygun sâlih amel yapan, yaptığı amel ve iyilikleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapandır; bunlara cennet vaadedilmiştir. Yapılan amel halis ve doğru olmalıdır. Halis olması için yalnız Allah için olması, doğru olması için de İslâm'a uygun olması lazımdır. Bu iki şarttan biri olmazsa amel fâsid/batıl olur. İhlası kaybeden, gösteriş ve münâfıklık yapmış olur. İslâm'a uymayan kimse de sapık ve cahil durumdadır (İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 439-441). [bk. 46/16]

[44] Eşlere duyulan sevgi farklı olabilir, çünkü sevgi kalple ilgilidir. Fakat ilgi, zaman ayırma ve maddî imkânlarda adaletli davranılması şarttır. Hz. Peygamber, “Kimin iki hanımı olur da onlardan birine farklı davranırsa (kalpteki sevgi hariç) kıyamette o kimse, bir tarafı felçli olarak kalkar, haşredilir.” buyurmuştur. (Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 38; Tirmizî, “Nikâh, 47; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 215, 347.)

[45] Yahut, “Sırf Allah için şahitler olarak, adaleti tam yerine getirenler olunuz.” (Beydâvî).

[46] Molla Hüsrev, “Cihad”, 68.

[47] Bu âyet-i kerîmenin konusu 6/68. âyetle aynı olup Mekke’de nazil olmuştur.

[48] Münâfıklar için bk. 2/8-20; 57/13-15 ve Münâfikûn sûresi. (63/1-11)

[49] Allah’ın verdiği sağlık ve her türlü nimetlerine karşı şükür, üzerimize bir vecîbe olduğu gibi vücûdumuzdaki uzuvların şükrünü yerine getirmemiz de bir vecîbedir. Sağlık ve nimetlerin şükrü, tam iman, ibadet, itaat, nefsin tezkiyesi ve infaktır. Uzuvların şükrü de, onlarla başkalarına zarar vermemek, onları haram ve günaha sebep olan yerlerde kullanmamaktır. Çünkü kalp, göz, kulak, dil, el, ayak, mide vb. bütün uzuvlardan Allah’a karşı sorumluyuz. Bunları Allah’ın rızasına uygun olarak kullanmazsak, sorumlu tutulur, cehennem azabını hak etmiş oluruz. Şükrün karşılığında bol nimet ve mükâfat, nankörlüğün karşılığında da azap vardır. [bk. 7/179; 17/36; 41/20-22; 36/65]

[50] Tevbesiz ölenlerin durumu yüce Allah’ın takdirine kalmıştır.

[51] Musa (as.) kavmi ile Mısır’dan dönüşte, İsrâiloğulları puta tapan bir kavim görüp imrendiler ve Hz. Musa’ya, “Evet, Allah’a inanıyoruz, ama bizim de gözümüzün gördüğü, huzuruna varacağımız bir putumuz olsun.” demişlerdi. [bk. 7/138, 148]

[52] Hz. İsa’nın Allah’ın oğlu değil, kulu ve resûlü olduğuna, insanlar tarafından öldürülmediğine, Hz. Peygamber’e ve Kur’an’a ölüm anında gözlerinden perde kalkınca hepsi iman edecektir. Fakat bu sıradaki iman kabul edilmeyecektir. (Râzî, VIII, 409-410; Derveze, VI, 240) [bk. 6/158; 40/84-85]

[53] Vahiy, Allah’ın kullarına, dilediğini söylemesi ve bildirmesi için seçtiği bir iletişim yoludur. Melek aracılığı ile olduğu gibi aracısız da olabilir.

[54] Peygamberlerin sayılarının 124.000 olduğu hakkında bazı rivayetler varsa da, doğrusu enbiyâ ve resûllerin sayısını kesin olarak ancak Allah bilir (Elmalılı, III, 1530).

[55] Âyetteki “Allah’ın kelimesi” ve ruh hakkında ayrıca bk. 3/45-47; 15/29; 17/85; 19/17-36. Hz. İsa, Allah’ın birliğini, kendisinin de O’nun kulu ve resûlü olduğunu söyleyerek tevhid inancını getirmesine rağmen hıristiyanlar M.S. 325 yılında İznik’te toplanmış, tevhidci grup ve temsilcisi İskenderiyeli papaz Arius’a rağmen, Ahd-i Atîk ve Ahd-i Cedîd’de yer almadığı halde oylamada parmak sayısı ve İmparator Konstantinos’un etkisiyle “teslis” denilen “üçlü bir ilâh” anlayışına geçmişlerdir. Onlara göre Allah, baba-oğul-ruhu’l-Kuds’ten ibarettir. Yani Allah bu üç unsurdan meydana gelmiştir. Hem bunların her biri bir ilâh, hem de üçü birden bir ilâhtır. Böylece onlar bir çelişki içinde şirke ve küfre düşmüşlerdir. [krş. 5/17, 72-73]

[56] Diğer bir asabe (miras bırakana doğrudan veya erkek vasıtasıyla bağlı bulunan mirasçı) varsa onundur. Yoksa yine kız kardeşindir. Oğul varsa kız kardeş alamaz. Kızı varsa, kız kardeş asabe olur, belirli bir farzı (sabit payı) yoktur. Ölenin babası varsa bütün kardeşler miras alamazlar. Anne, kardeşleri mirastan düşüremez, altıda bir alır. Anne bir, tek kardeşin hükmü 4/12. âyette geçtiği üzere, altıda birdir. Eğer bunlar birden fazla iseler, hepsi üçte bir hisseye ortak olur.

[57] Eğer oğul veya babası varsa mirasçı olamazlar. Eğer kızı bulunursa kalanını alır.

5. Mâide Sûresi

Medine döneminde nâzil olmuştur. 120 âyettir. Üçüncü âyeti Vedâ Haccı’nda Arafat’ta inmiştir. Sûre adını 112 ve 114. âyetlerde Hz. İsa’nın Allah’tan istediği bir sofra olan Mâide’den almaktadır. İçinde münâfıklara, Ehl-i Kitab’a ve bazı İslâmî hükümlere yer verilmiştir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Ey iman edenler! (Allah’a iman akdinizin gereğini ve insanlarla yaptığınız) sözleşmeleri yerine getirin. İhramda iken avlanmak helal değildir. Ancak (aşağıda haram olduğu) bildirilenler dışındaki ehlî (kurbanlık) hayvanlar (deve, sığır, koyun vb.), size helal kılındı. Allah dilediğini hükmeder. [krş. 2/27]

(Sözleşme toplumda sosyal ve hukûkî bir konudur. Devletler, hükümetler ve halk birbirlerine hak ve vazifeleri bakımından bir sözleşme içindedirler. Ancak Allah'ın emrine uygun olarak bu yerine getirilmekle toplumda sosyallik, hukûkîlik ve yükselme olur. Aynı zamanda Allah'a iman etmek de O'nunla yapılan bir sözleşme (akit)tir. Buna bağlılık da O'nun emirlerine/Kur'an'ın hükümlerine bağlılıkla olur.)

2. Ey iman edenler! Allah'ın şiarlarına (dinin esaslarına, alametlerine, hac için koyduğu emir ve yasaklarına, yapılması gereken şeylere ve) haram aya,[1] gönderilen kurbana, gerdanlara/gerdanlık takılanlara ve Rablerinden bol nimet (ticaret) ve rıza isteyerek Beyt-i Haram'a yönelip gelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin![2] İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanabilirsiniz. (Hudeybiye'de) Mescid-i Haram'dan sizi men ettikleri için bir kavme karşı duyduğunuz kin, sizi haddi aşmaya sevketmesin. İyilik ve takvâ (Allah'ın emirlerine uygun yaşama/karşı gelmekten sakınma)da yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkun! Şüphesiz Allah'ın, (emirlerini çiğneyenlere karşı) cezası çok şiddetlidir.

3. Ölü hayvan (leş), (çıkmış) kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan; henüz canı çıkmadan yetişilip (şartlarına uygun tarzda) kesilenler dışındaki boğulmuş, (taş veya sopa vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, (başka bir hayvan tarafından) boynuzlanma neticesinde (ölmüş) ve yırtıcı hayvanlarca parçalanmış; bir de dikili (putlaştırılmış) taşlar için boğazlanmış (hayvanların etlerini yemeniz) ve fal oklarıyla kısmet (şans) aramanız size haram kılındı.[3] İşte bunları yapmak, (Allah'a) itaatsizliktir. Bugün küfre sapanlar/inkârcılar dininiz(i ortadan kaldırıp sizi kendilerine çevirmek)ten ümidi kestiler, artık onlardan korkmayın, benden korkun! Bugün dininizi (hükümleriyle) kemâle erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak (hayat tarzı olan) İslâm'ı beğenip seçtim.[4] (İşte dindeki bu yasaklara uymakla beraber) kim açlıktan çaresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin/istek duymaksızın (bu sayılan haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

4. (Resûlüm!) Kendilerine hangi şeylerin helal edildiğini sana sorarlar. De ki: "(Bütün) iyi ve temiz olanlar size helal kılındı. Alıştırarak Allah'ın size öğrettiğinden kendilerine öğrettiğiniz avcı hayvanların (kendilerine değil) size tutuverdiklerinden (öldürseler bile) yiyin ve üzerine (bunları salarken) Allah'ın adını anın (besmele çekin). Allah'ın emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının. Şüphesiz ki Allah hesabı çok çabuk görendir."

5. “Bugün size iyi ve temiz olanlar helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin (İslâm’a uygun) yiyeceği (avladığı ve kestiği) size helal ve sizin (kestiğiniz) yiyeceğiniz de onlara helaldir.[5] Mü’minlerden namuslu/iffetli kadınlarla sizden önce kendilerine kitap verilenlerden namuslu hür kadınlar, (siz) namuslu/iffetli, zinaya sapmamış ve (onları) gizli dost da edinmemiş olarak kendilerine mehirlerini ver(ip nikâh ed)ince (size helaldirler). Kim (ilâhî hükümlere) inanmayı kabul etmez/inkâr ederse, onun (bütün) ameli boşa gitmiştir. O âhirette de zarar ve ziyana uğrayanlardandır.”

6. Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman (abdestli olun bunun için) yüzlerinizi, dirseklere kadar (dirsekler dahil) ellerinizi yıkayın, (ellerinizi yeniden ıslatıp) başlarınızı meshedin ve her iki aşık kemiğiyle beraber ayaklarınızı yıkayın.[6] Eğer cünüp iseniz tam temizlenin (boy abdesti alın). Eğer hasta yahut yolculukta iseniz veya sizden biri abdest bozmaktan gelmişse veya kadınlarla temasta (cinsî münasebette) bulunmuşsa, bu halde su da bulamamışsanız, temiz bir toprağa (niyetle) yönelin, yüzlerinize ve ellerinize ondan sürün.[7] Allah size bir güçlük çıkartmayı istemez, fakat şükredesiniz diye sizi (maddî ve mânevî/bedensel ve ruhsal yönden) tertemiz yapmayı ve üzerinize (din ve dünyanıza ait) nimetini tamamlamayı ister.

(Bu tertemiz olmaya kadınların hayız ve nifastan temizlenmesi de dahildir. Çünkü Peygamberimiz (sas.) soran bir kadına: “Hayız hali bitince guslet namaz kıl.” buyurmuştur. (Buhârî, “Hac” 8/306) ve yine hayızlı ve nifaslı kadının namaz kılamayacağı, oruç tutamayacağı, hacda tavaf yapamayacağı nakledilmiştir.)

7. Allah’ın üzerinizdeki gerek (İslâm) nimetini gerekse “işittik, itaat ettik” dediğiniz zaman O’na (verdiğiniz) andınızı (ki bunun sayesinde bağışlandığınızı) hatırlayın. Allah’ın emrine uygun yaşayın/itaatsizlikten sakının. Şüphesiz ki Allah gönüllerdekini hakkıyla bilendir.

(Mü’minlerin, “Elest bezminde ruhların ‘Kâlû belâ’ (evet Rabbimizsin) demeleri” ile, inanıp söylediği şehadet kelimesi ve, “Yâ Rabbi! Dinledik ve itaat ettik.” ifadeleriyle, O’nun hâkimiyetine girmeye ve İslâm’a uygun yaşamaya söz vermeleri demektir. Allahu Teâlâ bu ahdi hatırlatmaktadır.) [bk. 2/285; 7/172]

8. Ey iman edenler! Allah için adaleti (hakkı) ayakta tutan (hâkimler), adalet timsâli şahitler olun.[8] Bir kavme duyduğunuz kin sizi adaletten sapmaya sevketmesin. Âdil davranın, takvâya daha yakın olan da budur. Allah’a karşı

takvâlı olun (emirlerine uygun yaşayın). Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9. Allah, iman edip sâlih amel işleyenlere, kendileri için mağfiret ve çok büyük bir mükâfat olduğunu vaadetti.

10. Küfre sapanlara ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar da alevli ateşin halkıdırlar.

11. Ey iman edenler! Allah'ın size bahşettiği (şu) nimeti hatırlayın: Hani (yahudi ve müşrik) bir topluluk size ellerini uzatmaya (sizi öldürmeye, Peygamber'e suikast yapmaya) kalkışmıştı da (Allah,) onların ellerini sizden çekmişti (sizi korumuştu). Siz, Allah'a (sığınıp) korunun/emrine uygun yaşayın. Mü'minler ancak Allah'a dayanıp güvensinler.

(Bir konaklama yerinde Resûlullah (sas.), ashaptan ayrı bir yerde, bir ağacın altında, kılıcı asmış istirahat halinde iken bunu gören müşrikler, bu hali fırsat bilerek hemen bir bedevîyi suikast için gönderdiler. Gelen şahıs Resûllulah (sas.) uyku halinde iken O'nun kılıcını alıp başına dikildi, "Söyle bakalım seni benim elimden kim kurtaracak?" dedi. Allah Resûlü de üç defa, "Allah, Allah, Allah" dedi. Bunun üzerine yâr ve yardımcı olan Allahu Teâlâ'nın yardımıyla bedevînin eli tutulup kılıç elinden düştü. Kılıcı alan Resûlullah (sas.) aynı şeyi sordu; o da, "Hiç kimse!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü ashâbını çağırdı, durumu anlattı, fakat ona ceza vermedi, serbest bıraktı. O da müslüman olarak geldiği yere döndü (bk. Râzî, VIII, 536). Hudeybiye'de Resûlullah (sas.) ve müslümanlara yönelik 80 kişilik suikast girişimcileri de Allah Resûlü'nün haber vermesiyle yakalanmıştı (bk. 48/18-27). Âyette "size" denilmiş olması, Resûlullah'a yapılan suikast veya herhangi bir hakaretin, bütün müslümanlara yapılmış sayılmasındandır.)

12. Andolsun ki Allah, İsrâiloğulları'ndan sağlam bir söz almıştı. İçlerinden de, (kavimlerinin hallerini bilen ve (Kenan'daki) düşmana karşı gelmede güvenilir) on iki kefil/müfettiş gönderm(ek için seçtirm)iştik. Allah buyurmuştu ki: "(Ey İsrâiloğulları!) Ben sizinle beraberim. Eğer namazı kılar, zekâtı verir, peygamberlerime inanır, onlara yardım eder ve Allah'a güzel ödünçle bir borç verirseniz (Allah yolunda harcar ve ihtiyacı olanları Allah için gözetirseniz) mutlaka sizin kabahatlerinizi örterim ve elbette sizi alt tarafından ırmaklar akan cennetlere koyarım. Sizden kim bundan (yani Allah'a karşı 'söz veriyoruz' dedikten) sonra küfre saparsa, muhakkak o dosdoğru (hak) yoldan sapmıştır."

[bk. 5/20-25]

13. (Verdikleri) kat‘î sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik ve kalplerini kaskatı yaptık. Onlar (Tevrat’ta gerek Resûl-i Ekrem’e, gerek diğer ahkâma ait) kelimeleri, yerlerinden kaldırıp değiştirirler (krş. 4/46). Onlar uyarıldıkları şeylerden nasiplenmeyi de unuttular (terkettiler, hevâlarına tâbi oldular). (Resûlüm!) İçlerinden pek azı hariç, onlardan yana daima bir hainliğin farkına varıp durursun. Yine de onları affet ve aldırma! Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.

(Buhtunnasr olayında (M.Ö. 586) Benî İsrâil âlimleri öldürülmüş, Mescid-i Aksâ tahrip edilmiş, tek nüsha olan Tevrat yakılmış ve kimse onu ezberlememişti. Yıllar sonra bu esaretten kurtulduktan sonra, Tevrat’ın hatırlarda kalanlarını toplayıp hevalarına uygun bir Tevrat ortaya çıkardılar. Bundan dolayıdır ki içerisinde,“Allah altı günde dünyayı yarattı, yedinci günü (yorulup) istirahat etti.” (Tekvin, Bab 2/1-3) ifadesi bile vardı.)

14. “Biz hıristiyanız.” diyenlerden de (peygamberleri aracılığı ile bildirdiklerime uymaları için) sağlam söz almıştık; onlar da uyarıldıkları şeylerden nasiplenmeyi unut(up bırak)tılar, (böylece ahitlerini ve yaşantılarını bozdular. Her iki grup da kitaplarını tahrif edip kitaplarında müjdelenen son peygamberi de reddettiler. [2/146; 6/20] Dinlerini fantazi haline getirdiler). Biz de (yaptıklarının bu dünyada karşılığı olarak gruplar arasında veya kendi) aralarına kıyamet gününe kadar (sürecek) düşmanlık ve kin bırakıp saldık. (Ve Allah onların (birbirlerine ve başkalarına) “sanatkarca” yaptıklarını kendilerine[9] (âhirette) haber verecek (ve hesap soracak)tır.

15. Ey Ehl-i Kitab! Size, Kitab (Tevrat)’tan gizlemekte olduğunuz şeylerin bir çoğunu (ortaya koyup) açıklayan ve bir çoğundan da (sükût ile) geçiveren Resûlümüz gelmiştir. Doğrusu size, Allah’tan bir Nur (olan İslâm veya Hz. Muhammed) ve apaçık bir de Kitab (Kur’an) gelmiştir.

16. Allah, onunla (o Kitab ile) rızasına uyanları selamet yollarına eriştirir, onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve dosdoğru bir yola iletir.

(Allah, Resûlü’nün rehberliğinde Kur’an’a sarılmak suretiyle kendi emrine uygun yaşayan ve rızasına uyanları, selamet yollarına eriştirir; yani her türlü fitneden, şiddet ve azaptan, mihnet ve meşakkatten, bölünüp parçalanmaktan ve kula kulluktan, şirkin, küfrün, materyalist zihniyetin, her türlü ideolojinin ve

batıl sistemlerin karanlıklarından kurtarır. O halde kurtuluşa erişmek için Allah Resûlü'nün önderliğinde Kur'an'ın hükümlerine sarılmak lazımdır.) [bk. 2/2; 3/103; 6/155; 10/57; 14/1 ve dipnotu]

17. "Hiç şüphesiz Allah, o Meryem'in oğlu Mesih'tir." diyenler andolsun ki (şirke girip) kâfir olmuşlardır. De ki: "Öyleyse Allah, Meryemoğlu Mesih'i, annesini ve yeryüzünde olanların hepsini yok etmek isterse, O'na karşı (bunu önlemek için) kimin elinden bir şey gelir? Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin mülkiyeti/hükümranlığı Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Allah her şeye kâdirdir."

(Böylece teslis inancına sahip olan hıristiyanlar, "Allah birdir, aynı zamanda üçtür." deyip, Hz. İsa'ya "Allah'ın oğlu" dediler ve onu ilâh saydılar. Hem müşrik hem de kâfir oldular (krş. 3/64; 4/171; 5/72-73; 9/30 ve dipnotları). Halbuki Hz. Âdem'in, hem babasız hem de annesiz yaratılmış olduğunu düşünmediler.) [bk. 3/59, 67 ve dipnotu; bu türden Ehl-i Kitab'la evlenme konusunda bk. 2/221 ve dipnot 2]

18. Yahudiler ve hıristiyanlar: "Biz (İsa ve Üzeyr peygamberden dolayı) Allah'ın oğulları (durumunda)yız." dediler. De ki: "Öyleyse niçin (Allah) günahlarınız yüzünden size azap ediyor? Bilakis siz de O'nun yarattıklarından birer beşersiniz. O, kullarından (niyet ve ameline göre) dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların mülkü (ve hükümranlığı) Allah'ındır. Dönüş de ancak O'nadır." [krş. 5/72-73; 9/30]

19. Ey Ehl-i Kitab! Peygamberlerin arası kesildiği zaman, (önceki peygamberleri gönderdiğimiz gibi) size Resûlümüz (Hz. Muhammed) geldi. (Kıyamette:) "Bize bir müjdeci ve uyarıcı gelmedi." dersiniz diye size gerçekleri açıklıyor. İşte size (son) müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye kâdirdir.

20. Bir zamanlar Musa kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü (O) içinizden peygamberler var etti ve size hâkimiyet/hürriyet verdi,[10] yine (zamanınızda) âlemlerden hiçbirine vermediğini size verdi."

21. "Ey kavmim! Allah'ın sizin (yerleşmeniz) için yazdığı mukaddes yere[11] girin, geri dönmeyin, sonra (dünya ve âhirette) zarara uğrayıp perişan olursunuz."

22. Onlar: "Ey Musa! Doğrusu orada zorba olan (azgın) bir topluluk var. Ve biz,

onlar oradan çıkıncaya kadar oraya girmeyiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de elbette gireriz.” dediler.

23. ‘Allah’ın emirlerine uymamaktan korkanlar’ arasından (korkmadan görevini yapan ve) Allah’ın lütufta bulunduğu iki adam (casus olarak oraya gidip gelince):[12] “Onların üzerine (şehre girilen) kapıdan girin. Eğer oradan girerseniz, şüphesiz siz galipsiniz. İnanan kimseler iseniz, yalnız Allah’a güvenip dayanın!” dedi. [bk. 5/12]

24. (İsrâiloğulları da:) “Ey Musa! Onlar orada oldukları müddetçe biz oraya asla giremeyiz. Artık sen Rabbin’le git. (O zorbalarla) ikiniz harbedin; biz burada oturacağız.” dediler.[13]

25. (Musa): “Yâ Rabbi! Ben, kendimden ve kardeşimden başkasına sahip değilim (sözüm geçmiyor). Artık bizimle, bu yoldan çıkmış kavmin arasını ayır.” dedi.

26. (Allah) buyurdu ki: “(Ey Musa!) Muhakkak ki orası (o mukaddes yer) onlara kırk yıl yasak edilmiştir. Onlar o yerde (Tîh çölünde, bu müddet içinde) şaşkın şaşkın dolaşacaklardır. Artık bu yoldan çıkmış topluluğa üzülme.”

(Aşağıdaki âyetler, yine Allah ve peygamberlerinin emirlerine biri uyan diğeri uymayan Hz. Âdem’in oğulları Hâbil ve Kâbil ile ilgilidir. Rivayete göre neslin ilk türediği sırada Hz. Âdem, ikiz doğan kız ve erkeklerden her birine sonraki ikiz doğan kardeşleriyle evlenmesi gerektiğini bildirmişti. Fakat Kâbil, kendi ikizi olan kızı daha güzel gördüğü için onu Hâbil’e vermek istememişti. Hz. Âdem de Allah’ın emriyle, bunlara birer kurban sunmalarını, gökten inen ateş hangisini yakarsa onun haklı olacağını söylemişti. İşte aşağıdaki âyetler bu olayı anlatmaktadır.)

27. (Resûlüm!) Onlara Âdem’in iki oğlunun gerçek haberini oku: Hani ikisi birer kurban sunmuşlardı (Hâbil koç, Kâbil ekin sunmuştu) da onlardan birinin (Hâbil’in)ki kabul olunmuş, (gökten inen ateş, onun kurbanını yakmış) diğerininki kabul olunmamıştı. O (kurbanı kabul olunmayan Kâbil, bu durumu kıskanarak kardeşine): “Seni mutlaka öldüreceğim.” demişti. (Hâbil de): “Allah, ancak kendisinin emrine uyan/ karşı gelmekten sakınanlardan (kurbanı) kabul eder.” demişti.

28. “Andolsun ki beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben öldürmek için sana elimi uzatacak değilim. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah’tan korkarım.”

29. “Doğrusu ben, dilerim ki benim günahım ile kendi günahını (birlikte) yüklenesin de cehennemliklerden olasın. İşte zalimlerin cezası budur.” (dedi).

30. Nihayet nefsi ona kardeşini öldürmeyi (ve bunun zararı olmadığını) kabullendirdi. Böylece onu öldürdü de (dünya ve âhirette) ziyana uğrayanlardan oluverdi.

31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini kendisine göstermek için (Kâbil’e), yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Bundan ibret alan Kâbil:) “Yazıklar olsun bana! Kardeşimin cesedini gömmekte şu karga kadar olmaktan aciz mi kaldım?” dedi. Artık o (haline ve yaptığına) pişmanlık duyanlardan biri haline gelmişti.

(Bu olayda olduğu gibi nefsânî duygularına kapılan insanlar, birçok acı olaylara sebep olurlar. Böylece dünya ve âhiretlerini yıkar ve kendilerine yazık ederler. Bundan dolayı insanlığın her türlü kötü duygulardan arınması, toplumun kurtulması için İslâm’ı bütünüyle yaşaması ve neslini İslâm terbiyesi ile eğitmesi lazımdır; tek çare de budur.)

32. Bundan dolayı İsrâiloğulları’na (Tevrat’ta şöyle) yazdık: Kim bir canı, başka bir cana veya yeryüzünde fesat çıkarmasına karşılık olmaksızın (şer’an/ hukûken ölümü haketmeksizin) öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de onun hayatını (meşru bir imkânla) kurtarırsa, bütün insanları kurtarmış gibi olur. Muhakkak ki peygamberlerimiz onlara açık deliller getirmişti. Sonra onlardan bir çoğu bunun ardından yeryüzünde (yine isyan ve cinayetle) aşırı gitmektedirler.

33. Allah ve Resûlü’(nün hükümleri)ne karşı savaş açan ve (bu hükümlerin yapılmasını istemeyerek ve aksini yaparak)[14] yeryüzünde anarşi/fesat çıkartmaya çalışanların cezası ancak (verilecek hükme göre ya) öldürülmeleri, ya asılmaları, ya (sağ) elleriyle (sol) ayaklarının çapraz kesilmesi, ya da (bulundukları) yerden sürülmeleridir. Bu, onlar için dünyada bir rezilliktir. Âhirette ise onlara büyük bir azap vardır.

(Allah ve Resûlü’ne karşı savaş açma iki türlü olur. Biri, Allah’ın emirlerini/hükümlerini hiçe sayarak onları toplumun yaşamından kaldırmak, emirlerini yasaklamak, haram kıldıklarını da serbest bırakmak ve onlara imkânlar tanımakla, diğeri de fertlerin toplum düzenini bozucu/anarşist hareketleriyle olur. İslâm, bir insanın başkasını kasten öldürmesini bir insanlık

suçu sayar ve bütün insanları öldürmüş gibi kabul eder. Yol kesme, soygun ve öldürme olayları toplumun huzurunu bozduğu için devlete karşı işlenmiş bir suç kabul edilmiş ve cezalar konulmuştur. Aşağıda görüleceği şekilde bu cezaları İslâm, suç işleyecek olanın kendi âkıbetini düşünmesi ve ondan ibret alıp vazgeçmesi için koymuştur. Şöyle ki: 1. Silahlanıp dağa çıkan ve orada yol kesip adam öldürenin cezası ölümdür. 2. Hem öldürmüş hem de soygun yapmışsa hem öldürülür, hem de ibret için asılır. 3. Yol kesmiş, kimseyi öldürmemiş de sadece malları alıp kaçmışsa, normal hırsıza göre (5/38) cezası, iki misli olarak sağ el ve sol ayağı çaprazlama kesilir. 4. Yol kesip öldürmeden ve malları da almadan yalnız terör havası yaratıp insanları korkutmuşsa, sürgüne gönderilir. Cumhûrun kavli budur.)[15] [bk. 2/178-179]

34. Ancak siz, onları (yakalayıp) ele geçirmezden önce (zarar vermeden kendiliğinden teslim olup) tevbe edenler bunun dışındadır.[16] Bilin ki Allah çok bağışlayandır, merhamet edendir.

35. Ey iman edenler! Allah'ın emrine uygun yaşayın ve O'na (araya aracılar koyarak değil, ibadet, Allah'ı çok anmak ve sâlih amellerle yaklaştırıcı ve rızasını kazandırıcı) 'sebep ve yol'(lar) arayın. O'nun yolunda (malınızla, canınızla insanları kula kulluktan kurtarmak ve İslâm'ın hayatınıza hâkim olması için) cihad edin ki kurtuluşa eresiniz. [krş. 10/18; 17/57; 18/110; 34/37; 39/3; 42/26]

36. Küfre sapanlar var ya, dünyada olan her şey ve onun yanında bir o kadarı daha onların olsa ve kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler, kendilerinden kabul edilmez. Onlar için çok acıklı bir azap vardır. [krş. 39/47]

37. Onlar ateşten çıkmak isterler, fakat çıkamazlar. Onlara sürekli bir azap vardır.

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının, kazandıkları (günahları)na karşılık, Allah'tan (insanlara) ibret verici/caydırıcı bir ceza olarak (önce sağ) ellerini kesin. Allah mutlak galiptir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir.[17]

39. Kim yaptığı haksız (hırsızlık) hareketinden sonra (cezasını çekip) tevbe eder kendini düzeltirse, hiç şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder (bir de âhirette azap etmez). Çünkü Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

40. Bilmez misin ki göklerin ve yerin mülkü (ve hükümranlığı) Allah'ındır. O

dilediğine (günaha karşılık) azap eder, dilediğini de bağışlar. Allah her şeye kâdirdir.

41. Ey Resûl! Kalpleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyla “inandık” diyen (münâfık)larla (yahudilerden) küfürde/İslâm karşıtı yolda koşuşanlar seni üzmesin. O yahudilerden, durmadan (reislerinden) bol yalan dinleyen ve senin huzuruna gelmeyen diğer bir topluluğu dinleyenler vardır. Onlar, (recm hakkındaki) kelimeleri (Allah tarafından) yerlerine konulduktan sonra değiştirirler: (Muhammed’e gidin) eğer size bu (değiştirilmiş şekilde bir fetvâ) verilirse onu alın, o verilmezse (kabul etmekten) sakının.” derler. Allah, kimin (amel ve niyetine göre) fitne(sinde düştüğü sapıklığı)nda kalmasını isterse onun (kurtarılması) için Allah’a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar, Allah’ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlara dünyada hor görülme (ve rezillik), âhirette de büyük bir azap vardır.

(Hz. Peygamber, Medineli yahudilerin halini bildiren bu âyet üzerine onlara Tevrat’ı getirtti. Cebrail (as.) ona değiştirilen âyeti okudu ve yahudi âlimlerinden İbni Sûriyâ’yı hakem yapmasını söyledi. Kendisine yemin verilerek sorulan İbni Sûriyâ da her şeyi itiraf etti. Böylece oyunları bozulmuş oldu.) [bk. Râzî, IX, 73-74; Köksal, VIII, 246-247]

42. (Onlar) yalan dinlemeye çok meraklı ve haram (rüşvet) yemeye pek düşkündürler. Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hükmet, istersen onlardan yüz çevir.[18] Eğer yüz çevirirsen sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Eğer hükmedersen aralarında âdil şekilde hükmet. Hiç şüphesiz ki Allah adaletli olanları sever.

43. İçinde Allah’ın (zina eden evlilerin taşlanması) hükmü bulunan Tevrat onların yanında olduğu halde, nasıl oluyor da seni hakem yapıyor (hüküm istiyorlar. Senin aynı hükmü vermenden) sonra da (razı olmayarak) yüz çevirip dönebiliyorlar? Onlar, (aslında) inanan kimseler değillerdir.

44. Hiç şüphesiz, içinde doğruya rehberlik ve nur (ahkâm ve öğütler)[19] bulunan Tevrat’ı biz indirdik. Kendilerini (Allah’a) teslim etmiş (olan) peygamberler, yahudilere onunla hüküm verirlerdi. Allah’ın Kitabı’nı korumaya memur edilmeleri ve o(nun doğruluğu)na şahit olmaları itibariyle Rabbe gerçek bağlı kullar (ihlaslı bilginler) ve din âlimleri (hahamlar) da (onun gerektirdiği gibi hüküm verirlerdi). Artık siz, insanlardan korkmayın; benden korkun ve benim âyetlerimi az bir değere (rüşvet ve dünya makamına) satmayın. Kim

(elinde imkân olduğu halde inkâr ederek veya beğenmeyerek) Allah'ın indirdiği/bildirdiği (hükümleri) ile (ve yeniden tekrar bildirdiği bütün hükümler)iyle (veya ona uygun olarak) hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.

45. Biz, onda (Tevrat'ta) kendilerine yazdık ki, cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve (bütün) yaralamalar için karşılıklı (misliyle) kısas (var)dır. Kim bu (kısas hakkı)nı hayır olarak bağışlarsa, o da kendi (günahları) için kefârettir. Kim (inkâr etmese bile) Allah'ın indirdiği/bildirdiği (hükümleri) ile (veya ona uygun olarak) hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.[20]

46. Daha sonra da (o peygamberlerin) izleri üzerine, kendinden önceki (asıl) Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryemoğlu İsa'yı gönderdik. Ona da içinde doğruya rehberlik ve nur bulunan, kendisinden önceki Tevrat'ın tasdikçisi, takvâlı olan (Allah'ın emirlerine aykırı hareketten sakınan)lara bir yol gösterici ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.

47. Öyleyse İncil'e inananlar Allah'ın onun içinde indirdiği ile hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiği ile (veya ona uygun olarak) hükmetmezse, işte onlar fâsıklar (yoldan çıkmışlar)dır (demiştik).

48. (Ey Resûlüm!) Sana da kendinden önceki (ilâhî) kitap(ların asılların)ı tasdik edici ve onlara gözcü/koruyucu olmak üzere hak olan Kitab'ı (Kur'an'ı) indirdik. O halde (seni hakem yaparlarsa,) sen de aralarında Allah'ın indirdiği (Kur'an) ile hüküm ver ve sana gelen gerçek varken onların hevâ ve heveslerine (ve ona göre verdikleri hükümlere) uyma! Biz, sizlerden her biriniz(in zaman içinde tekâmülü) için bir "şeri'at ve minhâc"[21] koyduk. Allah dileseydi, elbette sizi (bir şeri'ata bağlı) tek bir ümmet yapardı. Fakat O, size verdiği (birinden sonra diğerine tâbi olacağınız şeri'atler) ile sizi imtihan etmek için (peygamberler gönderdi). Artık (son şeri'at İslâm'da toplanıp) hayır işlerinde yarışın. Hepinizin dönüşü ancak Allah'adır. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri size O haber verecek (ve sizi hesaba çekecektir).

49. (Resûlüm! Yine sen) aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet, onların arzularına uyma! Allah'ın sana indirdiği şeylerin bir kısmından (İslâm dışı/tâğûtî grupların seni) caydırmalarına (şaşırtmalarına/saptırmalarına) karşı onlardan çekin. Eğer (onlar, İslâm dışı arzularına uymamandan dolayı) yüz çevirip dönerlerse, bil ki Allah, (bu) günahlarının (daha) bir kısmıyla onları (kanunu

gereği dünyada veya âhirette) musibete/azaba uğratmak ister. Şüphe yok ki insanlardan çoğu (Allah'ın hükümlerinin kendi arzularına göre olmasını istemelerinden dolayı) fâsık (yoldan çıkmış)tırlar. [bk. 2/256]

50. (Yoksa onlar) câhiliye (devrinin, İslâm dışı/batıl) hükmünü mü istiyorlar? Kesin inanan (ve bilen) bir toplum için, hükmü Allah'tan daha güzel olan kim vardır?!

(Bu âyet-i kerîmedeki soru Allah'a inananlar için mühim bir imtihan konusudur. "Hükmü en güzel olan Allah'tır." diyerek Allah'a inananlar, ya O'na sarılacak ve böylece, hakiki anlamda inanan bir mü'min olacaktır yahut Allah'ın hükümlerini beğenmediğini söyleyerek inkârcı ve kâfir olacak veya diliyle güzelliğini söylese bile kalbi ve uygulamasıyla yalanlayacak böylece gizli kâfir (münâfık) ve fâsık olacaktır. Taberânî der ki: "İbni Abbas'dan şöyle rivayet edilmiştir: Resûlullah (sas.), 'Allah katında en çok şu iki kişi sevilmez: 1. Müslüman olduktan sonra câhiliyeyi yani İslâm dışı yaşayış düzenini arzu eden. 2. Haksız yere nefsine uyarak bir kişinin kanını döken.' buyurmuştur.")[22] [bk. 8/36; 23/74-75; 42/21]

51. Ey iman edenler! Yahudileri ve hıristiyanları velî (sırdaş, dost ve idareci) edinmeyin. Onlar (ancak) birbirlerinin yâr ve yardakçısı (İslâm'ın da düşmanı)dırlar. Kim onları (ve aynı zihniyette olanları) velî edinirse, o da onlardandır. Şüphesiz Allah (böylece kendilerine ve müslümanlara) zulmeden toplumu doğru yola eriştirmez. [bk. 9/32-33; 60/8-9]

52. Kalplerinde (şüphe, nifak ve dünyevîlikten) bir hastalık bulunanların: "(Devir aleyhimize dönüp) başımıza bir felaket/kötülük gelmesinden korkuyoruz." diyerek (dost olmak için) o (gayrimüslim ve küfre sapa)nların aralarında koşuştuklarını (hatta onlara tâbi olmak ve dünyalık bir pay/mevki elde edebilmek için onlara velayet/başkanlık vermek istediklerini)[23] görürsün. Ama Allah, (kendisine sığınan, onlarla uzlaşmayan ve onlara yapışmayan müslümanlara) zafer nasip edecek veya kendi katından emrini (takdirinin bir tezahürünü) gerçekleştirecektir. O zaman o (koşuşa)nlar, içlerinde gizledikleri (korku veya umdukları dünyalık) şeyler yüzünden pişman olacaklardır. [krş. 2/10]

(Halbuki yüce Allah yukarıdaki âyette de geçtiği üzere, mü'minlerin kendi dışındakileri dost ve idareci edinmemelerini, edinenlerin de münâfık olduklarını bildirmektedir.) [bk. 4/138-139, 144; 5/80]

53. (Böylece kalbi hastalıklı olanların hali ortaya çıkınca) mü’minler birbirine: “(Sözde) sizinle beraber olduklarına dair, olanca kuvvetleriyle Allah’a yemin edenler onlar değil miydi?” diyecekler. (Resûlüm!) Onların bütün yaptıkları boşa gitti; böylece onlar, hüsrana uğrayan kimseler oldular.

54. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, o zaman Allah, (sizin yerinize) kendisinin onları, onların da kendisini sevdiği, mü’minlere karşı gayet alçak gönüllü/yumuşak, kâfirlere karşı da oldukça onurlu ve sert bir toplum getirir ki onlar (her türlü gücüyle) Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Bu Allah’ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah lütfu geniş olandır, (her şeyi) bilendir. [bk. 6/89]

(İslâm’ı küçümseyip hükümlerini beğenmeyenler ve onlara göre yaşamaktan utananlar, dinden çıkmış veya sapmış kimselerdir. Buna karşılık Allah, İslâm milletleri arasında İslâm’ı hâkim kılmada liderlik ve hâkimiyeti, İslâm’a gönül veren, ona sahip çıkan ve ona hizmet eden milletin eline geçirir ve bu şekilde Allah’ın sünneti devam eder.) [bk. 2/217]

55. (Ey mü’minler!) Sizin gerçek dost ve yardımcınız ancak Allah ve O’nun Resûlü’dür; bir de (Allah’ın emirlerine) boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekât veren mü’minlerdir.

56. Kim Allah’ı, Resûlü’nü ve mü’minleri velî (ve dost) edinirse, işte Allah taraftarı onlardır; mutlaka galip geleceklerdir.

(Bu iki âyet-i kerîmede yüce Allah kendisine inananlara üç dost gösteriyor ve galibiyet vaadediyor.)

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi eğlence ve oyun (konusu) edinenleri ve inkârcıları ‘dost ve idareciler’ edinmeyin. Eğer gerçekten inanmışsanız Allah’ın emirlerine uygun yaşayın, karşı gelmekten sakının.

58. Siz (ezanla) birbirinizi namaza çağırdığınız zaman, onu bir eğlence ve bir alay (konusu) edinirler. Bu, onların gerçekten düşünmez bir topluluk olmalarındandır.

(Bu âyet namazlar için ezan okumanın delilidir. Bundan dolayı ezanla alay etmek hafife almak küfrü gerektirir.)

59. (Resûlüm!) De ki: “Ey Ehl-i Kitab! Biz ancak Allah’a, bize indirilene ve bizden önce indirilen(ler)e inandığımız için mi bizden (hoşlanmıyor) intikam alıyorsunuz? Halbuki sizin çoğunuz fâsık (Allah’ın emrinden çıkmış) kimselersiniz.” [krş. 7/126; 9/74; 85/8]

(Kaynağından gelen İslâm’ın ziyasına karşı gözleri kamaşıp bakamayan bir grup yahudi, müslümanlara “Sizin dininizden daha kötü bir din ve sizden daha kötü bir toplum bilmiyoruz.” diyerek onları çağdışı görüyorlardı. Aşağıdaki âyetle Allah (cc.), onların kimliklerini ortaya koymuştur.)

60. De ki: “(Ey yahudiler!) Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah’ın kendilerine lanet ettiği, gazabına uğrattığı ve içlerinden maymunlar, domuzlar haline getirdiği kimselerle, tâğûta (Allah’tan uzaklaştıran ve Allah’ın emirlerini yapmaktan men edip kendisini ilâhlaştıranlara)[24] kulluk edenlerdir ki işte onlar makamı en kötü ve (Hakk’a giden) doğru yoldan en çok sapmış olanlardır.”

61. (Yahudi münâfıklar) size geldikleri zaman: “Biz iman ettik.” derler. Halbuki (onlar, yanınıza) inkârcı olarak gelmiş ve inkârcı olarak çıkmışlardır. Allah, onların neler gizlediklerini çok iyi bilendir.

62. Onlardan bir çoğunun, günahta, düşmanlıkta ve haram yemede yarış yaptıklarını görürsün. Yaptıkları şey ne kötüdür!

63. Rabbe gerçekten bağlı kullar (ihlaslı bilginler) ve hahamlar, onları günah söz söylemekten ve haram yemekten vazgeçirselerdi ya! (Bilerek) yapmakta oldukları şey ne kötüdür!

64. Yahudiler: “Allah’ın (rızık vermede) eli bağlı (cimri)dir.” dediler.[25] Dedikleri yüzünden hay elleri bağlanası ve lanete uğrayasıcalar! İddialarının aksine, O’nun elleri açıktır, nasıl dilerse öyle sarf eder. (Resûlüm!) Rabbinden sana indirilen (âyet)ler, andolsun ki onlardan çoğunun azgınlığını ve inkârını artıracaktır. Onların arasına kıyamet gününe kadar (sürecek) düşmanlık ve kin bıraktık. Onlar ne zaman savaş için bir ateş yaktılarsa, Allah onu söndürdü (yenilgiye uğrattı). Yeryüzünde (onlar, zaten Allah’ın emri dışına çıkarak hep) bozgunculuğa koşarlar. Allah ise bozguncuları sevmez.

(Kâfir gruplar, asırlar boyu hem kendi aralarında savaşmışlar, hem de birleşerek müslümanlara saldırmışlardır. Ayrıca müslümanların yaşantılarını ve aralarını bozmak için yüzlerce plan hazırlamışlardır. Fakat yüce Allah’ın da bir planı

vardır. Onların Allah’ın nurunu söndürmeye asla güçleri yetmeyecektir.)

65. Eğer Ehl-i Kitab, (Muhammed’e ve Kur’an’a) iman edip de günahlardan sakınsalardı, biz de şüphesiz onların (geçmiş) hatalarını örter, onları nimeti bol cennetlere koyardık.

66. Onlar Tevrat’ı, İncil’i, sonra da Rableri tarafından kendilerine indirilen (Kur’ân-ı Kerîm’)i dosdoğru uygulasalardı, şüphesiz ki (darlık değil) hem üstlerindeki (gökyüzünün) hem de ayaklarının altındaki (yerin her türlü nimetlerin)den yerlerdi. İçlerinde mutedil bir topluluk (yok değil) vardır. Fakat onların çoğunun yaptıkları şeyler pek çirkin işlerdir.

(Âyet-i kerîmede genel anlamıyla görülüyor ki yüce Allah, Ehl-i Kitab’ın son vahye uymasını şart koşmuştur. Aynı zamanda indirdiklerine uygun yaşayanları refah ve mutluluğa erdirme vaadinde bulunmuştur. Bunun aksine Allah’ın emirlerini arkaya atanlarda ise hırs, çıkarcılık ve sömürü zihniyeti hâkim olmuş; böylece insan insanın düşmanı olmuş, huzurun yerini zulüm, kavga ve savaşlar almıştır.)

67. Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni (tamamen) tebliğ et (bildir). Eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, inkârcılar toplumunu doğru yola iletmez.

68. “Ey Ehl-i Kitab! Tevrat’ı, İncil’i[26] ve Rabbinizden sizlere de indirilen (Kur’an’a inanıp hükümlerin)i uygulayıncaya kadar (din namına doğru) hiçbir temel üzerinde değilsiniz.” de. (Ey Muhammed!) Rabbinden sana indirilen (âyet)ler, kuşkusuz onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü/inkârını artıracaktır, o halde kâfirler güruhu için üzülme.

69. Şüphe yok ki (bütün) iman edenlerle, yahudiler, sâbiîler ve hıristiyanlardan kim (İslâm’ın/Kur’an’ın belirttiği şekilde veya İslâm’dan önce geçmiş dinlerde) [27] Allah’a ve âhiret gününe inanıp da sâlih amel işlemiş (ve böyle ölmüş)se, artık onlara hiçbir korku yoktur ve onlar (hiç bir şeye) üzülmeyecek (ve cennete girecek)lerdir. [bk. 7/157; 57/28-29. krş. 2/62]

70. Andolsun ki biz, İsrâiloğulları’ndan sağlam söz almış ve kendilerine peygamberler göndermiştik. (Buna rağmen) ne zaman bir peygamber canlarının istemediği şeyi getirmiş (ve söylemiş)se, (onlardan) kimisini yalanlamış, kimisini de öldürmüşlerdir. [bk. 2/61; 2/88]

71. Onlar, kendi başlarına bir fitne (bir bela ve musibet) gelmeyeceğini sandılar da kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah, onlara tevbe nasip (edip tevbelerini kabul) etti. Ama onlardan çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Allah, yaptıklarını hakkıyla görmektedir.

72. “Hakikaten Allah, Meryemoğlu (İsa) Mesih’tir.” diyenler, andolsun ki (şirke girip) kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih (İsa): “Ey İsrâiloğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin. Çünkü kim Allah’a ortak koşarsa, (Allah’a rağmen başka şeyi öne çıkarır ve ona bağlılık gösterirse) hiç şüphesiz Allah ona cennetini haram eder; onun varacağı yer de ateştir. Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur.” demişti.

73. “Hakikaten Allah, üçün üçüncüsü (üç ilâhtan biri)dir.” diyenler (şirke girip) kesin olarak kâfir olmuştur. Halbuki (ibadete lâyık) bir tek İlâh’tan başka ilâh yoktur. Eğer (bu) dedikleri (batıl inançları)ndan vazgeçmezlerse, onlardan kâfir olanlara elbette çok acıklı bir azap dokunacaktır.

74. Hâlâ Allah’a tevbe edip af dilemiyorlar mı? Halbuki Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir.

75. Meryemoğlu Mesih (İsa) bir resûlden/bir peygamberden başka bir şey değildir. Ondan önce de resûller gelip geçmiştir. Onun anası da (her haliyle) dosdoğrudur. İkisi de (diğer insanlar gibi) yer içerlerdi. Bak, âyetleri onlara nasıl açıklıyoruz. Sonra bak, (âyetlerdeki hakikatlerden) nasıl geri çevriliyorlar?[28]

76. De ki: “Allah’ı bırakıp da size ne bir fayda, ne de bir zarar vermeye gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz?” Allah, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

77. De ki: “Ey Ehl-i Kitab! Dininize ait hususlarda haksız yere sınırı aşmayın. Bundan önce hakikaten hem kendileri sapmış, hem bir çoğunu saptırmış ve (hâlen de) doğru yoldan sapmakta olan birtakım kimselerin arzu (ve heves)lerine uymayın.”

78. İsrâiloğulları’ndan inkâr edenler, Davud ve Meryemoğlu İsa’nın diliyle lanetlendi(ler). Bu onların (Allah’a) isyan etmeleri ve sınırı aşmaları yüzündendi.

79. Onlar, işledikleri herhangi bir kötülükten birbirlerini alıkoymazlardı. (Bu) yapmakta oldukları şey ne kötü idi![29]

80. Onların bir çoğunun, (mü’minlere karşı) küfre sapanlarla dostluk kurduklarını görürsün. Nefislerinin kendileri(ne âhiret hayatları) için sunduğu şey ne kötüdür! Allah’ın hışmını üzerlerine çekmişlerdir ve azabın içinde devamlı kalacaklardır.

81. Eğer Allah’a, Peygamber’e ve ona indirilene inansalardı, o (müşrikleri ve küfre sapa)nları velî (dost, sırdaş ve idareci) edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fâsık (sapmış) kimselerdir.

82. Andolsun ki mü’minlere düşmanlık bakımından, yahudi ve müşrikleri insanların en azgını bulacaksın. Mü’minlere sevgi bakımından en yakın olarak da: “Biz hıristiyanlarız.” diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler (yol gösterici bilginler) ve rahipler vardır. Onlar (hak ve gerçeği kabul etmekte) büyüklük taslamazlar.[30]

83. Resûl’e indirilen (Kur’an’)ı (hıristiyanların anlayışlıları) dinledikleri zaman, gerçeği anladıklarından dolayı,[31] onların gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Derler ki: “Ey Rabbimiz! İnandık, bizi de (hakka) şahit olanlarla beraber yaz.”

84. “Bize ne oluyor ki Rabbimizin bizi iyiler topluluğu ile beraber (cennete) koymasını arzu edip dururken, Allah’a ve bize gelen gerçeğe (Kur’an ve Peygamber’)e inanmayalım?”

85. İşte (böyle) demelerine mukâbil Allah da onları içinde ebedî kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlerle ödüllendirdi. Bu, güzel hareket edenlerin mükâfatıdır.

86. Küfre sapanlar ve âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemlik kimselerdir.

87. Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz (yiyecek ve giyecek) şeyleri (kendinize) haram edip yasaklamayın ve sınırı da aşmayın. Çünkü Allah, sınırı aşanları sevmez.

88. Allah’ın size temiz ve helal olarak verdiği rızıklardan yiyin. Kendisine iman ettiğiniz Allah’tan korkun (helallerden kendinizi men etmeyin, yasaklarından da sakının)!

89. Allah sizi, kasıtsız (ve rastgele) yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz.

Fakat kasıtlı yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bu (tür yemini bozma)nın kefâreti, ailenize yedirdiğinizin ortalamasından on yoksulu yedir(ip doyur)mak yahut giydirmek ya da bir köle azat etmektir. (Bunlara imkân) bulamayan kimse, üç gün (peş peşe) oruç tutsun. İşte, (bilerek) yemin ettiğiniz zaman, yeminleriniz(i bozman)ın kefâreti budur. Yeminlerinize sâdık kalın. Allah, şükredesiniz diye âyetlerini size böylece açıklıyor.[32]

(Bu âyet-i kerîme ve benzerleri ile (2/177; 4/92; 5/3; 90/13) Resûlullah'ın uygulamasında ilk çağlardan beri Doğu ve Batı ülkelerinde süregelen kölelik kurumunu kaldırma öngörülmüştür. Zaten Kur'an'da köleliği mübah gören bir âyet de yoktur. "Bu ise Batı'da ancak 19. asırda karara bağlanmıştır." (Fendoğlu, s. 25, 68; Akgündüz, s. 175) Esirlerin serbest bırakılması 47/4. âyette açıklanmıştır ki âyetteki 'iyilikle' ifadesinden onlara, diğer milletlerden farklı olarak insanca ve ev halkı gibi muamele etme emri verilmiştir (Bilmen, II, 428). Esirler müslüman olurlar veya takas yapılırlar düşüncesiyle bir süre köle statüsüne sokulmuştur. Kadınlar da cariye yapılmıştır (bk. 2/221). Ama esirlikten önce müslüman olmaları hariçtir. Bu asırda hâlâ bir çok ülkede düşünce, ifade ve inanca göre yaşama üzerindeki baskı ve aşağılanma da insanları köleleştirmenin diğer bir boyutudur.)

90. Ey iman edenler! Şarap/içki, kumar, (tâzim edilen) dikili taşlar,[33] şans (fal) okları (ve zarları), şeytan (ve kötü insan)a ait murdar (pis) işlerdir; artık bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.[34]

91. Şeytan, içki ve kumarla sadece aranıza düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan tamamen) vazgeçtiniz değil mi?[35]

92. Allah'a itaat edin, Resûl'e de itaat edin (ona karşı gelmekten) sakının. Eğer (itaatten) yüz çevirirseniz (kendinize yazık etmiş olursunuz). Bilin ki Resûlümüz'ün üzerine düşen açıkça tebliğden başka bir şey değildir.

93. İman edip sâlih amellerde bulunanlara, takvâlı oldukları (Allah'ın emrine uygun yaşadıkları/günahlardan sakındıkları) ve hakkıyla iman edip sâlih amellere devam ettikleri, yine takvâlı olup kesin inandıkları, nihayet takvâ ile beraber güzel ve hayırlı harekette bulundukları sürece, (haram olunmadan önce) yiyip içtikleri (haram) şeylerden dolayı bir günah yoktur. Allah iyilikte ve güzel harekette bulunanları sever.

94. Ey iman edenler! Allah, kimsenin görmediği anda bile kendisinden kork(up günahlardan sakın)anları ayırt etmek için, (hac esnasında) ellerinizin ve mızraklarınızın yetişeceği bir av ile elbette sizi imtihan edecektir. Kim bundan sonra aşırı gider (emirlerin dışına çıkar)sa, onun için acıklı bir azap vardır.

95. Ey iman edenler! Siz ihramda iken av öldürmeyin. Sizden kim kasten onu öldürürse, öldürdüğünün dengi bir cezası vardır ki ona içinizden iki âdil kişi hükmedecektir. (Bu da) ya Kâbe'ye varacak (orada boğazlanacak) bir kurban veya (o nisbette) yoksulları doyurma şeklinde kefâret, yahut bunun dengi oruç tutmaktır; tâ ki (yaptığı) işinin vebalini tatsın. Allah geçmiştekileri affetmiştir. (Fakat) kim bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikamını alır. Allah mutlak galiptir, (işlediği günahın karşılığını vermede) intikam sahibidir.

96. Kendinize ve yolcuya bir faydalanma (bir rızık) olsun diye deniz(de balık) avı (yapmak) ve onu yemek size helal kılındı. İhramda olduğunuz müddetçe de kara avı size haram kılındı. Huzuruna varıp toplanacağınız Allah'ın emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının.

97. Allah, hürmete lâyık ev olan Kâbe'yi, (içinde haccın yapıldığı) hürmet gereken ayı, (hacılara ait gönderilen) kurbanı ve gerdanlık (takılan)ları, insanlar(ın din ve dünyaları) için bir kıyam (nizam tesisi)[36] sebebi yaptı. Bu da, Allah'ın göklerde ve yerde olanları bildiğini ve Allah'ın (her şeyi) hakkıyla bilici olduğunu bilmeniz içindir.

98. Bilin ki, Allah'ın azabı çok şiddetlidir. Hem de Allah, çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

99. Resûl'ün üzerine düşen, sadece tebliğ etmektir. Allah neyi açıklayıp neyi gizlediğinizi hakkıyla bilir.

100. De ki: "Kötü/pis şeyin çokluğu/bolluğu senin tuhafına gitse bile, pisle temiz (haram ile helal) bir olmaz. Bunun için, ey akıl sahipleri! (Dinin temiz saydığı şeyleri seçin) Allah'tan çekinip emrine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının ki kurtuluşa eresiniz."

(Kötü, pis ve kirli olanlar, hem maddeten hem mânen olur. Bütün yiyecek ve içecek şeylerden haram olanlarının hepsi pis hükmündedir. Bunun gibi iffet ve ahlâk yönünden harama bulaşmış olanların hepsi de mânevî bakımdan kirli hükmündedir.) [bk. 24/26]

101. Ey iman edenler! Açıklanınca hoşlanmayacağınız şeyleri (fazla) sormayın. Eğer Kur’an indirilirken onları sorarsanız size (gizledikleriniz veya yapmaya güç yetiremedikleriniz) açıklanır (da üzülürsünüz). Demek ki Allah, onları bağışlamıştır. Allah çok bağışlayıcıdır, cezada da aceleci değildir.

102. (Ey mü’minler!) Sizden önceki bir kavim onları sormuştu da sonra (gelen emirleri terkedip) bu sebeple kâfir olmuştu.

103. Allah, (hayvanlara;) bahîre, sâibe, vasîle, hâm (isimlerini verip “Bunlar putlara adanmıştır, dokunulmaz.” demey)i meşru kılmamıştır. Fakat inkâr edenler, (“Bunlar emredildi.” diye) Allah’a karşı yalan uydurdular. Onların çoğu da düşünmezler (körü körüne tâbi olurlar).[37] [bk. 6/136]

104. Onlara: “Allah’ın indirdiği (Kur’an’ın hükmü)ne ve Resûl’(ün size bildirdiği şeyler)e[38] gelin.” denildiği zaman (onlar): “Atalarımızı, üzerinde bulduğumuz şeyler bize yeter!” derler. Ataları hiçbir şey bilmeyen ve doğruyu bulamayan (kimse)ler olsa da mı (yine onlara tâbi olacaklar)?

105. Ey iman edenler! (İyiliği emredip kötülüğü önlemede) kendiniz için üzerinize düşene bakın. Siz (bu görevi de îfâ ederek Allah’ın gösterdiği) doğru yolda olduğunuz zaman, artık sapanlar(ın günahı) size zarar vermez. Hepinizin dönüşü ancak Allah’adır. O size yaptıklarınızı haber verecektir.

(Hz. Ebû Bekir bir hutbesinde bu konu ile ilgili olarak, “Siz bu âyeti okuyor fakat yanlış tevil ediyorsunuz. Yani iyiliği emredip kötülüğü önleme görevini yapmadan, herkes yalnız kendisinden sorumlu, anlamı veriyorsunuz. Ben Allah Resûlü’nün şöyle dediğini işittim: ‘İnsanlar kötülüğü görüp de onu önlemeye çalışmaz (göz yumar)larsa, Allah onlara azabı yaygınlaştırır/yaygın bir azap gönderir,” buyurmuştur.)[39]

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm (hali) geldiğinde (de edeceği) vasiyet sırasında, içinizden adalet sahibi iki şahit (gerekir) yahut eğer yolculukta birinize ölüm belirtisi gelmişse, (siz müslümanlardan da kimseler yoksa) sizden olmayan (yabancı) diğer iki kişi(yi şahit yapın. Bu ikisin)den şüphelenirseniz, onları namazdan sonra alıkoyar(ak yemin ettirir)siniz. (Onlar da:) “Akraba bile olsa onu (bu yemini) hiçbir değere (ve menfaate) satıp değiştirmeyeceğiz, Allah’ın (emrettiği) şahitliğini de gizlemeyeceğiz. Çünkü biz, bu takdirde elbette günahkârlardan oluruz.” diye Allah’a yemin ederler.

107. Eğer bu ikisinin de (yalan söyleyip hakkı gizlemeleri gibi) bir günah

kazandıkları anlaşılırsa, o zaman o hak sahibi olan (mirasçı)lardan en lâyık iki kişi, onların yerlerine geçer. (Onlar da:) “Billâhi, elbet bizim şahitliğimiz, o ikisinin şahitliğinden daha doğrudur, biz haddi de aşmadık. Çünkü biz bu takdirde elbette zalimlerden oluruz.” diye Allah’a yemin ederler.

108. Bu (yemin şekli), şahitliği gereğince yerine getirmeleri konusunda yahut yeminlerinden sonra (bu) yeminlerin reddedilmesinden (ve böylece yalancı sayılmaktan) korkmaları(ndan dolayı) daha uygundur. Allah’tan korkun (ve emirlerini) dinleyin! Allah, emrinden sapmış olan topluluğu doğru yola eriştirmez.

109. Allah (kıyamette) bütün peygamberleri topladığı gün: “(Ümmetlerinizden) ne cevap aldınız?” diyecek; (onlar da: “Senin ilminin yanında) bizim hiç bilgimiz yoktur, şüphesiz görülmeyeni/bilinmeyeni hakkıyla bilen (ancak) sensin, sen.” diyecekler.

110. Allah (o gün) şöyle buyuracak: “Ey Meryemoğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla! Hani seni Rûhu’l-Kuds (Cebrail) ile desteklemiştim. (Bu sayede Allah’tan bir mucize ile) beşikte, yetişkin iken de (peygamber olarak) insanlarla konuşuyordun. Hani sonra (da sana) kitabı (yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil’i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde (bir şey) yapıyordun, içine üflüyordun, o da benim iznimle (canlanıp) kuş oluyordu; anadan doğma körü ve (derisi) alacalıyı benim iznimle iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüyü (mezardan) çıkar(ıp dirilt)iyordun. Hani sen kendilerine (İsrâiloğulları’na) açık deliller (mucizeler) getirdiğinde onlardan küfre sapanlar: ‘Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir.’ demişlerdi de o vakit İsrâiloğulları’nın seni öldürmelerine mânî olmuştum.” [krş. 3/45-46]

111. Hani havârilere: “Bana ve Resûlüme inanın.” diye ilham etmiş (bildirmiş)tim.[40] Onlar da: “Biz iman ettik, (yâ Rabbi! Sen) şahit ol ki biz gerçek müslümanlarız.” dediler.

112. Havâriler: “Ey Meryemoğlu İsa! (Dua etsen) Rabbin bize (bugün) gökten bir mâide (bir sofra yemek) indirebilir mi?” demişlerdi. O: “Eğer inanmış iseniz, Allah’a saygılı olun (O’nun kudretinden ve benim peygamberliğimden şüpheye sapmayın.) demişti.”

113. Onlar: “(İnanıyoruz fakat) istiyoruz ki ondan yiyelim, kalbimiz rahatlasın, senin (peygamberlik iddianda) bize doğru söylediğini bilelim ve ona şahitlik

edenlerden olalım.” dediler.

(Havârilerle Hz. İsa arasında geçen bu konuşmalar, Hz. İsa’nın da Rab değil Rabbin kulu ve peygamberi olduğunu gösteren bir delildir. Havâriler de zaten böyle biliyorlardı (bk. 3/52). Diğer taraftan, mucize istemek, imanda şüphe ve Rabbe saygısızlık sayılır.)

114. Meryemoğlu İsa da (dua ederek): “Ey Allah’ım! Ey Rabbimiz! (Bugün) bizim üzerimize gökten bir sofra indir de bizim için hem evvel (gelen)lerimiz hem de sonra (gelecek)lerimiz için bir bayram ve sen(in kudretin)den bir âyet (mucize) olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın.” dedi.[41]

115. Allah buyurdu ki: “Ben şüphesiz onu size indireceğim. Fakat sizden kim (bundan) sonra inkâr ederse, hiç şüphe yok ki ben ona, kâinatta hiç kimseye azap etmediğim (şiddetteki) bir azap ile azap ederim.”

116. Allah: “Ey Meryemoğlu İsa! İnsanlara: ‘Allah’tan başka beni ve annemi iki ilâh edinin.’ diyen sen misin?” dediği zaman, (İsa) dedi ki: “(Hâşâ!) Seni tenzih ederim. (Sen yücesin, yâ Rab!) Doğru olmayan şeyi söylemem bana yakışmaz. Eğer onu demiş olsaydım mutlaka sen onu bilirdin. Benim içimden geçen (her) şeyi sen bilirsin. Ben ise senin zâtında olan (ve bildirmediğin hiçbir şey)i bilemem. Şüphesiz ki gizlilikleri hakkıyla bilen sensin sen.”

117. “(Yâ Rabbi!) Ben onlara: ‘Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin.’ diye bana emrettiğinden başkasını söylemedim.[42] Ben içlerinde olduğum müddetçe üzerlerinde (izninle) bir şahit (ve bir gözcü) idim. Fakat sen, beni içlerinden alınca[43] üzerlerine gözcü artık yalnız sen oldun. Sen her şeye şahit/her şeyi görensin.”

118. “Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan yine şüphesiz mutlak galip ve mutlak hüküm ve hikmet sahibi sensin, sen.” (diye cevap verecek).

119. Allah (şöyle) buyuracak: “Bu(gün) doğru söyleyenlerin, doğruluklarının (kendilerine) fayda vereceği gündür. Onlar için, içinde ebedî kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da O’ndan razı olmuşlardır. İşte bu, en büyük kurtuluş ve mutluluktur.”

120. Göklerin, yerin ve onlarda bulunan (bütün) şeylerin mülkü Allah’ındır. O her şeye hakkıyla kâdirdir. [krş. 4/126]

(Dünyada insana verilen mal ve mülkün hepsi emanettir. İnsan, kazandığının ve harcadığının helal olup olmadığının hesabını vermekle mükelleftir.)

[1] Muharrem, Receb, Zilkâde, Zilhicce aylarıdır. [bk. 2/194]

[2] Müşrikler bu hükmün dışındadır. [bk. 9/5]

[3] Bunların dışındaki haramlar için bk. 2/173, 7/157.

[4] Bu âyet Vedâ Haccı arefesinde Arafat'ta nâzil olmuştur. Son inen ahkâm âyetidir (bk. 3/19, 85 ve dipnotları). Böylece hayat nizamını sağlamak ve âhiret saadetini kazanmak için gönderilen İslâm dini tamamlanmıştır. Artık bundan sonra Allah ve Resûlü'nün emir ve hükümlerine aykırı olarak ortaya atılan her şey bid'attir, reddedilmiştir. Peygamberimiz'in, "Siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz." hadisi ise bağ, bahçe, ziraat, sanat, teknik ve benzeri konulardaki ihtisas hakkında olup bu yasaklamanın kapsamı dışındadır. Hayat tarzı olarak İslâm dinini beğenmeyenlerin imanından söz edilemez.

[5] Ehl-i Kitab'ın avladıkları veya kestikleri İslâm'a göre helal hayvanlar da, Allah'tan başkasının adını andıkları kesin olarak duyulup bilinmedikçe yenilir. Ancak bir çırpıda kesilen (tezkiyesiz) kanı akıtılmayarak öldürülen hayvanlarla, müşrik ve kâfirlerin mürted, inkârcı ve Allah'ın adını anmayı kasten terkedenlerin (6/121) kestikleri yenmez (İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 486-487, 612-613; Elmalılı, II, 578, III, 2042). [Ehl-i Kitab'ın müşriklik ve kâfirliği hakkında bk. 2/91, 5/17, 72, 73; 9/30]

[6] Âyet-i kerîmede ayakları yıkamada geçen (topuklara kadar) ifadesi ayakları yıkamaya delâlet edip üzerine meshetme zannını ortadan kaldırmaktadır. Çünkü meshetmede "…kadar" ifadesi kullanılmaz. Aynı zamanda Kur'an metninde "ercüleküm" kelimesindeki "lâm" harfinin üstün olarak harekelenmesi ve okunması da Ehl-i Sünnet'e göre bunun delilidir. Bazı kıraat imamları "ercüleküm" kelimesini, önündeki "vav" harfiyle, yakınlığı sebebiyle önceki "ruûsiküm" kelimesine atıf yaparak "ercüliküm" şeklinde okumuşlarsa da Câmiu'l-ulûm adlı eserde "Bu atıf mâna bakımından değildir." denilmiştir. Cumhûr-ı fukahâ ve müfessirler, yıkamanın farz olduğunu beyan etmişlerdir. Hadîs-i şerîfte de topuk kemikleri kuru kalanlar için, "Vay, şu ökçelerin ateşteki haline!" buyurulmuştur (Elmalılı, II, 1584-1585). Câbir (ra.) şöyle demiştir: "Resûlullah (sas.) ayaklarımızı yıkamamızı emretti, kendisi de yıkadıktan sonra, 'Kim fazla veya noksan yaparsa hakkını vermemiş, haddi aşmış olur.' buyurdu."

(Şevkânî, I, 198).

[7] Toprağı böylece usulüne uygun meshetmekle teyemmüm edilmiş olur. [bk. 4/43]

[8] Bununla ilgili hüküm 4/135. âyetin dipnotunda geçti.

[9] Bk. Elmalılı, III, 186; Derveze, VII, 56.

[10] İsrâiloğulları'nda henüz meliklik devri başlamadığından âyetteki bu kelimeye bazı müfessirlerce "özgürlük" anlamı verilmiştir (Elmalılı, III,1641).

[11] Kudüs, Şam ve kısmen Ürdün.

[12] Kurtubî, VI, 125.

[13] İsrâiloğulları'nın Allah'a (cc.) karşı ne kadar lâübâli ve küstah oldukları bu âyetten çok açık olarak anlaşılıyor. Ayrıca, kendi Rableri değilmiş gibi, "Sen ve Rabbin…" diyorlar ve böylece imandan çıkacaklarını da düşünmüyorlar.

[14] Mevdûdî, I, 390.

[15] Udeh, II, 267-273; İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 510-511.

[16] Yalnız şahsî haklar (kul hakları) devlet tarafından bağışlanmaz, onun affı ancak hak sahibine aittir.

[17] İslâm'ın hırsızlık suçuna karşı koyduğu ceza, yüzeysel ve tek taraflı ele alınmış, ağır ve ilkel olduğu iddia edilegelmiştir. Halbuki, İslâm dışı sistemlerdeki cezalar hırsızlık olaylarını azaltmamış, aksine, hapishanede bu kötü fiilin inceliklerini de öğrenerek çıkanların çoğu aynı işe devam etmiş ve bu kervana katılan yenileriyle daha da artmıştır. İslâm, yalnız ceza veren bir nizam değildir. İslâm dini müslüman topluma, servetin dağılımında adaleti, terbiyeyi, sağlıklı yaşama ve yeterliliği garanti eder. Her ferdin yemesi, içmesi, giyinmesi ve evlenip bir yuva kurması devlet üzerindeki hakkıdır. Fertlere çalışma imkânı sağlar, fert de ihtiyaçlarını temin eder. Eğer işsizlik veya araçsızlık sebebiyle çalışamıyor, yahut geçici veya dâimî olarak çalışma kudretini kaybetmiş, ya da kazancı kâfî gelmiyorsa, devlet onun ihtiyacını çeşitli fonlardan (zekât vs.) karşılar, kimseye muhtaç etmez. Ayrıca İslâm (devlet olarak da) insanın hem ahlâkını ve vicdanını eğitip terbiye eder hem de hırsızlık içgüdüsünü yok eder,

helal kazanca yöneltir, hırsızlığa giden yolları kapatır. Bütün bunlardan sonra aklı başında, ergen bir kişi özel düşüncesini gerçekleştirmek için hakkı olmayan ve korunan bir malı çalmışsa, artık ona bir mazeret yoktur. Bundan dolayı cemiyeti kurtarmak ve ferdî mülkiyeti korumak için ibret olması bakımından sağ el bilekten kesilir. Yoksa zalimlere acımak, mevki ve şöhretinden dolayı cezayı hafifletmek; hem mazlumlara hem çalışanlara ihanet ve hakaret olur. Belirlenmiş bir miktardan aşağı veya bekleyince bozulacak cinsten şeyleri çalanın ve bu gibi şeyleri çalmaktan başka çaresi olmayan muhtacın eli kesilmez. Yakalanıp mahkemeye intikal etmeden malı sahibine iade edip tevbe edenin de eli kesilmez. Bütün bunlar bir tarafa, İslâm tarihinde el kesme cezasının vukuu da çok azdır. Böylece Allah, kısasla canları, hırsızlık diyeti ile de malları korumuştur. Ancak bu âyet, hırsızlığa alışmışları ve büyük vurguncuları rahatsız etmiştir. [bk. Buhârî, "Hudûd", 11; Seyyid Kutub, IV, 225-230; Mehmed Vehbi, III, 1215-1217; Udeh, IV, 439-449]

[18] Peygamberimiz (sas.), bu âyete göre, yahudilere ait meselelerde hüküm verip vermemekte serbest idi; fakat bu serbestlik, 5/48-49. âyetler gelince kalktı. Resûlullah (sas.) artık buna göre hakemlik yapmış ve hüküm vermiştir.

[19] Mukâtil, s. 163.

[20] Ashâb-ı kirâm bildirmiştir ki Tevrat ve İncil'de yazılan ve Kur'an'da da aynen tekrar edilip tasdik edilen bu âyetlerin hükmü, bu ümmet üzerine farzdır. Süddî (ra.), "Kim Allah'ın indirdiği ile kasıtlı olarak ve beğenmeyerek hükmetmezse o kâfirdir." İbni Abbas'dan rivayet edilmiştir ki: "Kim Allah'ın hükümlerini kabul etmeyip indirdiklerine değer vermez ve uygulamayı reddederse Allah'ı ve hâkimiyetini tanımamış olduğundan kâfir olur. Kim kabul edip de dünya menfaati veya cehaleti yüzünden hükmetmezse zalim ve fâsık olur." Kâdı Beydâvî tefsirinde âyetin açıklamasında şöyle denilir: "Allahu Teâlâ'nın mutlak hâkimiyetini tanımamak veya hükümlerini küçümsemek ve beğenmemek, inkâr mânasına kâfirliktir." Maksat inkâr olmasa bile, Allah'ın hükümleri adalet demek olup adaletin dışındaki uygulamalar zulümdür. Aynı zamanda 47. âyette geçtiği üzere "fâsıklık" denilmiştir (İbni Kesîr (Çetiner), V, 1685-1690; Semerkandî, II, 203). [4/60; 6/114]

[21] Şeri'at, tevhid esasına dayalı olmak üzere, din ve dünya işlerini düzenlemek için Allah'ın dinlerde değişik olarak gönderdiği hükümlerdir ki dinin tamamını içine alır. Minhâc ise, o şeri'atın yolu yöntemi ve değişmeyen iman esaslarıdır. [Elmalılı, (Heyet), III, 254,256]

[22] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 525.

[23] Semerkandî, II, 208.

[24] Tâğût için ayrıca bk. 2/256 ve açıklaması; 4/60, 76; 16/36. Maymunlar için bk. 2/65; 7/166.

[25] Resûlullah'ın hicretinden sonra Medine'deki yahudilerin mallarındaki bereket kalktı ve darlığa düşmeye başladılar. Onun için böyle dediler ve lanetlendiler.

[26] Tevrat ve İncil'deki Resûlullah (sas.) ile ilgili hükümleri (Beydâvî).

[27] Beydâvî; İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 535. Ehl-i Kitab'ın İslâm'dan önceki tevhid üzere olan imanları ve amelleri makbuldür. Fakat İslâm'ın gelmesi ve bilinmesinden sonra, ancak İslâm'a girip sâlih amel işlerlerse kurtuluşa ererler. (Semerkandî, I, 124-125). [bk. 2/41; 3/110, 113, 114; 5/104; 7/157, 158; 9/129; 22/17]

[28] Âyet-i kerîme, yahudilerin Hz. Meryem'e iftira ederek, "Hz. İsa'yı gayr-ı meşru doğurdu." demelerini reddetmekte ve onun namuslu bir bâkire olduğunu söylemektedir. Başka âyetlerde ise bunun bir mucize olduğu belirtilmektedir. Hıristiyanlar, Hz. Meryem'e Hz. İsa ile birlikte bu mucizeden dolayı ilâhlık vasfı vermektedirler. Buna karşı âyette, "ilâhlar yemez, içmez; halbuki bunlar insanlar gibi yer içerler." denilerek onların bu inançları çürütülmektedir. [bk. 3/45, 47; 19/16, 37]

[29] Yaptıkları işlerin şekil ve cezaları için bk. 7/163 ve dipnotu, 166.

[30] Nitekim, Habeş hıristiyanlarından keşiş, rahip ve halktan bir grup, Resûlullah'ı dinlemek ve özelliklerini görmek için gönderilmişti de, Resûlullah (sas.) tarafından okunan Kur'an'ı dinleyince müslüman olmuşlardı.

[31] İnsan idrakinin kendi başına anlamaktan aciz kaldığı, felsefî düşüncelerin binlerce yıldır ulaşamadığı gerçek, ancak Kur'an'ın anlaşılmasıyla ortaya çıkar.

[32] Yemin üç kısma ayrılır: a. Yemin-i lağv, kasıtsız yapılan yemindir. [krş. 2/225] b. Yemin-i mün'akid, bir şeyi yapmak veya yapmamak için yapılan yemindir ki sorumluluk yükler, yerine getirmemenin cezası âyette geçti. c. Yemin-i gamûs, yalan yere yapılan yemindir ki cezası âhirettedir, fakat

helalleşmek ve tevbe ile affolunabilir. Eğer yapılması haram ve kötü bir şeyi yapmaya yemin edilmişse onu yapmaktan vazgeçilip o yemin bozulacak ve kefâreti yerine getirilecektir. Kişinin baştaki üç şarttan birini yerine getirmeye gücü yetmezse, üç gün oruç tutar.

[33] Rabbin emirleri ve ulûhiyeti karşısında dikilen her şey, hatta putlaşan akıl ve nefs-i emmâre bile. [bk. 25/43; 45/23]

[34] Bu âyette kumar ve içki kesin olarak yasak edilmiştir (2/219; 4/43; 16/67). Başlangıçta kimin kazanacağı belli olmayan, fakat sonunda bir tarafın az çok maddî kaybına veya kazancına sebep olan her oyun kumardır. Kendimizi ve neslimizi bunlardan kurtarmak şarttır. İçkiyle ilgili üç merhaleden sonra yasağın sonuncusu olan bu âyet gelince, artık şarabın (içkinin) kesin haram olduğu ilan edildi. Bunun üzerine elinde kadehi olan onu kırdı. Ağzında yudumu olan onu attı ve ağzını yıkadı. Şarap küpleri hep kırıldı, sokaklardan şarap aktı. Herkes hep bir ağızdan, “Bıraktık yâ Rabbi!” dediler. Hz. Peygamber, “Her sarhoşluk verenin azı da çoğu da haramdır.” buyurmuştur. Bundan böyle Allah’ın ve Peygamber’in, bu yasak emri, kesin inananlarca uygulanmaktadır. Yine bu âyet-i kerîmelerle câhiliye dönemindeki her türlü put/heykel, kumar ve kumar cinsi şans oyunları, torba içinde çekilen numaralı oyunlar -isterse fakirlere yardım için olsun- hepsi yasak edilmiştir; haramdır. Bunların hepsi aklı perdeleyen, Allah’a kulluğu unutturan, şahsiyeti ve ruhu kirleten pisliktir. [bk. 22/30 ve dipnotu]

[35] Şeytanın hile ve düşmanlıkları için bk. 2/10-36, 168-169, 268; 4/120; 7/16-17; 15/40-42; 17/53-64; 20/120; 22/53; 24/20; 29/38; 38/82; 47/25; 58/10,19; 59/16.

[36] Âyet-i kerîmedeki “kıyâm”, kıvâm (nizam) mânasındadır. [bk. 2/125; 3/97]

[37] Câhiliye Arapları’na göre, Bahîra, bir deve beş defa doğurur da beşincisi erkek olursa, bu anne devenin kulağının delinip salıverilmesidir ki artık kimse ondan faydalanmazdı. Sâibe, yine bir kimsenin hastalıktan kurtulunca putlara adadığı devesinin kulağını delip böyle salıvermesidir. Vasîle, bir koyun veya deve biri dişi, diğeri erkek olarak ikiz doğurursa, dişiden dolayı erkeğinin puta kurban edilmemesine denilir. Ham, on defa dölleyip nesil bırakan erkek devenin bırakılmasına denilirdi ki, kimse artık ona dokunmazdı. Bunları Allah’ın emri diye yaparlardı. İşte vahiyle onaylanmayan, fakat din gibi uygulanan bu tür câhiliye âdetleri kaldırılmıştır.

[38] İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 555; Sâbûnî (Safve), I, 369; Sünen-i Tirmizî (Mollamehmedoğlu), “Tefsîr,” sûre: 5, hadis no: 15.

[39] Kötü şeyleri önlememekte durum böyle olursa, haram şeylere ve haram işlenen yerlere izin verilmesinin durum ve sonucundan çok korkmak lazımdır (İbni Kesîr (Çetiner), VII, 252). [bk. 8/25]

[40] “Vahiy” kelimesi şu âyetlerde “bildirdi” anlamındadır: 5/111; 8/12; 20/38; 41/12.

[41] Mucize, tabiatüstü hadise olup gerek tabiat olaylarını düzenli bir şekilde yaratan ve gerekse peygamberlerini mucizelerle destekleyen de ancak Allah’tır.

[42] Hz. İsa’ya “Allah” diyenler kâfir olmuşlardır. [bk. 5/17, 72]

[43] Âyetteki “teveffeytenî” (vefat ettirme/canını alma) kelimesine, burada “kabadtenî” (tutup alma/teslim alma) mânası verilmektedir (Mukâtil, s. 142; Keşmîrî, s. 62; Zuhaylî (Tefsîr), s. 128). [bk. 3/55; 4/158; 6/60 ve açıklamaları; 43/57-61 ve dipnotu]

6. En'âm Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 165 âyettir. En‘âm, kurbanlık hayvan cinsleridir. Araplar’ın bu hayvanlara karşı yanlış inanç ve gelenekleri 136,138,139 ve 142. âyetlerde kınanmış ve sûreye En‘âm (hayvanlar) adı verilmiştir. İbn Abbas’a (ra.) göre sûrenin 91, 93, 151, ve 153. âyetleri Medine döneminde inmiştir. Diğer bir rivâyette 20, 21, 114 ve 141. âyetleri de Medine döneminde nâzil olmuştur.[1]

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Hamdolsun, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah’a. (Öyle iken) yine de küfre sapanlar (başkalarını) Rablerine denk tutuyorlar.[2]

2. O, sizi (önce) çamurdan yaratan, sonra (da) bir ecel tayin edendir. O’nun katında bir de ecel-i müsemmâ (kıyametle ilgili ecel) vardır. (Bu hakikatten) sonra, siz hâlâ (dirilmekten) şüphe ediyorsunuz ha!

3. Göklerde de yerde de hakiki İlâh (ve mâbûd) sadece Allah’tır. (O)

gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir. (Hayır ve şerden) kazandıklarınızı da bilir.

4. (Böyle iken) onlara, Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeye görsün, mutlaka ondan yüz çevirirlerdi.

5. İşte onlar, kendilerine hak (Kur'an ve Muhammed) gelince onu yalan saydılar. Fakat kendisiyle alay ettikleri şeyin (acı) haberleri yakında onlara gelecektir.

6. Bizim, kendilerinden önce nice nesilleri helak ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size vermediğimiz imkân (ve yer)leri onlara verdik ve (ihtiyaç anında) üzerlerine semadan bol bol yağmur gönderdik, (evlerinin) alt tarafından akan ırmaklar yaptık. Fakat (âsî oldular da) günahları yüzünden biz de onları (azapla) helak ettik ve onların peşlerinden başka bir nesil meydana getirdik. [bk. 8/25, 54; 29/40; 51/59]

7. (Ey Resûlüm!) Sana kağıtta (yazılı) bir kitap gönderseydik de ona elleriyle dokunsalardı, yine inkâr edenler: "Şüphesiz bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir." diyeceklerdi.

8. Ona: "(Bizim de görebileceğimiz) bir melek indirilseydi ya!" dediler. Eğer bir melek indirseydik, elbette (yine iman etmezler, fakat helak olmaları hususunda) iş bitmiş olur, artık onlara hiç göz açtırılmazdı.

9. Eğer onu (Hz. Muhammed'i) bir melek yapsaydık, elbet onu da yine bir adam (şeklinde) yapar (gösterir)dik ve onları düştükleri şüpheye yine düşürürdük. [bk. 17/95; 23/24]

10. (Ey Resûlüm!) Hiç kuşkusuz, senden önceki peygamberlerle de alay edildi. (Fakat) onlarla alay edenleri, alay ettikleri şeyler kuşat(ıp mahvet)ti.

11. De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da (peygamberleri) yalanlayanların sonlarının nasıl olduğuna bakın."

12. De ki: "Göklerde ve yerde olanlar kimindir?" De ki: "Allah'ındır." O, rahmet etmeyi bizzat kendi üzerine yazmıştır. Sizi elbette hakkında hiç şüphe olmayan kıyamet gününde toplayacaktır. (Akl-ı selîmini kullanmayarak) kendilerini ziyana uğratanlar var ya, işte onlar iman etmezler.

13. Gece ve gündüzün içinde barınan (her) şey O'nundur. O, hakkıyla işiten,

gerçek bilendir.

14. (Ey Resûlüm!) De ki: “Gökleri ve yeri yoktan var eden, (bütün yaratıkları) beslediği halde, beslenme ihtiyacı olmayan Allah’tan başkasını mı velî (dost ve işlerimi kendisine bıraktığım vekil) edineceğim?” (Yine) de ki: “Bana, müslüman olanların ilki olmam emredildi ve ‘asla müşriklerden olma’![3] (buyuruldu.)”

15. De ki: “Eğer ben Rabbime isyan edersem, o büyük günün azabından korkarım!”

16. O (kıyamet) günü, (azap) kimden giderilirse, (Allah) ona mutlaka merhamet etmiştir ki bu da apaçık bir kurtuluştur.

17. Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa, kendisinden başka onu giderecek hiçbir güç yoktur. Yine, sana bir hayır dokundurursa da (öyledir). Çünkü O, her şeye kâdirdir.

18. O, kullarının üstünde eşsiz kudret ve yetki sahibidir. O, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir her şeyden hakkıyla haberdardır.

(Mekkeliler Resûlullah’a: “Yâ Muhammed! Biz yahudi ve hıristiyanlara seni sorduk, onlar da senin resûl olmadığını haber verdiler. Öyleyse senin peygamberliğine kim şahitlik edecek?” demişlerdi. Bunun üzerine aşağıdaki âyet-i kerîmeler nâzil oldu.)

19. De ki: “Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?” (cevap olarak) de ki: “(Benim hak peygamberliğime) benimle sizin aranızda, Allah şahittir. Bu Kur’an bana, gerek sizi, gerek ulaştığı herkesi uyarmam için vahyedildi. Siz, Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz?” (Cevaben) de ki: “Ben şahitlik etmiyorum.” “O, ancak bir tek ilâhtır. Muhakkak ki ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden de uzağım.” de.

20. Kendilerine kitap verdiklerimiz, o (Muhammed’in hak ve son peygamber olduğu)nu, kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. (Fakat haktan saparak) kendilerini hüsrana/ziyana uğratanlar var ya, işte onlar iman etmezler. [bk. 61/6; krş. 2/146]

21. Allah’a karşı bir yalan uydurandan veya O’nun âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Zalimler, kesinlikle iflah olmaz/isteklerine ulaşamazlar.

22. O gün onların hepsini toplayacağız, sonra da ortak koşan (ve putlara ve putlaştırdığı şeylere tapan)lara: “Hani, eş (ilâh) sandığınız ortaklarınız nerede?” diyeceğiz.

23. Artık onların: “Rabbimiz Allah’a yemin ederiz ki biz ortak koşanlardan değildik.” demelerinden başka (mazeret ve) çareleri kalmadı.

24. Bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler! (Allah’a karşılık) uydurmuş oldukları şeyler de kendilerinden ayrılıp kayboldu.

25. Onlardan seni, (Kur’an okurken kasıtlı) dinleyenler vardır.[4] Buna karşı biz de, onlar an(layıp kötüye yorum)larlar diye kalplerinin üzerine perdeler, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar, her türlü delili/mucizeyi görseler de yine ona inanmazlar. Hatta o küfre sapanlar/inkârcılar sana geldikleri zaman: “Bu (Kur’an), öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.” diyerek seninle çekişirler. [krş. 2/7]

26. Onlar, hem (insanları) ondan (Kur’an’dan) uzaklaştırırlar, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Böylece ancak kendilerini mahvederler de hâlâ düşünmezler!

(Kur’an ve müslümanlara gizli veya açık düşman olanlar, her devirde çeşitli adlar altında ayırımcılık yapmışlar, müslümanlara saldırılarını çeşitli şekilde gerçekleştirmişler, aynı zamanda Kur’an’ın yaşanmasına giden yolların önünü kesip kapatmaya çalışmışlardır.)

27. Ateş karşısında durdurulunca onların: “Keşke biz (dünyaya) geri döndürülseydik, Rabbimizin âyetlerini yalanlamaz ve inananlardan olurduk.” dediklerini bir görsen!

28. Hayır, bundan önce gizledikleri (şirk, küfür ve isyan gibi) şeyler artık açıkça karşılarına çıktı(ğından böyle söylüyorlar). Eğer geri döndürülseler, yine kendilerine yasak edilen şeylere geri dönerlerdi. Çünkü onlar şüphesiz yalancıdırlar. [bk. 32/12]

29. O (akıllarını putlaştırıp bencil yaşaya)nlar: “Hayatımız, bu dünyadakinden ibarettir. Biz, bir daha dirilecek de değiliz.” dediler.

(Allah’a, O’nun yaratıcılığına ve O’na hesap vereceğine inanmayanlar ve bunun için de hayatı bu dünyadan ibaret sayanlar, az da olsa her devirde bulunmaktadır.

Bunlar, beş duyu ile algılanmayan şeyleri reddederler. Tabiatı (doğayı) yaratıcı kabul ederler. Bunlara, natüralist (dehriyyûn) denildiği gibi, her şeyde maddeyi esas aldıkları için materyalist de denilmiştir. Bunlar, gözleri madde sınırını aşmayan, gönülleri hidayet ışığına ulaşamayan, aklı araç değil mutlak ölçü edinen, kalpsiz kafalara sahip kimselerdir.) [bk. 44/35; 45/24]

30. Rablerinin huzurunda durdurulmuş iken onları bir görsen! (O zaman, Allah:) "Bu (âhiret hayatı) gerçek değil miymiş?" diyecek. Onlar da: "Evet, Rabbimiz hakkı için gerçektir." diyecekler. O da: "Öyleyse, küfre sapmanız yüzünden tadın azabı!" buyurur.

31. Allah'a kavuş(up huzura çık)mayı yalan sayanlar, gerçekten ziyana uğradılar. Nihayet kendilerine kıyamet ansızın gelince, onlar kendi günahlarını sırtlarına yüklenerek (gelirler ve): "Orada (hayatta iken) işlediğimiz büyük kusurlardan dolayı yazıklar olsun bize!" derler. Dikkat edin, o yüklenip taşıdıkları şeyler ne kötüdür!

32. Dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise takvâlı olanlar (Allah'ın emrine uygun yaşayanlar/aykırı davranmaktan sakınanlar) için elbet daha iyidir. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

33. (Resûlüm!) Biz çok iyi biliyoruz ki onların (yani seni ve âhireti yalan sayan birtakım kimselerin) söyledikleri elbette seni üzüyor. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar. Fakat o zalimler aslında, bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar. [bk. 48/28; 61/8-9]

(Ebû Cehil, Resûlullah'a: "Biz sana yalancı demiyoruz; çünkü senin emin ve sâdık olduğunu hepimiz biliyoruz. Ancak senin getirdiğin âyetlere inanmıyoruz." demiştir.)

34. Andolsun ki senden evvelki peygamberler de yalanlandı. Kendilerine yardımımız gelinceye kadar, eziyet edilmelerine ve yalanlanmalarına karşı sabrettiler. Allah'ın kelimelerini (yardım vaadini), değiştirebilecek hiç kimse yoktur. Andolsun ki gönderilen (o peygamber)lerin haber(ler)inden bir kısmı sana geldi.

35. Eğer onların (imandan) yüz çevirmeleri (mevcut mucizelere rağmen) sana pek ağır geliyorsa, (onların müslüman olmalarını temin için) yere (inilecek) bir tünel veya göğe (çıkılacak) bir merdiven arayıp bulabilirsen, onlara kendin bir mucize getir (yoksa sabret). Allah dileseydi onları hidayet üzere toplardı. O

halde (onların lüzumsuz tekliflerine uyarak) sakın cahillerden olma!

(Bu âyetten anlaşıldığına göre mucize göstermek peygamberin elinde değildir. Onlar mucize isterler, Allah da dilerse onlara mucize gösterme imkânı verir. Bu da peygamberlerin hak ve doğru olduklarına delildir. Hidayeti de ancak Allah, kulların iyi niyet ve hallerine göre verir. Hidayet, peygamber'in bile isteğine göre değildir.)

36. Ancak (candan) dinleyenler senin davetini kabul eder; (kalpleri) ölülere gelince, onları Allah (âhirette) diriltir, sonra da (hesap için) ancak O'na döndürülürler.

37. (Mekke kâfirleri) dediler ki: "O'na Rabbi tarafından bambaşka bir delil (mucize) indirilseydi ya!" (Onlara) de ki: "Şüphesiz Allah başka bir delil (mucize) indirmeye kâdirdir." Fakat onların çoğu (inanmayınca başlarına gelecekleri) bilmezler.

38. Yerde hareket eden hiçbir hayvan ve (havada) kanatlarıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki (yaratılış ve yaşayışta) sizin gibi bir toplum teşkil etmesinler. Kitab'da biz, hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (onların hepsi), ancak Rablerinin huzuruna toplanacaklardır.

39. Âyetlerimizi yalanlayanlar, (küfür, cehâlet, ihtiras gibi) karanlıklar içinde olan birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse (niyet ve amellerine göre) sapıklıkta bırakır, kimi de dilerse doğru yola yöneltir.

40. De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, 'bana söyleyin bakalım' size Allah'ın azabı gelse ve size o (kıyâmet) saat(i) gelse, yine Allah'tan başkasına mı yalvarır (ve dua edip sığınır)sınız?"

41. Hayır! Ancak O'na dua edersiniz. O da dilerse, kendisine dua ettiğiniz (bela ve musibet)i açar (giderir). Siz de o anda ortak koştuklarınızı/yüceltip putlaştırdıklarınızı unutursunuz.

42. Şüphesiz senden önceki ümmetlere de peygamberler gönderdik (fakat dinlemeyip âsî oldular. Tevbe edip bize) yalvarsınlar diye onları ansızın (kıtlık ve hastalık gibi) darlık ve sıkıntıyla yakalayıp cezalandırdık.

43. Hiç olmazsa (sıkıntı ve felaket gibi) azabımız geldiği zaman yalvarsalardı. Fakat kalpleri katılaştı, şeytan da yapmakta oldukları (günahları)nı kendilerine

hoş gösterdi.

44. (Onlar da) hatırlatılan (ikaz ve öğüt)leri unutunca, onlara her şeyin (her imkânın) kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilen (bol) şeylerle şımar(ıp günaha dal)dıkları sırada, ansızın onları yakalayıverdik de birdenbire ümitsiz kalıverdiler.

45. Böylece o zulmeden (küfür ve isyana sapan) toplumun ardı kesildi (kökü kurudu). Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

46. (Resûlüm!) De ki: "Söyleyin bana; Allah, işitme (duyu)nuzu, gözlerinizi alırsa, kalplerinizin üstüne de mühür vurur (idrakinizi giderir) ise, Allah'tan başka (onları) geri getirecek ilâh kimdir?" Bak nasıl âyetleri türlü türlü açıklıyoruz, sonra onlar yine de yüz çeviriyorlar.

47. De ki: "Bana haber verin; eğer Allah'ın azabı ansızın ya da açıkça size gelse, zalimler toplumundan başkası helak olur mu?"

(Zulüm iki çeşittir: Biri, kişilerin nefislerine zulümleridir ki onların günahları, şirke sapmaları, Allah'ın emirlerine itaatten çıkmaları ve birbirlerine zulmetmeleridir. Diğeri de, idarecilerin zulmüdür ki halkının haklarını onların razı olmayacağı yerlere harcamak, onları sıkıntı içinde yaşatmak ve düşmanların istilasına elverişli hâle getirmek şeklinde tezahür eder.[5] Bundan dolayı asla zulmedenlerin yanında olunmamalıdır.) [bk. 6/129; 11/101, 102, 113; 18/59; 42/40]

48. Biz, peygamberleri ancak müjde verici ve uyarıcı olarak göndeririz. O halde kim iman eder ve (kendini) düzeltirse, onlara hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.

49. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince; onlara da, fâsık olmaları (Allah yolundan sapmaları) yüzünden azap dokunacaktır.

50. De ki: "Ben size, 'Allah'ın hazineleri yanımdadır' demiyorum. (Ben kendiliğimden) gaybı da bilmem. Size, 'ben meleğim' de demiyorum. Ben, bana vahyedilen (Kur'an')dan başkasına uymam." (Yine) de ki: "Körle, gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?"

51. Rableri(nin huzuru)na toplanacaklarından korkanları, onunla (Kur'an ile) uyar. Çünkü onlar için (Allah'tan) başka hiçbir dost ve şefaatçi yoktur. Ola ki

Allah’ın emrine uygun yaşarlar/günahlardan korunurlar.

52. Rablerine sırf O’nun rızasını isteyerek sabah akşam yalvaran (fakir)leri, (müşriklerin arzusuna uyarak) kovma! (O müşrikler, sen fakirlerle birliktesin diye isterse iman etmeyecek olsunlar.) Onların hesabından sana hiçbir şey (hiçbir sorumluluk) yok, senin hesabından da onlara hiçbir şey yoktur. Bu nedenle o (bîçâre insa)nları kovmakla (sen) zalimlerden olursun.

53. Böylece onlardan bir kısmını diğeriyle imtihan ettik ki bu sebeple onlar: “Allah, (biz dururken) aramızdan (bula bula) bunlara mı lütufta bulundu?” desinler. Allah “şükrünü yerine getiren” (ve kimin samimi olup lütfuna layık kimse)leri daha iyi bilmez olur mu?

54. (Ey Resûlüm!) Âyetlerimize inananlar sana geldiği zaman de ki: “Selâmun aleyküm” (Allah’ın selamı üzerinize olsun), sizden kim bilmeyerek bir fenalık (bir günah) işler de sonra ardından tevbe eder ve kendini düzeltirse, Rabbiniz (ona) rahmet etmeyi (acıyıp esirgemeyi) kendi üzerine yazmıştır. Çünkü O, çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

55. Böylece günahkârların yolu (mü’minlerin yolundan) ayırt edilsin diye, âyetleri (geniş geniş) açıklıyoruz.

56. De ki: “Allah’tan başka (bağlanıp) taptığınız/tapındığınız şeylere kulluk etmem bana yasak kılındı.” (Yine) de ki: “Sizin ‘hevâ ve hevesinize’ uymayacağım. Aksi halde gerçekten ben de sapmış ve doğru yolu bulanlardan olmamış olurum.”

(Hevâ ve hevesine göre hareket edenler, Allah’ın gönderdiği din yerine kendi düşünce ve sistemlerini koyanlar ve onu esas alanlar, sahte ilâhlık yapmış ve şirk içinde olmuş olurlar.) [bk. 25/43; 45/23]

57. De ki: “Şüphesiz ben Rabbimden (gelen) açık bir delil üzerindeyim (Kur’an’a dayanmaktayım), siz de onu yalanladınız. Sizin acele gelmesini istediğiniz (ilâhî azap),[6] benim yanımda (elimde) değildir. Hüküm vermek ancak Allah’a aittir. (Bu hususta) gerçeği O anlatır. O, (doğruyu eğriden) ayırt edenlerin en hayırlısıdır.”

58. (Onlara) de ki: “Acele gelmesini istediğiniz şey benim yanımda (elimde) olsaydı, benimle sizin aranızda iş, elbette (çoktan) bitirilmişti.” (Fakat) Allah, zalimleri daha iyi bilir.

59. Gaybın anahtarları da O’nun katındadır, onları O’ndan başkası bilmez.[7] Karada ve denizde olan (her) şeyi O bilir. Bir yaprak düşmez ki (Allah) onu bilmesin. Ne yerin karanlıkları içindeki bir tane, ne yaş, ne kuru hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitab’da (Levh-i mahfûz veya ilm-i İlâhî’de) olmasın.

60. Geceleyin sizi öldür(ür gibi uyut)an, gündüzün ne kazandığınızı bilen, sonra belli bir ecel tamamlansın diye gündüzde sizi dirilt(ircesine uyandır)an O’dur. Sonra, dönüşünüz ancak O’nadır. Sonra (O, dünyada) yaptıklarınızı size haber verecektir (sizi hesaba çekecektir). [krş. 39/42 ve açıklaması]

61. O, kulları üzerine mutlak galiptir. Size (bütün amellerinizi yazıp gözetmeye) bekçi (melek)ler gönderir. Nihayet birinize ölüm gelince, elçilerimiz eksik ve fazla yapmaksızın onun canını alırlar.

62. Sonra onlar, gerçek Mevlâları olan Allah’a döndürü(lüp götürülür)ler. Haberiniz olsun ki hüküm ancak O’nundur ve O, hesap görenlerin en çabuğudur.

63. (Resûlüm!) De ki: “‘Bizi bundan kurtarırsa, ancak şükredenlerden olacağız’ diye, gizli ve (açık) sızlanarak dua ederken, karanın ve denizin karanlıklarından (tehlikelerinden) sizi kurtaran kimdir?”

64. De ki: “Ondan ve her türlü sıkıntıdan sizi Allah kurtarır. Sonra siz yine de (Allah’tan başkalarını önde tutarak) müşriklik edersiniz.”

65. De ki: “O (Allah) size üstünüzden veya ayaklarınızın altından (çeşitli afetlerle) bir azap göndermeye veya (karşı) gruplar halinde sizi birbirinize katıp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya gücü yetendir.” Bak, âyetleri iyice anlasınlar diye nasıl türlü türlü açıklıyoruz.

(Önceki kavimlerden niceleri gönderilen peygamberlere karşı isyan ve taşkınlık yaptılar. Bu halleri devamlılık kazandığında Allahu Teâlâ, onlara gökten ve yerden felaketler verdi. Bazılarının üzerine taş yağdırarak, bazılarını suda boğarak, bazılarını şiddetli zelzeleyle yere batırarak, bazılarını da şiddetli kasırga göndererek helak etti. Yine yüce Allah’ı ve peygamberini dinlemeyen bir kısmını da karşıt gruplara ayırıp kiminin hıncını kimine tattırdı. İşte bu âyet-i kerîme, burada üç türlü cezaya işaret ederek Son Peygamber’in ümmetine, Allah’ı, Peygamber’i ve emirlerini bırakıp sapıklık ve taşkınlığa düşmemeleri için yapılan bir uyarıdır.)[8]

66. O (Kur’an), gerçek olduğu halde, kavmin onu yalanladı. De ki: “Ben, sizin

üzerinize (bir uyarıcıyım, azaptan kurtaracak) vekil değilim.”

67. (Kur’an’daki) her haberin, kararlaşmış/gerçekleşecek bir zamanı (ve mekânı) vardır. Siz de onu artık yakında öğreneceksiniz. [bk. 38/88]

68. Âyetlerimiz hakkında (biçimsiz ve alaylı sözlerle) münasebetsizliğe dalanları gördüğün zaman, onlar başka bir konuya geçinceye kadar onlardan yüz çevir (tavır göster, karşı savunmanı yap veya müslüman olmanın gereği olarak orada durma). Eğer şeytan, sana (bunu) unutturursa, hatırladıktan sonra (hemen kalk) artık o zalimler topluluğu ile oturma! [krş. 4/140]

69. Takvâlı olan (Allah’ın emirlerine uygun yaşayan/günahlardan korunan)lara, o (inanmaya)nların hesabından dolayı hiçbir sorumluluk yoktur. Fakat belki onlar da (inanıp) ‘günahlardan korunurlar’ diye (yapmaları gerekenleri) bir hatırlatmak (ve nasihat etmek) gerekir.

70. Dinlerini bir oyuncak, bir eğlence edinen, dünya hayatı kendilerini aldatan kimseleri (kendi hallerine) bırak. O (Kur’an) ile şunu hatırlat ki bir kimse kazandığı (günah)tan dolayı felâkete/helake düşmeye görsün; artık onun için Allah’tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçi vardır. (Kurtulmak için) her türlü fidyeyi verse de, yine ondan alın(ıp kabul olun)maz. İşte onlar, kazandıkları (günahları) yüzünden helake atılan kimselerdir. Nankörlük etmelerinden/küfre sapmalarından dolayı onlara kaynar bir içecek ve acıklı bir azap vardır. [krş. 7/51]

71. De ki: “Allah’ı bırakıp da, bize fayda ve de zarar vermeyen şeylere mi yalvaralım? Allah bizi doğru yola kavuşturduktan sonra, (bir yandan) arkadaşları kendisini: ‘Bize gel’ diye doğru yola çağırdıkları halde, (diğer yandan) şeytanların kendilerini ayartıp yeryüzünde şaşkın bir halde bıraktığı kimse gibi, ökçelerimiz üzerinde gerisin geriye (şirke) mi dönelim?” De ki: “Şüphesiz Allah’ın yolu (İslâm) tek doğru yoldur. Biz, âlemlerin Rabbine teslim olmakla emredildik.”

(Bu âyet-i kerîme; doğru yol olan tevhîdi, Allah’ın hâkimiyeti ve O’nun kulluğunu kabul ettikten sonra O’nun hâkimiyetini bırakıp hakimiyeti kendinde gören çeşitli ilâh ve ilâh taslaklarına sevgi göstermenin ve onlara bağlanmanın/kulluk etmenin, şirke dönmek olduğunu belirtmekte ve insanları uyarmaktadır.)

72. Bir de (emredildi ki): “Namazı dosdoğru kılın ve O’nun emirlerine uygun

yaşayın. Huzuruna varıp toplanacağınız ancak O’dur.”

73. Gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratan O’dur. “Ol” dediği gün (her şey o anda) oluverir… O’nun sözü haktır. Sûra üfürüldüğü gün (bütün) mülk (ve hükümranlık) O’nundur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, mutlak hüküm (ve hikmet) sahibidir, her şeyden hakkıyla haberi olandır.

74. Bir zaman İbrahim, atası Âzer’e:[9] “Sen putları ilâh mı ediniyorsun? Doğrusu ben, seni ve halkını apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.” demişti. [bk. 9/114]

75. Böylece ‘kesin bilgi ve imana’ erenlerden olması için İbrahim’e göklerin ve yerin melekûtunu (muhteşem varlıklarını ve sırlarını akıl ve kalp gözüyle) gösteriyorduk. [krş. 21/51]

76. (İbrahim) gecenin karanlığı üzerine çökünce bir yıldız gördü. (Babasının ve kavminin putlara, yıldızlara, aya ve güneşe tapmaları sebebiyle: “İddianıza göre, demek ki) Rabbim bu ha!” dedi. Yıldız batınca: “Ben, batıp kaybolanları (ilâh olarak) sevmem.” dedi.

77. Doğmakta olan ayı görünce: “(Öyleyse) Rabbim bu ha!” dedi. O da batınca: “(Bunu da beğenmeyip kendisinin tasarladığı ve ulaşmak istediği yüce varlığı kastederek) Rabbim beni doğru yola eriştirmeseydi, andolsun ki (şimdi) ben de doğru yoldan sapan topluluklardan biri olurdum.” dedi.

78. Nihayet güneşi doğarken görünce: “(Demek) Rabbim bu ha! Bu daha büyüktür.” dedi. (Çünkü o Rabbın büyük olduğunu düşünüyordu.) (O da) batınca dedi ki: “Ey kavmim! (Bu varlıklar fânîdir,) muhakkak ki ben (Allah’a) eş tanıdığınız şeylerden uzağım.”[10]

79. “Doğrusu ben, yüzümü Hanîf (Allah’ı birleyici) olarak, tamamen gökleri ve yeri yaratan (Allah’)a çevirdim. Ben (dinde Allah’tan başka otoriteler tanıyan) müşriklerden değilim.”

80. Halkı onunla (delil getirerek) tartışmaya kalkıştı. (İbrahim) dedi ki: “Beni doğru yola iletmişken Allah hakkında siz benimle hâlâ tartışıyor musunuz? Rabbimin (hakkımda) bir şey (bir felaket) dilemesi dışında ben, O’na eş tanıdığınız şeylerden korkmam. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almıyor musunuz?”

81. Siz, (hakkında) hiçbir delil indirmediği (put ve diğer) şeyleri, Allah'a eş tanımaktan korkmazken, ben nasıl sizin (O'na) eş tanıdığınız/O'nunla denk hâle getirdiğiniz şeylerden korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin: Allah'ı birleyenlerle, O'na eş tanıyan) iki gruptan hangisi (korkudan) emin olmaya daha lâyıktır?

(Bu son üç âyet, aynı zamanda her mü'min için İslâm karşıtlarına yapacağı savunma mahiyetindedir.)

82. İman edip de imanlarını zulümle (şirkle)[11] karıştırmayanlar (var ya), işte (korkudan) emin olmak onların (hakkı)dır. Onlar doğru yolu bulmuşlardır.

83. İşte bu (şekilde Allah'ı arayıp bulması), kavmine karşı (örnek olması için) İbrahim'e verdiğimiz kesin delilimizdir. Biz dilediğimiz kimseyi (kat kat) derecelerle yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin tam hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

84. Biz ona İshak'ı ve (onun oğlu) Yakub'u bağışladık. Her birine hidayet ettik (verdik). Daha evvel Nuh'a ve onun neslinden Davud'a, Süleyman'a, Eyyüb'e, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da hidayet ettik (peygamberlik verdik). Biz, iyi davrananlara işte böyle mükâfat veririz.

85. Zekeriya'ya, Yahya'ya, İsa ve İlyas'a da (peygamberlik verdik), hepsi de iyilerdendi.

86. İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'a da (aynı şekilde hidayet ettik). Her birine âlemlerin üstünde (farklı) yüksek meziyetler verdik.

87. Onların babalarından, nesillerinden ve kardeşlerinden bazılarına da (üstünlük verdik). Onları seçtik ve onları doğru yola eriştirdik.

88. İşte bu, Allah'ın hidayetidir ki O kullarından dilediğini ona eriştirir. Eğer onlar da (Allah'ın ulûhiyetinde, hüküm ve mutlak hâkimiyetinde başkalarını öne çıkararak) şirke gitmiş olsalardı, yaptıkları her şey boşa giderdi. [bk. 39/65]

89. İşte onlar, kendilerine kitap, hüküm (hikmet) ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer bu (Kur'an'a muhatap ola)nlar da nankörlük yapar/inkâr ederlerse, (bilsinler ki biz) inkâr etmeyecek bir kavmi onların yerlerine getiririz. [bk. 5/54; 14/19-20]

90. Onlar (o peygamberler), Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimselerdir. O halde

(Resûlüm! Sen de) onların (o tevhid esasına dayalı) yoluna uy ve de ki: “Ben (peygamberlik vazifeme karşılık) sizden hiçbir mükâfat istemiyorum. O (Kur’an) bütün âlemlere (uyulması gereken) bir ‘irşad ve uyarı’dır.”

91. (Yahudiler de:) “Allah hiçbir insana bir şey indirmedi.” demekle, Allah’ın kadrini gereği gibi takdir etme(miş ol)dular. (Resûlüm! Onlara:) “Öyleyse Musa’nın, insanlara nur[12] ve doğru yol gösterici olarak getirdiği Kitab’ı kim indirdi? Halbuki siz onu birtakım kağıtlara (yazıp) koyuyor, onu(n işinize gelen kısmını) açığa çıkarıyor, bir çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de, atalarınızın da bilmediği şeyler (Kur’an’da) size öğretilmiştir. (İşte o Kitab’ı indiren de) Allah’tır.” de. Sonra bırak onları, daldıkları (bataklıklar)ında oynayadursunlar.

92. Bu (Kur’an), kendinden önceki (ilâhî kitap)ları doğrulayan ve (dünyada) şehirlerin anası (olan Mekke) ve çevresindeki (yeryüzündeki insan)ları uyarman için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Âhirete inananlar, ona (Kur’an’a) da inanırlar ve onlar namazlarına devam ederler.

93. Allah’a karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde, “Bana da vahyedildi.” diyenden ve “Allah’ın indirdiği (âyetler/hükümler) gibi ben de indirir (söyler)im!”[13] diyenden daha zalim (ve ahmak) kim olabilir? (Ey Resûlüm!) Ölüm sıkıntıları içinde (kıvranır) iken, meleklerin de ellerini uzatarak: “Haydi bakalım çıkarın (kurtarın elimizden) canlarınızı! Allah’a karşı doğru olmayanı söylemeniz ve O’nun âyetlerin(i kabullenmey)e karşı büyüklük taslamanız sebebiyle bugün, hor ve hakîr edici bir azap ile cezalandırılacaksınız!” (derler. O vaziyette) zalimleri bir görsen!

94. (Onlara şöyle denilecek:) “Andolsun ki (hayatta) size bahşettiğimiz şeyleri artık arkanızda bırakarak, ilk defa sizi yarattığımız gibi (hiçbir şeysiz) tek tek huzurumuza geldiniz. Artık kendilerinin hakikaten ortakları(mız) olduğunu sanıp iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Doğrusu, (Allah yerine kendisine bağlandıklarınızla) aranızdaki (bağ)lar kesildi. (Dünyada) bir şey san(ıp da rağbet et)tikleriniz,[14] sizden uzaklaşıp gitmişlerdir.”

95. Şüphesiz ki taneyi ve çekirdeği yar(ıp çıkar)an Allah’tır. Ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkaran O’dur. İşte Allah (bir ve gerçek olan İlâh) budur. O halde nasıl (olup da O’na iman etmekten) çevriliyorsunuz?

96. Sabahı (gecenin karanlığından) yarıp ağartan O’dur. O, geceyi dinlenme (zamanı), güneşi ve ayı da (vakitleri) hesaplama (ölçüsü olmaları) için

yaratmıştır. Bu, mutlak galip (her şeyi) hakkıyla bilen (Allah')ın takdiridir. [bk. 7/54; 36/37-40; 91/3-4; 92/1-2; 93/1-2]

97. Kara ve deniz(de gecen)in karanlıklarında, kendileriyle yolu bulmanız için size yıldızları yaratan O'dur. Bilen bir toplum için âyetleri geniş geniş açıkladık.

98. Sizi tek nefis (Âdem')den yaratan ancak O'dur. Sonra (sizin için dünyada) bir süreli, bir de (âhirette diriliş ve) süresiz kalış yeri vardır. Gerçekten biz, derin anlayış sahibi bir kavim için âyetleri geniş geniş açıkladık. [krş. 2/28; 11/7; 40/11]

99. Gökten su indiren O'dur. İşte her şeyin bitkisini onunla çıkardık. Şöyle ki; ondan (ilk önce) bir yeşil (filiz) çıkardık. Ondan da birbiriyle benzeşen ve benzeşmeyen (başak ve salkım gibi) birbiri üzerine binmiş taneler, hurma tomurcuğundan sarkmış salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar (bahçeleri) çıkarırız. (Her birinin) meyvesine önce meyvenin ilk yetiştiği sırada, bir de olgunlaştığı sırada bakın. Şüphesiz bunlarda inanan bir toplum için elbette birçok ibret vardır.

100. (Hal böyle iken tuttular,) cinleri Allah'a ortak yaptılar. Halbuki onları da O yaratmıştır. Bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. O, onların (bu türlü) sıfatlandırmalarından uzaktır ve şânı yücedir.

101. Gökleri ve yeri yoktan var eden O'dur. O'nun bir eşi olmadığı halde nasıl (olur da) O'nun bir çocuğu olabilir! Her şeyi O yaratmıştır ve O, her şeyi bilendir.

102. İşte, sizin Rabbiniz olan Allah böyledir. O'ndan başka hiçbir İlâh/Rab yoktur. Her şeyi yaratan O'dur. O halde O'na kulluk edin. Her şeyin himayesi, yönetimi O'nun elindedir.

(Bundan anlaşılıyor ki kim, Allah'ı bırakıp kime ve neye kulluk ederse, yani taparcasına ona sarılırsa o, onun rabbi veya ilâhı durumundadır. Mü'min ancak Allah'a kulluk eder, Rab olarak da ancak Allah'ı tanır ve ancak O'nun emirlerine uygun yaşamakla hayat bulur). [bk. 1/4; 9/31; 40/62; 41/30; 46/13]

103. Gözler O'nu idrak edip göremez. O ise bütün gözleri görür. O Latîf'tir (dünyada gözle görülmez, kullarına da lütuf sahibidir), her şeyden haberi olandır.

104. Doğrusu size, Rabbinizden basîretler (deliller ve hakikati anlama kabiliyeti)

[15] geldi. Artık kim (hakikati) görür (ve iman eder)se lehine, kim de (ondan) kör kalırsa aleyhinedir. (De ki:) “Ben de sizin üzerinize bir koruyucu değilim (ancak bir tebliğciyim).”

105. İşte böylece âyetleri türlü türlü (üsluplarla) açıklamamız, (inkârcılar şaşırdıklarından:) “Sen ders görmüş (çok şey okumuş)sun.” demeleri, bir de onu (Kur’an’ı) bilecek topluma iyice açıklamamız içindir (diyedir).

106. (Resûlüm!) Rabbinden sana vahyedilene uy; O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. (Allah’ın sıfatlarını, Rabliğini, hüküm ve hâkimiyetini başkalarına veren) müşriklerden yüz çevir!

107. Eğer Allah dileseydi (yani iradelerinde serbest bırakmasaydı) müşrik olmazlardı. Seni onların üzerine bir gözcü de yapmadık, sen onların üzerine (koruyucu) bir vekil de değilsin.

(Allah, insanlara din seçmede zorlayıcı değildir. Doğru yolu gösterir, seçme yeteneği ve izni verir, böylece sorumluluk da insana ait olur.)

108. (Onların) Allah’tan başka (değer verip) taptıklarına (hakaret edip) sövmeyin. Sonra (onlar da) cahillik ederek hadlerini aşıp Allah’a söverler. Biz her ümmete yaptıklarını böylece süslü (cazip) gösterdik. Sonunda onların dönüşleri yalnız Rablerinedir. O, onlara (dünyada) ne yapmakta olduklarını haber verecektir.

(Siz mü’minler olarak onlara yalnız İslâm’ın özellik ve güzelliklerini anlatın. İlâhlaşmış put ve tapınaklarına kötü kelime ile sövmek yerine onların batıl, şirk ve küfür olduklarını uygun ifade ile söylemek ve elbette onları yermek gerekir. Yoksa onları onaylama gafletine düşmüş olunur.)

109. Onlar, eğer kendilerine (istedikleri gibi) bir mucize gelse, mutlaka ona inanacaklarına (dair), olanca güçleriyle Allah’a yemin ettiler. (Resûlüm!) De ki: “Mucizeler ancak Allah katındadır.” Siz (mü’minler) farkında değilsiniz! O (istedikleri mucize) gelse (bile ümitlenmeyin), onlar, yine de iman etmezler.

110. Biz onların (kötü niyetlerinden dolayı) kalplerini ve gözlerini ters çeviririz de ‘ilk defa ona inanmadıkları gibi’ (yine inanmazlar) biz de onları, azgınlıkları içinde şaşkın olarak bırakırız.

(Çünkü o müşrikler, iradelerini küfre sarf etmekte ve inanmayacakları halde

mahsus mucize istemektedirler.)[16] [krş. 10/96-97]

111. Eğer gerçekten biz, onlara melekleri indirseydik, ölüler kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi onlara karşı (senin söylediklerine) kefil olarak toplasaydık, Allah'ın dilemesi hariç yine inanmazlardı. Fakat onların pek çoğu (bu konuda) bilgisizdirler. [krş. 6/124; 17/92; 25/21]

112. İşte böylece biz, her peygambere, insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık. (Bunlar,) aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Eğer Rabbin dileseydi (imtihan için izin vermeseydi), onlar bunu yapamazlardı. Öyleyse onları iftiraları ile başbaşa bırak.

113. Bir de onlar (şeytanlar), âhirete inanmayanların gönüllerinin o (yaldızlı sözleri)ne meyletmesi, ondan hoşlanmaları ve kazandıkları kadar (günah) işlemeleri için (böyle yaparlar).

114. (De ki): "O, size Kitab'ı (her hükmüyle) açıklanmış olarak indirdiği halde Allah'tan başka bir hakem mi arayayım?" Kendilerine kitap verdiklerimiz(den yahudi ve hıristiyan âlimleri) de o (Kur'an')ın gerçekten Rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Bu hususta sakın şüpheye düşenlerden olma!

115. Rabbinin sözü hem doğruluk, hem adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. O, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

116. Eğer yeryüzündeki (insan)ların çoğuna (çoğunluğun İslâm'a uymayan rey ve kararına) uyarsan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başkasına uymazlar ve (bundan dolayı da) onlar, ancak yalan yanlış söylerler.

(Farzları, helal ve haramları tayin, tespit ve uygulamada ilâhî hükümler esas alınır. İlâhî esaslara aykırı olan çoğunluğun verdiği hükümlere itibar edilmez. Yoksa haramlar serbest, farzlar yasak hâle gelir. Bunun içindir ki ilâhî hükümleri geçerli saymayan çoğunluğa itibar edilir ve onların arzularından çıkan dînî hükümlere uyulursa, farkında olmadan bunlar ilâhlık mevkiine getirilmiş olur.) [bk. 2/256; 9/31; 33/36]

117. Şüphesiz Rabbin, evet O, kendi yolundan sapanı pek iyi bildiği gibi, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

118. O halde O'nun âyetlerine inanıyorsanız, üzerine Allah'ın ismi anılan

(besmele ile kesilen hayvan)ların etinden yiyin.

119. Size ne oluyor da, üzerine Allah adı anılan (helal) şeylerden yemiyorsunuz? Halbuki, çaresiz kalıp (yemeye) muhtaç olduğunuz şeylerin dışında, (Allah) size haram kıldığı şeyleri ayrı ayrı açıklamıştır. Muhakkak ki (insanlardan) çoğu, bilgisizce kendi arzu (ve heves)leriyle, (kendi saptığı gibi halkı da) saptırırlar. Hiç şüphesiz Rabbin, haddi aşanları çok iyi bilmektedir.

120. Günahın açığını da gizlisini de bırakın. Hiç şüphesiz günah işleyenler, o kazandıkları şeyler yüzünden cezalandırılacaklardır.

121. (Kesilirken) üzerine Allah'ın ismi (kasten)[17] anılmayan (Besmele çekilmeyen) şeylerden yemeyin. Çünkü o(nu yemek) kesinlikle (Allah'a) itaatsizliktir. Hakikaten şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına fısıldar (telkinde bulunur)lar. Eğer onlara (gönüllü) itaat ederseniz, elbette siz de (Allah'a) ortak koşanlardan olursunuz.

(Şeytanın dostları; fâsıklar, münâfıklar, inkârcılar ve tâğûtlardır. Hepsi de şeytanın isteği doğrultusunda Allah'ın emir ve yasaklarının aksini yapmak ve yaptırmak ve kendi fikirlerine/ideolojilerine bağlılık isterler. Böyle iken onlara gönüllü itaat etmek, Allah'a ortak koşmak olur.)

122. (Mânen) ölü (durumunda) iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar içinde (doğru dürüst) yürüyeceği bir nur(u iman) verdiğimiz kimse, (küfrün) karanlıklar(ı) içinde kalıp ondan hiç çıkamayan kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere, yaptıkları yine de süslü göründü.

123. Böylece biz, (mevki ve servetçe) ileri gelenleri o yerde (maddî ve mânevî her türlü) hilekârlık/düzenbazlık yapmalarından dolayı oranın günahkârları yaptık.[18] Halbuki onlar, ancak kendilerine hilekârlık (düzenbazlık) yaparlar da bunun farkında olmazlar.

(Niçin ahlâksızlar toplumun ileri gelenleri olur? Çünkü hak ehli olanlar birleşip kendi varlığını gösteremez; suçlu, vurguncu, talancı ve ahlâksızlara karşı koyamaz, korkak ve hareketsiz kalırlar, onlar da kendi taraftarlarıyla birlikte bunların liderleri durumuna gelir. Böylece bunlar bozgunculukla, kendi yalan ve batıl işleriyle halkı sevk ve idare ederler. Ama Allah'ın hesabını unuturlar.)

124. Onlar, bir âyet geldiği zaman: "Allah'ın peygamberlerine verilenin bir benzeri bize de verilinceye kadar asla iman etmeyiz." dediler. Allah,

peygamberliği nereye (kime) vereceğini çok iyi bilir. Suç işleyenlere, hilekârlık yapmaları sebebiyle, Allah katından bir aşağılama ve çok şiddetli bir azap erişecektir.

125. Allah, kimi doğru yola iletmek isterse, onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de (niyet ve ameline göre) sapıklıkta bırakmak isterse, (İslâm'ı kabule karşı) sanki göğe çıkıyormuş gibi onun göğsünü dar ve sıkıntılı yapar. Böylece Allah, iman etmeyenlere bir azap/bir rüsvalık verir.

(Rabbimiz bu âyet-i kerîmede, yaratmış olduğu kâinattaki kanuna işaret ederek misal veriyor; insan göğe doğru yükseldikçe oksijen azalıp basınç düştüğünden göğsü daralıp teneffüs etmesi nasıl güçleşiyorsa, İslâm'ı içine sindiremeyenlerin de İslâm'a karşı içlerinin daralacağı, İslâm'ı yaşayanlar çoğaldıkça daha da bunalacağı anlatılıyor.)

126. Bu (İslâm), Rabbinin dosdoğru yoludur. Düşünen (ve öğüt alan) bir toplum için biz âyetleri geniş geniş açıkladık.

(Doğru yol için ölçü, Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün örnek hayatıdır. Onlara uymayan ve onları esas almayan bütün fikir, görüş ve sözler, kimin olursa olsun alınmaz, itibar edilmez.) [bk. 6/153; 14/1; 26/24]

127. O (öğüt alıp yerine getire)nlere, Rableri katında 'selam' (denen cennet) yurdu vardır. O, yapmakta oldukları (hayırlı işleri)nden dolayı onların dostudur.

128. O gün (Allah), onların hepsini (huzurunda) toplayacak: "Ey cinler (şeytanlar) topluluğu! İnsanlarla (onları azdırmak suretiyle) çok uğraştınız." (diyecek). İnsanlardan onların dostları da: "Ey Rabbimiz! (Biz) birbirimizden faydalandık ve bize tayin ettiğin ecelimize eriştik." diyecek. O'da buyuracak ki: "Öyleyse Allah'ın dilediği (müddet)[19] dışında yeriniz, içinde sürekli kalmak üzere ateştir. Şüphesiz ki Rabbin, tam hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."

129. İşte kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden zalimlerin bir kısmını, diğerlerinin başına diker/peşine takarız (o da onu felâkete götürür).

(Bu âyet zalimler için bir açık tehdittir. Gerek günahlarla nefse zulüm gerek yönetimde, gerek ticaretinde insanlara zulüm; yani zulmün her türlüsü bu âyetin içine girmektedir. Zalimler de kurtulacak değillerdir.)[20] [bk. 6/45, 47, 135]

130. Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden, size âyetlerimi tebliğ eden ve (kıyamette) bugününüze kavuşmak hususunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi? Onlar: “(Kabahat bizde, biz) kendi aleyhimize şahidiz.” derler. İşte dünya hayatı onları aldattı; hakikaten onlar inkârcı olduklarına (dair) kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.

131. Bu (peygamberleri gönderme hususu), şunun içindir ki: Senin Rabbin, halkı habersiz iken (uyarılmamışken), memleketleri haksız yere helak edici değildir.

132. Herkes için yaptıklarına göre (türlü türlü) dereceler vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

133. Rabbin, hem hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, hem de merhametli olandır. Dilerse sizi ortadan kaldırır; sizi başka bir toplumun soyundan yarattığı gibi, sizden sonra da dilediğini yerinize getirir.

134. Size vaadedilen (isyanınızdan dolayı sizi helak edip yerinize dilediği başka milleti getirmesi, kıyametin kopması, tekrar dirilme, haşr ve hesap günü gibi) şeyler muhakkak gelecektir. Siz, onun önüne geçemezsiniz.

135. (Resûlüm!) De ki: “Ey kavmim! Gücünüzün yettiğini sonuna kadar yapın; muhakkak ki ben (vazifemi) yapmaktayım. (Dünya) yurdun(un) sonu kimin lehine olacak yakında bileceksiniz. Muhakkak ki zulmedenler kurtuluşa eremezler.”

136. Onlar Allah’ın yarattığı ekin ve hayvanlardan[21] O’nun için bir pay ayırdılar da kendi boş zanlarınca: “Şu Allah’ın, şu da (tapınmada O’na) ortak yaptığımız (putlar)ın.” dediler. Ortakları için ayrılanlar Allah’a ulaşmaz ama Allah için ayrılan o (hisse, “Allah zengindir” diye put edindikleri) ortaklarına gider (onların hissesine katılır)dı. Verdikleri hüküm ne kötüdür! [bk. 5/103; krş. 16/56]

(Câhiliye Arapları’ndan Havlanlı müşrikler, mahsul ve hayvanlardan bir kısmını Allah ile putları arasında bölüştürürlerdi. Allah için ayırdıklarını misafir ve fakirlere sarf ederler, putları için ayırdıklarının gelirlerini ise onların huzurunda kurban, âyin vs. için harcarlar, kendileri de faydalanırlardı. Eğer Allah için verilmek üzere ayrılanlar putlarınkinden daha iyi veya fazla olursa, putlarınki ile değiştirirler, yahut fazlasını putlarınkine katarlardı. Putlara ayrılan daha iyi ve fazla çıkarsa aynen kalırdı.[22] İşte bu âyete göre, put ve benzerlerini Allah’ı sever gibi sevme (2/165), ona bağlanma, tapınma, aynı zamanda kendi

menfaatlerini güvenceye almak için de onları ayakta tutmaya yarayan bu tür âdet ve harcamalar, şirk ve müşrikliktir. İşte müşriklerin en belirgin vasıfları görünürde Allah'ı tanımalarına rağmen fiilen putları, Allahu Teâlâ'dan öncelikli ve önemli saymalarıdır. 28/63. âyete göre, aslında bunlar, kendilerine tapmaktadırlar.)

137. Bir de onların ortakları (olan o putlara hizmetle görevli kâhinler), onları helake sevketmek ve dinlerini karıştırıp bozmak için, müşriklerden çoğuna (kız) çocuklarını öldürmeyi hoş (bir şey gibi) gösterdiler. Allah dileseydi (kendi iradelerine bırakmasaydı) bunu yapmazlardı. O halde onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak.[23]

138. Onlar, (boş) zanlarına göre: "(İlâhlarımıza ait olan) bu hayvanlar ve ekinler haramdır. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez, birtakım hayvanların sırtları(na binmek veya yük vurmak) da haramdır." dediler. Birtakım hayvanlar da vardır ki (Allah emrediyor diye) O'na iftira ederek, üzerine Allah'ın ismini anmazlar (besmelesiz keser veya öldürürler). O da, onları iftira ettikleri şeyler yüzünden cezalandıracaktır.

139. Yine dediler ki: "Bu hayvanların karnındakiler (canlı doğarsa) erkeklerimize helal, kadınlarımıza haramdır. Eğer o ölü (doğar) ise hepsi on(u yeme)de ortaktırlar." Allah onlara, böyle nitelendirip ayırt etmelerinin cezasını verecektir. Şüphesiz ki O, mutlak ilim ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

140. Bilgisizlik yüzünden beyinsizce (kız) çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine (helal olarak) rızık verdiği şeyleri Allah'a iftira ederek haram yapanlar, muhakkak ki (dünya ve âhirette) ziyana uğradılar. Onlar gerçekten saptılar ve doğru yolu da bulacak değillerdir.[24]

141. O bağlı ve bostanlı bahçeleri, tatları çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, (yaprakları ve meyveleri) birbirine benzeyen ve birbirinden farklı zeytin ve narları yaratıp yetiştiren O'dur. (Onlar,) meyve verince meyvesinden yiyin. Toplandığı ve biçildiği günde de, hakkını (öşrünü, zekât ve sadakasını) verin; fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

142. Gerek yük taşımak, gerek (kesmek ve yününden) döşek (ve yaygı) yapmak için (kullanılan deve, sığır, koyun vb.) davarları (yaratan O'dur). Allah'ın size rızık (olarak) verdiği şeylerden yiyin. Şeytanın adımlarını izlemeyin (haram yemeyin ve günah işlemeyin). Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır. [krş.

2/168-169]

143. (Allah, o hayvanları) sekiz eş (yarattı), koyundan iki, keçiden de iki. De ki: “(Allah) iki erkeği mi haram etti, iki dişiyi mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı? Eğer doğru söyleyenler iseniz bana, ilme dayanarak haber verin.”

(Câhiliye döneminde Araplar, bazen hayvanların erkeklerini, bazen dişilerini, bazen de bunların yavrularını haram sayarlardı.)[25]

144. Deveden de iki, sığırdan da iki (çift yarattı). De ki: “(Allah) iki erkeği mi, iki dişiyi mi, yoksa (bu) iki dişinin rahimlerinde bulunan (yavru)ları mı haram etti?” Yoksa Allah size bunu tavsiye ederken, siz şahit (olarak orada) mıydınız? Böyle bilgisizce insanları saptırmak için Allah’a karşı yalan uydurandan daha zalim kimse bulunabilir mi? Şüphesiz Allah o zalimler güruhunu doğru yola eriştirmez.

145. (Resûlüm!) De ki: “Bana vahyedilenler arasında (Allah’a karşı olan tavrınızdan dolayı haram dediklerinizden) yiyen bir kimseye[26] haram edileni bulamıyorum. Aksine (helal dediğiniz) ölü veya akıtılmış kan[27] veya domuz eti -ki zaten murdardır- yahut da bir fısk, yani Allah’tan başkası adına (kesilen hayvan)lar haramdır. Kim de çaresiz kalırsa, (başkasının hakkına) saldırmamak ve (zaruret) sınırı(nı) aşmamak üzere (isteksiz olarak yerse), şüphesiz Rabbin çok bağışlayandır, çok acıyandır.”[28]

146. Yahudilere tırnaklı (hayvanlar)ın hepsini haram ettik.[29] Sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram ettik. Yalnız bunların sırtlarının veya bağırsaklarının (yapışmış olarak) taşıdıkları ya da kemiğe karışan yağlar hariçtir.[30] İşte onları azgınlıkları yüzünden[31] böyle cezalandırdık. Biz, elbette hep doğru söyleriz.

147. Eğer (getirdiğin hükümlerde) seni yalanlarlarsa, de ki: “Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir, ama O’nun azabı (bir indi mi), artık suçlular topluluğundan geri çevrilmez.”

148. Müşrikler (puta yahut hevasına tapanlar) diyecekler ki: “Eğer Allah dileseydi, ne biz ne de babalarımız müşrik olurdu, üstelik (helal) hiçbir şeyi de haram yapmazdık.” Halbuki onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar (peygamberlerini) böyle yalanlamışlardı. De ki: “Yanınızda (bize açıklayacağınız) bir bilgi mi var? (Varsa) onu bize çıkarı(p gösteri)n. Siz, ancak zanna uyuyorsunuz ve siz, sadece uyduruyorsunuz.”

(Müşrikler hem Allah’tan gelen emirleri ve peygamberi kabullenmez, Allah’ın farzlarını, helallerini haram/yasak, haramlarını da helal/serbest sayarlar, hem de bunları, Allah’ın dilemesine bağlarlar. Aynı zamanda ortaya çıkan Cebriye fırkası da bunlar gibi yaptığı kötü işlerin/günahların hepsinin Allah’ın dilemesiyle olduğunu, kendilerinin bir rolü olmadığını söylerler. Bu yanlış bir inançtır. Çünkü böyle olsa ne peygamber, ne kitap gelirdi. Ne de emir ve yasaklar olurdu. Çünkü yüce Allah, “Kim doğru yola gelmişse, ancak kendi lehine, kim de saparsa kendi aleyhinedir.” (17/15) buyurmaktadır.) [krş. 9/105; 41/40]

149. De ki: “Kesin delil, ancak Allah’ındır. Eğer O dileseydi, elbette hepinizi doğru yola kavuştururdu. (Ama O, size gücünüz dâhilinde sorumluluk verdi ve imtihan için sizi iradenize bıraktı.)”

150. De ki: “Haydi (haram saydıklarınız hakkında) Allah’ın bunu haram ettiğine şahitlik edecek olan şahitlerinizi getirin!” Şahitlik etseler bile, sen onlarla beraber şahitlik etme (sözlerini kabullenme). Âyetlerimizi yalanlayanların ve âhirete inanmayanların heves ve arzularına uyma! Onlar, başkalarını Rablerine denk tutuyorlar (onları sevip onlara bağlanıyorlar).

(Bu âyet-i kerîmede, “Âyetlerimizi değersiz sayarak yalanlayanların, âhirete inanmayarak dudak bükenlerin sözlerine değer verip uyma ve onları kabullenme.” diye Resûlullah’ın şahsında bütün mü’minlere uyarı vardır.) [bk. 76/24]

151. De ki: “Geliniz size Rabbinizin haram ettiği şeyi ben okuyayım: O’na hiç bir şeyi ortak/denk tutmayın, anaya babaya da iyilik edin, fakir düşmek (korkusun)dan çocuklarınızı (herhangi bir şekilde) öldürmeyin. Biz, sizin de onların da rızkını veririz. ‘Zinanın ve her türlü kötülüğün’ açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Allah’ın haram ettiği canı (hukukça) geçerli sayılan bir hak olmadıkça öldürmeyin.” İşte (Allah), düşünesiniz (aklınızı kullanasınız) diye size bunları emretti.

152. Yetimin malına da rüşdüne (erginlik yaşına) kadar en güzel (hizmet)in dışında yaklaşmayın. Ölçü ve tartıyı tam ve doğru yapın. Biz hiçbir kimseye gücünün yettiğinden fazlasını yüklemeyiz. (Birileri hakkında) söz söylediğiniz zaman, akrabanız da olsa adaleti gözetin (taraf tutmayın).[32] Allah’ın ahdini (verdiği emri ve verdiğiniz sözü) yerine getirin. İşte (Allah), düşünüp öğüt alasınız/tutasınız diye bunları emretti.

153. İşte bu (İslâm), dosdoğru yolumdur. O halde ona uyun, (başka) yollara uymayın ki (bunlar) sizi Allah'ın yolundan ayırmasın. İşte 'Allah, emirlerine uygun yaşayıp kötülüklerden sakınasınız' diye size bunları emretti.[33]

(151. âyetten buraya kadar olan emirlere "on emir" denilir ki bunlar bütün dinlerde hükmü kesin hususlardır.)

154. Yine biz, iyilik yapanlara (nimetimizi) tamamlamak, her şeyi genişçe açıklamak, doğru yola iletici ve rahmet olmak üzere Musa'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Bu sayede onlar (İsrâiloğulları), Rablerine kavuşacaklarına inansınlar (diye).

155. İşte bu (Kur'an), mübarek bir kitaptır ki onu biz indirdik; ona uyun ve onunla korunun/aykırı davranmaktan sakının ki merhamete eresiniz.

156. (Bu Kur'an'ı indirmemizin sebebi): "Kitap(lar), yalnız bizden önceki topluluklar (yahudi ve hıristiyanlar)a indirildi, biz ise, onların okunmasından hakikaten habersizdik (anlamıyorduk)." demeyesiniz diyedir.

157. Yahut: "Bize kitap gönderilseydi, biz onlardan daha doğru yolda olurduk." demeyesiniz diyedir. İşte artık size Rabbinizden açık delil, doğru yol (rehberi) ve bir rahmet gelmiştir. Allah'ın âyetlerini yalanlayandan ve onlardan yüz çeviren (ve çevirten)lerden daha zalim kimse bulunabilir mi? Âyetlerimizden yüz çevirenleri (bu) yüz çevirmeleri sebebiyle, azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.

158. (İnanmak için ne bekliyorlar?) Onlar mutlaka kendilerine (ölüm veya azap) meleklerinin gelmesini yahut Rabbinin (imha eden azabının) gelmesini ya da Rabbinden (kendilerini imana mecbur eden) bazı alametlerin gelmesini mi bekliyorlar? Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, evvelce iman etmemiş veya imanında hayır kazanmamış hiçbir kimseye imanı fayda vermez.[34] De ki: "Bekleyin (o alametleri)! Şüphesiz biz (de) bekleyenlerdeniz."

159. Dinlerini (bir kısmını uygulayıp, bir kısmını uygulamaktan kaçınarak) parça parça edenler ve (şirk ve tâğûta mensup liderlerin, hevâ ve hevesleri uğruna dinde) grup grup ayrılanlar var ya, sen hiçbir şekilde onlardan değilsin (senin onlarla hiçbir surette alâkan yoktur). Onların işi Allah'a aittir. Sonra (Allah,) onlara yaptıklarını haber verecek (ve hesaplarını görecek)tir. [krş. 3/102-103; 30/32]

160. Kim (Allah'a) bir iyilik (ve tevhid)le gelirse, kendisine onun on misli

(sevap) vardır. Kim de bir kötülükle gelirse o, sadece onun dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.

161. De ki: “Şüphesiz ben, Rabbimin beni doğru yola, dosdoğru bir din olan İbrahim’in Hanîf (tevhid)[35] Dîni’ne ilettiği (bir kimse)yim. O müşriklerden değildi.”

162. De ki: “Benim namazım, (hac, umre, diğer) ibadetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.”

163. “O’nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum. Ben (bu ümmette) müslümanların ilkiyim.” [krş. 6/14 ve dipnotu]

164. De ki: “O (Allah), her şeyin Rabbi iken, ben Allah’tan başka bir rab mı arayayım? Herkesin kazandığı ancak kendisinedir. Hiçbir günahkâr, diğerinin (işlediği günah) yükünü taşımaz (herkes kendi yaptığından sorumludur). Sonunda dönüşünüz ancak Rabbinizedir. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri, (O) size haber verecektir.”

(Bu ayetle insanlık tarihinde ilk defa suçların şahsiliği esası getirilmiştir. Bu sebeple cahiliye devrinde suç işleyenin yakın akrabalarını da suça ortak etmek suretiyle işlenen kan davaları zulmü yasaklanmıştır. [krş. 2/286; 35/18]

165. Sizi (emirlerini yerine getirmede) yeryüzünün halifeleri/görevlileri yapan, size verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O’dur. Şüphesiz ki Rabbinin cezası serîdir ve yine şüphesiz O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

(Bu âyetten şu üç sonuç çıkmaktadır: 1. İnsanın, içinde yaşadığı dünyada ilâhî tebliğin ve hükmün yerine getirilmesini sağlayan halife/yönetici oluşu. 2. İnsanların dünyalık bakımından birbirinden farklı oluşu. 3. Bu farklılığın hikmeti; kazancında çok verilenin de, az verilenin de hatta mahrum edilenin de imtihan edilmesidir. İnsan, verilen bu lütuf karşısında ya şükrünü unutmuş azgınlığını çoğaltmıştır, yahut verilenlerin azlığından şikayet ve isyan etmiştir, yahut da her haline şükredip gereğini yapmıştır.) [bk. 3/134; 24/37]

[1] Bu sûre, Fâtiha sûresinde yer alan “âlemlerin Rabbi” ifadesinin geniş bir şekilde açıklaması mahiyetindedir. Sûrenin asıl konusu, yaratıcının isbâtı ve tevhidin delillerini ortaya koymaktır. Yani, bir anlamda, tevhidin bütün delillerinin bu sûrede yer aldığını söylemek mümkündür. Yüce Allah’ın,

Peygamberi’ne verdiği ilk görev tevhid meselesidir. Peygamberimiz de çağrı görevine, insanlara Allah’tan başka hiçbir ilâh, “O’nun yerine egemen bir varlık” olmadığını ve O’ndan başka hiçbir şeye tapmamalarını bildirerek başlamış, bu şekilde devam etmiştir.

[2] Allah’ı ve O’nun buyruklarını bırakıp önderlerine /liderlerine ve onların buyruklarına bağlanıyorlar. [bk. 2/165-167]

[3] Tevhidden, yani Allah’ın birliği esasından uzaklaşıldığı, din ve kitapların asliyetinin kalmadığı ve onun yerine şirk ve tâğûtun hâkim olduğu, Allah’tan başka varlıkların yüceltildiği bir devirde Resûlullah (sas.), emredildiği üzere bütün varlığıyla hükmünde ve hâkimiyetinde tek olan yüce Allah’a teslim olmuş ve böylece müslümanların ilki olmuştur. Şirk ve tâğût karşısında asla uzlaşmacı bir tavır takınmamıştır.

[4] Ebû Süfyân, Velîd b. Muğîre, Ebû Cehil, Nadr, Utbe, Şeybe gibi (Beydâvî).

[5] Zeydân, s. 155

[6] Gökten üzerlerine taş yağması. [bk. 8/32]

[7] Göklerde ve yerde insanın ilimle, keşfedip insanlığın istifadesine sunamadığı nice hazineler vardır ki bunları ancak Allah bilir; zamanı gelince dilediği hazinelerini insanlığın istifadesine açar. Resûlullah (sas.), “Gaybın anahtarları beştir.” diyerek Lokman sûresi 34. âyeti okumuştur. [bk. 31/34]

[8] Zebîdî, XI, 102; İbni Kesîr (Çetiner), VI, 2674-2681 vd.

[9] Âzer, “İbrahim’in babası mıdır, dedesi midir, yoksa amcası mıdır?” diye ihtilaf edilmiştir. Çünkü Arapça “eb” kelimesinde bu üç mâna da vardır. Fakat Buhârî Târihü’l-Kebîr’de, “Âzer, Hz. İbrahim’in babasıdır.” demiştir. Babasının isminin Târah olduğuna dair bazı rivayetler var ise de Kur’an onun Âzer olduğunu beyan etmiştir. Sa‘lebî, “Hz. İbrahim’in babasının asıl adı Târah idi. Nemrut onu puthânesine nâzır tayin ettiği zaman, Târah adını Âzer ile değiştirdi ki Âzer, putlardan birinin adıydı.” diyor. Mücahid ve İbni Cerîr de, “Âzer ona lakap olarak verilmiştir.” demektedir (İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 591; Aydemir, s. 301). [bk. 26/86]

[10] Hz. İbrahim, yerdeki put ve putlaşanlara tapmayı reddetme yönteminden sonra kavminin tapmakta daha ısrarlı olduğu gök cisimlerine yöneldi ve akıl

yoluyla, kendisinin kesin inanca kavuşmasından (6/75) daha ziyade, 74. âyette halkın gittiği yolun yanlış ve sapıklık olduğunu ispat etmek için onun, gündüzki batan güneşten değil de geceleyin görülen yıldızlardan başlaması, Allahu Teâlâ'nın lütfu ve gösterdiği metodla (içinde duyduğu) Allah bilgisine kesin ulaşma yolunu (78. âyet) göstermesi ve böylece kavmini hakkı kabule mecbur bırakması içindi. Kavmine böylece tevhîdi/bir Allah'a inanmayı ispat ederken, "Artık benim Rabbim budur." diye bir netice bildirmeyip (âyetlerin başındaki "fe" harfinden de anlaşılacağı üzere) peşpeşe birinden diğerine geçmesi ve geceden başlayıp, güneş'in doğuşuyla bitirmesi onu şirke götürmez. Çünkü sonunda fıtratı gereği içindeki tevhîdi/bir Allah inancını izhar etmiş ve şirk içinde olmadığını açıklamıştır. [21/51]

[11] Şüphesiz şirk büyük bir zulümdür (bk. 31/13). Peygamber (sas.) de böyle tefsir etmişlerdir (İbni Kesir, III, 761). Çünkü şirk imanı bitirir, amelleri boşa çıkarır. [İmanlarına şirk karıştıranlar için bk. 12/106. İbadette şirk için bk. 18/110].

[12] Öğüt kaynağı ve ahkâmı bildiren (Mukâtil, s. 163).

[13] Bunlar, Allah'ın indirdiğini ve ona inanıp uymayı içine sindiremeyenlerin ifadeleridir.

[14] Allah'ın buyrukları ve ilkelerini bırakıp onun yerine kendisine bağlandıklarınız. [krş. 2/164, 167]

[15] Beydâvî, "besâir" kelimesini "deliller" diye kaydetmiştir.

[16] Mehmed Vehbi, IV, 1506.

[17] Elmalılı, III, 242; İbni Kesîr (Sâbûnî), I, 612-613.

[18] Râzî, III, 114; İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 172.

[19] Beydâvî; Celâleyn; Elmalılı, III, 2054. "Müddet" kelimesini "kimseler" olarak da ifade edenler olmuştur (Cevzî, II, 55). Çoğunluğun tercihi, yukarıdaki mâna doğrultusundadır.

[20] Zeydan, s. 152-153.

[21] Deve, sığır ve koyunun dişilerinden.

[22] İbnü’l-Kelbî, s. 28-44.

[23] Bilindiği üzere 18. asra kadar Avrupa’daki kadının değersizliği ve ahlâkça düşüklüğü gibi, İslâm’dan önceki câhiliye devri müşrik toplumda genellikle ahlâk seviyesi çok düşük olduğundan, kadınların değeri de düşüktü. Genellikle bu yüzden kız çocukları büyüdüğü zaman esir olurlar veya çevrenin tesiriyle utanmasız, hayasız/iffetsiz olmaları sebebiyle vücutlarını teşhir etmeleriyle namuslarına kara leke getirirler korkusuyla, onları daha küçükken çeşitli bahane ve usullerle öldürüyorlardı (6/140). Erkek çocuklar fazla da olsa böyle değildi. İslâm geldiği zaman gerek bunu, gerekse cenin halindeki çocuğun katlini yasaklamıştır (17/31). Hatta Peygamberimiz (sas.) çocukları korumak hususunda, çocuk sütteyken tekrar gebelik durumu olursa bu durumda verilecek sütün çocuğa zararlı olacağından bahisle bizleri uyarmış, “Çocuklarınızı gizli mahvetmeyin.” buyurmuştur (Karadâvî, s. 215-217).

[24] Câhiliye Arapları’nın kız çocuklarını öldürmeleri yalnız açlık korkusundan değildi. [Öldürmeleri hakkında bk. 6/137. âyetin dipnotu; 16/59; 17/31; 81/8-9]

[25] Davudoğlu, s.148.

[26] Âyet-i kerîmedeki “tâim”den sonra gelen “yet‘amuhu” lafzı, ziyade takrir içindir.

[27] Mâide sûresi üçüncü âyetteki “kan” mutlaktır; burada “akan kan” mukayyed olarak gelmiştir. Sebep bir olunca hüküm de aynıdır. Ancak karaciğer, dalak ve etin içindeki akmayan, pıhtılaşmış kanlar bunun dışındadır.

[28] Câhiliye devrinde müşrikler kendi kendilerine bazı şeyleri helal (serbest) bazı şeyleri de haram (yasak) kılmışlardı. İşte bu âyetler, onları reddetmek için inmiştir.

[29] Deve, yırtıcı hayvan ve kuşlar gibi tırnaklı canlılar.

[30] “Bağırsak, işkembe ve böbrek etrafındaki yağlar” haram olan iç yağlara dahil idi. [bk. 4/160]

[31] Yahudiler peygamberlerini öldürmüşler, haramı helal, helali haram saymışlar ve tefecilik yaparak fakirleri ezmişlerdir.

[32] Burada biri ticaret diğeri de konuşma esnasında olmak üzere iki adalet şekli

geçmektedir. Bundan başka hüküm vermede (4/58), şahitlikte (65/2), barışta (4/94), öfkede (5/8), gayrimüslimleri imana davette (60/8), hevâ ve hevese uymada (4/135) adalet emredilmiştir.

[33] Bu âyetin ışığında, doğru yol ve ölçü, ancak İslâm olduğuna göre, bir kimsenin doğru yolda olması için İslâm'ı hayatına hâkim kılması, iyiliği emredip kötülüğü yasaklaması ve hayat kılavuzunun Kitab, Sünnet ve bunlara bağlı şer'î deliller olması gerekir. İslâm'a uygun olmayan her yol batıldır.

[34] Bu iman, ye's halindeki imandır. Çaresizlik ve son pişmanlık halindeki iman da fayda vermez. Ayrıca âyetteki "imanında hayır kazanmamış hiç kimseye" kaydı, amelsiz imanın bir fayda vermeyeceğini ve muteber olmayacağını savunanların delilidir (Beydâvî).

[35] Hz. İbrahim'in hanîf olan dininin esasları şöyledir: 1. Allah'ın varlığına, birliğine ve bütün peygamberlere inanmak. 2. Allah'tan başka hiçbir şeyi ilâhlaştırmamak, rableştirmemek. 3. Allah'ın koyduğu esaslarda yürümek. 4. Hakk'a yönelip her türlü batıldan ve haramdan uzak kalmak.

7. A'râf Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 206 âyettir. A'râf, 46. âyette geçtiği üzere, cennetle cehennem arasında yüksek bir tepe olup ondan bahsedilmesi itibariyle bu kelime sûreye ad olmuştur. Bazılarına göre sûrenin 163 ve 171. âyetleri Medine'de inmiştir.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Elif, Lâm, Mîm, Sâd.

2. (Resûlüm! Bu,) kendisiyle (insanları) uyarman ve inananların da düşünüp öğüt alması (ve irşadlarına vesile olması) için sana indirilen bir kitaptır. Bundan dolayı yüreğinde bir sıkıntı/bir şüphe olmasın.

3. (Ey insanlar!) Rabbinizden size indirilen (Kur'ân-ı Kerîm')e uyun, onun dışında/onsuz birtakım velîlere/'önder ve dostlara' uyup peşlerinden gitmeyin.[1] Ne az öğüt alıyorsunuz!

4. Nice isyankâr memleket (halkı) var ki biz onları helak ettik. Öyle ki azabımız

onlara (Lût kavmine) geceleyin veya (Şuayb kavmine) gündüz uykusunda iken geliverdi. [krş. 7/97-99; 16/45]

5. Azabımız onlara geldiğinde, onların yakınmaları (itirafları): “Biz gerçekten (Allah’ın hududunu aşan) zalimlerdendik.” demelerinden başka bir şey olmadı.

6. Kendilerine (peygamber) gönderilenlere, (sapmalarının sebebini) mutlaka soracağız ve gönderilen (peygamber)lere de (kendilerine uyup uymayandan ve tebliğ vazifesinden) elbette soracağız.

7. Ve onlara (dünyada yaptıkları) her şeyi, kesin bilgi(miz) ile mutlaka anlatacağız. Biz, hiçbir zaman onlardan uzak (ve habersiz) değildik.

8. O gün (kıyamette, herkesin dünyada yapıp ettiğini) tartmak haktır (gerçektir). Kimlerin tartıları (sevapça) ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

9. Kimlerin de terazileri(nin sevap tarafı) hafif gelirse, işte onlar (inkâr ederek veya değer vermeyerek) âyetlerimize haksızlık ettiklerinden dolayı, kendilerine yazık eden kimselerdir.

10. Andolsun ki sizi yeryüzüne yerleştirdik ve size orada (birçok) geçim vasıtaları meydana getirdik. Öyleyken pek az şükretmektesiniz.

11. Yine andolsun ki sizi(n önce insan olarak maddenizi) yarattık, sonra size (teşekkül devresinde insan olarak) şekil verdik, sonra da meleklere: “(Kudretim için) Âdem’e secde edin.” dedik. İblis’ten başka hepsi secde ettiler; o, secde edenlerden olmadı. [krş. 2/34-39]

(Âyet-i kerîmede geçtiği üzere insan, kendisinin yaratıcısı değildir. Kendisine şekil/suret, dillerini ve renklerini veren de kendisi değildir (3/6; 30/22; 40/64; 64/3). Bunun gibi bilgisi de ezelî, ebedî, herşeyi kapsayıcı ve görecesiz değildir. Böyle olunca insan yüce Yaradanı’na karşı, İblis misâli O’nun yüceliğini tanısa bile, büyüklük taslayarak secde/ibadet etmez, emrini yerine getirmezse, nankörlük yapmış/kâfir olmuş ve şeytanın kendine benzetmeye çalıştığı kimselerden olmuş olur.)

12. (Allah, İblis’e:) “Sana emrettiğim zaman, secde etmekten seni meneden nedir?” dedi. (İblis de:) “Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yaratın.” dedi.

13. (Allah:) “Öyleyse, in oradan! Orada (cennette) büyüklük taslaman (kafa tutman) senin haddine değildir. Çık oradan! Çünkü sen aşağılıklardansın!” buyurdu.

(İşte şeytan, yüce Allah’ın emrine karşılık hevâsına göre akıl yürüttüğünden ve Allah’a itaat etmeyip kendi fikri doğrultusunda hareket ettiğinden lanetli ve aşağılık olmuştur.)

14. (İblis: “Hiç olmazsa insanların tekrar) dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver.” dedi.

15. (Allah:) “Sen mühlet verilenlerdensin.” buyurdu.

16. (İblis:) “Madem ki beni (rahmet ve cennetinden kovup) azgın bıraktın; andolsun ki ben de insanlar(ı saptırmak) için senin doğru yolunda onlar için (pusu kurup) oturacağım.”

17. “Sonra onların önlerinden arkalarından sağlarından, sollarından (her yönden onları azdırmak için) yanlarına gelip sokulacağım (onları azdırıp saptıracağım.) Sen de onların çoğunu şükrünü (kulluğunu) yerine getirenlerden bulmayacaksın.” dedi.

(Allah’ın emri şeytanın aklına yatmadı, bundan dolayı emrine itaat etmedi. Yüce Allah da onu lanetleyip huzurundan kovdu ve kendi azgınlığında bıraktı. Bundan böyle şeytan, kendisinin yaptığı gibi insanları, hem Allah’ın emrine karşı, kendi fikrini ön plana çıkarmaya, kendi fikir ve görüşüne göre davranmaya hem de Allah’ın yasak ettiği şeyleri yapmaya teşvik edecektir. Böylece kimi günaha, kimi küfre sapacaktır. Allah’ın emri aksine emir veren de kendini rab yerine koymuş olacaktır. Gerçek müslümanlar şeytanın tuzaklarına düşmezler.) [krş. 4/118-119; 36/60; 38/76-83]

18. (Allah) buyurdu ki: “Haydi, yerilmiş ve (rahmetimden) kovulmuş olarak çık oradan! Onlardan kim sana uyarsa, andolsun ki hepinizi cehenneme dolduracağım.”

19. (Allah, Âdem’e şöyle hitap etti:) “Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleş(in), dilediğiniz yerden yiyin. (Fakat) şu ağaca yaklaşmayın. Sonra kendisine yazık edenlerden olursunuz.”

20-21. Derken şeytan, onlara, (gözlerinden örtülerek) gizlenmiş ayıp yerlerini

kendilerine göstermek için, (cennet kapısı yanında onlara şöyle) fısıldadı da: “Rabbiniz size, meleklerden olursunuz veya (cennette) ebedî kalanlardan bulunursunuz diye, bu ağaçtan (meyve) yemenizi yasakladı.” dedi. Ardından: “Şüphesiz ben, sizin (iyiliğiniz) için öğüt verenlerdenim.” diye de yemin etti.

22. İşte böylece, ikisini de aldatarak (o yasak meyveden yedirdi ve Allah katındaki mevkilerini) aşağı indirdi. Onlar ağacı(n meyvesini) tattıklarında (bir ceza olarak cennet giysisi soyuldu) ikisinin de edep yerleri açılıverdi ve cennet yaprağı ile oralarını örtmeye başladılar. Rableri de onlara: “Ben, sizin bu ağaçtan (meyve) yemenizi yasaklamadım mı? Şeytan muhakkak ki size apaçık bir düşmandır, demedim mi?” diye seslendi. [krş. 2/35-37; 20/116-123]

(Âyet-i kerîmede bize ibretlik bir ders çıkıyor ki o da, Allah’ın yasak ettiklerini nefis, şeytan ve benzerleri cazip gösterse de asla onlara yaklaşmamaktır.)

23. (İkisi de:) “Ey Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan muhakkak biz, ziyana uğrayanlardan oluruz.” dediler.[2]

24. (Allah) buyurdu ki: “(Şeytana uymakta) birbirinize düşman olarak inin, sizin için yeryüzünde (ecelinizin geleceği) bir zamana kadar kalmak ve geçinmek (artık takdir edilmiş)tir.” [bk. 2/36; 20/123]

25. Yine buyurdu ki: “Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (dirilip) çıkarılacaksınız.” [bk. 84/3-5]

26. Ey Âdemoğulları! Size edep yerlerinizi örtecek bir giysi, giyinip süsleneceğiniz bir elbise ihsan ettik.[3] Takvâ (Allah’ın emrine uygun hareket, haya ve iffetini koruma) elbisesi ise daha hayırlıdır. İşte bunlar Allah’ın âyetleri (lütfunun alametleri)ndendir ki belki bu sayede düşünüp öğüt alırlar. [krş. 7/32 ve dipnotu]

(Bu elbiselerin ancak her ikisinin beraber bulunması, insanı Allah yanında şerefli kılar. Bu da Allah’a gereği gibi saygı duymak ve O’na itaat etmekle ve haya/utanma duygusu ile olur.)

27. Ey Âdemoğulları! Şeytan (ilk defa) ana babanızı, (yanıltıp) çirkin yerlerini kendilerine göstermek için örtülerini soyarak cennetten çıkar(mayı başar)dığı gibi, sizi de şaşırtıp saptırmasın! Çünkü o da, yandaşları da, sizin kendilerini görmeyeceğiniz yerden sizi görür(ler). Elbette biz, şeytanları, iman etmeyenlerin dostları yaptık.

(Şeytan ve şeytanın insan ve cin dostları aynı gayede olup Allah'ın emrini tutmak isteyenlere düşmanlık ederler. İnsan da böylece Allah'ın emir ve yasağını ön planda tutmaz da şeytanın ve dostlarının cazip gösterdiği şeylere uyarsa, burada olduğu gibi, bulunduğu mevkii ve durumdan ihraç edilme ve mahremiyetinin ortaya çıkması söz konusudur. Şeytanın gayesi de budur.)

28. Onlar, kötü (haram) bir iş yaptıkları zaman: "Babalarımızı bu yolda bulduk, (onlarda bunları gördük, bunları öğrendik.) Allah da bize bunu emretti." derler. De ki: "Şüphesiz ki Allah, çirkin işleri emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

29. De ki: "Rabbim bana adaleti ve itidâli emretti. Her mescidde (namazda) yüzlerinizi (kıbleye) çevirin. Dini yalnız 'Allah'a has kılarak' (ve ihlasla) kendisine (kulluk edip) yalvarın (başkalarını putlaştırıp/tanrılaştırıp onlara sığınmayın. Unutmayın ki) ilk defa sizi yarattığı gibi, yine (O'na) döneceksiniz."

30. (Allah, insanlardan) bir kısmını doğru yola iletti, bir kısmının üzerine de (kötü niyet ve amellerine göre) sapıklık (sıfatı) hak oldu. Çünkü onlar, Allah'ı bırakıp şeytan (ve ona yandaş olan)ları velî (dost ve önder) edindiler, (üstelik) kendilerinin de (hâlâ) doğru yolda olduklarını sanırlar. [bk. 16/36]

31. Ey Âdemoğulları! Her mescid(de yani secde edeceğiniz zaman ve mekân)da ziynet (olan temiz ve güzel elbise)nizi alın (giyinin).[4] Yiyin, için, fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

32. De ki: "Allah'ın kulları için (yaratıp) çıkardığı süsü (ve onların maddelerini) ve rızıktan temiz/helal olanlarını kim haram etmiştir?" De ki: "Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde iman edenler içindir. İşte (biz,) bilen kimseler için âyetlerimizi böyle geniş geniş açıklıyoruz.[5]

33. De ki: "Rabbim açığı ile gizlisi ile kötü işleri (her türlü) günahı, haksız yere isyanı/azgınlığı ve kendisine tapılması hususunda hiçbir delil indirmediği şeyi (yüceltip ona bağlanmakla) Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."

34. Her ümmetin bir eceli (takdir edilmiş bir süresi) vardır. Onların eceli gelince ne bir an geri kalabilir, ne de bir an öne geçebilirler (tam vaktinde helak olup giderler).[6]

35. Ey Âdemoğulları! İçinizden size âyetlerimi anlatan bir peygamber gelir de,

kim (günahlardan) korunur ve kendini ıslah ederse, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

36. Âyetlerimizi yalanlayanlar, onlar(ı kabuld)e büyüklük taslayanlar ve yüz çevirenler var ya, işte onlar, cehennem ehlidirler, onlar orada ebedî kalacaklardır.

(Bu açık âyetlere rağmen ‘kendi zan ve hevalarına uyup akıl ve felsefî kanaatlerini esas alan kişiler’ Allah’ın gönderdiğini ve Peygamber’e uymayı küçümserler.)

37. Şu halde, Allah’a karşı yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Onların Kitab’dan nasipleri (ne ise) kendilerine ulaşacaktır. Nihayet canlarını alacak elçilerimiz (melekler) onlara geldikleri zaman: “Allah’ı bırakıp da yalvardıklarınız/dilek ve şikayetlerinizi yaptığınız (putlar) nerede?” diyecekler, onlar da: “Bizi bırakıp kayboldular.” diyecekler ve böylece hakikaten inkârcı olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik edecekler.

38. (Allah, onlara:) “Sizden evvel gelip geçmiş cin ve insan ümmetleriyle birlikte siz de girin ateşe.” buyurur. Her ümmet (cehenneme) girdikçe (kendisine uyup tâbi olduğu) yandaş (ve önder)lerine lanet eder. Nihayet hepsi peşpeşe orada toplanınca, sonrakiler evvelkiler için: “Ey Rabbimiz! İşte bunlar bizi saptırdı, onlara ateşten bir kat daha (fazla) azap ver.” derler. (Allah) buyurur ki: “Her biri(niz) için bir kat fazla (azap) vardır. Fakat siz (onu) bilmezsiniz.”

(Yüce Allah, hükümlerini beğenmeyip de açık veya gizli kâfir olan liderlere, hem kâfir olduklarından hem de toplumu bu sapık zihniyetleri doğrultusunda saptırdıklarından dolayı; bunların peşinden gidenlere de; hem kendi iradeleriyle küfre rıza göstererek saptıklarından hem de peşinden gittiklerinin saltanatlarının uzamasına vesile olduklarından dolayı –her iki kesime de– iki kat ceza verir.)[7] [bk. 2/165-167; 34/31]

39. Buna karşılık, öncekiler de sonrakilere: “Sizin bize bir üstünlüğünüz yoktur. O halde kazandıklarınız yüzünden siz de tadın azabı!” derler.

40. Âyetlerimizi yalanlayıp da ona (inanmayıp) büyüklük taslayanlar var ya! Göğün kapıları onlar(ın ruhların)a açılmayacak ve halat[8] iğne deliğinden girinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte günahkârları böyle cezalandırırız.

41. Onlara, cehennem (ateşin)den bir döşek ve üstlerinde de (yine ateşten)

örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız!

42. İman edip de sâlih amel işleyenler (ise) –ki biz hiç kimseye gücünün yettiğinden başka bir şey teklif etmeyiz–, işte onlar cennetliktirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır.

43. Onların yüreklerinden ‘kin ve haset’ cinsinden ne varsa söküp atarız, (köşklerinin) alt tarafından ırmaklar akarken: “Bizi buna eriştiren Allah’a hamdolsun. Eğer Allah, bizi doğru yola iletmeseydi, biz kendimiz (buna) erişemezdik. Andolsun ki Rabbimizin peygamberleri gerçeği getirmiştir.” derler. (Onlara:) “İşte (dünyada) yapmış olduğunuz (iyi işler)den dolayı mirasçı edildiğiniz cennet budur.” diye seslenilir.

44. Cennetlikler, cehennemliklere (şöyle) seslenirler: “Rabbimizin bize vaadettiğini, biz gerçek olarak gördük. Siz de Rabbiniz’in size (azap) vaadini gerçek olarak gördünüz mü?” (Onlar da:) “Evet.” derler. O sırada aralarından bir görevli şöyle seslenir: “Allah’ın laneti zalimlerin üzerine olsun.”[9]

45. “Onlar (insanları) Allah yolundan engelleyen, onu eğri (geri bırakıcı) göstermek isteyenlerdir. Onlar âhireti de inkâr edenlerdir.”

46. İki (taraf) arasında bir perde (olan sur) vardır. A’râf’ın (sûrun yüksek tepeleri) üzerinde de (cennetlik ve cehennemliklerin) her birini sîmâlarından tanıyan kimseler vardır. Cennet ehline: “Selâmün aleyküm” (Allah’ın selamı size olsun) diyerek seslenirler ki bunlar çok arzu ettikleri halde, henüz oraya (cennete) girmemiş kimselerdir.

(A‘râf, meşhur kavle göre, cennetle cehennem arasındaki sûrun yüksek tepeleri demektir. Huzeyfe (ra.), İbni Mes’ûd (ra.) ve İbni Abbas’tan gelen rivayetlere göre A‘râf ehli, yani yüksek tepelerde oturanlar, sevap ve günahları eşit olan kimselerdir. Bunlar, cennete girmeyi arzu ve ümit etmekte olup Allah’ın dilediği bir zamana kadar burada kalacaklar, sonra Allah’ın affına nâil olarak cennete gireceklerdir.)[10]

47. Gözleri cehennem ehli tarafına çevrildiği zaman da: “Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğuyla beraber bulundurma.” derler.

48. (Yine) A‘râf ehli, sîmâlarından kendilerini tanıdıkları (inkârcı) birtakım adamlara seslenerek: “Ne topluluğunuz/ne topladığınız mal ne de büyüklük taslamanız size fayda verdi.” derler.

49. “Allah, onları hiçbir rahmete eriştirmez, diye (hakir görüp) yemin ettiğiniz, bu (cennetlik ola)nlar mıydı?” derler. (Bu sırada cennetliklere de şöyle denilir:) “Girin cennete, size hiçbir korku yoktur, siz mahzun olacak da değilsiniz.”

50. Cehennem ehli, cennet ehline: “(Sizdeki) sudan veya Allah’ın size verdiği rızıktan (biraz) da bize akıt(ıp aktar)ın.” diye feryat ederler. Onlar da: “Doğrusu Allah, bunları kâfirlere haram etmiştir.” derler.

51. Onlar (o küfre sapanlar), dinlerini bir eğlence ve oyun yaptılar ve dünya hayatı da kendilerini aldattı. (İşte onlar) bugünlerine kavuşacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi bilerek inkâr ettikleri gibi, bugün biz de (ceza içinde) onları unutur (terk eder)iz. [bk. 6/70]

(Kâfirliği benimseyenler, İslâm’ı değersiz gördüler, hatta müslüman olmakla sevinmek yerine, aşağılık kompleksine kapıldılar. Buna karşılık başka ideolojileri yücelttiler. Âyet-i kerîme şu mânayı da ihtiva etmektedir: Onlar, dinlerini eğlence ve zevk haline getirdiler; yani İslâm’ı bırakıp eğlence ve geçici zevklerini din yaptılar ve onlara taptılar. Fahreddîn-i Râzî’nin ifade ettiği gibi, “Onlar dünyaya meylettiler ve onun, ateşin üstünde bir tavan gibi olduğunu düşünmediler.” Böylece nefsin meşru olmayan arzu ve isteklerini hırsla elde etmeye çalıştılar ve böylece cehenneme düştüler (bk. 10/7-8).)

52. Biz, gerçekten onlara iman edecek herhangi bir topluma doğru yolu öğretici ve rahmet olarak, hem de (mâna ve hükümlerini) ilim üzere (tam bir bilgiyle) geniş geniş açıkladığımız bir kitap getirdik.

53. (O kâfirler,) ancak onun tevilini (Kitab’ın haber verdiği sonu) mu bekliyorlar? Onun haber verdiği âkıbet (son), (başlarına) geldiği gün, önceden onu unutanlar: “Hakikaten Rabbimiz’in peygamberleri (bize) gerçeği getirmişti. Şimdi bizim için şefaatçilerden (birileri) var mı ki bize şefaat etseler veya geri (dünyaya) döndürülür müyüz ki (önce) yapmış olduğumuzun başkasını yapsak?”[11] derler. Hiç şüphesiz onlar kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları (Allah yerine bağlandıkları) varlıklar da kendilerinden uzaklaşıp kayboldu.

54. Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde (devrede) yaratan, sonra Arş’ı hükmü altına alan; geceyi, peşi sıra gelen gündüzle bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş olarak yaratan Allah’tır.[12] Haberiniz olsun ki yaratmak da, emir de/hüküm de O’na mahsustur. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne kadar yücedir![13]

55. Rabbinize (gönülden) yalvararak gizlice dua edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.

56. (İman, ahlâk ve ilâhî adaletle belirli bir) düzen sağlandıktan sonra (bunlardan saparak)[14] yeryüzünde bozgunculuk yapmayın, (azabından) korkarak ve (rahmetini) umarak O'na dua edin. Muhakkak ki iyi hareket eden (ve iyilik yapan)lara Allah'ın rahmeti çok yakındır.

57. O, rahmetinin önünde müjdeci olarak rüzgarları gönderendir. Sonunda o (rüzgar)lar, (topladığı yağmur yüklü) ağır bulutları yüklenince onu, ölü (kurak) bir ülkeye/bölgeye yollarız; derken onunla su indirir ve o (su) ile de (türlü türlü) meyveler (mahsuller) çıkartırız. İşte ölüleri de böyle (diriltip) çıkartacağız. Artık (herhalde bunları) düşünüp ibret alırsınız.[15]

58. Rabbinizin izniyle (toprağı) güzel diyarın, bitkisi de (bol/güzel) çıkar. Kötü olandan ise, yararsız bitkiden başkası çıkmaz. İşte şükredecek bir toplum için âyetleri böyle çeşitli şekillerde açıklıyoruz.[16]

59. Andolsun ki Nuh'u kavmine (peygamber olarak) gönderdik, (o da): "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Doğrusu ben, size (inecek), büyük bir günün azabından korkuyorum." dedi.

60. Halkından ileri gelenler şöyle dedi: "Biz seni hakikaten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."

61. (Nuh) dedi ki: "Ey halkım! Bende hiçbir sapıklık yoktur. Ben sadece, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

62. "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size (iyiliğiniz için) öğüt veriyorum ve Allah'tan (gelen vahiy sayesinde) sizin bilmediklerinizi biliyorum."

63. "Yoksa siz, 'Allah'ın emirlerine uygun yaşayıp' da bu sayede merhamete erişesiniz diye uyarmak için, içinizden bir kimse vasıtasıyla Rabbinizden size bir vahiy (ve ihtar) gelmesine (inanmayıp da) şaştınız mı?"

64. (Bunun üzerine) onu tekrar yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanları da (tûfanda) boğduk. Çünkü onlar, (gerçeklere karşı) kör bir kavim idiler. [krş. 11/24-49]

65. Âd (kavmin)e de kardeşleri Hûd’u (gönderdik). O da: “Ey halkım! Allah’a kulluk edin, sizin O’ndan başka bir ilâhınız yoktur. Siz hâlâ ‘Allah’ın emrine uyup azabından sakınmaz’mısınız?”dedi. [bk. 11/52-60; 41/16; 46/21-25; 51/41-43]

66. Halkından ileri gelen kâfirler: “Biz seni hakikaten bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve hiç şüphesiz seni yalancılardan sanıyoruz.” dediler.

67. (Hûd) dedi ki: “Bende hiçbir beyinsizlik yoktur. Ben sadece âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.”

68. “Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin (iyiliğiniz) için çalışan güvenilir bir öğütçüyüm.”

69. “(Yoksa gelecek azaba karşı) sizi uyarmak için, içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir öğüt (ve ihtar) gelmesine mi şaştınız? Düşünün ki (Allah,) sizi Nuh kavminden sonra onların yerlerine geçirdi/hükümdarlar yaptı, yaratılışta size (onlara nispetle) fazla boy pos (üstünlük ve kuvvet) verdi. O halde Allah’ın nimetlerini (unutmayıp) hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.”

70. (Onlar:) “Yalnız Allah’a kulluk etmemiz ve babalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi bize geldin? O halde doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin (o azâb)ı getir bize.” dediler.

71. (Hûd) dedi ki: “Artık Rabbinizden üzerinize bir azap (fırtınası) ve gazap elbette gerçekleşti. Allah onlar(a tapmanız) hakkında hiçbir delil indirmediği halde, sizin ve babalarınızın taktığı (uydurma) isim(li put)lar hakkında mı benimle tartışıyorsunuz? Artık bekleyin (azabın gelişini), ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!”

72. Onu ve onunla beraber olanları (katımızdan) bir rahmetle kurtardık. Âyetlerimizi yalanlayanların ve iman etmeyenlerin de kökünü kestik.

73. Semûd (kavmin)e de, kardeşleri Salih’i (gönderdik, onlara) dedi ki: “Ey halkım! Allah’a kulluk edin. Sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Size Rabbinizden apaçık bir delil (ve mucize) geldi. İşte size bir mucize olarak Allah’ın dişi devesi! Onu (kendi haline) bırakın, Allah’ın arzında otlasın, ona dokunmayın (bir fenalık yapmayın), yoksa sizi acıklı bir azap yakalar.”

(Semûd kavmi, Hz. Salih’e, “Eğer sen hakikaten bir peygamber isen dua et de şu

kayanın içinden gebe ve karnı aç bir deve çıksın da sana inanalım.” dediler. Hz. Salih de dua edince, Hıcr tarafında bulunan kaya yarılıp istenilen deve çıktı. Bu mucize karşısında bir kısmı hemen iman etti. Diğerleri de kâfirliğine devam etti. Gerek bu inkârcılar, gerekse kavminden diğer inanmayanlar, 11/63-69; 17/-59; 27/44-53; 26/154-158. âyetlerde geçtiği üzere, inkârlarını artırdılar. Devenin dokunulmadan yiyip içip serbestçe dolaşması istendiği halde, bir müddet sonra ayaklarından biçerek yıkıp boğazladılar. Salih (as.), oradan hicret etti, kavmi de olası bir volkanik sarsıntı ve şiddetli bir sesle helâk olup gitti.) [bk. 51/44; 26/158; 7/78]

(Semûd’un başşehri Hıcr idi. Medine’den Tebük’e giderken, şehrin kalıntılarına rastlanır. Burada konaklamak Hz. Peygamber’in tavsiyesi ile yasaktır. Semûd halkı burayı medeniyetin beşiği durumuna getirmişti. Fakat yoksullar barınacak ev bulamazken, zenginleri şımarıkça hünerlerini göstererek ihtiyaç dışı şatafatlı köşkler edinir ve gösteriş için anıtlar dikerlerdi. Maddî refah, onlara âhiretlerini unutturdu, onları putperest bir toplum haline getirdi ve küfür ve şirk bataklığına itti.)

74. “(Ey Semûd kavmi!) Düşünün ki vaktiyle (Allah) Âd (kavmin)den sonra size hükümranlık bahşetti, sizi yeryüzünde yerleştirdi; ovalarında köşkler edinip dağlarından evler oyar, (kayaları) yontardınız. Artık Allah’ın nimetlerini anın, (emirlerinden çıkıp) yeryüzünde ortalığı karıştırarak bozgunculuk yapmayın.”

75. Onun kavminden (iman etmeyip) büyüklük taslayanlar, içlerinden kendilerince zayıf (ve hor) görülen mü’minlere: “Siz Salih’in gerçekten Rabbi katından gönderilmiş (bir peygamber) olduğunu biliyor musunuz?” dedi(ler). (Onlar da:) “Doğrusu biz (ona ve) onunla gönderilenlere inananlarız.” dediler.

76. Büyüklük taslayan o kişiler: “Biz, sizin iman ettiğinizi inkâr edenleriz.” dediler.

77. Derken o (mucize olarak gönderilen) dişi deveyi ayaklarından biçerek öldürdüler[17] ve Rablerinin emrine isyan ettiler ve: “Ey Salih! Eğer sen gönderilen peygamberlerden isen bizi tehdit ettiğin (azâb)ı bize getir.” dediler.

78. Bunun üzerine onları şiddetli (bir sesle gelen) sarsılma yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü çök(üp cansız kal)ıverdiler.

79. (Salih de gördüğü dehşet verici manzara karşısında) yüzünü öteye çevirip: “Ey kavmim! Andolsun ki ben, size Rabbimin gönderdiği hükmü duyurmuş ve

size (iyiliğiniz için) öğüt vermiştim. Fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz” dedi.

80. Lût’u da (gönderdik).[18] (O da) vaktiyle, kavmine demişti ki: “Sizden önceki âlemlerden hiç kimsenin yapmadığı bir fuhşu mu yapıyorsunuz?”

81. “Siz, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere varıyorsunuz.[19] Doğrusu siz haddi aşan (azgın) bir kavimsiniz.”

82. Kavminin cevabı: “Onları (Lût ve yandaşlarını) kasabanızdan çıkarın. Herhalde onlar, fazlasıyla temiz olan insanlarmış!” demekten başka olmadı.

83-84. Biz de onu ve ehlini (aile ve taraftarlarını) karısı hariç kurtardık. Çünkü o, (gizli küfrü sebebiyle) geride kal(ıp helak ol)anlardan oldu. O sırada üzerlerine (felaket getiren) bir yağmur yağdırdık. İşte bak, günahkâr suçluların sonu nasıl oldu![20]

85. Medyen’e de kardeşleri Şuayb’ı (gönderdik, onlara şöyle) dedi: “Ey kavmim! Allah’a kulluk edin, sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi: Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyasını (haklarını) eksik vermeyin, (iman ve ilâhî adaletle) düzeltildikten sonra da yeryüzünde (tekrar saparak) bozgunculuk yapmayın. Eğer inanan kimseler iseniz, bunlar sizin için hayırlıdır.”[21]

86. “İman edenleri tehdit edip Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğri göstermek isteyerek yol başına oturmayın (köşe başlarını tutmayın). Düşünün ki vaktiyle siz az idiniz de (Allah) sizi çoğalttı. Bakın (Allah’ın emirlerinden saparak) fesat çıkaranların sonu nasıl oldu!”

87. “Eğer içinizden bir grup benimle gönderilene iman etmiş, bir grup da iman etmemişse, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.”

(Hz. Şuayb’ın toplumdaki yaygın ticârî ahlâksızlık ve hilekârlığa engel olmaya çalışmasına ve onları ilâhî emre uyarak düzeltmek için uyarmasına rağmen, vurguncu menfaatperestler bir cephe oluşturup karşı çıktılar.)

88. Kavminden (iman etmeyip) büyüklük taslayan ileri gelenler: “Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber iman edenleri ya kesinkes kasabamızdan çıkaracağız ya da kesinlikle milletimize (bizim yaşadığımız dinimize) dönersiniz.” dediler. O

da: “Biz istemesek de mi?” dedi.

(Puta tapanlar/batıl dinliler, atalarından duyduklarını din kabul edip Allah’a ve O’ndan gelenlere teslimiyeti kabul etmediklerinden peygamberleri ve onlara inananları yurtlarından çıkarma/sınır dışı etme tehdidinde bulunmuşlardır. Halbuki onlar bilmiyorlar ki inananların vatanı, inancını rahatça yaşadığı her yerdir.) [krş. 8/30; 17/76; 63/8]

89. “(Sonra bilin ki) Allah bizi, (vahiyle o batıl dininize inanmaktan) kurtardıktan sonra, eğer sizin dininize dönersek, Allah hakkında yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah’ın dilemesi dışında o (sizinki)ne dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz ancak Allah’a güvendik. Ey Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında hak olan ne ise ona hükmet, sen hükmedenlerin[22] en hayırlısısın.”

90. Kavminden inkâra sapanların ileri gelenleri (kralcılar): “Eğer Şuayb’a uyarsanız, kesinlikle zarara uğrar, perişan olursunuz.” dedi.

91. Bunun üzerine onları müthiş bir deprem yakalayıverdi ve yurtlarında dizüstü çök(üp cansız kal)ıverdiler. [bk. 11/84-95]

92. Şuayb’ı yalanlayanlar… Sanki orada hiç oturmamış gibi oldular. Şuayb’ı yalanlayanlar var ya (işte) asıl zarara uğrayan onlar oldular.

93. Bunun üzerine (Şuayb), onlardan yüz çevirip: “Ey kavmim! Andolsun ki Rabbimin gönderdiği hükümleri size duyurmuştum ve size (iyiliğiniz için) öğüt vermiştim. Artık kâfir bir kavme ne diye üzüleyim?” dedi.

94. Biz, hangi diyara bir peygamber gönderdiysek, onun halkını, (inkârları yüzünden) ancak yalvarıp yakarsınlar diye, fakirlik ve sıkıntıyla yakalamışızdır.

95. Sonra bu kötülük/sıkıntı yerine iyilik (ve bolluk) getirdik. Nihayet çoğaldılar (ibret almak şöyle dursun, yine isyana başlayıp): “Babalarımızın başına da sıkıntı ve felaket, iyilik ve bolluk geldi (bunlar normal)” dediler. Bu sırada hiç hatırlarından geçmezken onları ansızın (azabımızla) yakalayıverdik. [krş. 7/130-131]

(Çağlar boyu otorite ve saltanatlarının elinden gideceğinden ve Allah’ın emirlerinin hâkim olacağından korkan Firavun ve benzerleri, peygamberleri kendilerine rakip, onlara inananları da potansiyel suçlu görerek onlara her türlü

eziyeti reva görmüşlerdir. Halbuki yüce Allah kullarının din ve ahlâklarının bozulmasından ve onları kula kulluktan kurtarmak için emirlerini bildiren peygamberler göndermiştir. Ama onları dışlayan, emirleri kabullenmeyen, akıllarına, hevâlarına ve tâğûtlara tapan âsî kavimlere, ilâhî kanun gereği, bazen darlık, kuraklık, kıtlık ve afet şeklinde uyarılar gelmiş, fakat bunun karşısında, "Bunlar tabiat olayları/doğal afetlerdir." deyip geçmişler, bazen de bolluk ve rahat verilince onun da bir imtihan olduğunu düşünmeyip şımarıp azmışlar, yüce Allah'ın takdirini, O'na sığınmayı , tevbe ve şükrü unutmuşlardır. Böylece de helak olup gitmişlerdir.)

96. Eğer o memleketlerin halkı, iman edip (Allah'a karşı inkâr ve isyandan) sakınsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden bolluk (kapı)larını açardık. Fakat (peygamberlerini) yalanladılar, biz de kazandıkları (günahları) yüzünden onları (azapla) yakaladık. [bk. 10/98; 34/34; 37/147-148]

97. (Yoksa o) memleketlerin (inkârcı) halkı geceleyin kendileri uyurken, azabımızın onlara gelmesinden emin mi oldular?

98. Ya da o memleketlerin halkı kendileri oynayıp eğlenirken bir kuşluk vaktinde azabımızın onlara gelmesinden emin mi oldular?

99. Onlar, Allah'ın (azap) tuzağından (kurtulup) emin mi oldular? Fakat (nefislerine uyup) kendilerine yazık eden topluluktan başkası, Allah'ın (mühlet verdiği azap) tuzağından emin olmaz.

(Allah'a gönülden inananlar, O'nun azabından her an korkarlar ve O'na karşı her türlü saygısızlıktan kaçınırlar. Ancak inanmayanlar, Allah'tan korkmazlar ve O'nun emir ve yasaklarını hiçe saydıklarından kendilerini güvende zannederler. Halbuki afetlerin ne zaman ve nereye geleceği belli olmaz.) [bk. 7/4; 16/45]

100. (Önceki) sahiplerin(in helakin)den sonra, dünya mülküne vâris olanları şu (gerçek olaylar) yola getir(ip hâlâ uyandır)madı mı! Eğer biz dileseydik, günahları yüzünden onları felâkete uğratır ve kalpleri üzerine mühür basardık da onlar (hakikati) işitmezlerdi.

101. İşte o memleketler… Sana onların haberlerinden (bazısını) anlatıyoruz: Andolsun ki onlara peygamberleri açık deliller getirmişti. Fakat daha önce yalanladıkları şeylere iman edecek değillerdi. Allah kâfirlerin kalbini (küfürlerindeki inatları sebebiyle) işte böyle mühürler. [bk. 11/101-102; 17/15]

102. Biz, onların çoğunda (iman ve itaat) sözüne bağlılık bulamadık. Onların çoğunu gerçekten itaatten çıkmış kimseler bulduk.

103. Sonra onların (o peygamberlerin) ardından Musa'yı[23] âyetlerimizle (mucizelerimizle) Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik Onlar da (inkâr ederek) âyetlerimize haksızlık ettiler. Bak, fesat çıkaranların sonu nasıl oldu?

104. Musa dedi ki: "Ey Firavun! Muhakkak ki ben âlemlerin Rabbi katından (gönderilmiş) bir Resûlüm."

105. "(Benim için) doğru olan görev, Allah'a karşı haktan başkasını söylememem dir. Doğrusu size, Rabbinizden bir âyet (peygamberliğime şahit bir mucize) ile geldim, artık İsrâiloğulları'nı benimle (Şam'a)[24] gönder."

106. (Firavun) dedi ki: "Eğer bir âyet (mucize) ile geldiysen ve eğer doğru söyleyen birisi isen haydi getir de (göster) onu!"

107. Bunun üzerine (Musa) âsâsını (yere) attı. Bir de ne görsünler; o, apaçık bir ejderha (oluver)di.

108. Elini (koltuğuna sokup) çıkardı, bir de ne görsünler; o, bakan kimseler için bembeyaz (gözleri kamaştıran bir el)dir!

109. Firavun'un kavminden ileri gelenler dedi ki: "Doğrusu bu çok bilgili bir sihirbazdır."

110. "Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor." (Firavun): "Öyleyse ne buyurursunuz?"[25]

111. Dediler ki: "Onu ve kardeşini (Harun'u) beklet; (bu sırada) şehirlere toplayıcı (tellâl)lar gönder."

112. "Bilgili sihirbazların hepsini sana getirsinler."

113. Sihirbazlar Firavun'a geldi(ler): "Eğer galip gelenler biz olursak, bize elbet bir mükâfat var, değil mi?" dediler.

114. (Firavun:) "Evet" dedi, "hem de siz, mutlaka (benim) yakınlar(ım)dan olacaksınız."

115. (Sihirbazlar:) “Ey Musa! Sen mi (hünerini önce) ortaya koyacaksın, yoksa (önce) biz mi koyalım?” dediler.

116. (Musa:) “Siz ortaya koyun.” dedi. (Onlar ellerindeki ip ve sopaları) atınca, insanların gözlerini büyülediler. Onlara (kıvranıp gezinen büyük yılanlar gösterip) korku saldılar; büyük bir sihir (meydana) getirdiler.

117. Biz de Musa’ya: “Âsânı bırak.” diye vahyettik. Bir de ne görsünler; o, (sihirbazların) uydurup gösterdiklerini yakalayıp yutuyor (yok ediyor)du.

118. İşte gerçek meydana çıktı ve onların yaptıkları boşa gitti.

119. İşte orada yenildiler ve küçük düştüler.

(Çünkü batıl ve batıla dayalı şeyler, vahye dayalı hareketler karşısında eriyip yok olurlar. Fakat ortaya konulan hak, batıla bulanmış veya batılla karıştırılmışsa, hak olma özelliğini kaybedecek ve batıla tesir edemeyecektir. Eğer Hz. Musa da onların öğrendikleri düzen ve düzeneklere başvursa idi, yılanlar, toplanılan o meydanda birbiriyle boğuşurlardı. Fakat Hz. Musa vahye dayandığı için onların hepsi yenik düştüler.) [krş. 20/69; 21/29 ve 109. sûre]

120. Sihirbazlar (bu yenilgi üzerine) secdeye kapandılar.

121-122. “…Musa ve Harun’un Rabbi olan âlemlerin Rabbine iman ettik.” dediler.

123. Firavun dedi ki: “Ben size izin vermeden önce ona iman ettiniz ha! Şüphesiz bu, halkını oradan çıkarmak için şehirde (aranızda anlaşarak) kurduğunuz bir tuzaktır. Yakında (başınıza neler geleceğini) bileceksiniz.”

124. “Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım.” [krş. 5/33; 20/71]

125. (Onlar:) “Şüphesiz biz (her hâlükârda ölüp) Rabbimize döneceğiz.” dediler.

126. “Ve sen ancak, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde (onlara) iman ettik diye bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Üstümüze (bol) sabır yağdır, bizi müslümanlar olarak öldür.” dediler.

(İşte Firavun, Nemrut ve benzerleri, kendi otoritelerine ters düşenlere, vahye ve

tevhide tâbi olanlara çeşitli cezalar uygulamışlardır. Çünkü bu tür kişiler, kendilerini rab yerinde gördüklerinden, gerek Allah'a ve Peygamber'e iman, gerekse onların emirlerine itaat, ancak kendi izinleri ölçüsünde olsun isterler (20/71). Her ne kadar bir zaman Fransız İhtilâli'nde "Sezar (Kral)'ın hakkı (hukuku) Sezar'a, Tanrı'nınki de Tanrıya göredir." denmişse de Tanrı'nın haklarını vermede/emirlerini yerine getirmede de yine kral tanrı durumuna geçen Sezar'ın izni geçerli olmuştur. Firavun ve ileri gelenlerinin korkuları, inananların çoğalması ve sistemlerinin çökmesinden ileri gelmektedir. Çok kimse, sihirbazların bu iman cesaretini gösterememiştir.) [bk. 5/59; 9/74; 12/106 ve açıklaması; 20/70-74; 26/46-49; 85/4-8]

127. Firavun kavminin ileri gelenleri (Firavun'a): "Musa ve kavmini, bu yerde (Mısır'da) bozgunculuk etmeleri (senin rabliğini tanımayıp insanları senin aleyhine tahrik etmeleri), (Musa'nın da) seni ve (seni temsîlen dikilen ve tapınmalarına izin verdiğin)[26] ilâhları terk etmesi için mi bırakıyorsun?" dedi(ler. Firavun da:) "Oğullarını öldürteceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız; elbette biz, onların üstünde otoriter (bir güc)üz." dedi.

128. Musa, kavmine: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı yapar. (Güzel) âkıbet (Allah'ın emirlerine) uygun yaşayanlar içindir." dedi.

129. (Musa'ya iman edenler: "Ey Musa! Sen) bize (peygamber) gelmeden önce de, geldikten sonra da, bize (hep) işkence edildi." dediler. (Musa: "Biraz sabredin,) umulur ki Rabbiniz, düşmanınızı yok eder, bu yerde (Mısır'da) sizi yerlerine hükümran yapar da nasıl hareket edeceğinize bakar." dedi.

130. Andolsun ki biz, Firavun (ve) halkını, düşünüp ibret alsınlar diye, yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığı ile cezalandırdık. [krş. 2/49-50]

131. Onlara iyilik (bereket) gelince: "Bu bizim (hakkımız)dır." derler. Eğer onlara bir kötülük (kıtlık) ulaşırsa, Musa ile onun beraberinde olanları uğursuz sayarlar. Haberiniz olsun ki onların uğursuzluğu (amelleri sebebiyle) ancak Allah katındandır. Fakat çokları (Allah'a ve dinine karşı tavır aldıklarından asıl uğursuzluğun kendilerinde olduğunu) bilmezler (inananları küçültücü çeşitli isimlerle yaftalarlar). [krş. 7/95-96]

132. (Firavun'un yandaşları, Musa'ya:) "Bizi büyülemek için bize her ne delil (mucize) getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz." dediler.

133. Bundan dolayı (Musa da onlara beddua etti. Biz de) onların üzerlerine ayrı ayrı âyetler (mucizeler) olarak tûfan, çekirge, haşerat, kurbağalar ve (sularına) kan gönderdik; yine de (iman etmeyip) büyüklük tasladılar ve suçlu/günahkâr bir toplum oldular.

134. Üzerlerine (bir de) o azap (felaketi) çökünce: “Ey Musa! Rabbine, sana verdiği söz (ve teminat) hürmetine, bizim için dua et. Eğer bu azabı bizden kaldırırsan, andolsun ki mutlaka sana iman edeceğiz ve mutlaka İsrâiloğulları’nı seninle beraber (Mısır’dan) göndereceğiz.” dediler.

135. Biz, erişecekleri boğulma vaktine kadar onlardan azabı kaldırdığımızda, derhal ahitlerini bozdular.

136. Biz de onlardan intikam aldık; âyetlerimizi yalan saydıkları ve onları umursamadıkları için kendilerini denizde boğduk.

137. Zayıf ve hor görülen (yahudi) kavmi(ni) de, içine feyz ve bereket verdiğimiz yerin (Şam’ın) doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. (Böylece eziyetlere) sabretmeleri yüzünden, Rabbinin İsrâiloğulları’na olan güzel sözü tamamen yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta oldukları (köşkleri) ve yükseltmekte oldukları (binaları)nı da yıkıp harap ettik.

138. İsrâiloğulları’nı o denizden geçirdik de, (çölde) kendilerine mahsus putlara tapan bir kavme (Amalika kavmi) rastladılar. “Ey Musa! Onların ilâhları gibi bize de bir put/ilâh yap!” dediler. (Musa) dedi ki: “Hakikaten siz cahillik eden bir kavimsiniz.”

(Âyet-i kerîmede geçen olayın benzerleri her devirde, çeşitli şekillerde cereyan etmiştir. Artık günümüz dünyasında Allah’a inanmakla beraber açıktan açığa Allah’a ortak koşularak tapılan putlar pek kalmamış fakat bunun yerine, çağdaş birtakım putlar edinme yoluna gidilmiştir. Çünkü insanlar, çocuk veya ilkel insanlar gibi zihince küçük kaldıkları, gelişmedikleri müddetçe ancak gördüklerine inanmak veya inandıklarını görmek isterler, görünmeyen yüce şeylere pek akıl erdiremezler. Hatta inanıyor gibi olsalar da yine gözleri önünde dikilen put ve benzerlerine Allah’tan daha çok bağlanmak isterler (2/165). Bunun içindir ki Hz. Musa’nın kavmi de gözlerinin önünde tapınacakları bir put istemişlerdi.)

139. (Musa dedi ki:) “Şüphesiz bunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır, (ibadet diye) yaptıkları şey de boşunadır.”

140. “O (Allah), sizi âlemlere üstün kılmışken ben size ilâh olarak Allah’tan başkasını mı arayayım?” dedi.

141. (Ey İsrâiloğulları!) Hani sizi Firavun (ve) yandaşlarından kurtarmıştık. Oysa, onlar sizi azabın en kötüsüne uğratıyorlardı; oğullarınızı öldürüp kadınlarınızı (kızlarınızı) da sağ bırakıyorlardı. Bunda, Rabbinizden size, büyük bir imtihan vardı. [bk. 2/49; 7/127]

142. Musa ile, otuz gece[27] (için) sözleştik ve onu, bir on (gece ilâvesi) ile tamamladık. Böylece Rabbinin tayin ettiği vakit, kırk gece olarak tamamlandı. Musa (ayrılırken) kardeşi Harun’a: “Kavmim içinde benim yerime geç/vekilim ol, (onlara tebliğ et ve yumuşaklıkla)[28] ıslaha çalış, bozguncular(dan yana olup onlar)ın yoluna gitme!” demişti.

143. Musa (ibadet için) tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi ona (hâtiften ilâhî kelâm ile) konuşunca (Musa): “Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım.” dedi. (Allah): “(Sen dayanıp da dünya gözüyle)[29] beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de beni göreceksin.” buyurdu. Rabbi(n cemâli) o dağa tecelli edince, onu yerle bir ediverdi ve Musa baygın olarak yere düştü. Ayılınca: “Seni tenzih ederim (sen yücesin, bu sözümden dolayı), sana tevbe ettim ve ben iman edenlerin ilkiyim.” dedi.

144. (Allah) buyurdu ki: “Ey Musa! (Verdiğim) elçilik (görev)lerimle ve seninle konuşmamla seni (zamanındaki) insanların üzerine seçkin kıldım; sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!”

145. Biz, ona, (Tevrat’a ait) levhalarda (zamanıyla ilgili) her şeyin bir açıklamasını yazdık: “Bunları kuvvetle (sımsıkı, önem vererek) tut, kavmine de emret, onları en güzel şekliyle tutsunlar. Size, fâsık (Allah’ın emrinden sapan)ların yurdunu (nasıl harap ettiğimi de ibret almanız için) göstereceğim.” (dedik). [bk. 19/12]

146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerim(i anlamak)tan uzaklaştıracağım. Onlar her türlü mucizeyi görseler de ona inanmazlar, doğru yolu görseler, onu yol edinmezler; (fakat) azgınlık yolunu görürlerse, yol olarak onu edinirler. Bu, onların âyetlerimizi yalanlamalarından ve onlar(ı anlamak)tan gafil olmalarındandır.

147. Âyetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanlar var ya, onların bütün işledikleri boşa gitmiştir. Onlar, yapmakta oldukların(ın karşılığın)dan başka bir

şeyle mi cezalandırılırlar? (Hayır ancak onunla.)

148. Musa'nın (Tûr'a gidişi, otuz günü geçince) ardından kavmi, ziynet takımlarından (eriterek tapınmak için canlıymış gibi) böğüren bir buzağı heykeli edindiler. Onun kendileriyle konuşmadığını ve onlara bir yol da gösteremeyeceğini görmediler mi? (Böyle iken Sâmirî'nin başkanlığında) onu (ilâh) edindiler ve zalimlerden oldular.[30]

149. (Buzağıya tapmaktan) çok pişmanlık duyup[31] da kendilerinin hakikaten saptıklarını görünce: "Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka ziyana uğrayanlardan oluruz." dediler.

150. Musa kavmi(nin bu hali)ne kızgın ve üzgün olarak dönünce, (Harun'a): "Ben (gittik)ten sonra, benim arkamdan ne kötü işler yaptınız! Rabbinizin emrini (beklemeye tahammül göstermeyip dininizi değiştirmekte) acele ettiniz ha?" dedi. (Tevrat) levhaları(nı öfkesinden yere) bıraktı ve kardeşinin başından (saçından) tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi Harun): "Ey anamın oğlu! Bu kavim beni zayıf görüp küçümsedi, az kalsın beni öldürüyorlardı. (Böyle yaparak) düşmanları bana güldürme ve beni bu zalimlerle beraber tutma." dedi.

151. (Musa üzülerek:) "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla, rahmetine bizi de dahil et, sen merhametlilerin en merhametlisisin." dedi.

152. Buzağıyı (ilâh) edinenlere (gelince), hiç şüphesiz, onlara Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında da bir aşağılanma erişecektir. İşte biz, yalan uyduranları böyle cezalandırırız. [bk. 20/85-97]

153. Kötülükleri işleyip de sonra ardından tevbe eden ve iman edenler(e karşı) muhakkak ki Rabbin bundan sonra elbette çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

154. Musa'nın öfkesi (geçip) sakinleşince, (yerden) levhaları aldı. Onların bir nüshasında (şu vardı): "Hidayet ve rahmet, Rablerin(e karşı gelmek)den korkan kimseler içindir."

155. Musa (buzağıya tapan arkadaşları namına af dilemek üzere tekrar) tayin ettiğimiz vakit(te buluşmak) için,[32] kavminden yetmiş adam seçti de (onlar, Allah'ın Musa ile olan konuşmasını işitmelerine rağmen, ancak Allah'ı görünce inanacaklarını söylemeleri üzerine) onları bir sarsıntı (zelzele) tutunca (yıkılıp

bayıldılar. Musa) dedi ki: “Yâ Rabbi! Eğer dileseydin onları da, beni de daha evvel helak ederdin. İçimizdeki birtakım beyinsizler yüzünden bizi de mi helak edeceksin? Bu senin imtihanından başka (bir şey) değildir. Onunla dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim velîmizsin, artık bizi bağışla ve bize merhamet et. Sen bağışlayanların en hayırlısısın.” [bk. 2/55]

(Âyet-i kerîmede geçen yahudiler gibi, her devirde bir kısım insanlar, Allah’a samimi olarak dönmeye ve emirlerine teslimiyete çağırıldıkları zaman, içlerindeki putları kıramayan ve görsel putlara rağbet edenler bir bahane bulup yan çizerler ve âsîliklerine devam ederler. Bunlara karşılık mü’minler: “İçimizdeki beyinsizler yüzünden bizi de helak etme Allah’ım.” diye dua etmelidirler.)

156. “Bize hem bu dünyada hem de âhirette iyilik nasip et. Şüphesiz biz (tevbe edip) sana yöneldik.” (dedi). (Allah) buyurdu ki: “Ben, (amellerine göre) dilediğim kimseyi azâbıma uğratırım. Rahmetim ise her şeyi kuşatır, onu muttakî olan (Allah’ın emrine uygun yaşayan/karşı gelmekten sakınan)lara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize inananlara nasip edeceğim.”

(Bu âyetlerin inmesi üzerine yahudiler,“Biz, Allah’ın âyetlerine yani Tevrat’a iman etmekte ve zekâtı da vermekteyiz. Onun için Allah’ın rahmetine biz dâhiliz.” dediler. Bunun üzerine yüce Allah, artık bunun böyle olmadığını, kim Resûlü Muhammed’e ve ona indirilen Kur’an’a iman edip uyarsa, ancak onların saadete erip cennete gireceğini aşağıdaki âyetle bildirdi. Bu böyle olunca hiç kimse, kimseye bu şartların dışında cennet sözü verme tasarrufunda bulunamaz.)

157. O (Ehl-i Kitab ola)nlar ki yanlarındaki Tevrat ve İncil’de (adını ve özelliğini) yazılmış olarak bulacakları, ümmî[33] peygamber olan (son) Resûl (Muhammed)’e uyarlar.[34] O (Peygamber), onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder. Onlara temiz/hoş şeyleri helal, (kendilerince helal saydıkları veya amel olarak) pis ve murdar şeyleri de haram kılar.[35] Onlar(ın sırtın)dan ağır yükü ve üzerlerinde olan zincirleri (zor teklifleri) kaldırır. Artık ona inanan, ona hürmet eden, ona yardım eden ve onunla beraber indirilen nura (Kur’an’a) uyanlar var ya, işte (dünya ve âhirette) kurtuluşa erenler sadece onlardır. [bk. 2/146]

158. (Resûlüm!) De ki: “Ey insanlar! Şüphesiz ben, Allah’ın sizin hepiniz için (gönderilen) peygamberiyim. O (Allah) ki göklerin ve yerin mülkü ve hükümranlığı kendisinindir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, hem diriltir hem

öldürür. O halde Allah'a inanın; Allah'a ve O'nun sözlerine inanan, ümmî peygamber Resûlü'ne de inanın. Ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız."[36] [bk. 2/107; 34/28]

159. Musa'nın kavminden de (halkı) doğruya çağıran ve onunla adaleti sağlayan bir cemaat var(dı). [bk. 2/146]

160. Biz onları (İsrâiloğulları'nı)[37] ayrı topluluk halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi (Tîh çölünde), kendisinden su isteyince, Musa'ya: "Âsân ile taşa vur." diye vahyettik. (Vurunca) ondan on iki pınar (su) fışkırdı. (Kabilelerden) herkes, su içecekleri yeri bildi (krş. 2/60). Bulutu da üzerlerine gölge yaptık ve onlara, kudret helvası ile bıldırcın eti indirdik. "Size verdiğimiz rızkın temiz ve helallerinden yiyin." (dedik). Onlar (sapmakla), bize değil, fakat kendilerine zulmediyorlardı.

161. O zaman onlara: "Şu kasabada yerleşin, dilediğiniz yerde on(un nimetlerin)den yiyin. 'Affet' deyin ve (şehrin) kapısından baş eğerek (hürmet içinde tevâzû ile) girin ki sizin hatalarınızı bağışlayalım; iyilik (ve iyi hareket) edenlere (mükâfatı) daha da artıracağız." denilmişti. [krş. 2/58]

162. Ne var ki aralarındaki zalimler, (af dilemeleri için söylediğimiz) sözü (tahrif edip) kendilerine söylenenden başka hâle soktular. Biz de (böyle) haksızlık ettiklerinden dolayı üzerlerine gökten iğrenç bir azap (vebâ) indirdik. [krş. 2/59]

163. (Resûlüm!) Onlara, deniz kıyısındaki o kasaba[38] (nın başına gelen felaket)i sor. (Hani onlar, Allah yasak ettiği halde), Cumartesi gününde (balık avlama yasağını dinlemeyip) haddi aşıyorlardı. Çünkü (onların, ibadete saygı gösterip tatil yaptıkları) Cumartesi günü, balıklar sürüler halinde meydana çıkarak onlara doğru gelirlerdi. Cumartesi dışındaki günlerde ise gelmezlerdi. İşte itaatten çıkmaları sebebiyle, biz onları böyle imtihan ediyor (belaya uğratıyor)duk.

(Yahudilerden bir kısmı, Allah'ın emirlerini dinlemeyip yasaklarını çiğniyorlardı. Bir kısmı bunları görüp hiç ses çıkarmıyor, bir kısmı da onları ikaz ediyordu. Fakat ertesi gün onları, yine aynı halde gördükleri halde onlarla oturup yiyip içip sohbet ediyorlardı. İşte onlardan bir kısmı Allah'ın cezası olarak rivayete göre şeklen veya rûhen maymuna dönüşmüşlerdir (7/166). Bedenen dönüşmüş olanlar üç gün sonra ölmüşlerdir. Rûhen maymuna dönüşenler ise, onlar gibi aç gözlü ve taklitçi olanlardır[39] (2/65). Bu anlamda her devirde

nefislerinin esiri olan insanlar, taşkın hareket ve davranışlarıyla rûhen çeşitli hayvanlara dönüşmüş görünümdedirler. Bu anlamda, “İnsanlaşan hayvan olmamıştır, ama hayvanlaşan insan çok olmuştur.” Netice olarak, Cumartesi ibadetini bırakıp Allah’ın yasakladıklarını çiğnemekle meşgul olanlar ve onları meşrulaştıranlar maddeten ve mânen cezaya uğratılmışlardır. Müslümanlara da Allah, Cuma vaktinde ticareti (kazancı) bırakmayı emretmiştir.) [bk. 62/9]

164. Hani içlerinden bir cemaat: “Allah’ın yok edeceği veya (âhirette) şiddetli bir azaba çarptıracağı bir kavme niçin öğüt veriyorsunuz?” dedi. (Öğüt verenler de: “Vazifemizi yapmış olmakla) Rabbinizce mazur görülmek için, bir de belki onlar, ‘Allah’ın emrine uygun yaşayıp karşı gelmekten sakınırlar’ diye (öğüt veriyoruz).” dediler.

165. Onlar, kendilerine verilen nasihatleri unutunca, biz de kötülükten menetmeye çalışanları kurtardık, zalimlik yapanları da ‘Allah’ın emrinden sapmalarından’ dolayı şiddetli bir azap ile yakaladık.

166. Onlar yasak edilen şeylerden (vazgeçmeyip) haddi aştıkları zaman kendilerine: “Aşağılık maymunlar olun.” dedik. [krş. 2/65; 5/60; 7/163]

167. (Resûlüm!) O vakit, Rabbin, kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseleri, mutlaka göndereceğini bildirmiştir. Şüphesiz Rabbin cezayı çok çabuk verendir. Hem de O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

168. Biz, onları yeryüzünde parça parça topluluklara ayırdık. Onların içinde iyi olanlar da var, aksine (küfür ve fâsıklıkta) olanlar da var. (Biz,) onları belki (iyiliğe) dönerler diye hem iyiliklerle hem de (kıtlık ve sıkıntı gibi) kötülüklerle imtihan ettik.

169. Nihayet onların ardından yerlerine birtakım (kötü) kimseler geldi ki (onlar), Kitab’a (Tevrat’a) mirasçı oldular, şu en değersiz/aşağılık (dünya)nın malını (haksız ve yanlış hüküm verme karşılığında değişip) alırlar ve: “Biz (nasılsa) bağışlanacağız.” derler. Kendilerine ona benzer bir mal/menfaat daha gelse onu da alırlar. Onlardan, Allah hakkında hakikatten başkasını söylemeyeceklerine dair Kitab üzerine kuvvetli söz alınmamış mıydı? (Evet alınmıştı.) Halbuki onlar, onun içindekini de (durmadan) okumuşlardı. Âhiret yurdu, ‘Allah’ın emrine uygun yaşayan/günahlardan sakınanlar’ için daha hayırlıdır. Hâlâ (akıllanıp) düşünmeyecek misiniz?

170. Kitab’a sımsıkı sarılan (Kur’an’ın hükümlerine göre hareket eden) ve

namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz biz böyle iyiliğe çalışanların mükâfatını zâyi etmeyiz.[40]

171. Bir zaman (Tûr) dağı(nı tehdit için İsrâiloğulları'nın) başlarının üstüne sanki bir gölgelik gibi (yerinden) kaldırmıştık. Onlar da hakikaten onun üzerlerine düşeceğini sanmışlardı. (İşte bu sırada:) "Size verdiğimiz (Kitab')ı kuvvetle tutun, onda olanı düşünün ki bu sayede (Allah'tan korkar, günahlardan) sakınırsınız." (demiştik). [krş. 2/93; 4/154]

172. (Resûlüm!) Hani Rabbin, Âdemoğulları'ndan, onların (gelmiş gelecek) zürriyetlerini, sırtlarından (sulblerinden zerreler halinde)[41] al(ıp çıkar)mış ve onları, kendilerine şahit tutarak: "Ben sizin, Rabbiniz değil miyim?" (demişti.) Onlar da: "Evet (Rabbimizsin), şahit olduk." demişlerdi. (Bu da dünyada kâfirliğe sapıp da) kıyamet gününde: "Biz bundan habersizdik." dememeniz içindir.

173. Yahut: "(Ne yapalım) ancak daha evvel babalarımız (Allah'tan başkasına bağlılık göstererek O'na) ortak koşmuşlardı. Biz ise ancak onlardan sonra (gelen ve onlara uyan) bir nesil olduk. Batıl yoldan gidenlerin işledikleri (günahlar) yüzünden bizi de helak edecek misin?" dersiniz diyedir.

174. İşte onlar (doğru yola) dönsünler diye; âyetleri böyle, geniş geniş açıklıyoruz.

175. (Resûlüm!) Onlara (o yahudilere) şu kimsenin haberini oku ki biz ona âyetlerimizi vermiştik de o bunlardan sıyrılıp çıktı (küfre meyletti). Böylece şeytan onu peşine taktı, o da azgınlardan biri olup çıktı.

(Bu âyetteki adam, rivayete göre Bel'am b. Baûrâ olup İsrâiloğulları'ndan bilgin ve duâsı kabul olunan bir kimse idi. Bunun bulunduğu şehir halkı kâfir olduğu için Hz. Musa'nın getirdiği şeriate karşı çıkmışlar, Hz. Musa da onlarla savaşmıştı. Halktan ileri gelenler buna gelerek Hz. Musa ve kavmi aleyhinde bulunmasını ve beddua etmesini istediler. Önce razı olmamıştı. Fakat kendisine birtakım dünyalıklar verilince, biraz da pohpohlanınca mü'minlerin aleyhinde olmaya ve beddua etmeye başladı. Bunun üzerine yüce Allah tarafından ilmi kendisinden alınarak dili (aşağıdaki âyette misal verildiği gibi) göğsüne kadar uzayıp sarkmış ve böylece cezasının bir kısmı daha dünyada iken verilmişti. İşte böyle şan, şöhret ve mevki elde etme uğruna dinini satanlara "Bel'am" sözü darb-ı mesel olmuştur.)

176. Eğer dileseydik onu, âyetler ile (iyiler derecesine) yükseltirdik. Fakat o, yere (aşağılık dünyaya) meyletti ve hevesinin peşine düştü. Artık onun durumu köpeğin hali gibidir ki üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, kendi haline bıraksan da yine dilini çıkarıp solur (aşağılık bir haldedir). İşte âyetlerimizi yalanlayanların durumu budur. (Onlara) bu hadiseyi anlat; olur ki iyice düşünür (öğüt alır)lar.

177. Âyetlerimizi yalanlayıp (bu suretle) sadece kendi kendilerine yazık eden toplumun durumu ne kötüdür!

178. Allah kime hidayet ederse, işte o, doğru yolu bulmuştur. Kim de sapıklık yaparsa, işte onlar asıl zarara uğrayanların ta kendileridir.

179. Andolsun ki biz, cin ve insanlardan birçoğunu cehennemlik kıldık;[42] çünkü onların kalpleri vardır, onlarla (ilâhî hakikatleri) anlamazlar; gözleri vardır, onlarla (İslâm'a ait gerçekleri) görmezler; kulakları vardır, onlarla (İslâm'a dair emirleri) işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler, hatta daha aşağı/daha şaşkındırlar.[43] İşte onlar, (düşünce, inanç ve yaratılış gayesinden ve Allah'a kulluktan) gafil olanların ta kendileridir. [krş. 8/22; 25/44; 32/13; 51/56; 67/2; 95/5]

180. Esmâü'l-Hüsnâ (en güzel isimler) ancak Allah'ındır.[44] O halde O'na, onlarla dua edin. O'nun isimleri hakkında eğriliğe sapanları terk edin. Onlar yapmakta olduklarıyla cezalandırılacaklardır.

181. Yarattıklarımız içinde (öyle) bir ümmet vardır ki (batıla bulanmış ve batıl birlikteliğinde olmayarak) hak ile rehberlik ederler ve onunla adaleti sağlarlar. [krş. 2/42]

182. Âyetlerimizi yalanlayanları ise bilemeyecekleri yerden kademe kademe helake yaklaştıracağız.

183. Onlara (görünüşte) mühlet veririm (diledikleri gibi yaşarlar), fakat benim tuzağım (lütuf zannettikleri kahrım)[45] çok şiddetlidir.

184. Onlar hiç düşünmediler mi ki, arkadaşları (Muhammed')de hiçbir delilik yoktur. O, ancak (dünya ve âhiret azabı hakkında) açık bir uyarıcıdır.

185. Onlar, göklerde ve yerdeki (Allah'ın) hükümranlığ(ın)a, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye, hiç olmazsa ecellerinin gerçekten yaklaşmış olabileceğine hiç

(ibretle) bakıp düşünmezler mi? Onlar bundan (Kur’an’dan) sonra hangi söze inanacaklar?

186. Allah, kimi (kötü amellerinin sonucu olarak) sapıklıkta bırakırsa,[46] artık onu doğru yola getirecek yoktur. Ve onları, azgınlıkları içinde şaşkın bir halde bırakır.

187. (Ey Resûlüm!) Sana: “Onun gelip çatması ne zaman?” diye, (kıyamet) saat(in)den soruyorlar. De ki: “Onun ilmi ancak Rabbimin yanındadır. Onun vaktini O’ndan başkası açıklayamaz. O (kıyamet vakti), göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ancak ansızın gelecektir.” Sanki sen kesin biliyormuşsun gibi, onu sana soruyorlar. De ki: “Onun ilmi ancak Allah’ın yanındadır; fakat insanların çoğu (böyle olduğunu) bilmezler.”

188. De ki: “Ben, Allah’ın dilemesi dışında kendime ne bir fayda ne de bir zarar verme (gücüne) sahibim. Eğer ben gaybı bilseydim elbet daha çok hayır yapmak isterdim ve bana kötülük de dokunmazdı. Ben, ancak inanan bir kavme, bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.”

189. Sizi bir tek nefisten (Âdem’den) yaratan, (gönlü) onunla huzur bulsun diye eşini de o(nun özünden/cinsi)nden var eden O’dur.[47] (Âdem) eşi (Havva) ile birleşince o hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı), bir müddet bununla geçti. (Gebeliği) ağırlaşınca ikisi de, Rableri olan Allah’a: “Eğer bize düzgün/kusursuz bir çocuk verirsen andolsun ki mutlaka şükredenlerden olacağız.” diye dua ettiler.

190. Fakat (Allah) onlara bir düzgün (çocuk) verince, (sonraki insanlar, Allah’ın) kendilerine verdiği (çocuk hakkı)nda O’na ortaklar koşmaya başladılar. Allah ise onların ortak koştuğu şeylerden yücedir.

(Müşrikler çocuklara “Abdullah” ismi yerine “Abdüluzzâ” (Uzzâ’nın kulu) gibi isimler vererek onları putlara nispet ettiler. Hıristiyanlar Hz. İsa’ya, yahudiler de Hz. Üzeyr’e “Allah’ın oğlu” dediler, onlara bağlanıp taptılar. Böylece şirke düştüler. Bazı müslümanların da çocuklarının olması hususunda: “Falanca türbeye gittim de çocuğum oldu.” gibi sözleri veya Allah’ın izni ile demeyerek, Allah’a sığınmaya lüzum görmeyerek: “Bu işi ancak ben yaparım veya falanca yapar.” demeleri de gizli şirk cümlesinden sayılmıştır.)

191. Hiçbir şey yaratamayan ve kendileri yaratılmış olanları (Allah’a) ortak mı tutuyorlar?

(Allah’ın yarattıklarını yüceltip ilâhlaştırıyorlar, Allah’a yapılacak tâzimi ona yapıyorlar.) [bk. 2/165]

192. (O tapılanlar,) ne o (tapa)nlara bir yardım edebilirler, ne de kendilerine yardımları olur!

193. (Ey mü’minler!) Eğer onları (müşrikleri) doğru yola (İslâm’a) çağırırsanız, size uymazlar. Onları ha çağırmışsınız, ha (çağırmayıp) susmuşsunuz, size karşı (durumları) birdir.

194. (Ey müşrikler!) Allah’tan başka taptıklarınız, sizin gibi kullardır.[48] Eğer, (onların ilâh olduğu hakkında) doğru söylediğiniz iddiasında iseniz, haydi onları çağırın da siz(in isteklerinizi)e karşılık versinler!

195. Onların yürüyecekleri ayakları mı, yoksa tutacakları elleri veya görecekleri gözleri yahut işitecekleri kulakları mı var? (Resûlüm!) De ki: “(Eğer varsa) çağırın (tapınmada) ortak (koştuk)larınızı, sonra bana (istediğiniz) hileyi düşünün, bana göz bile açtırmayın!”

196. Şüphesiz ki Kitab’ı (Kur’an’ı) indiren benim velîm (dostum ve sığındığım) Allah’tır ve O, (bütün) iyi kimselerin velîsidir (onları görüp gözetir).

197. O’ndan başka taptıklarınız (ve sığındıklarınız), ne size yardım edebilir ne de kendilerine yardımları olur.

198. Onları doğru yola çağırsan duymazlar. Onların sana baktıklarını görürsün; ama aslında onlar görmezler.[49]

199. (Resûlüm!) Affetme yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir (kendini bilmezlerin söz ve hareketlerine karşılık verme).

200. Şeytandan bir vesvese seni dürterse hemen Allah’a sığın Çünkü O, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir. [krş. 7/27; 27/24; 35/6]

201. Takvâya erenler (Allah’ın emirlerine uygun yaşayanlar) var ya, onlara şeytandan bir vesvese dokunduğunda, (Allah’ın emirlerini) hatırlayıp, hemen hakikati görürler.

202. (Şeytanların) yandaşlarına[50] gelince, (şeytanlar) onları sapıklığa çekerler, sonra da yakalarını bırakmazlar.

203. Onlara (istedikleri) bir âyet (mucize) getirmediğin zaman: “Onu da kendin derleyip getirseydin ya!” derler. De ki: “Ben, ancak Rabbimden bana vahyedilene uyarım. Bu (Kur’an), Rabbinizden gelen açık delillerdir, iman eden bir toplum için de yol gösterici ve rahmettir.”

204. Kur’an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki merhamete eresiniz.

(Kur’ân-ı Kerîm’den fikren ve zikren faydalanmak, aynı zamanda ona hürmet ve saygı göstermek için Kur’an okunurken susmak ve dinlemek gerekir. Hasan-ı Basrî’ye ve Zâhirîler’e göre âyetteki “dinleyin ve susun” lafızları birer emir olup mutlaktır ve mânası umûmîdir. Bu itibarla gerek namazın içinde gerek namazın dışında okunan Kur’an’ı dinlemek ve susmak vâciptir. Fahreddîn-i Râzî ve Hazîn tefsirlerinin beyanı da böyledir. Aynı zamanda bu, mü’min olmanın bir alâmeti (8/2); aksi ise inkârcıların hallerine benzemektir (41/26). Bu konuda “Namaz dışında okunan Kur’an’ı dinlemek müstehaptır.” diyenler de vardır. Dinleme edebi ile ilgili gerekli hassasiyeti göstermek kaydı ile uygun şart ve mekânlarda elektronik cihazlardan istifade ile Kur’an dinlemek de caizdir.)

205. Rabbini, içinden yalvararak, korkarak, yüksek olmayan (hafif) bir sesle sabah ve akşam zikret/an, gafillerden olma!

206. Şüphesiz ki Rabbin katındaki (melek)ler, O’na kulluk etmek hususunda kibirlenmezler, (daima) O’nu tesbih ve yalnız O’na secde ederler.[51]

[1] Çünkü Allah’ın emirlerine karşı olan işlerde hiç kimseye itaat edilmez (Münâvî, VI, 432).

[2] Kalpte Allah’ın emri yerine, nefsin emri (heva ve heves) hâkim olursa insan ziyana uğrayanlardan olur (Mukâtil, s. 89).

[3] bk. 57/25.

[4] Câhiliye döneminde Araplar, “içinde günah işlediğimiz elbiselerimizle tavaf etmeyiz” diyerek Kâbe‘yi çıplak tavaf ederlerdi. Bu âyet, bu hâdise hakkında nâzil oldu (Beydâvî).

[5] Âyet-i kerîmede Allahu Teâlâ, temiz ve güzel olan helal yiyecekleri ne kendine yasaklayarak riyâzete çekilmeyi, ne de aşırı yiyip içerek/israf etmeyi ve haddi aşmayı istiyor, itidâl üzere/dengeli olmamızı murad ediyor (17/27-29). Diğer taraftan insanın süsü olan elbiseleri de caiz olan ölçüler içinde

giyinmemizi emretmekte, çul içinde ve hırpânî bir kılıkta gezmeyi veya câhiliyedeki gibi çıplaklığı yasaklamaktadır (33/59). Diğer bir husus da hiç kimsenin Allah'ın helal saydıklarını haram (yasak), haram saydıklarını helal (serbest) yapma yetkisi yoktur (9/31 ve açıklaması).

[6] Toplumsal ecel, toplumun özünü teşkil eden mânevî değer ve dinamiklerin kaybolup başka bir topluma dönüşmesiyle de olabilir.

[7] Böylece Cenâb-ı Hak, kim olursa olsun küfre sapanlara itaati ve onlara uymayı yasaklıyor. [bk. 7/24; 33/66-68]

[8] Âyetteki "el-cemel" kelimesi, kökü itibariyle hem deve hem de halat anlamına gelmektedir. Sahabe ve tâbiîn, halat ifadesini kullanmıştır. Zemahşerî de İbni Abbas'tan böyle rivayet ederek halat ile iğne arasındaki mecazın uygunluğunu ifade etmiştir. Bazı müfessirler deve ifadesini tercih etmişlerdir.

[9] Âyetteki "bulduk" kelimesi anlam kolaylığı için "gördük" olarak ifade edilmiştir.

[10] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 22.

[11] Âyetten anlaşıldığı üzere, hiçbir suret ve şekilde tekrar dünyaya dönüş yoktur.

[12] Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında bk. 41/9-12.

[13] Dînin kapsamına giren bütün emirler O'nun emirlerine uygun olmalıdır. [bk. 2/166-167; 4/48; 12/40; 95/8]

[14] Görülüyor ki fesat, Allah'ın koyduğu adalet ve düzeni bozmaktır (Mukâtil, s 134). [bk. 30/41]

[15] Âyet-i kerîmede, havadan ağır olduğu halde hemen düşmeyen nemlerin, ilâhî kanun gereği, yağmur halinde yağması için, önce rüzgarlarla bir araya getirilip yoğunlaştırıldığı, sonra yüce Allah'ın dilediği yere sevk edilip yağdırıldığı ve orada hayatî bir diriliş vesilesi olduğunun fizîkî bir tablosu sergilenmektedir. İşte burada olduğu gibi, ölüleri diriltmesi de O'nun için çok kolaydır. Bu âyet-i kerîmeden hareketle, ibret vesilesi olacak bir diğer husus da, mü'minler havadaki dağınık bulutlar gibi durmayıp da iman rüzgarıyla bir araya gelip yoğunlaşırlarsa o zaman bir yağış ve yeniden diriliş olacaktır.

[16] Allah’ın âyetleri karşısında mü’minle, münâfık ve inkârcıların hali, bu toprak cinslerine benzer (Beydâvî). Mü’min, yaşayışına Allah’ın emirlerini hâkim kılar; münâfık ve inkârcılar da sırf menfaatlerini, hevâ ve heveslerini hâkim kılarlar.

[17] “Akara”, bir hayvanı ayaklarını biçerek devirmek demektir.

[18] Hz. Lût, Hz. İbrahim’in kardeşi Harra’nın oğlu olup Sodom şehrine peygamber olarak gönderilmiştir (Kurtubî, VII, 243; Ahmet Cevdet Paşa, I, 8).

[19] Lût kavmi, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir fuhşu (homoseksüellik) yapıyordu.

[20] Allah’ın belirttiği küfür, fuhuş ve benzeri yasakları çiğneyenlerin ve diğer helak edilenlerin başlarına gelen cezalar, aklı olup da düşünenlere ibret olarak kâfî gelecektir.

[21] Medyen, Akabe Körfezi’nin doğusunda yer alan ve Hz. Şuayb’ın kavminin yaşadığı şehirdir.

[22] Âyette geçen “feth” kelimesi, açmak anlamına gelmekle beraber aynı zamanda hüküm mânasındadır. [bk. 32/18-19]

[23] Hz. Musa’nın M.Ö. 13. yüzyıl(ın 1200’lü yılın ortaların)da yaşadığı sanılmaktadır. Firavun, Mısır krallarına verilen addır. Kur’an’da sözü edilenin, mumyası da bulunmuş olan II. Ramses olduğu söylenir. [krş. 10/92]

[24] Celâleyn.

[25] Müşâverede kullanılan mecâzî emirdir.

[26] Elmalılı, IV, 113.

[27] Münâcaatının ve orucunun sonunda Tevrat’ın verilmesi ve ibadet için.

[28] Zuhaylî (Tefsîr), s. 167.

[29] Nesefî (Medârik), II, 75-76.

[30] Her devirde yeni Sâmirîler çıkmış, Allah’a karşılık ortaya koydukları kendi

anlayışlarına insanları taptırmaya çalışmışlar hatta zorlamışlardır. Yahudilerin bu hareketi, onların maddeye tapmaları/maddeperestlikleri ve âhireti inkârlarının başlangıcı olmuştur. [krş. 20/87-88]

[31] “Sukıta fî yedihî” Arapça’da “çok pişman olmak” anlamına gelen mecâzî bir ifadedir (Sicistanî, s. 173).

[32] Tevrat’ta, tayin edilen vakit yerine toplanma çadırı ifadesi geçmektedir. [bk. Tevrat, “Sayılar”, 11/16-17]

[33] Burada ümmî lafzı, okur yazar olmayan anlamındadır. [bk. 29/48-49]

[34] Hz. Muhammed (sas.), Allah’ın kendisine kitap verilen elçisi olmak bakımından “Resûl,” halka Hakkın emirlerini tebliğ ve haber vermesi itibariyle “Nebî”dir. (Beydâvî).

[35] Âyet-i kerîmede geçtiği üzere, 2/173; 5/3; 6/145. âyetlerde geçen haramların dışında bildirilmeyen haram ve helal kapsamında olan şeyler hakkında hüküm koyma yetkisi, bu ve diğer (bk. 59/7; 5/92) âyetlerde Peygamberimiz’e verilmiştir. Âyet-i kerîmede pis ve murdar olarak bildirilenlerin neler olduğunu o açıklamıştır.

[36] Ehl-i Kitab olan yahudi ve hıristiyanlar, (bilgisi kendilerine ulaşmış mükellefler olarak) Hz. Muhammed’in peygamberliğini ve bütün insanlara gönderilmiş olduğunu bile bile kabul etmezlerse kâfir olurlar. [İbni Abidîn, IX, 16; XVII, 2; diğer âyetler için bk. 4/42; 6/33; 7/157-158; 10/2; 13/43; 47/2; 48/13]

[37] İsrâiloğulları, Hz. Yakub’un 12 oğlundan çoğalarak kabile haline gelmiştir.

[38] Medyen ile Taberîye arasında Şa‘b denizi yakınındaki Eyle (Eila) kasabasıdır. Medyen veya Taberîye de denilmiştir (Beydâvî; İzmirli, I, 294).

[39] Maymunlaşmanın rûhen olduğuna dair rivayetler varsa da bedenen olmasındaki delâlet daha açıktır (İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 59-60; Mehmed Vehbi, V, 1789-1791).

[40] “Kur’an kitabımdır.” demek, onu sadece ölüye okumak ve evin en mûtenâ duvarına süslü kılıflar içerisinde asmakla değil, onun hükümlerini kişinin hayatına uygulamasıyla olur.

[41] Bu zerreler alabildiğine küçük olmasına rağmen son derece ilginçtir. Tıpkı bunun gibi, bütün insanların genleri bir araya gelse, bir toplu iğnenin başını geçmez (Bâr, s. 54).

[42] “Zera’e” fiilinin tefsirlerdeki “yarattık” ve “kıldık” anlamlarından, İslâm inancına da uygun olması için “kıldık” anlamını tercih ettik.

[43] Kalbini Allah sevgisine, ilâhî emirlere, hak ve hakikatlere kapatmış, onun yerine maddeperestliği, şehvetperestliği, dünyaperestliği doldurmuş olanların diğer uzuvları da onları elde etmeye çalışır; hatta onların zarif giyinişi, ilgi çekici kibarlık ve nezaketi de çoğu kez bunun içindir. İnsanların, hayvanlardan daha şaşkın/daha aşağı oluşu, Allah’ın kendisine kulluk etmek için lütfettiği şuur ve sorumluluk duygusunu kaybetmiş olması dolayısıyladır. [krş. 8/22]

[44] “En güzel isimler” demek, “en güzel mânalara delâlet eden lafızlar” demektir. Sıfatları da buna dâhildir (Beydâvî).

[45] Beydâvî.

[46] Allah kulunu azdırmaz, saptırmaz, zulmetmez. Ancak kötü amellerin sonucu olarak Allah onu sapıklık hali üzere bırakır; bu da adaletinin gereğidir.

[47] Havva anamızın nasıl yaratıldığını bilmeye, aklımız ve ilmimiz yeterli değildir, biz ancak böyle inanırız. [bk. 4/1]

[48] “Taptığınız kullar” ifadesi, önünde âyin yapılan, kendisine yalvarılıp şikayet ve dileklerde bulunulan bütün varlıkları içine alır.

[49] Bütün putlar ve putlaşanlar böyledir.

[50] Şeytanın dostları, küfre sapanlar, inkârcılar ve tâğûtlardır. [bk. 2/257; 4/76; 6/12]

[51] Bu âyet-i kerîme Kur’ân-ı Kerîm’deki “secde” âyetlerinin birincisidir. Kur’ân-ı Kerîm’de 14 secde âyeti vardır. Bu âyetlerin tamamını veya bir kısmını yahut sadece mealini okuyan veya dinleyen kimsenin “Tilâvet secdesi” yapması gerekir. Bu secdeler Hanefî mezhebine göre vâcip, diğer mezheblere göre sünnettir.

8. Enfâl Sûresi

Medine döneminde nâzil olmuştur. 75 âyettir. 30-36 ve 64. âyetler Mekkî'dir. Enfâl, nefl'in çoğuludur, "harp ganimetleri" demektir.[1]

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. (Ey Resûlüm!) Sana harp ganimetleri hakkında sorarlar. De ki: "Ganimetler, Allah ve Resûl(ü'n)e aittir.[2] O halde, eğer (gerçekten) inanıyorsanız Allah'ın emrine aykırı davranmaktan sakının, aranızı düzeltin, Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin."

2. (Gerçek anlamda) inananlar, ancak o kimselerdir ki Allah'ın adı anıldığı zaman yürekleri titrer, O'nun âyetleri kendilerine okunduğu zaman, (bu) onların iman (nur)larını artırır (kuvvetlendirir).[3] Ve (her işlerinde) ancak Rablerine güvenirler. [bk. 9/124]

3. Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (Allah yolunda) harcarlar. [bk. 2/3]

4. İşte bunlar gerçek mü'minlerdir. Rableri katında onlara hem dereceler, hem bağışlanma, hem de tükenmez/bol rızık vardır.

5. (Ganimetlerin taksiminden bazılarının hoşlanmayışı,) Rabbinin seni hak uğrunda (Bedir'de savaşmak için) evinden çıkardığı (zamanki) hâle benzer. (O zaman da) mü'minlerden bir kısmı (savaşa çıkmaktan) hoşlanmıyorlardı.

6. Hak (yolunda savaş gerçeği) apaçık ortaya çıktıktan sonra sanki onlar göz göre göre ölüme sevkediliyorlarmış gibi seninle (bu hususta) tartışıyorlardı.

7. Allah size iki tâifeden (Kureyş'in ya Şam'dan gelen ticaret kervanı veya silahlı birliklerinden) birinin muhakkak sizin olduğunu vaadettiği zaman, (siz) silahlı olmayanın kendinizin olmasını istiyordunuz. Allah da sözleriyle (bunun aksine), hakkı açığa vurmak ve kâfirlerin arkasını kesmek (için silahlı büyük kısımla savaşmanızı) istiyordu.[4]

8. (Bu,) o (müşrik olan) günahkârlar hoşlanmasa da hak (olan İslâm')ı gerçekleştirmek ve batıl (olan küfrü ve şirk)i ortadan kaldırmak içindi.

(Resûlullah (sas.) ve ashâbından 312 kişi Bedir'e üç günlük mesafeden geldikleri zaman, müslümanları ortadan kaldırmayı planlayan müşrikler de, 950 kişilik teçhizatlı bir ordu ile Mekke'den çıkıp,on günlük mesafeden oraya gelmişlerdi. Bu savaş İslâm tarihinde iman ve küfrün ilk savaşıdır.)[5]

9. Hani siz (Bedir'de) Rabbinizden yardım istiyordunuz, O da: "Hiç şüpheniz olmasın ki ben size, birbiri ardınca gelen bin(lerce) melekle yardımcıyım." diye duanızı kabul buyurmuştu.

(Resûlullah (sas.), gözyaşlarının dualarına karıştığı bir esnada: "Yâ Rabbi! Bir avuç müslüman ve bir avuç tevhid ordusu düşmana yenilir mahvolursa, yeryüzünde sana ibadet edecek ve senin emirlerini tebliğ edecek kimse kalmaz." diyordu. Duasını bitirdikten sonra gölgelikten yüzü gülerek ve 54/45. âyetini okuyarak çıktı.)[6]

10. Allah bunu ancak bir müjde olsun ve kalpleriniz bununla güvene kavuşsun diye yapmıştı. Yardım/zafer ancak Allah katındandır. Şüphesiz ki Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

11. O zaman, (Allah) katından (verilen) bir güven olmak üzere sizi hafif bir uyku bürüyordu. Sizi tertemiz yapmak, (bulunduğunuz yerde suyun olmayışından dolayı) şeytanın pisliğini (vesvesesini) gidermek, kalplerinizi (ümitle Allah'a) bağlamak, ayakları(nızın altındaki kumları) pekiştirmek (ve sebatınızı sağlamak) için üzerinize gökten su indiriyordu.

12. O vakit meleklere Rabbin şöyle bildiriyordu: "Şüphesiz ben, sizinle beraberim, siz, iman edenlere dayanma gücü verin. Ben kâfirlerin yüreklerine korku salacağım, hemen vurun boyunlarının üstüne, vurun onların her parmağına."

13. Bu da, onların Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelmeleri sebebi iledir. Kim de Allah'a ve Resûlü'ne karşı gelirse, muhakkak Allah'ın (onlara) cezası çok şiddetlidir.

14. İşte (şimdi) onu tadın! Kâfirler için bir de (cehennem) ateşin(in) azabı vardır.

15. Ey iman edenler! (Savaşta) kâfirlerle, (onlar) toplu halde iken karşılaştığınız zaman, onlara arka(larınızı) dön(üp kaç)mayın!

16. (Düşmanı yanıltma ve onunla) tekrar muharebe için bir tarafa çekilen veya

(hazırlık için) diğer bir bölüğe katılan hariç; kim o günde onlara arkasını döner (kaçar)sa, muhakkak o, Allah'tan bir gazaba uğrar, üstelik onun varacağı yer cehennemdir. O, varılacak ne kötü bir yerdir!

17. Onları siz (Bedir'de kendi kuvvetinizle) öldürmediniz; fakat onları Allah öldürdü. (Resûlüm! Bir avuç kumu) attığın zaman da sen atmadın; fakat Allah at(tırıp onları perişan ve mağlup et)ti. (Bu da) mü'minleri, katından (yaptığı) güzel bir imtihanla sınamak içindir. Şüphesiz ki, Allah (her şeyi) işitendir, bilendir.

(Resûlullah (sas.) dokuzuncu âyette geçtiği üzere duâasından sonra Hz. Cebrail'in söylemesiyle bir avuç kumlu toprak aldı: "Şâheti'l vücûh" (yüzleriniz kara olsun) diyerek müşriklere doğru fırlattı. Müşriklerden hiç kimse kalmadı ki o toprak ve kum, onların gözlerine, burun deliklerine ve ağızlarına gitmiş olmasın. Hepsi perişan oldu ve arkalarını dönüp kaçtılar.)[7]

18. İşte bu (her zaman) böyledir. Şüphesiz Allah, kâfirlerin hilesini zayıflat(ıp iptal et)miştir.

19. (Ey kâfirler!) Eğer siz fetih/zafer istiyorsanız, işte size zafer (böyle aleyhinize) gelmiştir. Eğer (küfür ve düşmanlıktan) vazgeçerseniz, işte bu, sizin için daha hayırlıdır. Eğer tekrar savaşa dönerseniz, biz de döneriz. Topluluğunuz çok da olsa, sizden asla hiçbir şeyi savamaz. Muhakkak ki Allah, inananlarla beraberdir. [Son üç âyet ile krş. 7/179]

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. (Kur'an'ı) işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

21. Ve (samimi) dinlemedikleri halde: "Dinledik." diyenler gibi olmayın.

22. Çünkü Allah katında yerde gezinen canlıların en kötüsü, aklını kullanıp (gerçeği) düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

(Bu âyette verilen misal, Allah'ın âyetlerini duymak ve düşünmek istemeyenler içindir. Düşünmek, insana mahsus temel bir özelliktir. İnsanlık düşünmez hâle gelince biter; varlığının değeri yok sayılır. Duyup düşünen insan, gerçeği bulmaya, kendini ve gayesini bilmeye, söylemeye, gereğini de yapmaya çalışır. Peygamberimiz (sas.) de, "Kendini bilen Rabbini bilir." buyurmuşlardır. Rabbini ve O'na kulluğunu bilemeyen ise henüz kalıp insanlığındadır. Kendi mahiyetini tanıyıp bilemeyen ve yüce Yaradıcı'sı ile münasebet kuramayan bahtı karalar,

sırtlarında bir hazine taşıdıkları halde değerini bilemeyen, anlayamayan yük taşıyanlar gibi dünyadan göçüp giderler.) [krş. 7/179]

23. Allah, onlarda bir hayır olduğunu görseydi elbette onlara duyururdu. Ama onlara (hakkı) duyursaydı bile, onlar elbette yine yüz çevirerek dönerlerdi.

24. Ey iman edenler! (Peygamber,) sizi hayat verecek şeylere çağırdığı zaman, Allah'a ve Resûlü'ne uyun.[8] Bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer (sözünüzle niyetinizin aynı olup olmadığını bilir) ve siz, elbette yalnız O'nun huzurunda toplanacaksınız. [krş. 2/186]

25. (Ey inananlar!) Bir de öyle bir fitneden (günahlardan) sakının (ve sakındırın) ki o(nun cezası) sadece zulmedenlere isabet etmekle kalmaz (bütün toplumu perişan eder). Biliniz ki Allah elbette cezası çok şiddetli olandır.

(Görüldüğü gibi âyet-i kerîmede bir toplumda zulüm, şirk ve günahların işlenmesi ve bunlara karşı iyiliği emir ve kötülüğü nehiy görevinin yapılmamasından dolayı o beldede cezanın umûma geleceği bildirilmektedir.)

26. O zamanı da hatırlayın ki yeryüzünde (Mekke'de) zayıf ve (hakîr) görülen bir azınlıktınız. İnsanların sizi kapıp (esir) götürmesinden korkuyordunuz. (Allah) sizi (Medine'de) barındırdı, yardımıyla sizi destekledi, şükredesiniz diye temiz/helal şeylerden size rızık verdi.

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin, (emirlerinin aksini yapmayın; yoksa) siz, bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.[9]

28. Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız (size hem emanet, hem de, sizi günaha sürüklemek bakımından) bir fitne (bir imtihan)dır. Ama (bunlarda İslâmî ölçü ve görevlere uyulursa) büyük mükâfatın Allah katında olduğunu da bilin. [bk. 63/9]

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'a saygı duyup emrine uygun yaşarsanız, size, iyiyi kötüden ayırt eden bir anlayış/bir nur verir. Kötülüklerinizi örter ve sizi bağışlar. Allah büyük lütuf sahibidir.

30. Hani, vaktiyle o inkâr eden (müşrik)ler, seni tutup bağlamak veya öldürmek ya da (Mekke'den) çıkarmak için tuzak kuruyor(lar)dı. Onlar tuzak kurarlarken, Allah da tuzaklarının karşılığını veriyor (onu başlarına geçiriyor)du. Allah, tuzak kuran(lara karşılık veren)lerin en iyisidir. [krş. 3/54; 10/21]

31. Âyetlerimiz o (müşrik) kimselere okunduğu zaman: “İşittik, eğer istesek elbette bunun aynısını biz de söylerdik! Bu eskilerin masallarından başkası değildir.” dediler. [krş. 6/25]

32. Yine bir zaman da: “Ey Allah’ım! Eğer bu (Kitab), gerçek olarak senin katından ise gökten üzerimize taş yağdır veya bize acı bir azap ver.” demişlerdi.

33. (Resûlüm!) Sen, onların aralarında iken (onlar her zaman sana ve buyruklarına itaat ettikçe) Allah, onlara azap edecek değildir. Onlar istiğfâr ederlerken de Allah onlara azap edecek değildir. [bk. 8/24; 49/7]

34. (Resûlüm! Sen aralarından ayrılıp çıktıktan sonra) onlar, hem (mü’minleri) Mescid-i Haram’dan uzaklaştırıp dururken hem de onun velîleri (hizmetine lâyık kimseler) değillerken Allah niçin onlara azap etmesin? Onun velîleri (onun hizmet ve yönetimine lâyık olanlar), ancak muttakîler (Allah’ın emirlerine uygun yaşayanlar)dır. Fakat onların pek çoğu (bunu) bilmezler.

35. Onların Beyt(ullah) yanında (put heykellerinin etrafında) tapınmaları/duaları, ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. “O halde (ey kâfirler!) İnkâr ettikleriniz yüzünden tadın azabı!” (denilir.)[10]

36. Muhakkak ki küfre sapanlar, (İslâm’ı kaldırmak ve insanları) Allah yolundan alıkoymak (ve sindirmek) için mallarını harcarlar ve daha da harcayacaklar. Sonra o (mallar), kendilerine bir yürek acısı olacaktır. Sonra onlar yenilecek (gayelerine erişemeyecek)ler ve küfür(lerinde ısrar) edenler, cehenneme sevk edileceklerdir.[11] [bk. 2/217; 4/76]

(Bu âyet-i kerîmede mü’minlere ikaz ve tembih vardır. Şöyle ki: Bedir ve Uhud gazvelerinde olduğu gibi, her devirde kâfirler, müşrikler, münâfıklar ve bütün bunların yandaşları; müslümanların gelişme göstermesinden hep huzursuz olacaklar, İslâm’ı silmek ve müslümanları sindirmek, aynı zamanda ilkel veya modern putperestliği yaymak için bir araya gelip güç ve paralarını sarf edeceklerdir. Çünkü kâfir gruplar, müslümanların câhiliye/müşrik/putperest yaşantıya dönmesini ister ve bunu planlarlar. Vaktiyle Peygamberimiz’e yaptıkları teklifler gibi, ileri gelenlere, kadın, para ve liderlik (mevki, koltuk) teklif ederler. Bunlarla onları elde edemezlerse, onlar eliyle halka dinde taviz verdirmeleri, diliyle müslümanım deseler bile yaşantılarıyla gayrimüslimlere benzemeleri, aslından uzak, ılımlı müslüman olmaları için plan yapar, tuzak kurarlar. Bu küçük ve büyük taviz koparma işi de olmazsa ardından baskı ve

işkence yoluna giderler. Ama imanı dilinden kalbine, ruhuna işlemiş bilinçli müslümanlara tesir edemezler.) [bk. 5/50]

37. (Bütün bunlar) Allah'ın murdarı temizden, (kâfir grubunu mü'minden) ayırması, murdarın hepsini birbiri üzerine yığması ve cehenneme koyması içindir. İşte (dünya ve âhirette) hüsranda olan/kendilerine yazık edenler onlardır.

38. (Resûlüm!) O inkâra/küfre sapanlara söyle: "(İnkâr ve düşmanlığa) son verirlerse, kendilerinin geçmiş (günah)ları bağışlanır. (Düşmanlığa) dönerlerse, öncekilerin (başlarına gelen Allah'ın felaket) kanunu, elbette (bunların başından da) geçmiş olacaktır."

39. (Ortalıkta) hiçbir fitne (şirk)[12] kalmayıncaya ve dinin (kısıtlamasız) tamamı Allah'ın (buyurduğu şekilde) oluncaya kadar savaşın. Eğer (onlar şirk ve inkârlarına) son verirlerse (bırakın). Muhakkak ki Allah, yaptıklarını hakkıyla görendir. [bk. 2/193; 3/85; 4/76]

40. Yok eğer (imandan) yüz çevirirler (düşmanlık yaparlar)sa, (korkmayın), artık bilin ki Allah sizin Mevlânız (sahibiniz)dir. O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır!

41. Bilesiniz ki (savaşta) ganimet[13] olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri, mutlaka Allah'ın (namına),[14] Resûl'ün, onun yakınların(ın), yetimlerin, yoksulların ve (fakir kalmış) yolcunun hakkıdır. Eğer Allah'a ve hakkın batıldan ayrıldığı o gün, iki topluluğun (sizinle müşriklerin savaş için, Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuz (Muhammed')e indirdiğimiz (âyetler)e inanmışsanız (böyle taksim edin). Allah her şeye hakkıyla kâdirdir.

(Ganimetin kalan beşte dördü de savaşa katılanlarındır. Ganimetlerin, İslâm'ın öngörmediği yerlere dağıtılması söz konusu olamaz.)

42. O vakit (Bedir'de) siz vadinin (Medine'ye) en yakın yamacında, onlar, vadinin uzak yamacında (Mekke tarafında) idiler. (Mekkeliler'e ait) kervan kafilesi de sizden daha aşağıda idi. Eğer (savaş için onlarla bir yerde buluşmaya) sözleşmiş olsaydınız, mutlaka belirlenen yer hakkında anlaşmazlığa düşerdiniz. Fakat Allah, yapıl(ması takdir edil)miş bir emri yerine getirmek için (sizi böyle belirli yer ve vakitte toplamış)tır ki; (burada) helak olan kimse, açık bir delil (ve mucizeyi gördük)ten sonra helak olsun, yaşayan da açık bir delil (ve mucize ile İslâm'ın üstünlüğünü gözüyle gördük)ten sonra yaşasın. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

43. Hani Allah, uykunda onları sana (sayıca) az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi, korkup gevşerdiniz ve (bu iş hakkında elbette) ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Çünkü O, gönüllerde olanı hakkıyla bilendir.

44. O vakit düşmanla karşılaştığınız sırada Allah, olması mukadder olan işi (onların mağlubiyetini) gerçekleştirmek için, gözlerinizde onları size az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. (Bilin ki) bütün işler, ancak Allah'a döndürülecektir (son karar O'na aittir).

(Böylece Bedir'de iki taraf çözülmeyip birbirini gözlerine kestirmişti. Fakat savaş başlayınca artık imanlılar, imansızların gözünde iki misli fazla gözükmüştü ki netice galibiyetle sonuçlandı.)

45. Ey iman edenler! (Sizinle savaşacak) bir toplumla karşılaştığınız zaman sebat edin (yılmayın), Allah'ı çok zikredin ki umduğunuza kavuşur/kurtuluşa erersiniz.

46. (Ey iman edenler!) Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, yoksa korkaklaşırsınız da rüzgarınız (hızınız, cesaretiniz) kesilir (kuvvet ve devletiniz elden gider). Bunun için sabırlı (ve müsamahalı) olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

(Tarih boyunca sömürgeci devletler, sömürgesi olmalarını veya ezilmelerini istedikleri İslâm toplumlarını, iç ihtilaflara düşürme veya karşıt gruplara ayırma yoluna gitmiştir.)

47. Yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkanlar ve (insanları çeşitli usullerle) Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Allah, onların bütün yaptıklarını çepeçevre kuşatan (kötü niyetlerini başlarına geçiren)dir.

48. O zaman (Bedir'de) şeytan onlara yaptıklarını süsle(yip güzel göster)miş ve (müşriklere): "Bugün insanlardan sizi yenecek kimse yok, ben de kesinlikle sizin yanınızdayım." demişti. (Fakat) iki topluluk birbirini görecek hale gelip karşılaşınca (şeytan), gerisin geriye dönüp: "Artık ben, kesinlikle sizden uzağım, üstelik ben sizin göremeyeceğiniz (melekler)i görüyorum ve ben Allah'tan korkuyorum, çünkü Allah cezası çok şiddetli olandır." dedi.

49. Yine o zaman münâfıklar ve kalplerinde (inkâr ve şüpheden) bir hastalık bulunan (bazı yeni müslüman)lar, (sizin azlığınıza bakarak): "Bunları, dinleri

aldattı (yenilirler).” diyorlardı. Halbuki kim Allah’a güvenip dayanırsa, şüphesiz Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

50. (Resûlüm!) Melekler, küfre sapanların yüzlerine ve sırtlarına vurarak: “Tadın (cehennemde) yakıcı azabı!” (diyerek) canlarını alırken (onları) bir görseydin!

51. İşte bu (azap, dünyada işleyip) kendi kendinize hazırladığınız (günahlar) yüzündendir. Yoksa Allah asla kullara zulmedici değildir.

52. (Bu müşriklerin/kâfirlerin âdeti de) tıpkı Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin âdeti gibidir. (Onlar,) Allah’ın âyetlerini hiçe sayıp (kendi otorite ve emirlerini hâkim kılıp) küfre sapmışlardı. Allah da günahları sebebiyle onları tutup alıvermişti. Çünkü Allah sonsuz kuvvet sahibidir, cezası çok şiddetlidir.

53. Bu (ceza)nın sebebi şudur: Bir topluluk, kendilerinde bulunan (güzel ahlâk)ı değiştirmedikçe Allah onlara verdiği bir nimeti/güzel bir durumu değiştirmez. Allah, şüphesiz hakkıyla işitendir, bilendir.[15]

54. (Bunların âdeti de) tıpkı Firavun ailesinin/adamlarının ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. Onlar Rablerinin âyetlerini yalan saydılar; biz de onları günahları sebebiyle imha ettik, Firavun (ve) yandaşlarını suda boğduk. Zaten hepsi de zalimdiler.

55-56-57. Allah katında, hareket eden canlı mahlûkâtın en kötüsü, şüphesiz küfre sapanlardır. Artık onlar iman etmezler. (Resûlüm!) Onlar, (Benî Kurayza yahudileri) kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra da hiç çekinmeyerek, her defasında o antlaşmalarını bozmuş kimselerdir. (Onun için) savaşta onları yakalarsan, onlar(a vereceğin ağır ceza) ile, arkalarındaki kimselere de gözdağı vermiş ol. Ola ki onlar ibret alır(lar da ahitlerini bozmaz)lar. [krş. 9/5]

58. Eğer (antlaşma yaptığın bir topluluğun) hainlik yapmasından (şüphelenip) korkarsan, sen de doğrudan (ve açıkça) antlaşmayı bozup kendilerine atıver. Çünkü Allah hainleri sevmez.

59. Küfre sapanlar (azabımızdan kurtulup) geçtiklerini asla zannetmesinler. Çünkü onlar, (bizi) aciz bırakamazlar.[16]

60. (Ey iman edenler!) O (düşma)nlara karşı gücünüz yettiği kadar (her türlü) kuvvetten ve bağlı (besili) atlardan (harp araçlarından) hazırlayın ki onunla Allah’ın düşmanı, sizin düşmanınız ve onlardan başka sizin bilmediğiniz,

Allah’ın bildiği diğer (düşman) kimseleri korkutasınız. Allah yolunda sarf ettiğiniz her şey(in karşılığı) size eksiksiz ödenir, asla haksızlığa uğratılmazsınız. [bk. 2/261]

61. Eğer onlar barışa meyledersen, sen de meylet ve Allah’a güvenip dayan. Çünkü O, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

62. Eğer onlar sana hile yapmak suretiyle aldatmak isterlerse, (bil ki) şüphesiz Allah sana kâfîdir. Seni hem yardımıyla hem de mü’minlerle destekleyen O’dur.

63. Ve onların kalplerini birbirine ısındıran da (O’dur). Eğer yeryüzünde bulunan her şeyi sarf etseydin, yine onların kalplerini birbirine ısındıramazdın. Fakat Allah, onların aralarını (İslâm sayesinde sevgiyle) kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Câhiliye devrinde Evs ve Hazrec kabileleri arasında müthiş kin ve düşmanlık vardı. Bu, 120 yıl devam etti ve kanlı savaşlar oldu. Fakat yüce Allah, onları İslâm ile şereflendirince aralarındaki intikam duyguları kalktı, sevgiye dönüştü, kucaklaştılar ve tek vücut haline geldiler. İşte âyet-i kerîme, İslâm’dan başka hiçbir güç ve sistemin insanları birbirine sevdirip tek vücut haline getiremeyeceğini beyan etmektedir.)

64. Ey Peygamber! Sana da, sana uyan mü’minlere de Allah yeter.

65. Ey Peygamber! Mü’minleri (düşmanlara karşı) savaşa teşvik et (hazırla). Eğer sizden sebatlı yirmi kişi olursa, iki yüz (kâfir)i yener. Yine içinizden (sebatlı) yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiyi yener. Çünkü onlar (hakkı) anlamayan bir topluluktur.

66. (Böyle olmakla beraber) Allah, sizde bir zayıflık olduğunu bildi de şimdi (bir kişinin on kişiyle savaşma yükünü) hafifletti. Bundan böyle içinizden sebatlı yüz kişi olursa, iki yüz (kâfir)i yener. Eğer sizden sebatlı bin kişi olursa, iki bin (kâfir)i Allah’ın izniyle yener. Allah sabredenlerle beraberdir.

67. Yeryüzünde ağırlığını hissettir(ip düşmanı tam mağlup ed)inceye kadar, hiçbir peygambere, esir almak yaraşmaz.[17] Siz geçici dünya malını istiyorsunuz. Halbuki Allah, âhireti (kazanmanızı) istiyor. Allah mutlak galip, hüküm ve hikmet sahibidir.

68. Eğer, (yanılarak verilen hükümlerden dolayı azap etmeyeceğine dair önceden

Levh-i Mahfûz'da) Allah'tan bir yazı geçmemiş (hüküm verilmemiş) olsaydı, (Bedir'deki esirleri bırakmak için fidye) aldığınızdan dolayı size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

(67. âyet-i kerîmede, "Peygambere esir alması yaraşmaz." ifadesinde ne yapılması gerektiği de açıklanmadığı için Resûlullah (sas.), Bedir gazvesi esirleri hakkında ashâbı ile istişare etmiştir. Hz. Ömer, "Allah ve Resûlü'nün düşmanı olan bu adamları öldürelim." demiş, bir başkası, "Salıverelim, belki tevbe ederler." demiş, Hz. Ebû Bekir de:"Bunları fidye karşılığında bırakalım." teklifinde bulunmuştu. Hz. Peygamber de son teklifi kabul buyurmuşlardı. Bu da 68. âyetle onaylanmıştır.)

69. Artık ganimet olarak aldığınız şeylerden (fidye dahil)[18] temiz ve helal olarak yiyin ve Allah'ın emirlerine uygun yaşayın/günahlardan sakının. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

70. Ey Peygamber! Esirlerden ellerinizde bulunan kimselere de ki: "Eğer Allah, kalplerinizde bir hayır (iman ve ihlas) olduğunu bilirse O, size, sizden alınan (fidye)den daha hayırlısını verir ve sizi bağışlar. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

(Resûlullah'ın amcası Hz. Abbas, zaten gönülsüz gittiği Bedir'de esir düşmüştü. Bunun dışındaki esirlerin fidyelerini müşrikler, Allah Resûlü'ne göndermişlerdi. Hz. Abbas'a da kendisinin ve yeğenlerinin fidyelerini vermesi teklif edildi. O da, "Ey Allah'ın elçisi! Benim param yoktur, amcanın Mekke'de fakirler gibi el açıp dilenmesini uygun görüyor musun?" dedi. Resûlullah (sas.) de: "Mekke'den çıkarken, sen ve eşin Ümmü'l-Fadl'ın gömdüğü para nerede? Hani ona, 'Şâyet ben ölürsem, bunlar senin ve oğullarımındır.' demiştin." diye sordu. Hz. Abbas, "Gece karanlığında ikimizden başka kimse yoktu, bunları sana kim söyledi?" dedi. Resûlullah (sas.), "Rabbim." dedi. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sana şimdiye kadar içimden inanıyor fakat şüphe ediyordum, şimdi şüphem de kalmadı." diyerek fidyeleri verdi ve şehadet getirerek açıkça İslâm'a girdi. Bundan sonra yüce Allah'ın âyetteki vaadlerini birer birer gördüğünü açıkladı.) [19]

71. Eğer (o esirler) sana hainlik yapmak isterlerse (şaşma). Onlar daha önce (akıllarınca) Allah'a da hainlik yap(mak iste)mişlerdi. O Allah da kendilerine karşı (Bedir'de sana) imkân ve kudret vermişti (de onları senin eline düşürmüştü). Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

72. İman edip de hicret edenler, Allah yolunda (İslâm'ı savunma ve onu hayata hâkim kılma uğrunda) mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onlar, (şimdilik mirasta)[20] birbirinin velîleridir. İman edip de hicret etmeyen (müşriklerle yaşayan)lara (gelince), hicret edinceye kadar sizin için, onlara velî olmak (ve miras bırakmak) diye bir şey yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında antlaşma bulunan bir kavme karşı olmamak şartıyla (onlara) yardım etmek size borçtur. Allah işlediklerinizi hakkıyla görendir.

73. İnkâr edenler de birbirlerinin velîleri (dost ve yardımcıları)dır. Eğer siz de (dostluk ve yardım hususunda bunu) yapmazsanız, yeryüzünde büyük bir fitne ve büyük bir kargaşa olur.

74. İman edip de Allah yolunda cihad edenler, hicret edenler ve (hicret eden mü'minleri) barındıranlar ve yardım edenler var ya, işte gerçek mü'minler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır. [bk. 9/100; 59/8-9]

75. Sonradan iman edip hicret edenler ve sizinle beraber cihad edenler(e gelince): Onlar da sizdendir. (Fakat) Allah'ın Kitabı'na göre, hısımlar (mirasta) artık birbirlerine daha yakındır. Hiç şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir. [bk. 9/100; 59/10]

(Peygamberimiz (sas.), "Kâtile öldürdüğünün mirası yoktur." buyurmuştur.) [bk. 4/33]

[1] Beydâvî. Müşriklerden savaşsız alınan ganimetlere de "enfâl" denildiği söylenmişse de bu görüş zayıftır. Ganimetlerin taksimi 41. âyette beyan edilmektedir.

[2] Ganimetlerin Allah'a ait olması, İslâm devletine ait olması demektir. Bu sebeple, Allah'ın razı olduğu ve Resûlü'nün uygun gördüğü yerlere harcanması zorunludur; haram yerlere harcanamaz.

[3] İmanın artması muhteva ve tafsil bakımından olurken, imanın kuvvetlenmesi takvâda ve ibadetleri ihlasla yerine getirmekte tezahür eder. Çünkü sâlih amelle/Allah'a itaatle iman artar, günahlarla zayıflar.

[4] Allah Resûlü'nün gönlü de, müşriklere silah temini için Şam'dan dönen kervanı ele geçirmekten yana değil, Mekkeli müşriklerle harp etmekten yana idi.

[5] M. 15/17 Mart 624; H. 2, 17/19 Ramazan. (İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târih, II, 115.)

[6] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 88-89.

[7] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 93.

[8] İnsanın hayatı, nasıl ruh ile devam ederse, ruhun hayatiyeti/gıdası ve canlılığı da hak olan din (İslâm) iledir. Yine toplumun asırlarca güçlü ve sağlam olarak ayakta durması, kimliğini ve değerlerini koruması da din iledir. Bu da Allah ve Resûlü'nün çağrısına kulak verip bildirdiklerini yerine getirmekle olur.

[9] Yahut "… Allah'a, Peygamber'e ve aranızdaki emanetlere bile bile hainlik etmeyin." diye de mâna verilir. Resûlullah (sas.), Hendek gazvesinde ahitlerini bozup ihanet eden Benû Kureyza yahudilerini kuşatmış, onlarla bazı şartları görüşmek için de Ebû Lübâbe'yi göndermişti. Ebû Lübâbe (ra.), kuşatılmalarının neticesinin ne olacağına dair sordukları bir soruya, bir irade zayıflığıyla eli ile boğazını göstermiş, dolayısıyla bir sır vermişti. Daha o anda yüce Allah, bu âyetle Resûlü'nü haberdar etmişti. Bu yapılanın bir ihanet olduğu ortaya çıkınca, Ebû Lübâbe (ra.) pişmanlığından kendisini mescidin direğine bağladı; ölünceye veya Allah tarafından bir af gelinceye kadar bir şey yiyip içmemeye yemin etti. Çünkü ihanet büyük bir suçtu. Ancak dokuz gün sonra nihayet affedildiğine dair bir âyet gelmiş, kendisi de bayılıp düşmüştü (İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 97-98).

[10] Müşrikler Allah'ın varlığına inanıyorlardı, fakat putlara olan saygıları öncelikli geliyordu.

[11] Beydâvî.

[12] Zebîdî, hadis no: 1705.

[13] Düşmandan harp yoluyla alınan mal. Savaşsız alınan ganimetlere 'feyy' denilir. [bk. 59/6-7]

[14] Ulemânın çoğunluğuna göre, burada Allah'ın zikredilmesi, tâzim içindir.

[15] Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, toplumsal değişmenin, çöküş ve azabın sebebi, fertlerin kendi iradeleriyle inanç, ahlâk ve yaşayışlarını bozmuş olmalarıdır. İyi, saadetli toplum olmamız için de halimizi ve yaşantımızı Allah'ın emirlerine uyarlamamız lazımdır. [bk. 13/11 ve dipnotu]

[16] Veya “O küfre sapanlar, asla öne geçtiklerini zannetmesinler; çünkü onlar (bizi) aciz bırakamazlar.”

[17] Harpte savaşanlar kalmayınca, ancak savaşmayıp kalanlar yakalanıp esir edilirler. [bk. 47/4]

[18] Beydâvî.

[19] İbni Kesîr (Sâbûnî). II, 119-120; Mehmed Vehbi, V, 1934-1940.

[20] Muhacirlerle Ensar, İslâm kardeşliği ile birbirine mirasçı olurlardı. Bu durum 33/6 ve diğer miras âyetleriyle yeniden hükme bağlanmıştır.

9. Tevbe Sûresi

Bir diğer ismi “Berâ’e”dir. Medine döneminde nâzil olmuştur. 129 âyettir. 113. âyet Mekkî’dir. Bu sûrenin başında Besmele yazılmamış ve okunmamıştır[1]. En son inen sûredir.

1. (Bu,) Allah ve Resûlü’nden antlaşma yaptığınız müşriklere ültimatomdur/son bir ihtardır.

2. (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha (rahatça) dolaşın. Ama bilin ki siz, Allah’ı aciz bırakamazsınız ve Allah mutlaka kâfirleri rezil (ve perişan) edecektir.

3. Ve (bu) hacc-ı ekber (büyük hac) gününde Allah’tan ve Resûlü’nden insanlara (şöyle) bir ilandır ki Allah ve Resûlü, artık (Allah’a rağmen başkasını yüceltip ona bağlanmakla) müşrik olanlardan uzaktır (onlarla arada bir bağ kalmamıştır). Eğer (küfürden ve hainlikten) tevbe ederseniz, o sizin için hayırlıdır. Eğer (yine) yüz çevirirseniz, şüphesiz bilin ki siz, Allah’ı aciz bırakacak değilsiniz. (O’nun size mühleti, tevbe ederseniz diye lütfundandır. Resûlüm!) İnkâr edenlere çok acıklı bir azabı müjdele!

4. Ancak antlaşma yaptığınız müşriklerden, size karşı (bu sözleşmeden) hiçbir şeyi eksik yapmayan ve aleyhinize hiç kimseye arka çıkmayanlar (bu hükümden) hariçtir, onlara müddetleri (bitinceye) kadar antlaşmalarını tamamlayın (iptal etmeyin). Çünkü Allah, (ahdi bozmaktan) sakınanları sever.

5. (Mühlet verilen) haram aylar[2] çıkınca, o müşrikleri (ancak antlaşmaya ihanet etmeleri, size ve dininize saldırıda bulunmalarından dolayı bir kısmını) bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın (bir kısmını esir edin), (bir kısmını) hapsedin ve her gözetleme (ve geçit) yerinde otur(up onları bekley)in. Eğer (şirkten) tevbe ederler, namazı dosdoğru/gereğine uygun kılarlar ve zekâtı verirler (yani bunları kabul ederler)[3] ise onlara yol verin (serbest bırakın). Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir. [bk. 2/190-191; 4/90-91; 9/12; 47/4; 60/8; krş. 9/11]

6. Eğer (bu) müşriklerden biri senden eman isterse, onu himaye et. Tâ ki bu sayede Allah'ın kelâmını işitip dinlesin (ve düşünsün). Sonra (eğer müslüman olmazsa) onu emniyette olacağı yere ulaştır. Çünkü onlar (hakikati) bilmeyen bir topluluktur.

7. O (sözünden dönen) müşriklerin, Allah katında ve Resûlü yanında nasıl (geçerli) bir antlaşmaları olabilir?! Ancak, Mescid-i Haram yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız hariçtir. Onlar size (karşı ahitlerinde) dürüst davrandıkça, siz de onlara dürüst davranın. Allah muttakîleri (emirlerine uyan ve hainlikten sakınanları) sever.

8. Nasıl (bir ahitleri) olabilir ki eğer onlar size galip gelirlerse, sizin hakkınızda ne bir yemin (ve hısımlık) ne de bir antlaşma (ve sorumluluk) gözetirler. Ağızlarıyla sizi hoşnut ederler, halbuki kalpleri buna yanaşmaz. Onların çoğu fâsık (âsî, yoldan çıkmış) kimselerdir (İslâm'a ve müslümanlara karşı hep hile düşünürler ve plan hazırlarlar).

9. Onlar, Allah'ın âyetlerini az/değersiz bir bedel (olan bir dünya menfaati) karşılığında sattılar, (halkı) O'nun yolundan alıkoydular. Gerçekten, onların yaptıkları şeyler ne kötüdür!

10. Onlar, bir mü'min hakkında ne bir yemin (ve hısımlık) ne de bir antlaşma (ve sorumluluk) gözetirler. İşte onlar saldırganların ta kendileridir.

11. Eğer onlar tevbe ederler, namazı dosdoğru/gereğine uygun kılarlar ve zekâtı verirlerse, dinde sizin kardeşlerinizdir. Biz, bilecek (ve anlayacak) bir topluma âyetleri genişçe açıklıyoruz.

(Bu âyet-i kerîmede her türlü kâfirlikten, putperestlikten, şirkten tevbe edip namaz kılmayı ve zekât vermeyi kabul edenlerin ve İslâm'a teslim olan ve onun gereğini yerine getirenlerin, muvahhid mü'min olarak birbirlerinin kardeşi

olacağının beyanı vardır.)

12. Eğer antlaşmalarından sonra yine yeminlerini bozarlar ve dininize dil uzatırlarsa, artık o küfür (güruhunun) önderleriyle hemen harp edin. Çünkü onların (gerçekte) yeminleri kalmamıştır. Belki (böylece onlar ve yoldaşları, bu dönekliklerinden) vazgeçerler.

13. (Ey mü'minler!) Yeminlerini bozan, Peygamber'i (yurdundan) çıkarmayı tasarlayan ve bununla beraber sizinle (silahlı) savaşa ilk önce kendileri başlayan bir toplumla (hâlâ) savaşmayacak mısınız? Onlardan korkuyor musunuz? Eğer (gerçek) iman edenlerdenseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkulmaya daha lâyıktır. [bk. 17/76]

14-15. Onlarla harbedin ki Allah, sizin ellerinizle onlara azap etsin, onları rezil (ve perişan) etsin, onlara karşı size zafer versin, mü'minler toplumunun gönüllerine de şifa (ferahlık) versin ve kalplerinin öfkesini gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

16. (Ey mü'minler!) Yoksa siz, içinizden cihad edenleri ve Allah'tan, Resûlü'nden ve mü'minlerden başkasını sırdaş edinmeyenleri Allah ortaya çıkarmadıkça (kendi halinize) bırakılacağınızı mı sandınız? Allah, yaptığınız şeylerden tümüyle haberdardır. [bk. 3/142; 29/2]

(Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas, Bedir gazvesinde esir düştüğünde şöyle demişti: "Eğer siz, İslâm, hicret ve cihad ile bizleri geçmişseniz, biz de Mescid-i Haram'ı tamir etmekte, hacılara su vermekte ve esirleri kurtarmaktayız." Bunun üzerine aşağıdaki âyetler indi.)

17. (Allah'ı bırakıp da başka şeyleri yüceltip ona bağlanan) müşriklerin, kendilerinin küfrüne (yine kendileri) şahitlik edip dururken, Allah'ın mescidlerini imar etmeleri olacak şey değildir. İşte onların (hayır namına) yaptıkları boşa gitmiştir. Ve onlar, ateşte ebedî kalacaklardır.

18. Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, (İslâm'a uygun yaşamak için) Allah'tan başkasından korkmayan kimseler mâmur eder. (Onları yapar, cemaat ve âlimlerle şenlendirir)ler. İşte, onların doğru yola erenlerden olmaları umulur.

19. (Ey müşrikler! Siz) hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ın imârını,

Allah’a ve âhiret gününe iman eden ve Allah yolunda cihad eden kimse(nin işi) gibi mi tuttunuz? Allah katında (bunlar asla) eşit olamazlar. Allah, (kendisini bırakıp başkalarına bağlanarak müşrik olan) zalimler topluluğunu doğru yola eriştirmez.

20. İman edenler, (Allah ve Resûlü’nün gösterdiği yön ve yönteme) hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad eden/gayret gösterenler, Allah katında derece bakımından daha büyüktür. İşte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

21. Rableri onlara, katından bir rahmet, hoşnutluk ve içinde dâimî (bitmez tükenmez) nimet bulunan cennetleri müjdeler.

22. (Onlar) orada ebedî olarak kalacaklardır. Muhakkak ki en büyük mükâfat Allah katındadır.

23. Ey iman edenler! Eğer imana karşı küfrü/İslâm’a karşı olmayı sevip tercih ederlerse, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) dost edinmeyin. Sizden kim onları ‘dost edinir ve onların velayetleri (idareleri) altına girerse’, işte onlar, zalimlerin ta kendileridir.

(Mü’minler, gerçekten çağlar boyu Allah’ın bu emri doğrultusunda imtihan edilmişlerdir. Onlar, Allah’ı ve O’nu dost edinenleri dost ve velî edinmişler, fakat küfre, inançsızlığa sapan, Allah’ın indirdiklerinden hoşlanmayan, O’nun yoluna engeller koyan ve müslümanlara karşı açık veya gizli düşmanlık yapanları terk etmişler, Allah için sevmeyi ve Allah için buğzetmeyi esas almışlardır.) [bk. 5/55; 9/16; 47/3-9; 58/22; 60/1]

24. De ki: “Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, kazandığınız mallar, durgun gitmesinden korktuğunuz bir ticaret ve hoşlandığınız evler, size Allah’tan, Resûlü’nden ve O’nun yolundaki cihaddan daha sevimli ise, artık Allah’ın (azap) emri gelinceye kadar bekleyin. Allah, fâsıklar toplumunu doğru yola eriştirmez.”

25. Andolsun ki, Allah, size birçok (savaş) yerler(in)de ve Huneyn[4] (deki savaş) gününde yardım etmişti. O vakit (Huneyn’de) çokluğunuz sizi böbürlendirmişti, ama o, size hiç fayda vermemişti. Bunca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) arkanızı dönmüş (kaçmaya başlamış)tınız.

(Resûlullah (sas.), Mekke'yi fethedince Kâbe'deki putları kırmıştı. Hevâzin ve Sakîf kabileleri kendi putları olan Lât'ın bir benzeri olan Uzzâ'nın yıkılışını hazmedemeyerek alarma geçtiler, müslümanlara karşı büyük bir ordu toplayıp Mekke ve Tâif arasında bir ordugâh kurdular. Bunun üzerine Resûlullah (sas.) da, 12 bin kişilik bir ordu ile üzerlerine gitmişti. Fakat müslümanlar ordunun çokluğu ile övünüyorlardı. Huneyn vadisine gelince aniden saldırıya uğradılar; önce paniğe kapılıp dağılan müslümanlar, sonra Allah'ın yardımıyla derlenip toparlandılar ve onları dağıttılar.)

26. (Bu bozgundan) sonra Allah, Resûlü'nün ve mü'minlerin üzerine sekînetini (kalplere güven veren rahmetini) indirdi, görmediğiniz askerler indirdi ve inkâr edenleri de azaba uğrattı. İşte o kâfirlerin cezası budur.

(Müşrikler, Huneyn'de yenildikten sonra (H. 8) Hevâzin kabilesinden bir heyet gelip İslâm'a girdiklerini bildirdiler. Bunların arkasından da Sakîf kabilesinden bir heyetin gelip İslâm'a girmek istediklerini bildirmeleri üzerine bir çadıra misafir edildiler. Ve birtakım şartlar ileri sürdüler. Şartlarından ikisi namaz kılmamak ve zekât vermemekti, biri de putları olan Lât'ın, halk arasında panik olmaması için üç sene daha yıkılmaması idi. Resûlullah (sas.), bu şartlı ve putlu imanın kabul olunmayacağını bildirdi. Sonra ilk iki şartı kabul ettiler ve meydan putu Lât'ın da yıkılması talebi ile ilgili süreyi iki yıla, sonra bir yıla, sonra üç, iki ve bir aya indiler. Bu da sonuç vermeyince kesin bir imanla teslim oldular. Fakat Lât'ın bizzat Resûlullah (sas.) tarafından yıkılmasını istediler. İşte böylece önce kalplerindeki putlarını, sonra meydandaki putlarını yıkarak kesin iman ile İslâm'a girdiler.[5] Bu gösteriyor ki, makbul müslüman olmak için insanın gerek kendisinin gerek toplumun ölçülerine, heva ve heveslere uygunluk değil, ancak Allah ve Resûlü'nün bildirdiği şekilde iman ve teslimiyet gerekir.)

27. Sonra Allah, bunun ardından da dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

28. Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir (murdardır).[6] Artık bu yıllarından[7] sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer (onların Kâbe'ye gelmemesiyle) yoksul olmaktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse, kendi bol nimetinden sizi zengin edecektir. Şüphesiz ki Allah (en) iyi bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir.

29. Kendilerine kitap verilenlerden; Allah'a, âhiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlü'nün haram ettiği şeyleri haram saymayan, hak (olan İslâm) dinini

kendine din edinmeyen kimselerle, küçül(üp boyun eğ)erek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.[8]

30. Yahudiler: “Üzeyr Allah’ın oğludur.” dedi(ler). Hıristiyanlar da: “(İsa) Mesih Allah’ın oğludur.” dedi(ler, kâfir oldular).[9] Bu, onların ağızlarıyla (cahilce geveledikleri) sözleridir. (Böylelikle onlar) daha evvel küfre sapanların sözlerini[10] taklit ederler. Allah onları kahretsin! (Haktan) nasıl da çevriliyor (ve yalan uyduruyor)lar! [bk. 3/67 ve dipnot]

31. Bilginlerini (hahamlarını), rahiplerini ve Meryemoğlu Mesih’i Allah’tan ayrı rabler edindiler. Halbuki onlara, ancak bir tek ilâh (olan Allah’)a kulluk etmeleri emredildi. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, onların ortak koştukları şeylerden uzak ve yücedir.

(Resûlullah (sas.), bu âyeti okurken içeriye daha evvel hıristiyan iken İslâm ile şereflenen Adiy b. Hâtem (ra.) girdi. Bu âyeti duyunca Resûlullah’a ,“Onları rab edinmiyor, onlara ibadet etmiyorlar ki!” dedi. Resûlullah (sas.) da, “Onlar, Allah’ın helal kıldığı şeyleri haram (farz kıldıklarını yasak), haram kıldığı şeyleri de serbest/helal kıldıkları zaman, onlara (gönüllü) itaat etmiyorlar mı?” diye sordu. O da, “Evet ediyorlar.” deyince, Resûlullah (sas.), “İşte bundan dolayı onlara (rab olarak) tapıyorlar/kulluk ediyorlar.” buyurdu. Abdullah b. Abbas demiştir ki: “Hahamlar ve papazlar, kendilerine secde etmelerini istememişlerdir. Fakat onlar, Allah’ın emirlerine aykırı emirler vermişler, bundan dolayı kendilerine ‘rabler’ denilmiştir. O emirleri gönüllü olarak kabullenenler ve istekle yerine getirenler de onları rab edinmişler ve küfre girmişler demektir.”[11] (bk. 10/32; 19/80-81). Bu âyet ve onu açıklayan hadîs-i şerîf, Allah’a ortak koşmanın, O’ndan başka rab edinmenin/şirkin çok açık bir örneği ve delilidir.) [bk. 3/64]

32. (Bütün açık veya gizli kâfir gruplar, her yerde İslâm’a karşı olup) Allah’ın nurunu ağızlarıyla[12] söndürmek isterler. Allah ise, kâfirler hoşlanmasa da, mutlaka nurunu tamamlamak (ve yüceltmek) ister (tamamlayacaktır da).

33. O (Allah’tır) ki müşrikler hoşlanmasa da (kemâle ermiş son) dininin, bütün dinlerin üzerinde olduğunu göstermek için Resûlü’nü, hidayet (rehberi Kur’an) ve hak din (İslâm)[13] ile göndermiştir. [bk. 48/28; 61/8-9]

34. Ey iman edenler! Muhakkak ki (yahudi) hahamlarından ve (hıristiyan) rahiplerinden birçoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler[14] ve (onları)

Allah yolundan uzaklaştırırlar. (Bir de) altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenler var ya, işte onları acıklı bir azap ile müjdele!

35. O gün (bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak: “İşte bu, kendiniz için biriktirip yığdıklarınız! Haydi biriktirip istiflediğiniz şeyleri(n acısını) tadın!” (denilecek).[15]

36. Şüphesiz gökleri ve yeri yarattığı günden beri Allah katında ayların sayısı, Allah’ın kitabında on iki aydır. Onlardan dördü (olan Zilkâde, Zilhicce, Muharrem, Receb) haram olan (hürmet gereken ay)lardır. İşte dosdoğru din (hesap) budur. O halde onlarda (yani, o haram aylarda savaşıp saygısızlık ederek) kendinize yazık etmeyin. (Fakat) müşrikler sizinle topluca (bu aylarda) savaşırlarsa, siz de onlarla topluca savaşın. Bilin ki Allah, (günahlardan) sakınanlarla beraberdir. [bk. 2/191-194]

(Yüce Allah’ın belirli aylarda yapılan ibadetleri ay takvimine göre koymasında bir hikmet vardır. Yıl içindeki oruç ve hac gibi ibadetlerin değişik zamanlara gelmesiyle hem güneş takvimine göre senenin bütün günleri bu ibadetlerle şereflenmiş hem de zor ve kolay günlerde yapılan ibadetlerle bir imtihan kazanılmış ve de bir dengeleme meydana gelmiş olacaktır. Allah’ı tanıyıp da Hz. Peygamber’i ve Kur’an’ı tanımayan müşrikler, haccı ve savaşı belirli aylarda yapmak için haram ayları güneş takvimine göre sabitleyerek ilâhî kanunun aslî gayesini ortadan kaldırmışlar, kâfirliklerini artırmışlardı. Ancak 34. sene Zilhicce’nin 9-10’unun aynı eski yerine geldiğini tespit eden Resûlullah (sas.) o sene Vedâ Haccını yapmış ve bunu ilan etmişti. Kamerî (ay) takvimi/hicrî takvim başlangıç olarak Resûlullah’ın hicretini, güneş takvimi de Hz. İsa’nın doğumunu esas almıştır. Kamerî aylar: Muharrem, Safer, Rebîülevvel, Rebîülâhir, Cemâziyelevvel, Cemâziyelâhir, Receb, Şaban, Ramazan, Şevvâl, Zilkâde, Zilhicce.)

37. (Haram aylarda savaşmak için bu) ayların yerlerini değiştirip sonraya bırakmak, olsa olsa küfürde bir artış (sebebi)dir ki onunla kâfirler saptırılır (daha da sapıp giderler).[16] Onlar, bir sene onu (o haram ayı geciktirmeyi) helal ve bir sene haram sayarlar ki (bu da görünüşte), Allah’ın haram kıldığı (ayları)n sayısına uydurmak, (böylelikle de) Allah’ın haram kıldığını helal yapmak içindir. Onlara yaptıkları işin kötülüğü süslü (cazip) göründü. Allah, o küfre sapanlar güruhunu (zorla) doğru yola iletmez. [bk. 9/40]

38. Ey iman edenler! Size ne oldu da: “Allah yolunda hep birden seferber olun

(savaşa çıkın).” denildiği zaman yere çakılıp kaldınız? Âhiretten (vazgeçip, yalnız) dünya hayatına mı razı oldunuz? Ama dünya hayatının faydası (ve refahı) âhiretin yanında pek azdır.

39. Eğer hep birden seferber olmaz (emredilen savaşa çıkmaz)sanız, (Allah) size acıklı bir azapla azap eder ve yerinize başka (itaat eden) bir topluluk getirir. O’na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Allah her şeye kâdirdir.[17]

40. Eğer siz, o (Allah Resûlü’)ne yardım etmezseniz (mühim değil), muhakkak ki Allah, ona yardım etmiştir: Hani vaktiyle kâfirler onu iki kişinin biri olarak (Mekke’den) çıkardıkları (hicretine sebep oldukları) zaman, (Ebû Bekir’le) ikisi (Sevr dağında) mağarada iken, arkadaşına: “Üzülme, Allah mutlaka bizimle beraberdir.” diyordu. (İşte o zaman) Allah, o(na yardım etti ve arkadaşının kalbi)ne huzur ve güveni indirdi. O’nu, görmediğiniz askerlerle kuvvetlendirdi. Böylece inkâr edenlerin sözünü (dâvâsını) en aşağı kıldı. Allah’ın (tevhid) kelimesi ise, o çok yücedir. Allah mutlak galiptir, eşsiz hüküm ve hikmet sahibidir.

41. (Ey mü’minler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak (kolay zor; silahlı silahsız; binekli yaya; genç yaşlı, hangi halde olursanız olun)[18] hep birlikte seferber olun, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilirseniz, sizin için bu daha hayırlıdır.

(Bu âyet-i kerîmedeki genel çağrıdan, 91. âyetle hasta, güçsüz ve fakirler muaf tutulmuştur.)

42. Eğer o (cihad), yakın bir menfaat (ganimet) elde etme ve orta yollu (yakınlıkta) bir yolculuk olsaydı (o münâfıklar) elbette sana uyarlardı. Fakat o meşakkatli (olan Tebük seferi) olunca, onlara uzak geldi. Bununla beraber onlar, (sen dönünce): “Eğer gücümüz yetseydi sizinle beraber çıkardık.” diye kendilerini helak edercesine Allah’a yemin edecekler. Allah, onların yalancı olduklarını elbette bilmektedir.

43. Allah seni affetti.[19] (Ama) doğru söyleyenler sana belli oluncaya ve yalan söyleyenleri sen bilinceye kadar (beklemeyip de) niçin onlara (seferden geri kalmaları için) izin verdin ki?

44. Allah’a ve âhiret gününe inananlar, mallarıyla, canlarıyla savaşmaları hususunda senden (bir bahane ile) izin istemezler. Allah, muttakîleri (emrine uyan, itaatsizlikten sakınanları) çok iyi bilmektedir.

45. Ancak Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşmüş olan kimseler, senden (savaşa gitmemek için) izin ister(ler). İşte onlar, şüphelerinin içinde bocalayıp dururlar. [bk. 24/62]

46. Eğer (münâfıklar, savaşa) çıkmak isteselerdi, elbette onun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların (korkakça) davranmalarını çirkin gördü de kendilerini alıkoydu ve (onlara): “Oturun, oturan (kadın)larla beraber.” denildi.

47. Eğer onlar, sizinle savaşa çıksalardı, size bozgunculuktan başka katkıları olmaz ve sizi (birbirinize karşı) fitneye düşürmek isteyerek aranıza sokulur (tuzak kurar)lardı. İçinizde onlara kulak verecekler de var. Allah o zalimleri hakkıyla bilendir.

48. Doğrusu onlar, daha önce (Uhud gazvesinde) de fitne (ve fesat) çıkarmak istemişler ve senin aleyhinde türlü türlü işler çevirmişlerdi. Nihayet gerçek (olan, Allah’ın emri yerine) gelmiş ve onlar istemedikleri halde, Allah’ın emri (O’nun dini) galebe çalmıştı.

49. Onlardan kimi de: “Bana izin ver (ben sefere çıkmayayım,) beni fitneye (günaha)[20] düşürme.” der. Haberin olsun ki onlar, zaten fitneye düşmüşlerdir. Şüphesiz ki cehennem, kâfirleri mutlaka kuşatacaktır.

50. Sana bir iyilik gelirse onları üzer. Eğer sana bir kötülük/yenilgi gelirse: “Biz daha önceden tedbirimizi almıştık (bizi ilgilendirmez).” derler ve onlar sevine sevine dönerler.

51. De ki: “Allah’ın bizim için yazdığından başkası, bize asla isabet etmez. O, bizim Mevlâmızdır. Onun için, mü’minler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.”

52. De ki: “(Siz) bizim için iki iyiliğin birinden (şehitlik veya gazilikten)[21] başkasını mı bekliyorsunuz? (Bu bizim özlediğimiz şeydir.) Oysa biz, Allah’ın, ya kendi katından veya bizim elimizle, sizi bir azaba uğratmasını bekliyoruz. Haydi bekleyin! Biz (de) sizinle beraber (âkıbetinizi) beklemekteyiz.”

53. De ki: “İster gönüllü, ister gönülsüz sadaka verin, sizin sadakanız asla kabul edilmeyecektir. Çünkü siz, fâsık (Allah yolunda itaatten çıkan) bir topluluk oldunuz.”

54. (Sadaka olarak) harcadıklarının, onlardan kabul edilmesine engel olan (tek sebep), sadece onların Allah’ı ve Resûlü’nü (içten içe) inkâr etmeleri, namaza

ancak üşene üşene gelmeleri ve (sadakayı) isteksiz vermeleridir. [bk. 4/142-143]

55. (Resûlüm!) Artık onların malları da evlatları da seni imrendirmesin. Ancak Allah, dünya hayatında onlara, bunlarla azap etmeyi ve kâfir olarak canlarının çıkmasını diler. [krş. 20/131]

56. (Münâfıklar) kendilerinin hakikaten sizden olduklarına (dair) Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar, sizden değillerdir. Fakat onlar çok korkak bir topluluktur.

57. Eğer sizden kaçıp sığınacak bir yer, yahut mağaralar veya girecek bir yer bulsalardı, şüphesiz ki onlar koşarak oraya yönelirlerdi.

58. Onlardan kimi de sadakalar(ın taksimi) hususunda seni (îmalı bir tarzda) ayıplar. O (sadaka)lardan (istedikleri kendilerine) verilirse hoşlanırlar, verilmeyince de hemen kızarlar.

(Rivayet edildiğine göre Resûlullah (sas.) bir ganimeti bölüştürürken Temîmoğulları'ndan Zü'l-Huvaysıra adında birisi,"Yâ Resûlallah! Adaleti gözet." dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sas.), "Öyle mi! Ben de adaleti gözetmezsem artık kim âdil davranır?!" cevâbını verdi. İşte bu âyetin sebeb-i nüzûlü bu hâdisedir.)

59. Eğer onlar, Allah ve Resûlü'nün kendilerine verdiği şeye razı olsalardı ve: "Bize Allah yeter, yakında hem Allah hem de Resûlü bize bol lütfundan verecek. Biz, sadece Allah'a rağbet eden (ümit bağlayan)larız." deselerdi (kendileri için ne iyi olurdu).

60. Sadakalar (zekâtlar), Allah tarafından bir farz olarak ancak, fakirlere, yoksullara,[22] o (zekât)ların toplanmasına memur olanlara, kalpleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (azat edilecek) köle (ve esir)lere, (borcunu veremeyecek olan fakir) borçlulara, Allah yolundaki (mücahid)lere, muhtaç kalan yolculara mahsustur. Allah hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

61. Yine o (münâfık)lardan öyle kimseler vardır ki: "O, (her şeyi dinleyip reddetmeyen) bir kulaktır." diyerek Peygamber'i incitirler. De ki: "(O,) sizin için hayrın kulağıdır; Allah'a iman eder, mü'minlere inanıp güvenir. (O) içinizden iman edenler için bir rahmettir. Allah'ın Resûlü'nü incitenler var ya, işte onlar için acıklı bir azap vardır."

62. O (münâfıklar/sözde müslüman gözüke)nler sizi hoşnut etmek ve kendilerini

kabullendirmek için Allah’a yemin ederler. Eğer onlar mü’min iseler, Allah ve Resûlü’nü hoşnut etmeleri daha doğrudur.

63. Hâlâ şunu anlayıp öğrenmediler mi ki kim Allah’a ve Resûlü’(nün emirleri)ne muhalefet eder/karşı koymaya kalkarsa ona, içinde ebedî kalmak üzere cehennem ateşi vardır. İşte bu, en büyük zillet ve rezilliktir.

64. Münâfıklar, kalplerinde olan şeyleri, kendilerine haber verecek bir sûrenin tepelerine indirilmesinden çekinirler (yine de Kur’an ve İslâm’ı hafife alıp alay ederler). De ki: “Siz alay ededurun. Allah, (içinizdeki, söylemekten) çekindiğiniz şeyleri mutlaka ortaya çıkarandır.” [bk. 47/29-30]

65. Şâyet onlara, (Tebük’e giderken alay etmelerinin sebebini) sorarsan: “Andolsun ki biz ancak (vakit geçsin diye) lafa dalmış şakalaşıyorduk.” derler. De ki: “Allah ile, O’nun âyetleriyle ve O’nun Resûlü ile mi eğleniyordunuz?”

(Tebük seferine giderlerken münâfıklar birbirlerine, Resûlullah (sas.) hakkında“Şu adamın haline bakın, Rum saraylarını ve kalelerini fethedeceğini sanıyor, heyhât!” deyip gülüşüyorlar, Hz. Peygamber’i hafife alıyorlardı. Onların bu hallerini bildiren âyetler tepelerine inince, şaşırıp “Biz şaka yapıyorduk.” diye özür dilemeye başladılar.)[23]

66. Hiç özür dilemeyin. Siz inandıktan sonra (Peygamber’i hafife almakla) artık kâfir oldunuz. Sizin bir kısmınızı affetsek bile, (diğer) gruba suç işlediklerinden dolayı azap edeceğiz.

67. Münâfık erkekler ve münâfık kadınlar birbirinden (yanadır ve hepsi aynı)dır. Onlar kötü olanı (İslâm’a uygun olmayanı) emrederler, iyilik(ten, Allah’a itaat)ten menederler, ellerini sıkı (cimri) tutarlar. Onlar Allah’ı unuttular, O da onları unuttu (terk etti). Şüphesiz ki münâfıklar, hep fâsık (Allah’ın emrinden sapan) kimselerdir. [krş. 59/19]

68. Allah, münâfık erkeklere, münâfık kadınlara ve kâfirlere içinde dâimî kalacakları cehennem ateşini vaadetti. O, onlara yeter. Allah, onları rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onlar için devamlı bir azap vardır.

(Münâfıklar, mü’minlerin yanında:,“Biz de iman ettik.” derler. Fakat içten içe her fırsatta Allah’ın emirlerini hiçe sayarlar ve mü’minlere karşı kin beslemekte olup kâfirlerden daha tehlikelidirler. Farzların yasak, haramların serbest bırakılmasını ve İslâm’a giden yolların engellenmesini isterler. Onlar

cehennemde en alt tabakadadırlar.) [bk. 2/8-16; 4/138-145; 63/1-6]

69. (Ey müslüman görünen iki yüzlüler! Siz de) sizden öncekiler gibisiniz. (Üstelik) onlar, kuvvet bakımından sizden daha yaman, malları ve çocukları da sizden daha çok idi. Onlar, (dünya malından) hisselerince faydalanıp zevklenmişlerdi. İşte sizden öncekilerin nasiplerince faydalanıp zevklendikleri gibi, payınıza düşenle zevklenmek isteyip onların daldıkları gibi (o batağa) daldınız. İşte onların, dünya ve âhirette yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ziyana uğrayanların ta kendileridir.[24]

70. Onlara, kendilerinden öncekilerin: Nuh, Âd ve Semûd kavminin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve alt üst olmuş kasabaların haberi gelmedi mi? Peygamberleri onlara deliller (mucizeler) getirmişti (de inanmadıkları için helak olmuşlardı). Allah onlara zulmetmiş değildi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.

(Aşağıdaki iki âyette, mü'minlerin özelliklerinden ve bu özelliklere sahip olanlara verilecek mükâfatlardan bahsedilmektedir.)

71. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin velîleri (dostları ve yardımcıları)dır. İyiliği (tevhidi ve sâlih ameli) emrederler, kötülükten/kötü olan şeylerden menederler; namazı dosdoğru/gereğine uygun kılarlar, zekâtı verirler, Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederler. İşte Allah bu kimselere rahmet edecek (bağışlayacak)tır. Şüphesiz Allah mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir. [krş. 3/104, 110]

72. Allah, inanan erkek ve inanan kadınlara, içinde dâimî kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaadetmiştir. Allah'ın onlardan razı olması (hepsinden) daha büyüktür. İşte bu, en büyük kurtuluştur.

(Adn cennetlerinin nebîlere, sıddıklara ve şehitlere has muhteşem ve muazzam bir yer olduğu ifade edilmiştir.)[25]

73. Ey Peygamber! Kâfirler(e karşı silahla), münâfıklar(a karşı delil getirerek, dil)[26] ile cihadda bulun ve onlara karşı sert davran; onların varacakları yer(!) cehennemdir. O, ne kötü bir dönüş yeridir! [bk. 9/123; 48/29; 66/9]

74. (Münâfıklar, senin aleyhinde söz) söylemediklerine dair, Allah'a yemin ederler. Halbuki (seni küçümseyerek) küfür kelimesini söylediler,

Müslümanlık’tan sonra kâfir oldular ve elde edemedikleri şeye (sana bir suikast yapmaya) yeltendiler.[27] İntikam almaya kalkışmaları başka sebeple değil; ancak Allah ve Resûlü, O’nun “lütuf ve yardımından” o (mü’mi)nleri zengin etti diyedir. Eğer (münâfıklıktan) tevbe ederlerse, kendileri için daha iyi olur. Eğer yine (söz ve hareketleriyle inkâra) dönerlerse, Allah onlara dünyada ve âhirette acıklı bir azap ile azap eder. Onlar için yeryüzünde ne bir dost ne de yardımcı vardır. [krş. 5/59; 7/126; 85/4-9]

75. Onların bazıları da: “Şâyet O (Allah), lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka (zekât) vereceğiz ve muhakkak iyilerden olacağız.” diye Allah’a kesin söz verdiler.

76. Allah, lütfundan kendilerine verince de cimrilik ettiler, (verdikleri sözü yerine getirmekten ve itaatten) yüz çevirdiler. Onlar, zaten dönek kimselerdir.

77. Sonunda, O’na verdikleri sözlerden caydıkları ve yalan söylediklerinden dolayı, Allah, kendisine kavuşacakları güne kadar, onların kalplerine münâfıklığı yerleştirdi.

78. (Münâfıklar,) Allah’ın kendilerinin sırlarını da, (mü’minler aleyhine yaptıkları) gizli konuşmaları (fısıltıları) da bildiğini ve Allah’ın (bütün) gaypları (bilinmeyen ve görünmeyenleri) çok iyi bilen olduğunu hâlâ bilip anlamadılar mı?

79. Sadakalar hususunda, gönülden bağışta bulunan mü’minleri çekiştiren ve (vermek için) güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanlarla alay eden (o münâfık)lar var ya, Allah onları maskaraya çevirecektir, onlar için bir de acıklı azap vardır.

(Münâfıkların reisi Abdullah b. Ubeyy, ölüm hastalığında iken, oğlu Abdullah, Resûlullah’a gelerek babası için istiğfâr etmesini istemişti. Abdullah iyi bir müslüman olduğu için Allah Resûlü de onun hatırını kıramamış, babasının affı için dua etmek istemişti. Bunun üzerine aşağıdaki âyet-i kerîme nâzil oldu.[28])

80. (Ey Resûlüm!) Onların bağışlanmasını ister dile, ister dileme! Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen de, Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah’a ve Resûlü’ne karşı (imanda samimi olmayıp) küfre sapmalarındandır. Allah, emrinden sapan (fâsık)lar topluluğunu doğru yola eriştirmez.

81. Allah Resûlü’(nün emri)ne muhalefet ederek (Tebük seferine gitmeyip) geri

kalan (münâfık)lar, (Medine'de kalıp) oturmalarıyla sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşmayı çirkin gördüler de: "Sıcakta sefere çıkmayın." dediler. (Onlara) de ki: "Cehennem ateşi sıcaklık bakımından daha şiddetlidir. Keşke iyice bilmiş olsalardı!"[29]

82. Artık kazandıkları (günahları)nın cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar.

83. Allah, seni (Tebük'ten sonra) o (savaşa gitmeyen münâfık)lardan bir topluluğun yanına döndürür de (onlar başka bir savaşa) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: "Artık benimle hiçbir zaman (savaşa) çıkmayacaksınız ve benimle beraber hiçbir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz ilk defada (çıkmayıp) oturmaya razı oldunuz. Artık geri kalan (acizler ve kadın)larla beraber oturun."

84. Onların ölenlerinin hiçbirinin cenazesinde namaz kılma, (defin, ziyaret ve okumak için) kabrinin başında durma! Çünkü onlar Allah'a ve Resûlü'ne karşı (imanda samimi olmayıp) küfre saptılar, fâsık olarak (ilâhî emirlerden sapmış halde) öldüler.

(Âyet-i kerîmede belirtildiği üzere onlardan maksat; gerek müşriklerden, gerek müslüman gözüküp de Allah ve Resûlü'nün emirlerine samimi inanmayan ve onları kabullenmeyenlerden, gerekse İslâm'a ve müslümanca yaşamak isteyenlere düşmanlık yapan münâfıklardır.[30] İşte bundan dolayı kâfir gurubunun hiçbirine namaz kılınmaz, dua ve rahmet okunmaz.)

85. Onların ne malları ne de evlatları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla, onlara dünyada azap etmeyi ve canlarının da kâfir olarak çıkmasını ister. [bk. 9/55]

86. "Allah'a inanın ve Resûlü ile beraber cihad edin." diye bir sûre indirildiği zaman onlardan servet sahipleri, senden izin istediler ve: "Bırak bizi (savaşa gitmeyip evde) oturanlarla beraber olalım." dediler.

87. Onlar, (kalplerindeki nifaktan dolayı, savaştan) geride kalan (kadın ve çocuk)larla beraber olmaya razı oldular. Bu sebeple, onların kalplerine mühür vuruldu. Artık onlar, (Allah yolunda ve Resûlullah'ın beraberinde olma saadetini) anlamazlar.

88. Fakat o Peygamber ve onunla beraber olan mü'minler, mallarıyla ve canlarıyla savaştılar. İşte bunlar var ya, bütün hayırlar onlarındır. Onlar,

umduklarına kavuşanların ta kendileridir.

(Burada âyette geçen “bütün hayırlar”dan maksat hakkın zaferi, hâkimiyeti ve bu uğurda savaşanların elde ettikleri ve edecekleri dünyevî ve uhrevî nimetlerdir.)

89. Allah, onlar için alt tarafından ırmaklar akan ve orada ebedî kalacakları cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük kurtuluş (ve saadet)tir.

90. Bedevîlerden (fakir ve çok çocuklu olup da) özür beyan edenler, kendilerine (savaştan) izin verilmesi için geldiler; Allah’a ve Resûlü’ne yalan söyleyenler de (umursamadan evlerinde) oturdular. Onlardan küfre sapanlara acıklı bir azap isabet edecektir.

91. Allah ve Resûlü için, ‘samimi dürüst’ davranışlarda bulunmak şartıyla; güçsüzlere, hastalara, (seferde) harcayacak (bir şey) bulamayan (fakir)lere, (savaşa katılmamaktan dolayı) bir günah yoktur. İyilik edenler aleyhine bir yol yoktur. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

92. Kendilerini bindir(ip savaşa gönder)men için sana geldiklerinde: “Sizi üzerine bindireceğim bir şey bulamıyorum.” deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı, üzüntüden gözlerinden yaş dökerek dönen kimselere de (bir günah) yoktur.[31]

93. Sorumluluk, ancak zengin oldukları halde (kalplerindeki nifaktan dolayı savaşa gitmemek için) senden izin isteyenleredir. Onlar, geri kalan (kadın ve çocuk)larla beraber olmaya razı oldular. Allah da kalplerini mühürledi. Artık onlar, (bunu ve başlarına geleceği) bilmezler.

94. (Savaştan sonra münâfıkların) yanlarına döndüğünüz zaman, size özür beyan ederler. (Resûlüm!) De ki: “Hiç özür dilemeyin, size asla inanmayacağız. Çünkü Allah (sizin gizlediğiniz şeylere ait) haberlerinizi bize bildirdi. (Bundan böyle) yaptığınızı Allah da Resûlü de görecek. Sonra (hepiniz, bütün) görünmeyeni ve görüneni bilen (Allah’)a döndürüleceksiniz. O da yaptıklarınızı size haber verecektir.”

95. Siz (cihaddan sonra) onlara döndüğünüzde kendilerin(e ceza vermek)ten vazgeçmeniz için Allah’a yemin edecekler. Siz de onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistir/murdardır, kazanmakta oldukları (kötü işleri)nin karşılığı olarak varacakları yer de cehennemdir.

96. Kendilerinden hoşnut olmanız için size yemin ederler. Bilesiniz ki siz onlardan hoşnut olsanız da (faydasız). Şüphesiz ki Allah, o yoldan çıkmış toplumdan asla razı olmaz.

97. Bedevîler (göçebe Araplar), küfür ve münâfıklık bakımından (şehirde yaşayan Araplar'dan) daha şiddetlidir. Allah'ın, Resûlü'ne indirdiği (hükümlerin) sınırlarını tanımamaya da daha yatkındırlar. Allah (her şeyi) bilendir, gerçek hüküm ve hikmet sahibidir.

98. Kimi bedevîler, (Allah yolunda) harcayacağını angarya sayar ve (bundan kurtulmak için dört gözle) size belalar gelmesini beklerler. O kötü belalar kendi başlarına gelsin! Allah (her şeyi) işitendir, bilendir.

99. Bedevîlerin Allah'a ve âhiret gününe inananları ve sarf ettiğini Allah katında yakınlık (kazanmay)a ve Peygamber'in duaların(ı almay)a vesile edinenleri vardır. Haberiniz olsun ki o (verdikleri şeyler), kendileri için tam bir yakınlıktır. Allah onları rahmeti (ile cenneti)ne koyacaktır. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

100. (İslâm'a hizmette) öne geçen Muhacirler ve Ensâr[32] ile iyilikte onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuştur. Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. (Allah,) onlara alt tarafından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetler hazırladı. Bu en büyük kurtuluş (ve saadet)tir.

101. Çevrenizdeki bedevîlerden birtakım münâfıklar vardır. (Ayrıca) Medine halkından da münâfıklığı huy edinenler vardır. Onları sen bilemezsin, onları ancak biz biliriz. Onlara iki defa (hem dünyada hem kabirde) azap edeceğiz. Sonra (onlar) büyük bir azaba döndürüleceklerdir. [bk. 47/30]

102. (Münâfıkların dışında ihmallerinden dolayı Tebük seferine gitmeyen) diğerleri (hemen tevbe edip) günahlarını itiraf ettiler, (önce yaptıkları) iyi bir işi, kötü bir işle karıştırdılar. (Bu sebeple onlar tevbe ederlerse) bakarsın ki Allah onların tevbelerini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

103. Onların mallarından kendilerini temizleyen ve (günahlardan) arıtıp temize çıkaran bir sadaka al ve onlara dua et. Çünkü senin duan, onlar için bir huzur (ve güven)dir. Allah her şeyi işiten, çok iyi bilendir.

104. Onlar, kullarından tevbeyi ve sadakaları yalnız Allah'ın kabul edeceğini

(hâlâ) bilmediler mi? Gerçekten Allah, tevbeyi çokça kabul edendir, çok merhamet edendir.

105. De ki: “(Ey insanlar! İstediğinizi) yapın, çünkü yaptığınızı ileride Allah da, Resûlü de, mü’minler de görecektir. (Hepiniz) görünmeyen ve görüneni bilen (Allah’ın huzurun)a döndürüleceksiniz. O, yaptıklarınızı size haber verecektir.”

106. (İhmallerinden dolayı savaşa gitmeyen fakat tevbeye de acele etmemiş olan) diğerleri(nin haklarındaki hüküm ise,) Allah’ın emri(nin gelmesi) için geriye bırakılmıştır. (Allah) ya onları azaba uğratacak ya da onların tevbesini kabul edecektir. Allah çok iyi bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir. [bk. 9/118]

(İçlerinde Ebû Lübâbe (ra.) de olmak üzere bir bahane ile savaşa katılmayan münâfıklardan başka birkaç sahabi vardı. Bunlar hemen hatalarını anlayıp pişman olmuşlar ve tevbe etmişler; üstelik haklarında yukarıdaki af âyetleri gelinceye kadar, ceza olarak, kendilerini mescidin direğine bağlamışlardı. Allah Resûlü seferden dönüp âdeti üzere önce mescidde iki rekat namaz kıldı ve bunların hallerini öğrendi. Çözülmelerini Hz. Peygamber’e bırakmışlardı; o da onları haklarında tevbelerinin kabul edildiği âyetler gelinceye kadar çözmedi. Bu gruptan olan diğer üç kişi Kâb b. Mâlik (ra.), Murâra İbni Rebî (ra.), Hilâl İbni Ümeyye (ra.) idi. Bunlar hem de Bedir Ashâbı’ndan idiler ki, tevbelerini geciktirmiş ve Resûlullah (sas.) de onlarla oturma ve konuşmayı menetmişti. Bunun üzerine dünya kendilerine dar gelmişti. Nihayet 118. âyette durumları belli oldu ve tevbeleri kabul olundu.)[33]

107. Bir de (haktan yana gözüküp müslümanlara) zarar vermek, küfr(e hizmet) etmek, mü’minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önceden Allah ve Resûlü’ne karşı savaşanı(n da oraya gelmesini) bekleyip gözlemek için bir mescid[34] edinenler: “Biz (bununla) iyilikten başka bir şey istemedik.” diye kesin bir ifade ile yemin edecekler. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder.

108. (Resûlüm!) Onun içinde hiç namaz kılma! Daha ilk günden takvâ üzerine (Allah’ın emrine ve rızasına uygun) kurulan mescidin (Kuba mescidi) içinde namaz kılman daha uygundur. (O mescidin) içinde tertemiz olmayı arzu eden adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.

109. Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran mı hayırlıdır, yoksa yıkılmak

üzere olan bir uçurumun kenarına kurup da onunla birlikte cehennem ateşine göçen kimse mi? Allah, zalimler güruhunu doğru yola eriştirmez.

110. Onların yaptıkları bina, kalpleri parçalanıncaya kadar kalplerinde bir şüphe (ve ıstırap kaynağı) olarak kalacaktır. Allah (her şeyi) çok iyi bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

111. Şüphesiz ki Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, onlara (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır; çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürür ve ölürler. (Bu,) Tevrat, İncil ve Kur'an'da (Allah'ın) kendisi üzerine hak (borç olarak yazdığı) bir vaaddir. Sözünü Allah'tan daha çok yerine getiren kimdir? O halde (Ey mü'minler!) O'nunla yaptığınız alışverişe sevinin. Bu da en büyük başarı ve saadettir.

112. (O mü'minler;) tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, [35] rükû edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten vazgeçirmeye çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını (koyduğu hükümleri) koruyanlardır. (İşte, böyle) mü'minlere (cenneti) müjdele!

113. Müşriklerin (tevbesiz ve şehadetsiz ölüp de) cehennem ehli oldukları kesin biçimde belli olduktan sonra, artık akraba bile olsalar, ne peygamberin ne de mü'minlerin onlar için mağfiret dilemesi yaraşır.[36]

114. İbrahim'in atasına mağfiret dilemesi de, ancak (önceden) ona verdiği sözden dolayıdır. Fakat onun, Allah'ın bir düşmanı olduğu kendisine belli olunca ondan uzaklaştı (istiğfârını kesti). Gerçekten İbrahim çok içli, çok yumuşak huylu idi. [krş. 6/74; 19/47]

115. Allah bir kavmi doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri (haramları) kendilerine açıklamadıkça, (günahları yüzünden) onları sapıklıkta saymaz (sorumlu tutmaz). Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

116. Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) Allah'ındır. O hem diriltir hem öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir velî/dost ne de bir yardımcı vardır.

117. Andolsun ki Allah, Resûlü'nü (münâfıkların savaşa gitmeyenlerine izin vermesi yüzünden affettiği gibi) güçlük zamanında ona uyan Muhacirler ile Ensar'ı içlerinden bir kısmının kalpleri neredeyse kayacak duruma geldikten sonra tevbeye muvaffak kıldı. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O çok şefkatli, çok merhametlidir.

118. Ve (ihmallerinden dolayı Tebük seferine gitmeyen ve af durumları) geriye bırakılan o üç kişinin de (tevbelerini Allah kabul etti). Çünkü artık yeryüzü bunca genişliğiyle onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıkıştırmış ve Allah'tan başka sığınılacak yerin olmadığını anlamışlardı. (Bundan) sonra (önceki iyi hallerine) dönmeleri için (Allah) onların tevbelerini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, çok merhametli olandır.

119. Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine uygun yaşayın/aykırı davranmaktan sakının ve doğru (sâdık) olanlarla beraber olun.[bk. 89/29]

120. Medine halkı ve çevresindeki çöl Araplarının, Allah'ın Resûlü'nden geri kalmaları (emirlerine aykırı hareket etmeleri), kendi canlarını (ve rahatlarını) onun hayatından üstün tutmaları (doğru) olmaz. İşte onlara, Allah yolunda erişecek bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık veya (kendilerine düşmanlık eden) kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları ve düşmana karşı bir başarı kazanmaları (gibi her türlü hal ve hareket), ancak kendilerine iyi bir amel (sevabı) yazılması içindir. Çünkü Allah, iyi harekette bulunanların mükâfatını zâyi etmez.

121. (Onlar, Allah yolunda) az veya çok bir masraf yapmayagörsünler, (herhangi) bir vadiyi geçmeyegörsünler; Allah onları yaptıklarının daha güzeliyle mükâfatlandırsın diye (bunlar) mutlaka onların lehine yazılır.

122. Mü'minlerin hepsinin birden (genel zorunluluk olmadıkça savaş için) seferber olmaları gerekmez. Onların her kesiminden bir grubun da dinde (dînî ilimlerde) derin bilgi elde etmek ve kavimleri kendilerine döndüklerinde onları uyarmak (ve irşad etmek) için seferber olmaları (çalışmaları) gerekir ki bu sayede (yanlışlıklarından) sakınsınlar.

(Âyet-i kerîmeye iki türlü anlam verilmiştir. 1. Hz. Peygamber'in genel savaş dışında katılmadığı seriyyelerde her kesimden bir grubun dışındakilere savaşa katılmak farz-ı ayn olmadığından, onların ilim öğrenmek için kalmalarının gerektiği, 2. İlim öğrenmek için seferber olup Medine'ye gelenlerin topyekün değil de her kesimden/kabileden bir grubun gelmesidir. Dînî ilimler, sadece helal ve haramlarla sınırlı olmayıp bütün bir hayatı kuşatacak genişliktedir. Dinde derinleşmesi istenen grup da bu vazifeyi îfâ edecektir.)

123. Ey iman edenler! (Size düşmanlık eden) kâfirlerin önce, size (yer ve soy itibariyle) yakın olanlarıyla savaşın. Onlar, sizde büyük bir sertlik (ve şiddet)

bulsunlar. İyi bilin ki Allah takvâlı olan (emrine uygun yaşayan)larla beraberdir. [krş. 9/73; 48/29]

124. Bir sûre indirildiği zaman, o (münâfık ola)nlardan bazısı: “Bu hanginizin imanını artırdı?” der. (Oysa, her inen sûre) iman edenlerin imanını artırmış (kuvvetlendirmiştir) ve onlar (her inen vahiyle sevinip) müjdeleşirler. [bk. 8/2]

125. Kalplerinde (şüphe, küfür, şirk ve münâfıklık gibi) bir hastalık bulunan kimselere gelince, (o sûreler) onların murdarlıkları üzerine murdarlığı (küfürleri üzerine küfrü) artırmış ve onlar kâfir olarak ölmüşlerdir. [bk. 17/82; 41/44]

126. Onlar her yıl bir veya iki defa belaya uğratıl(ıp imtihana çekil)diklerini görmüyorlar mı? Böyle iken yine de (nifaklarından) tevbe etmiyorlar ve (bundan) ibret de almıyorlar.

127. (Münâfıkların ayıplarını bildiren) bir sûre indirildiği zaman: “(Mü’minlerden) birisi sizi görüyor mu?” diye birbirlerine bakarlar, sonra (gören yoksa) sıvışıp giderler. Onlar (hakikati) anlamayan bir güruh olmaları sebebiyle, Allah onların kalplerini (imandan) döndürmüştür.

128. (Ey insanlar!) Andolsun ki size kendinizden öyle bir peygamber geldi ki, sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir.[37] Size çok düşkün, mü’minlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir. [bk. 2/129; 3/164]

129. (Resûlüm! Sana inanmaktan) yüz çevirirlerse hemen de ki: “Bana Allah yeter. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben ancak O’na güvenip dayandım. O, büyük (ve yüce) Arş’ın Rabbidir (sahibidir).

[1] Sûrenin başı, müşriklerin Allah ile alâkalarının kesildiğine dair bir ihtar ve açık uyarıdır. Bu sûre “besmele” ile başlamamıştır. Çünkü besmeledeki “Rahmân” ve “Rahîm” sıfatı, Allah’tan alaka kesmeye ve müşriklerle savaşınca onları öldürmeye aykırıdır. Bu yüzden yalnız “Bismillâh” demek bile caiz değildir. Öte yandan, bu sûrenin “Enfâl” sûresinin devamı olup olmadığı hakkında Ashâb-ı kirâm ihtilaf etmiştir. Nüzûlü sırasında da Hz. Peygamber besmele yazılmasını emretmemiştir. Ancak bu mahzur yalnız sûrenin başından okunurken olup herhangi bir yerinden okunduğu zaman besmele çekilir (Beydâvî; Celâleyn; Elmalılı, III, 2242-2243). Hicretin dokuzuncu yılı “hac emîri” olarak Hz. Ebû Bekir gönderilmişti. Bu sûre inince Allah Resûlü, Allah’ın emirlerini hacda bulunanlara tebliğ için Hz. Ali’yi gönderdi. Sûre bir ültimatom mahiyetinde olup kısaca müşriklerin Allah ile alakasının kesildiğini, bundan

sonra Kâbe’ye yaklaştırılmayacaklarını, dört ay içinde İslâm’a girmedikleri takdirde ya öldürüleceklerini veya ülkeyi terk edeceklerini bildiriyordu. Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir‘in hutbesinden sonra bayramın birinci günü ayağa kalkarak, sûrenin başından 30-40 âyet okuyup tebliğ etti. [bk. Râzî, XI, 398-402]

[2] Haram aylar, hürmet edilen aylar olup bu aylarda savaş yapılması haramdır.

[3] Mukâtil, s. 48.

[4] Huneyn: Tâif ile Mekke arasında, Tâif’e daha yakın bir vadinin adıdır.

[5] İbni İshak, IV, 247.

[6] İslâm’a uygun bir imana sahip olmadıkları için müşrikler, hangi özellikte olurlarsa olsunlar, ne kadar yıkanırlarsa yıkansınlar pistirler.

[7] Dokuzuncu hicret yılından.

[8] Kur’an’a göre, Allah’ın emirlerini hiçe sayarak O’na başkaldıran, fitne çıkaran, dînî azınlıklara ya da 2/190. âyette geçtiği üzere müslümanlara karşı savaşa kalkışanlara karşı savaşılır.

[9] bk. 5/17, 73.

[10] Müşriklerin, “Melekler Allah’ın kızlarıdır.” şeklindeki sözlerini.

[11] Taberî, VI, cüz: 10, 80-81.

[12] Yani gerek konuşma, gerekse plan, program, fikir, sistem, kanun ve felsefeleriyle.

[13] İslâm, değişikliğe uğramamış ilâhî ve evrensel tek dindir. Önceki dinleri yürürlükten kaldırmıştır.

[14] Hükmü para karşılığı satmak, Tevrat ve İncil hükümlerini, şeriati çıkarları karşılığında değiştirmek ve Hz. Muhammed’in peygamber olduğunu bildiren kısımlarda tahrifat yapmak suretiyle (Beydâvî).

[15] İslâm yalnız vicdanları uyandırmakla kalmaz, aynı zamanda zekât yoluyla serveti zenginden alıp fakire vermeyi sağlar. İslâm faiz ve saklı servetle savaşır.

İhtikârı, stokçuluğu, israfı, gösteriş için yapılan harcamaları yasaklayarak maddî zenginlikleri herkesin faydasına sunar.

[16] Parantez içinde verilen mâna meçhul olarak okunan “yudallu” fiilinin; Nâfî, İbni Kesîr, Ebû Âmir, Âsım’dan naklen Şu‘be ve Ebû Câfer kıraatlerinde “yadıllu” şeklindeki okunuşuna göredir.

[17] Hicretin dokuzuncu yılı idi. Bizans İmparatorluğu, müslümanları imha etmek için yaklaşık 40 bin kişilik bir ordu toplayıp Şam tarafından yola çıkmıştı. Bunu haber alan Resûlullah da derhal onlara karşı savaşılacağını açıktan ilan etti ve ordu toplamaya başladı. Fakat münâfıklar gitmemek için, “Yol uzun, mevsim sıcak, mahsullerimiz ortada” diye müslümanları caydırmaya çalışıyorlar, hatta, “Onlarla savaşmak bir çılgınlık” diyorlardı. Çünkü münâfıklar imanlarına göre değil menfaatleri doğrultusunda hareket ederler. Hatta bazı yeni müslümanlar da bunlara kanarak gitmek istemiyorlardı. Fakat Resûlullah (sas.), ashâbın gayret ve yardımıyla yaklaşık 30 bin kişilik bir ordu toplayıp yola çıktı ve Tebük’e kadar gittiler. On gün orada kaldılar, fakat karşı taraf gelmeyince iki ordu karşı karşıya gelmedi. Fakat Eyle, Ezru gibi bazı Bizans kasabaları, kendiliklerinden İslâm devletinin hâkimiyetine girdiler. Böylece hükmen de olsa, bir galibiyet elde edildi. Bu iki âyet, müslüman ve münâfıkların davranışları hakkında inmiştir. Bu türlü davranışlar her devirde görülmüştür (Bûtî, s. 416-418; Gazzalî, s. 435-442).

[18] Gerek 9/91. gerekse 48/17. âyetlerde savaşa katılmamaya izin verilenler beyan edilmiştir.

[19] Bu ifadeyi dua cümlesi olarak “Allah seni affetsin.” diye tercüme etmişlerdir. Allah’ın, kendi kendine bu lafzı kullanması olmayacağından yukarıdaki ifadeyi uygun bulduk.

[20] Rum kızlarını görünce sabredemeyip zinaya düşeceklerini bahane ediyorlardı.

[21] Sâbûnî (Safve), I, 541.

[22] Fakir, nisap miktarına yani asgarî zenginlik miktarı kadar bir mala mâlik olmayan, geliri giderini karşılamayan kimsedir ki, dilenmesi helal değildir. Miskin (yoksul) ise, hiç malı olmayıp yiyecek ve giyecek temini gayesiyle dilenmeye ihtiyacı olan kimsedir.

[23] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 153.

[24] Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmede, münâfıkların âhireti unutup dünya hayatından kâm almanın, zevk ü sefa içinde geçirmeyi kâr bilmenin sonucunun ziyana uğramak olduğunu bildirerek mü'minleri de uyarıyor. [bk. 57/20 ve bu davranışın karşılığı olarak da bk. 24/55]

[25] Beydâvî.

[26] Beydâvî; Mukâtil, s. 152.

[27] Münâfıklar Resûlullah'ın Tebük seferinden dönüşünde bir suikast planı hazırladılar. Resûlullah (sas.) geceleyin bir tepe üzerinden geçerken onu bir çukura itip yuvarlayacaklardı. Allah'ın yardımıyla haberdar oldu ve yolunu değiştirdi. [bk. Mevdûdî, II, 237]

[28] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 159.

[29] Tebük, Vâdilkura ile Şam arasında Hıcr ile Şam'ın başlangıcındadır. Tebük ile Medine arası 12-14, Şam'a da 11 merhaledir. (Bir merhale, askerî birliğin yaya olarak bir günde alacağı yoldur.) Tebük seferi 30.000 mevcutla hicretin dokuzuncu yılında Receb ayında olmuştur. Bu sefer, son derece sıcak ayda yapıldığı için buna "güçlük zamanı" denmiştir (9/117).

[30] Mevdûdî, II, 258; Sâbûnî (Safve), II, 38-39.

[31] Yedi sahabi fakirliklerinden dolayı binecek ve yiyecekleri bulunmadığı için Hz. Peygamber'e gelip ağlıyorlardı. Bunları bu halde dönerlerken gören ve durumlarını öğrenen İbni Yâsir'in, bir sakat devesi vardı, ikisine onu verdi. Hz. Abbas diğer ikisine, Hz. Osman da üçüne binek sağladı. [Köksal, XVI, 162-163]

[32] Muhacirler, müslüman olmalarından ve İslâm'a uygun yaşamak istemelerinden dolayı Mekke'den müşriklerin/putperestlerin çeşitli baskı ve zulümleri sebebiyle Medine'ye hicret eden müslümanlardır. Ensar da bu muhacirlere yardım eden Medine'deki müslümanlardır.

[33] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 167; Emiroğlu, V, 364-365; Elmalılı, IV, 2633-2645.

[34] Bu, münâfıkların Medine'de yaptığı Mescid-i Dırâr olarak tanınan mesciddir. Câhiliye devrinde hıristiyan olan ve Allah Resûlü ile savaşan Ebû Âmir er-Rahîb münâfıklara, Kuba' mescidinin yakınında bir mescid yapmaları için bir mektup yazmıştı. Adı mescid olacaktı ama Ebû Âmir'in Şam'dan bir

orduyla gelmesine kadar münâfıkların karargâhı olarak hizmet verecekti. Akıllarınca bu kâfir ordu sayesinde hem kendilerini koruyacaklar, hem de Resûlullah'ı ve ashâbını sindirip dağıtacaklardı. Binayı yaptılar ve buna kutsiyet kazandırmak için de Allah Resûlü'ne giderek: "Biz, uzağa gidemeyen ihtiyar ve özürlüler için bir mescid yaptık, senin namaz kıldırıp dua etmenle birlikte açılışını yapmak istiyoruz." dediler. Allah Resûlü: "Şimdi Tebük için sefere çıkıyoruz, Allah'tan izin olursa dönüşte!" buyurdular. Fakat dönüşte Cebrail (as.) gelerek buranın Mescid-i Dırâr (zarar mescidi) olduğunu bildirdi. Resûlullah da emir buyurarak burayı yıktırdı. Çünkü burası, İslâm'ı içinden yıkmak, müslümanların birliğini bozmak üzere yapılmış bir kurum durumunda idi. Hâlen yeryüzünde İslâm'a ve müslümanlara zarar verme, onların kökünü kazıma yolunda çeşitli hainlikler düşünen münâfıklar, yani hakikatte kâfirler, iyi niyetli gözüken planlar yapmaktadırlar.

[35] Âyetteki "seyahat edenler" ifadesini, "Ümmetimin seyahati oruçtur." hadîs-i şerîfine göre oruçla tefsir etmişlerdir. Atâ (ra.), İkrime (ra.) ve Osman b. Maz'ûn (ra.) da, "Cihad ve ilim tahsili için seyahat edenler" demişlerdir (Beydâvî; Elmalılı, III, 2625).

[36] Bu âyet-i kerîmede gerek Allah'ı tanımayan kâfirlere, gerek Allah'ı tanıdıkları halde hükümleri altına girmeyi ve Resûlü'ne tâbi olmayı istemeyen müşriklere karşı mü'minlerin rahmet ve mağfiret dilememesi gerektiği belirtiliyor. Resûlullah (sas.) arzu etmemesine rağmen müşrik olarak ölen amcası Ebû Tâlib'e acıyıp istiğfarda bulunmak istemişti. Çünkü o, İslâm için birtakım fedakârlıklar yapmıştı. Fakat isteği, bu âyetle geri çevrildi (Zebîdî, IV, hadis no: 665). Allah Resûlü'nün anne ve babasına gelince; onların kendisinin nübüvvetinden önce, fetret devrinde öldükleri için sorumlu olmayıp azap olunmayacakları bildirilmektedir (Zebîdî, IV, 539-542). [bk. 17/15]

[37] "Azîz" kelimesinde durulursa, mana şöyle olur: "…Öyle bir peygamber gelmiştir ki azîz (şânı ve şerefi yüce)dir, size gelen sıkıntı ona da gelmiştir."

10. Yunus Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 109 âyettir. Sûrenin 40, 94 ve 95. âyetlerinin Medine döneminde nâzil olduğu rivayet edilmiştir. Sûre, 98. âyette sözü edilen Hz. Yunus ve kavmine atıftan dolayı bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Elif, Lâm, Râ. İşte bu (okuna)nlar hüküm ve hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir.

2. "(Bütün) insanları, (Allah'ın azabına karşı) uyar ve iman edenlere de Rableri katından kendileri için yüksek derece ve makamlar olduğunu müjdele!" diye içlerinden bir adam(ı seçip on)a vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki (Peygamber onlara âyetleri okuyunca), kâfirler: "Bu mutlaka apaçık bir sihirbazdır." dediler. [bk. 7/69; 38/4]

3. Şüphe yok ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde (altı devrede) yaratan ve Arş'ı hükmü altına alan, (her) işi düzenli olarak idare eden Allah'tır. O'nun izni olmadan hiçbir şefaatçi (şefaatte) bulunamaz. İşte sizin Rabbiniz olan Allah budur. O halde (gereği gibi) O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ibret almaz mısınız?

(Âyet-i kerîmede Rabbimiz'in Allah olduğu belirtiliyor. Çünkü insanlar üzerinde hâkimiyet kuran ve Allah'ı dışlayarak rablık taslayanlar, kendi emirlerine insanları boyun eğdiren, kulluk ettiren nice Firavun ve krallar geçmiştir. Bunun için Allah, kendisinin Rab olduğunu beyan ederek kendisine kulluğu emrediyor (10/28-30). Kurtuluşa erenler de kulluğunu, Rableri Allah olarak, yerine getirenler olacaktır.) [bk. 41/30; 46/13]

4. Allah'ın gerçek bir vaadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, (bütün) halkı önce yaratır, sonra iman edip sâlih amel işleyenlere adaletle karşılığını vermek için onları (mahşerde aynen) iade eder (diriltir). Küfre sapanlara (Allah'a kulluğu kabul etmeyenlere İslâm karşıtlarına) gelince, onlara da kâfir olmaları sebebiyle kaynar sudan bir içecek ve acıklı bir azap vardır. [krş. 70/22-35]

5. Güneşi bir ışık, ayı da (aydınlık) bir nur yapan; yılların sayısını ve hesabını bilmeniz için aya menziller düzenleyip koyan O'dur. Allah bunları (tesadüfen değil) ancak gerçek (bir ölçü) ile (faydası için) yaratmıştır. O, bilen bir kavim için âyetlerini geniş geniş açıklar. [krş. 36/38-39]

6. Gece ile gündüzün (uzayıp kısalarak) birbiri ardınca gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, (düşünen ve) Allah'a saygı duyup, emrine uygun yaşamak isteyen bir toplum için elbet (O'nun birliğine ve kudretine dair) nice âyetler (ibretler) vardır. [krş. 3/190]

7-8. (Âhirette) bize kavuşmayı ummayan, (sadece) dünya hayatından hoşlanıp (gönlü) onunla yatışıp rahatlayan ve bir de âyetlerimizden gafil olanlar var ya!

İşte, onların kazandıkları (günahları)ndan dolayı, varacakları yer ateştir.

(Bu tip insanlar dünyaperest, materyalist kimselerdir. Allah'a karşı sorumluluk duymaz, âhirete inanmaz, hevâ ve hevesine göre yaşar, aklınca, menfaatleri neyi gerektiriyorsa onu yaparlar. Bunlara Dehriyyûn da denilir.) [krş. 6/29-30; 7/51; 23/37-42; 45/24; 64/7]

9. İman edip, sâlih (yararlı) amel işleyenlere gelince: Rableri, imanları sebebiyle onları, alt tarafından ırmaklar akan nimet dolu cennetlerine eriştirir.

10. Onların oradaki duaları: "Sübhânekellâhümme" (Allah'ım! Seni anar ve seni her türlü noksanlıktan tenzih ederiz) demeleridir. Orada (birbirine iyilik) temennileri: "Selâm" ve dualarının sonu da: "Elhamdülillâhi Rabbi'lâlemîn" (Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun) demeleridir. [krş. 13/23-24; 33/44; 36/58; 56/25-26]

11. Şâyet Allah insanların hayrı çabukça istedikleri gibi, şerri de (istediklerinde) acele verseydi, elbette onların ecelleri(nin gelmesi)ne hükmedilirdi. Ama, bize kavuşmayı ummayanları biz azgınlıkları/isyanları içinde şaşkın şaşkın bocalar halde bırakırız. [bk. 2/15; 8/32]

12. İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, gerek yan yatarken gerek otururken gerek ayakta iken (her halinde) bize yalvarır. Fakat kendisinden sıkıntısını açıp kaldırıverince, sanki kendisine dokunan o sıkıntı için bize dua etmemiş gibi (şükür ve itaati bırakıp) gider (yine günahlara dalar). İşte ölçüsüz davranan (ve haddi aşan)lara yapmakta oldukları şeyler, böyle süslü (cazip) gelmiştir. [krş. 11/10-11; 41/50-51]

13. Andolsun ki sizden önceki devirler(de gelen nesiller)i de, peygamberleri onlara açık delil (ve mucize)ler getirdikleri halde zulmettikleri ve iman etmeyecek oldukları için yok etmiştik. İşte suçlular toplumunu böyle cezalandırırız.

14. Sonra onların ardından sizi yeryüzünde halifeler yaptık (hâkim kıldık) ki bakalım nasıl işler yapacaksınız.

15. Âyetlerimiz onlara, apaçık deliller halinde okunduğu zaman, (âhirette) bize kavuşmayı ummayanlar (Peygamber'e): "Ya (bize) bundan başka bir Kur'an getir veya bunu(n hoşumuza gitmeyen yerlerini) değiştir." dediler.[1] De ki: "Kendiliğimden onu değiştirmem (asla mümkün) olmaz. Ben sadece bana

vahyedilene uyar (onu bildirir)im. Eğer Rabbime karşı gelirsem, şüphesiz o büyük günün azabından korkarım.”

16. (Resûlüm!) De ki: “Allah dileseydi (Kur’an’ı bana indirmez, ben de) onu size okumazdım ve (Allah) onu size bildirmezdi. (Bilin ki) ben, bundan önce aranızda (okuma yazma bilmeden) bir ömür sürdüm. (Böyle bir şey yapamayacağımı) hiç düşünmüyor musunuz?”

17. Allah adına yalan uyduran veya âyetlerini yalanlayandan daha zalim kim vardır? Şüphesiz günahkârlar, kurtuluşa eremezler.

18. Onlar, Allah’ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda sağlayan şeylere taparlar ve: “Bunlar, Allah yanında şefaatçilerimizdir.” derler.[2] De ki: “Siz Allah’a, göklerde ve yerde O’nun bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?” O, onların ortak tuttukları şeylerden çok uzak ve yücedir.

19. İnsanlar ancak (tevhid dinine bağlı) bir tek ümmet idi. Sonra (şirke, küfre ve batıl yollara sapıp) ayrılığa düştüler. Eğer (hesabın kıyamette görüleceğine dair) Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, üzerinde ayrılığa düştükleri şeylerde, aralarında elbette hüküm verilir (azaba uğratılıp işleri bitirilir)di.

20. (Müşrikler:) “O’na, Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?” dediler. De ki: “Gayb(e ait işler), Allah’a mahsustur; bekleyin. Ben de sizinle beraber (sizin için gelecek bir mucize veya azabı) bekleyenlerdenim.” [bk. 6/4-10; 8/32]

21. Kendilerine dokunan bir sıkıntıdan sonra insanlara, bir rahmet/iyilik tattıracak olsak (bir de bakarsın ki) âyetlerimiz (ve din) hakkında yine gizli bir plan kurmuşlar. De ki: “Allah’ın hilenize karşılık vermesi daha çabuktur.” Elçilerimiz (melekler) kurduğunuz hile (ve düzen)leri şüphesiz yazmaktadırlar.

22. Sizi karada ve denizde gezdiren ancak O’dur. Hatta gemilerde bulunduğunuz zaman(ı hatırlayın), o (gemiler), içinde bulunan (yolcu)ları hoş bir rüzgarla yüzüp götürdüğü ve onlar da bununla neşelendikleri sırada, şiddetli bir fırtına gelip çatar; dalga her taraftan onları kuşatır (hücum eder). Artık onlar kendilerinin tamamen kuşatıldıkları (ve kesin kurtulamayacakları)nı sandıkları sırada artık dini, yalnız Allah’a has kılarak (içlerindeki benlik putunu ve diğer putlarını atıp samimi olarak) O’na dua ederler: “Andolsun ki, eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız.” derler. [krş. 10/12]

23. Fakat (Allah) onları kurtarınca, hemen yeryüzünde yine haksız yere

(hevalarına uyarak) taşkınlık yaparlar. Ey insanlar! Dünya hayatının geçici/değersiz menfaati için (yaptığınız) taşkınlığınız, ancak kendi aleyhinizedir. Sonra dönüşünüz ancak bizedir. Biz de yapmış olduklarınızı size haber vereceğiz.

24. Dünya hayatının misali gökten indirdiğimiz suyunki gibidir ki, insanların ve hayvanların yediği yeryüzü bitkileri onunla karış(ıp yetiş)ir. Nihayet yeryüzü (bitkilerle) ziynetini takınıp süslendiği, sahiplerinin de (o mahsulü biçmek ve toplamak için) ona muktedir olduklarını zannettikleri bir sırada, geceleyin veya gündüzün o yere emrimiz/hükmümüz (afet) geliverir de, sanki dün (bitkilerle hiç) zengin olmamış gibi orayı (kökünden) biçilmiş hâle getiririz. İşte biz, düşünen bir toplum(un ibret alması ve aldanmaması) için âyetleri geniş geniş açıklıyoruz. [krş. 10/24; 18/45; 39/21; 57/20]

25. Allah, (kullarını) selamet yurduna (cennetini kazanmaya) çağırır ve O, dilediğini (samimi niyetleri sebebiyle) doğru yola iletir.

26. İyilik edenler ve iyi davrananlara daha güzeli ve ziyadesi[3] vardır. Onların yüzlerini (kendilerini mahcup edecek) ne bir toz (leke) ne de bir hakirlik kaplar. İşte onlar cennet ehlidirler, onlar orada ebedî kalacaklardır. [bk. 55/60]

27. Kötülük (günah) kazan(ıp da onları önemsiz say)anların cezası, yaptıkları kötülük kadardır; kendilerini de bir hakirlik (zillet) kaplayacaktır. Onları Allah'(ın azabın)a karşı hiçbir koruyucu yoktur. Onların yüzleri, sanki gecenin karanlık bir parçasıyla örtülmüştür. İşte onlar cehennem ehlidirler, orada ebedî kalacaklardır. [bk. 42/45; 3/106-107]

28-29. O gün (kıyamette) onları hep bir araya toplayacağız, sonra (Allah'a) eş tutan (Allah yerine başkasına veya başkasının emirlerine bağlanan)lara: "Siz ve ortaklarınız (olan varlıklar ve güçler)[4] yerlerinizde kalın!" diyeceğiz. Artık aralarını tamamen ayırmışızdır. Ortak (koştuk)ları da: "Siz (dünyada) bize hiç tapmıyor (aslında kendi arzularınıza tapıyor)dunuz. Şimdi sizinle bizim aramızda şahit olarak Allah yeter. Doğrusu sizin bize tapmanızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu." derler. [krş. 19/82; 28/63; 46/5-6]

30. İşte orada herkes, önceden (dünyada) yapmış olduğunun imtihanını verecektir. (Artık) hepsi gerçek Mevlâları olan Allah'a döndürülürler, uydurdukları (putlar, putlaşanlar) da kendilerinden kaybolup gider. [bk. 17/13-14]

31. (Resûlüm! Onlara) de ki: “Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Kulak ve gözler(i yaratmay)a kimin gücü yeter? Ölüden diriyi, diriden ölüyü kim çıkarıyor?[5] İşleri kim (belirli bir) düzen içinde yönetiyor?” Duraksamadan hemen: “Allah” diyecekler. O halde hâlâ (emrine âsî olmaktan) sakınmaz mısınız? [bk. 9/31 ve açıklaması; krş. 3/189]

32. İşte O (her şeye gücü yeten) Allah, sizin gerçek Rabbinizdir. Artık bu gerçekten sonra (başka ilâhlara, batıllara ve ideolojilerine yönelip onlara kulluk etmek ve onlara hak görüntüsü ve süsü vermek) sapıklıktan başkası değildir. Öyleyse nasıl oluyor da (imandan) vazgeçiyor (Allah’a rağmen insanları ve putları ilâhlaştırıp bağlılık gösteriyor)sunuz? [krş. 1/4; 2/42]

33. İşte böylece yoldan sapmış (fâsık)lara karşı Rabbinizin: “Artık onlar iman etmezler.” sözü gerçekleşmiş oldu. [krş. 39/71]

34. (Resûlüm!) De ki: “(Allah’a) ortak (tanıdık)larınız içinde, ilk defa yaratan, (öldükten) sonra onu (kıyamette) aynen iade edip dirilten var mıdır?” De ki: “Ancak Allah ilk defa yaratıp, sonra onu (kıyamette) aynen iade ederek diriltir. [6] Öyleyse (doğru yoldan) nasıl döndürülüyorsunuz?”

35. De ki: “Ortak (tanıdığınız put)larınızdan doğruya götürecek olan var mı?” (Cevap veremezler.) De ki: “Ancak Allah doğruya eriştirir. O halde gerçeğe eriştiren (Allah) mı uyulmaya daha layıktır, yoksa (kendisi) götürülmedikçe doğru yolu bulamayan (uydurma ilâhlar) mı? Öyleyse ne oluyor size! Nasıl (yanlış) hükmediyor (putlara ve putlaştırılanlara bağlılık gösteriyor)sunuz?”

36. Onların çoğu, zandan başkasına uymuyor(lar). Zan ise (ilim ve) gerçekten hiçbir şey ifade etmez. Hiç şüphesiz, Allah yaptıkları şeyleri hakkıyla bilendir.

37. Bu Kur’an, Allah’tan (indirilmiş olup) başkası tarafından uydurulmuş değildir. Fakat o, önceki (ilâhî kitap)ların da (aslını) tasdik eder ve (Levh-i Mahfûz’da yazılmış)[7] Kitab’ı açıklar. Onda asla şüphe yoktur, âlemlerin Rabbi tarafından (indirilmiş)tir.

38. Yoksa: “Onu (Peygamber’in) kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Eğer iddianızda doğru iseniz, haydi onun benzeri bir sûre getirin ve Allah’tan başka, gücünüzün yettiği kim varsa onları da (yardımınıza) çağırın!” [krş. 2/23-24; 11/13; 17/88]

39. Hayır! (O inkârcılar,) ilmini kavrayamadıkları ve hakikati/yorumu

kendilerine gelmemiş olan şeyi yalanladılar. Onlardan öncekiler de tıpkı böyle (peygamberlerini) yalanlamışlardı. İşte bak zalimlerin sonu nice oldu?

40. İçlerinde ona (Kur'an'a) inananlar da var, inanmayanlar da var. Rabbin (o Kur'an'a karşı) bozgunculuk yapanları çok iyi bilendir.

41. (Resûlüm!) Şâyet hâlâ seni yalanlarlar (getirdiklerini kabullenmezler) ise de ki: "Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım." [bk. 109/1-6]

42. İçlerinden sen(in okuduğun)a kulak verenler de vardır. Fakat sağır(laşmış)lara sen mi işittireceksin? Akıllarını kullanıp anla(mak iste)miyorlarsa! [krş. 2/18]

43. İçlerinden sana (ve mucizelerine) bakanlar da var. Fakat (hakikati) göremiyorlarsa, körlere doğru yolu sen nasıl göstereceksin?

44. Şüphesiz ki Allah, insanlara (gücünün üstünde bir şey yükleyerek onlara) hiçbir şekilde zulmetmez. Fakat insanlar (Allah'tan uzaklaşıp nefislerine uyarak kendi) kendilerine zulmederler.[8] [krş. 4/79]

45. (Allah) onları, o gün (kıyamet günü, onca zamandan sonra) sanki (dünyada) gündüzün bir saati kadar bir süre kalmışlar gibi bir araya toplayacak, (onlar da) kendi aralarında birbirlerini tanıy(ıp tanış)acaklar. (Fakat) Allah'a kavuşmayı yalanlayıp da (hayatı bu dünyadan ibaret sayıp) doğru yola gelmeyenler, elbette büyük zarara uğramış (olacak)lardır. [bk. 20/104; 23/112-114]

46. (Resûlüm!) Onları tehdit ettiğimiz (azab)ın bazısını sana dünyada göstersek veya (onu görmeden) seni vefat ettirsek bile, sonunda onların dönüşleri ancak bizedir (o zaman hallerini görürsün.) Elbette Allah, onların yaptıklarına şâhittir.

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlar haksızlığa uğratılmazlar. [bk. 39/69]

48. (Onlar:) "Eğer dediğiniz doğru ise bu vaad(edilen azap) ne zaman?" derler.

49. (Resûlüm!) De ki: "Allah'ın dilemesi dışında, ben kendi kendime (bile) ne bir zarar ne bir fayda (verme gücüne) sahibim." Her ümmet için bir ecel vardır. Ecelleri geldiği zaman, artık bir an geri de kalamazlar, ileri de geçemezler. [bk. 63/11]

50. De ki: “O’nun azabı geceleyin veya gündüzün size gelirse (düşündünüz mü ne yaparsınız) söyleyin bana.”[9] Günahkârların onu acele istemesi(ne sebep) nedir?

51. (Yoksa azap) gerçekleştikten sonra mı iman edeceksiniz? (O zaman size: “Önceden) o azabın gelmesini acele isterken, şimdi mi iman ediyorsunuz?” (denilir.)

52. Sonra o (kendilerine) zulmeden (küfür ve şirkle ölen)lere: “Ebedî azabı tadın! Siz kazandığınızdan başkasıyla mı cezalandırılacaksınız? (Cezanız ancak yaptığınıza karşılıktır.)” denilir.

53. (Resûlüm!) “O (kıyamet ve azap) gerçek midir?” diye sana sorarlar. De ki: “Evet, Rabbim hakkı için elbette o gerçektir. Siz (Allah’ı bundan) aciz bırak(ıp kurtul)acak değilsiniz.” [bk. 34/3; 64/7]

54. (Küfür yoluna saparak) zulmeden herkes, yeryüzündeki her şeye sahip olsa, (azaptan kurtulmak için) elbette onu fidye verirdi. Onlar azabı görünce, (duydukları) pişmanlığı açıklarlar.[10] Artık onlar (için) haksızlığa uğratılmaksızın aralarında adaletle hüküm verilir.

55. Haberiniz olsun ki göklerde ve yerdeki şeyler(in hepsi) şüphesiz Allah’ındır. Yine iyi bilin ki Allah’ın vaadi gerçektir, fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.

56. O, hem diriltir hem öldürür ve ancak O’na döndürüleceksiniz.

57. Ey insanlar! Rabbinizden size, bir öğüt, gönüllerde olan (kötü duygulara, batıl inançlara, dert ve sıkıntı)lara bir şifa, inananlara bir yol gösterici ve bir rahmet (olan Kur’an) gelmiştir. [krş. 17/82; 41/44]

(Kur’ân-ı Kerîm; en güzel ahlâkı öğütleyen, şirk, küfür ve nifak gibi mânevî hastalıkları gideren, hayat nizamını, dünya ve âhiret saadetini bildiren hidayet ve rahmettir. Ancak kalplerin Kur’an’a açık olması lazımdır. Sıkıntı ve stresin giderilmesi için de bol Kur’an okunmalıdır.)

58. De ki: “(İnsanlar) ancak bununla, Allah’ın lütfu ve rahmeti (olan İslâm ve Kur’an)[11] ile sevinsinler. Bu onların toplayıp durdukları (bütün dünyalık) şeylerden hayırlıdır.”

59. De ki: “Baksanıza, Allah size rızık olarak ne indirdi ise siz ondan (kimini)

haram ve (kimini) helal yaptınız.” De ki: “Bu hususta Allah mı size izin verdi, yoksa siz Allah’a iftira mı ediyorsunuz?”[12]

60. Allah’a yalan uydurup iftira edenlerin kıyamet günü (uğrayacakları âkıbetleri) hakkında zanları (ve beklentileri) nedir? Şüphesiz Allah, insanlara karşı (azabı erteleyip, kâfire de mü’mine de nimet vermesiyle) lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu (buna) şükretmezler.

61. Sen her ne halde bulunsan, Kur’ an’dan her ne okusan ve siz her ne iş yapsanız ona daldığınız an, (bilin ki) biz sizi görüyoruz. Ne yerde ne de gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbin(in bilgisin)den gizli değildir. Ne bundan daha küçük ne de daha büyük, hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfûz’da yazılı) olmasın. [bk. 6/59; 11/6]

62. Haberiniz olsun ki Allah’ın velîlerine (dostlarına) hiçbir korku yoktur, onlar üzülecek de değillerdir.

(Yukarıdaki âyet-i kerîmede bildirildiği gibi velî, iman edip takvâya ermiş kimselerdir. Bunu biraz açıklamak gerekirse, “İman etmek” kelimesi tefekkür kuvvetinin mükemmelliğine; “takvâya ermek” tâbiri de amelî kuvvetin mükemmelliğine işarettir. Demek oluyor ki bir kulun, Allahu Teâlâ’ya yakın olması/Allahu Teâlâ’nın kendisinin velîsi olması için, kelamcıların da beyanına göre, delillere dayalı dosdoğru iman/inanç içinde olup (kalbini mârifetullah ile doldurması) Allah’ın rızasına/İslâm’ın esaslarına göre sâlih amel yapması gerekir. Allahu Teâlâ da kendisine iman edenlerin/teslim olanların dostu olup onları karanlıktan aydınlığa çıkaracağını (2/257), âhiret hayatı için korku, dünya hayatı için üzüntü duymayacağını bildirmekte ve her iki hayat için müjdeler vermektedir.) [bk. 41/30]

63. Onlar, (Allah’a) iman eden ve emirlerine uygun yaşayanlardır.

64. Onlar için dünya hayatında da âhiret hayatında da müjde(ler) vardır. Allah’ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu (müjdeye erişmek) en büyük mutluluk (ve kurtuluş)tur.

65. (Resûlüm!) O (inanmaya)nların sözü (ve övünmeleri) seni üzmesin. Çünkü bütün üstünlük Allah’ındır. O (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.

66. İyi bilesiniz ki göklerde ve yerdekiler(in hepsi) şüphesiz Allah’ındır. Allah’tan başkalarına tapanlar bile (gerçekte Allah’a) ortak yaptıklarına tâbi

olmazlar. Onlar ancak zan ve tahmine uymakta ve sadece yalan uydurup söylemektedir.[13]

67. Geceyi, dinlenesiniz diye sizin için (karanlık) kılan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılan O'dur. Şüphesiz bunda, dinleyen bir topluluk için (büyük) ibretler vardır.

68. (Kâfirler:) "Allah çocuk edindi." dediler. Hâşâ! O, bundan uzak ve yücedir. O (hiçbir şeye) muhtaç değildir. Göklerde ve yerde olan şeyler sadece O'nundur. Bu (çocuk sahibi olma) husus(un)da yanınızda hiçbir (ilmî) delil yoktur. Siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyi mi söylüyorsunuz? [bk. 19/89-93]

69. De ki: "Allah'a karşı (böyle) yalan uyduranlar (asla) kurtuluşa eremez (iflah olamaz)lar."

70. (Onlar için) dünyada biraz faydalanma vardır; nihayetinde, dönüşleri ancak bizedir. Sonra, kâfir olduklarından dolayı o çok şiddetli azabı onlara tattıracağız.

71. Onlara Nuh'un haberini oku. Hani o kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Benim (aranızda) durmam ve Allah'ın âyetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa, (bilin ki) ben ancak Allah'a güvenip dayandım. Haydi siz ortaklarınızla birlikte (bana yapacağınız) işiniz hakkında ittifak edip karar verin! Sonra yapacağınız işiniz, size bir tasa olmasın. Sonra (o hükmünüzü) bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin." [bk. 11/25-48]

72. "Eğer (benim imana dâvetimden) yüz çeviriyorsanız (ne diyeyim), zaten ben sizden hiçbir karşılık istemedim. Benim mükâfatımı ancak Allah verecektir ve bana müslümanlardan olmam emredildi."

73. Yine de (halkı) onu yalanladılar. Biz de hem onu hem de gemide onunla beraber bulunanları kurtardık ve bunları, onların yerine (yeryüzünde) hükümran kıldık. Âyetlerimizi yalanlayanları da (suda) boğduk. Bak, (Allah'ın azabıyla) uyarılan (fakat inanmayan)ların sonu nasıl olmuştur?

74. Sonra onun ardından, (birçok) peygamberi kendi kavimlerine gönderdik. (Bunlar da) onlara apaçık âyet (delil ve mucize)ler getirdiler. Ama berikiler, daha önce yalan saydıkları şeye bir türlü inanmıyorlardı. İşte sürekli haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz.

75. Sonra, onların ardından da Musa ile Harun'u âyetlerimizle[14] birlikte

Firavun ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. (Onlar da inanma hususunda) büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.

76. Onlara tarafımızdan hak (mucize) gelince: “Şüphesiz bu apaçık bir sihirdir.” dediler.

77. Musa (onlara): “Size hak (mucize) gelince dil mi uzatırsınız? Bir sihir mi bu? (Bilin ki) sihirbazlar umduklarına/kurtuluşa eremezler.” dedi.

78. Dediler ki: “Sen, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)dan bizi çeviresin de yeryüzünde otorite/büyüklük yalnız ikinize kalsın diye mi bize geldin? Biz ikinize de asla iman edecek değiliz.”

79. Firavun: “Bilgili bütün sihirbazları bana getirin.” dedi.

80. Sihirbazlar gelince Musa onlara: “Atın atacağınız şeyleri (ortaya)!” dedi.

81. Onlar (hünerlerini ortaya) atınca Musa: “(Meydana) getirdiğiniz şey sihirdir, Allah şüphesiz ki onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozgunculuk yapan (hilekâr)ların işini rast getirmez.” dedi.

82. Günahkârlar hoşlanmasa da Allah sözleriyle hakkı gerçekleştirecektir.

83. Firavun ve ileri gelen (zorba)ların kendilerine işkence yapmaları korkusu sebebiyle Musa’ya (başlangıçta) kavminin bir kısım gençlerinden başkası inanmadı. Çünkü Firavun, o yerde (Mısır’da) cidden ululuk taslayan (bir diktatör) ve hakikaten aşırı gidenlerdendi.

84. Musa dedi ki: “Ey kavmim! Şâyet Allah’a (gerçekten) inandıysanız ve O’na teslim olmuş iseniz, artık ancak O’na güvenip dayanın.”

85-86. (Onlar da) “Biz ancak Allah’a güvenip dayandık. Ey Rabbimiz! Zalim kavm(in zulmüne uğratmak)la bizi imtihan (konusu) yapma! Bizi, rahmetinle o inkârcılar toplumundan kurtar.” dediler.

87. Musa’ya ve kardeşine: “Kavminiz için Mısır’da evler hazırlayın; o evlerinizi kıblegâh (mescid)[15] yapın ve (oralarda cemaatleşerek) namazı da dosdoğru kılın.[16] (Ey Musa! Artık) iman edenlere (kurtulacaklarını) müjdele!” diye vahyettik.

(Allah’a ibadeti/kulluğu yasaklayarak, insanları kendine itaat ettirerek tanrılık iddiasında bulunan Firavun, İsrâiloğulları’na ait mescidleri tahrip etmişti ki yüce Allah onlara bu emri verdi. Bu âyet-i kerîmede gerek Firavun ve benzerlerinin, gerek câhiliye toplumunun zulüm devirlerinde, hemen o yeri terk etmek değil, orayı mescid edinerek veya evleri mescid yaparak dini öğrenme, İlâhî dâvâyı birlikte savunma ve böylece kurtuluşa ermede, inananlara bir metod bildirilmektedir.)[17]

88. Musa (dua edip): “Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, Firavun’a ve ileri gelen yandaşlarına dünya hayatında (nice) ziynet ve mallar verdin.[18] Ey Rabbimiz! Bunlar, (kötü yollarda ve iradeleri zayıf kullarını) senin yolundan saptırmaları için (kullanılmakta)dır. Ey Rabbimiz! Onların mallarını silip belirsiz hâle getir (yok et) ve kalplerini şiddetle daralt (bunalsınlar). Çünkü onlar, acıklı azabı görünceye kadar iman etmezler” dedi.[19] [krş. 43/33-35]

89. (Allah) buyurdu ki: “İkinizin de duası kabul edildi.[20] Yine doğruluğa (ve doğru yola çağırmaya) devam edin ve bilmezlerin yoluna asla uymayın.”

(Davette, ilzâm-ı hüccette sebat gösterin, acele etmeyin. Zira isteğiniz, vakti gelince yerine getirilecektir. Rivayete göre, Musa (as.) bu duadan sonra kırk yıl daha kavminin arasında kalmış, duasının kabulü ondan sonra tahakkuk etmiştir.) [21]

90. İsrâiloğulları’nı (Kızıl)deniz’den geçirdik. Firavun ve askerleri de saldırmak ve zulmetmek için onların arkalarına düştü (ve denize daldı). Nihayet boğulma durumuna gelince (Firavun şöyle) dedi: “Ben, İsrâiloğulları’nın inandığından başka hiçbir ilâh olmadığına inandım, artık ben (O’na) teslim olanlardanım.” [bk. 20/78; 40/84-85]

91. “Şimdi mi (iman ediyorsun)? Halbuki sen bundan önce (kendini tanrılaştırarak Allah’a) isyan etmiş ve (böylece) fesatçılardan olmuştun.”

(Artık bu türlü iman-ı yeis denilen ölüm anındaki iman geçersizdir.)

92. “Bugün de biz, senden sonrakilere ibret olması için cesedini (batıp gitmekten) kurtar(ıp sahile at)acağız.” Yine de insanlardan çoğu bizim âyetlerimizden hakikaten gafildirler.[22] [krş. 7/103; 10/90-92; 43/55-56]

93. Andolsun ki biz, İsrâiloğulları’nı çok güzel bir yere yerleştirdik Onlara temiz, güzel, hoş rızıklar verdik. Onlar, ancak kendilerine ilim[23] gelinceye

kadar ayrılığa düşmediler (de ilim geldikten sonra ayrılığa düştüler). Şüphesiz Rabbin kıyamet günü, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında aralarında hüküm verecektir. [krş. 20/80-81]

94. Eğer sen, sana indirdiğimiz (geçmiş peygamberlerin haberlerin)den (ufak bir) şüphe ediyorsan, senden önceki (indirdiğimiz) Kitab'ı okuyanlara sor. Ama andolsun ki Rabbinden (hiç şüphe kalmayacak şekilde) gerçek gelmiştir. O halde asla şüphe edenlerden olma! [bk. 7/157]

95. Sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma! Yoksa (dünya ve âhirette) ziyana uğrayanlardan olursun.

(Bu iki âyette Hz. Peygamber'in şahsında bütün insanlara hitap vardır.] [bk. 28/87-88]

96-97. (Küfür ve inkârlarıyla) Rabbinin (azap) kelimesi üzerlerine hak olanlar, kendilerine her türlü âyet gelse bile, acıklı azabı görünceye kadar inanmazlar.

(Ölümün belirmesiyle, pişmanlık anındaki iman kabul olmayıp kişiyi kurtarmaz.) [bk. 40/84-85.]

98. Fakat o (azabı gördükleri) vakit inanıp da imanları kendilerine fayda veren bir memleket (halkı) olsaydı ya! Ancak Yunus'un kavmi hariçtir. (Çünkü) bunlar (azabın geleceğini sezip hemen tevbe ve) iman edince, dünya hayatında rezil ve rüsvâ olma azabını onlardan kaldırdık ve onları bir zamana kadar (yaşatıp) faydalandırdık. [bk. 37/139-148]

99. Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi! (Ama onları kendi iradelerine bıraktı.) O halde insanları, mü'min olmaları için sen mi zorlayacaksın? [bk. 2/256; 11/118-119; 16/93; 18/29; 32/13; 76/3-4]

(Allah, dinde yani imanda zorlamadı irade hürriyeti ve tercih hakkı verdi, hür bıraktı. İsteyen müslüman olur gereğini yapar, isteyen de kâfirlikte kalır. Kimi de bunların arasında fâsık ve münâfık olur (bk. 2/256; 3/19; 76/3). Dünyada Kur'an'ın/İslâm'ın yolundan sapmış olanlar, âhirette bu suçun kendilerinde olduğunu itiraf edeceklerdir.) [bk. 7/23; 28/16; 34/50]

100. Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimsenin iman etmesi mümkün değildir. (Allah), murdarlığı (azabı/rezilliği, Allah için) aklını kullanmayanlara verir. [krş. 67/10]

(“Allah’ın izni olmadıkça hiç kimse iman edemez.” demek, “herkes O’nun irade ve iznine muhtaç” demektir. Muhtaçlık ise O’ndan ihlasla istemeyi ve iznine lâyık olmayı gerektirir. Yoksa iman etmemek, O’nun izin vermediğinden değildir.)

101. De ki: “Göklerde ve yerde neler var bakın!” Ama bunca âyetler (ibretler) ve uyarmalar, inanmayacak bir kavme ne fayda verir?

102. Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş (ümmet)lerin (başlarına gelen acı) günlerinin benzerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: “Haydi bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!”

103. Sonunda azap gelince, peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Böylece üzerimize düşen bir borç olarak mü’minleri kurtarırız.

104. De ki: “Ey insanlar! Eğer benim dinim hakkında şüphe içinde iseniz, ben Allah’tan başka sizin taptıklarınıza tapmam.[24] Ben ancak sizi öldürecek olan Allah’a kulluk (ibadet ve itaat) ederim. Ben mü’minlerden olmakla emrolundum.”

105. “Ve yüzünü hanîf (Allah’ı birleyici) olarak dine çevir. Sakın (Allah’ın kudret ve hâkimiyetini yaratılmışlara vererek) müşriklerden olma!”

106. “Allah’tan başkasına, sana ne fayda ne de zarar verebilecek olan şeylere yalvarıp tapma/tapınma! Eğer (bunu) yaparsan o takdirde şüphesiz ki sen, (kendine) zulüm edenlerden olursun.” (diye emrolundum). [bk. 25/68 ve dipnotu]

107. Eğer Allah, sana bir zarar dokundurursa artık onu, kendisinden başka kaldıracak (hiçbir güç) yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O’nun lütfunu geri çevirecek hiçbir kuvvet de yoktur. (O,) kullarından dilediğini buna eriştirir. O çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

108. De ki: “Ey insanlar! Rabbinizden size hak (Peygamber ve Kur’an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için doğru yola gelmiş olur. Kim de (haktan) saparsa, ancak kendi aleyhine sapmış olur. Ben sizin üzerinizde bir vekil (ve bekçi) değilim.”

109. (Resûlüm!) Sana vahyedilene uy ve Allah hükmünü verinceye kadar sabret. O hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

[1] Öncelikle, Kur’an’ın hükümlerinin uygulanmasına engel olmaya çalışmışlar ve baskı uygulamışlar, zaman zaman ellerindeki otorite ve fırsatlara göre yürürlükten kaldırmışlar, çaresiz kalınca da dini değiştirmek istemişlerdir. [bk. 47/1, 32]

[2] Putları ilâhlaştıranların dışında ümmetlerin kimi peygamberlerini ilâhlaştırdı. Halbuki peygamberler de birer kul olup ancak Allah’ın izniyle şefaat ederler. Kimi kendisine gelen peygamberden başka peygamber tanımadı. Kimi de bütün yönleriyle hayat nizamı olan Kur’an geldiği halde tâğûtları/Allah yolundan saptıranları, batılı ve şirki güzel gösteren yollara düştüler. Yine de inandıklarını zannettiler. [bk. 2/91-92; 4/59-61, 65, 76; 5/17, 72-73; 9/30]

[3] Bire yedi yüz ve daha fazlası (Beydâvî) veya cennet ve Cemâlullah (Nesefî (Tefsîr), II, 160-161).

[4] Müşrikler, senelik gider bütçesi olarak hayvan ve mahsullerinin bir kısmını, Allah ile denk tuttukları, hatta Allah’tan daha fazla sevip saygı duydukları putlar adına harcama yapmaya ayırırlardı. Bunun için onlara “ortakları” denilmiştir. [bk. 6/136]

[5] Muhtelif âyetlerde geçtiği üzere Mekke müşrikleri Allah’ı kabul ediyorlardı. Fakat O’nun Rabliğini, emirlerinin (vahyinin) hayatlarına hâkim olmasını ve ona göre yaşamayı kabul etmiyorlardı.

[6] Eski Mısır, Yunan ve Hind dinlerinde, tenâsuha/reenkarnasyona, yani ölen insan ruhunun başka bir bedene girerek tekrar dünyaya döneceğine inanırlardı. Fakat İlâhî dinler yani Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm bunu reddeder. Çünkü Allah, ruhu yalnız insanlara mahsus yaratmıştır ve herkesin kendisine aittir; herkes kendisinden sorumludur. İslâm’da öldükten sonra dirilme ve hesap verme ancak mahşerde olacaktır. Buna inanmak, Allah’a inanmanın gereğidir. [bk. 4/136; 13/5; 28/64; 29/57; 36/12, 50-51, 77-79; 75/4; 78/40; 79/10-14]

[7] Elmalılı, IV, 492; Seyyid Kutub, VII, 560.

[8] Kuluna hiç zulmetmez Hüdâ’sı Kulun çektiği kendi cezâsı.

[9] “Era’eytüm” lafzı “bana haber verin” anlamındadır (Beydâvî).

[10] Âyet-i kerîmedeki “eserrû” (açıkladılar) Zemah-şerî’ye göredir. Diğer bazı müfessirlere göre ise kelimenin anlamı “(korkularından) gizlediler” anlamında

kullanılmıştır.

[11] Taberî, XI, 87; Celâleyn.

[12] Demek oluyor ki Allah'ın yasak kıldığı şeyleri helal/serbest yapmak, emrettiklerini de haram/yasak yapmak kimsenin hakkı değildir. [bk. 9/29, 31, 67]

[13] Burada; müşriklerin put ve benzerlerine tapmakla, bunları, asıl taptıkları kendi zan ve düşüncelerine siper yaptıklarına işaret edilmektedir. Aslında Mekke müşrikleri Allah'a ibadet ve itaate karşı olduklarından put heykellere tapınma gösterileri yapmakta idiler.

[14] Bu âyetlerle ifade edilmek istenen mucize ve delillerin dokuz olduğu 17/101 ve 27/12. âyetlerde geçmektedir. Bunlar şunlardır: 1. Hz. Musa'nın asâsının yılan oluşu (27/10). 2. Elini koltuğuna sokup bembeyaz çıkartması (27/12). 3. Öleni diriltip katili söyletmesi (2/73). 4, 5, 6, 7, 8. Tûfan felâketi, çekirge, haşerat ve kurbağa istilası, sulardan kan akması (7/133). 9. Vebâ felâketi (7/134).

[15] Beydâvî; Sâbûnî (Safve), I, 594-595.

[16] Hz. Musa Kâbe'ye doğru namaz kılardı (Beydâvî).

[17] Râzî, XII, 453; İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 204; Seyyid Kutub, VIII, 53; Sâbûnî (Safve), I, 595; Mevdûdî, II, 333.

[18] Yahut "felâ yü'minû…" kelimesini "li yudıllû" kelimesine atıfla diğer mana şöyle olur: "Ey Rabbimiz! (Herhalde insanları bunlarla) senin yolundan saptırsınlar, iman etmesinler, tâ ki çetin azabı görsünler diye verdin…"

[19] Hz. Musa'nın bedduası üzerine Firavun ve ona tâbi olanların, paraları nakışlı taşa çevrildiği gibi şeker ve diğer yiyecekleri de taş kesildi (İbni Kesîr [Sâbûnî], II, 205; Râzî, XII, 458; Bilmen, III, 1423-24).

[20] Bu duaya Harun (as.) da "âmin" demişti (Beydâvî).

[21] (Beydâvî).

[22] Bu âyet-i kerîme Hz. Musa dönemindeki Firavun'un suda boğulduktan sonra cesedinin batıp kaybolmayacağına ve insanları ibret için teşhir durumuna

getirilip gösterileceğine işaret etmektedir.

[23] Tevrat’ta vasıfları bildirilen Hz. Peygamber’e inen Kur’an.

[24] Çünkü onlar, Allah’ı bırakıp put heykellere gidip önünde haykırırlar, şikayet ve dilekte bulunurlar, ona sığınırlar ve onlar için merasimler tertip ederlerdi.

11. Hud Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 123 âyettir. 50. âyetinden 60. âyetine kadar Hz. Hûd’un hayatı anlatılmakta ve sûre bu adla anılmaktadır. Sûrenin 12, 17 ve 114. âyetlerinin Medine döneminde nâzil olduğu belirtilmektedir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1-2. Elif. Lâm. Râ. (Bu,) öyle bir Kitab’tır ki âyetleri, hikmet sahibi, her şeyden haberi olan (Allah) tarafından sağlamlaştırılmış, sonra da Allah’tan başkasına kulluk etmeyesiniz diye (her şey onda) açıklanmıştır. (De ki:) “Şüphesiz ben size, O’nun tarafından (gönderilmiş) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.”

3. “Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O’na tevbe edin ki sizi belirlenmiş bir vakte kadar güzel bir geçimle faydalandırsın ve her erdemli/iyi hareket sahibine de (lâyık olduğu) ihsanını/mükâfatını versin. Eğer (imandan) yüz çevirirseniz, elbette ben, sizin için büyük günün azabından korkarım.”

4. Dönüşünüz ancak Allah’adır. O her şeye kâdirdir.

5. Haberiniz olsun ki (münâfıklar, müşrikler kinlerinden,) O (Allah’ın Resûlü’)nden gizlenmek için göğüslerini çevirir/görmezden gelirler. Yine haberiniz olsun ki (gizlenmek için) örtülerine büründükleri zaman da (Allah onların) neyi gizlediklerini ve neyi açığa çıkardıklarını bilir. Çünkü O sînelerin özünü bilendir.

6. Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah’a ait olmasın. (Allah) onların eğleştiği yeri de, emanet edileceği (geçici olarak kalacağı veya toprağa verileceği) yeri de bilir. Hepsi apaçık bir kitapta (Levh-i Mahfûz’da)dır. [krş. 2/28; 6/59, 98; 29/17]

7. Arş’ı[1] su(dan ibaret olan kâinat)[2] üzerinde (her şeyi kuşatmış) iken,

hanginizin amelinin (sevapça) daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde/devirde yaratan O'dur.[3] (Resûlüm! Böyle iken) eğer sen küfre sapanlara: "Muhakkak ki siz ölümden sonra dirileceksiniz." demiş olsan, onlar mutlaka: "Bu, apaçık bir sihirden (aldatmadan) başka bir şey değildir." derler. [bk. 18/7; 21/35; 41/11-12; 67/2]

8. Andolsun ki onlardan azabı sayılı (az) bir vakte[4] kadar geciktirsek, mutlaka onlar: "Onu alıkoyan nedir (gelse ya)?" derler. Haberiniz olsun ki o (azap) onlara geldiği gün, artık kendilerinden geriye çevrilecek değildir. Kendisiyle alay etmekte oldukları (azap) onları kuşatacaktır.

9. Andolsun ki biz, insana tarafımızdan bir rahmet (sağlık ve servet gibi bir nimet) tattırır da sonra onu ondan çekip alırsak, muhakkak o, (hemen önceki nimetleri unutan) çok ümitsiz ve çok nankör bir kimse olur.

10. Yine andolsun ki kendisine dokunan zarar (ve sıkıntı)dan sonra, ona nimeti (ve rahatı) tattırırsak mutlaka (insan): "Başımdan kötülükler gitti." der (şükrü unutur). Doğrusu o, böbürlenir ve şımarır durur.

11. Ancak (sıkıntılara) sabredip sâlih (sevaplı) amellerde bulunanlar böyle değildir. İşte, gerçek mağfiret ve büyük mükâfat onlar içindir.

12. Belki sen, (putperestlerin:) "Ona bir hazine indirilmeli veya beraberinde bir melek gelmeli değil miydi?" demelerinden dolayı göğsün daralarak sana vahyolunanın bir kısmını (duyurmayı) neredeyse terk edecektin. (Şunu bil ki) sen ancak (Allah'ın azabına karşı) bir uyarıcısın. Allah ise her şeye hakkıyla vekildir (onların cezasını O verecektir). [bk. 15/97-98; 25/7-8]

13. Yoksa onu (Kur'an'ı) kendisi uydurmuş mu diyorlar? De ki: "Öyleyse siz de uydurulmuş olarak onun benzeri on sûre getirin. Allah'tan başka gücünüzün yettiği kimseleri de (yardıma) çağırın; eğer (iddianızda) doğru kimseler iseniz." [krş. 2/23-24; 10/38; 17/88]

14. Şâyet onlar bu dâvetinizi kabul etmezlerse, bilin ki o (Kur'an), ancak Allah'ın ilmi (ve izni) ile indirilmiştir ve O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Artık müslüman (oluyor) musunuz?

15. Kimler (yalnız) dünya hayatını ve onun süs (ve saltanat)ını isterse, orada onlara çalışıp yaptıklarının karşılığını tastamam veririz. Onlar orada (hiçbir) eksikliğe uğratılmazlar. [bk. 17/18-21; 42/20]

16. İşte (haktan ayrılan, âhireti unutan, dünya menfaatleriyle yetinen) o kimseler için âhirette ateşten başka bir şey yoktur. (Dünyada) yaptıkları (iyi) şeyler heder olup gitmiştir. Zaten bütün yapageldikleri şeyler boştur.

17. (Yanında) Rabbinden (Kur'an gibi) açık bir delili bulunan ve bir de Rabbi tarafından (görevlenmiş olarak) onu izleyen/onu okuyan[5] bir şâhit (Cebrail) ve ondan önce de (yine bir şâhit olarak gelmiş) bir rehber ve rahmet olan Musa'nın Kitab'ı bulunan kimse, o (dünyaya dalıp âhireti unuta)nlar gibi olur mu? İşte bunlar o (Kur'an'ın hak olduğu)na inanırlar. Gruplardan (hiziplerden) kim onu inkâr ederse, ona vaadedilen yer ateştir. Senin bundan (asla) şüphen olmasın. Çünkü o (Kur'an ve onu inkâr edenlere vaadedilen bu yer)[6] Rabbinden bir gerçektir. Ne var ki insanların çoğu iman etmezler.

18. Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir? İşte bunlar Rablerinin huzuruna arzolunacaklar, (hakkındaki) şâhitler de: "İşte Rablerine karşı yalan söyleyenler bunlardır." diyecek.[7] Haberiniz olsun ki Allah'ın laneti zalimler üzerinedir.

19. O (zalim) kimseler, (insanları) Allah'ın yolundan (Kur'an'dan/İslâm'dan) çevirirler ve onda bir eğrilik (aramak) isterler. Hem onlar, âhireti de inkâr ederler.[8]

20-21. Onlar, yeryüzünde (kendilerine azap etmesi bakımından Allah'ı) aciz bırakacak (engelleyecek) değillerdir. Onların Allah'tan başka (kendilerini kurtaracak) dostları da yoktur. Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar (ilâhî hakikatleri) işitmeye tahammül edemez ve (gerçeği) görmezlerdi. İşte onlar kendilerini zarara uğratan kimselerdir. Uydurmakta oldukları (sahte tanrıları) da artık onlardan uzaklaşmışlardır.

22. Elbette, âhirette en çok zarara uğrayanlar onlardır.

23. (Şu) muhakkak ki iman edip sâlih amel işleyenler ve Rablerine gönülden boyun eğenler var ya, işte onlar cennet ehlidirler. Onlar orada dâimî kalacaklardır.

24. Bu iki grubun (küfre sapanlarla, mü'minlerin) durumu, kör ve sağır ile gören ve işitenin durumu gibidir. Bunların hali hiç, eşit/aynı olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?

(Buraya kadar olan âyetlerde, inançla ilgili esaslar, Kur'an'ın mucize oluşu,

inanan ve inanmayanların durumları anlatıldı. Bundan sonra bazı peygamberler ve onların tevhid mücadeleleri anlatılmaktadır.)

25-26. Andolsun ki biz, Nuh'u da (peygamber olarak) kavmine gönderdik. (O:) "Şüphesiz ben sizin için (azaba karşı) apaçık bir uyarıcıyım. Allah'tan başkasına ibadet etmeyin. Gerçekten ben, size (gelecek) acıklı bir günün azabından korkuyorum." (demişti).

27. Kavminin inkârcı ileri gelenleri de: "Biz, seni, ancak bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Basit ve dar görüşlü aşağı (insan)larımızdan başkasının sana uyduğunu da görmüyoruz. Sizde, bize karşı bir üstünlük olduğunu da görmüyoruz. Aksine biz, sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz." dediler.

28. (Nuh) dedi ki: "Ey kavmim! Söyleyin bana, ya ben Rabbim'den (dâvâmı ispat için verilen) açık bir delil üzerinde isem ve (Rabbim) bana katından bir rahmet (peygamberlik) vermiş, size de bu gizli bırakılmışsa, siz ondan hoşlanmadığınız halde, biz sizi on(u kabul)e zorlayabilir miyiz?" (Asla!)

29. "Ey kavmim! (Tebliğimden dolayı) sizden bir mal istemiyorum. Benim mükâfatım Allah'tan başkasına ait değildir. Ve (siz aşağı görüyorsunuz diye) ben inananları kovacak değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben, sizi cahillik eden bir topluluk olarak görüyorum."

30. "Ey kavmim! Ben onları kovarsam, Allah'a karşı bana kim yardım eder? Hiç düşünmez misiniz?"

31. "Ben size: 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır.' demiyorum. (Ben kendiliğimden) gaybı da bilmem. Doğrusu ben bir meleğim de demiyorum. Gözlerinizin hor gördüğü (mü'min) kimseler için: 'Allah onlara asla bir hayır vermeyecek.' de diyemem. Allah onların içlerinde olan şeyleri çok iyi bilir. (Eğer onları, siz iman edeceksiniz diye kovarsam) o takdirde ben mutlaka zalimlerden olurum."

32. Dediler ki: "Ey Nuh! Gerçekten bizimle (dinine davette) mücadele ettin; üstelik bizimle mücadelende çok ileri gittin. Şâyet doğru söyleyenlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin (o acıklı azâb)ı bize getir!"

33. (Nuh:) "Onu size, dilerse ancak Allah getirir, (O'nu) aciz bırakacak değilsiniz."

34. “Eğer Allah, sizi (bu âsî halinizden dolayı) sapıklıkta bırakmak isterse, ben size öğüt vermek istesem de öğüdüm size fayda vermez. O sizin Rabbinizdir ve ancak O’na döndürüleceksiniz.”

35. (Resûlüm!) Yoksa o (Nuh’un kıssası)nı, “kendisi uydurdu” mu diyorlar? De ki: “Ben onu kendim uydurmuşsam suçum bana aittir. Halbuki ben (iftira etmek sureti ile) işlediğiniz (bu) suçlardan uzağım.”

36. Nuh’a vahyolundu ki: “Kavminden iman etmiş kimselerden başkası (artık asla) inanmayacak. O halde sen, onların yapmakta olduklarına üzülme!”

37. “Gözetimimiz (altında) ve vahyimizle gemiyi yap! Zulmedenler hakkında da (kurtulmaları için) benden bir istekte bulunma! Çünkü onlar (suda) boğulacaklardır.” [bk. 54/10; 71/26]

38. (Nuh) gemiyi yapıyordu; kavminin (inkârcı) birtakım ileri gelenleri de ona uğradıkça, onunla alay ediyorlardı. (O) dedi ki: “Bizimle alay ediyorsanız edin (bakalım!) Biz de sizinle, sizin alay ettiğiniz gibi alay edeceğiz.

39. Kendisini rezil (ve perişan) edecek bir azabın kime geleceğini ve dâimî bir azabın kimin üzerine ineceğini yakında görüp öğreneceksiniz.”

40. Nihayet buyruğumuz gelip tandır kaynadığı,[9] (yeryüzünde suların kaynayıp fışkırdığı) zaman Nuh’a: “(Hayvanların) her birinden (erkekli dişili) birer çifti, hakkında (boğulmaları için) söz geçmiş olanlar dışında çoluk çocuğunu[10] ve iman edenleri içine yükle.” dedik. Zaten beraberinde bulunan az sayıdaki kimseden başkası iman etmemişti. [krş. 23/27; 26/119-121; 54/11-14]

41. (Nuh) dedi ki: “Binin (geminin) içine. Onun akıp gitmesi de, (demir atıp) durması da Allah’ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, çok merhamet edendir.”[11]

42. O (gemi) onlarla dağlar gibi dalgalar içinde seyrederken, Nuh, bir kenara çekilmiş durmakta olan oğlu (Yam’)a: “Ey oğulcuğum! Bizimle beraber (gemiye) bin, kâfirlerle beraber olma!” diye seslendi.

43. (Oğlu) dedi ki: “(Hayır!) Beni sudan koruyacak (yüksek) bir dağa sığınacağım.” (Nuh da): “Bugün Allah’ın (azap) emrinden kendisinin esirgediğinden başka hiçbir korunacak yoktur.” dedi. Ve aralarına dalga girdi, o

da boğulanlardan oldu.

44. (Nihayet:) “Ey yeryüzü! Suyunu yut! Ey gök! Suyunu tut!” denildi. Su çekildi, (helak olmaları için) iş bitirildi, (gemi de) Cûdî (dağının) üzerine oturdu ve zalimler topluluğu için: “Uzak olsunlar (yok olup gitsinler!)” denildi.

45. Nuh Rabbine şöyle seslendi: “Ey Rabbim! Benim oğlum da elbette benim ailemdendir. Elbette ki senin (ailemi kurtarma) vaadin haktır ve sen hâkimlerin hâkimisin.” [bk. 69/11-12; 54/13-14; 95/8]

46. (Allah) buyurdu ki: “Ey Nuh! O (oğlun, inanmayıp âsî olduğundan) senin ailenden değildir. Doğrusu o(nun yaptığı), iyi bir iş değildir. O halde, bilgin olmayan şeyi benden isteme! Doğrusu ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim.”[12]

47. (Nuh) dedi ki: “Ey Rabbim! Bilgim olmayan şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen ziyana uğrayanlardan olurum.”

48. Denildi ki: “Ey Nuh! Sana ve beraberinde olanlardan (gelecek nice mü’min) ümmetlere bizden selamet ve bereketlerle (gemiden) in. (Onların bir kısmından da gelecek) öyle birtakım (kâfir) ümmetler vardır ki biz onları da (dünyadan bir müddet) faydalandıracağız, sonra onlara tarafımızdan acıklı bir azap dokunacaktır.”

49. (Resûlüm!) İşte bunlar, bilinmeyen haberlerdendir ki sana onları vahyediyoruz. Onları, bundan evvel ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret; şüphesiz ki (mutlu) son, takvâya eren (Allah’ın emirlerini tutup, günahlardan sakınan)larındır.

50. Âd (kavmin)e de, kardeşleri Hûd’u (peygamber olarak gönderdik). “Ey kavmim!” dedi, “Allah’a kulluk edin. Zaten sizin için O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur (ve olamaz da). Ama siz (ortak koşmakla) iftira etmekten başka bir şey yapmıyorsunuz.”

51. “Ey kavmim! (Sizi uyarmam Allah için olup) bundan dolayı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim mükâfatım ancak beni yaratana aittir. Hâlâ hakikati anlamayacak mısınız?”

52. “Ey milletim! Rabbinizden bağışlanma dileyin. Sonra O’na tevbe edin (O’na

yönelin) ki üzerinize gökten bol bol rahmet (ve bereket) göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın (sizi çoğaltsın). Artık siz de günahkârlar olarak (Allah'tan) yüz çevirip durmayın." [krş. 71/11]

53. Dediler ki: "Ey Hûd! Bize bir delil getirmedin. Biz, senin sözünden dolayı tanrılarımızı terk edecek değiliz. Sana inanacak da değiliz."

54-55. "Biz (senin sözlerin için) ancak 'Tanrılarımızdan biri, seni fena halde çarpmıştır.' deriz." (Hûd) dedi ki: "Şüphesiz ben Allah'ı şâhit tutuyorum Siz de şâhit olun ki ben, O'na ortak koştuklarınızdan (Allah yerine kendisine bağlılık gösterdiklerinizden) elbette uzağım. Artık hepiniz bana tuzak kurun, sonra (elinizden gelirse) mühlet de vermeyin."

56. "Şüphesiz ben; benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a güvenip dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki O, onun alnından tutmuş (onu hükmü ve denetimine almış) olmasın. Şüphesiz benim Rabbim dosdoğru bir yol üzeredir (O âdildir, hüküm ve tasarrufunda hakkâniyet üzeredir, kimseye zulüm ve haksızlık etmez)." [bk. 10/71]

57. "Yüz çevirseniz bile artık ben, kendisiyle (görevli) gönderildiğim şeyi, size tebliğ ettim. Rabbim, sizin dışınızda bir kavmi yerinize getirir, siz de O'na hiçbir şeyle zarar veremezsiniz. Rabbim her şeyi koruy(up gözet)endir."

58. (Helak) emrimiz gelince Hûd'u ve beraberindeki iman edenleri tarafımızdan (büyük) bir merhamet eseri olarak (helak olmaktan) kurtardık. Üstelik onları (âhirette de) pek ağır bir azaptan kurtardık.

59. İşte bu Âd (kavmi), Rablerinin âyetlerini inkâr ettiler. O'nun peygamberlerine isyan ettiler ve (Allah'tan yüz çevirmiş) inatçı her zorbanın emrine uydular.

60. Onlar bu dünyada, (şiddetli rüzgara) ve kıyamet gününde de lanet (cezasın)a tâbi tutuldular. Haberiniz olsun ki Âd (kavmi), Rablerine nankörlük ettiler. Biliniz ki Hûd'un kavmi Âd (yok olup Allah'ın rahmetinden) uzak olmuştur. [krş. 41/15-16; 69/6-7]

61. Semûd (kavmine) de kardeşleri Salih'i gönderdik. (Salih) dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Çünkü sizin O'ndan başka hiçbir ilâhınız yoktur. O sizi (önce) topraktan meydana getirmiş ve size orada ömür sürüp imar etmeyi istemiştir.[13] O halde O'ndan mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin (O'na

yönelin). Şüphesiz ki Rabbim (size) çok yakındır. O, (duaları) kabul edendir.” [krş. 26/146-158]

62. Dediler ki: “Ey Salih! Sen bundan evvel bizim aramızda kendisinden ümit beslenen (iyi bir kişi) idin. (Şimdi) babalarımızın taptığı şeye tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu bizi çağırdığın şeyden, endişelendiren bir şüphe içindeyiz.”

63. (Salih, onlara) dedi ki: “Ey kavmim! Söyleyin bana, ya ben Rabbimden açık bir delil (ve mucize) üzerinde isem ve O bana kendisinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, ben de O’na âsî olursam, Allah’(ın azabın)a karşı bana kim yardım eder? Sizin de bana zararımı artırmaktan başka bir katkınız olmaz.”

64. “Ey kavmim! İşte size bir âyet (mucize) olarak Allah’ın şu dişi devesi! Öyleyse onu (serbest) bırakın. Allah’ın arzında otlasın. Ona kötü maksatla el dokundurmayın. Sonra yakın bir azap sizi yakalayıverir.”

65. Yine de onu (ayaklarından biçerek) öldürdüler. Bunun üzerine (Salih) dedi ki: “Yurdunuzda üç gün (daha) faydalanın (artık sonunuz gelmiştir). Bu, yalanlanmayacak bir tehdittir.”

66. Nihayet (azap) emrimiz gelince, Salih’i ve beraberindeki iman edenleri tarafımızdan bir merhametle (helak olmaktan ve) o günün rezilliğinden kurtardık. Şüphesiz senin Rabbin çok kuvvetlidir, mutlak galiptir.

67. O zalim (inkârcı)ları ise, korkunç bir ses yakalayıverdi de yurtlarında çökekaldılar. [Krş. 7/78]

68. Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semûd (kavmi) Rablerine nankörlük ettiler/kâfir oldular. Bilin ki Semûd (yok olup Allah’ın rahmetinden) uzak olmuştur.[14]

69. Andolsun ki elçilerimiz (melekler),[15] İbrahim’e (bir evlat) müjde(si) ile gelip “selâm” dediler. O da “selâm” dedi; çok geçmeden (onlara) kızartılmış bir buzağı getirdi. [bk. 15/52-62; 51/26-27]

70. (Fakat İbrahim,) ellerinin ona (yemeğe) uzanmadığını görünce, onları yadırgadı ve onlardan yana içine bir korku düştü. Onlar: “Korkma, biz (meleğiz) Lût kavmine gönderildik.” dediler.

71. (İbrahim’in) karısı (Sâra) ayakta iken (onların melek olup kendi kavmine gelmediğini duyunca sevincinden hafif) güldü. Biz ona da (o meleklerle) İshak’ı, İshak’ın ardından da (torunu) Yakub’u müjdeledik.[16] [krş. 19/49; 21/72]

72. (İbrahim’in karısı:) “Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı, şu kocam da bir pîr-i fânî iken çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu pek şaşılacak bir şey!” dedi.

73. (Elçi melekler) dediler ki: “Allah’ın işinden dolayı hayrete mi düşüyorsun? Ey ev halkı! Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerinizedir. Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şânı yücedir (ve iyiliği boldur).”

74. İbrahim’den korku gidip kendisine (çocukla ilgili) müjde gelince, Lût kavmi hakkında (affedilmeleri için) bizim (elçilerimiz)le tartışmaya başladı.

75. Çünkü İbrahim, hakikaten çok yumuşak huylu, çok duygulu ve ‘kendisini Allah’a vermiş’ bir kimseydi.

76. (Elçilerimiz:) “Ey İbrahim! Bundan vazgeç (tartışma), çünkü Rabbinin emri gelmiştir. Onlara artık geri çevrilmez bir azap muhakkak gelecektir.” dediler.

77. O elçilerimiz, (delikanlı şeklinde) Lût’a gelince, (Lût) onlar yüzünden endişelendi ve göğsü daraldı (sapık kavminin onlara saldırısından korkuyordu) ve: “Bu çok çetin bir gündür.” dedi.

78. Kavmi de (kafalarındaki kötü niyetle) alelacele yürüyüp koşarak ona geldi. Onlar, daha önceden de o çirkin (sapık) işleri yapıyorlardı. (Lût) dedi ki: “Ey kavmim! İşte bu (şehirdeki kızlar) benim kızlarım,[17] (elçilere dokunmayın) onlar(ı nikâhlamanız) sizin için daha temizdir. Allah’a hürmetiniz olsun/azabından sakının, misafirlerim yanında beni utandırmayın. İçinizde aklı başında bir adam yok mu?” dedi. [bk. 15/71; 26/165-166]

79. Dediler ki: “Senin kızların üzerinde hiç bir hakkımız bulunmadığını elbette bilirsin. Sen, bizim ne istediğimizi de pekâlâ biliyorsun.”

80. (Lût:) “Keşke size karşı bir gücüm olsaydı veya sarp bir kaleye sığınabilseydim.” dedi.

81. (Elçi melekler) dediler ki: “Ey Lût! Biz senin Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla ulaş(ıp dokun)amazlar; gecenin bir kısmında hemen aile fertlerinle yürü (buradan çık). Sizden hiçbiri (bu emirden) geride kalmasın. Ancak karın

hariçtir. Çünkü onlara erişen (azap), ona da erişecektir. Onlara vaadedilen vakit sabah vaktidir. Sabah da yakındır, değil mi?" [bk. 15/63-66]

82-83. (Azap) emrimiz gelince (o yerin) üstünü altına getirdik ve üzerine de pişirilmiş balçıktan yapılıp istif edilmiş ve Rabbinin katında (nereye ve kime isabet edeceği) damgalanmış taş(lar) yağdırdık. O taşlar, (her zaman) zalimlerden de uzaklaşmış değildir. [krş. 105/1-5]

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik, onlara) dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur (olamaz da). Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın! Çünkü ben, sizi bir hayır (ve bolluk) içinde görüyorum. Şüphesiz ben, sizi kuşatacak bir günün azabından korkuyorum." [krş. 7/85-93]

85. "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı tam olarak, adaletle yerine getirin, insanlara eşyalarını (haklarını) eksik vermeyin ve yeryüzünde (Allah'ın koyduğu sosyal ilkeleri değiştirerek) bozgunculuk yapmayın, kargaşa çıkarmayın (ve fenalık yapmayın)!"

86. "(Ey kavmim!) Eğer iman eden kimseler iseniz, Allah'ın bıraktığı (helal kâr) sizin için daha hayırlıdır. (Yine de hile yaparsanız,) ben sizin üzerinize bir bekçi (ve azaptan koruyucu) değilim."

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıkları şeylerden veya mallarımızdan istediğimiz gibi harcamaktan vazgeçmemizi, senin namazın mı emrediyor? Halbuki sen, elbet yumuşak huylu, aklı başında (bir adam)sın."[18]

88. (Şuayb) dedi ki: "Ey kavmim! Ya ben Rabbimden bir delil ile (gelmiş) isem ve (O) kendinden bana güzel bir rızık (helal kazanç) lütfetmişse? (Bu durumda O'na hıyanet edebilir miyim?) Size yasak ettiğim şeyleri (kendim yaparak) size aykırı davranmak da istemiyorum. Sadece, gücüm yettiğince (sizi) düzeltmek istiyorum. Başarım, ancak Allah('ın yardımı) iledir. Ancak O'na güvenip dayandım ve yalnız O'na yönelirim."

(Çünkü helal kazanç, her türlü hileden uzak olup hakka sebatta, sâlih amel ve takvâda, güzel ibadette, temiz toplum oluşmasında çok önemlidir. Hiçbir kanunun ve kanun adamının ulaşamadığı yerde bile Allah'ın emrettiği helal kazanç ve Allah'a karşı sorumluluk duygusu geliştikçe kalbin bozulması ve toplumun kirli kazanç temini önlenecek ve toplum temiz hâle gelecektir. Bütün peygamberlerin görev ve amacı budur. Şuayb'ın kavmi olan "Medyen/Eyke"

halkını helâke götüren sebeplerden biri de bu olmuştur.) [krş. 23/51; 83/1-3]

89. “Ey halkım! Bana karşı gelmeniz (ve düşmanlığınız) sakın sizin başınıza da, Nuh kavminin veya Hûd kavminin ya da Salih kavminin başlarına gelenin benzeri bir felâketi getirmesin! Lût kavmi sizden pek uzak değildir.”

90. “Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe ed(ip yönel)in. Şüphesiz ki Rabbim çok merhamet eden, (inananları) çok sevendir.”

91. Dediler ki: “Ey Şuayb! Söylediğin şeylerden bir çoğunu anlamıyoruz ve seni içimizde hakikaten zayıf görüyoruz. Eğer kabilen (içinde bulunan beş on kişi) olmasaydı seni kesin taşlayarak öldürürdük. Sen bizden üstün de değilsin.”

92. (Şuayb) dedi ki: “Ey kavmim! Benim kabilem size göre Allah’tan daha mı üstündür ki O’na (ve emrine) sırt çevir(ip onların hatırını say)ıyorsunuz? Şüphesiz ki Rabbim(in ilmi bütün) yaptıklarınızı kuşatıcıdır.”[19]

93. “Ey halkım! Gücünüzün yettiğini (sonuna kadar) yapın. Şüphesiz ben de (vazifemi) yapacağım. Kendisini rezil eden bir azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Artık (o azabı) gözleyin. Ben de sizinle beraber (onu) gözlemekteyim.”

94. Nihayet (azap) emrimiz gelince Şuayb’ı ve beraberindeki iman edenleri, tarafımızdan bir merhametle kurtardık. Zulmeden (inkârcı)ları, korkunç bir ses yakaladı da yurtlarında dizüstü yığılıp kaldılar.

95. Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular. Haberiniz olsun ki Semûd halkının (yok olup Allah’ın rahmetinden) uzaklaştığı gibi, Medyen halkı da öylece uzaklaşıp gitti. [krş. 7/85-91]

96-97. Andolsun ki biz, Musa’yı âyetlerimizle (mucizelerimizle) ve apaçık bir delille Firavun’a ve ileri gelenlerine gönderdik. (Ama yine de onlar bizim emrimize değil) Firavun’un emrine uydular. Firavun’un emri (işi, sistem ve yönetimi arzu ve hevâsına göre olup) hiç de isabetli/doğru değildi. [bk. 79/21-26]

(Bütün peygamberlerin tevhid mücadelesi, Firavun benzerleri ve ona uyanlarla olmuştur. Firavun, ilâhî hükümleri kabul etmeyip hükümranlığı sayesinde rabliğini ilan etmiş ve Allah’a rakip bir tavır almıştı.)

98. Kıyamet günü (Firavun) kavminin önüne düşer, artık onları (suya götürür gibi) ateşe götürür. Vardıkları yer ne kötü yerdir! [bk. 2/166-167]

99. (Onlar) burada da, kıyamet gününde de lanet (cezasın)a tâbi tutuldular. Verilen bu ikram ne kötü bir ikramdır!

100. (Resûlüm!) İşte bu sana anlattığımız, (o yok olan) memleketlerin haberlerindendir. Onlardan (eserleri) ayakta kalan da var, biçilmiş ekin (gibi yok) olan da vardır.

101. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar (inkâr ve nankörlük etmekle) kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap emri geldiği zaman, Allah'tan başka yalvar(ıp tapın)dıkları ilâhları onlara hiçbir hususta fayda sağlamadı ve onların ziyanlarını (ve yok olmalarını) artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102. İşte (halkı ilâhî emirden çıktığından dolayı) zalimleşen memleketleri (azapla) yakaladığı zaman Rabbinin yakalayışı (ve yok edişi) böyledir. Şüphesiz ki O'nun yakalaması (cezası) çok acıklı, çok şiddetlidir.[20]

103. Bu (anlatıla)nda, âhiret azabından korkan kimseler için elbette birer ibret vardır. O (kıyamet günü), bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür. O (her şeye) şâhitlik edilen bir gündür.[21]

104. Biz, onu ancak sayılı bir müddete kadar erteleriz.

105. O gün gelince hiç kimse, O'nun izni olmadan konuşamaz. Onların kimi bedbaht kimi de mesuttur. [bk. 20/108; 42/7; 78/38]

106-107. Bedbaht olanlar ateştedirler. Orada onların (çok fecî) iniltili ve haykırışlı nefes alıp vermeleri vardır ki (onlar), gökler ve yer[22] durdukça orada ebedî kalacaklardır; ancak Rabbinin (çıkarmayı) dilediği hariçtir. Çünkü Rabbin dilediğini istediği gibi yapandır.

108. Mesut olanlar ise cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça, hiçbir zaman kesilmeyen bir lütuf olarak orada ebedî kalacaklardır.

109. Artık onların taptıkları şeyler(in onları azaba götürdüğün)den şüphen olmasın. Onlar da önceden babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz de elbette onların (azaptan) paylarını eksiksiz vereceğiz.

110. Andolsun ki biz, Musa’ya Kitab’ı verdik de o(na iman hususu)nda ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden (cezalarının âhirete kalması hakkında) bir söz geçmemiş olsaydı, elbette aralarında hüküm verilir (onlar da yok olup giderler)di. (Resûlüm!) Kesinlikle (bil) ki o (kâfir ve müşrik ola)nlar Kur’an hakkında bir tereddüt ve şüphe içindedir(ler).

111. Şüphesiz Rabbin her birinin amellerinin karşılığını elbette tam verecektir. Çünkü O, onların yaptıklarından hakkıyla haberi olandır.

112. O halde sen (Resûlüm!) Beraberindeki tevbe edenlerle birlikte, sana emredildiği gibi, istikamet üzere (dosdoğru) ol. Aşırı gitmeyin (asla ilâhî hududun dışına çıkmayın). Çünkü O, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.

(Peygamberimiz, bu âyetteki yüce Allah’ın, “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!” hitabının dehşetini ve etkisini öyle derinden hissetmişti ki bunun üzerine: “Hûd sûresi saçımı ağarttı.” buyurmuştu. Çünkü Allah’ı gerçek anlamıyla tanımak ve bilmek; emirlerinin gereğine ve rızasına uymayı tam anlamıyla (ihmalsiz, aşırısız) yerine getirmeye bütün benliği ile özen göstermek demektir.)

113. Zulüm (ve haksızlık) edenlere de sakın meyletmeyin/güvenip dayanmayın! Sonra size de ateş dokunur. Sizin Allah’tan başka dostunuz yoktur. Sonra size yardım da edilmez.[23]

114. Gündüzün iki tarafında (öğle ve ikindide) ve gecenin (gündüze) yakın (üç) [24] vaktinde (akşam, yatsı ve sabahda) dosdoğru namaz kıl. Muhakkak ki iyilikler (beş vakit namazın sevâbı, aradaki) kötülükleri (küçük günahları) giderir. İşte bu, düşünen, Allah’ı ananlara bir öğüt/bir hatırlatmadır.

115. Sabret. Çünkü Allah ‘iyilik yapan, iyi harekette bulunan’ların mükâfatını zâyi etmez.

116. Sizden önceki devirlerde ‘akıl ve fazîlet’ sahibi olanların yeryüzünde (ilâhî buyruklara karşı yapılan) bozgunculuğa engel olmaları gerekmez miydi? Ancak onlardan (bu vazifeyi yaptığı için) kurtardığımız kimseler (pek) azdır. Zalim olanlar ise, kendilerine sağlanan refah içinde şımarıp azdılar ve böylece günahkâr oldular.

117. Rabbin -halkı (birbirlerini günahlardan ve kötülüklerden) ıslah edip dururlarken- o memleketleri haksız yere (afet ve felaketlerle) yok edecek değildir.

(İnsanların kendini ve diğerlerini ıslah edip her türlü günahlardan ve en büyük günah olan şirkten kurtarması, halklar ve milletler için helaki önleyecek bir emniyet süpabı niteliğindedir.)

118. Eğer Rabbin dileseydi, (bütün) insanları bir tek millet yapardı (Fakat İslâm'da/Kur'an'da birleşmelerini ve sâlih amellerde yarışmalarını tercihlerine bıraktı). Ama onlar, (menfaatleri doğrultusunda) ihtilaf etmeye devam edeceklerdir. [bk. 2/208; 10/99; 11/7; 16/93; 67/2]

119. Ancak Rabbinin rahmetine nâil olanlar hariçtir. Zaten (Allah), onları bunun için (irade hürriyeti vererek) yaratmıştır.[25] Böylece Rabbinin: "Andolsun ki ben, cehennemi tümüyle insan ve cinlerden (hak edenlerle) dolduracağım." sözü gerçekleşecektir. [krş. 6/149; 42/8]

120. Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini takviye edecek her şeyi sana anlatıyoruz. Bunda (bu sûrede) de sana gerçeği bildirme, mü'minlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

121. İman etmeyenlere de ki: "Gücünüzün yettiğini (elinizden geleni) yapın. Biz de (tebliğ vazifemizi) yapmaktayız."

122. "(İnkâr ve engellemelerinize karşı başınıza gelecek azabı) bekleyin Doğrusu biz de bunu beklemekteyiz."

(Dinin aleyhine planlar hazırlayanlara karşı, Allah'ın da güç yetmez çeşitli azap planları vardır. bk. 105/1-5 ve dipnotu)

123. Göklerin ve yerin gaybı(nı bilmek) Allah'a aittir. Bütün işler ancak O'na döndürülür. O halde O'na kulluk et. O'na güvenip dayan. Rabbin yaptıklarınızdan asla habersiz[26] değildir.

(Yüce Allah'ın kulu olmayı ve O'nun rızasına kavuşmayı isteyenlerin, Kehf sûresinin 110. âyetinde buyurulduğu gibi sâlih amel (O'nun rızasına uygun iş ve hareket)te bulunması, sonra da O'na tevekkül etmesi, teslimiyet göstermesi lazımdır.)

[1] Arş, kâinattaki bütün cisimleri gökyüzü gibi kuşatan ve mahiyetini bilemediğimiz bir şeydir.

[2] Zebîdî, IX, 7 (izah.)

[3] Göklerin ve yerin yaratılışı için bk. 7/54; 41/9-12.

[4] Âyetteki “ümmet” müddet mânasınadır (Sâbûnî (Safve), II, 8).

[5] “Telâ” fiili, izledi ve okudu anlamlarına gelmektedir. İki ifadeyi de almayı uygun bulduk.

[6] Beydâvî; Fîruzâbâdî, s. 139.

[7] Burada sözü edilen şâhitler, melekler, peygamberler veya insanın uzuvlarıdır (Beydâvî).

[8] Bunlar, İslâm’ı küçük düşürmek için çalışır. “İslâm, insanları geri bırakır; çocukların beyinlerini din ile yıkamayalım, şartlandırmayalım.” derler. Bu da kalplerindeki inançsızlık ve İslâm düşmanlığındandır. [bk. 2/204-205; 3/99; 6/26; 7/45; 14/2-3; 16/88; 47/1]

[9] Elmalılı tefsirinde, âyet-i kerîmede tandırın kaynamasından söz edilmesi nedeniyle, Hz. Nuh’un gemisi hakkında, “Bunun sıradan yelkenli bir gemi değil buharlı bir gemi olduğunu akla getirmektedir.” demektedir. [bk. IV, 537-540]

[10] 2 Üç zevcesi ile evlatları Ham, Sam, Yafes ve onların çocukları; biri de âsî olup boğulan Yam (Kenan)’dır. Bilindiği üzere Yafes Türkler’in atasıdır (Celâleyn).

[11] Bu âyet, gemiye binilirken dua olarak okunur.

[12] Âyet-i kerîmede görülüyor ki evlat bile olsa, yakın akrabalar Allah’a ve O’ndan gelen vahye inanmıyorlarsa artık aileden sayılmaz. Nitekim Bedir gazvesinde birçok sahâbî, İslâm’ın ve müslümanların karşısına dikilen babaları, oğulları ve yakınlarıyla savaşmışlardır.

[13] Sabûnî (Safve), II, 22.

[14] Görüldüğü gibi ileri gelenlerden bir kişinin veya bir grubun Allah’a isyanı ve diğerlerinin onu önlemeye çalışmamasına karşılık azap bütün topluma gelmiştir. [bk. 7/73-79; 8/25; 26/157-158; 27/45-53]

[15] İbni Abbas bu meleklerin Cebrail (as.), Mikail (as.) ve İsrafil (as.) olduğunu rivayet etmiştir.

[16] Hz. İsmail ise, Hz. İshak'tan 13 sene önce hanımı Hacer'den doğmuştu. [bk. 37/100-102]

[17] Onları nikâhlayın. Sâd b. Cübeyr'e göre, Lût'un burada kastettiği kendi öz kızları değil, kavminin kızlarıdır. Onları kendisine nisbet etmesi de her peygamberin kendi kavminin mânevî babası hükmünde olmasındandır. Hz. Lût'un iki kızı vardı. Bu söz onlar için de olabilir (Semerkandî, III, 238). Çünkü âyette hem kızların hem de onlara ait zamirin çoğul gelmesi ile onların Hz. Lût'un iki kızı olmadığı anlaşılmaktadır. (Sabûnî, II, 27)

[18] Müşrikler, yani Allah'ın varlığını inkâr etmeyip de gönüllerini putlar ve putlaştırılanların sevgisiyle dolduranlar namaz kılanlara daima alaylı yaklaşmışlar, hor görmüşler, işkence yapmışlar ve onlara çeşitli isimler vermişlerdir. Halbuki onları put sevgisinden ve puta tapmaktan alıkoyan, onların namazı değil namazın sahibi Allah idi. Allah'a gereği gibi inanmadıkları için Hz. Şuayb'a bu suçlamayı yapmışlardır. Batıl dinliler, peygambere ve Allah'ın dînini yaşamak isteyenlere eziyet, baskı ve işkence yapmışlardır. [bk. 85/4-10]

[19] İster birtakım insanların saygınlığını gözetme, ister Allah'tan ziyade insanlardan korkma/çekinme sebebiyle olsun; Allah'ı ve emirlerini arkaya atan ve değer vermeyenleri Allah'ın bildiği ve er geç cezalarının verileceği bildirilmiştir (Elmalılı, III, 1461). Mekke müşrikleri de Allah'ın varlığını itiraf ettikleri halde putlarını O'ndan önde tutuyorlardı. Allah yerine önde tutulan varlıklar, hatta arzu ve istekler de birer ilâh/put durumundadır. [bk. 4/108; 25/43; 45/23]

[20] Allah'ın azabı geçmiş kavimlere özgü değildir. Allah, kendisini ve dinini yok sayan kavimleri, genel cezalarla cezalandırmaya kâdirdir. Fakat kulun çektiği azap, Allah'ın zulmetmesi değil kendi yaptığının karşılığıdır.

[21] "Hiçbir şeyin gizli kalmayıp aşikâr olduğu" veya "O, görülecek bir gündür." Ancak müfessirlerin çoğu yukarıdaki mânayı tercih etmişlerdir.

[22] Bu iki âyetteki gökler ve yer, dünyanın sona ermesinden sonra âhiretteki gök ve yerdir. [bk. 14/48]

[23] Âyet-i kerîmede geçtiği üzere zulmeden, hakkı, hukuku gözetmeyen zalimlere, Allah'tan başkasının otoritesine kul olmaya zorlayan tâğûtlara meyletmek, yaptıklarını gözardı edip onları korumak, aklamak ve desteklemek onlara ortaklık olduğundan ceza da aynıdır. [bk. 6/45, 47, 129; 42/42]

[24] Akşam ve yatsı, biten gündüze; sabahın da başlayan gündüze yakın olmasıyla bunlara, gündüze yakın vakitler adıyla akşam, yatsı ve sabah denmiştir. Bazılarına göre de, gündüz üç, gece ise akşam ve yatsı olarak iki vakittir (Mehmed Vehbi, VI, 1441-1442).

[25] Allah'ın insanları ihtilafa müsait halleriyle yaratması, kendisine kulluk etmekle cennetin veya âsî olmakla cehennemin yolunu seçmeleri içindir. [bk. 42/7; 51/56; 76/3]

[26] Taberî, XII, 132.

12. Yusuf Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 111 âyettir. Bütün sûre Hz. Yusuf'dan bahsettiği için bu adı almıştır.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (okuna)nlar gerçeği açıklayan apaçık Kitab'ın âyetleridir.

2. Hakikat, biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik (mânasının derinliğine iyice) akıl erdiresiniz diye.

3. Biz bu Kur'an'ı vahyederek kıssaların (geçmiş milletlere ait haberlerin) en güzelini sana anlatacağız. Şu bir gerçek ki daha önce sen (bunları) bilmeyenlerdendin.

4. Hani bir zaman Yusuf babasına: "Babacığım, inan ki ben (rüyamda) on bir yıldızla, güneş ve ayı gördüm, hem de onlar bana secde ediyorlardı." demişti.

5. (Babası Yakub) dedi ki: "Ey yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma;[1] sonra sana bir tuzak kurarlar (şeytana uyup sana kötülük ederler). Çünkü şeytan insan için apaçık bir düşmandır."

6. "Rabbin seni böylece (rüyandaki gibi) seçecek, sözlerin/rüyaların çözüm ve yorumundan[2] sana (bir şeyler) öğretecek; sana da, Yakub'un aile efradına da (tevbeleri neticesinde) nimetini, tıpkı daha önce ataların İbrahim ve İshak'a tamamladığı gibi tamamlayacak (seni peygamber yapacak)tır. Rabbin hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibidir."

7. Andolsun ki Yusuf ve kardeşleri(nin haberleri)nde, sorup ilgilenenlerin alacakları nice ibretler vardır.

8. (Kardeşleri) demişlerdi ki: “Elbette Yusuf ve (öz) kardeşi (Bünyamin), babamıza bizden daha sevgilidir, halbuki biz (birbirine) bağlı (güçlü) bir topluluğuz. Doğrusu babamız apaçık bir yanılgı içindedir.”

9. “Yusuf’u öldürün veya onu (uzak, ıssız) bir yere atın ki babanızın teveccühü (sevgisi) size kalsın! Ondan sonra, (hem tevbe eder hem de onun yanında) iyi bir topluluk olursunuz.”

10. İçlerinden biri: “Yusuf’u öldürmeyin, bir kuyunun dibine bırakın da yolcu kafilesinden biri onu bulup götürsün; eğer yapacaksanız (böyle yapın).” dedi.

11. (Babalarına gelip:) “Ey babamız! Senin için ne (mahzuru) var ki Yusuf’u güvenip de bize emanet etmiyorsun? Halbuki biz, ona öğüt veren ve ona samimi davranan kimseleriz.” dediler.

12. “Yarın onu, bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yiyip içsin, oynasın; hiç şüphesiz biz onu çok iyi koruruz.”

13. (Yakub) dedi ki: “Onu götürmeniz beni elbette üzer; siz ondan habersizken, onu kurt yer diye korkuyorum.”[3]

14. (Onlar da:) “Andolsun ki biz, (güçlü) bir grup iken onu kurt yerse, bu durumda kesinlikle, ziyana uğrayan (aciz, işe yaramayan) kimseler sayılırız.” dediler.

15. Nihayet onu götürüp de kuyunun dibine bırakmaya topluca karar verdikleri (ve bıraktıkları) zaman biz de kendisine: “Andolsun ki sen, onların bu yaptıklarını, hiç farkında değillerken (zamanı gelince) kendilerine haber vereceksin.” diye vahyettik.

16. (Onlar) yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.

17. Dediler ki: “Ey babamız! Hakikaten biz yarış yapmak üzere gitmiş, Yusuf’u da eşyamızın yanına bırakmıştık; (bir de gördük ki) onu kurt yemiş. Ama (biliyoruz ki) doğru söylesek de, sen bize inanmazsın!”

18. Bir de gömleğinin üzerinde sahte bir kan (lekesi) getirdiler. (Yakub:)

“Hayır!” dedi, “nefisleriniz sizi aldatıp (böyle kötü) bir işe sürükledi.[4] Artık (bana düşen umutla) güzel bir sabırdır.[5] (Bu) anlattıklarınız üzerine, yardımı istenecek ancak Allah’tır.”

19. Nihayet bir yolcu kafilesi geldi, sucularını (kuyuya) gönderdiler. O da (gidip) kovasını sarkıttı (Yusuf da sarkan kovaya sımsıkı yapıştı). “Hey müjde! Bu(rada) bir oğlan (çocuğu var)dır.” dedi. Onu bir ticaret malı olarak (başkalarından) sakladılar. Halbuki Allah, onların yaptıklarını hakkıyla bilendi.

20. (Kafile Mısır’a varınca) onu düşük bir fiyata, sayılı (birkaç) dirheme sattılar. Ona değer verenlerden değildiler.

21. Onu satın alan Mısırlı (azîz),[6] karısı (Züleyha’)ya: “Ona yerli yerince bak; ola ki bize faydası dokunur, yahut onu evlat ediniriz.” dedi. İşte bu şekilde Yusuf’u o yerde yerleştirdik, ona rüyaların “yorum ilmini” öğrettik. Allah dilediğini yapmakta mutlak galiptir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

22. (Yusuf) erginlik/yiğitlik çağına[7] gelince, ona hüküm (peygamberlik) ve ilim verdik. İşte biz, güzel hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız. [krş. 12/6]

23. (Yusuf’un) evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murad almak istedi. Kapıları sımsıkı kapadı ve (Yusuf’a): “Haydi gelsene!” dedi. (Yusuf da): “Allah’a sığınırım (sana yaklaşmaktan). Doğrusu o (kocan) benim efendimdir, bana çok güzel baktı (ben ise iyiliğe karşı nankörlük edemem). Gerçek şu ki; zalimler (nankörler ve zina edenler) iflah olmaz.” dedi.

24. Hakikaten kadın (Züleyha) ona niyeti (bozmuş, kavuşma planını) kurmuştu. Eğer, Rabbinin (zinadan alıkoyan) kat’î delilini[8] görmeseydi, o (anda Yusuf) da onu arzu etmişti. İşte bu (delilimiz), böylece ondan fenalığı ve fuhşu gidermemiz içindir. Çünkü o, bizim ihlasa erdirilmiş (seçkin) kullarımızdandı.

(Tefsircilerin çoğuna göre Hz. Yusuf’un kadına meyline karşı yüce Allah’ın ikazı, “Ey Yusuf! Sakin ol, eğer bu hatayı işlersen peygamberlikten tard edilirsin.” şeklinde olmuştur. Böylece Hz. Yusuf bu niyet ve meylinden vazgeçmişti.)

25. (Kaçmak isteyen Yusuf önde olduğu halde,) ikisi de kapıya (doğru) koşuştular. (Onu tutup çevirmek isteyen) kadın, Yusuf’un gömleğini arkadan (boylu boyunca çekip) yırttı. Derken kapının yanında kocasına rastladılar. (Kadın hemen) dedi ki: “Ailene bir kötülük etmek isteyenin cezası zindana

atılmaktan veya çok acıklı bir azaptan (dayak ve işkenceden) başka nedir?”

(Böylece kendisini temize çıkarmak istedi. Hem de onu sevmesinin gereği olarak adını söylemediği gibi verilecek ölüm cezasına da katlanamadığı için cezayı kendisi söylemişti.)

26. (Yusuf da: “Öyle değil,) o benim nefsimden murad almak istedi.” dedi. Onun (kadının) ailesinden biri de (delillere dayanarak olayın) şâhitliği(ni) üstlendi (de şöyle ifade edip çözüm getirdi): “Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, (kadın) doğru söylemiştir; o ise yalancılardandır.”

27. “(Yok) eğer onun gömleği arkadan yırtılmışsa; (kadın) yalan söylemiştir; o ise doğru söyleyenlerdendir.”

28. (Kocası) onun gömleğini arkadan yırtılmış olarak görünce (kadına) dedi ki: “Hiç şüphesiz bu, sizin (kadınların) bir tuzağınızdan ibarettir. Çünkü sizin tuzağınız büyüktür.”

29. (Vezir: “Ey) Yusuf! Sen bundan vazgeç (kimseye söyleme! Züleyha!) Sen de günahının bağışlanmasını dile; doğrusu sen günah işleyenlerden oldun.” (dedi).

30. Şehirde birtakım kadınlar: “Vezirin karısı, delikanlısı (olan uşağı)nın nefsinden murad almak istiyormuş! Sevgisi yüreğine işlemiş! Doğrusu biz bu durumda onu apaçık bir çılgınlıkta görüyor (bu davranışı ona yakıştıramıyor)uz.” dedi(ler).

31. (Züleyha) o (kadı)nların (dedikodularla kendisini dile düşürme) hilelerini işitince, onlara (bir davetçi) gönderdi. Onlar için dayalı döşeli (oturulup) yaslanılacak bir yer (ve bir sofra) hazırladı. Ve onlardan her birine de bir bıçak verdi. (Kadınlar meyveleri soymakta iken, Yusuf’a:) “Çık karşılarına!” dedi. Onlar bunu görünce, (gözlerinde) onu çok büyüttüler, (âdeta büyülendiler de meyve yerine) ellerini kestiler ve: “Allah’ı tenzih ederiz, bu bir insan değildir. Bu ancak güzel bir melektir.” dediler.

32. (Züleyha) dedi ki: “İşte hakkında, beni ayıpladığınız kişi budur. Andolsun ki ben, onun nefsinden murad almak istedim de, o namusunu koru(yup reddet)ti. Yine yemin ederim ki kendisine emrettiğim (birlikte olma teklifin)i yapmazsa, elbette o, zindana atılacak ve elbette aşağılananlardan olacaktır.”[9]

33. (Yusuf:) “Ey Rabbim! Zindan bana, onların beni kendisine çağırdıkları

şeyden daha sevimlidir. Eğer onların tuzaklarını benden çevirmezsen, (olur ki) onlara meyleder ve cahillerden olurum.” dedi.

(Hz. Yusuf dünya zindanını, nefsine mağlup olmaktan ve nefsin karanlıklarında kalmaktan daha hafif görmüştür. Onun için de nefsini çağıran tuzaklardan Allah’a sığınıyor. İşte Hz. Yusuf bu şekilde gerçek anlamıyla Allah’a inanıp teslim olanlara örnek teşkil etmiştir.)

34. Rabbi, onun duasını kabul etti de onların hilesini ondan savdı. Çünkü o, hakkıyla işiten ve (her şeyi) bilenin ta kendisidir.

35. Sonra onlara (Kıtfir ve adamlarına, Yusuf’un suçsuzluğuna dair) gördükleri delillerin ardından yine de (dedikodunun kesileceği) bir zamana kadar onu, zindana atmak fikri (daha) uygun geldi.

36. (Yusuf’un) kendisiyle beraber (hükümdarın sakîsi ve aşçısı olan) iki delikanlı da (zehirlemeye teşebbüs suçundan) zindana girdiler. Onlardan biri: “Ben (rüyamda) kendimi şarap (için üzüm) sıkarken gördüm.” dedi. Diğeri de: “Ben başımın üzerinde bir ekmek taşıdığımı, kuşların da ondan yediğini gördüm.” dedi. “Bunun tâbirini bize haber ver, çünkü biz senin iyilik edenlerden olduğunu görüyoruz.” (dediler).[10]

37. (Yusuf da onlara şunları) söyledi: “Size kendisiyle rızıklanacağınız bir yemek gelecek, o daha size gelmeden önce onun ne olduğunu[11] size haber veririm. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Doğrusu ben, Allah’a inanmayan ve âhireti inkâr eden bir kavmin dinini terkettim.”

(Allah’a inanıp inanmama hususunda insanlar mü’min, kâfir, münâfık ve müşrik durumundadırlar. Mü’min; dili ve kalbi ile Allah’a inanıp tam teslimiyet gösterendir. Kâfir; inkâr edendir. Münâfık; gösteriş olan yerlerde veya zor durumlarda dili ile Allah’a inandığını söyleyen (sahtekâr), fakat kalbi ile inanmayan işte bundan dolayı da Allah’ın emirlerinin yerine getirilmesine her fırsatta tepki gösterendir. Müşrik ise; Allah’ın varlığını kabul eden fakat başka varlıkları O’ndan önde tutup onlara bağlanandır.)

38. “Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Allah’a bir şeyi ortak koşmamız bizim için (asla doğru) olmaz. Bu (tevhid inancı), bize ve insanlara Allah’ın bir lütfudur. Fakat insanların çoğu şükretmezler.”

39. “Ey zindan arkadaşlarım! Çeşit çeşit (uydurma, hiçbir şeye gücü yetmeyen)

tanrılar mı daha iyidir, yoksa sonsuz kahretme gücü olan tek Allah mı?”

40. “Siz ise O’nun dışında kendinizin ve atalarınızın takmış olduğu anlamsız isimlere[12] tapıyorsunuz. Allah, onların tanrı oldukları hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm (ve mutlak hâkimiyet) ancak Allah’ındır. O, kendisinden başkasına (asla) kulluk etmemenizi emretmiştir. Dosdoğru din işte budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.”[13]

41. “Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyanıza gelince:) Biriniz (zindandan kurtulup) yine efendisine şarap içir(meye devam ed)ecek, diğeri ise (suçlu bulunup) asılıp başından kuşlar yiyecek. Hakkında fetva (ve bilgi) istediğiniz iş (mesele), böylece halledildi.”

42. Onlardan kurtulacağını anladığı kimseye de dedi ki: “Efendinin yanında benden söz et (suçsuz olduğumu söyle).” Ama şeytan, efendisine anmayı ona unutturdu da (bu yüzden Yusuf) birkaç yıl daha zindanda kaldı.[14]

43. (Bir gün Mısır’da) hükümdar: “Ben (rüyamda) yedi semiz ineği yedi zayıf (ineğ)in yediğini ve yedi yeşil başak ile kuru olan (yedi) başak görüyorum. Ey ileri gelen (tâbirci)ler! Eğer siz rüya tâbir ediyorsanız, benim rüyamı açıklayın.” dedi.

44. (Ünlü tâbirciler) dediler ki: “(Bunlar) birtakım karışık rüya (veya hayal)lerdir; biz böyle rüyaların yorumunu bilmeyiz.”

45. (Zindandaki) o iki (kişi)den kurtulanı, bir zaman[15] sonra (Yusuf’u) hatırladı da: “Ben size rüyanın yorumunu/sonucunu haber veririm, hemen beni (zindana) gönderin.” dedi.

46. (Genç zindana gitti ve dedi ki:) “Ey doğru sözlü Yusuf! (Rüyada görülen) yedi zayıf (ineğin) yedi semiz ineği yemesi ile yedi yeşil başak ve diğer (yedi) kuru başak hakkında bize açıklama yap. Umarım ki (bu isabetli yorumla, beni gönderen) insanlara dönerim de belki onlar (böylece doğruyu ve senin değerini) bilirler.”

47. (Yusuf) dedi ki: “Yedi sene âdet(iniz) üzere ekin ekersiniz, sonra yediğiniz az miktarın dışında, biçtiğinizi başağında öylece bırakın (depolayın).”

48. Sonra bunun ardından yedi (yıl) kuraklık gelir ki bu da (tohum olarak) ayıracağınız az miktar dışında, daha önce biriktirdiklerinizin hepsini yiyip

bitirecek.

49. “Sonra bunun ardından öyle bir yıl gelecek ki o yılda insanlara yağmur (ve bereket) verilecek, insanlar (meyveleri) sıkacak, (hayvanları sağacak)lar.”

50. (Bu yorumu duyan) hükümdar: “Onu bana getirin.” dedi. Elçi de ona gelince (Yusuf, zindandan çıkmayı hemen kabul etmeyip elçiye): “Efendine dön ve ona ellerini kesen kadınların o andaki halleri ne imiş sor. Şüphe yok ki Rabbim onların tuzaklarını hakkıyla bilendir.” dedi.

51. (Bu istek üzerine hükümdar, kadınları çağırıp:) “Yusuf’un gönlünü çelip nefsinden murad almak istediğiniz zamanki durumunuz/müşâhedeniz neydi?” dedi. (Kadınlar): “Hâşâ! Allah için, (doğrusu) biz onun aleyhine olacak hiçbir kötülük (yaptığını görmedik ve) bilmeyiz.” dediler. Tam o sırada Azîz’in[16] karısı: “Şimdi gerçek açığa çıktı; ben, onun nefsinden murad almak istemiştim. O ise özü sözü bir, dürüst kimselerdendir.” dedi.

52. (Elçi, kadınların bu itiraflarını Yusuf’a iletince, o da şöyle dedi:) “Bu (benim böyle sordurmam; vezirin) yokluğunda kendisine hakikaten ihanet etmediğimi ve hainlerin hilesini şüphesiz Allah’ın başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.” dedi.[17]

53. “(Yine de) ben, nefsimi temize çıkar(mak iste)mem. Çünkü Rabbimin esirgemesi olmadıkça, nefis her dâim kötülüğü emreder. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.” (dedi).

54. Hükümdar (elçinin Yusuf’tan getirdiği bu haber üzerine): “Onu bana getirin, onu kendime (sırdaş olarak) seçeceğim.” dedi. Onunla konuşunca da (Yusuf’a): “Bugün(den sonra) hakikaten sen, yanımızda mühim mevki sahibi, güvenilir birisin.” dedi.

55. (Yusuf): “Beni ülkenin hazinelerinin başına getir. Çünkü ben (onları) iyi korur ve (idaresini de) iyi bilirim.” dedi.

(Âyet-i kerîmedeki Hz. Yusuf’un Mısır hükümdarından vazifeyi istemesi, işleri Allah’ın rızasına uygun yürütmek içindi. Buna rağmen bir sene geciktirildi. Çünkü insanın kendisini beğenip temize çıkarması (53/32), kendisinin bizzat emirlik istemesi ve ona hırs göstermesi menedilmiştir. Nitekim Hak Teâlâ da aşağıdaki âyette hükümdardan bahsetmeyip “Yusuf’u o yerde biz (hükümran olarak) yerleştirdik.” buyurmaktadır.)[18]

56. Böylece Yusuf’u o yere (büyük mevki ve şerefle) yerleştirdik; orada dilediği yerde konaklardı. Biz rahmetimizi dilediğimiz kimseye ulaştırırız, güzel hareket edenlerin mükâfatını zâyi etmeyiz.[19]

57. İnananlar ve ‘Allah’ın emirlerine uygun yaşayanlar’ için, âhiret mükâfatı elbet daha hayırlıdır.

58. (Nihayet sözü geçen kıtlık yılı gelince Mısır’dan zahire almaları için) Yusuf’un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler. Onlar kendisini tanımadılar ise de o onları tanıdı. [bk. 12/15]

(Yusuf (as.) kardeşlerine kim olduklarını sordu. Onlar da Yakub Peygamber’in on iki oğlu olduklarını, birini çölde kurt yediğini, baba bir kardeşleri Bünyamin’in de babalarının yanında kaldığını söylediler.)

59. (Yusuf) onların (zahire) yüklerini kendilerine hazırlatınca dedi ki: “Baba bir erkek kardeşinizi de bana getirin. Gördüğünüz gibi, ben (onun hissesiyle beraber) ölçüyü tastamam (ve bolca) yapıyorum ve ben konuk sevenlerin de en hayırlısıyım.”

60. “Eğer onu yanıma getirmezseniz artık benim yanımda size bir ölçek bile (zahire) yok ve bana da yaklaşmayın.”

61. (Kardeşleri:) “Onu babasından istemeye çalışacağız, biz her hâlükârda (bu isteğinizi) yaparız.” dediler.

62. (Yusuf) adamlarına: “Sermayelerini (paralarını) yüklerinin içine koyun. Umarım ki onlar ailelerine döndükleri zaman, onun farkına varırlar da yine gelirler.” dedi.

63. Nihayet babalarına döndükleri zaman: “Ey babamız! Artık bize ölçek (zahire satın almak) yasaklandı. Kardeşimizi de bizimle beraber gönder de zahire alalım. Biz onu ne pahasına olursa olsun koruyacağız.” dediler.

64. (Yakub) dedi ki: “Daha önce bunun kardeşini (Yusuf’u) size güvendiğim gibi bunu da mı size emanet edeyim? (Ne siz ne ben,) en iyi koruyucu Allah’tır. O, merhametlilerin en merhametlisidir.”

65. Nihayet zahire yüklerini açtıkları zaman, sermayelerini kendilerine geri verilmiş buldular. Dediler ki: “Ey babamız! Daha ne istiyoruz? İşte

(götürdüğümüz) sermayemiz (zahire bedellerimiz) bize geri verilmiş! (Bununla tekrar) ailemize yiyecek getirir, kardeşimizi de koruruz ve (fazladan) bir deve yükü de (yiyecek) artırırız. (Zaten) bu, az bir ölçek (zahire)dir (bize yetmez).”

66. (Yakub:) “Hepiniz kuşatıl(ıp çaresiz kal)madıkça, onu bana mutlaka getireceğinize dair, Allah için sağlam bir söz verinceye kadar, onu sizinle beraber kesinlikle göndermeyeceğim.” dedi. Artık babalarına yeminle/sağlam söz vermeleri üzerine (Yakub): “Allah konuştuğumuza vekildir.” dedi (ve Bünyamin’i onlarla beraber gönderdi).

67. (Mısır’a hareket etmeden önce onlara:) “Oğullarım! (Mısır’a) bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin (nazarı dikkati çekmenizden korkuyorum). Gerçi, Allah’tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm ancak Allah’ındır. Ben ancak O’na dayanıp güvendim. Tevekkül edenler de ancak O’na dayanıp güvensinler.” dedi.

68. Nihayet babalarının kendilerine emrettiği şekilde (Mısır’a ayrı ayrı kapılardan) girdiler. (Aslında babalarının) bu tedbiri Allah’tan (gelecek) bir şeyi onlardan gideremezdi. Sadece Yakub nefsindeki (korkudan korunmaya dair) bir dileği yerine getirdi. Doğrusu o, kendisine (vahiy ve ilhamla) öğrettiğimiz için ilim sahibi idi. Fakat insanların çoğu (ilâhî takdiri) bilmezler.

69. (Kardeşleri) Yusuf’un yanına girince, (öz) kardeşi olan (Bünyamin’)i yanına aldı (bağrına bastı ve ona): “Gerçekten, ben senin kardeşinim, onların (bizim hakkımızda) yaptıklarına üzülme!” dedi (ve önceki yaşadığı olayı anlattı).

70. (Yusuf,) onların yüklerini hazırlatınca su kabını (öz) kardeşinin yükü içine koydu. (Kafile yola çıktıktan) sonra bir tellal (münâdî) şöyle bağırdı: “Ey kervancılar! Siz hırsızsınız!”

71. (Yakub’un oğulları) onlara dönerek: “Ne kaybettiniz (ne arıyorsunuz)?” dediler.

72. Dediler ki: “Hükümdarın su kabını kaybettik. Onu getirene bir deve yükü (mükâfat) vardır.” (O seslenen:) “Buna ben kefilim.” (dedi.)

73. (Yusuf’un kardeşleri:) “Allah’a yemin ederiz ki bizim bu ülkeye fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Ayrıca biz hırsız da değiliz.” dediler.

74. (Onlar da:) “Eğer yalancı iseniz hırsızın cezası nedir?” dediler.

75. “Onun cezası, (çalınan mal) kimin yükünde bulunursa, kendisi onun karşılığıdır.[20] Biz (hırsızlık yapan) zalimleri böyle cezalandırırız.” dediler.

76. Bunun üzerine (Yusuf, öz) kardeşinin kabından (yükünden) önce (hemen onu suçlama çekincesinden dolayı), onların kaplarını (aramaya) başladı. Sonra onu, kardeşinin kabından çıkardı. İşte biz (Yusuf’a, kardeşi Bünyamin’i geri alması için) böyle bir plan hazırlattık. Yoksa hükümdarın dinine (kanununa) göre, Allah’ın dilemesi dışında kardeşini alamazdı. (Biz) dilediğimizi yükseltiriz. Her ilim sahibinin üstünde, daha iyi bilen vardır (Allah eşsiz ilim sahibidir).

77. (Yusuf’un kardeşleri:) “Eğer o çalmışsa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı.” dediler.[21] Yusuf, bunu içinde sakladı, onu onlara açıklamadı ve (içinden): “Bana yaptığınız yanında sizin durumunuz daha kötüdür.” dedi. “Allah sizin anlatmakta olduğunuzu çok iyi bilendir.”

78. (Kardeşleri:) “Ey azîz (vezir)! Onun çok ihtiyar bir babası var. Birimizi onun yerine al (hapset; yeter ki onu bırak). Biz seni kesinlikle iyiliksever (insanlardan) görüyoruz.” dediler.

79. (Yusuf:) “Malımızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını (yakalayıp) almaktan Allah’a sığınırız; çünkü biz o takdirde zulmedenlerden oluruz.” dedi.

80. (Yakub’un oğulları) on(u kurtarmak)tan ümitlerini yitirince, kendi aralarında fısıldaşarak görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri dedi ki: “Babanızın sizden Allah adına kesin söz aldığını ve daha evvel de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam izin verinceye veya Allah benim için hükmedinceye kadar ben bu yerden asla ayrılmayacağım. O, hükmedenlerin en hayırlısıdır.”

81. Babanıza dönün deyin ki: “Ey babamız! İnan ki oğlun, hırsızlık etti. Biz ancak bildiğimiz şeye şahitlik ediyoruz. (Kaybolan tasın, onun yükünden çıktığını gördük, hakikati bilmiyoruz.) Biz gaybın bekçileri değiliz.”

82. “(Bize inanmazsan) içinde bulunduğumuz o şehir (halkın)a ve içinde dönüp geldiğimiz kervana sor. Şüphesiz biz elbette doğru söyleyenleriz!”

83. (Bunun üzerine Yakub:) “Hayır! Nefisleriniz (sizi aldatıp böyle) bir işi hoş gösterdi. Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. (Ben ise) Allah’ın, onların hepsini

bana kavuşturacağını ümit ederim.[22] Çünkü O (her şeyi) hakkıyla bilen, (eşsiz) hüküm ve hikmet sahibidir.” dedi.

84. Ve (Yakub) onlardan yüz çevirdi de: “Ah Yusuf’um ah!” diye sızlandı[23] ve kederinden (ağlayarak) iki gözüne ak düştü (perde indi). (Bununla beraber) o, (kederini oğullarına belli etmiyor) içine atıyordu.

85. (Oğulları) dediler ki: “Vallâhi, sen Yusuf’u hâlâ anıp duruyorsun, ya (üzüntüden) eriyeceksin veya kendini helak edenlerden olacak (ve ölecek)sin.”

86. (Yakub:) “Ben derin üzüntü ve tasamı yalnız Allah’a arz ederim ve Allah katından sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim.” dedi.

87. “Evlatlarım! Gidin Yusuf’u ve kardeşini ‘iyice araştırıp haber getirin.’ Allah’ın lütfundan ümidinizi kesmeyin. Çünkü kâfirler toplumundan başkası Allah’ın rahmetinden ümit kesmez.”

88. Bunun üzerine (Yakub’un oğulları Mısır’a dönüp Yusuf’un) huzuruna girdikleri zaman: “Ey vezir! Biz ve ailemiz sıkıntıya düştük, pek kıymetsiz bir sermaye ile geldik. Bize yine ölçeği tam yap ve bize ayrıca ikramda bulun. Şüphesiz Allah ikramda bulunanları mükâfatlandırır.” dediler.

89. (Yusuf şöyle) dedi: “Siz cahil (lik/gaflet döneminizde) iken Yusuf’a ve kardeşine neler yaptığınızı hatırladınız mı (anlayıp tevbe ettiniz mi)?”

90. “Aaa! Yoksa sen, (hakikaten) sen Yusuf musun?” dediler. O da: “Ben Yusuf’um, bu da kardeşimdir. Allah bize lütufta bulundu (bizi korudu ve yüceltti). Çünkü hakikat şudur ki: Kim ‘Allah’ın emrine uygun yaşar’ ve sabrederse muhakkak ki Allah iyilerin mükâfatını zâyi etmez.” dedi.

91. (Kardeşleri:) “Allah’a yemin olsun ki Allah, seni hakikaten bizden üstün tutmuş ve bize tercih etmiştir. Biz doğrusu, (yaptığımızdan dolayı) suçluyduk.” dediler.

92. (Yusuf da:) “Bugün size, (o yaptığınızdan dolayı) hiçbir kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.” dedi.

93. “Şu gömleğimi götürün, onu babamın yüzüne koyun da gözü açılsın. Sonra bütün ailenizle birlikte bana gelin.”

(Rivayete göre gelenler, toplam yetmişi aşkın kişi idiler. Yusuf (as.) 200 yük ve binek hayvanı ile birçok teçhizat göndermişti.[24]

94. Kervan (Mısır'dan) ayrılınca babaları: "Doğrusu, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum. Sakın bana bunadı demeyin!" dedi.

95. (Oradakiler:) "Vallâhi, sen hâlâ eski (sayıklama) şaşkınlığındasın." dediler.

96. Müjdeci gelip de o (Yusuf'un gömleği)ni, (Yakub'un) yüzüne koyunca derhal (gözleri eski) görür haline dönüverdi. (Bunun üzerine:) "Ben size, Allah (tarafın)dan sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim dememiş miydim?" dedi.

97. (Evlatları:) "Ey babamız! Bizim için istiğfâr et (günahlarımızın bağışlanmasını dile), gerçekten biz suç işleyenlerdik." dediler.

98. (Yakub:) "Sizin için Rabbimden bağışlanmanızı dileyeceğim. Şüphe yok ki O, çok bağışlayan, çok merhamet edendir." dedi.

99. Nihayet (hep beraber Mısır'ın dışında kendilerini karşılamak için çıkmış olan) Yusuf'un yanına vardıkları zaman, (Yusuf) babasını ve annesini[25] bağrına bastı ve: "Allah'ın izniyle emin olarak Mısır'a girin." dedi.

100. Babasını ve annesini tahtın üzerine çıkar(ıp oturt)tu ve hepsi de (önce) onun için (yani ona kavuşturan Allah'a şükür için) secdeye kapandılar.[26] (Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, önceki (gördüğüm) rüyamın te'vili (yorumu)dur.[27] Doğrusu Rabbim o rüyayı gerçekleştirdi. Bana nice ihsanlarda bulundu. Böylece beni zindandan çıkardı. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra da O (Allah), sizi çölden (buraya) getirdi. Şüphesiz Rabbim, dilediğine lütfedicidir. Çünkü O, hakkıyla bilen, mutlak hüküm sahibidir."

101. "Rabbim, sen bana mülk (ve saltanat) verdin ve sözlerin (rüyaların) tâbirini öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Benim dünyada ve âhirette velîm (sahibim, gerçek dostum) sensin! Benim canımı müslüman olarak al ve beni sâlih (mü'min)ler arasına dahil et."[28]

(Her müslümanın en büyük arzusu, kâmil bir imanla Allah'a kavuşmak olmalıdır. Allahu Teâlâ da böyle istemektedir (3/102; 64/16). Bu da ancak Allah'ın emirlerine uygun yaşamakla mümkündür.)

102. (Ey Muhammed!) İşte bu, sana vahyettiğimiz, (senin görüp bilmediğin)

gayb haberlerindendir. Onlar (Yusuf'a yaptıkları) işlerde ittifak edip hile ve düzen kurarlarken sen onların yanında değildin.

103. Ama sen, ne kadar istesen/üstüne düşsen de, yine insanların çoğu iman edecek değillerdir.

104. Halbuki sen buna (peygamberlik görevini îfâya) karşı bir ücret istemiyorsun. O (Kur'an), âlemlere bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir.

105. Göklerde ve yerde (iman etmek için) nice âyet (delil) vardır ki onlar, (ibretle bakmayıp) ondan yüz çevirerek üstünden geçerler.

(Bu âyette yüce Allah, biz insanları yalnız duyu organlarıyla hareket ederek bakıp geçen varlıklardan olmamamız konusunda uyarıyor.)

106. Onların pek çoğu, Allah'a ortak (şirk) koşmaksızın inanmazlar.

(Yani insanların çoğu Allah'a inanır, O'nu inkâr etmezler. Fakat, O'nun yücelik ve sıfatlarını ve kâinattaki mutlak hâkimiyetini başka varlıklara verirler ve Allah'tan çok onlara bağlanırlar; böylece ortak koşmuş olurlar. (23/84-89) Bazen de Allah'ın istediği imandan ziyade şirk standartlarına/ölçülerine uygun olarak inanmışlar, kralın izin verdiği kadar inanmayı ve Allah'ın emri yerine onun emrini yerine getirmeyi yeğlemişlerdir (7/124-126; 20/-71; 26/49). Bu durumda ister farkında olsun ister olmasınlar, kralı Allah'tan üstün tutmuş ve şirk içinde iman etmiş olurlar ki bu durumda amelleri boşa gitmiştir (6/88, 39/65). İşte şirkin temelinde, Allah'tan başka varlıklara, hevâ ve hevesine kulluk, aynı zamanda Allah'ın birliğine ve yalnız O'na kul olmaya başkaldırı (17/42) vardır.) [Şirkin zıddı olan tevhid ve şirksiz iman için bk. 1/4; 4/116; 6/82; 25/-43; 31/13; 43/24-25]

107. Onlar, (bu halde yaşarken) farkında olmadıkları bir sırada Allah tarafından kendilerini kaplay(ıp çepeçevre kuşat)acak bir azap gönderilmesinden ya da kıyametin ansızın kopmasından emin midirler? [bk. 7/97-99]

108. De ki: "İşte benim yolum budur (Allah'ın dinine davettir). Ben, basîretle (bilerek, inanarak ve açık bir delil ile) Allah'a davet ederim ve bana uyanlar da (öyledir). Allah'ı tenzih eder (O'nu her türlü noksanlıklardan uzak tutar)ım. Ben (Allah'a) ortak koşanlardan değilim."

109. Senden önce, memleketlerin (şehirlerin) halkından kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını (peygamber) göndermedik. (İnanmayanlar acaba) yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? ‘Allah’ın emirlerine uygun yaşayanlar’ için âhiret daha hayırlıdır. Siz hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

110. Nihayet, o peygamberler (kavimlerinin inanmasından) ümitlerini kesip de kendilerinin yalancı çıkarıldıklarını düşündükleri sırada, (hep) onlara yardımımız gelmiştir; böylece (niyet ve tevbelerinden dolayı kurtulmalarını) dilediklerimiz kurtulmuş (inkârında ısrar edenler ise yok edilmişler)dir. Azabımız suçlular toplumundan geri çevrilmez.

111. Elbette temiz/gerçek akıl sahipleri için onların hayat hikayelerinde (büyük birer) ibret vardır. (Bu Kur’an) uydurulan bir söz değildir. Ancak o, önceki (ilâhî kitapların asıllarını) doğrulayan, her şeyi açıklayan (bir kitaptır), iman eden bir toplum için de bir yol gösterici ve rahmettir.

[1] Onlar rüyanı yorumlayarak on bir yıldızın kendilerine, güneşin annelerine, ayın da babalarına işaret olduğunu anlarlar.

[2] Yahut: İlâhî kitapların ve peygamberlerin sünnetlerinin inceliklerini ve hükmünü.

[3] Peygamberimiz buyurdu ki: “İnsanların hatırlarında olmayanı hatırlatarak onlara ipucu vermeyin, sonra yalan söylerler. Baksanıza, Yakub’un oğulları kurdun insan yiyeceğini düşünmezken o, kendilerine ‘onu kurt (gelip) yemesinden korkarım’ diye telkinde bulunduğu için, onlar da ‘Yusuf’u kurt yedi’ dediler.”

[4] Yakub gömleği yüzüne gözüne sürüp “Bu güne kadar bu kurt gibi ağırbaşlı yumuşak huylu bir kurt görmedim. Oğlumu yemiş de sırtındaki gömleği yırtmamış.” diye söylendi (Beydâvî).

[5] Sabr-ı cemîl, insanlara şikayette bulunmaksızın gösterilen sabırdır.

[6] Maliye bakanı Kıtfir (Fîrûzâbâdî, s. 148).

[7] 30 veya 33 yaşı (Celâleyn). Râzî de 33 yaşını kabul etmiştir (krş. 28/14). “40 yaşıdır” diyenler de 46/15. âyetini delil göstermişlerdir. Yiğitlik ve kemâl/olgunluk yaşları için “yaşı ve vucûdu büyüdüğü halde, aklı büyümeyene

‘sefih’, yaşı ve vücuduyla beraber aklî melekeleri de gelişen, olgun kimseye de ‘reşid’ denir” (Gazâlî, s. 49).

[8] İbni Abbas’ın beyanına göre, Hz. Yusuf’un gördüğü burhan; içinden geçen duygusuna karşı, babasının hayalini kendisine taaccüp eder şekliyle görmesidir. Hz. Yakub’u görünce zihnindeki olumsuz duygular silinmiştir (Semerkandî, III, 269).

[9] Bunun üzerine kadınlar Hz. Yusuf’a, “Sahibin olan hanıma itaat et.” demişlerdi.

[10] Dahhâk’a, “Hz. Yusuf’un iyiliği nedir?” diye sorulunca, “O, daima iyiliği, bütün hareketlerinde güzel ahlâkı tercih ederdi. Zindandaki hastaları ziyaret eder, muhtaç olanlara yardım toplayıp verir, mahzun olanların sıkıntısına ortak olurdu.” demiştir.

[11] Bir mucize olarak yemeğin cinsini (Beydâvî). Hz. Yusuf, bu soruya cevaptan evvel onları tevhide davet etmiş, onları kendi doğruluğuna ikna için ilim adamlarından üstün bilgiye sahip olduğunu söylemiş ve gaybı haber verme mucizesini göstermiştir.

[12] Putlara ve putlaştırılmış şahıs, ideoloji ve görüşlere, sahte tanrılara.

[13] Bütün beşerî hâkimiyetler ve yetkiler kayıtlı/sınırlıdır. Allah’ın hâkimiyeti ise şartsız ve sınırsızdır. Allah’a kulluk da O’nun hüküm ve hâkimiyetine teslim olmakla gerçekleşir. Âyet-i kerîmedeki Hz. Yusuf’un bu aydınlatıcı ifadesi şirki, putperestliği ve câhiliyeyi ayakta tutan sütunları temelinden sarsmış, aynı zamanda İslâm’ın temel hatlarını çizmiştir. [bk. 1/4; 53/23]

[14] Hz. Yusuf zindandan kurtulması için Allah’a yalvarsaydı, araya şeytan girmeyecek ve daha önce kurtulacaktı. O ise efendiden yardım istemekle hapsi yedi yıl daha uzadı ve toplam 12 yıl zindanda kaldı (Elmalılı, V, 45). [bk. 12/55]

[15] Bu âyette geçen ve “bir zaman” şeklinde tercüme ettiğimiz “ümmet” kelimesi, burada müddet mânasınadır.

[16] Vezir, bakan.

[17] Bu ve bundan sonraki âyete, söz kadının olarak “Ben onun (Yusuf’un) yokluğunda kendisine ihanet etmedim… Nefsimi de temize çıkarmıyorum…”

şeklinde de mâna verilmiştir.

[18] (bk. 12/76). Peygamberimiz'den nakledilen bir hadîs-i şerifte, "Allah rahmet eylesin kardeşim Yusuf, 'Beni bu ülkenin hazinelerinin başına getir.' demeseydi o anda iş başına getirilecekti. Fakat bu sözü onu bir sene geciktirdi." buyurmuştu. Çünkü bu istek farz değildi (Râzî, 13/269; Beydâvî; Âlûsî, XIII, 5; Elmalılı, IV, 2877-2881; Seyyid Kutub, VIII, 433-446; Muhammed Fuad, II, 1197-1198). 51. âyetteki anlama göre kadının kendini haklı göstermeye çalıştığı bir ifadesi vardır. Âyetlerde fazla ayrıntıya girilmemekle beraber 50. âyetteki elçinin 52. âyetle de yine Yusuf'a gittiği anlaşılmakta ve 52-53. âyette ondan getirdiği cevap üzerine de 54. âyette hükümdarın ona karşı güven duygusunun iyice kesinleşmiş olduğu görülmektedir. 52. âyetteki "ihanet etmem" sözünün kadına ait olması ihtimali zayıf gözükmektedir. Çünkü ihanetin meydana gelmemesi Yusuf'un ona direnmesinden dolayıdır.

[19] Hz. Yusuf bu görevi yürütürken bu sırada Azîz vefat etmiş, zevcesi Râil diğer adıyla Züleyha'yı melik Hz. Yusuf'a nikâhlamıştır.

[20] Yakub (as.) şeriatında, hırsızlık yapana el konulur, köle yapılırdı (Beydâvî).

[21] Katâde'den rivayetle Said b. Cübeyr der ki: "Hz. Yusuf çocukluğunda, annesinin telkinleri ve öğretmesiyle anne tarafından dedesinin putunu çalıp kırarak pisliğe atmıştı" (Beydâvî; Râzî, XIII, 303; Celâleyn).

[22] Hz. Yusuf'u, öz kardeşi Bünyamin'i ve Mısır'da kalan diğer büyük kardeşlerini de.

[23] Beydâvî.

[24] Beydâvî.

[25] Buradaki annesi, Hz. Yusuf'un teyzesi olan üvey annesidir, o vakit öz annesi ölmüştü (Beydâvî).

[26] Secde etme konusunda bazıları bunun Hz. Yusuf için ubûdiyet/ibadet secdesi değil, o devirde yere kapanarak böyle bir selamlama şekli olduğunu söylemişlerdir. Fakat bunun ilk karşılaşmada yapılması gerekirken böyle olmadığı için bunu, Allah'a şükür secdesi olarak anlamak daha uygundur. [bk. Beydâvî, Elmalılı, IV, 2925-26]

[27] Bu ortaya çıkış kırk sene sonra olmuştur (Kurtubî, IX, 29).

[28] Rivayete göre Hz. Yusuf 120 yaşında iken, babası Hz. Yakub'dan 23 sene sonra vefat etti. Mısırlılar çok sevdikleri için onu kutsal saydıkları Nil'in Mısır girişine defnettiler ki Nil'i ziyarette o da ziyaret edilmiş olsun. Sonra Musa (as.), İsrâiloğulları ile beraber Mısır'dan Filistin'e giderken onu da mermer tabutunun içinden alıp Kudüs'e götürdü ve babası Yakub'un yanına defnetti (Beydâvî; Elmalılı, IV, 2928).

13. Ra'd Sûresi

Bu sûrenin Mekkî mi, Medenî mi olduğu ihtilaflıdır. Sûrenin muhtevasına bakarak Mekke döneminde nâzil olduğunu söyleyenlerin görüşü daha ağırlık kazanır. 43 âyettir. Ra'd, "gök gürültüsü" demektir. 13. âyetinde gök gürültüsünün (Ra'd'ın) Allah'ı tesbih ettiği anlatılmış ve adı geçen kelime bu sûreye ad olmuştur.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ. Bu (okuna)nlar Kitab'ın âyetleridir. Sana Rabbinden indirilen (Kitab) haktır (gerçektir). Fakat insanların çoğu inanmazlar.

2. Gökleri görebileceğiniz (veya görüp durduğunuz gibi) bir direk olmaksızın yükselten, sonra Arş'ı hükmü altına alan, her biri belli bir vakte kadar ak(ıp hareket ed)en güneş ve ay(ı emrine gör)e boyun eğdiren, işleri (düzenli bir şekilde) yöneten Allah'tır. Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için âyetleri geniş geniş açıklar. [bk. 7/54; 36/38]

3. O, yeri yayıp döşeyen, orada sabit dağları ve nehirleri var edendir. O, bitkilerin hepsinden kendi içlerinde (erkek ve dişi) iki eş olarak yaratan, gündüzü (kısaltıp) geceyle bürüyüp örtendir. Doğrusu bunlarda, iyice düşünen bir toplum için elbette (birçok) âyetler (delil ve ibretler) vardır.

4. Yeryüzünde birbiriyle komşu kıtalar, (ve onlarda) üzüm bağları, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki (bunların hepsi) bir tek su ile sulanır. Halbuki meyvesinde(ki tat bakımından) onların bir kısmını diğerlerinden üstün tutuyoruz. Doğrusu bunda aklını kullanacak bir toplum için elbette (birçok) âyetler (delil ve ibretler) vardır.

5. Eğer (inkârcıların seni yalanladıklarına) şaşıyorsan, asıl şaşılacak olan, onların: “Toprak olduğumuz zaman, gerçekten biz yeniden mi yaratılacağız?”[1] sözleridir. İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. Bunlar (kıyamet gününde) boyunlarında halkalar olan kimselerdir. Onlar ateş ehli (cehennemlik)tirler. Onlar orada ebedî kalacaklardır. [krş. 46/33]

6. (Şu da şaşılacak bir haldir ki müşrikler) senden, ‘iyilik ve mutluluk’ yerine önce kötülüğün, (azabın, dünyada) acele gelmesini isterler. Halbuki onlardan önce, (cidden nice) ‘ibret alınacak cezalar’[2] gelip geçti. Şüphesiz Rabbin, zulümlerine rağmen insanlara karşı mağfiret sahibidir. Bununla beraber, (unutmayın ki) Rabbinin azabı çok çetindir.

7. İnkâr edenler: “Ona, Rabbinden bir âyet (mucize) indirilseydi ya!” derler. (Resûlüm! Bil ki) sen ancak uyarıcısın, her toplumun da bir yol göstericisi (davet edeni) vardır.

8. Allah her dişinin neye gebe olacağını, rahimlerin (içindeki ceninin kalmasında ve gelişmesinde) neyi eksiltip neyi artırdığını bilir. O’nun yanında her şey bir ölçüye göredir. [bk. 21/34; 23/13-14; 39/6]

9. O, görünmeyeni de görüneni de bilendir. O çok büyük, çok yücedir.

10. Sizden sözü gizli tutanla onu açığa vuran, gece (karanlıklarında) gizlenenle, gündüzün ortalıkta dolaşan (O’nun bilmesi bakımından) aynıdır. (O hepsini bilir ve görür.)

11. O (insanoğlu)nun önünde, arkasında takip eden (melekler) vardır ki Allah’ın emriyle onu korurlar. Muhakkak ki bir toplum özlerini (iç dünyalarını ve güzel ahlaklarını) değiştirip bozmadıkça, Allah da onların durumunu değiştirip bozmaz.[3] Allah (emirlerinden yüz çeviren) bir kavme bir kötülük dileyince, artık onu geri çevirecek yoktur. Onlar için O’ndan başka bir velî (koruyup yardım eden) yoktur.

12. O, size hem bir korku hem de (yağmur için) bir ümit olarak şimşeği gösteren, (yağmurlarla yüklü) ağır bulutları meydana getirendir.

13. Gök gürlemesi O’nu hamd ile tesbih eder, melekler de O’ndan korkmaları dolayısıyla tesbih ederler. O (inanmaya)nlar, Allah hakkında tartışıp dururlarken, O yıldırımları gönderir de onları dilediğine çarptırır. O karşılık darbesi pek çetin olandır. [bk. 17/44]

14. Geçerli olan yalvarma (ve davet) ancak Allah’adır. O’nu bırakıp da yalvardıkları/taptıkları ise onlara hiçbir şekilde karşılık vermezler. Öyle ki onların durumu, ellerini suya doğru (boşlukta) açıp da suyun ağzına ulaşmasını bekleyen birinin durumuna benzer; oysa bu durumda o (su) ona asla ulaşmaz. İşte küfre sapanların duası “hedefsiz ve boşuna gitmekten” ibarettir.

(Buna rağmen müşrikler/putperestler, birtakım putlara veya putlaştırdıkları varlıklara sığınmakta, sevinç, keder, dilek ve şikayetlerini anlatmakta, insanları onların etrafında birleşmeye çağırmakta ve onlara bağlılıklarını göstermek için çeşitli âyinlerde bulunmaktadırlar.)

15. Göklerde ve yerde bulunanlar ve onların gölgeleri de ister istemez, sabah akşam Allah’a (ve O’nun mükemmel nizamına) secde eder(ler). [bk. 16/48][4]

16. (Resûlüm!) “Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?” de. (Susarlar.) De ki: “Allah’tır.”(O halde) de ki: “O’nun dışında, kendilerine bile bir fayda ve zarar vermeye güçleri yetmeyen birtakım velîler (mâbudlar) mı edindiniz?” Yine de ki: “Kör ile gören veya karanlıklar ile aydınlık bir olur mu?” Yoksa Allah’a, O’nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlara benzer mi göründü? De ki: “Her şeyi yaratan ancak Allah’tır. O birdir, mutlak galip ve her şeye hükmedicidir.”

17. (O) gökten su indirir ve vadiler kendi hacmince (sel olup) akar, sel, suyun üstünde kabaran köpüğü/çer çöpü alıp götürür. Bir de ziynet veya bir eşya yapmak için ateş yakıp erittikleri (madenî) şeylerden de onun gibi bir köpük (posa) meydana gelir. İşte Allah, hak ile batılı bu tarz benzetme(ler) ile anlatır. Köpük (hiçbir işe yaramaz) yok olup gider. İnsanlara fayda veren (esas) şeye gelince, o, yeryüzünde kalır. İşte Allah (bu köpük, çer çöp gibi kalpteki her türlü batıl fikirler, şüpheler, fitneler ve taraftarları terkedilsin, yerine Kur’an hâkim olsun diye) böyle misaller verir.[5]

18. Rablerinin çağrısına uyanlar için (mükâfatın) en güzeli vardır. O’nun çağrısına (uyup) gelmeyenler ise yeryüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikte bir misli daha kendilerinin olsa (Allah’ın azabından kurtulmak için) onu fidye verirlerdi. İşte onlar var ya, hesabın en kötü/en şiddetlisi onlar içindir, varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü bir yataktır!

19. Şimdi Rabbinden sana indirilen (vahy)in gerçekten hak olduğunu bilen kimse, bunu göremeyen (kör) kimse gibi midir? Ancak akıl sahipleri iyice

düşünüp öğüt alırlar.

20. (İşte) onlar; Allah'ın (Rabliğini kabul ve O'na kulluk) ahdini yerine getirenler ve antlaşmayı bozmayanlardır.

21. Onlar, Allah'ın ilişki kurulmasını (gözetilmesini) emrettiği (akrabalık, İslâmî dostluk ve birlik gibi) şeyleri gözeten, Rablerine saygılı olan, kötü hesaptan da korkanlardır.

22. Onlar, (yalnız) Rablerinin rızasını dileyerek (nefislerine zor gelen şeylere) dayanan, namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayanlar ve kötülüğü iyilikle giderenlerdir. İşte (bu dünya) yurdun(un iyi) sonucu onlarındır.

23. (O da) Adn cennetleridir ki oraya, babalarından, eşlerinden ve nesillerinden sâlih olan (Allah'ın rızasına uygun yaşayan)lar beraber girerler. Melekler de her bir kapıdan onların yanına girerler. [bk. 40/8]

24. (Melekler: "Din uğruna dünyanın zevk ve zorluklarına karşı) sabretmenizden dolayı size selam olsun, (dünya) yurdun(un iyi) sonucu ne güzel!" (derler.)

25. Ama (İslâm'ın esaslarına uyma anlamında söylediği şehadet kelimesiyle) Allah'a verdikleri sözü, iyice pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın birleştiril(ip ayrılmamasını ve gözetil)mesini emrettiği şeyleri (Rab-Allah, din-ahlâk, din-dünya, dünya-âhiret arasındaki bağları) kesip ayıranlar, yeryüzünde (dinin esaslarını tanımayarak) bozgunculuk yapanlar, işte lanet onlaradır, kötü yurt (olan cehennem) de yine onlaradır. [krş. 2/27]

26. Allah dilediği kimsenin (niyet ve amellerine göre) rızkını genişletir ve (dilediğini de) daraltır. (O inkârcılar,) dünya hayatıyla sevinmekle yetinirler. Halbuki dünya hayatı, âhiret (hayatı) yanında geçici bir faydalanmadan başka bir şey değildir. [bk. 87/16-17]

27. Küfre sapanlar/inkâr edenler: "Rabbinden ona (Muhammed'e) bir mucize indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: "Allah dilediğini (arzu ve yaşantılarının gereği) sapıklıkta bırakır, kendisine yönelenleri de doğru yola iletir."

28. O (Allah'a yönele)nler, iman eden ve Allah'ı anmakla kalpleri huzura kavuşan kimselerdir. Şunu iyi bilin ki gönüller (ancak) Allah'ı anmakla huzura kavuşur.

(Allah’ı istiğfâr ve tevhid ile anmanın yanında en büyük zikir Kur’an’dır ki o da onu hem okumak hem de emirlerini hayata hâkim kılmakla olur. O zaman fikir, gönül ve hayat huzura erişir. Yoksa, gayesi gerçekleşmeyen zikirlerle kalp ve hayat huzursuzluktan kurtulamaz. Allah’ın zikrini kalbine, fikrine ve hayatına geçiremeyenler, dalları sulanan fakat köklerine su ulaşamayan ağaçlar gibi olurlar. Şu da hadîs-i şerîfle sabittir ki (özetle:) “Kim Allah’a itaat etmişse, farz ibadetleri yerine getirmişse Allah’ı zikretmiş olur. Fakat haramlardan kaçınmayan kimse namazı, orucu, haccı, zekâtı çok olsa da, Allah’ı zikretmemiş olur.” Ayrıca beslenme eksikliği, zehirli gıdalar ve mikropların vücut sağlığımızın düşmanı olup onu tahrip etmesi gibi, ibadetsizlik, Allah’ı zikretmemek ve günahlar da ruh sağlığını tahrip eder. Şeytan da bunu unutturmak için daha fazla oyun ve eğlenceye daldırır.) [bk. 20/124-126; 39/22-23, 45]

29. İman edip sâlih amel işleyenlere ne mutlu! Zaten dönülecek en güzel yer onların (olacak)tır.

30. (Ey Muhammed!) Böylece seni, kendisinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği (son peygamber olarak bütün) bir ümmete gönderdik ki sana vahyettiğimiz (Kur’an’)ı onlara okuyasın. Çünkü onlar (“O da kimdir?” diye) Rahmân’ı inkâr ederler. De ki: “O benim Rabbimdir. O’ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Ben ancak O’na dayanıp güvendim. Sonra yönelişim de ancak O’nadır.” [bk. 16/63]

31. Eğer Kur’an, (dedikleri gibi bir kitap) olsaydı da, (okuyunca) onunla dağlar yürütülse veya onunla yer yarılıp parçalansa ve onunla ölüler konuşturulsaydı (iman etmeyen yine iman etmezdi). Ama (Kur’an bunlar için inmemiştir), bütün işler Allah’a aittir. İman edenler (kâfirler hakkında) daha bilmediler mi ki[6] eğer Allah (kulları iradelerine bırakmayıp da) dileseydi, bütün insanları doğru yola iletirdi?[7] (Allah’ın emirlerinden yüz çevirip) küfre sapanlara gelince, Allah’ın vaadi (kıyamet) gelinceye kadar; yaptıkları işler yüzünden ya kendilerine şiddetli bir felaket gelecek veya (o felaket) yurtlarının/evlerinin yakınına inip duracaktır. Şüphesiz ki Allah vaadinden dönmez. [bk. 14/47]

32. Andolsun ki senden önce nice peygamberlerle alay edildi. Ben de o küfre sapanlara (önce imtihan için) mühlet verdim, sonra onları (azabımla) yakalayıverdim. Benim azabım nasılmış (gördüler)! [bk. 22/48]

33. (Durum böyle iken) her nefsin kazandığını görüp gözeten (yüce Allah)

herhangi bir kimse gibi midir? Ama onlar Allah’a ortak koştular. (Varlıkları yüceltip onlara bağlandılar.) De ki: “Onları isimlendirin (onlar necidirler?) Yoksa yeryüzünde (Allah’ın) bilmediği şeyi mi O’na haber veriyorsunuz?” Yahut sırf görünüşte bir laf olsun diye mi (söylüyorsunuz)? Hayır! (Hiç biri değil) doğrusu, inkâr edenlere düzenbazlıkları süslü (ve hoş) göründü de bu yüzden doğru yoldan alıkonuldular. Allah, kimi (niyet ve ameline göre) sapıklığında bırakırsa artık ona doğru bir yol gösteren yoktur.

34. Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Âhiret azabı ise daha ağırdır. Onları Allah’(ın azabın)dan hiçbir koruyucu da yoktur.

35. Takvâ sahiplerine (Allah’ın emrine uygun yaşayan/aykırı davranmaktan sakınanlara) vaadedilen cennetin anlatımı/özelliği (şudur): Onun alt tarafından ırmaklar akar, yiyecek (yemişleri) ve gölgeleri devamlıdır. İşte (günahlardan) korunanların sonu (budur). Küfre sapanların sonu da ateştir.

36. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilen (Kur’an) ile sevinirler. Fakat gruplar içinde onun bir kısmını inkâr eden/kabul etmeyen kimseler de vardır. (Resûlüm!) De ki: “Bana ancak Allah’a kulluk etmem ve O’na asla ortak koşmamam emredildi. Sizi, ancak O’na çağırıyorum. Dönüş(ümüz) de ancak O’nadır.”

37. Böylece (biz, bir hikmet gereğince) onu (Kur’an’ı) Arapça bir hüküm olarak indirdik. Eğer sana bu ilim geldikten sonra onların arzularına uyarsan Andolsun ki Allah’ın cezasından seni koruyacak ne bir yardımcın ne de bir koruyucun vardır.

38. Andolsun ki (biz) senden önce de (senin gibi) peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah’ın izni/emri olmadıkça hiçbir peygamberin bir âyet (ve mucize) getirmesi mümkün değildir. (Allah katında) her vakit için bir yazı, bir hüküm vardır. (Son vahiy olan Kur’an’da da her çağın anlayacağı bir hüküm ve mesaj vardır.)

39. Allah, dilediğini yok eder ve (dilediğini) bırakır. Çünkü Ana Kitab (vahyin kaynağı) O’nun katındadır.

(Kâinatta olan her şey ve her olay, yüce Allah’ın ilmi, takdiri, izni ve dilemesiyledir.)

40. Onlara vaadettiğimiz (azab)ın bazısını sana göstersek de veya (bu azabı sana

göstermeden önce) senin canını alsak da, sana düşen sadece tebliğ etmektir. Hesap görmek ise ancak bize aittir.

41. (O kâfirler) biz(im kudretimizle) yeryüzüne gelip onu etrafından eksilttiğimizi görmediler mi?[8] (Her şeye) Allah hükmeder. O'nun hükmünü takip edecek (bozacak veya geri çevirecek) yoktur. O, hesabı çarçabuk görendir.

42. Onlardan önceki ümmetler de (peygamberlerine) hile yapmış (ve tuzak kurmuş)tu. Bütün tuzaklar (hakkındaki takdir ve ceza) yalnız Allah'a aittir. (O) herkesin kazandığını bilir. Kâfirler (bu dünya) yurdunun sonu kimindir, bilecekler! [bk. 8/30; 27/5055]

43. Küfre sapanlar/inkâr edenler: "Sen, gönderilmiş (hak bir peygamber) değilsin." derler. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında (ilâhî) Kitab'ın ilmi bulunanlar yeter."[9]

[1] İçerisinde böyle birbiriyle alakalı iki istifham (soru) hemzesinin bulunduğu âyetler 11 tanedir. Âyette görüldüğü gibi ilki kabul anlamında, ikincisi ise kabul etmeme anlamında bir sorudur.

[2] Sicistânî, s. 93.

[3] "Bilmez misin ki kat'î bir düsturdur bu Hak'ça / Bir kavmi bozmaz Allah, onlar bozulmadıkça" (M. Âkif). Veya "onlar özlerindeki (kötü halleri)ni (iyiye) değiştirmedikçe Allah da onları değiştirmez" (Elmalılı, IV, 2964). Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, yüce Allah insan ve toplum iradesini; iyiyi ve güzel ahlâkı, yani İslâm'a uygun yaşayışı veya bunların aksini seçme konusunda serbest bırakmış, buna göre de karşılık takdir etmiştir. Aynı zamanda toplumun yöneticileri de kendilerinin bir örneği olduğundan, Peygamber Efendimiz'in: "Siz nasılsanız öyle idare edilirsiniz." diye buyurduğu mübarek sözlerini de göz önünde tutarak, önce toplum fertlerinin, güzel ahlâk yönünden gelişmiş olması lazımdır. [bk. 8/53 ve dipnotu; 16/36]

[4] Secde âyeti konusunda bk. 7/206.

[5] Batıl taraftarı kâfir ve münâfıklar için verilen bazı misaller için bk. 2/8-20, 204-206; 4/141-145; 24/39-40; 63/3-4.

[6] Âyet-i kerîmedeki "yey'es" kelimesi Havâzin ve Naha' kabileleri dilinde "bilmek" mânasınadır (Celâleyn).

[7] Allah dileseydi mutlaka her şey O’nun dilediği gibi olurdu. Fakat Allah, imanı ve küfrü bildirdi. Kullara da onun seçimi için irade verdi ve sorumluluk yükledi. [krş. 16/37]

[8] Bu eksilme, bazen mağlup olunan harplerle, bazen de yere batıran depremler ve yer kaymaları sebebiyle veya yerkürede meydana gelen olaylar neticesinde iki kutup bölgesinden dünya hacminin eksilmesi şeklinde olabilir. Her şey, Allah’ın takdiri, kanunu gereğidir. Cenâb-ı Hakk’ın müslümanlara fetih ve yardımı ile kâfirlerin diyarları gitgide küçülecek, İslâm yeryüzüne bütünüyle hâkim olacaktır. Âyette buna işaret vardır. (Beydâvî).

[9] Ehl-i Kitab’ın âlimleri Hz. Peygamber’in hak peygamber olduğunu biliyorlardı. [bk. 7/157; 26/197]

14. İbrahim Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 52 âyettir. 28, 29 ve 30. âyetlerinin Medine döneminde inmiş olduğu rivâyet edilir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (Kur’an, öyle) bir Kitab’dır ki onu sana; insanları Rablerinin izniyle (her türlü kişisel ve toplumsal) karanlıklardan aydınlığa; eşsiz galip ve övgüye layık olan (Allah’)ın yoluna çıkarman için indirdik. [krş. 16/44, 89]

(Düşüncelerin değil, şehvetperestliğin, maddeperestliğin, erkek ve kadın pazarlamacılığının, içki, faiz ve tefeciliğin, çıkarcılık yarışının hâkim olduğu, kendilerine dokunulmazlık öngörülen/verilen kişi ve kral tanrıların hâkimiyet kurduğu devirlerin karanlıklarından aydınlığa çıkarmak için yüce Allah, bu Kur’an’ı indirmiştir. Böylece insanlığın asıl aydınlığa geçişi, toplumun nizamı, sosyal düzeni ve adaleti Kur’an’la olmuş ve toplumda ilâhî hâkimiyet de yine Kur’an’la sağlanmıştır. Çünkü Kur’an hayat nizamı, dünya ve âhiret saadeti için gelmiştir (2/257). Kur’an hayata rehber oldukça bu aydınlık devam edecektir.)

2. O Allah ki göklerde olan ve yerde olan şeyler(in hepsi) ancak O’nundur. (Uğrayacakları) şiddetli azaptan dolayı vay küfre sapanların haline!

3. O (küfre sapa)nlar, âhirete tercih ettikleri dünya hayatını severler. (İnsanları)

Allah’ın yolundan alıkoyarlar ve onu (o yolu) eğri (ilerlemeye mânî/tutucu) göstermek isterler. İşte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler. [bk. 3/99; 7/45, 86; 11/17]

4. Biz her peygamberi, (kitabımızı) apaçık anlatsın diye ancak kendi halkının diliyle gönderdik. Artık Allah, dilediğini (amellerinin gereği olarak) sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, eşsiz güç, mutlak hüküm ve hikmet sahibidir.

5. Andolsun ki biz Musa’yı da: “Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah’ın (gerek kendilerinin, gerek başkalarının başlarına getirdiği felaket ve nimet) günlerini hatırlat.” diye âyet (ve mucize)lerimizle gönderdik. Bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için âyetler (ders verici işaretler) vardır.

6. Hani, Musa kavmine: “Allah’ın size bahşettiği nimetleri hatırlayın. Kadınlarınızı (kızlarınızı) sağ bırakıp da oğullarınızı boğazlayarak sizi işkencenin en kötüsüne çarptıran firavun tâifesinden sizi O kurtardı. Bunda (size) Rabbinizden büyük bir imtihan vardır.” demişti. [bk. 7/126]

(Dünyanın çeşitli yerlerinde İslâm’ın sesinden ve onun fertler üzerinde hâkimiyet kurmasından rahatsız olunmuş, bundan dolayı da müslümanlara çeşitli zulüm ve işkenceler yapılmış, kısıtlamalar getirilip baskı altında bulundurulmaya çalışılmıştır.) [bk. 28/4]

7. Hani Rabbiniz, (size) şöyle bildirmişti: “Andolsun ki eğer şükrü yerine getirirseniz, elbette size (nimetimi) artırırım. Eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok çetindir.” [krş. 2/152; 18/29; 47/15]

(Allah’a karşı şükrü yerine getirmek; emirlerine itaat, zikir ve verdiğinden vermekle gerçekleşir. Şükrü yerine getirmek, Rabb’ın rahmetinin, şefkat ve iltifatının şükür sahibine yönelmesini sağlar, basireti açar. Şükrü yerine getirmek, nimetleri verenin tanındığına ve kalpteki imanın dinamikliğine işarettir/delildir. Yediğimiz, içtiğimiz helal rızıklar son derece kıymetli bir hazine olduğu halde, şükrü yerine getirmeme/şükürsüzlük, onları, hayvânî zevklerin tatmin edildiği ve sorumluluğu ağır olan nesneler haline getirir. Şükürsüzlük nankörlüğe, nankörlük ise nimetin er geç elden gitmesine, helak ve azaba sebep olur.) [bk. 2/152-153]

8. Musa yine dedi ki: “Eğer siz ve yeryüzünde olanların tamamı, toptan nankörlük etseniz bile, şüphesiz ki Allah zengindir (hiçbir şeyinde noksanlık

olmaz). O, hakkıyla övülmeye lâyıktır.” [bk. 39/7]

9. Sizden önce geçenlerden Nuh, Âd, Semûd kavminin ve onlardan sonra (isim ve sayılarını) ancak Allah’ın bildiği kavimlerin haberleri size gelmedi mi? Peygamberleri, onlara mucizeler getirdi de onlar ellerini onların (o resûllerin) ağızlarına karşı çevirip: “Biz, sizinle (bize tebliğ için) gönderilmiş olan her şeyi inkâr ettik. Çünkü (sizin) bize yaptığınız davetin mahiyetinden derin bir şüphe ve endişe içindeyiz.” dediler.

10. Peygamberleri de (onlara): “Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı şüphe (içindesiniz)? Halbuki O, günahlarınızı bağışlamak ve sizi belirlenmiş bir vakte kadar bırak(ıp yaşat)mak için (hak dine) çağırıyor.” dediler. (Onlar da:) “Siz de bizim gibi bir insandan başka (bir şey) değilsiniz; bizi atalarımızın taptıkları (tanrıları)ndan vazgeçirmek istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık/ olağanüstü bir delil getirin.” demişlerdi.

(Son iki âyette görülüyor ki gerek kâfir, gerek müşrik, gerek münâfık toplum veya gruplar, Allah’a gereği gibi inanmadıkları için peygamberlerin Allah’tan getirdikleri hakikatler karşısında büyüklenip inanmayı kabullenemediklerinden, kâh öfkelenip yumruk halinde parmaklarını ısırmışlar (3/119) kâh yapılan tebliği ve tevhîde daveti işitmemek için parmaklarıyla kulaklarını kapamışlardır (71/7). Mekkeliler’den Kur’an karşıtları, ya Hz. Peygamber’den gizlenmişler, kaçmışlar (11/5; 9/127) veya“Kur’an’ı dinlemeyin, dinletmeyin onu düşündürmeye fırsat vermeyin, bunun için de, gürültü şamata yapın” (41/26), demişler, bunu yaygınlaştırmaya çalışmışlardır. Burada da aynı eylemin bir benzeri görülmektedir. Bütün devirlerde bu grupların, yüce Allah’tan gelen hakikatleri açık veya gizli susturma kin ve planları görülmüştür.)

11. Resulleri de onlara dediler ki: “(Evet) biz de sizin gibi sadece birer insanız. Fakat Allah, kullarından dilediğine nimetini lütfeder. Allah’ın izni olmadan bizim, size (istediğiniz gibi, kesin) bir delil (ve mucize) getirmemize imkân yoktur. İnananlar artık ancak Allah’a güvenip dayansın(lar).”

12. “(O,) yollarımızı bize dosdoğru göstermişken, biz ne diye Allah’a güvenip dayanmayalım? Bize yaptığınız eziyete karşı elbette dayanıp direneceğiz (yılmayacağız). O halde tevekkül eden (mü’min)ler, yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.”

13. İnkâr edenler, peygamberlerine: “Andolsun ki ya sizi yurdumuzdan çıkarırız

ya da mutlaka milletimize (dinimize) dönersiniz.” dediler. Rableri de onlara şöyle vahyetti: “O zalimleri muhakkak helak edeceğiz.”

(Allah’ın dinine ve peygamberine karşı cephe alan küfür grubu, mü’minlere dinlerini yaşama yollarını kapamak ve onları sindirmek için her ne kadar kötülük yapma planları hazırlasalar da Allah’ın planı hepsine galip gelecektir.) [bk. 2/120]

14. “Ve onlardan sonra o yere sizi yerleştireceğiz. Bu (sözüm, benim yücelik) makamımdan korkan ve tehdidimden sakınanlar içindir.”[1]

15. (Peygamberler, kendilerine düşman olanlara karşı Allah’tan) yardım (ve zafer) istediler; (Allah’ın yardımı üzerine) her inatçı zorba perişan olup hüsrana uğradı.

16. (Bunun) ardından da (onlara) cehennem vardır. (Orada onlara) irinli su içirilir.

17. Onu zorla yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve her taraftan ona ölüm gelecek (her yerinden ölümü hissedecek). Ancak yine de ölmeyecek. (Bunun) ardından da (bitmez tükenmez) şiddetli bir azap vardır. [bk. 18/29; 47/15]

18. Rablerini inkâr edenlerin/küfre sapanların durumu şudur: Onların yaptıkları (iyi) işler, tıpkı fırtınalı bir günde rüzgarın şiddetle savurduğu bir kül (yığının)a benzer. (Onların) kazandıklarından hiçbir şey ellerine geçmez. İşte, (haktan) uzak olan sapıklık budur. [bk. 3/117]

(Rabbi tanımak; O’na iman edip emirlerini kabullenip samimi olarak teslim olmaktır.)

19-20. Allah’ın gökleri ve yeri hakkıyla (yerli yerince) yarattığını (düşünüp gerçeği) görmedin mi? Eğer (O) dilerse sizi giderir (yerinize imanlı ve itaat eden) yepyeni bir halk getirir. Bu da Allah’a güç değildir. [bk. 5/54; 6/89; 47/38]

21. (İnsanların) hepsi Allah’ın huzuruna çıkacaklar; güçsüzler tâifesi, büyüklük taslayan (yönetici ve önder)lere: “Doğrusu biz (dünyada dine aykırı işlerde) size uymuştuk, şimdi siz, Allah’ın azabından (herhangi) bir şeyi bizden giderebilir misiniz?” diyecekler. Onlar da: “Eğer Allah bizi doğru yola eriştirseydi, biz de sizi doğru yola götürürdük. Artık sızlansak da sabretsek de bizim için birdir;

kaç(ıp sığınıl)acak bir yerimiz yoktur.” derler. [bk. 7/38-39; 33/66-68; 40/47-48]

22. İş bitirilince (kullara ait ilâhî hüküm verilince) şeytan (cehennemdekilere): “Doğrusu Allah size gerçeği vaadetmişti, ben de size (‘istediğiniz gibi yaşayın, korkmayın, âhiret yoktur’ diye) vaadetmiştim.[2] Sonra sözümden cay(ıp sizi yüzüstü bırak)tım. Benim sizin üzerinizde hiçbir hâkimiyetim/baskı gücüm yoktu. Ben sizi sadece (inkâr ve isyana) çağırdım, siz de hemen bana uyup geldiniz. O halde (kusuru bana yükleyip) beni kınamayın, kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Esasen evvelce beni (Allah’a) ortak tutmanızı (Allah yerine bana tapmanızı)[3] da kabul etmemiştim.” der. Elbette (böyle) zalimlere, pek acıklı bir azap vardır. [bk. 4/117-120; 59/16]

23. İman edip de sâlih (sevaplı) ameller işleyenler, Rablerinin izniyle, içinde devamlı kalacakları, alt tarafından ırmaklar akan cennetlere konulacaklar.[4] Orada (birbirlerine) dilek, iltifat ve duaları “selâm”dır (esenlik dilemektir). [krş. 36/55-58]

24. Görmedin mi! Allah nasıl bir benzetme yaptı: (Tevhid ve şehadet olarak)[5] güzel söz, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.

(Bu âyet-i kerîmede geçen “güzel söz”ü Allahu Teâlâ, bizim anlamamız için, kökü sağlam, sabit, yıkılmayan, kurumayan, dalları yer ve gök semasını tutmuş, meyvesi güzel olan bir ağaca benzetmektedir. Müfessirlerin açıklamasına göre, bu güzel söz; “kelime-i tevhid/kelime-i şehadet”, bu ağaç ise “mârifetullah” ağacıdır. Benzeyen, benzetilenin özelliğini taşır. Bu bakımdan mârifetullah (Allah bilinci) ağacı kimin kalbine dikilir, orada ne kadar kuvvetli kök salar ve ne kadar güzel gelişip meyvelerini verirse o insan artık özüyle, sözüyle, ahlâk ve davranışlarıyla kemâle ulaşır. Allah’a kulluk görevini yerine getirir, şirkten ve tâğûttan uzaklaşır. Yalnız Allah’ın rızasına uygun iş ve hareketlerde bulunur. Bu sayede de dünya ve âhiret saadetini hazırlamış olur. [bk. 22/24] Aşağıdaki âyet-i kerîmede belirtildiği gibi kalpte/düşünce ve duygudaki kötü kelime ise küfür olup Allah’ı ve O’nun hüküm ve hâkimiyetini tanımama sözüdür ki her türlü fitne, fesat, musibet ve felâketin kaynağı olup bu da dünya ve âhiret bedbahtlığına sebep olur.)

25. Ki o (ağaç), Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Allah insanlara düşünüp ibret alsınlar diye (işte böyle) misaller verir.

26. (Küfür ve inkârcılık gibi) kötü bir sözün (ve sahibinin) durumu da (gövdesi) yerin üstünden kolayca kesilip koparılan, bu sebeple yerinde durması mümkün olmayan kötü bir ağaç gibidir.

27. Allah (şirk ve tâğûtu reddederek) iman edenleri, dünyada ve âhirette[6] sağlam bir söz (olan kelime-i şehadet) üzere sabit tutar. Allah (küfre sapan) zalimleri de sapıklıkta bırakır/saptırır. Allah dilediğini yapar. [bk. 2/256 ve dipnotu; 4/48; 5/72]

28-29. Allah'ın nimetini, nankörlükle/küfürle değiştirenleri ve halklarını helak yurduna yani cehenneme sürükleyenleri görmedin mi? Onlar(ın hepsi) oraya girecekler. Orası ne kötü bir duraktır!

30. Onlar, (insanları) Allah yolundan saptırmak için O'nun yerine birtakım denk (varlık ve şahıs)lar koy(up Allah yerine onlara bağlanmayı sağla)dılar. De ki: "(Şimdilik dünyada) eğlenin, hiç şüphe yok ki dönüşünüz ateşedir." [bk. 2/165; 10/70]

31. İman eden kullarıma söyle: Namazı dosdoğru kılsınlar, içinde ne bir dostluğun ne alışverişin bulunduğu bir gün gelmeden evvel, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) gizli ve açık olarak infak etsin (harcasın)lar.

32. Allah, gökleri ve yeri yaratandır, semadan yağmur indirip onunla sizin için rızık olarak meyve (ve mahsul)ler çıkarandır, emri ile denizde akıp gitmesi için gemileri istifadenize veren, ırmakları da istifadenize verendir.

33. Âdetleri üzere (düzenli bir şekilde yörüngelerinde) seyreden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunan, geceyi ve gündüzü size faydalı kılan O'dur. [bk. 7/54; 25/13; 36/37-40; 39/5]

34. (O Allah), kendisinden isteyebileceğiniz her şeyden[7] size verdi. Öyle ki Allah'ın nimetini sayacak olsanız, sayamazsınız. (Buna rağmen) doğrusu insan (yine de) çok zalim, çok nankördür.

35. Hani İbrahim (hanımı Hacer ile oğlu İsmail'i Mekke yöresine yerleştirip) şöyle demişti: "Ey Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl,[8] beni ve oğullarımı heykellere/putlara tapmaktan uzak tut."

36. "Ey Rabbim! Çünkü onlar (putlar), insanlardan bir çoğunun sapmasına sebep

oldular. Artık kim bana uyarsa, işte o bendendir. Kim de bana karşı gelirse (onu sana bırakırım). Şüphesiz sen çok bağışlayan, çok merhamet edensin.”

37. “Ey Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin mukaddes evin (olan Beytullah’ın) yanında, ekinsiz (çorak) bir vadiye yerleştirdim. Ey Rabbimiz! Namazı ikâme etsinler (orada diye böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının[9] gönüllerini onlara meylettir ve onları (çeşitli) meyveler ile rızıklandır[10] ki sana şükretsinler.”

38. “Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da bilirsin. Yerde ve gökte hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.” [krş. 2/126]

39. “İhtiyar halime rağmen bana, İsmail ve İshak’ı veren Allah’a hamdolsun. Şüphesiz Rabbim duayı (elbette) işitendir (kabul edendir).”[11]

40. “Ey Rabbim! Beni ve neslimden (gelenleri) de namazı gereği gibi kılanlardan eyle. Ey Rabbimiz! Duamı kabul buyur.”

(Burada kendimize, zürriyetimize ve geçmişlerimize dua etmemiz işaret ediliyor.)

41. “Ey Rabbimiz! Hesabın görüleceği kıyamet gününde beni, annemi, babamı[12] ve tüm mü’minleri bağışla.”

42. (Ey Resûl!) Allah’ı zalimlerin yaptığı şeylerden sakın habersiz zannetme! Ancak (Allah) onları, gözlerin (dehşetten) dışarı fırlayacağı bir güne (kadar) erteliyor (zaman tanıyor).

43. (O gün onlar) başlarını göğe dikerek, gözleri kendilerine dön(üp bak)amayacak şekilde koşup dururlar. Artık onların kalpleri (kafaları dehşetten dolayı) bomboştur.

44. (Ey Muhammed!) İnsanları, kendilerine azabın geleceği o günü haber verip uyar. Çünkü zulmedenler (o gün): “Ey Rabbimiz! Bize kısa bir süre tanı da senin çağrına uyalım, peygamberlere tâbi olalım.” derler. (Fakat boşunadır. O zaman kendilerine şöyle denilir:) “Önceden (dünyada) sizin için hiçbir zeval olmadığına (sonunuzun gelmeyeceğine) dair yemin etmiyor muydunuz?”

45. Siz (üstelik, Âd ve Semûd kavimleri gibi) kendilerine zulmedenlerin yerlerine yerleştiniz. Onlara ne (azaplar) ettiğimiz size açıklanmıştı ve size (buna

dair birçok) misaller de göstermiştik.

46. Hal böyleyken yine de onlar, (peygamberlere karşı) tuzaklar kurdular. Halbuki onların tuzaklarıyla, dağlar bile kaybolacak olsa, yine de hilelerinin (karşılığı) Allah katındadır (hilelerini kendi aleyhlerine çevirir).

47. O halde asla, Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden döneceğini sanma! Şüphesiz Allah mutlak galip, intikam sahibi (herkesin hak ettiği cezayı verici)dir.

48. Öyle bir gün gelecek ki yer başka yere; gökler de (başka göklere) değiştirilecek, (insanların hepsi kabirlerinden kalkıp) her şeye üstün gelen tek Allah'ın huzuruna çıkacaklar. [krş. 11/106-107]

49. O gün günahkârların, kelepçelerle birbirine bağlanmış olduğunu görürsün.

50. Onların gömlekleri katrandandır. Yüzlerini de ateş bürüyecektir. (Çünkü yüzleri Hakk'a yönelmemişti.)

51. (Bütün bunlar,) Allah'ın herkese (hayır ve şer olarak) kazandığının karşılığını vermesi içindir. Allah hesabı çok çabuk görendir.

52. Bu (Kur'an), insanlara bir tebliğdir. Hem de onunla (insanların) uyarılmaları, (Allah'ın) ancak bir tek ilâh olduğunu bilmeleri ve akıl sahiplerinin de düşünüp öğüt almaları içindir.

[1] Bu âyet-i kerîmede, daha hicret emri öncesinde Mekke'de iken Resûlullah'ın da -diğer peygamberlerin başına geldiği gibi- memleketinden hicret edeceğine, sonra onu çıkaranların yurduna mâlik olacağına işaret vardır.

[2] Mehmed Vehbi, III, 1068.

[3] Dînî konularda Allah'a karşı gelenlere itaat, şeytana itaat etmek gibidir.

[4] Âyet-i kerîmede mâzî sîgası kullanılması, Allah'ın ilm-i ezelîsinde bunun kat'î olarak gerçekleştiğini, kullara göre de ilerde olacağını bildirmektedir.

[5] Râzî, XIII, 547-552; Sicistanî, s. 232; Mehmed Vehbi, VII, 2696.

[6] Buhârî, "Tefsîr", 14. sûre.

[7] Yahut, “İstediğiniz şeylerin hepsini size verdi.” Bu şekildeki mânada, âyetteki “min” harfi teb’îziyye değil, beyaniyye veya zâide olur (Ebü’s-Suûd, V, 48; Kurtubî, IX, 367).

[8] Hz. İbrahim emniyet istiyor; sebebi de putların ve putperestlerin bulunduğu beldede emniyette olmamasıdır. Böyle yerlerde anne rahmindeki cenin dahi emniyette değildir.

[9] İbrahim (as.) “insanlardan bir kısmı” ifadesini kullanmasaydı, insanların hepsi gönüllerini onlara verirler, yahudi ve hıristiyanlar da orada haccederlerdi. Onların iman ve haclarını kendilerine bırakmıştır (Beydâvî; Celâleyn).

[10] Allah duasını kabul etti, orayı emin bir yer kıldı. Her mevsimde meyvelerin, mahsullerin her çeşidi orada toplandı (Beydâvî; Celâleyn).

[11] İbrahim (as.), İsmail (as.) doğduğunda 99, İshak (as.) doğduğunda ise 112 yaşında idi (Beydâvî; Celâleyn).

[12] Bu dua, Hz. İbrahim’in babasına istiğfâr etmekten nehyedilmesinden önce idi. [bk. 9/113-114]

15. Hicr Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 99 âyettir. Yalnız 87, 90-91. âyetleri Medine döneminde nâzil olmuştur. Sûrenin adı olan Hicr, Medine ile Şam arasında, Tebük’e yakın bir yerdir. 80-84. âyetlerde bundan söz edilmektedir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Elif, Lâm, Râ. Bu (okuna)nlar, Kitab’ın ve (her şeyi) açıklayan (ve açık olan) Kur’an’ın âyetleridir.

2. Kâfirler (kıyamette), zaman zaman temenni ederler ki; (keşke vaktiyle kendileri de) müslüman olsalardı (da bu azabı görmeselerdi).

3. Bırak onları (şimdilik) yesinler, faydalan(ıp eğlen)sinler, bitmez arzu onları oyalayadursun, sonra onlar (başlarına gelecek halleri anlayıp) bilecekler. [bk. 77/46]

4. Biz hiçbir memleketi, onun (Levh-i Mahfûz'da) bilinen bir yazısı olmaksızın (azapla) yok etmedik.

5. Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ne de erteleyebilir.

6-7. (Kâfirler:) "Ey kendisine zikir (Kur'an) indirilen (Muhammed)! Şüphesiz sen mecnunsun! Eğer doğru söyleyenlerden isen, ne diye bize melekleri getirmiyorsun?" dediler. [bk. 25/21-22; 43/53]

8. Biz melekleri ancak hak (ve bir hikmet) gereği indiririz (gerekmedikçe göndermeyiz). O zaman da onlara mühlet verilmez. [krş. 15/51-58]

9. Muhakkak ki o zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz; şüphesiz onun koruyucusu da ancak biziz.

(Kur'ân-ı Kerîm Allah'ın koruması altında olup hiçbir değişikliğe uğramamıştır. Fakat Kur'an'ın metnine dokunamayan karşıtları tarafından, her devirde, müslümanların yaşantısı tahrif edilmeye, Kur'an kültürü engellenmeye ve müslüman olduğu halde Kur'an dışı yaşayan bir toplum haline getirilmeye çalışılmıştır.) [bk. 2/204-206; 8/36; 9/31; 41/26]

10. (Ey Muhammed!) Andolsun ki senden önce geçmiş topluluklar içinden de peygamberler gönderdik.

11. Onlara bir peygamber gelmeyegörsün, mutlaka onunla alay ederlerdi.

12. Böylece biz onu (o alayı) günahkârların kalplerine sokarız.

13. (Fakat) evvelkilerin (inkâr ve alay etmeleri yüzünden Allah'ın kendilerini mahvetme) âdeti ve kanunu (ibretli bir sahne olarak) gelip geçmişken, onlar yine de (Kur'an'a) inanmazlar.

14-15. Onlara gökten bir kapı açsaydık da oradan çıkacak olsalardı (ve bazı hakikatleri görselerdi): "Herhalde gözlerimiz döndü (iyi görmüyor), belki de biz büyülenmiş bir topluluğuz." derlerdi.

16. Andolsun ki biz, gökte burçlar (yıldız kümeleri) meydana getirdik ve onları, (ibretle) bakanlar için süsledik. [bk. 25/61]

17. Biz onları taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk (oraya

yaklaşamazlar).

18. Ancak dinleme hırsızlığı yapan (şeytan) olursa onu da (akıp yakan) parlak bir alev takip eder. [krş. 37/5-10]

19. Yeryüzünü ise, (yaşamaya elverişli bir halde) yayıp döşedik, oraya sabit dağlar koyduk ve orada ölçülen, tartılan[1] her şeyden bitirdik.

20. Orada hem sizin için hem de (beslediğinizi sandığınız fakat Allah vermedikçe) kendisine rızıklarını veremediklerıniz için geçimlikler meydana getirdik.

21. Hazinesi bizim yanımızda olmayan hiçbir şey yoktur. Fakat (her şeyi) ancak bilinen bir miktar dâhilinde indiririz (her şeyi bir ölçü halinde veririz).

22. Rüzgarları aşılayıcı olarak gönderdik.[2] Gökten de su indirip onunla sizin su (ihtiyacınızı karşı)ladık. (Yoksa) onu hazinelerde (depolarda bütünüyle) saklayan siz değilsiniz. [bk. 16/10; 39/21; 56/68-70]

23. Muhakkak ki biz, ancak biz, hem yaşatır hem öldürürüz; biz (herkesin bıraktığı mülke) vâris olanlarız.

24. Andolsun ki biz, içinizden önden gidenleri de bilmişizdir, geride kalanları[3] da bilmişizdir.

25. Şüphe yok ki senin Rabbin, (ancak) O, onları mahşerde toplayacaktır. Gerçekten O, hüküm ve hikmet sahibidir, (her şeyi) hakkıyla bilendir.

26. Andolsun ki biz, insanı kuru bir çamurdan, şekil verilebilen bir balçıktan yarattık. [bk. 6/2; 55/14]

27. Cin tâifesinden olan (şeytan)a gelince, onu da (insandan) daha önce, (dumansız) çok yakıcı alevli bir ateşten yarattık.

28. Bir zaman Rabbin meleklerine: “Muhakkak ben, kuru bir çamurdan, şekil verilebilen bir balçıktan bir insan yaratacağım.” demişti. [bk. 38/71-88]

29. “Onu (insan şeklinde) tasarlayıp da ruhumdan üflediğim[4] (ve o da dirildiği) zaman, (kudretim için) siz hemen ona secde ederek yere kapanın.” (buyurmuştu).

30. Bunun üzerine meleklerin hepsi toptan secde etti.

31. Ancak İblis, secde edenlerle beraber olmayı reddetti.

32. (Allah:) “Ey İblis! Sen niçin secde edenlerle beraber olmuyorsun?” dedi.

33. (İblis:) “Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın insana secde etmek için (var) olmadım.” dedi. [bk. 2/34 ve dipnotu; 7/12]

(Böylece İblis, Allah’ın emrine rağmen hevâsına tâbi oldu. Allah’ı tanımasına rağmen emrini uygulamaya itiraz etti. Çünkü O’nun emri aklına yatmıyordu. İşte şeytanın kâfirleşmesi bu yüzden oldu.)

34-35. (Cenâb-ı Hak:) “Öyleyse çık oradan Çünkü artık sen (rahmetimden) kovuldun! Muhakkak ki hesap gününe kadar lanet senin üzerine (olacaktır)” buyurdu. [bk. 38/77-78]

36. (İblis:) “Ey Rabbim! Öyleyse (insanların) dirilecekleri güne kadar bana mühlet (ve fırsat) ver.” dedi.

37-38. (Allah:) “Haydi, sen o bilinen günün vaktine (birinci sûr’a üflenene) kadar mühlet verilenlerdensin!” buyurdu.

39-40. (İblis:) “Ey Rabbim! Beni (rahmet ve cennetinden kovup) azgın bırakmandan dolayı, Andolsun ki ben de onlara yeryüzün(de günahlar)ı süsleyeceğim (hoş göstereceğim) ve onların hepsini muhakkak azdıracağım. Ancak onlardan ihlaslı kulların hariç (onları azdıramam).”[5] [bk. 17/62; 38/82-83]

41. (Allah) buyurdu ki: “İşte bu (ihlas), bana ulaşan dosdoğru bir yoldur.” [krş. 38/79-84]

42. “Kuşkusuz, benim kullarıma karşı senin hiçbir tesir gücün yoktur; ancak azıp (da benim yolumdan) sapanlardan sana uyacak olanlara vardır.”

43. “Şüphesiz cehennem o (sana uya)nların hepsinin, vaad olunan yeridir.”

44. (Katlarına giden) yedi kapısı vardır ki her bir kapıya, o (şeytana uya)nlardan bir grup ayrılmıştır.

45-46. Takvâ sahipleri (Allah’ın emirlerine uygun yaşayıp şeytana ve şeytanlaşanlara uymaktan sakınanlar) ise, cennetlerde ve pınar (baş)larındadır. Onlara: “(Ey takvâ sahipleri!) Oraya selametle, emin olarak girin.” (denilir).

47. Onların göğüslerindeki (her türlü) kini söküp attık; (hepsi) kardeş olarak, karşılıklı tahtlar üzerinde (oturmakta)dırlar.

48. Orada, onlara hiçbir yorgunluk, bıkkınlık gelmez ve onlar, oradan çıkarılacak da değillerdir.

49-50. (Resûlüm!) Kullarıma haber ver ki: “Gerçekten ben, ancak ben, çok bağışlayan ve çok merhamet edenim. (Fakat) azabım ise, o çok acıklı bir azaptır.”

51. (Resûlüm!) Onlara İbrahim’in (melek olan) misafirlerini de haber ver.

52. Hani vaktiyle, (misafir melekler) onun yanına girmişler de: “Selâm!” demişlerdi. (İbrahim de onların hazırlanan yemeği yemediğini görünce:) “Doğrusu biz sizden korkuyoruz.” demişti. [bk. 11/69-70; 51/25-27]

53. (Onlar:) “Korkma, biz sana çok bilgin bir oğul (olan İshak’ı da)[6] müjdeliyoruz.” dediler.

54. (İbrahim:) “İhtiyarlık ‘yakama yapışmışken’ bana müjde mi veriyorsunuz? Artık beni nasıl müjdelersiniz?” dedi.

55. “Sana gerçeği müjdeledik. Artık ümit kesenlerden olma!” dediler.

56. (İbrahim de: “Hak yoldan) sapanlardan başka Rabbinin rahmetinden kim ümit keser ki?” dedi.

57. (İbrahim, onların melek olduğunu anlayınca:) “Ey gönderilen (elçi)ler! (Bundan sonra) işiniz nedir?” dedi.

58-59-60. Onlar: “Biz Lût ailesi hariç, günahkâr bir topluma (onları helak için) gönderildik. Çünkü biz (Rabbinin emriyle Lût’un inanmayan) karısı dışında bu aile (ve inananlar)dan herkesi kurtaracağız.” dediler. (Ey Resûlüm!) Onun geride kalan (ve helak olan)lardan olmasını (ve herşeyi) biz takdir etmiştik.[7] [krş. 11/77-83; 66/10]

61-62. Elçi (melek)ler, Lût ailesine geldiği zaman (Lût onlara): “Doğrusu siz, (bizce) tanınmayan kimselersiniz.” dedi.

63-64-65. (Onlar da:) “Hayır, biz sana, (kavminin) hakkında şüphe etmekte oldukları şeyi (o azabı) getirdik. Sana hak(kın emri) ile geldik, elbette biz doğru söyleyenleriz. Hemen gecenin (son) bir kısmına doğru aileni (buradan) götür. Sen de arkalarından git. Sizden hiçbir kimse arkaya dönüp bakmasın (o belayı görmesin, kendisine de azap isabet etmesin). Emredildiğiniz yere (Şam’a) geçip gidin.” dediler. [bk. 11/81]

66. Böylece (Lût’a:) “Sabaha girerlerken muhakkak onların arkası (soyu) kesilmiş (tükenmiş) olacaktır.” diye hükmümüzü bildirdik.

67. (Sodom) şehr(inin ahlâksız homoseksüel) halkı, (onlara kötülük yapmak için) sevine sevine (misafirlerin yanına) geldiler.

68. (Lût onlara) dedi ki: “Hakikaten bunlar benim misafirlerimdir, (onlara kötülük ederek) beni rezil etmeyin.”

69. “Allah’tan korkun ve beni mahcup etmeyin!”

70. (Kavmi de:) “Biz seni, el âlem(in işine karışmandan ve misafir kabul etmen)den yasaklamadık mı?” dediler.

71. (Lût:) “Eğer (dediğinizi) yapanlarsanız işte kızlarım (sizi onlarla evlendireyim).” dedi. [bk. 11/78; 26/165-166]

72. (Resûlüm!) Hayatın hakkı için doğrusu onlar (Lût kavmi kendilerini öyle kaybetmişlerdi ki)sarhoşlukları içinde şaşkınca bocalıyorlardı.

73. Derken güneş doğarken onları korkunç bir ses[8] yakaladı.

74. Bir anda (şehirlerin) üstünü altına geçirdik ve üzerlerine de pişirilmiş çamurdan taş yağdırdık.

75. Elbette bunda ince anlayışlı (kavrama kabiliyeti olan)lar için nice ibretler vardır.

76. Ve o (şehrin harabeleri, Kureyş’in ve herkesin geçerken görebileceği işlek) bir yol üzerinde (hâlâ) durmaktadır. (Bunlardan ibret alsalar ya!)

77. Elbette bunda inananlar için bir ibret vardır.

78. Gerçekten (Şuayb'ın kavmi olan) Eyke halkı da zalim (kimseler) idiler.[9]

79. (Biz de) onlardan intikam aldık ve (Sodom ve Eyke yerlerinin) ikisi de apaçık ön(ünüzde yol üzerin)dedir.

80. Andolsun ki (Salih'in gönderildiği Semûd kavmi olan) Hicr halkı da peygamberleri yalanladılar.[10]

81. Biz onlara âyetlerimizi verdik de (onlar) bunlardan yüz çevirdiler.

82. (Onlar tehlikelere karşı) dağlardan emniyetli evler oyup yontuyorlardı.

83. Sabaha girerlerken o korkunç ses onları yakaladı.

84. Kazandıkları (ve yaptıkları) şeyler, kendilerine fayda sağlamadı.

85. Gökleri, yeri ve ikisi arasındaki şeyleri ancak gerçek (bir gaye ve hikmet) ile yarattık. (Beklenen) o saat mutlaka gelecektir. Şimdilik sen (o inkârcıların verdikleri sıkıntılara) aldırış etmeyip hoşgörülü davran.

86. Şüphesiz ki Rabbin, hakkıyla yaratan, (her şeyi) pek iyi bilendir.

87. Andolsun ki biz sana (her rekatta ve daima) tekrarlanan yedi âyet (olan Sûre-i Fâtiha'y)ı ve bu büyük Kur'an'ı verdik.

88. Onlardan birkaç çifti (birtakımlarını) faydalandırdığımız (servet ve benzeri) şeylere asla gözünü dikme (imrenme), onlardan dolayı üzülme, mü'minlere de (şefkat) kanadını yay (onlara kolkanat ger). [bk. 20/131]

89. Ve (Resûlüm!) De ki: "Şüphesiz ben, (eğer inanmadan göçerseniz size gelecek azaba karşı) açıkça uyarıcıyım!"

90. Biz, (bir kısmına inanıp bir kısmına inanmamak veya yürürlükten kaldırmak için kitaplarını) bölük bölük yapan (yahudi ve hıristiyan)lara uyarıcı azap indirdiğimiz gibi (yine indiririz).

91. Onlar Kur'an'ı(n hükümlerini kendilerine ve çıkarlarına/ilkelerine uymayan yerleri almamak için çeşitli bahanelerle kabul edilecek ve edilmeyecek olanlar

diye) bölük bölük ettiler.

(İçlerinde küfür ve inkârlarını gizleyen münâfıklar, her devirde bu yola başvururlar.)

92-93. Rabbin hakkı için, onların hepsine yapmakta oldukları şey(in hesabın)ı mutlaka soracağız.

94. Artık sana emredilen şeyi (yılmadan) açıkça söyle ve müşriklere aldırma (onlara itibar etme)!

95-96. (Seninle ve Kur’an ile) alay edenlere ve Allah ile beraber (put ve tâğût gibi) başka bir tanrı tanıyanlara karşı biz sana yeteriz. Onlar yakında (başlarına gelecek felaketleri) bilecekler. [krş. 9/31]

97. Andolsun ki onların söyledikleri şeylerle göğsünün cidden daraldığını biz biliyoruz.

98. Hemen Rabbini hamd ile tesbih et (“Sübhânallâhi ve bihamdih” de) ve secde edenlerden ol.

99. Sana (gelmesi) kesin olan (ölüm) gelinceye kadar da Rabbine ibadet (ve bütün emirlerine itaat) et.

[1] Yahut, mütenâsip/belirli ölçüler dâhilinde.

[2] Rüzgarlar vasıtasıyla bitkilerde döllenme/tozlaşma bulutlarda yoğunlaşma meydana gelmektedir. [bk. 13/3]

[3] ‘Geçmiş ve gelecek ümmetleri de’ anlamına geldiği gibi, ‘Müslümanlık’ta öne geçen veya geride kalanları da’ anlamına geldiği de söylenmiştir (Beydâvî).

[4] Burada ruhun Allah’a nispeti, ruhun O’na ait oluşu yönüyledir; “Allah’ın eseri” gibi. Yoksa O’nun ruhu anlamına değildir. [bk. 17/85]

[5] 42. âyette de görüleceği gibi şeytanın tesir gücü ihlaslı/samimi mü’minlere olmayıp onların dışındakilerden de ancak Allah’ın yolunu bırakıp şeytana uyanlar üzerinedir. Onlar da, İblis’in/şeytanın sevkiyle Allah’ın emirlerine önem vermeyerek hevâî (vahiy dışı) aklıyla şeytanın yerine başkalarını yanıltmaya, yönlendirmeye bizzat kendileri çalışacaklardır.

[6] Beydâvî.

[7] Âyet-i kerîmedeki “takdir etme/planlama” ifadesi, meallerde meleklere ait olarak alınmıştır. Fakat bu ifade ancak Allah’a ait olacağından ve bunu da Resûlü’ne anlattığı yönüyle yukardaki şekli tercih ettik. [bk. 37/133-137; Râzî, XIV, 121]

[8] Hz. Cebrail’in sayhası.

[9] Eyke, sık ormanlık demektir. O kavim, böyle ormanlık bir bölgede oturuyor idi. Eyke halkı, Akabe Körfezi’nin doğu sahilinde bulunan Medyen’de Hz. Şuayb’ın zamanında yaşayan bir toplumdur (Beydâvî).

[10] Hicr halkı Hz. Salih’in kavmi olan Semûd kavmidir. Hicr, Tebuk yolunda bir yer olup Hz. Peygamber hacıların burada konaklamasını yasaklamıştır. (Tefsîru Taberî) Burası aynı zamanda Nemrud’un konakladığı yerdir.

16. Nahl Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 128 âyettir. Nahl, “bal arısı” demektir. 68. âyette Rabbin bal arısına olan ilhamı anlatılmış ve bu kelime sûreye ad olarak verilmiştir. 95-97, 110, 126-128. âyetleri Medenî’dir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Allah’ın (kıyamet ve azapla ilgili)[1] emri geldi; artık onu çabuklaştırmak istemeyin. O, (müşriklerin) eş tuttukları şeylerden münezzeh (tamamen uzak) ve yücedir.

2. (Allah,) kullarından dilediğine melekleri, emri (demek olan) vahiyle[2] indirir; “(insanları) uyarın, şüphesiz benden başka ilâh yoktur; emirlerime uygun yaşayın/karşı gelmekten sakının” diye.

3. Gökleri ve yeri hak (bir nizam) ile O yarattı. O, onların ortak koştuklarından yücedir.

4. O, insanı meni(deki sperma)dan yarattı. (Böyle iken) bir de görürsün ki o, (büyüyüp yetişince Allah hakkında) apaçık tartışan bir düşmandır. [krş. 36/77]

(Yaratılma oluşumunu iyice düşünen, aklını nefsânî ve şeytânî hislerin güdümünden kurtaran insan, yaratan Rabbine saygı duyar ve emirlerine uyar. Çünkü “kendini (yaratılışını ve gayesini) bilen, Rabbini bilir” ifadesiyle Allah’a karşı başkaldırı aptallığında bulunamaz.)

5. (Büyük ve küçük baş) hayvanları da yarattı, onlarda sizin için ısıtacak (ve koruyacak) şeyler ve birçok menfaatler vardır. Onlar(ın etinden ve yağın)dan da yersiniz.

6. (Onları) akşamleyin getirdiğiniz, sabahleyin meraya/otlamaya saldığınız zaman onlarda sizin için bir güzellik (ve zevk) vardır.

7. (O hayvanlardan bazısı) ağırlıklarınızı yüklenip sizin ancak (binbir türlü) zahmetle (veya yarı canınızı tüketerek) varacağınız bir memlekete taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir. [bk. 23/21-22; 40/79-81; 43/12-14]

8. Atları, katırları ve merkepleri, hem kendilerine binmeniz için hem de süs (hayvanı) olarak (yarattı). O, sizin henüz bilemeyeceğiniz nice (binecek) şeyleri de yaratır. [bk. 16/80-81]

9. Yolun doğrusunu bildirmek Allah’a aittir. Ondan sapan (eğri yol)lar da vardır. O dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

(Fakat imtihan için doğru yolu seçip onda gitmeyi veya sapmayı bizim tercihimize bıraktı.)

10. Gökten sizin için su indiren O’dur. İçilecekler bundandır. İçinde (hayvanları) otlattığınız bitkiler de bundandır. [bk. 15/22; 39/21; 56/68-70]

11. (Allah) size onunla; ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her meyveden bitiriyor. Şüphesiz bunda düşünen kimseler için elbette (bir ibret ve Allah’ın kudretine) deliller vardır. [bk. 6/99; 7/57; 27/60]

12. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı hizmetinize/istifadenize verdi. Yıldızlar da O’nun emriyle boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bun(ların her birin)de aklını kullanan bir toplum için deliller/ibretler vardır.

(Elbette düşünemeyenler ve nankörlük edenler bunlardaki delil ve ibretleri görmezler. Kendisinde düşünce yeteneği olan insanlar düşünür. Önce varlığının

farkında olur; kendisini insan olarak bilir. Böyle olunca da zorunlu olarak Rabbini bilir ve Rabbi ile kendisi arasındaki bağı/alâkayı düşünür. Artık sorumluluk yüklenmeye ve gereğini yerine getirmeye başlar.)

13. Yeryüzünde yarattığı rengârenk şeyleri de sizin istifadenize vermiştir. Bunda öğüt alan kimseler için elbette bir ibret (alacağı dersler) vardır.

14. Kendisinden taze et (balık)[3] yemeniz ve ondan (inci, mercan gibi) giyineceğiniz (takınacağınız) bir ziynet çıkarmanız için denizi istifadenize sunan da O'dur. Gemilerin de denizde (suları) yara yara akıp gittiğini görürsün. Bu da, (Allah'ın) lütfundan (nasip) arayasınız ve (O'na) şükredesiniz diyedir.

15-16. Yeryüzü sizi sarsmasın diye (Allah) yeryüzünde sağlam/sabit dağları, yolunuzu bulasınız diye de ırmakları, yolları ve nice alametleri[4] (yaratıp) bıraktı (ki bunlar) ve yıldızlarla (insanlar) doğru yolu bulurlar. [bk. 21/31; 79/32]

17. Hiç yaratan (Allah), yaratmayan gibi midir? Hâlâ (aklınızı kullanıp) ibret almayacak mısınız?

18. Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalkışsanız onu sayamazsınız. Şüphesiz Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

(Madem ki Rabbimizin nimetlerini asla sayamayız, öyleyse akl-ı selîm sahibi bir insan olmanın gereği olarak, O'nun nimetlerine karşı nankörlük yapıp da küfür ve isyana sapmak değil, bilakis ibadet ve emirlerini hayatımıza hâkim kılarak O'nu tanıdığımızı göstermek ve şükrünü yerine getirmek lazımdır.) [bk. 14/7]

19. Allah, gizlediğiniz şeyleri de açıkladığınız şeyleri de bilir.

20. (O müşriklerin) Allah'tan başka yalvarıp taptıkları ise hiçbir şey yaratamazlar. Zaten kendileri yaratılmaktadırlar.

21. (Onlar) diri değil, ölüdürler. (Bundan dolayı bu heykel putlar, gerek kendilerinin, gerek kendilerine seremoni yapan/tapınanların) ne zaman dirileceklerini de bilmezler.

(Âyet-i kerîmede, hem putlara hem de onlara bağlanıp tapınanlara bir alay ifadesi vardır. Ey müşrikler! Aklınızın basitliğinden/ilkelliğinden mi yoksa Allah'ı ve O'ndan gelenleri gündemde tutmama inadınızdan mı onlara bağlanıyorsunuz? İslâm öncesi Arap müşrikleri, putlarının önüne gider dilek ve

şikayetlerini dile getirirlerdi. Hatta uzak bir yerden/yoldan gelenler önce putlarını ziyaret eder, sonra evlerine/işlerine giderlerdi.)

22. İlâhınız tek bir ilâhtır. Fakat âhirete inanmayanların kalpleri bu gerçeği inkâr eder. Onlar, büyüklük taslayanlardır.[5] [bk. 38/5; 39/45]

23. Şüphe yok ki Allah, (onların) gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir (ve görür). O, büyüklük taslayanları (asla) sevmez.

24. Onlara: “Rabbiniz ne indirdi?” denildiği zaman: “Evvelkilerin masallarını!” derler. [bk. 25/5-9]

25. (Böyle söylemeleri ve günahlara rehberlik etmeleri) kıyamet gününde, hem kendi günahlarını tam olarak hem de bilgisizce saptırdıkları kimselerin günahlarından (bir kısmını) da yüklenip taşımaları içindir. Bir bakın hele, yüklendikleri şey ne kötüdür!

(Bu iki âyet-i kerîmede görüldüğü gibi, Allah’ın indirdiğini beğenmeyip kendi benlikleri/hevâ ve hevesleri doğrultusunda batıl yolu tercih eden ve diğer insanları da bu yola götürmede önderlik edenler ve onların peşinden gidenler, işlenen günahlarda ortaktırlar.) [krş. 2/165-167]

26. Onlardan (yani müşriklerden) öncekiler de (peygamberlerine) hile (ve tuzak) kurmuşlardı da Allah(’ın azabı), onların binalarını temellerinden (yıkmak için) gelmiş, (rüzgar ve zelzele ile) üstlerindeki tavan başlarına çökmüştü. Bu azap onlara fark etmedikleri yerden gelmişti.

27. Sonra kıyamet günü (Allah) onları rezil edecek ve: “Hani (benim yerime kendisine bağlanıp da) onlar namına (İslâm’ın emirlerine göre yaşamak isteyen mü’minlere) düşman olduğunuz ortaklarım nerede?” diye soracak. (Kendilerine) ilim verilen (mü’min)ler de: “Elbette bugün rezillik ve kötülük, küfre/inkâra sapanlar üzerinedir.” diyecek(ler).

(Müşrikler kendileri gibi, putlara ve putlaştırdıklarına saygı duymayan, tâğûtlarla uzlaşmayan, fakat Allah’ın indirdiği ilkelere göre yaşamak isteyen mü’minlere düşman kesiliyorlardı.) [bk. 4/44]

28. (Ama, Allah’ın emirlerini hiçe sayıp küfür ve şirk yoluna saparak) kendilerine zulmederlerken meleklerin canlarını alacağı kimseler (ölüm anında): “Biz hiç fenalık yapmazdık.” (küfre ve şirke sapmazdık)[6] diyerek teslim olur

(merhamet umar)lar. Hayır! Şüphesiz ki Allah, yapmakta olduğunuz şeyleri hakkıyla bilendir. [krş. 4/97-98]

29. O halde içinde ebedî kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. (İman ve İslâm'a karşı) büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!

30. Allah'a saygılı olup emrine uygun yaşayanlara: "Rabbiniz ne indirdi?" denildi. Onlar da: "Hayır/iyilik (indirdi)." dediler. Bu dünyada güzel davrananlara güzellik (çok iyi mükâfatlar) vardır. (Onlar için) âhiret yurdu elbette daha hayırlıdır. (Günahlardan) sakınan/Allah'ın emrine uygun yaşayanların yurdu hakikaten ne güzeldir!

31. (O güzel yurt,) Adn cennetleridir ki o kimseler oraya girecekler. Onun alt tarafından ırmaklar akar, onlar için orada istedikleri (her) şey vardır. Allah, takvâya eren (ihlasla emrine uygun yaşayan)ları böyle mükâfatlandırır. [bk. 41/30-32; 43/71]

32. Bunlar, meleklerin iyi ve hoş olarak canlarını alacakları kimselerdir. (Melekler onlara:) "Size selam olsun, yaptıklarınızdan dolayı girin cennete!" derler. [bk. 41/30-33]

33. (O inkârcılar) kendilerine, ancak meleklerin gelmesini veya Rabbinin (azap) emrinin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de öyle yaptı. Allah onlara zulmetmedi, fakat (inkârlarıyla) onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

34. Nihayet yaptıkları kötülükleri (ve Allah'a/emirlerine başkaldırıları) onları çarptı ve kendisiyle alay edip durdukları şey(in azabı) kendilerini kuşattı. [bk. 52/14]

35. Müşrik olan (Allah yerine başka şeylere bağlanan/tapan)lar: "Eğer Allah dileseydi, biz de babalarımız da O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O'nun (emri) dışında hiçbir şeyi haram kılmazdık." dediler. Kendilerinden öncekiler de böyle yaptı. (Kendi suçlarını Allah'a yüklemek istediler.) Peygamberlerin üzerine apaçık bir tebliğden başka (bir şey) düşer mi?

36. Andolsun ki biz her ümmete: "Allah'a kulluk edin ve (Allah'ın emirlerini yapmaktan meneden ve hevâsına göre dine ait hüküm koyup tanrılık taslayan) tâğûttan kaçının." diye tebliğde bulunan bir peygamber gönderdik. Onlardan kimine Allah (niyet ve gayretine göre) hidayet etti, kiminin hakkında da (kötü niyet ve amellerine göre) sapıklık (sıfatı) kesinlik kazandı. İşte, gezin dolaşın

yeryüzünde de (peygamberleri) yalanlayanların sonu nasıl oldu bakın! [Tâğût için bk. 2/256-257 ve 4/60, 76; 96/6-7 açıklamaları]

(Âyet-i kerîmede geçtiği üzere bütün peygamberler, insanları Allah'a kul olmaya çağırmak ve tâğûtlardan sakındırmak için gönderilmiştir. Çünkü tâğûtlar, kendilerini Rab yerine koyarak Allah'ın dinine karşılık, kendileri kural ve yaptırımlar koymuşlar ve insanları Allah'ın emirlerini yapmaktan alıkoymuşlar ve yasaklamışlardır. Hatta onları zorunlu olarak kendi din, fikir ve sistemlerine bağlamaya çalışmışlar, reddedenlere hasım kesilmiş ve hor görmüşlerdir; en tehlikeli durum da budur (bk. 2/256; 79/24). Sahabe-i kirâm'ın çocuklarına ilk öğrettiği kelimelerden biri, "Âmentü billâh ve kefertü bi't-tâğût" (Allah'a iman ettim, tâğûtu red ve inkâr ettim) sözüdür.)[7]

37. (Ey Muhammed!) Sen onların doğru yolda olmaları için ne kadar çırpınsan da şüphe yok ki Allah, (kötü niyet ve amellerinden dolayı) sapıklıkta bırakacağı kimseleri doğru yola iletmez.[8] Onların bir yardımcıları da yoktur.

38-39. Onlar: "Ölen kimseyi Allah diriltmez." diye var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Hayır! (Âhiret için diriltecektir. Bu,) O'nun kendisinin üzerine (aldığı) gerçek/kesin bir vaadidir. Fakat insanların çoğu bilmezler. (Allah, dirilme) hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklamak ve inkâr edenlerin de, kendilerinin hakikaten yalancı olduklarını bilmeleri için (diriltecektir.)

40. Biz bir şeyin (olmasını) istediğimiz zaman, sözümüz sadece: "Ol" demektir ve (o da) derhal oluverir. [krş. 31/28; 36/82; 54/50]

41. (Kendilerine) zulmedildikten sonra Allah'ın dini uğrunda göç edenler var ya, dünyada onları elbette bir yere güzelce yerleştireceğiz. Âhiret mükâfatı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilmiş olsalardı.

42. Onlar (eziyetlere) sabredenler ve Rablerine güvenip dayananlardır.

43. (Ey Resûlüm!) Senden önce de, ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri (peygamber olarak) gönderdik. Bilmiyorsanız zikir ehline (Allah'tan korkan, bilgisi ve yaşantısı ile güvenilir kimselere) sorun.[9] [krş. 21/7]

44. (O peygamberleri) apaçık deliller ve kitaplarla (göndermiştik). Sana da bu zikri (Kur'an'ı) indirdik ki kendileri için insanlara indirilen şeyi bildirip açıklayasın. Olur ki iyice düşünürler.[10]

45. Kötü işler için hile düzenleyenler, Allah’ın kendilerini yere batırması veya düşünemedikleri bir yerden kendilerine azabın gelmesi hususunda emin mi oldular? [bk. 67/1617]

46. Yahut dönüp dolaşırlarken (azabın) kendilerini yakalamasına karşı (emin mi oldular)? Onlar, (buna engel olup Allah’ı) aciz bırakacak değillerdir.

47. Yahut (Allah’ın) azar azar eksiltmek suretiyle kendilerini almayacağından da emin mi oldular? Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatlidir, çok merhametlidir. [krş. 7/4, 99-100]

48. Onlar, Allah’ın yarattığından herhangi bir şeyi görmediler mi ki onun gölgeleri (bile ilâhî kanuna) boyun eğerek Allah’a secde halinde sağda ve solda yer değiştirir(ler).

49. Göklerde ve yerde bulunan canlılar ve melekler, yalnız Allah’a secde eder(ler) ve onlar asla büyüklenmezler.[11]

50. Onlar, kendilerinden (sonsuz) üstün olan Rablerinden (ve azabından) korkarlar ve kendilerine emredilen şeyleri yaparlar.

51. Allah: “İki ilâh edinmeyin. O, ancak bir tek ilâhtır. Yalnız benden korkun (bana kulluk edin)!” buyurdu.

(Hayata hükümran olan yalnız Allah’tır. O’nun emirlerinin önüne geçme, onları geçersiz kılma ve onların yapılmasına engel olma da sesli veya sessiz kendini ilâh yerine koyma olup bu hususta onlara gönüllü itaatte de onları ikinci, üçüncü ilâh/Rab edinme vardır ki bu durumda bütün hayat düzeni bozulur. Başka Rab edinenlere de Allah cenneti haram kılmıştır.) [bk. 5/72]

52. Göklerde ve yerde olan şeyler ancak O’nundur. Din de, daima ancak O’nun (olup itaat de ancak O’na)dır. Öyle iken siz Allah’tan başkasından mı korkuyor (da O’nun emirlerine uygun yaşamıyor)sunuz?

(Yüce Allah zâtında, sıfatlarında bir olduğu gibi, mülkünde, dinin sahibi olmasında, hüküm ve hâkimiyetinde de birdir. İslâm’a göre bütün emirler Allah’ın emrine uygunluğu dâhilinde geçerlidir. Kulluk, ancak Allah’ın emirlerine itaatle gerçekleşir.)

53. Üstelik, sizde nimet namına ne varsa hepsi Allah’ındır. Yine, size bir sıkıntı

dokunduğu zaman da yalnız O’na sığınırsınız. [bk. 17/67]

54. Sonra sizden o sıkıntıyı aç(ıp kaldır)dığı zaman, içinizden bir kısmı Rablerine ortak koşarlar (putlara, tâğûtlara bağlılık gösterirler).

55. (Böyle yapmaları) kendilerine verdiğimiz (nimetler)e nankörlük etmelerinden dolayıdır. Öyleyse (dünyada şimdilik) eğlenedurun, yakında (başınıza ne geleceğini) bileceksiniz!

56. Onlar kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (veya bütçelerinden) hiçbir şey bilmeyen (tapınıp bağlandıkları put/heykel)ler için pay ayırırlar. Allah’a Andolsun ki uydurup durduğunuz şeylerden dolayı kesinlikle hesaba çekileceksiniz. [krş. 6/136]

57. O (müşrikler), kızların Allah’a ait olduğunu iddia ediyorlar. Hâşâ! O bundan münezzehtir (şânı yüce ve bundan uzaktır). Hoşlandıkları (oğlan çocuklarını) ise kendilerine (nispet ediyorlar). [bk. 43/15-18; 53/21-22]

58. Onların birine, kızı olduğu müjdelenince öfkelenmiş olarak yüzü simsiyah kesilir.

59. Kendisinin (kız doğumuyla) müjdelenmesinin, (zannınca) kötülüğünden dolayı toplumdan (utanıp) gizlenir (ve bu durum karşısında ne yapacağını düşünür) aşağılanma (ve utanç) içinde onu (sağ) mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün? Bakın hele! Verdikleri hüküm ne kötüdür![12]

60. Âhirete inanmayanlar için (işte böyle ve daha nice) kötü mesel (sıfat ve örnekler) vardır. En yüksek mesel (sıfat ve örnekler) ise Allah’ındır. O mutlak galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.

61. Allah, insanları zulümlerinden dolayı (hemen) cezalandırsa idi, (yer) üstünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat O, onlar(ın cezasın)ı takdir edilmiş (belirlenmiş) bir vakte kadar geciktirir. Onların eceli gelince, ne bir saat geri kalırlar ne de ileri geçerler. [krş. 18/58; 35/45]

62. İstemedikleri şeyleri Allah’a ait kılarlar. Üstelik dilleri de en güzel (sonuc)un şüphesiz kendilerinin olduğuna dair yalan söyleyip durur. Hakikatte ise onlar için ateş vardır ve onlar (cehenneme) önde gitmiş (gidecek) olanlardır.

63. (Ey Muhammed!) Allah’a yemin olsun, senden önceki ümmetlere de

(peygamberler) gönderdik. Fakat şeytan onlara işlerini süsleyip hoş gösterdi. İşte o, bugün onların (yani inkârcıların) dostudur. Onlar için acıklı bir azap vardır.

64. (Bu) Kitab'ı sana ancak, hakkında ihtilaf ettikleri şeyi kendilerine açıklaman için, bir de inanan bir kavme doğru yol rehberi ve rahmet olsun diye gönderdik.

(Peygamberimiz, "Bu Allah'ın Kitabı olan Kur'an… iyi ile kötüyü, hak ile batılı ayırt eden bir yol göstericidir. Büyüklük taslayarak onu terk edenin Allah belini kırar. Doğru yolu onun dışında arayan sapıklığa düşer… Bilginler ona doymaz, takvâ sahipleri ondan usanmaz, onun ilmini bilen ileri gider, onunla amel eden sevap kazanır. Onunla hükmeden adaletli davranır, ona sımsıkı sarılan doğru yolu/hidayeti bulur." buyurmuştur.) [Tirmîzî, "Fedâilu'l-Kur'ân" 14]

65. Allah, gökten yağmur indirdi. Onunla yere (kuruyup) ölümünden sonra hayat verdi. Şüphesiz ki bunda (can kulağıyla) dinleyen kimseler için, elbette bir ibret (ve Allah'ın kudretine bir işaret) vardır.

66. Sizin için sağılan hayvanlarda da bir ibret (ilâhî kudrete bir işaret) vardır. Size onların karınlarındaki fers (midede sindirilmiş gıdalar) ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen halis bir süt içiririz.[13]

67. Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden hem içki hem de güzel olan rızık ediniyorsunuz.[14] Aklını kullanan bir toplum için bunda bir ibret vardır. [bk. 2/219; 5/90-91 ve dipnotları]

68. Rabbin bal arısına şöyle vahyetti:[15] "Dağlardan, ağaçlardan ve (halkın sizin için) kurdukları çardaklardan (göz göz) evler edin.

(Âyet-i kerîmede görüldüğü gibi bal arısının bal yapacağı çiçeği bilmesi, bulması, hatta bunun için ta uzaklara gitmesi bir sevk-i tabiî (içgüdü)nün değil, ilâhî sevkin neticesidir. Allah'a inananlar, buna da böyle inanır.)

69. "Sonra meyve (ve çiçek)lerden ye. (Bunun için) Rabbinin (bal yapımı için) kolaylıklar gösterdiği (öğreti) yollarına boyun eğerek gir." Onların karınlarından rengârenk[16] bir içecek (bal şerbeti) çıkar ki o, insanlar için bir şifa[17] (kaynağı)dır. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir toplum için bir ibret (ve Allah'ın kudretine işaret) vardır.

70. Sizi Allah yarattı, sonra da sizi O öldürecektir. İçinizden kimi de daha önce bazı şeyleri bilirken, sonra (küçük çocuk gibi) bir şey bilmemesi için ömrünün

en kötü (düşkün devre)sine götürülür. Allah (her şeyi hakkıyla) bilendir, (her şeye) kâdirdir.[18]

71. Allah rızık bakımından kiminizi kiminize üstün kıldı. Bol rızık verilenler ellerinin altında bulunanlara kendi rızıklarını (kendileriyle eşit seviyeye çıkacak derecede) vermezler. (Halbuki Allah, onların rızkını kendilerine emanet olarak vermiştir.) Bu böyle iken Allah'ın nimetini inkâr mı ediyorlar? [krş. 70/24-25]

72. Allah, size kendilerinizden eşler verdi; eşlerinizden de size oğullar ve torunlar verdi ve size güzel (ve temiz) şeylerden rızık verdi. Böyle iken onlar yine batıla[19] inanıyorlar da Allah'ın nimetine (karşı) hâlâ nankörlük mü ediyorlar?

73. (O nankörler) Allah'ı bırakıp onlar için göklerden ve yerden hiçbir rızka (hiçbir şeye) sahip olmayan ve buna güçleri de yetmeyen şeylere tapıyorlar. [bk. 16/20-22]

74. Allah'a karşı birtakım benzerler icat etmeyin (birtakım varlıkları yüceltip O'na denk hâle getirmeyin). Çünkü Allah (her şeyi) bilir. Siz ise bilmezsiniz. [bk. 2/165]

75. Allah şöyle bir temsil getirdi: Hiçbir şeye gücü yetmeyen ve başkasının malı olan bir köle ile, tarafımızdan kendisini güzel bir rızıkla rızıklandırdığımız, o da bundan gizli ve âşikâr harcayan (hür) bir kimse hiç eşit olur mu? Bütün hamd Allah'ındır. Ama onların çoğu bilmezler. [krş. 39/29]

76. Allah şu iki adamı da temsil getirdi: Biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisinin üzerine yüktür; onu nereye gönderse bir hayır(lı netice) getirmez. (Şimdi) bu (zavallı), kendisi doğru bir yol üzerinde olan, adaleti söyleyip uygulayan (çalışkan) kimse ile denk olur mu?

(Rabbimiz bu iki âyet-i kerîmede birkaç yönlü misal vererek insanları uyarıyor. Şöyle ki: Hiçbir şeye sahip ve hiçbir konuda yetkisi olmayan ve başkasının malı olan bir köle, her şeyin mülk ve idaresine sahip hür bir kimse ile eşit olur mu? İşte gafil olanlar, şaşkınlıklarından bu farkı göremezler, her şeyin mülk ve idaresine sahip Allah varken O'nun dışındaki aciz yaratıkları veya putları/putlaştırdıklarını O'nunla denk tutarlar, onlara bağlanıp kulluk ederler, böylece de şirke düşerler. Gerçek mü'minler, bu büyük eşitsizliği bilirler de Allah'tan başkasına kulluk etmezler.) [bk. 1/4; 2/165, 256; 9/31]

77. Göklerin ve yerin gaybı(nı bilmek) Allah’a mahsustur. Kıyamet işi, başka değil, ancak bir göz kırpma gibidir veya daha yakın (daha hızlı)dır. Çünkü Allah her şeye kâdirdir.

78. Allah sizi, hiçbir şey bilmezken annelerinizin karnından çıkarmıştır. Şükredesiniz diye size işitme (duyusu), gözler ve gönüller vermiştir. [krş. 32/9]

79. Onlar göğün boşluğunda ilâhî emir dâhilinde (uçan) kuşları görmediler mi? Onları (havada) tutan ancak Allah’tır. Doğrusu bunda inanan bir toplum için nice ibretler (Allah’ın kudretine işaretler) vardır. [bk. 67/19]

80. Allah, size evlerinizi oturulacak (ve dinlenilecek) bir yer yaptı. Yine sizin için hayvanların derilerinden gerek göç (ve yolculuk) gününüzde gerek ikamet gününüzde hafif gör(üp taşıy)acağınız (çadır gibi) evler; yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamana kadar (kullanacağınız) hem giyimlik ve döşemelik hem de geçimlik (için satılık kumaşlar) verdi.

81. Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda (sığınılacak) barınaklar var etti. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşınızda koruyacak elbiseler (zırhlar) verdi. Böylece (Allah) size nimetini tamamlıyor ki siz müslüman olup selamet bulasınız. [bk. 16/7-8]

82. Eğer (bu hakikatlere ve bunca nimetlere rağmen) yine de yüz çevirirlerse, artık senin üzerine düşen, ancak açıkça bildirmektir.

83. Onlar hem Allah’ın nimetini bilirler (kabul ederler) hem de (O’ndan başkasına tapınmak suretiyle) bunu inkâr ederler. Zaten onların çoğu kâfir/nankör kimselerdir. [bk. 9/31; 16/51-52]

84. O gün (kıyamette) her ümmetten bir (peygamberi kendilerine) şâhit göndereceğiz; sonra o kâfirlere ne (itiraz için) izin verilir ne de özür dilemeleri istenir. [bk. 4/41]

85. O (küfre sapan) zalimler, azabı görünce (yalvarsalar bile) artık onlara ne (azap) hafifletilir ne de kendilerine mühlet verilir.

86-87. ‘Allah’a eş tanıyanlar,’ (dünyada yüceltip taptıkları) ortaklarını görünce: “Ey Rabbimiz! İşte bunlar, senden başka (önüne varıp şikayet ve dileklerimizi bildirerek) yalvar(ıp tapmış ol)duğumuz ortaklarımızdır.” diyecekler. Onlar da bunlara: “Siz elbette yalancılarsınız (siz Allah’ı bırakıp bize değil, aslında kendi

arzularınıza taptınız).” diye söz atacaklar. O gün (hepsi) Allah’a teslimiyet arz ederler, nihayet uydurup durdukları (put, tâğût ve benzerleri) de onlardan uzaklaşıp gitmiş olurlar. [bk. 2/166-167; 18/52; 25/17-19;29/25; 46/5-6]

88. Küfre sapıp da (insanları) Allah yolundan alıkoyanlara (böyle) bozgunculuk yapmalarından dolayı, azap üstüne azap artırırız.

89. O gün (kıyamette) her ümmet içinden kendilerine bir (peygamberi) şâhit göndereceğiz. (Resûlüm!) Seni de onların (hepsinin) üzerine şâhit getireceğiz. Biz sana (bu) Kitab’ı, her şey için bir açıklama, bir doğru yol rehberi, bir rahmet ve müslümanlara bir müjde olarak indirdik. [bk. 4/41; 16/84]

90. Muhakkak ki Allah adaleti, iyiliği ve yakınlığı olana (özellikle akrabaya muhtaç oldukları şeyleri) vermeyi emreder; ahlâksızlığı/hayasızlığı, fenâlığı, zulmü/azgınlığı yasaklar. İyice anlayıp tutasınız diye size (böylece) öğüt verir. [20]

(Âyet-i kerîmedeki “fahşâ” kelimesi; zina, ahlâk dışı davranışlar ve birleşmeler, hayasızlık, açıklık, çıplaklık, çıplak resimler ve bu türden film, tiyatro, dans gibi, haram/günah sayılan bütün fiilleri içine alır. Gerek Allah’ın gerek kulların haklarını çiğneyen her türlü hareket de ‘bağy’ ifadesine dahildir. Yüce Allah’ın bu emri ve nehyi karşısında iyiliğin, güzelliğin ve adaletin, ancak O’nun hükümlerine uygun olarak yerleşmesi; toplumları çürütüp çökerten zulüm, fuhuş ve her türlü kötülüğün ve azgınlığın da yine O’nun hükümlerine uygun olarak kalkması için müslüman, imanının gereği olarak her çareye başvurur. Yoksa iyilik ve adaletin gerçekleşmesi, zulüm ve kötü işlerin kalkması sadece düşünmek ve istemekle olmayacaktır. [bk. 5/44-45, 47 ve dipnotları] İbnü’l-Esîr, “Adalet, hevâ ve hevese meyletmeden, bir şeyin hak ve hukukunu tam olarak yerine getirmektir.”[21] demektedir. Yüce Allah, adaleti herkese karşı farz, aksi olan zulmü de haram kılmıştır. İster kendisi, ister akrabası, ister kızgın olduğu birisi (5/8), isterse kâfir olsun adalet şarttır. Çünkü bütün toplumlar adaletsizlik ve zulümle bozulmuş ve yıkılmıştır.)

91. Antlaşma yaptığınız zaman, Allah’ın (huzurunda verdiğiniz) ahdinizi yerine getirin. Yeminleri, Allah’ı kendinize kefil yaparak sağlamlaştırdıktan sonra bozmayın. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı bilir. [bk. 2/224; 5/89]

92. Siz ise bir topluluğun, diğer bir topluluktan (sayı ve malca) daha çok olmasından dolayı (haksızlık yapmak için) yeminlerinizi, aranızda bir hile

vasıtası edinerek (iyi amellerinizi bozmayın; böyle yaparak) ipliğini sağlamca eğirip büktükten sonra, onu çözüp bozan kadın gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyleri (Allah) kıyamet gününde elbette size açıklayacaktır.

93. Allah dileseydi sizi(n hepinizi) bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini (kötü niyet ve amelleri gereği olarak) sapıklıkta bırakır, dilediği kimseyi de doğru yola iletir. Ve siz yaptığınız (Allah'ın razı olmadığı bütün) işlerden kesinlikle hesaba çekileceksiniz. [bk. 10/99; 11/118-119]

94. Yeminlerinizi aranızda hile ve fesat (için vasıta) edinmeyin. Çünkü (İslâm'da) sağlam yerleşmişken bir ayak (sizin yüzünüzden) kayar da böylece (insanları) Allah'ın yolundan alıkoymuş olacağınızdan dolayı (hak ettiğiniz) kötülüğü tadarsınız. (Âhirette de) size büyük bir azap vardır.

(Âyette belirtildiği gibi, yeminleri hile ve aldatma vasıtası yapmak, hem vicdanları sarsar, inancın sağlam olmadığını gösterir, hem de başkalarına kötü örnek olduğundan İslâm'a gireceklere mânî olur. Cezası da âyette bildirilmiştir.)

95. Allah'a verdiğiniz sözü, az bir değere (yani dünyalığa) satmayın. Eğer bilirseniz, ancak Allah'ın katında olan sizin için daha hayırlıdır.

96. Sizin yanınızdaki (dünyalıklar) tükenir, Allah'ın katındakiler bâkîdir (tükenmez). Sabredenlere mükâfatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeline göre vereceğiz. [krş. 4/40; 29/7; 39/35]

97. Erkek ve kadından kim mü'min olarak sâlih (sevaplı) amel işlerse, elbette onu (dünyada) güzel bir hayatla yaşatırız. Ve (âhirette) onlara mükâfatlarını, yapmakta olduklarının en güzeliyle veririz.

98. Kur'an'ı oku(mak iste)diğin zaman, o kovulmuş/lanetlenmiş şeytandan Allah'a sığın ("Eûzû billâhi mine'şşeytâni'rracîm" de).

99. Gerçek şu ki inananlara ve Rablerine güvenip dayananlara onun tesir gücü yoktur. [krş. 15/39-40]

100. O (şeyta)nın tesir gücü, ancak (Allah yerine) onu dost edinenlere ve onunla 'Allah'a ortak koşanlaradır.'

101. Biz, bir âyetin yerini (hükmünü) başka bir âyetle değiştirdiğimiz zaman

Allah neyi indireceğini çok iyi bilirken onlar (Peygamber’e): “(Bunları) uyduran ancak sensin.” dediler. Hayır! (Öyle değil), onların çoğu (gerçeği ve nesihteki hikmeti) bilmezler. [bk. 2/106]

102. De ki: “Onu (Kur’an’ı,) Rûhu’l-Kuds (Cebrail), inananları (imanlarında) sağlamlaştırmak, müslümanlara doğru yolu göstermek ve onlara müjde vermek üzere hak olarak Rabbinin katından indirdi.”

103. Andolsun ki biz, onların (peygamber hakkında): “Ona mutlaka (yabancı) bir insan öğretiyor.” dediklerini biliyoruz. Halbuki sapıp kendisine yöneldikleri o (hıristiyan) kimsenin dili yabancıdır.[22] Bu (Kur’an) ise apaçık Arapça bir dildir.

104. Allah’ın âyetlerine inanmayanları; Allah asla doğru yola iletmez, üstelik onlara acıklı bir azap vardır.

105. Yalanı ancak Allah’ın âyetlerine inanmayanlar uydurur. İşte asıl yalancılar onlardır.

106. Kalbi imanla (tevhid ile) huzur bulmuşken, (dinden dönmeye) zorlananın dışında, kim imanından sonra Allah’ı inkâr eder veya (emirlerini kabul etmeyip) gönlünü küfre/kâfirliğe açarsa, Allah’tan onların üzerine (büyük) bir gazap vardır; en büyük azap da onlar içindir.[23]

107. Bu da gerçekte onların, âhirete karşı dünya hayatını tercih edip sevmeleri yüzündendir. Gerçekten Allah, kâfirler toplumunu doğru yola eriştirmez.

108. İşte onlar, Allah’ın (bu sebeple) kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Onlar gafillerin ta kendileridir.

109. Hiç şüphesiz onlar, âhirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.

110. Sonra (bil ki) Rabbin, (dinlerinden dönmeleri için) fitneye/eziyete uğratıldıktan sonra (yurtlarından) göç eden, sonra (da Allah yolunda) savaşan ve dayanıp/direnip sabredenlerden yanadır. O(nlardan bazılarını diliyle dinlerinden döndüren fitne)den sonra (imanlarını tazeleyip bu fiilleri yapanlara), Rabbin elbette çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

111. O gün (kıyamette) herkes gelip kendi canı(nı kurtarmak) için uğraşır ve herkese yaptığı(nın karşılığı) tam olarak verilir; onlara asla haksızlık yapılmaz.

[krş. 80/34-42]

112. Allah, şöyle bir memleketi misal verdi: O (ülke halkı) güven ve huzur içinde idi. Rızkı da her yerden bol bol kendisine geliyordu. Fakat o (halk) Allah'ın nimetlerine nankörlük etti, Allah da yaptıkları (âsîlik) yüzünden onlara açlık ve korku elbisesini (giydirip acıyı) tattırdı.[24]

113. Andolsun ki onlara içlerinden bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmedip dururlarken azap da (Bedir hezîmeti ile) onları yakalayıverdi. [krş. 14/28-29; 28/58-59]

114. Artık Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği şeylerden yiyin.[25] Eğer O'na kulluk ediyorsanız, Allah'ın nimetine şükredin.

115. (Allah) size ancak ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası için kesilen (hayvanlar)ı haram kıldı. Ancak kim de çaresiz kalırsa, saldırmaksızın, (ihtiyaç olan) sınırı aşmaksızın (isteksiz yiyebilir.) Çünkü Allah hakkıyla bağışlayan, merhamet edendir. [krş. 2/173; 6/145]

116. Dillerinizin (birçok şeyi) yalan yanlış nitelendirmesiyle (kendi kafanıza göre): "Bu helaldir, bu haramdır." demeyin. Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah'a karşı yalan uyduranlar ise şüphesiz iflah olmazlar.

(Dinî hükümleri bilmeden veya kendi hevâmız ya da mevki ve şöhret için verilen fetvâlar veya İslâm'a aykırı verilen hükümler de Hz. Peygamber'in ifadesi ile, "Hem sapar, hem de saptırırlar" nitelemesine sebeb olur. Yine Hz. Peygamber buyurur ki: "Muhakkak benden sonra gece karanlığı gibi fitneler ümmeti kaplayacak. Kişi o fitnelerde mü'min olarak sabahlar, kâfir olarak akşamlar. Topluluklar dinlerini geçici bir dünya menfaati karşılığında satarlar.")[26]

117. (Bu uydurdukları yalanla mefaat sağlayanların kazandıkları) az bir faydalanmadır. Onlar için (âhirette) acıklı bir azap vardır.

118. Sana anlattığımız şeyleri daha önce yahudilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. [bk. 4/160; 6/146]

119. Sonra (bil ki) Rabbin, bilmeyerek kötülük işleyip de sonra tevbe eden ve bunun ardından (kendisini) düzelten kimseler için (bağışlayıcıdır). Şüphesiz Rabbin, bundan sonra elbette çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir.

120. Gerçekten İbrahim; Allah’a itaat eden, O’nu birleyen (ve O’na yönelen) başlı başına bir ümmet (her iyilik ve sorumluluğu kendinde toplayan bir önder) idi. O, müşriklerden de değildi. [krş. 2/135; 11/75]

121. O’nun nimetlerine şükrediciydi. (Allah) onu (peygamber) seçti ve doğru yola iletti.

122. Biz ona, dünyada bir güzellik verdik.[27] Elbette o, âhirette de iyilerdendir.

123. (Ey Muhammed!) Sonra sana: “(Allah’ı) birleyerek (ve O’na yönelerek) İbrahim’in dinine uy; o hiç müşriklerden olmadı.” diye vahyettik.

124. Cumartesi (tatili), ancak (daha önce ibadetle emrolundukları Cuma’ya itiraz edip)[28] hakkında ayrılığa düşen (yahudi)lere (farz) kılındı. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeylerde, kıyamet günü aralarında elbette hükmedecektir.

125. (Resûlüm! İnsanları) Rabbinin yoluna/dinine hikmetle[29] ve güzel öğütle davet et. Onlarla en güzel (şekl)iyle (kırmadan, kızdırmadan) mücadele et.[30] Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir. [bk. 17/53; 20/44]

126. (Ey mü’minler!) Eğer (birini) cezalandıracaksanız, size yapılan ezânın benzeri ile cezalandırın. Şâyet sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha iyidir. [bk. 42/40-43]

127. (Resûlüm!) Sabret; senin sabrın da ancak Allah(’ın yardımı) iledir. (Yüz çevirmelerinden dolayı) onlara üzülme, kurdukları tuzak dolayısıyla da (endişelenip) sıkıntıya düşme!

128. Çünkü Allah, saygıyla emirlerine uygun yaşayan/günahlardan sakınan ve iyilik yapanlarla beraberdir.

[1] İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 322.

[2] Âyette geçen “ruh” kelimesi burada vahiy manasındadır (Mukâtil, s. 64).

[3] Balığın taze olarak vasıflanması, çabuk bozulup kokacağı için, hemen taze olarak yenmesi dolayısıyladır (Beydâvî).

[4] Pusulaya tesir eden kutuplardaki manyetik alan etkisi de bu alâmetlerdendir. [bk. 2/34]

[5] Âyet-i kerîmede küfür ve inkârın kaynağının büyüklenmek olduğu belirtilmektedir.

[6] Medârik, s. 25.

[7] İbni Ebû Şeybe, I, 348.

[8] Yüce Allah, kulunu hiç saptırmaz. Ancak kulun kendi kötü niyet ve amellerine göre onu içinde bulunduğu sapık hali üzere terkeder. [krş. 13/11]

[9] Bu emirle istidlâl edilmektedir ki mü'minler bilmediklerini, bilenlere sormakla mükelleftir (Beydâvî).

[10] Kur'an'ı anlamak için yalnız akıl yeterli değildir. Çünkü Allahu Teâlâ, insanlara indirdiği Kur'an'ın açıklanmasını istemiş (5/67; 16/44) ve onun için de Resûlü'ne hikmeti (sünneti) öğretmiştir. Resûlullah'ın da, "Biliniz ki Allah bana Kur'an ile beraber onun bir mislini (uygulama ve açıklaması olarak) vahyetmiştir." buyurması diğer bir delildir. Nitekim yüce Allah'ın razı olduğu ve tamamladığını bildirdiği İslâm, Resûlü'nün açıklama ve uygulamasıyla (hadis ve sünnetiyle) yürürlüğe konulmuştur (Suyûtî, II, 208; Mevdûdî, III, 25-29). [bk. 4/59, 80; 59/7]

[11] Secde kelimesi her ne kadar 49. âyette ise de 50. âyeti okuduktan sonra secde etmek daha uygun görülmüştür. [Secde âyeti konusunda bk. 7/206]

[12] Melek gibi Allah'a nispet ettikleri kızlarından sıkıntı değil sevinç duymaları lazımdı. Oysa, câhiliye devrinde kadınların hiç değeri yoktu. Onlara aşağılık bir varlık ve genellikle zevk aracı olarak bakılıyordu. Böyle bir ortamda gerek hayasız yaşantılarıyla şereflerine leke getireceği, gerekse çeyizlerini yapamayacakları korkusu ile kızlarını daha küçükken diri diri gömüyorlardı. Aynı dönemlerde dünyanın diğer yerlerinde de 18. asra kadar kadın aşağılık bir yaratık olarak görülüyordu. İşte ilk defa İslâm, bu aşağılamayı kaldırdı. Kadını hem şahsiyet, hak ve hukuk sahibi yaparak, hem de hayasız davranış ve giyinişleriyle yabancı erkeklerin zevkine âlet olmaktan kurtararak değerini yüceltti. [bk. 43/15-19]

[13] Karın veya midede sindirilmiş gıdaların yararlı maddeleri bağırsakta kılcal

damarlarla emilip kana karışır. Karaciğere giden besin maddelerini içeren kan, orada toksin (zehir) kontrolü yapılıp arındıktan sonra yine kan yoluyla dişinin meme organına gider ve içindeki besin maddeleri meme hücreleri sayesinde süte dönüşür. Âyette olay, sebep ve netice olarak kısaca bildirilmiş, fakat Allah'ın kudreti, konu üzerinde düşünme ve araştırma yolu insanlara bırakılmıştır. [krş. 23/21]

[14] Burada "hem içki hem güzel rızık edinirsiniz" buyurulmakla içkinin haram olmadan önce bile güzel rızık cinsinden olmadığına işaret edilmektedir. Ancak bozulmamış şıra böyle değildir. (Beydâvî).

[15] Bilgi onun iç güdüsüne Allah tarafından yüklendi.

[16] Arının yaşına, cinsine ve bal aldığı çiçek ve meyvelerin tabiatına göre beyaz, sarı, siyah vb. (Beydâvî; Celâleyn).

[17] Âyet-i kerîmede "şifâun" lafzı nekre (belirsiz) geldiğinden "Bal her hastalığa şifadır." denilmiştir.

[18] Ömrün kötü, düşkün ve bildiklerini unutma, bilirken bilmez olma devresine "erzel-i ömr" denilir. Peygamberimiz (sas.) "erzel-i ömr"den Allah'a sığınmıştır. Hz. İkrime'den gelen bir müjdeye göre, Kur'an okumaya devam eden erzel-i ömr'e düşmez.

[19] İslâm'a aykırı olan bütün şeyler batıldır.

[20] İbni Mes'ûd (ra.), "Kur'an âyetleri içinde, hayrı da şerri de en toplu surette bir araya getiren bu âyettir." demiştir. Osman b. Maz'ûn'un (ra.) müslüman olmasına bu âyet sebep olmuştur. Bu âyetin hutbelerin sonunda okunması Ömer b. Abdülaziz'in hilâfeti sırasında ve onun talimâtıyla başlamıştır (Beydâvî).

[21] İbnü'l-Esîr, III, 189.

[22] Bu yabancı, Mekke'de Arapça bilmeyen, Rumca konuşan ve adı Bel'am olan bir hıristiyandır ki Ebû Meysere denildiği de olmuştur. [bk. Râzî, XIV, 346]

[23] Kureyş müşrikleri, İslâm'dan dönmeyen Hz. Ammâr'ın annesi Sümeyye'yi (r.anhâ) iki deve arasına bağlayarak, babası Yâsir'i (ra.) de işkence yaparak şehit etmişlerdi. Hz. Ammâr'ı da kuyuya atmışlardı ki tam boğulacağı sırada Ammâr (ra.) onların telkinlerine rıza gösterip hayatını kurtarmıştı. Bundan dolayı onun

hakkında “mürted” diyerek Resûlullah’a haber verdiler. Resûlullah (sas.) onun gözlerinin yaşını sildi ve, “Kalbin nasıl?” dedi. Ammâr (ra.) da, “İmanla dopdolu.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah, “Onlar eziyet ederlerse, kalbin onlara meyletmedikçe yine aynı şeyi söyle ve kurtul.” buyurdu ve gelen bu âyeti okudu. Böylece anne ve babasının yaptığı azîmet, kendisinin yaptığı da ruhsat oldu (İbni Kesîr (Sâbûnî), III, 347; Mehmed Vehbi, VII, 2903).

[24] Mekkeliler, inkârlarından dolayı yedi sene kıtlığa uğramışlardı (Celâleyn). [bk. 14/7]

[25] Kur’an’ın açıkça belirtmediği pis şeyleri Resûlullah (sas.) açıklamıştır.

[26] Muhtâru’l-ehâdîs, 1010.

[27] Bütün din mensupları nezdinde güzel bir şekilde anılma lütfunda bulunduk (Celâleyn).

[28] Beydâvî.

[29] Hakkı açıklayan kesin delillerle, Kur’an ile güzel/vecîz sözle (Beydâvî; Celâleyn).

[30] Burada üç tip insana işaret edilmekte ve her bir kısma anlayacağı dilden güzel konuşma yapılması gerektiği vurgulanmaktadır: Âlimlere hikmet ile, orta tabakaya güzel öğüt ile, inatçı ve aşağı tabakaya da güzel bir şekilde mücadele ile (Beydâvî).

17. İsrâ Sûresi

Mekke döneminde (Hicret’ten 18 ay önce) nâzil olmuştur. 111 âyettir. İsrâ, “gece yürütmek ve götürmek” demektir. Hz. Peygamber’in Mirâç için geceleyin Mekke’den Kudüs’e götürülüşünü anlatan birinci âyetteki bu kelime, sûreye ad olmuştur. Sûrenin 26, 32, 33, 57 ve 73-80. âyetlerinin Medine döneminde indiği belirtilmiştir.

Rahmân ve Rahîm Allah’ın adıyla

1. Kulu (Muhammed aleyhisselâm’ı bedeniyle,) geceleyin Mescid-i Haram’dan, çevresini bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya[1] götüren (Allah’)ın şânı yüce

(ve her türlü noksanlıktan uzak)tır. (Bunu,) kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (yaptık). Şüphesiz O, (evet) O, hakkıyla işitendir, görendir.[2]

2. Biz, Musa'ya Kitab verdik ve onu İsrâiloğulları'na: "Benden başkasını vekil (rab) edinmeyin." diyerek doğruluk rehberi kıldık.

3. Ey Nuh ile beraber (gemide) taşıdığımız kimselerin nesli! Doğrusu o (Nuh), çok şükreden bir kuldu.

4. Biz, İsrâiloğulları'na Kitab'da (Tevrat'ta) şu hükmü bildirdik: "Siz o (mukaddes) yerde, mutlaka iki defa fesat (bozgunculuk) çıkaracaksınız[3] ve muhakkak surette, büyük bir kibirle çalım satacak (ve azgınlık yapacak)sınız."

5. İşte o iki (fesat)tan birincisinin (ceza) vakti gelince, size, çok kuvvetli birtakım kullarımızı gönderdik de evlerin aralarında (bile sizi yakalamak, esir etmek için) araştırdılar. (Bu da) yerine getirilmesi gereken bir vaad idi.[4]

6. (Tevbe ettikten) sonra size, onlara karşı tekrar (imkân ve galibiyet) verdik; mallarla, oğullarla yardım ettik ve sizi sayıca (evvelkinden) daha çok yaptık.

7. İyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Şâyet kötülük ederseniz o da kendinizedir. Diğerinin (ceza) vakti gelince, yüzlerinizi (üzüntüden) kötü duruma sokmaları, birinci defa girdikleri gibi Mescid'e (Beyt-i Makdis'e) yine girmeleri ve bütün ele geçirdiklerini, yerle bir etmeleri için (size tekrar düşmanlar gönderdik).[5]

8. (Tevbe ederseniz) belki Rabbiniz size acır. Eğer (yine isyana) dönerseniz, biz de (sizi cezalandırmaya) döneriz. Biz cehennemi kâfirlere (çıkamayacakları) bir zindan yaptık.

9. Gerçekten bu Kur'an, (insanlara) en doğru olan yolu gösterir, sâlih ameller işleyen mü'minlere de kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.

(İnsana dünya ve âhireti için en doğru yolu gösteren Kur'an olunca, artık gerçek müslüman, onun rehberliğinde, Hz. Peygamber'in önderliğinde doğru yolu bulur ve onda yürür. Müslüman ancak, Kur'an'a uygun bir düşünce ve yaşayış ile toplumsal çöküşten kurtulur. Hayatı ve yaptığı işler Allah'ın hükmüne ve rızasına uygun ve mükâfatına lâyık olur, yeniden medeniyetin yüksek katlarına ulaşır.) [bk. 2/2]

10. (Bu Kur’an) âhirete inanmayanlara da, kendileri için acıklı bir azap hazırladığımızı bildirir.

11. İnsan, hayrı istediği kadar (bazen) şerri de ister. İnsan çok acelecidir.[6] [bk. 21/37]

12. Biz geceyi ve gündüzü (kudretimizi gösteren) iki âyet (delil) yaptık. Gece delili ayı sil(ip rahatlık için karanlık yap)tık, (arkasından da) gündüz âyetini (getirip) Rabbiniz’den bol nimet aramanız, yılların sayısını ve (vakitlerin) hesabını bilmeniz için aydınlatıcı yaptık. (Böylece biz) her şeyi genişçe anlattık. [bk. 25/61-62; 28/71-73; 36/37-38]

13. Her insanın amel[7]/hayat defterini boynuna astık (onu sevap günah, ne ile doldurursa doldursun). Kıyamet günü herkese onu, (önünde) açılmış olarak bulacağı bir kitap halinde çıkarırız. [bk. 52/16; 75/12-14; 99/7-8]

14. “Oku kitabını, bugün sana hesap görücü olarak kendi nefsin yeter!” (diyeceğiz).

15. Kim (Allah ve Resûlü’nün gösterdiği) doğru yola gelirse, ancak kendisi için doğru yola gelmiştir. Kim de saparsa, ancak kendi aleyhine sapmıştır. Hiçbir günahkâr, başkasının (işlediği veya onun günahına sebep olmadığı) günah yükünü yüklenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (hiçbir kavme) azap edici değiliz. [bk. 16/25; 29/13-14; 35/18 ve krş. 39/71; 40/49-50; 67/8-9]

16. Biz, bir memleketi (zulüm, isyan ve taşkınlıklarından dolayı) helak etmek istediğimiz zaman, onun refahtan şımarmış (kendini yeterli görüp Allah’a ihtiyaç duymayan) elebaşılarına (tebliğcilerle ibadet ve itaati) emrederiz, onlar da fâsıklığa saparlar/dinî kuralları çiğnerler. Artık o (ülke)nin üzerine azap sözü hak olur. Derken biz de onu yerle bir ederiz. [bk. 6/123; 11/116-117; 23/63-64; 34/33-35]

17. Nuh’tan sonra nice asırlar(da insanlar)ı helak ettik.[8] Kullarının günahlarından haberdar ve görücü olarak Rabbin yeter. [krş. 21/11; 22/45]

18. Kim (haram helal ayırmaksızın sadece) şu çabucak geçen (keyif verecek dünyalık şeyler)i isterse, dilediğimiz kimseye istediğimiz kadarıyla onu hemen veririz. Sonra ona cehennemi hazırlarız. Oraya kınanmış ve (rahmetimizden) kovulmuş olarak atılır. [bk. 11/15; 42/20]

19. Kim de inanarak âhireti(nin güzel olmasını) ister ve ona (lâyık) bir gayret ile çalışırsa, onların da çalışmaları takdir görür (karşılığı verilir).

20. Her birine; gerek (dünyayı isteyen) onlara, gerek (âhireti isteyen) bunlara Rabbinin ihsanından veririz, Rabbinin (dünyadaki) ihsanı (hiç kimseden) esirgenmiş değildir.

(Yüce Allah'ın mü'min veya kâfiri ayırmadan onlara dünyalık verişi, o verdiklerini ne amaçla kullandığından hesaba çekmek içindir. [bk. 102/8])

21. Bak, biz onların kimini kimine (rızıkta ve bazı hususlarda) nasıl üstün kıldık. Elbette âhiret, 'erişilecek dereceler' bakımından daha büyük, (kazanılacak) faziletler bakımından da (elbette) daha üstündür.

22. Allah ile beraber başka bir ilâh edinme![9] Sonra yerilmiş ve tek başına (bırakılmış olarak) oturup kalırsın.

23. Rabbin, kendisinden başkasına kulluk etmemenizi ve anaya babaya ihsanı (iyiliği ve güzel davranmayı) emretti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlığa erişirlerse, onlara "öf" (bile) deme! Onları azarlama ve onlara çok nazik (ve tatlı) söz söyle. [krş. 9/113; 31/14]

24. Onlara merhametten dolayı alçak gönüllülük kanadını indir ve: "Ey Rabbim! (Bunlar) küçükken beni (acıyıp) yetiştirdikleri gibi (sen de şimdi) onlara acı (ve esirge)." de.

25. Rabbiniz (onlara karşı) içinizde olanı en iyi bilendir. Eğer siz iyi (yaşayıp İslâm'a uyan) kimseler olursanız şüphesiz O, çok tevbe eden (ve itaatle kendisine yönelen)leri bağışlayıcıdır.

26. Akrabaya, yoksula, yolda kalmışa (iyilik ve yardımla) hakkını ver, (malını lüzumsuz yere) saçıp savurma!

27. Çünkü (malı) saçıp savuranlar,[10] şeytanın kardeşleri olmuşlardır. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28. Eğer (fakirlere verecek bir şeyin bulunmadığı için) Rabbinden umduğun bir rahmeti (bir rızkı) beklediğin sırada onlardan yüz çevirmek zorunda kalırsan, bari onlara yumuşak söz söyle (de öyle gönder).

29. Elini boynuna bağlama (cimrilik yapma), onu büsbütün de açma (israfçı olma). Sonra kınanmış, pişman olmuş bir halde oturup kalırsın.[11]

30. Hiç şüphesiz, Rabbin dilediğine rızkı genişletir ve (dilediğine de) daraltır. Çünkü O, kullarından haberi olan, hakkıyla görendir.

31. Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin (onları çeşitli usullerle yok etmeyin). Onlara da, size de biz rızık veriyoruz. Doğrusu onları öldürmek büyük bir günahtır. [bk. 81/8-9 ve dipnot]

32. Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o bir hayasızlıktır/yüz kızartıcı çirkin bir iştir ve (cehenneme götüren) çok kötü bir yoldur.[12]

33. Allah'ın haram kıldığı canı, haklı/meşru (bir sebep) olmadıkça öldürmeyin. Kim haksızlığa uğramış olarak öldürülürse, biz onun velîsini (ölenin mirasçısını, kısas hakkını istemeye) yetkili kıldık. O da (kısasla) öldürme işinde (kendince daha fazlasını isteyerek) aşırı gitmesin. Çünkü kendisine (zaten) yardım edilmiştir.

34. Yetim malına da ergenlik çağına erişinceye kadar, ancak (o malı geliştirmek gibi) en güzel bir durum olmadıkça yaklaşmayın. Verilen sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir. [bk. 4/2-6; 6/152]

35. Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam yapın, doğru (ve hassas) terazi ile tartın. Bu daha hayırlıdır, sonu da daha güzeldir. [krş. 83/1-5]

36. Hakkında bilgin olmayan şeyin ardına düşme! Çünkü kulak, göz ve gönül; bunların hepsi ondan (o ardına düştüğün şeyden) sorumludur. [bk. 49/12]

37. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü sen ne yeri yarabilirsin (ne de) boyca dağlara erişebilirsin.

38. Böylesi kötü şeylerin hepsi,[13] Rabbinin katında hoş görülmeyen (davranışlar)dır.

39. Bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmet(ler)dendir. Allah ile beraber başka bir ilâh edinme (Allah yerine ona bağlanma); sonra kınanmış, kovulmuş olarak cehenneme atılırsın. [krş. 1/4; 9/31; 23/117]

40. (Ey müşrikler!) Rabbiniz, oğulları sizin için beğenip seçti de melekleri de

kendisine kız çocukları edindi, öyle mi![14] Doğrusu siz, (vebali) çok büyük söz söylüyorsunuz. [krş. 16/57; 19/88-95; 43/15-18; 53/21-22]

41. Hiç kuşkusuz düşünüp öğüt almaları için biz, (bu ihtarları) şu Kur'an'da türlü şekillerde tekrar tekrar anlattık. Fakat bu, onlara, (haktan) uzaklaşıp kaçmaktan başka (bir şey) artırmıyor.

42. De ki: "Eğer dedikleri gibi O'nunla beraber birtakım ilâhlar olsaydı, o zaman onlar, Arş'ın sahibine (o ilâhları vasıtasıyla yaklaşmak, üstün mevkiler elde etmek için) mutlaka bir yol ararlardı."

(Nitekim Allah'ın emirlerine karşılık, kendi ilke ve emirlerini yürürlüğe koyan Firavun, Nemrut ve benzerleri de otoritelerine dayanarak ilâhlaşma gayreti içinde olmalarına rağmen, yine de Arş'ın sahibi Allah'a karşı aciz kalıp ölmüşlerdir.)

43. O (Allah), onların dediklerinden tamamen münezzehtir (uzaktır), çok yücedir, uludur.

44. Yedi (kat) gök, yer ve onların içindekiler O'nu tesbih eder. O'na, hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur.[15] Fakat (siz) onların tesbihlerini anlayamazsınız. Doğrusu O, Halîm'dir (cezaya acele etmez ve) çok bağışlayıcıdır. [bk. 22/18]

45. Kur'an okuduğun zaman, seninle âhirete inanmayanların arasına gizli bir perde çekeriz.

46. (Ve) onların kalplerine (kötü niyetlerinden dolayı) onu anlamalarına engel olacak perdeler, kulaklarına da ağırlık koyduk. Kur'an'da Rabbini bir olarak andığın zaman, nefretle arkalarını dön(üp gid)erler. [bk. 39/45]

47. Onların, seni (Kur'an okuduğun zaman) dinlerken, ne sebeple dinlediklerini ve (kendi aralarında) fısıldaşırken de o zalimlerin: "Siz ancak, büyülenmiş bir adamın peşinden gidiyorsunuz." dediklerini biz çok iyi biliriz.

48. Bak (Resûlüm!) Sana (sihirbaz, kâhin, şair, mecnun diye) nasıl benzetmeler yaptılar da (bu yüzden) saptılar. Artık bir yol (bulmay)a güçleri de kalmadı.

49. Dediler ki: "Birtakım kemik (yığını) ve un ufak toz (halinde bir avuç toprak) olduğumuz zaman, biz mi yeni bir yaratılışla diriltilecekmişiz?" [bk. 36/77-78;

75/3; 79/10-12]

50-51. (Resûlüm!) De ki: “İster bir taş, ister bir demir (gibi) olun, ister gönüllerinizde (aklınızda ve tasavvurunuzda) büyüyen (dağlar gibi) bir yaratık (olun, Allah sizi âhirette diriltecektir).” Yine: “Bizi kim (orada) diriltip geri çevirecek?” diyecekler. De ki: “Sizi ilk defa yaratan (diriltip çevirecektir).” O zaman sana başlarını sallayacaklar da (alay ederek): “Ne zamanmış o?” diyecekler. De ki: “Belki de yakındır.” [bk. 30/27]

52. O gün (Allah) sizi çağıracak, siz de hemen hamdederek O’nun çağrısına (kabirlerinden koşarcasına) uyacaksınız ve (kıyametin dehşetinden dolayı kabirlerinizde) ancak pek az kaldığınızı zannedeceksiniz. [krş. 36/52]

53. (Mü’min) kullarıma söyle: “En güzel olan (söz)ü söylesinler.”[16] Çünkü şeytan aralarına fesat (ve kavga) sokar. Şeytan şüphesiz, insana apaçık bir düşmandır.

54. (Onlara söyleyeceğiniz en güzel kelime şudur:) “Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder, dilerse azap eder.”[17] (Resûlüm!) Biz seni onların üzerine (zorlayıcı) bir vekil olarak göndermedik.

55. Rabbin göklerde ve yerde olanları (ve hallerini) daha iyi bilir. Andolsun ki biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık, Davud’a da Zebur’u verdik. [18] [bk. 2/253]

56. De ki: “O’ndan başka ilâh sandı(ğınız ve Allah yerine kendisine bağlılık gösterdi)klerinizi çağırın. Onların, sizden ne (bir) sıkıntıyı kaldırmaya ne de (onu sizden) çevirmeye güçleri yeter.” [bk. 27/59-63; 34/22]

57. Onların (Allah’a yaklaştırsın diye) yalvardıkları (Mesih, Üzeyr, melek ve diğerleri) ne varsa, (hepsi) kendileri (muhtaç olup salih amellerle) Rablerine yaklaşmaya vesile/yol ararlar; O’nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı korkunçtur. [krş. 5/35]

58. Hiçbir ülke yoktur ki kıyamet gününden önce orayı yok etmeyelim, yahut (günahkâr, inkârcı gidişinden dolayı) şiddetli bir azap ile cezalandırmayalım. Bu(nların hepsi), Kitab’da (Levh-i Mahfûz’da) yazılıdır. [krş. 11/100-101; 65/8-9]

59. (Sana) âyetler (mucizeler) göndermekten bizi alıkoyan, ancak öncekilerin

onu yalanlamış olmasıdır. Biz Semûd kavmine de (inanmaları için) açık bir mucize olarak o dişi deveyi verdik ve (onu öldürdüler de) bu yüzden (kendilerine) zulmettiler (helak oldular). Halbuki biz âyetleri ancak (helak için değil, âhiret azabından) korkutmak için göndeririz. [bk. 7/73; 11/64-65; 26/141-159]

60. Hani sana: “Şüphesiz Rabbin, insanları (ilmiyle, kudretiyle) kuşatmıştır.” demiştik. (Geceleyin) sana gösterdiğimiz (Mirâç’taki) temâşâyı ve Kur’an’da lanetlenmiş olan (cehennemdeki zakkum isimli) ağacı, ancak insanlara bir imtihan olarak meydana getirdik. Biz onları (bu ağaçla) korkutuyoruz. Fakat bu, onların (inatlarından dolayı) daha da azgınlıklarını artırıyor.

61. Hani vaktiyle meleklere: “Âdem’e (kudretim için) secde edin.” demiştik de hemen secde ettiler, yalnız şeytan etmedi: “Ben çamurdan yarattığın kimseye hiç secde eder miyim?!” dedi. [bk. 2/30-34; 7/12; 38/76]

62. “Şu bana üstün kıldığına baksana! Eğer kıyamet gününe kadar beni (öldürmez) ertelersen, Andolsun ki onun soyunu, birazı hariç, hükmüm altına al(ıp azdır)acağım.” dedi. [bk. 15/40; 38/82-83]

63. (Allah da): “Çekil git, artık onlardan kim sana uyarsa, muhakkak ki cehennem, tam bir ceza olarak sizin cezanızdır.” buyurdu. [bk. 7/18]

64. “Onlardan gücünün yettiği kimseyi, sesinle (ayartmanla, şehvet içeren çalgılarla günaha kaydırabilirsen) kaydır;[19] atlı ve yaya bütün kuvvetlerini üzerlerine topla; mallarda ve evlatlarda onlara ortak ol,[20] onlara (aldatıcı şeyler) vaad et. Zaten (bilirim ki sen) şeytan[21] onlara aldatmadan başka (bir şey) vaad etmez(sin). (krş. 4/118-119, 7/16-17)

65. “Doğrusu benim (gerçek) kullarım üzerine senin (hiç) bir tesir gücün yoktur. Vekil olarak (onlara) Rabbin yeter.”

66. Rabbiniz, bol nimetinden (rızık) aramanız için, denizde gemileri yürütendir. Şüphesiz O, size karşı çok merhametlidir.

67. Denizde bir musibete (bir tehlikeye) maruz kaldığınız zaman, O’ndan başka tapındıklarınız (zihninizden) kaybolur. (Artık yardımı Allah’tan istemeye başlarsınız.) Fakat O, sizi karaya çıkarıp kurtarınca, yine yüz çevirirsiniz. Şu insanoğlu çok nankördür! [bk. 16/53]

68. (Allah’ın) kara tarafında iken (sizi) yere batırmasına veya üzerinize taşlar yağdıran bir kasırga göndermesine karşı bir güvenceniz mi var? (Bunlar başınıza geldikten) sonra kendinize hiçbir koruyucu bulamazsınız. [krş. 67/16-17]

69. Yahut, sizi bir kere daha oraya (denize) döndürüp inkâr etmeniz sebebiyle, üzerinize kırıp geçiren bir fırtına gönderip sizi boğmayacağı konusunda güvenceniz mi var? (Bunlar başınıza geldikten) sonra, kendinize hiçbir yardımcı (ve koruyucu) bulamazsınız.

70. Gerçekten biz, Âdemoğlu’nu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde (bineklerle) taşıdık, onlara güzel/temiz/helal şeylerden rızık verdik ve hakikaten onları yarattıklarımızdan pek çoğuna üstün kıldık.[22]

71. O gün (kıyamet)te insanların hepsini önderleriyle çağıracağız; kimin kitabı (amel defteri) sağından verilirse onlar, kitaplarını (sevine sevine) okurlar ve kıl kadar bir haksızlığa uğratılmazlar. [krş. 18/49; 45/28-29]

(İnsanlardan kimi peygamberlerin önderliğinde Allah’ın emrine uygun yaşamış kimi de yaşantıları Allah’ın emirlerine muhalif olan önderlerin/liderlerin peşinden gitmişler, onlara bağlanmışlar, hatta onları tabulaştırmışlardır. Yüce Allah hem bu tür liderlere hem de onlara tabi olanlara iki kat ceza vereceğini âyetlerde açıklamıştır. [bk. 2/165-167; 7/38; 33/66-68; 37/22-35; 38/59-61] Kıyamette, “Her kim dünyada neye tapmış/bağlanmış ise onun peşinden gitsin.” denecek. Tâğûta bağlananlar da onların peşinden gidecek.) [bk. Buhârî, “Rikak” 52]

72. Kim bu dünyada (hakikatlere) kör ise, o, âhirette de kördür; hatta, yol bulmadaki şaşkınlığı daha da beterdir.

(Onlar, İslâm’ın yolunu bırakıp kendilerine hoş gelen küfrün, şirkin ve batılın yolunu seçtiler ve onun içerisinde bocalayıp durmaktadırlar.) [bk. 2/15-16; 20/124-127]

73. Onlar, bize karşı sana vahyettiğimiz şeyden başka bir şey uydurman için az kalsın seni fitneye düşürecekler (kendi uydurdukları bazı kuralları sana kabul ettirecekler) ve o takdirde seni dost edineceklerdi. [krş. 6/56; 109/1-6]

74. Şâyet, seni (hakta) sabit kılmasaydık, onlara birazcık meyledecektin.

75. O takdirde, hem hayatın hem de ölümün (azab)ını sana kat kat tattırırdık.

Sonra bize karşı kendin için hiçbir yardımcı bulamazdın.

76. (Resûlüm!) Seni (dâvandan vazgeçiremeyince) yurdun (olan Mekke')den çıkarmak için seni tedirgin etmek üzeredirler; ama o takdirde, kendileri de senin ardından pek az kalacak (ve helak olacak)lar.[23]

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler(i dışlayanlar) hakkındaki (ilâhî) kanun (bu)dur. Sen bizim sünnetimizde asla bir değişiklik bulamazsın.

78. Güneşin (tepe noktasına gelip) kaymasından, gecenin kararmasına kadar (öğle, ikindi, akşam, yatsı vakitlerinde) namaz kıl; sabah namazını da[24] (öylece kıl). Çünkü sabah namazı (için, o vakitte birleşen gece ve gündüz melekleri tarafından) şâhitlik edilir. [Beş vakit namaz için ayrıca bk. 11/114; 30/17-18]

79. Gecenin bir kısmında (uyan,) sana mahsus bir ilave olarak gece namazı (teheccüd) kıl. Rabbinin (böylece) seni övülmüş bir makama[25] gönder(ip orada oturt)ması muhakkaktır.

80. De ki: "Yâ Rabbi! (Hicretle gireceğim yere) beni doğruluk (ve hoşnutluk) üzere dahil et. (Çıkacağım yerden de) beni doğruluk (ve hoşnutluk) çıkışıyla çıkar. Bana tarafından yardım edici bir kuvvet (iktidar) ver."

81. De ki: "Hak geldi, batıl yok oldu." Çünkü batıl, daima yok olmaya mahkumdur. [bk. 34/49]

(İslâm'a uygun olmayan her inanç, her fikir ve hareket Allah katında batıldır; geçersizdir. İslâm'ın nuruyla aydınlananlar küfür karanlığından kurtulurlar. Çünkü karanlığı gideren ancak ışıktır. Peygamberimiz Mekke'nin fethi günü 360 putu asâsıyla iterken bu âyeti okumuştur.) [krş. 21/18]

82. Biz Kur'an'dan, inananlar için, şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz.[26] (Kur'an) zalimlerin de (inkârlarından dolayı) ancak ziyanını artırır. [krş. 10/57; 41/44]

83. İnsana nimet verdiğimiz zaman o, (buna rağmen şükür ve taatten) yüz çevirir ve 'büyüklük taslayıp uzaklaşır'. Ona bir zarar dokununca da pek ümitsiz olur. [27] [krş.10/12; 11/10-11; 41/50-51]

84. De ki: "Herkes kendi yapısına (ve huyuna) göre hareket eder. Rabbiniz de

kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.”

85. (Resûlüm!) Sana ruh(un ne olduğun)u sorarlar. De ki: “Ruh, Rabbimin emrinden (yarattığından bir şey)dir. Size (ona ait) ilimden ancak pek az bir şey verilmiştir.”

(Ruh, insanın hayat kaynağıdır. Her ne kadar görünmese de varlığı inkâr edilmeyenlerdendir. Yaratan Rabbimiz, onun mahiyetini bildirmemiş denmektedir. Uzun yıllar psikoloji ve psikanaliz çalışmalarıyla da bilinememiştir. Ancak onun varlığını tezahürlerinden ve vücut makinesini çalıştırmasından anlıyoruz.)

86. Andolsun ki biz dilersek, sana vahyettiğimizi giderir (senin hâfızandan siler)iz. Sonra bize karşı, bu hususta kendine bir vekil (yardımcı) da bulamazsın.

87. (Böyle olmayışı, ancak) Rabbinin sana merhameti dolayısıyladır. Çünkü O’nun sana olan lütfu[28] pek büyüktür.

88. De ki: “Andolsun ki (bütün) insanlar ve cinler, şu Kur’an’ın benzerini (yapıp) getirmek için toplansa, birbirine arka çık(ıp yardım et)seler yine de onun benzerini getiremezler.” [krş. 2/23-24; 10/38; 11/13]

89. Hiç şüphe yok ki biz, bu Kur’an’da insanlara her bir misali türlü şekillerde açıkladık. Yine de insanların pek çoğu,inkârcılıkta direndiler.

90. Dediler ki: “Yerden bize bir pınar fışkırtmadıkça biz sana asla inanmayız!

91. “Ya da, senin hurma ve üzüm bağların olup aralarından şarıl şarıl ırmaklar akıtmalısın.

92. “Veya, senin iddia ettiğin gibi, göğü üzerimize parça parça düşürmelisin[29] veya Allah’ı ve melekleri kefil (olarak karşımıza) getirmelisin.”

93. “Yahut da, altından bir evin olmalı veya göğe çıkmalısın. Bize okuyacağımız bir kitap indirmedikçe (göğe) çıkmana da asla inanmayız!” De ki: “Fesübhânallâh (aman yâ Rab!) Ben sadece peygamber olan bir insan değil miyim? (Bunları ancak, Allah dilerse yaparım, O’nun da şânı ne yücedir.)” [bk. 25/7-9; 26/187]

94. Kendilerine doğru yol rehberi (Kur’an) geldiği zaman, insanların iman

etmelerine ancak: “Allah bir insanı mı peygamber gönderdi?” demeleri mânî oldu.

95. De ki: “Eğer onlar, yeryüzünde sakin sakin yürüy(üp dolaş)an melekler olsaydı, elbette biz de onlara (kendileri gibi) gökten melek bir peygamber gönderirdik.” [bk. 6/9]

96. De ki: “Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah yeter. Hiç şüphesiz O, kullarından haberi olan, (onları) görendir.” [bk. 6/19]

97. Allah (niyet ve ameline göre) kime hidayet ederse, doğru yolda olan odur. Kimi de (içinde bulunduğu) sapıklıkta bırakırsa artık sen onlar için, O’ndan başka bir yardımcı asla bulamazsın. Kıyamet günü biz onları kör, dilsiz ve sağır olarak yüzü koyun toplayıp süreriz (haşrederiz).[30] Varacakları yer cehennemdir. Onun ateşi (etlerini yakıp bitirip) sönmeye yüz tuttukça (etlerini tazeler) ateşin kızgın alevini artırırız. [krş. 20/74; 25/14; 87/13]

98. İşte bu onların cezasıdır. Çünkü onlar âyetlerimizi inkâr ettiler ve: “Bir kemik yığını ve ufalanmış kırıntı haline geldikten sonra hakikaten biz mi yeni bir yaratılışla dirilecekmişiz?” dediler.

99. Onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah’ın kendilerinin benzerini yaratmaya kâdir olduğunu görmediler mi? (Allah) onlar için (geleceğinden) asla şüphe edilmeyen bir vade koymuştur. Böyle iken zalimler ancak küfürde direndiler. [bk. 36/81-82; 40/57]

100. De ki: “Şâyet, Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o zaman harcama(kla tükenir) korkusuyla, kesinlikle yine tutar (cimrilik eder)diniz.” Zaten insan çok cimridir. [krş. 70/18-19]

101. Andolsun ki biz, Musa’ya açık açık dokuz âyet (mucize ve delil)[31] vermiştik. İşte İsrâiloğulları’na sor. (Musa, mucizelerle) onlara geldiği zaman, Firavun ona: “Ey Musa! Muhakkak ki ben seni büyülenmiş zannediyorum.” dedi.

(İbni Abbas’ın rivayetine göre, mucizeler şunlardır: Asânın ejderha oluşu, elin ışık vermesi, çekirge istilası, ekin biti, kurbağa, kan, taştan suyun fışkırması, denizin yarılması, Tûr’un kaldırılması.)

102. (Musa) dedi ki: “(Ey Firavun!) Pek iyi bilirsin ki bunları, birer ibret (belge)

olmak üzere göklerin ve yerin Rabbinden başkası indirmemiştir. Ey Firavun! Ben de seni(n) kesinlikle helak edilmiş (olacağını) zannediyorum.”

103. Derken (Firavun) onları, yer yüzünden silip atmak (kökünü kazımak, yok etmek)[32] istedi. Biz de onu ve beraberindekileri hep birlikte suda boğduk.

104. Bundan sonra da İsrâiloğulları’na: “(Artık) oturun o yerde, âhiret vaadi (kıyamet) geldiği zaman, sizi (onlarla) derleyip bir araya getireceğiz.” dedik.

105. Biz onu (Kur’an’ı) ancak hak olarak indirdik. O da hak (ve hakikat) olarak indi. Seni de ancak (sevâbımızın) müjdeleyici(si) ve (azabımızı haber veren) uyarıcı olarak gönderdik.

106. Yine biz, Kur’an olarak onu, insanlara sindire sindire (ve ağır ağır) okuman için (âyet âyet, sûre sûre) ayırıp (gerektikçe) peyderpey indirdik. [bk. 25/32]

107. De ki: “İster ona inanın, ister inanmayın. Şu gerçektir ki ondan (Kur’an’dan) önce ilim verilenler(den Ehl-i Kitab mü’minleri), kendilerine o (Kur’an) okunduğu zaman (derhal) yüzüstü[33] secdeye kapanırlar.”

108-109. “Rabbimizin şânı yücedir. Şüphesiz Rabbimizin (bildirdiği her) vaadi, mutlaka yerine getirilmiştir.” derler. Ağlayarak yüzleri üstüne (secdeye) kapanırlar ve (Kur’an dinlemek) onların saygısını artırır.[34] [bk. 47/17; 41/44]

110. De ki: “İster ‘Allah’ diye dua edin, ister ‘Rahmân’ diye; hangisi ile dua etseniz, nihayet en güzel isimler O’nundur.”[35] Namazda sesini pek yükseltme, pek de (duyamayacak kadar) kısma, bu ikisinin arasında bir yol tut. [bk. 25/60; 59/22-24]

111. “Hiçbir çocuk edinmeyen, mülkünde (hâkimiyetinde) ortağı olmayan, acizliği olmadığından dolayı da bir yardımcıya ihtiyacı bulunmayan Allah’a hamdolsun.” de ve O’na tekbir getir (büyüklüğünü ilan et). [krş. 2/116, 5/17, 72-73; 4/100, 171]

[1] Mescid-i Aksâ’yı ilk yapan Hz. Davud’dur. Burada sözü edilen bereket hem dünyevî hem dînîdir. Çünkü Beyt-i Makdis ile çevresi (Filistin, Şam, Ürdün) peygamberlerin ibadet ettikleri ve vahye mazhar oldukları yörelerdir.

[2] Mirâç hadisesi hicretten bir yıl kadar önce (M. 621) meydana gelmiştir. Mirâç hususunda Hz. Peygamber sahih hadislerinde nasıl anlatmışsa aynen öyle

iman ederiz. Bunun dışındaki muhakemeler imanı bozabilir. [bk. 17/60; 53/11-18]

[3] Birincide, Tevrat'ın hükümlerine karşı gelmeye başladılar ve Hz. Şa'yâ'yı öldürdüler. İkincide ise Hz. Zekeriya ve Hz. Yahya'yı öldürdüler. Hz. İsa'yı da öldürmeye teşebbüs ettiler (Beydâvî).

[4] Çoğunluk bu olaya "Buhtunnasr" olayı demişlerdir. M.Ö. 586'da İsrailoğulları'nın âlimlerini öldürdüler. Tevrat'ı yaktılar ve onlardan yetmiş bin esir aldılar. Mescid-i Aksâ'yı tahrip ettiler. "Buhtunnasr (M. Ö. 604-561) II. Babil hükümdarıdır. el-Cüveynî (1028-1085), onun bu tahrip olayını, yahudilerin şeriat ahkâmına uymadıkları, bozuk işler yaptıkları ve mâbetlerine put diktikleri için yaptığını kaydetmektedir. (Cüveynî, s. 11)

[5] 5 İkinci defa M.Ö. 168'de Romalılar tarafından yıkıldı. Kudüs M.S. 638 yılında Hz. Ömer tarafından fethedildi.

[6] Her hatırına geleni sonunu düşünmeden hemen ister veya yapar (Beydâvî). [bk. 10/11]

[7] Âyet-i kerîmedeki "tâir" lügatte kuş demek ise de, burada "amel" ile tefsir edilmiştir (Celâleyn). Hayr olsun şer olsun, insanların yaptığı bütün davranışları içine alır.

[8] Hz. Nuh'un, kavmi helak olan ilk peygamber olduğuna işaret edilmektedir.

[9] Hem Allah'a inanılıp hem de nefisten veya başkasından gelen emirler Allah'ın emirlerinden üstün tutulur, öne geçirilirse Allah ile beraber bir ilâh edinilmiş olunur. [krş. 1/4; 49/1]

[10] Bu, İslâm'a uygun olmayan moda, zevk, eğlence, lüks, konfor ve benzerleri için harcama yapanların dikkat etmesi gereken bir âyettir.

[11] İsraf sadece malda değil, aklı, gücü, zamanı ve ömrü kötü kullanmada da olur. Hepsi pişmanlığa götürür ve sorumlu olunur.

[12] Zina, akıllı ve ergenlik (büluğ) çağına gelmiş olan erkek ve kadının, aralarında geçerli (meşru) nikah akdi olmadan (4/24) kendi arzularıyla cinsel ilişkide bulunmalarıdır. Yüce Allah, bu âyet-i kerîme ile, zinaya yaklaşmayı yani zinaya sevk eden yolları bile yasaklamıştır. Harama yönelen göz, dil/ağız, el gibi

duyu organları sahibini zinaya yaklaştırmaya aracı olurlar. Bunları da haramdan korumak lazımdır; sorumlulukları vardır (17/34, 36/15). Peygamberimiz (sas.) bu organların da zinası olduğunu bildirmişlerdir. (Bk. Buhârî, Nur Sûresi Tefsiri 13. bab; Ebu Dâvûd "Libas" 32. bab.) Bir de "Zinanın çoğalması kıyamet alametlerindendir." buyurmuştur. (Buhârî (Tecrid), I, 16).

[13] 22. âyetten itibaren yapılması yasaklananlar.

[14] Müşrikler, "Melekler, Allah'ın kızlarıdır." diyorlardı.

[15] Bütün kâinatın yapısını oluşturan atomların etrafında dönen çekirdekler de bu tesbih edenlere dâhildir.

[16] Yani, "Habîbim! Mü'min kullarıma de: 'Muhaliflere karşı delil göstermek istedikleri zaman, en güzel delilleri ileri sürsünler, sövüp saymaya ve hiddetlenmeye kalkışmasınlar." demektir.

[17] İki tırnak işareti arasına alınan bu söz, muhaliflere söylenecek en güzel sözün ilâhî bir örneğidir (Celâleyn).

[18] Burada Dâvûd (as.) ve Zebur'un zikredilmesi, hem ona kitap verildiğini hem de o kitapta Peygamberimiz'in ve ümmetinin bütün ümmetlerden efdal olduğunu kaydetmesi dolayısıyladır. Nitekim, 21/105 ve 24/55. âyetlerde bu husus açıklanmıştır (Beydâvî). [krş. 33/7; 42/13]

[19] Bu sebeple, düşünce ve hareket bakımından harama sevkeden gizli ve âşikâr her türlü ses şeytânîdir.

[20] Halis mü'minler, mal kazanma ve harcamada, çocuk sahibi olma ve yetiştirmede, şeytanın ortaklığına mânî olurlar.

[21] Şeytan, "Benim saptırmamdan sana bağlı/halis kulların hariçtir." der. (38/82-83)

[22] İbni Abbas (ra.) diyor ki: "Birçok hayvan yiyeceğini eğilerek ağzı ile yer, insan ise yemeğini eli ile ağzına götürür." İnsanlar yerken başkasını da düşünür, hayvanlar yerken başkasınınkini de (yemeyi) düşünür. Allah katında mü'min, meleklerden şereflidir. Meleklerde şehvetsiz akıl, hayvanlarda akılsız şehvet, insanlarda akıl ve şehvet birlikte vardır. Üstünlük hem cismânî hem ruhânîdir. Cismânîde müslüman ve kâfir eşittir. Ruhânî üstünlük ise, peygamberlere,

velîlere ve mü’min kullara has olarak farklılıklar arz eder (Beydâvî).

[23] Nitekim Hz. Peygamber’in hicretine sebep olan azgınlar, Bedir gazvesinde helak olmuşlardır. [bk. 52/42]

[24] “Kur’âne’l-Fecr” sabah namazı demektir.

[25] Âyet-i kerîmedeki “makâmen mahmûden” lafzı Peygamberimiz için şefaat makamıdır (Beydâvî). Yine âyetteki “asâ” lafzı Arapça’da, “belki, umulur ki” anlamına gelirken, burada Allah’a nisbet edildiğinden “muhakkak” diye tercüme edilir.

[26] Hem ruhânî marazlara, hem de cismânî hastalıklara şifadır (Beydâvî).

[27] Artık bol bol duaya başlar.

[28] Peygamberlik, Kitab, hikmet vd.

[29] Burada 34/9. âyete işaret edilmektedir.

[30] “Nahşuru” kelimesine burada “sevk” anlamı da verilmektedir (Mukâtil, s. 68).

[31] Bu dokuz mucize ve delil için bk. 10/75 ve dipnotu; 27/12.

[32] Firavun ve benzerleri, her devirde mü’minlere karşı bu davranışları tekrarlamışlardır.

[33] Âyette geçen “el-ezgân” “çeneleri” kelimesi mecâzî anlamıyla “yüzüstü” diye ifade edildi.

[34] Bazıları secdenin 107. âyette olduğunu kaydetmişse de çoğunluk tarafından 109. âyetin sonunda yapılması belirtilmiştir (Zebîdî, III, 352). [Secde âyeti konusunda bk. 7/206]

[35] Müşrikler, Hz. Peygamber’in “Yâ Allah! Yâ Rahmân!” diye dua edişini, onun da kendileri gibi, Allah’ın yanında başka ilâhlara dua ettiği şeklinde yorumlamak istemişlerdi. Bu âyet, bunun böyle olmadığını bildirdi.

18. Kehf Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 110 âyettir. İçinde mağaraya sığınanların bahsi de geçtiği için bu ismi almıştır. 28. âyetin Medine döneminde indirildiği rivâyet edilmiştir.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1-2-3-4. Allah'a hamdolsun ki kulu (Muhammed aleyhisselâm)a, içinde hiçbir eğrilik bulunmayarak ve sağlam bir düstur olarak bu Kitab'ı; hem kendi tarafından gelecek şiddetli bir azapla (inkârcıları ve günahkârları) korkutsun, hem sâlih amel (sevaplı iş)ler işleyen mü'minleri (en) güzel bir mükâfat olan (ve) içinde ebedî kalacakları cennetle müjdelesin, hem de: "Allah çocuk edindi." diyenleri (korkutup) uyarsın diye indirdi.

5. (Allah bir oğul edindi diyenlerin) buna dair ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgisi yoktur. (Oysa) bir kelime olarak ağızlarından çıkan (şey) ne dehşetli (bir söz)![1] (Hakikatte) onların söyledikleri ancak yalandan ibarettir!

6. Bu söze (Kur'an'a) inanmazlarsa, onların peşlerinden üzüntüden neredeyse kendini helak edeceksin! [bk. 15/97; 26/3]

7. Şüphesiz biz yeryüzünde olan şeyleri, onun üzerinde ziynet/süs yaptık. Böylece insanların hangisinin amel bakımından daha güzel olduğunu denemek istedik. [krş. 21/35; 67/2]

8. Biz elbette o yeryüzündekileri (bir gün) kupkuru bir toprak haline getireceğiz.

9. (Bu böyle iken, Ey Resûlüm!) Yoksa sen sadece Ashâb-ı Kehf'i ve Rakîm'i (Mağarada uykuda kalıp kitâbede isimleri yazılı olanları) mı bizim şaşılacak âyetlerimizden sandın?

(Kuruyan yer ve bitkilerin yeniden canlanması yanında, Ashâb-ı Kehf hikayesinin ehemmiyete şâyân bile olmadığına işaret buyurulmaktadır.[2]

(Aşağıdaki âyetler (10-29) toplumun aleyhte tavrına rağmen fıtratın ve imanın gereğini yapan gençlerden bahsediyor.)

10. Hani o genç yiğitler mağaraya sığınıp: "Ey Rabbimiz! Bize tarafından bir rahmet ver ve işimizde bizim için bir kurtuluş yolu (ve başarı) hazırla." demişlerdi.

11. Bunun üzerine mağarada, nice yıllar onların kulaklarına (perde) vurduk (derin uykuya daldırdık). [bk. 18/25]

12. Sonra (uykuda ne kadar kaldıkları hakkında ihtilaf eden) iki taraftan hangisinin süreyi daha iyi hesap ettiğini belirtelim diye onları uyandırdık.

13. Biz sana (şimdi) onların haberlerini doğru olarak anlatıyoruz: Doğrusu onlar Rablerine inanmış birtakım genç yiğitlerdi. Biz de onların hidayetini (iman güçlerini) artırmıştık.

14. Onların kalplerini (sebat ve metanetle hakka) bağlamıştık da o zaman (putlara/put heykellere tapmayı reddederek, kral Dekyanus'un önünde takiyye yapmayarak)[3] ayağa kalkıp: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O'ndan başkasına asla ilâh diye yalvarmayız. (Onun sözünü Rabbimiz Allah'ın sözünden üstün tutmayız. Böyle yapmazsak) o zaman haktan uzak, (pek saçma) bir söz söylemiş oluruz." dediler.

(Bunlar kula değil, Allah'a kul olarak hürriyete ve bu uğurda ölerek de ölümsüzlüğe ulaştılar ve Allah'ın korumasıyla dokunulmazlık kazandılar.)

15. "Şu bizim kavmimiz var ya, O'ndan başka birtakım ilâhlar edindiler. Onlar(ın gerçek olduğun)a dair bir delil getirseler ya! Artık Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?"

16. (O gençlerden biri diğerlerine şöyle demişti:) "Mâdem ki siz onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya (girip) sığının ki Rabbiniz size rahmetini yaysın ve (bu) işinizi size uygun ve yararlı olarak hazırlasın."

17. (Onlar uyurken baksaydın) güneşi görürdün ki; doğduğu zaman mağaralarının sağ tarafına meyleder, battığı zaman da sol yanından onları kesip geçerdi (onlara değmezdi). Halbuki onlar, o (mağara)nın açık (ve geniş) bir yerindeydiler. Bu, Allah'ın (ibret alınacak) âyetlerinden (delillerinden)dir. Allah kimi doğru yola iletirse, o artık doğru yolu bulmuştur. Kimi de (kendi amelinden dolayı) sapıklıkta bırakırsa, artık onun için asla yol gösteren bir dost bulamazsın.

18. Onlar uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın. Biz onları (yerde uyuduklarından dolayı bası yaraları oluşmaması için) gâh sağa ve gâh sola çevirdik. Köpekleri de iki kolunu (ön ayaklarını mağaranın) girişine doğru uzatmış (yatmaktay)dı. Onlarla aniden karşılaşıverseydin, mutlaka dönüp

kaçardın ve için korkuyla dolardı.

19. İşte böylece, aralarında (hallerini birbirlerine) sorsunlar diye onları dirilttik (uyandırdık); içlerinden bir sözcü: “Ne kadar kaldınız?” dedi. “Bir gün veya günün bir parçası kadar (eğleştik).” dediler. (Diğerleri de) dediler ki: “Rabbiniz ne kadar kaldığınızı daha iyi bilendir. Şimdi siz, birinizi bu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın hangi yiyecek daha temiz (ve iyi ise) ondan size bir azık getirsin. Ayrıca çok nazik (ve tedbirli) davransın, sakın siz(in bulunduğunuz yer)i hiç kimseye sezdirmesin!”

20. “Çünkü, onlar sizi ele geçirirlerse, ya taşla öldürürler ya da (zorla kendi) dinlerine döndürürler. Bu takdirde asla kurtulamazsınız.”[4]

21. Bu şekilde, (insanları) onların durumundan haberdar ettik ki bu sayede, Allah’ın (diriltme) vaadinin gerçek olduğunu ve kıyamet(in kopmasında) da hiçbir şüphe bulunmadığını bilsinler. Nihayet, (onları bulan halk kendi aralarında) onlar hakkında ne yapacaklarını tartışıyorlardı. Bazıları: “Onların hatırasına bir anıt yapın. (Biz onların gerçek durumunu bilemeyiz.) Rableri onları daha iyi bilir.” dediler. Onların durumuna dair (tartışmayı) kazananlar: “Mutlaka onların üstünde bir mescid edineceğiz.” dediler. (Mağaranın kapısı önüne bir mescid yaptılar.)

22. Onlar (Ashâb-ı Kehf’in sayıları hakkında): “Üçtür, dördüncüleri köpekleridir.” diyecekler; “beştir, altıncıları köpekleridir.” diyecekler. (Bu sözler) bilinmeyen hakkında tahminde bulunmak[5]/kafadan atmaktır. (Kimileri de): “Yedidir, sekizincileri köpekleridir.” derler. De ki: “Rabbin onların sayılarını en iyi bilendir. Onları pek az kimseden başkası[6] bilmez. O halde bunlar hakkında, (Kur’an’da açıklanan) bir tartışmadan başka, (derinliğine) bir tartışmaya girme! Bunlar hakkında onlardan hiçbirine (görüş) sorma!”

23-24. İnşallah (Allah dilerse/Allah izin verirse) demeksizin, asla, hiçbir şey için: “Ben yarın bunu mutlaka yaparım.” deme![7] Unuttuğun zaman da (yine inşallah diyerek) Rabbini an ve: “Umarım ki Rabbim beni, bundan daha isabetli (bir) doğruya ulaştırır.” de.

25. Onlar, mağaralarında üç yüz yıl kadar kaldılar; (bazıları) dokuz (yıl) da ilave ettiler.[8]

(Ehl-i Kitab’dan bazıları böyle dedi. Allahu Teâlâ aşağıdaki beyanı ile onların bu iddiasını reddetti.)

26. De ki: “Allah, (onların) ne kadar kaldıklarını daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybı(nı bilmek) O’na mahsustur. O, ne güzel gören ve ne güzel işitendir! Onların (yerde ve gökte olanların), O’ndan başka dostu (ve yardımcısı) yoktur. O, hükmüne/hâkimiyetine hiç kimseyi ortak etmez.”

27. (Resûlüm!) Rabbinin Kitabı’ndan sana vahyedilenleri oku. O’nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O’ndan başka da asla sığınılacak (bir mercî) bulamazsın.

28. Sabah akşam rızasını dileyerek Rablerine yalvaranlarla beraber candan sabret. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan (fakir mü’minlerden) ayırma (onları gözardı etme). Kalbini bizi anmaktan gafil bıraktığımız; kendi “hevasına/arzu ve hevesine” uyan ve işi (hep emirlerimize karşı isyan ve) taşkınlık olan kimseye de itaat etme!

(Zengin ve ileri gelen bazı müşrikler, Resûlullah’tan, fakir mü’minleri yanından kovması şartıyla kendisiyle görüşeceklerini söylediler. Yukarıdaki âyet bunun üzerine nâzil oldu.) [bk. 6/52; 20/16; 68/8-14; 76/24]

29. De ki: “Hak (olan bu Kur’an) Rabbinizdendir. Artık dileyen inansın, dileyen de küfre sapsın (kâfir olsun).”[9] Şüphesiz biz (kâfir olan bu) zalimlere, duvarları kendilerini (çepeçevre) kuşatan bir ateş hazırladık. Şâyet onlar (susuzluktan feryat ederek) yardım isterlerse, (kendilerine) erimiş maden gibi yüzlerini kavuran bir su ile yardım edilir. O ne kötü bir içecektir ve (o ateş) ne fena dayan(ılıp oturul)acak yerdir!

30. Doğrusu iman edip de sâlih (sevaplı) amel işleyenlere gelince, elbette biz, ameli güzel olanın mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

31. İşte bu kimseler için, alt tarafından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada altın bileziklerle bezenecekler, (altın ve gümüş işlemeli) ince ipekten, kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Tahtlar üzerine yaslan(ıp otur)acaklardır. O ne güzel mükâfat, ne güzel yaslana(rak oturula)cak yerdir! [krş. 25/75-76; 35/33]

32. Onlara (şu) iki adamı misal ver: Biz onların birine iki üzüm bağı lütfetmiş, etraflarını hurmalarla çevirmiş ve ikisinin arasında da ekin (ve meyvelik) bitirmiştik.

33. Her iki bağ da (her sene) yemişlerini vermiş, hiçbir şeyi eksik bırakmamıştı.

Onların (iki bağın) arasından bir de ırmak akıtmıştık.

34. Onun (başka) serveti de vardı. Bu yüzden arkadaşı ile konuşması sırasında: “Benim malım ve servetim seninkinden daha çoktur ve (ayrıca) maiyyetim bakımından da senden daha itibarlıyım.” dedi.

35. (Böylece) o (zenginliğiyle övünen kimse), kendisine zulmederek, (inkârcı bir halde) bahçesine girdi: “Bunun hiçbir zaman batacağını zannetmiyorum.” dedi.

36. “Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Buna rağmen ben, Rabbime döndürülürsem bunun yerine, elbette bundan daha iyisini bulurum.” dedi.

37. Onunla konuşmakta olan arkadaşı da, ona dedi ki: “Seni (önce) topraktan, sonra bir nutfe (sperm)den yaratıp sonra da sana adam biçimi veren (Allah’)ı inkâr mı ediyorsun?”

38. “Fakat (ben inanıyorum ki) O Allah benim Rabbimdir; ben Rabbime hiç kimseyi ortak tutmam.”

39-40-41. “Bahçene girdiğin zaman, ‘Mâşaallah, lâ kuvvete illâ billâh (bu Allah’ın dilediğidir, Allah’tan başka hiçbir kuvvet yoktur!)’ demeli değil miydin? Üstelik beni, mal ve evlat bakımından kendinden daha aşağı görüyorsun. Umulur ki Rabbim bana senin bahçenden daha iyisini verir, o (seninki)nin üzerine gökten bir afet indirir, o da kaskatı kaypak bir toprak oluverir yahut suyu yere çekilir de artık onu bir daha elde edemezsin.” [krş. 57/20]

42. Nitekim o (inkârcı)nın serveti kuşatıl(ıp ürünü helak edil)di, çardakları çökmüş halde (görünce), o (bahçe)nin uğrunda harcadıklarına karşı avuçlarını ovuşturmaya başladı ve: “Keşke ben, Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım.” dedi. [krş. 68/17-31]

(Çünkü o, mal ve mevkiinin geçici olduğunu ve bir anda yok olacağını düşünmemiş ve Allah’ı egemen kabul edip O’na sığınmamıştı. Buna karşılık malına güvenerek gururlanmış, büyüklenmişti.)

43. Ona Allah’tan başka yardım edecek bir topluluk da yoktu. Karşı koy(up kendisini kurtar)amadı da.

44. İşte böyle bir durumda koruyuculuk ve hâkimiyet, yalnız hak olan Allah’a

mahsustur. Sevap verme bakımından en hayırlı O'dur, sonuçlandırma bakımından da en hayırlı yine O'dur.

45. Onlara dünya hayatının misalini şöyle anlat: O (dünya hayatının durumu) tıpkı, semadan indirdiğimiz su ile yeryüzü bitkilerinin birbirine karışması (sulanıp güzelleşmesi) ve sonunda (o bitkilerin kuruyup) rüzgarların savurduğu çöp kırıntısı haline gelivermeleri gibidir. Allah, her şeyin üstünde bir kudret sahibidir. [bk. 10/24; 39/21; 57/20]

46. Mal ve oğullar, (geçici) dünya hayatının ziynetidir. Bâkî kalacak olan sâlih ameller[10] ise, Rabbinin katında sevapça daha hayırlı, ümit bağlanmaya da daha lâyıktır. [bk. 3/14; 64/15]

47. (Düşün ki) o gün, biz dağları yürüt(üp gider)eceğiz ve yeri apaçık (düz ve çıplak) göreceksin. (Yine o gün) içlerinden hiçbir kimseyi bırakmaksızın herkesi (mahşerde) toplarız. [bk. 20/ 105-107; 101/5]

48. (Hepsi) sıralar halinde Rabbine arz olunmuşlardır. (Onlara:) "Andolsun ki sizi ilk defa yarattığımız gibi (şimdi de çırılçıplak, hiçbir şeyiniz olmaksızın) bize geldiniz. Fakat siz, sizin için vaadi(mizi) yerine getirecek bir zaman tahdit etmediğimizi zannettiniz değil mi?" (denilir).

49. (Amelleri yazılı) kitap (önlerine) konulmuştur. Artık o günahkârları görürsün ki onun içindeki (yazılı) şeylerden korkarak: "Eyvah bize! Bu kitap da ne acâyip! Küçük büyük hiçbir şey bırakmayıp onları sayıp dökmüş." derler. Onlar (bütün) yaptıklarını (o kitabın içinde) hazır bulmuşlardır. Rabbin hiç kimseye zulmetmez. [bk. 17/71; 45/28-29]

50. Hani meleklere: "Âdem'e (kudretim için) secde edin." demiştik de İblis hariç hemen secdeye kapanmışlardı. O cin(ler)dendi, Rabbinin emrinden çıktı/âsî oldu.[11] (Ey insanoğulları!) Beni bırakıp da onu ve neslini mi dostlar ediniyorsunuz? Halbuki onlar size düşmandır. (Böyle yapmak) zalimler için ne kötü bir değiştirmedir! [bk. 2/34; 7/12; 15/28-39]

51. Ben, ne göklerin ve yerin yaratılmasında ne de kendilerinin yaratılmasında, onları hazır bulundurmadım. (İnsanları) saptıranları da (kendime) yardımcı edinmiş değilim. [bk. 17/56; 27/60-64; 34/22-23]

52. O gün (Allah, müşriklere): "Benim ortaklarım olduğunu ileri sürdüğünüz (tapınma, yalvarma ve kendisine bağlanmada bana ortak hale getirdiğiniz)

şeyleri çağırın.” der. Hemen onları çağıracaklar ama (onlar) kendilerine cevap vermeyeceklerdir. Biz onların arasına bir ateş deresi koyacağız. [bk. 46/5]

53. Günahkârlar, ateşi gördüklerinde artık, içine düşecek olanların kendileri olduklarını anlayacaklar, fakat oradan dönecek (ve kaçacak) yer de bulamayacaklar.

54. Andolsun ki biz, bu Kur’an’da insanlara (ihtiyaç duydukları) her misali farklı üsluplarda açıkladık. Fakat insan, pek çok şeyde tartışmacı olmuştur.

55. Kendilerine doğru yolu gösteren rehber (peygamber ve Kur’an) geldiği halde insanları, iman etmelerinden ve Rablerinden mağfiret dilemelerinden alıkoyan şey, ancak ve ancak evvelkilerin başlarına gelen, âdet-i ilâhî (olan felaket)in kendilerine de gelmesini veya onlara gözleri önünde (âhiretteki) azabın gelivermesi(ni beklemeleri)dir.

56. Biz peygamberleri sadece (cenneti) müjdeleyici ve (azaba karşı) uyarıcılar olarak gönderdik. Küfre sapanlar ise, hakkı batılla çürütmek (ve ortadan kaldırmak) için mücadele ederler. Onlar âyetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri de eğlence edindiler.

57. Rabbinin âyetleriyle (kendine) nasihat edildiği halde, onlardan yüz çeviren ve kendi yaptığı (günahları)nı unutan kimseden daha zalim kim vardır? Biz de (bu sebeple) onların kalplerinin üzerine, onu (Kur’an’ı) iyi anlamalarına engel olan perdeler ve kulaklarına da bir ağırlık koyduk. Sen onları doğru yola çağırsan da, asla doğru yola gelmezler.

58. Ama Rabbin çok bağışlayıcı, merhamet sahibidir. Eğer onları kazandıkları (günahları) ile hesaba çekseydi, onlar için azabı çabuklaştırırdı. Fakat onlar için vaadedilen bir zaman vardır ki, (o gün geldiğinde) O’ndan başka hiçbir sığınacak yer bulamayacaklardır. [bk. 16/61; 35/45]

59. İşte (Âd, Semûd gibi) zalim oldukları vakit[12] kendilerini helak ettiğimiz memleketler! Onların helaki için de belli vakit koymuştuk.

60. Bir vakit Musa, (hizmet eden) gencine demişti ki: “Ben (Hızır’la buluşmak için) iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayıp gideceğim veya uzun zaman geçireceğim.”

61. Derken (ikisi) o iki (deniz arası)nın birleştiği yere varınca (bir kayaya

sığındılar. Fakat azıklarından su birikintisine koydukları cansız) balıklarını unuttular. O da sıçrayıp denizde bir deliğe/oyuğa doğru yola koyulmuştu.[13]

62. (O deniz kavşağını) geçtikleri zaman (Musa) gencine: “Kuşluk yemeğimizi getir (de yiyelim). Bu yolculuğumuzda hakikaten yorgun düştük.” dedi.

63. (Genç:) “Gördün mü! O kayalığa sığın(ıp dinlen)diğimiz sırada, balığı (söylemeyi) unuttum. Onu söylememi bana unutturan şeytandan başkası değildir. O, şaşılacak şekilde (canlanıp) denizde yolunu tutmuştu.” dedi.

64. (Musa:) “Aradığımız şey bu!” dedi. Hemen (geldikleri yoldan ikisi) izlerini takip ederek gerisin geriye döndüler.

65. Derken (orada) kullarımızdan bir kul (olan Hızır’ı) buldular ki biz ona katımızdan bir rahmet (vahiy) vermiştik ve ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.

66. Musa ona: “Sana doğru yol (ve hayır) olarak öğretilenden bana da öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?” dedi.

67. (O da:) “Doğrusu sen, benimle birlikte (yaptıklarıma) sabretmeye asla dayanamazsın.”

68. “(Üstelik bilgi olarak) aslını kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredersin?” dedi.

69. (Musa:) “İnşallah beni sabırlı bulacaksın ve senin hiçbir işine karşı gelmem.” dedi.

70. (Hızır da:) “O halde bana tâbi olursan, ben sana (o konuda) bir söz söyleyinceye kadar, bana (yaptıklarımdan) hiçbir şey sorma.” dedi.

71. Bunun üzerine ikisi de gittiler. Nihayet gemiye bindikleri vakit, (Hızır) onu deldi. (Musa:) “Gemi halkını boğmak için mi onu deldin? Hakikaten sen korkunç bir şey yaptın.” dedi.

72. (O da:) “Sen benimle birlikteliğe asla sabredemezsin demedim mi?” dedi.

73. (Musa:) “Unuttuğum şeyden dolayı bana çıkışma, (arkadaşlık) işimde bana bir güçlük çıkarma (da beni affet).” dedi.

74. Yine (birlikte) gittiler. Tâ ki, bir oğlan çocuğuna rastlayınca (Hızır) hemen onu öldürdü. (Musa:) “Bir can karşılığı olmaksızın, tertemiz (günahsız) bir canı öldürdün ha! Hakikaten sen (benzeri görülmemiş) çirkin bir şey yaptın.” dedi.

75. (Hızır:) “Ben sana, benimle birlikteliğe sabretmeye asla dayanamazsın demedim mi?” dedi.

76. (Musa:) “Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaş olma! Artık bununla, tarafımdan (kabul edilen) son mazerete ulaştın.” dedi.

77. Yine gittiler. Nihayet bir memleket halkına varıp onlardan yemek istediler. (Vermediler ve) onları misafir etmekten kaçındılar. Derken (orada) yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. (Hızır kerâmeti ile)[14] hemen onu doğrulttu (eski haline getirdi). (Musa: “Niçin yaptın?) Eğer isteseydin buna karşı bir ücret alırdın.” dedi.

78. (Hızır:) “İşte bu, seninle benim (birbirimizden) ayrılma (vakti)mizdir. (Şimdi) sana, sabretmeye dayanamadığın şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.” dedi.

79. “Gemiye gelince: (O), denizde çalışan yoksullarındı. Onu kusurlu yapmak istedim. (Çünkü) peşlerinde her (sağlam) gemiyi zorla alan bir hükümdar vardı.”

80. “Oğlanın ise, anne babası inanan kimselerdi. (Bu çocuğun) onları azgınlık ve küfre sürüklemesinden (veya zorlamasından) korktuk.”

81. “İstedik ki Rableri ona karşılık, kendilerine ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin.”

82. “Gelelim duvara: (O,) şehirde iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da sâlih (iyi ve temiz) bir kimse idi. Rabbin onların (büyüyüp) olgunluk çağına ermelerini ve kendisinden bir rahmet olmak üzere definelerini çıkarmalarını istedi. Ben bunu kendi emrim (ve re’yim)le yapmadım. İşte üzerinde sabretmeye dayanamadığın şeylerin içyüzü bu!”

83. (Ey Resûlüm!) Sana Zülkarneyn’i soruyorlar. De ki: “Size ondan bir hatıra okuyacağım.”[15]

84. Gerçekten biz onu yeryüzünde (büyük) bir iktidar sahibi yaptık ve ihtiyaç duyduğu her şey için bir sebep (bir yol ve imkân) bahşettik.

85. O da (batıya doğru) bir yol takip etti.

86. Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir su gözesinde (Atlas Okyanusu'nda) batıyor buldu. Onun yanında da bir kavim buldu. (Ona:) "Ey Zülkarneyn! (İman etmezlerse onlara) ya azap edersin veya haklarında güzel (olan yol)u tutarsın." dedik.

87. (Zülkarneyn) dedi ki: "Kim (inkâr ederek) zalim olursa, biz onu cezalandıracağız. Sonra o, Rabbine döndürülür. O da kendisine görülmemiş (şiddetli) bir azap ile azap eder."

88. "Ama kim de inanıp güzel amel (ve hareket)te bulunursa, mükâfatların en güzeli onundur. Ve ona buyruklarımızdan kolayını söyleyeceğiz."

89. Sonra (Zülkarneyn) bir yol daha takip etti.

90. Sonunda güneşin doğduğu yere ulaşınca, onun (güneşin), kendilerine (sıcaktan koruyacak) hiçbir siper nasip etmediğimiz (çıplak) bir kavim[16] üzerine doğduğunu gördü.

91. İşte (Zülkarneyn) böyle (bir hükümranlığa sahip)tir. Doğrusu biz onun yanında ne var ne yoksa ilm(imiz)le kuşatmıştık.[17]

92. Sonra bir (başka) yol tuttu.

93. Nihayet iki dağ arasına ulaştığı zaman, onların önünde (eteğinde), hemen hemen hiç söz (dil) anlamayan bir topluluk buldu.

94. Onlar (tercümanları vasıtasıyla): "Ey Zülkarneyn! Hakikaten Ye'cûc ve Me'cûc, bu yerde (çeşitli kötülükler yaparak) bozgunculuk çıkarmaktadır. Bizimle onlar arasına bir set yapman için sana vergi verelim mi?" dediler.

95. (O da:) "Rabbimin o hususta bana verdiği imkân (ve nimet) daha hayırlıdır. Haydi siz, bana kuvvet(iniz)le yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım!" dedi.

96. "Bana demir kütleleri getirin." Nihayet iki dağın arası (dolup) denkleşince: "Üfleyin (körükleyin)." dedi. Nihayet onu bir ateş haline koyduğu zaman: "Getirin bana, üstüne erimiş bakır dökeyim." dedi.

97. Artık (Ye’cûc ve Me’cûc) onu ne aşabildiler ne de delebildiler.

98. (Zülkarneyn:) “Bu, Rabbimden (kullarına) bir rahmettir. Rabbimin vaadi geldiği (kıyamet yaklaştığı veya Ye’cûc ve Me’cûc’ün çıkacağı) zaman, onu yerle bir eder. Rabbimin vaadi gerçektir.” dedi. [krş. 21/96]

99. O gün biz (herkesi deniz dalgaları gibi) birbiri içinde (çarparak) dalgalanır bir halde bırakmışızdır. Sûr’a üflenince de onları hep bir araya toplarız.

100-101. Beni anmaktan yana (kalp) gözleri perdeli olan ve (Kur’an’ı) dinlemeye dayanamayan o kâfirlere/küfre sapanlara o gün cehennemi tam anlamıyla gösteririz.

102. Küfre sapanlar, beni bırakıp kullarımı dost (ve ilâh) edin(ip onların dine aykırı buyruklarını tutmalarıyla onların kendilerine fayda ver)eceklerini mi sandılar? Muhakkak ki biz küfre sapanlara cehennemi bir konak olarak hazırladık.

103-104. De ki: “(Yaptıkları) işler itibariyle, en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi?” Bunlar, kendilerinin iyi bir iş yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çalışmaları boşa giden kimselerdir. [bk. 24/39; 88/1-3]

105. İşte onlar, Rablerinin âyetlerini ve O’na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir. Bu yüzden, (onların hayır olarak yaptığı bütün) işleri boşa gitmiştir. Kıyamet günü onlar(ın iyi amelleri olmadığı) için bir terazi kurmayız.[18]

106. İşte, hem küfre saptıkları/inkâr ettikleri hem de âyetlerimi ve peygamberlerimi eğlence edindikleri için onların cezası cehennemdir.

107-108. Hakikaten iman edip de sâlih ameller işleyenler(e gelince), onlara da konak olarak Firdevs cennetleri vardır. Orada sürekli kalacaklardır. Oradan başka yere gitmek istemezler.

109. De ki: “Rabbimin sözleri(ni/ilmini yazmak) için deniz(ler) mürekkep olsa, yardım olarak bir o kadarını daha getirsek, Rabbimin sözleri tükenmeden önce o deniz(ler) tükenirdi.” [krş. 31/27]

110. De ki: “Ben ancak sizin gibi bir insanım; şu farkla ki bana ilâhınızın, bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Kim Rabbine (rızasına erişmiş bir mü’min olarak) kavuşmayı arzu ediyorsa sâlih amel işlesin ve Rabbine ‘ibadet ve itaatte’ hiçbir

şekilde şirk/ortaklık karıştırmasın.” [krş. 1/4; 11/123; 12/106]

(Allah varken, O’nu bırakıp gerek başkalarından yardım ummak, gerek Allah’ın emirlerine aykırı emir verenlere bağlanıp itaat etmek, amellere şirk karıştırmaktır. Rabbe kavuşma yolunda imandan sonra ilk adım, O’na ibadet ve emirlerine itaat, son mertebe de O’na tevekkül ve teslimiyettir (bk. 11/123). Allah’ın rızasına kavuşmak sâlih amelle olur. Kul namazı, cennet kazanma, Allah’tan korkma veya bir borç olarak kılmaktan ziyade; O’nun rızasına kavuşmak için kılmalıdır. Namaz, aynı zamanda nefsin veya içinde bulunulan her türlü ortamın köleliğinden kurtulduğunun ve Allah ile hür olduğunun göstergesidir. Mü’minin birinci görevi de bu hürlüğü şirksiz elde etmektir.) [bk. 2/45, 144]

[1] “Kebûra” fiili burada taaccüb anlamındadır (Elmalılı, VI, 4927).

[2] Beydâvî; Celâleyn.

[3] Dekyanus M.S. 141-151 yılları arasında Efes’te hüküm sürmüştür.

[4] Nitekim, çarşıya yiyecek almak için gönderilen genç, Efes’e inip üzerinde Kral Dekyanus’un adı bulunan paraları verince, bu paranın bir hazine buluntusu olduğundan ve kendisinden şüphelenen dükkân sahibi, bazı komşularını da çağırıp bunu Kralın yanına götürdü. Onlar bunun ve arkadaşlarının Hz. İsa’nın peygamber olduğuna inanan halis ve gerçek anlamda hıristiyan oldukları ve bundan dolayı putlara saygı gösterisi yapmaktan, O’na tapmaktan kurtulmak için mağaraya sığındıklarını anladılar. Bunun üzerine beraberce mağaraya gittiler, onlarla da konuştular ve onların 300 yıl kadar uyuduklarını anladılar. Bu sırada onlar bu gelen hıristiyan kardeşlerini selamlayarak yere uzandılar, tekrar uykuya dalar gibi ruhlarını teslim ettiler. Kral da onları oraya gömüp üzerlerine mescid gibi bir yer yaptı (Beydâvî; İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 413). Bu olay aynı zamanda öldükten sonra -âhirette- dirilmenin açık bir örneğidir. Buradan şöyle bir mesaj daha çıkartılabilir: Bu yiğit insanları, tevhîde inanıp, şirke ve putçuluğa karşı durmalarından dolayı bir hikmet üzere uyutan Rabbimizdir. Sonra onları ibret olarak uyandırıp öldüren de O’dur. Ama nice insanlar vardır ki dünya olayları, sistemler, nefislerinin heva ve hevesleri, şeytan ve dostları onları Allah’a kulluktan yana ölene kadar uyutmaktadır. Uyanık olanlara ve uyananlara ne mutlu!

[5] İbni Kuteybe, s. 266

[6] İbni Abbas, “İşte ben o ‘pek az’ın içindeyim.” demiş ve onların yedi kişi olduğunu söylemiştir (Beydâvî).

[7] Kureyş müşriklerinden bir grup, peygamberliğini öğrenmek için Resûlullah’a ruh, Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn hakkında sualler sormuşlardı. O da konu ruha gelince, “Yarın cevap veririm.” demişti, “İnşallah” dememişti. İşte buradaki bir ifade hatasından dolayı 15 gün vahiy kesilmiş, Efendimiz (sas.) hakkında, “Onu Rabbi unuttu.” demişlerdi. Sonra bu âyetler ve bu sûrenin 9-25, 83-98 arası âyetleri ile Duhâ sûresi indi (Elmalılı, IV, 3198, 3217-3218).

[8] Buna göre bu süre/müddet, güneş takvimine göre 300, ay takvimine göre 309 senedir. Bu kadar zaman uyuma akılperestlere aykırı gelir. Fakat Allah’ın kudretine inananlar için hiç de aykırı değildir (Çantay, II, 358).

[9] Yüce Allah, iman ve küfrü seçme konusunda, insanları hür bıraktığını bu âyette açıklamıştır. [krş. 2/256; 76/3]

[10] İhlasla yapılan ibadetler ve hayır olan işler.

[11] Âyetteki “feseka” kelimesi “bir şeyden çıkma, âsî olma” mânasındadır.

[12] Allah asla zulmü istemez. Fakat hevâî arzular, otorite olmaya/güç ve baskıya dönüşünce hem zulüm hem de ilâhlık yapılmış olur ki bunun tarihte örnekleri vardır. [bk. 6/45-47]

[13] “Balığın dirileceği” yer ise Hz. Musa’ya, Hızır (as.) ile buluşma yeri olarak bildirilmişti

[14] İbni Abbas ve İbni Cübeyr’den rivayet edilmiştir (Elmalılı, V, 3268).

[15] Zülkarneyn hakkında bazı görüşler vardır. Bazıları, onun Makedonya kralı Büyük İskender olduğunu söyler. Diğerlerine göre o değildir. Çünkü o putperesttir. Kur’an’da sözü geçen Zülkarneyn’in ise Allah’a ve âhirete inanan velî, sâlih bir mü’min olduğunda ittifak vardır. Ona Zülkarneyn denmesi, güneşin iki ucuna varması, doğu ve batıya hükmetmesinden dolayıdır (Elmalılı, V, 3274-3279; Seyyid Kutub, IX, 461-462; Mehmed Vehbi, VIII, 3165). [bk. 18/86, 90]

[16] Bunların güneşten korunacak evi ve elbisesi olmayan zenci insanlar olduğu söylenir (Sâbûnî (Safve), II, 434; Celâleyn). Tunus ve Merakeş’e vardığında

İfrikiyye adlı bir şehir kurmuş, bu yüzden bu kıtaya Afrika kıtası denmiş ise de zâhir olan Uzakdoğu olmasıdır (Elmalılı, V, 3284; Seyyid Kutub, IX, 462).

[17] O şeylerin çokluğu o derecede idi ki onları ancak Latîf ve Habîr olan Allah'ın ilmi ihâta edebilirdi (Beydâvî).

[18] Yahut: Onlara (iyi işleri için) hiçbir değer vermeyiz (Nesefî (Medârik), III, 27; Celâleyn).

19. Meryem Sûresi

Mekke döneminde, Habeşistan'a hicretten önce nâzil olmuştur. 98 âyettir. 58 ve 71. âyetler Medine döneminde inmiştir. Özellikle Hz. Meryem'den ve onun Hz. İsa'yı dünyaya getirmesinden bahseder. Adını da Hz. Meryem'den almıştır.

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.

2. (Bu), Rabbinin kulu Zekeriya'ya rahmetinin anılmasıdır.

3. (O,) Rabbine gizli bir seslenişle yalvarmıştı.

4. Demişti ki: "Rabbim hakikaten artık benim kemik(lerim) gevşedi/yaşlandım, saçım başım ağardı. Rabbim! Sana dua etmekle hiç bedbaht (ve mahrum) olmadım."

5-6. "Doğrusu ben, arkamdan yerime geçecek yakınlarım(ın âsî olmaların)dan korktum; karım da kısırdır. Artık tarafından (yerime geçecek) bir yardımcı (oğul) ihsan et ki (o) bana da mirasçı olsun, Yakub ailesine de mirasçı olsun. Rabbim! Hem de onu rızana layık (olanlardan) kıl." [bk. 3/38-39]

7. (Allah şöyle buyurdu:) "Ey Zekeriya! Hakikaten biz sana bir oğul müjdeliyoruz. Onun adı Yahya'dır. Bundan önce ona hiçbir adaş yapmadık."

8. (Zekeriya:) "Rabbim! Benim için bir oğul nereden olacak? Üstelik karım kısırdır, ben de ihtiyarlığın son haddine ulaştım.

9. "Hal böyledir." dedi. (Fakat) Rabbin de buyurur ki: "O bana göre kolaydır. (Çünkü) bundan evvel sen hiçbir şey değilken de seni yaratmışımdır."

10. (Zekeriya:) “Rabbim! (Öyle ise) bana bir işaret ver.” dedi. (Allah:) “Senin işaretin, sapasağlam olduğun halde üç (gün, üç) gece insanlarla konuşamaz hâle gelmendir.” (buyurdu). [bk. 3/41]

11. Derken (Zekeriya) mâbetten kavminin karşısına çıkıp onlara: “Sabah akşam (Allah’ı) tesbih edin (namaz kılın).” diye işaretle bildirdi.[1]

(Teklif çağına gelmiş olan Hz. Yahya’ya:)

12-13-14-15. “Ey Yahya! Kitab’a kuvvetle sarıl.” (dedik) ve daha çocukken ona hikmeti (ilmi, derin ve ince anlayışı) verdik. Tarafımızdan bir kalp yumuşaklığı ve (günahlardan) temizlik de (ihsan ettik). O, çok muttaki idi. Annesine babasına da itaatkâr (idi), âsîlik eden bir zorba değildi. Doğduğu gün de, öleceği gün de, dirileceği gün de, ona selam olsun!

16. (Resûlüm! Bu) Kitab’da Meryem’den de (onlara) söz et. Hani o, ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti.[2]

17. Sonra onlarla kendi arasına bir perde edin(ip çek)mişti. Biz ona ruhumuzu (Cebrail’i) göndermiştik de o, kendisine tam (ve düzgün) bir insan olarak görünmüştü.

18. (Meryem) dedi ki: “Doğrusu ben senden, esirgeyen (Allah’)a sığınırım. Eğer (günahtan) sakınan (bir) kimse isen (git yanımdan).”

19. (Cebrail de:) “Ben ancak Rabbinin sana tertemiz bir oğlan bağışlamak için gönderdiği elçisiyim.” dedi.

20. “Bana bir insan dokunmadığı ve ben de kötü/iffetsiz bir kadın olmadığım halde benim nasıl bir oğlum olur?” dedi. [krş. 3/47]

21. (Cebrail:) “Bu böyledir.” dedi. “(Fakat) Rabbin: ‘O bana göre kolaydır. Onu insanlara (kudretimize) bir işaret ve tarafımızdan bir rahmet kılacağız’ dedi. Zaten (o ezelde) takdir edilmiş bir iştir.”

22. Nihayet (Meryem, Allah’ın izniyle) ona (İsa’ya) gebe kaldı ve bu (hali) ile uzak bir yere çekildi. [krş. 3/59-60]

23. Doğum sancısı onu (budanmış kuru bir) hurma ağacına (dayanmaya) zorladı. “Keşke bundan önce ölmüş olsaydım da unutulup gitseydim!” dedi.

24. Derken, alt tarafından (bir ses) ona şöyle seslendi: “Üzülme, Rabbin alt (yan)ında küçük bir nehir meydana getirdi.” (bk. 23/50)

25. “Hurma ağacının (kuru) dalını kendine doğru silkele, (kudretimize delil olarak) üzerine taze, olgun hurma dökülsün.”

26. “Artık ye, iç, (oğlun dolayısıyla) gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen: ‘Ben, Rahmân için (susma) oruc(u) adadım, bugün hiçbir insanla asla konuşmayacağım’ de.”

27. (Meryem) onu (kucağında) taşıyarak akrabalarına getirdi. (Onlar:) “Ey Meryem! Sen ne tuhaf bir şey yaptın!” dediler.

28. “Ey Harun’un (nesli ve doğrulukta onun)[3] kız kardeşi! Baban (İmran) kötü iş yapan bir kimse değildi, annen de fâhişe değildi.” (dediler).

29. O da (kendileriyle konuşması için) çocuğa işaret etti. (Onlar:) “Biz beşikteki bir sabî ile nasıl konuşuruz?” dediler. [bk. 23/50]

30. (Çocuk) dedi ki: “Şüphesiz ben Allah’ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı.”

31. “Nerede olursam olayım beni, mübarek (feyizli ve insanlara faydalı) kıldı. Hayatta olduğum müddetçe bana namazı ve zekâtı emretti.”

32. “Beni anneme itaatli (ve iyilik edici) kıldı. Beni bedbaht/azgın bir zorba yapmadı.”

33. “Doğduğum gün de, öleceğim gün de, diri olarak kaldırılacağım gün de, ‘selâm’ (esenlik, Allah’tan) benim üzerimedir.” [krş. 19/15]

34. İşte çekiş(ip ayrılığa düş)tükleri Meryemoğlu İsa hakkında (Allah’ın) gerçek olan söz(ü) budur.

35. Allah’ın çocuk edinmesi (asla) olmamıştır. O’nun şânı yücedir (ve böyle yakıştırmalardan uzaktır). O, bir işe hükmettiği zaman, sadece ona “ol” der, o da (hemen) oluverir.

36. “Şüphesiz ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O’na kulluk edin. İşte doğru yol budur.”

37. Sonra, birtakım gruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler.[4] Artık (hesap) görülecek büyük günde kâfirlerin vay haline!

38. (Onlar) bize gelecekleri gün (başlarına gelecekler konusunda) neler neler işitecekler, (dehşet içerisinde) neler neler görecekler! Fakat (buna rağmen) zalimler, bugün (hâlâ) apaçık bir sapıklık içindedirler. [bk. 32/12]

39. (Resûlüm!) İşin bitirildiği (inkârcı ve günahkârların azap göreceği) hasret ve pişmanlık gününe karşı onları uyar. Onlar ise hâlâ gaflet içindedirler ve hâlâ inanmazlar. [krş. 39/54-56]

40. Şüphesiz biz, yeryüzüne ve üzerinde bulunan bütün insanlara vâris olacağız. Onlar (sonunda) ancak bize döndürüleceklerdir.

41. Kitab'da (bildirdiğimiz gibi) İbrahim'i de (onlara) hatırlat. Çünkü o, dosdoğru bir peygamberdi.

42. Hani O, babasına demişti ki: "Babacığım! İşitmeyen, görmeyen ve sana hiçbir fayda vermeyen şeylere niçin tapıyorsun?"

43. "Babacığım! Kesin bilesin ki bana, sana gelmeyen bir ilim gelmiştir. Bana uy da seni doğru düzgün bir yola eriştireyim." [bk. 6/74]

44. "Babacığım! Şeytana tapma! Çünkü şeytan, Rahmân'a âsî olmuştur."[5]

45. "Babacığım! Doğrusu ben, sana Rahmân'dan bir azabın dokunmasından, böylece de şeytana dost (ve arkadaş) olmandan korkuyorum."

46. (Babası:) "Ey İbrahim! Sen benim ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer (onları kötülemekten) vazgeçmezsen mutlaka seni taşa tutar (fena yapar)ım; uzun bir zaman benden uzaklaş (gözüme görünme bir daha)." dedi.

47. (İbrahim) dedi ki: "Sana selam olsun (selametle kal), senin için Rabbimden mağfiret dileyeceğim. Çünkü O, bana çok lütufkârdır." [bk. 14/41; 60/4 ve krş. 9/113-114]

48. "Sizden de Allah'tan başka yalvardığınız şeylerden de ayrılıyorum ve Rabbime (senin için) dua ediyorum. Umulur ki Rabbime dua etmekle, bedbaht olmam (mahrum bırakılmam)."[6]

49. İşte (İbrahim) onlardan ve Allah’tan başka yalvar(ıp tap)tıklarından ayrılınca, biz de ona İshak’ı ve Yakub’u[7] bahşettik ve her birini peygamber yaptık. [krş. 2/133; 11/ 71; 21/72]

50. Onlara rahmetimizden (peygamberlik vererek) ihsanda bulunduk ve onlar için yüce sayılarak (her dinde) doğruluk dili (saygıyla anılma) sağladık.

51. (Ey Resûlüm!) Kitab’da (bildirdiğimiz gibi) Musa’yı da hatırla! Çünkü o, ihlasa erdirilmiş idi; hem de (İsrâiloğulları’na gönderilmiş) bir Resûl ve bir peygamberdi.

52. Ona Tûr’un sağ tarafından seslenmiş ve özel konuşmak için onu (huzurumuza) yaklaştırmıştık.

53. Rahmetimizden dolayı ona, kardeşi Harun’u da nebi olarak ihsan ettik.

54. Kitab’da İsmail’i de an. Çünkü o, sözüne sâdıktı ve (tarafımızdan) gönderilmiş bir peygamber idi. [Hz. İsmail’in kurban edilmesi hakkında bk. 37/102-103]

55. O, ehline/kavmine namazı ve zekâtı emrederdi. Rabbi katında da beğenilmişti.

56. Kitab’da (bildirdiğimiz gibi) İdris’i de an. Çünkü o, çok doğru bir peygamber idi.

57. Biz onu pek yüce bir yere (makama) yükselttik.

58. İşte bunlar, kendilerine Allah’ın nimet verdiği peygamberlerden; Âdem’in neslinden ve Nuh ile beraber (gemide) taşıdıklarımızdan; İbrahim ve İsrâil (Yakub)’un neslinden, doğru yola eriştirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdendir. Rahmân (olan Allah)’ın âyetleri onlara okunduğu zaman ağlayarak (hemen) secdeye kapanırlardı.[8]

59. Kendilerinden sonra arkalarından öyle (kötü) bir nesil geldi ki namazı bıraktılar ve şehvetlerine uydular.[9] İşte (bunlar), azgınlıklarının cezasına uğrayacaklardır.[10]

60-61. Ancak tevbe edenler, iman edenler ve sâlih amelde bulunanlar hariçtir. İşte bunlar hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmayacak ve cennete, Rahmân (olan

Allah)'ın kullarına gıyâben vaadettiği Adn cennetlerine (girecekler)dir. Muhakkak ki O'nun vaadi yerine gelecektir.[11]

62. Orada boş bir söz değil, ancak selam (esenlik) sözleri işiteceklerdir. Orada (dünyadaki) sabah akşam (sürelerince ve istedikleri zaman) onların rızıkları da vardır.[12]

63. Kullarımızdan, takvâ sahibi (emirlerimize uygun yaşayan) kimseleri mirasçı kılacağımız cennet işte budur.

(Hz. Peygamber'e bazı konularda sorular yöneltmişler, bunların cevabı için vahiy birkaç gün gecikince, o da Hz. Cebrail'e gecikme sebebini sormuştu. Aşağıdaki âyet, Hz.Cebrail'in Hz. Peygamber'e yüce Allah tarafından bildirilen cevabıdır.)[13]

64. "Biz (görevli melekler) ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzde, ardımızda ve bunlar arasında olan şeyler O'nundur. Rabbin asla unutkan değildir."

65. (O,) göklerin, yerin ve bunlar arasındaki her şeyin Rabbidir. O halde O'na kulluk et ve bu kullukta sabret. O'nun bir adaşını (benzerini) biliyor musun? (Yoktur.)

(Cenâb-ı Hakk'ın özel ismi Allah'tır. Kullukta yani ibadet ve itaatte kendisine denk hiçbir ilâh (tanrı) yoktur. Mâbud ancak O'dur, hüküm ve mutlak hâkimiyet ancak O'nundur. Allah'ın emrine aykırı olan hususlarda başkalarına bile bile ve isteyerek itaat ise, onları rab edinmektir.) [bk. 9/31]

66. İnsan: "Ben öldüğüm zaman mı diri olarak çıkarılacağım?" der. [bk. 13/5; 36/77-79]

67. İnsan, önceden hiçbir şey değilken kendisini hakikaten bizim yarattığımızı düşünmez mi?

68. Rabbine Andolsun ki biz, onları da şeytanları da (mahşerde) toplayacağız. Sonra onları mutlaka cehennemin etrafında diz çökmüş olarak hazır bulunduracağız.

69. Sonra her ümmetten hangisi Rahmân (olan Allah)'a en çok karşı gelmişse (önce onu cehenneme) çekip ayıracağız.

70. Sonra biz, onlardan oraya (cehenneme) girip yanmaya daha layık olanları elbette daha iyi biliriz.

71. Sizden (Sırât'ı geçebilmek için) cehenneme gitmeyecek (uğramayacak) kimse yoktur.[14] (Bu,) Rabbinin (yapmayı) üzerine aldığı kesinleşmiş bir hükümdür.

72. Sonra muttakî olan (ibadet ve itaatle günahlardan sakınan)ları kurtarırız (cennete sevkederiz).[15] Zalimleri de orada (cehennemde) diz üstü çökmüş olarak bırakırız.

73. Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman inkâr edenler, iman edenlere: "Bu iki topluluktan (mü'min ve kâfirlerden) hangisinin yeri daha iyi ve mevkii daha (muteber ve) güzeldir?" dediler.

74. Onlardan önce nice asır(larda nice nesilleri) yok ettik. Halbuki onlar, varlıkça ve gösterişçe daha (muteber ve) güzeldi.

75. De ki: "Kim sapıklık içinde ise, Rahmân (olan Allah) ona mühlet verdikçe versin (ne çıkar), nihayet vaadedildikleri şeyi -ya (dünyadaki) azabı ya da kıyameti- gördükleri zaman, artık yerce/makamca kimin daha kötü, güç ve asker bakımından kimin daha zayıf olduğunu bileceklerdir.

76. Allah, (İslâm ile) doğru yolu bulanların hidayetini (iman gücünü) artırır. (Mü'min kimseden geride) devamlı kalacak sâlih işler, Rabbinin katında sevap yönüyle daha iyi, dönüş yeri(ne hazırlık) olarak da daha hayırlıdır.

(Hz. Habbâb'ın Âs b. Vâil'den alacağı vardı. Onu istedi. Âs da, "Muhammed'i inkâr edersen veririm!" dedi. Habbâb (ra.) ise, "Vallâhi ne hayatımda ne ölümümde ne de tekrar dirildiğimde onu inkâr ederim" dedi. Âs ise, "Mâdem dirilecekmişiz, o zaman bana gel, benim de yine malım ve çocuğum çok olur, sana istediğini veririm." dedi.[16] İşte aşağıdaki âyetler, bu türlü kimselere cevap vermektedir.)

77. (Şu) âyetlerimizi inkâr eden ve: "(Kıyamette) bana mal ve evlat verilecek." diyeni gördün mü?

78. O, görünmeyeni (âhireti) mi biliyor, yoksa Rahmân (olan Allah)'ın katından bir söz mü aldı?

79. Hayır! (Aldanıyor), biz onun söylediğini yazacağız ve ona azabı uzattıkça uzatacağız.

80. O dediği (mal ve evlâdı)na, biz vâris olacağız ve o bize tek başına (malsız ve evlatsız) gelecek.

81. Onlar, kendilerine bir şeref, güç ve mevki kaynağı olsun diye, Allah'tan başka tanrılar edindiler (Birtakım varlıkları tanrı/put haline getirip ona bağlandılar, her işlerinde ondan güç alır oldular). [bk. 4/139; 29/25; 63/8]

82. Hayır! (İş öyle onların zannettiği gibi olmayacak). O (taptıkları) şeyler, bunların tapınmalarını (o gün) inkâr edecek ve kendilerine azılı düşman kesilecektir. [krş. 2/165-167]

83. Kâfirlerin üzerine, onları daha da kışkırtan şeytanları, bizim gönderdiğimizi görmedin mi?

(Çünkü küfür bataklığında ancak şeytanlar barınır. Şeytan; kâfir, tâğût ve müşriği küfürde daha da azdırır.)

84. O halde onlara karşı (azap için) acele etme! Biz onlar için (günlerini) saydıkça sayıyoruz. [bk. 3/178; 31/24; 86/17]

85-86. O gün takvâ sahiplerini, Rahmân'ın huzuruna toplayacağız ve günahkârları da susuz cehenneme süreceğiz.

87. Rahmân'ın katında bir ahd edinmiş (söz ve izin almış) kimselerden başkaları şefaate mâlik olamazlar.

(Âyet-i kerîme şefaat edene de, edilene de delâlet etmektedir. Şöyle ki: Başkalarına şefaat edecek olanlar, kişilerin kendilerince şefaatçi kabul ettikleri kimseler olmayıp, ancak Rahmân olan Allah'ın izin verdiği kimseler olacaktır. Şefaat edilecek olanlar ise Rahmân'dan izin alabilen yani dünyada iken Allah'a inanan, O'nun emir ve yasaklarını açıkta veya gizlide dışlamayan kimseler olacaktır.)

88. "Rahmân (olan Allah) çocuk edindi." dediler.

89. Andolsun ki siz, pek kötü bir şey (ortaya) attınız.

90. On(ların sözün)den neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar da yıkılıp çökecekti.

91. (Buna sebep,) Rahmân için bir çocuk iddia etmeleridir.

92. Halbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şânına yakışmaz. [bk. 16/57; 43/15-18; 53/21-22]

93. Göklerde ve yerde olan herkes, Rahmân'a bir kul olarak gelecektir. [bk. 10/68]

94. O, bunların hepsini kuşatmış ve onların adedini sayıp tespit etmiştir.

95. Ve onların hepsi de, kıyamet günü tek başına O'na gelecektir.

96. İman edip sâlih amel işleyenler için Rahmân, (yer ve göktekiler nezdinde, gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.

97. (Resûlüm!) Biz onu (Kur'an'ı) senin dilinde (indirerek) kolaylaştırdık ki onunla (günahlardan) sakınanları müjdeleyesin ve inatçıları da onunla uyarasın.

98. Biz onlardan önce nice nesiller (insanlar)ı yok ettik. Onlardan hiçbirini hissediyor veya onlardan bir fısıltı (olsun) işitiyor musun?

[1] Âyetteki "evhâ" fiili "işaretle bildirdi" anlamındadır (Râzî, XV, 296). Tercüme de bu şekilde yapılmıştır.

[2] Beyt-i Makdis'in veya evinin doğusuna.

[3] Sâbûnî (Safve), II, 215.

[4] İsa (as.) ve Üzeyr (as.) Allah'ın kulu ve peygamberi iken kimi, "İsa Allah'ın oğludur." kimi, "Allah'ın kendisidir." kimi, "Allah'ı meydana getiren üç esasın biridir." kimi: "Allah'ın kulu ve peygamberidir." kimi de: "Üzeyr Allah'ın oğludur." dedi. Peygamberlere: "Allah'ın kulu ve Resûlüdür." demeyenlerin hepsi, müşrik ve kâfir olmuşlardır.

[5] Allah'a isyan edenlerin hepsi şeytan ordusunun elemanları olmuştur. Tevbe edip Allah'a kulluk edenler ise Allah (cc.) taraftarı olmuşlardır. [bk. 58/22]

[6] Bu duayı söz verdiği için yapmıştı. [bk. 9/114]

[7] Hz. Yakub, Hz. İshak'ın oğludur.

[8] Secde âyeti konusunda bk. 7/206

[9] Şehvetlerine uyan fert ve toplumlar, ilâhî ölçüleri çiğnemiş, günahkârlığa, hevâ ve hevese dayalı bir hayat tarzı ortaya koymuş ve fesâda sebep olmuşlardır.

[10] Yahut, cehennemin Gayyâ vadisini boylayacaklardır.

[11] "Me'tiyyen" ism-i mef'ûl olmasına rağmen, ism-i fâil anlamında kullanılmıştır. Tercüme de buna uygun yapılmıştır.

[12] Cennette sabah akşam olmadığı; dinleyenlerin zihinlerinde vakit/öğün kavramı olduğu için yüce Allah "sabah ve akşam" buyurmuştur. Biz de âyete buna göre açıklık getirdik. [bk. Râzî, XV, /379-380]

[13] Beydâvî.

[14] İbni Kesir (Sâbûnî), II, 461-462; Beydâvî. Bu olayı, "Deniz köprüsünden geçmek için denize gitmeyecek kimse yoktur." şeklinde bir misalle açıklayabiliriz. Yoksa, "Herkes cehenneme gidecektir." diyemeyiz. Buradaki ifade, herkes cehenneme uğrayacak, ancak yeri orası olanlar köprüyü geçemeyeceklerdir. Resûlullah'a bu âyetin açıklaması sorulduğunda bir sonraki 72. âyeti okumuştur.

[15] Beydâvî.

[16] Beydâvî.

20. Tâhâ Sûresi

Mekke döneminde nâzil olmuştur. 135 âyettir. Sûre, adını başındaki mukattaa harflerinden almıştır. 130-131. âyetleri Medine döneminde inmiştir.[1]

Rahmân ve Rahîm Allah'ın adıyla

1. Tâ, Hâ.

2-3. (Resûlüm!) Biz Kur’an’ı sana zahmet çekmen için değil, ancak (Allah’tan) korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.

4. (Bu Kur’an,) yeri ve yüce gökleri yaratanın peyderpey (tedrîcen) indirdiği (bir kitap)tır.

5. O Rahmân(’ın hâkimiyeti) arşı kuşatmış/hükmü altına almıştır.

6. Göklerde, yerde, ikisinin arasında ve toprağın altında olanlar(ın hepsi) ancak O’nundur.

7. Sesini (duada) yükseltsen (de yükseltmesen) de (O’na göre birdir). Çünkü O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir. [bk. 14/38; 25/6]

8. Allah O’dur ki O’ndan başka ilâh yoktur, en güzel isimler O’nundur.

9. (Resûlüm!) Musa’nın haberi artık sana geldi.[2]

10. Hani, vaktiyle (Sînâ’da) o bir ateş görmüştü de ailesine: “Siz durun. Çünkü ben bir ateş gördüm. Belki size ondan bir kor getirir, yahut ateşin yanında bir yol gösteren bulurum.” demişti.

11. (Musa) o(nun yanı)na gelince, kendisine (şöyle) seslenildi: “Ey Musa!”

12. “Haberin olsun, senin Rabbin benim ben. Haydi pabuçlarını çıkar! Çünkü sen kutsal vadide, Tuvâ’dasın.” [bk. 27/7-13; 79/16]

(Yüce Allah bu âyette, bir inceliğe işaret ediyor: Kutsal vadi ile pabuç münasebeti. Demek oluyor ki ayaklardaki pabuçlar, bir yönüyle kutsal yere temasta bir engel teşkil ediyor. Diğer yönüyle ayakta kirlenmiş olduğundan onları çıkarmak gerekiyor. Bunu mânevî yönden ifade edersek; Allah’ın huzuruna çıkarken, O’nunla yakın temasa geçmesi için hem bunu önleyecek dünyalıkları kalpten çıkarmak hem de kirlerden arınmış olmak lazımdır.)

13. “Ve ben (peygamberliğe) seni seçtim, şimdi vahyedilenleri dinle.” [bk. 7/144]

14. “Şüphesiz Allah, benim ben. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Bana kulluk et. Ve beni anmak için dosdoğru namaz kıl.”

15. “Elbette ki (beklenen kıyamet) saat(i) gelecektir. Ben onu, hemen hemen gizli tutuyorum ki herkes (her an âhiretine hazır olsun ve orada dünyada iken peşinde koştuğu ve) çalıştığının karşılığını bulsun.”

16. “Artık ona inanmayan ve (kendi) arzusuna uyan kimse sakın seni on(a inanmak)tan alıkoymasın, sonra (sen de) helak olursun!”

17. “O sağ elindeki nedir ey Musa?”

18. (Musa) dedi ki: “O âsâmdır. Ona dayanırım, onunla davarıma yaprak çırparım ve onunla daha birçok ihtiyacımı görürüm.”

19. (Allah) buyurdu: “Onu (yere) bırak ey Musa!”

20. O da onu bıraktı. Bir de ne görsün! O, (kıvranıp) koşan bir yılan oluvermiş.

21. (Allah) buyurdu: “Al onu (eline), korkma, biz onu yine ilk şekline döndüreceğiz.”

22-23. “Bir de elini koltuğuna sok. Kötü bir durum/bir hastalık olmaksızın, başka bir mucize olarak bembeyaz bir halde çıksın. (Böylece) sana en büyük mucizelerimizden gösterelim. [bk. 7/133-144; 27/12; 28/32]

24. “Firavun’a git, çünkü o azdı.” (Benim kullarım üzerinde otorite kurup kendisini ilâhlaştırdı.)

25. (Musa) dedi ki: “Rabbim! Benim gönlüme genişlik ver.”

26-27-28. “Benim işimi kolaylaştır, dilimden de (şu) düğümü çöz ki sözümü iyi anlasınlar.”

29-30. “Ailemden kardeşim Harun’u bana vezir (yardımcı) yap.” [bk. 26/13]

31-32-33-34. “Onunla arkamı kuvvetlendir (Onu bana destek eyle). Onu işimde ortak yap ki seni çok tesbih edelim ve seni çok analım (tebliğ edelim).”

35. “Şüphesiz sen bizi görmektesin.”

36. (Allah) buyurdu: “Ey Musa! İstediğin sana verildi.”

37. “Andolsun ki biz, sana (önceleri) bir defa daha (şöyle) iyilikte

bulunmuştuk:”

38. “Hani (sen doğduğunda) annene vahyedilecek şeyi (ilham ile) bildirmiştik.”

39. “Onu sandığa koy, (Nil) nehr(in)e at ki nehir de onu kıyıya getirip bıraksın. (Böylece) onu, hem bana hem de ona düşman olan birisi alacaktır.” (demiştik). “(Ey Musa! Sevilmen ve) nezaretim altında yetiştirilmen (ve görenlerin sevmesi) için sana kendimden bir sevgi koydum.” [krş. 28/7-9]

(Müneccimlerin Firavun’a İsrâiloğulları’ndan doğacak bir erkek çocuğun yetişip hâkimiyetini elinden alacağını haber vermeleri üzerine Firavun, Hz. Musa’nın doğup yetişmesini önlemek için İsrâiloğulları’nın doğan erkek çocuklarını öldürüyordu. Firavun ile karısı Âsiye bahçede gezinirken, suda akıp gelen bir sandığı çıkarttırıp içindeki çocuğu görünce birden şaşırdılar. Allah’ın lütfu ile içlerinde bir sevgi belirdi. Artık bir süt anne aramaya başladılar. Fakat çocuk, bulduklarını da emmiyordu; elbette bu sevk-i tabiî değil sevk-i ilâhî idi. Bunu duyan ablası, Firavun’un sarayına gitti.)

40. “Hani kız kardeşin (Firavun’un sarayına) gidip: ‘Ona bakacak (ve emzirecek) birisini size göstereyim mi?’ diyordu. Böylece gözü aydın olsun ve üzülmesin diye seni annene geri verdik. Hani, bir de (sen Mısırlı’ya bir tokat vurarak kaza ile) adamı öldürmüştün de seni (öldüreceklerken) o tasadan kurtarmış ve seni (bunlar gibi)[3] birtakım sıkıntılarla denemiştik. Bunun için Medyen halkı içinde senelerce kalmıştın. Sonra takdire göre (peygamberlik görevini yüklenecek duruma gelince, buraya) geldin, ey Musa!” [bk. 28/15-16]

41. “Seni kendim için (peygamber) seçtim.”

42. “Sen kardeşinle birlikte benim âyetlerimi götürün ve beni anmakta (o Firavun’a tebliğde) gevşeklik göstermeyin.”

43. “Firavun’a gidin. Çünkü o azdı.”

44. “Ona yumuşak söz söyleyin. Belki öğüt dinler ve (benden) korkar.”

45. Dediler ki: “Ey Rabbimiz! (Onun) bize kötülük etmesinden veya iyice azmasından korkuyoruz.”

46. (Allah) buyurdu ki: “Korkmayın. Çünkü ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm.”

47. “Hemen ona gidin de deyin ki: “Biz Rabbinin elçileriyiz. İsrâiloğulları’nı bizimle beraber gönder, onlara eziyet etme! Rabbinden sana bir mucize getirdik. Selam (ve saadet) doğruya uyanlaradır.”

48. “Bize, ‘(peygamberleri) yalanlayanlar ve (Hak’tan) yüz çevirenler mutlaka azaba çarptırılacaktır.’ diye vahyedildi.”

49. (Firavun:) “Rabbiniz kimdir, ey Musa!” dedi.

50. O da: “Rabbimiz her şeye yaratılış ve özelliğini verip sonra (bu özelliğe) uygun yolu gösterendir.” dedi.

51. (Firavun:) “Öyleyse ya önceki nesillerin durumu ne olacak?” dedi.

52. (Musa) dedi ki: “Onun bilgisi, Rabbimin katında bir kitaptadır. Rabbim şaşmaz da, unutmaz da.”

53. “O (Rab) ki yeri size bir beşik yaptı. Orada sizin için yollar açtı ve gökten bir su (yağmur) indirdi.” (Allah buyurdu ki:) “Biz o su ile çeşitli bitkilerden çiftler çıkartmaktayız.” [krş. 21/31]

54. “Hem yiyin hem de hayvanlarınızı otlatın. Şüphesiz bunda, (batıla uymayan) akıl sahipleri için (Allah’ın kudretini gösteren açık) deliller vardır.”

55. “Sizi (ilk olarak) ondan (karışmış çeşitli renk topraktan) yarattık Yine oraya (toprağa) döndüreceğiz. (Sonra dirilişiniz için) bir kere daha ondan çıkaracağız.” [krş. 7/25]

56. (Resûlüm!) Andolsun ki biz, ona (Firavun’a) bütün âyetlerimizi gösterdik de o yine yalanladı ve yüz çevirdi. (İnanmamakta) direndi. [bk. 17/101; 54/42]

57. Ve: “Ey Musa! Sihrinle bizi yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?” dedi.

58. “Biz de mutlaka sana, onun benzeri bir sihirle karşılık vereceğiz. Şimdi sen, aramızda bizim de senin de caymayacağımız uygun/düz bir (meydanlıkta) buluşma yeri ve vakti ayarla (da orada karşılaşalım).”

59. (Musa:) “Sizinle buluşma zamanımız, süs günü (bayram günü) ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir.” dedi.

60. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hilesini (en mâhir sihirbazlarını ve aletlerini) topladı sonra (buluşma yerine) geldi.

61. Musa onlara: “Yazıklar olsun size! Allah’a karşı yalan uydurmayın. Sonra O (öyle) bir azap gönderir (ki) onunla kökünüzü kurutur. Doğrusu (O’na) iftira atan perişan olur.” dedi.

62. (Sihirbazlar) işlerini (ve Musa’nın sözlerini) tartıştılar ve (“Musa galip gelirse”! diye) fısıltı ile kendi aralarında konuştular.

63. Dediler ki: “Bunlar olsa olsa iki sihirbazdır: Sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve en ideal yolunuzu (yaşam düzeninizi bozmak) istiyorlar.”

64. “O halde, bütün hilenizi toplayıp sıra halinde (meydana) gelin. Bugün üstün gelen mutlaka kurtuluşa/muradına ermiştir.”

65. (Sihirbazlar:) “Ey Musa! Hünerlerini istersen önce sen ortaya at, istersen biz ortaya atalım.” dediler.

66. (Musa:) “Hayır! Siz atın!” dedi. (Ellerindekini attılar.) Bir de baktı ki onların ipleri (halatları) ve değnekleri, düzenbazlıkları yüzünden kendisine hakikaten (yılan şeklinde) koşuyor gibi görünüyor.

67. Bu yüzden, Musa içinde bir korku hissetti.

68. (Bunun üzerine biz:) “Korkma, çünkü sen evet sen daha üstün (gelecek)sin.” dedik.

69. “Sağ elindeki (âsâ)nı at, onların yaptıklarını yutacaktır. Çünkü onların yaptıkları sadece bir sihirbaz hilesidir. Sihirbaz ise nereye varsa (ne yapsa) umduğuna eremez.” [krş. 7/119]

(Hz. Musa’nın yere attığı âsâsı, gerçek bir ejderha olmuş ve sihirbazların ejderha şeklinde gözüken bütün aletlerini yutmuştu. Çünkü o vahye dayanmıştı. Sihirbazlar bunun bir sihir değil ilâhî bir mucize olduğunu anladılar. Çünkü Hz. Musa da onlar gibi sistemin batıla dayanan düzeneklerinden ve düzenbazlığından yararlansaydı, âsâsı onları yutamazdı ve aralarında boğuşma olur, üstün gelemezdi. İşte bu mucize, kaynağı ve dayanağı vahiy olan ile batıl olanın farkını ortaya koyar.)

70. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandı(lar): “Musa ve Harun’un Rabbine iman ettik.” dediler.

71. (Firavun:) “(Benim yönetimim ve otoritemin geçerlilik alanında) ben size izin vermeden mi O’na iman ettiniz? (O’nun buyruğuna girdiniz?) Şüphesiz o size sihri öğreten büyüğünüzdür. O halde elbet ben, de sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve mutlaka sizi hurma dallarına asacağım. Siz de hangimizin azabı daha şiddetli ve daha süreklidir elbette bileceksiniz.” dedi.

(Ülke hâkimiyetini elinde bulunduran ve bundan dolayı o yerde kendisini en büyük rab sayan (79/24) Firavun’un ülkesinde, kendisine saygı göstermeyip ondan izin almadan Allah’ı ve O’ndan geleni tercih etmek, rejimi yönünden hem en büyük hainlik hem de düşman tehlikesinden bile öncelikli ve önü kesilmesi gerekli bir husus idi.) [bk. 7/118-126; 26/41-53; 85/4-8]

72. (Sihirbazlar): “Bize gelen (bunca) mucizelere ve bizi yaratana karşı seni asla tercih etmeyiz. Artık sen ne hüküm vereceksen ver (yapacağını yap)! Sen (olsa olsa) bu dünya hayatına hükmedebilirsin.”

73. “Doğrusu biz, hatalarımızı ve bizi zorla(yarak yaptır)dığın sihri bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah(’ın mükâfatı seninkinden) daha hayırlı ve (cezası ve mükâfatı da) daha devamlıdır.” dediler.

(İşte sihirbazlar, tanrılık taslayan krala itaati reddedip kısa zamanda gerçek bir iman örneği sergilemişlerdir.)

74. Şüphesiz ki kim Rabbine suçlu olarak (emirlerini tanımamış olarak veya şirk içinde) gelirse, şüphesiz onun için cehennem vardır. Orada (yanmakla) ne ölü(p kurtulu)r ne de (tekrar dirilince) yaşar (daima yanıp ölür, dirilip tekrar yanar). [bk. 4/56; 25/14; 87/13]

75-76. Kim de O’na sâlih (sevaplı) amel işlemiş bir mü’min olarak gelirse, işte onlar için yüksek dereceler, alt tarafından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır ki (onlar) orada ebedî kalacaklardır. İşte bu, (her türlü günahtan) arınanların mükâfatıdır.[4]

77. Andolsun ki biz, Musa’ya: “Kullarımı (Mısır’dan) geceleyin yürüt (çıkar). Onlara denizde (âsân ile) kuru yol aç. (Firavun) yetişecek diye korkma. (Boğulmaktan da) endişe etme.” diye vahyetmiştik. [bk. 26/52; 44/23]

78. Firavun da askerleriyle onların peşine düştü. (Ama o yarılan) denizden onları saran (bir dalga), kendilerini kaplay(ıp boğ)uverdi. [krş. 26/60-66]

79. Firavun kavmini saptırdı ve doğru yola iletemedi.

80. Ey İsrâiloğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık. Tûr'un sağ yanında (Musa'ya Tevrat'ı indireceğimize dair) size vaadettik ve (Tîh çölünde de) üzerinize kudret helvasıyla bıldırcın indirdik.

81. Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz/helal olanlarından yiyin. Bu hususta azgınlık etmeyin. Sonra gazabım üzerinize iner. Kimin de üzerine gazabım inerse, hiç kuşkusuz o, uçuruma düşmüş (helak olmuş)tur.

82. (Bununla beraber) şüphesiz ben, tevbe eden, iman edip sâlih amel işleyen, sonra da doğru yolda giden kimseyi, elbette bağışlarım.

(Hz. Musa, kavmi ile Mısır'dan çıkıp Sînâ'ya geçtikten sonra, yerine kardeşi Harun'u koyup kendisi Cenâb-ı Hak'tan vahiy almak için alelacele Tûr'un yolunu tutmuştu. Halbuki 70 kişiyi de beraberinde götürecekti.) [bk. 2/57]

83. (Allah buyurdu:) "Ey Musa! (Seni alelacele) kavminden öne geçiren nedir?"

84. Dedi ki: "Onlar işte benim izimde(n gelmekte)dirler. Yâ Rabbi! Sen razı olasın diye sana (gelmekte) acele ettim."

85. (Allah:) "Biz senden sonra, (çölde başlarına Harun'u bıraktığın) kavmini denedik. (Münâfık) Sâmirî onları saptırdı." buyurdu.

86. Bunun üzerine Musa kızgın ve üzgün olarak kavmine döndü: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmadı mı? (Ben ayrılınca) size zaman uzun mu geldi? Yoksa Rabbinizden üstünüze bir gazap inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?" (dedi.)

87. Dediler ki: "Biz sana verdiğimiz sözden kendiliğimizden dönmedik. Fakat biz, o halkın (Mısırlılar'ın) ziynetinden birtakım ağırlıklar yüklenmiştik. Onları (eritmek için ateşe) attık. Aynı şekilde Sâmirî de kendi mücevheratını attı."

88. (İşte bu şekilde Sâmirî) onlara (yapmacık olarak) böğüren bir buzağı heykeli (döküp) çıkardı. (O ve adamları:) "Bu sizin de, Musa'nın da ilâhıdır; ama o unuttu (aramaya gitti)." dedi.

89. (Onun) kendilerine hiçbir sözle karşılık veremediğini, yine kendilerine ne bir zarar ne de bir fayda vermeye gücünün yetmediğini görmezler mi?

90. Doğrusu, Harun da onlara önceden: “Ey kavmim! Siz bununla ancak imtihan edildiniz. Şüphesiz ki Rabbiniz Rahmân (olan Allah)’tır. (Buna tapmayın) bana uyun ve emrime itaat edin.” demişti.

91. (Onlar:) “Musa bize dönünceye kadar ona tapmaya devam etmekten asla vazgeçmeyeceğiz.” demişlerdi.

92-93. (Musa dönünce:) “Ey Harun! Onları sapmış olarak gördüğün zaman, bana uymaktan (ve onları engellemekten) seni alıkoyan neydi? Emrime karşı mı geldin?” dedi (ve sakalından, saçından tutup çekmeye başladı). [bk. 7/150]

94. (Harun:) “Ey anamın oğlu! Sakalımı, başımı (saçımı) tutma! Doğrusu ben senin: ‘İsrâiloğulları arasında ayrılık çıkardın ve sözüme dikkat etmedin.’ demenden korktum (da bunları terk edip gelmedim).” dedi.

95. (Musa:) “Ey Sâmirî! Ya senin (bu) işin nedir?” dedi.

96. (O da): “Ben onların görüp bilmediklerini gördüm de (onları yanıltıp inandırmak için) elçi (Cebrail’)in izinden bir avuç (toprak) avuçladım. Onu da (erimiş ziynetlerin içine) attım. Böylece nefsim bana (bunu) hoş gösterdi.” dedi.

(Böylece uydurduğu şeyleri Hz. Musa’ya da bir pâye vererek kendisini savunmaya çalıştı.)[5]

97. (Musa:) “(Defol) git! Doğrusu, artık hayatta senin için (ceza); ‘Bana dokunmayın.’ demendir. (Âhirette ise) senin için asla kurtulamayacağın bir ceza günü vardır. (Şu) karşısında durup tapmakta olduğun ilâhına bak! Biz onu mutlaka yakacağız. Sonra mutlaka ufalayıp denize atacağız.” dedi.[6] [krş. 44/58]

98. Ancak sizin ilâhınız, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah’tır. O her şeyi ilmi ile kuşatmıştır.

99. (Resûlüm!) Böylece sana, geçmiş (ümmet)lerin haberlerini anlatıyoruz. Şüphe yok ki tarafımızdan sana bir zikir (tefekkür hazinesi ve hayat nizâmı olarak Kur’an’ı) verdik.

100. Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz o kıyamet günü (ağır) bir günah yüklenecektir.

101. Onun (azabı) içinde ebedî kalacaklardır. Kıyamet gününde onlar için (bu) ne kötü bir yüktür!

102. O gün Sûr'a üflenir. Ve o gün suçluları (korkudan) gözleri göğermiş olarak (mahşerde) toplarız.

103. Kendi aralarında: "Siz (dünyada olsa olsa) on gün kadar (bir süre) kaldınız." diye gizli gizli fısıldaşacaklar. [krş. 23/113; 30/55; 79/46]

104. Onların söyledikleri şeyleri biz daha iyi biliriz. Onların en olgun akıllı olanı (ise): "Bir günden daha fazla kalmadınız." diyecek.

105. (Resûlüm!) Sana dağlar hakkında (da) soruyorlar. De ki: "Rabbim onları (kıyamet günü) ufalayıp savuracaktır."

106. "Yerlerini dümdüz (çöl gibi) kuru bir toprak halinde bırakacak."

107. Orada ne bir eğrilik (çukur) ne de bir tümsek göreceksin. [bk. 18/ 47; 101/5]

108. O gün (mahşerde insanlar) davetçiye hiçbir 'eğrilik ve sapma' olmadan uyarlar. Rahmân (olan Allah)'a karşı sesler kısılmıştır; fısıltıdan (uğultudan) başka ses işitemezsin.

109. O gün, Rahmân'ın kendisine şefaat izni verip sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez. [krş. 2/255; 21/28; 53/26; 78/38]

110. (Allah) onların önlerindeki (gelecekleri)ni ve arkalarındaki (geçmişleri)ni bilir; onlar ise O'nu bilgice kavrayamazlar.

111. (Bütün) yüzler, Hayy ve Kayyûm[7] olan (Allah'a) boyun eğmiştir. (Omuzlarına) zulüm yüklenenler de hakikaten hüsrana uğramıştır.

112. Kim de iman etmiş olarak 'sâlih (sevaplı) işler' yaparsa, artık o, ne bir zulümden ne de hakkının eksik verilmesinden korkar.

113. İşte böylece, biz onu (tebliğ etmen için) Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

Ve onda tehditleri/uyarıları türlü şekillerde açıkladık. Olur ki, ibadet ve itaat edip günahlardan sakınırlar yahut o (Kur’an) kendileri için bir öğüt ve ibret meydana getirir.

114. Gerçek hükümdar (ve hükümran) olan Allah yücedir. Sana O’nun vahyi (Cebrail tarafından okunup) bitirilmeden önce Kur’an(’ı okuma)da acele etme “Rabbim, ilmimi artır.” de.[8] [krş. 75/16-19]

115. Doğrusu biz, daha önce Âdem’e (o ağacın meyvesinden yememesini) emretmiştik. Fakat (o, bunu) unuttu. Biz de onu (bu hatasında) azimli (ısrarlı) bulmadık.

(Bakara sûresi 35-38. âyetlerde geçtiği gibi, Hz. Âdem, Allah’ın yasak emrine rağmen şeytanın teşviki ile onu unutup nefsine hoş gelene yönelmiş ve ağacın meyvesinden yiyerek günah işlemişti. Fakat şeytan gibi Allah’ın emrini yerine getirmemede şeytanın yaptığı gibi ısrarlı olmayıp derhal pişman olup var gücüyle öyle bir tevbe etti ki sonunda affa ve yüksek dereceye kavuştu.)

116. Hani meleklere: “(Kudretim için) Âdem’e secde edin.” dediğimizde İblis’ten başkaları hemen secde ettiler, o ise diretti.

117. Dedik ki: “Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis) sana ve eşine düşmandır. Sakın o sizi (cennetten) çıkarmasın, sonra (dünyada) zahmet çekersin!”

118. “Çünkü burada senin için ne acıkma ne de çıplak kalma zilleti vardır.”

119. “Ve sen hakikaten burada ne susayacaksın ne de güneş(in sıcağın)da kalacaksın.”

120. Nihayet şeytan onu vesvesesiyle (dışarıdan) fitleyip: “Ey Âdem! Sana sonsuzluk ağacını ve yıpran(ıp çök)meyen bir saltanatı göstereyim mi?” dedi. [bk. 7/20-21]

121. Bunun üzerine ikisi de (şeytanın sözüne aldanıp) ondan (o yasak ağaçtan) yediler. Hemen (üzerlerindeki cennet libâsı bir ceza olarak gitti) ayıp yerleri açığa çıkıp görünüverdi. Üzerlerini cennet yaprağından örtmeye başladılar. Âdem (yanılarak da olsa,) Rabbine âsî oldu ve şaşırıp kaldı.

122. Sonra (yalvarmaya başladı) Rabbi onu yine seçti de tevbesini kabul etti ve ona doğru yolu gösterdi.

123. (Ama Allah o sırada) buyurdu ki: “Birbirinize düşman olarak oradan inin. Artık benden bir rehber (peygamber/kitap) geldiğinde kim benim hidayetime uyarsa ne sapar ne de (sefalete düşüp) bedbaht olur.”

124. Bundan böyle kim zikrim (Kur’an ve hükümlerim)den yüz çevirirse, (hevâsına/nefsine hoş gelene uyarsa) şüphesiz ki onun için dar bir geçim/sıkıntılı bir hayat vardır.[9] Kıyamet günü de onu kör olarak haşrederiz (toplarız).

(Bu dünyada Kur’an ve hükümlerine karşı mânevî ve ruhânî körlük, âhirette fiilî bir körlük olacaktır.)

125. “Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? halbuki, ben hakikaten (dünyada) çok iyi gören kimse idim.” der. [bk. 17/97]

126. (Allah) buyurdu ki: “Bu böyledir. Âyetlerimiz sana geldi de sen (okuyup görmedin, onun hükümleriyle amel etmeyi) unuttun. İşte bugün de sen böyle (görmez halde) bırakılacaksın.”[10]

127. İşte biz (Rabbinin âyetlerinden habersiz ömrünü) israf eden ve Rabbinin âyetlerine inanmayanları böyle cezalandırırız. Elbette âhiret azabı daha şiddetli ve daha süreklidir.

128. Bizim, kendilerinden evvel nice asırlar(da insanları) yok etmemiz, onları hâlâ doğru yola getirmedi mi? Halbuki (şimdi kendileri) onların yurtlarında dolaşıp durmaktadırlar. Elbette bunda akıl sahipleri için ibretler vardır. [bk. 22/46; 32/26]

129. Rabbin tarafından (cezalarının ertelenmesi için) geçmiş bir söz ve tayin edilmiş bir vakit bulunmasaydı, elbette (onlara azap) kaçınılmaz olurdu.

130. O halde (onların) dediklerine sabret. Güneşin doğmasından evvel (sabahleyin) ve batmasından evvel (ikindi vaktinde) Rabbini hamd ile tesbih et. Gecenin (belirli) saatlerinde (akşam ve yatsıda) ve gündüzün etrafında (öğleyin) de tesbih et (namaz kıl)[11] ki (neticeden) razı olasın.

131. Kendilerini denemek için, o (inkâr ede)nlerden bir kısmını faydalandırdığımız dünya hayatının ziynetine (zenginlik ve debdebesine) asla gözlerini dikme! Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir.

132. Ailene (ve ümmete) namaz kılmayı emret ve sen de ona sabırla devam et.

Biz senden rızık istemiyoruz; (aksine) biz sana rızık veriyoruz. (Güzel) âkıbet, takvâ sahiplerinin (Allah'ın emrine uygun yaşayanların/karşı gelmekten sakınanların)dır.

133. "O, bize Rabbinden bir âyet (mucize) getirmeli değil miydi?" dediler. (Halbuki) evvelki kitaplarda olanın açık delili, (Kur'an'da) onlara gelmedi mi?

134. Eğer biz onları, o (Kur'an')dan önce helak etseydik, (o zaman da kıyamette): "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de (böyle) alçak ve rezil olmadan önce âyetlerine uysaydık!" derlerdi. [krş. 6/155-157]

135. (Resûlüm!) De ki: "Herkes (dikkatle) gözetlemektedir. Siz de gözetleyin. Netice itibariyle hidayete eren (istikamet sahipleri) kimdir, doğru yolda olan kimdir bileceksiniz."

[1] Peygamberimiz'in bir ismi de Tâhâ'dır. Ey Tâhir! (Ey temiz insan!). Ey Hâdî (Ey mü'mine hidayet eden!) mânaları verilmiştir. Bu sûre, Peygamberliğinin beşinci yılında Hz. Ömer'in müslüman olmasından önce inmiştir. İslâm'ın yaman düşmanı olan Hattaboğlu Ömer, Hz. Peygamber'i öldürme görevini üstlenmişti. Ona doğru giderken, kız kardeşi ile eniştesinin de müslüman olduğunu öğrenince önce onların işini bitirmeye yöneldi. Fakat onların evlerinde bu sûre okunurken işiten Hz. Ömer, onun cazibesinden sarsılmıştı. İçeri girip okuduklarını istemiş, sakladıkları için de onları dövmüştü. Sonra kız kardeşi müslüman olduklarını söyleyip yazılı sayfaları verdi. Ömer (ra.) bunları okuyunca Resûlullah'ın huzuruna gitti ve İslâm ile şereflendi.

[2] Burada ve 51/24, 76/1, 88/1. âyetlerdeki 'hel' edatı soru değil kesinlik ifade eder (Mukâtil, s. 57).

[3] 38. âyetten beri anlatılanlar ve peygamberliğine kadar olanlar. [bk. Fihrist, Hz. Musa md.]

[4] Son üç âyete yüce Allah'ın kelâmı olarak anlam verilmiştir (Nesefî, III, 60).

[5] Âyette geçen Resûl ile "bir avuç almak" kelimeleri arasında kurulan münasebetten dolayı çoğu müfessirler ve Garîbü'l-Kur'ân'a dair eserler yukarıdaki mânayı vermişlerdir. Fakat "eser" kelimesi tebliğ anlamında olursa, mâna şöyledir: 'Ben, onların bilmediklerini bilmiş hem de Resûl'ün eserinden (bildirisinden) bir miktar almıştım. Fakat onu bırakıp terkettim. Nefsim bana (bunu) hoş gösterdi 'de(yip itiraf et)ti." (Âlûsî, V, 296-297). Yukarıdaki savunma

onun uydurması olunca, mahiyette bu iki mâna, gerçek dışı bir iş yapıldığını bildirir.

[6] Allah'ın varlığına inanmayı ve O'na bağlanmayı kâfî görmeyip kavmini yaptığı buzağı putuna taptıran Sâmirî, Hz. Musa'nın bedduasından sonra çok tehlikeli olan cüzzam hastalığına yakalanmış ve herkesten uzak tek başına vahşîce yaşayıp ölmeye mahkum olmuştur. Her devirde modern Sâmirîler çıkmıştır. [bk. 7/148-152]

[7] "Hayy ve Kayyûm" daima diri, zâtıyla kâim ve bütün yaratıkları gözetip yöneten, demek olup rivayet edilen ve Kur'an'da geçen üç İsm-i A'zam'dan biridir. Ebû Ümâme (ra.) şöyle demiştir: "Resûlullah; 'Allah'ın en büyük ismi (İsm-i A'zam) ki Allah onu vesile kılarak yani, "Yâ Rabbi! Hayy ve Kayyûm olan İsm-i A'zam'ın hürmetine!" diyerek bir şey isteyince verir. Bunlar şu üç sûrede bulunmaktadır: Bakara, Âl-i İmrân ve Tâhâ buyurmuştur." Râvî, "Bunları aradım, Kur'an'da üç yerde ve üç sûrede 'Hayy ve Kayyûm' olarak buldum." diyor. Haşr sûresinin sonundaki üç âyetin de İsm-i A'zam olduğu rivayeti vardır. [bk. 2/255; 3/2]

[8] Allahu Teâlâ, Resûlullah'a dolayısıyla ümmetine ilminin artırılmasını istemesini emretmiştir.

[9] Geçim darlığı, "Dünyada huzursuzluk, fakirlik korkusu, gönül darlığı ve psikolojik sıkıntı içinde bunalmak, âhirette de kabir darlığı ve kabir azabı içinde bulunmaktır." Kim de Kur'an'ın hükümlerine uyarsa bunlardan korunmuş olur (İbni Kesîr (Sâbûnî), II, 497; Mehmed Vehbi, VIII, 3360; Fîrûzâbâdî, II, 625-627). [bk. 2/38]

[10] Kur'an'sız hayat körlüktür. Kur'an'ı ilmen ve amelen terkedenlere, Allah şeytanı arkadaş kılar. [bk. 25/30; 41/26 ve dipnotu; 43/36-37; 59/19]

[11] Beydâvî.